भूमिका

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया सफूतिइ
हनेबहःपिनिगु बिचाः

Dhamma.Digital

संकलन/सम्पादक : भिक्षु बोधिज्ञान

Downloaded from http://dhamma.digi

प्रकाशक
पञ्चवीरसिंह तुलाधर, पुष्पादेवी तुलाधर परिवार
लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
फोनः ४४१२६५५

प्रथम संस्करण ५०० प्रति

बु. सं. २५५३ गृष्म ऋतु
ने. सं. ११२९ बछलागा
वि. सं. २०६६ जेठ
ई. सं. २००९ मे

मूः रू. १००/- (मेगु सफू पिकायेत)

कम्प्यूटर टाइपिङ्ग
भिक्षु जुतिमा, भिक्षु जनक, भिक्षु पदुम, भिक्षु मिलिन्दो, बुद्धपियो, श्रामणेर इन्द्रियो, उत्तरो, धजवन्तो, जोतको, भद्दको, दीपक महर्जन, मन्दिप महर्जन, मोनिस बज्राचार्य, मनिका बज्राचार्य, सुदर्शन नापित

थाकू :
डट्स् प्रिन्टिङ्ग हाउस्, प्रयागपुखू, यल, फोनः २१२०२३५

कभर डिजाइन
फलसमान शाक्य, ओकुबहाः, यल

Bibliography:
Bhikshu Bodhijnana, 2009, **Bhikshu Jnanapurnikya Safuti Hanebahapini Bicha, (Bhumika Sangraha),** Panchabir Singh, Puspa Devi Tuladhar, Kathmandu, NS 1129

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया सफूतिइ हनेबहःपिनि बिचाः

(भूमिका संग्रह)

मुंम्ह : भिक्षु बोधिज्ञान

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

समर्पण

जित प्रव्रज्या दीक्षा बिया सत्कर्म यायेत न्ह्याबलें
प्रेरणा व हौसला बियाबिज्याःम्ह, श्रमण सारूप्य
दइकथं थः शिष्यपिन्त अववाद अनुशासन
बिया बिज्यानाच्वंम्ह, विदेशय् तकं नं
ध्यान स्यनेगुली न्ह्यज्याना बिज्याम्ह,
संख्यात्मक व गुणात्मक रूपं
नेपालय् भिक्षु श्रामणेरपिं बृद्धि
याना बुद्धया शिक्षा प्रचार
प्रसार यायेगु उद्देश्य ज्वना
विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालय
स्थापना यानाबिज्याःम्ह
अनन्त उपकारी

श्रद्धेय गुरुवर भन्ते ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
प्रति

सश्रद्धा समर्पण ।

Downloaded from http://dhamma.digital

नमो तस्स लोकहितस्स तथागतस्स
NAMO TASSA LOKAHITASSA TATHAGATASSA

विश्व शान्ति विहार
VISHWA SHANTI VIHARA
मीनभवन, काठमाडौं, नेपाल
(स्थापित: वि.सं. २०४१)

मिति:
Date: ....

भिन्तुना

थौं स्वया ७०/८० दँ न्ह्य भिक्षु धयापिं हे बहालय् बहालय् मू धोकाया पिने जवंखवं पखालय् कियातइपिं सारिपुत्र व मौद्‌गल्यायन भा:पिया त:पिं वस्पोलपिनिगु उगु चित्र व मूर्तियात क्यना भिक्षु धयापिं थथे हे जुई धका क्यनेमा:गु अवस्था दुगु खः । बिस्तारं भन्तेपिं खने दया वल नं राणाशासनया दबाबय् लाना यक्व दमन फयेमाल । धर्मप्रचार या:गु नामय् थ:गु देशं तकं पितिंका च्वनेमाल । तर अय्‌सा नं थ:गु क्षान्तिबल धैर्यबलयात बल्लाका धैर्यवान जुया संघर्ष याना बिज्यानाच्वन ।

नेपालय् थेरवाद बुद्धशासनयात ध:स्वाकेया निंतिं श्रद्धेय महास्थविरपिं प्रज्ञानन्द, महाप्रज्ञा, सुबोधानन्द, अमृतानन्द, महानाम, प्रज्ञारश्मि, सुमंगल, चुन्द, विमलानन्द, सुदर्शन आदि भन्तेपिसं थ:गु अन्तिम ई तकं दिलोज्यान बिया शासनिक सेवा याना बिज्यात । अथे हे आः जीवमान जुया बिज्यानाच्वंपिं संघनायक श्रद्धेय गुरूवर बुद्धघोष महास्थविर, संघउपनायक श्रद्धेय अश्वघोष महास्थविरश्रद्धेय कुमारकाश्यप महास्थविर आदि भन्तेपिसं थ:गु कथं हे योगदान बिया शासनिक ज्या खँ याना बिज्यानाच्वंगु दु । नेपालय् थेरवाद बुद्धशासन पुनरूत्थानया लागि धर्मादित्य धर्माचार्यया योगदानयात नं भ्हीसं लुमंका च्वनेमा ।

थौं वया लिफः स्वयेबले वसपोल जिमि पूज्यगुरू श्रद्धेय बुद्धघोष भन्तेया छत्रछायाँय् जि भन्ते जुइ खन । वसपोलया हे प्रेरणाय् बर्माय् वना धम्माचरिय तकं पास याना छुं भतिचा जूसां शासनिक ज्या याये खन । म्हिगः जक हे जि भिक्षु जुयाथें च्वं, तर ५० दँ दये धुंकल खनी । थुगु अनित्य स्वभावयात जिं हृदयङ्गम यानाच्वना ।

पूज्य अमृतानन्द भन्तेया वसपोलयागु ५० दँ उपसम्पदा दिवसया उपलक्ष्यय् संगायन पाठ यायेगु इच्छां जा:गु सपना त्रिपिटक सज्झायनयात साकार यायेया निंतिं हे जिगु थ:गु उपसम्पदा सुवर्ण दिवसय् नं समारोह जुयाच्वंगु जुल । थ्व छगू थ:गु लागी गौरवया खँ खः । ५० दँ दुने थम्हं फक्व शासनिक ज्या यायेया निंतिं कोशिस याना । बर्मी भाषं सफू अनुवाद याना । थाय्‌थासय् वना धर्मप्रचार या वना । बुद्धशासनयात तीबः बीया लागी चेलापिं दयेका । इमित उचित शिक्षा बीमा: धका विहारय् हे शिक्षालयया व्यवस्था याना । उकिया हे सुपरिणाम कथं पिज्व:पिं विभिन्न चेलापिं मध्ये

Downloaded from http://dhamma.digital

नमो तस्स लोकहितस्स तथागतस्स
NAMO TASSA LOKAHITASSA TATHAGATASSA

फोन नं. ४८२९८४

विश्व शान्ति विहार
VISHWA SHANTI VIHARA

मीनभवन, काठमाडौं, नेपाल
(स्थापित: वि.सं. २०४१)

मिति:
Date: ....

भिक्षु बोधिज्ञान नं छम्ह खः । विशेषत बुद्धशासनिक हिसाबं तःसकं अनुकरणीय व्यवहार दुम्ह । उम्ह जेष्ठ शिष्यया न्ह्यलुवाय् हे थौं थुगु भूमिका संग्रह सफू पिहाँ वःगु खः ।

सफू च्वयेगुली जिगु थःगु छगू हे कथंया मान्यता दु । सकलें जिं छाय् थः हे सफू मच्वल धका अजू चाइगु । वास्तवय् सफू थः हे च्वया कोरा पाण्डित्य जित क्यने मास्ते मवः । अले गुगु चीज जिं अनुभव मयाना वयात केवल ग्रन्थ प्रमाण कथं जक वनीबलय् दिग्भ्रमित नं मज्वी धका धाये फैमखु । जिगु सफू धयागु विशेष याना ध्यान भावना नापं हे सम्बन्धित जुयाच्वंगु दु । अथे जुया अनुभवीपिनिपाखें पिहाँ वःगु यथार्थ सत्ययात न्ह्योने तयेगु हे जिगु कुतः खः । जिगु सफूतिइ हनेबहःपि व्यक्तित्वपिसं च्वयातःगु भूमिकात मूंका गुगु सफू पिकायेगु ज्या भिक्षु बोधिज्ञानं यानाच्वन । उकिं जि तसकं हे लय्ता ।

बिशेष याना बुद्धशासन धैगु हे त्रिविध शिक्षा परियत्ति, प्रतिपत्ति व प्रतिवेध खः । थुगु त्रिविध शिक्षायात बाँलाक थःगु चरित्रय् धाले याये फुसा जक मानव जीवन सार्थक जुई । अले थुगु सद्धर्म नं चिरस्थायी जुई । थ्व हे हिसाबं अध्ययनया लागी थुगु पुस्तक तसकं हे संग्रहनीय जू ।

अन्तय् थःगु मलाःगु ईयात नं वास्ता मयासें जिगु उपसम्पदा जुयागु स्वर्णदिवसया लसताय् थ्व सफू प्रकाशित यायेत कुत याःम्ह थ्व सफूया सम्पादक भिक्षु बोधिज्ञान व थ्व सफू प्रकाशित यायेया निर्ति फुक्क आर्थिक गुहालि यानादीम्ह पञ्चवीरसिंह तुलाधर साहु व वय्कया सपरिवारयात सुभाय् व मंगल देछानाच्वनागु जुल ।

भवतु सब्बमंगलं ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार, न्हू बानेश्वर, यें
ने.सं.११२९, चौलागा चतुर्थी, वि.सं. २०६५ चैत्र ३०

Vishwa Shanti Vihara, 465 Ekadanta Marga, Meenbhawan Ward No. 34, New Baneshwar, P. O. Box: 8973 NPC 327, Kathmandu, Nepal
Phone: 977-1-482984, Fax: 977-1-482250, E-mail: vishwa@ntc.net.np

Downloaded from http://dhamma.digital

“नमो तस्स लोकहितस्स तथागतस्स”

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर उपसम्पन्न स्वर्णदिवस समारोह समिति-२५५२

The Golden Jubilee Higher Ordination Celebration Committee Of Bhikshu Jnanapurnik Mahasthavir - 2009

लसता

विश्व शान्ति विहारया संस्थापक प्रमुख एवं हनेबहम्ह व्यक्तित्व श्रद्धेय गुरूवर भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया ५० दँ उपसम्पदा स्वर्णदिवसया उपलक्ष्यय् थी थी बुद्ध शासनिक ज्याभ्वः २०६५ चैत्रय् जूगु भी सकसिया निंतिं सुखकर विषय खः। थःगु जीवन बुद्ध शासनय् समर्पित याना बिज्याःम्ह श्रद्धेय अग्रज महास्थविरया समक्ष वस्पोलया व्यक्तित्व, कृतित्व, योगदानया गुणानुस्मरण व सम्मानार्थ भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर उपसम्पदा स्वर्णदिवस समारोह समिति नीस्वना थी थी ज्या न्ह्याःगु मध्ये भिक्षु बोधिज्ञानया कुतलय् व दाता पञ्चवीरसिंहया गुहालिं आध्यात्मिक ख्यलय् बिस्कं व्यक्तित्वं जाःम्ह श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं अनुवाद, सम्पादन याना प्रकाशनय् हया तःगु सफुतिइ विभिन्न गण्यमान्य व्यक्तित्वपिनिगु भूमिकायात संग्रह याना सफू पिकायेगु ज्या जूगुलिं जिपिं तस्सकं गौरवान्वित जुयाच्वना।

थुगु उपसम्पदा स्वर्णदिवसया उपलक्ष्यय् सप्ताहब्यापी संक्षिप्त त्रिपिटक पाठ सज्झायना, सचित्र जीवनी प्रकाशन, अभिनन्दन, अल्पकालीन ५० म्ह उपसम्पदा प्रव्रज्या शिविर नापं यक्व ज्याभ्वत उत्सव कथं हनेगु ज्या जुल। थजागु संग्रहनीय सफू पिकया बिज्यागुलिं श्रद्धेय सम्पादकज्यूयात सुभाय् देछाना च्वना।

थुगु पुनीत ज्याया आनुभावं थःगु ५० दँ उपसम्पदा स्वर्णदिवस माने याना बिज्याःम्ह गुरूवर श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया उत्तरोतर सुख, शान्ति, निरोगी व दीर्घायुसहित बुद्ध शासनया चिरस्थायी कामना यानागु जुल।

निग्रोध

भिक्षु निग्रोध,
सचिव, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक उपसम्पन्न समारोह समिति।
२०६५ चैत्र ३० गते, शनिबार

Vishwa Shanti Vihar
Minbhawan, Ktm -34, Nepal Tel/Fax : 977-1-4482984, 977-1-4482250 E-mail : vishwa@ntc.net.np

Downloaded from http://dhamma.digital

पिकाक: पाखें

छन्दु बोधिज्ञान भन्ते नं थः ध्यानं लिहाँ बिज्याये धुंका फोन याना हया बिज्यात । वसपोलं ज्ञानपूर्णिक भन्तेया सफुतिइ प्रकाशित बौद्ध विद्वानपिनिगु बिचाःया स्पय् च्वया बिज्याना तःगु भूमिकात जक मुंका सफू छापे यायेगु इच्छा प्वंका बिज्यात । ख ला आः तक थजाःगु सफु गुबलें हे प्रकाशित जूगु जि मखनानि । थ्व छगू बाँलागु व न्हूगु ज्या जुया जिं तत्काल हे ज्यू धका लिसः बिया ।

नेपाःया थेरवाद बुद्धशासनिक ख्यलय् छम्ह जीवित इतिहास जुया बिज्याःम्ह ज्ञानपूर्णिक भन्तेया उपसम्पदा जुयाबिज्याःगु ५० दँ क्यंगु लसताय् २०६५ चैत्र २२ निसें चैत्र ३१ तक तःजिक ज्याभ्वः जुल । थीथी ज्याभ्वःत जूगुली ५० म्ह कुलपुत्रपिंत दुर्लभ उपसम्पदा दीक्षा ब्यूगुली थः नं भिक्षु मेधंकर नामं प्रव्रजित जीवन धारणयाना संक्षिप्त त्रिपिटक पाठ न्यने दुगु, सुथय् बहनी नेपाली, विदेशी भन्तेपिनिपाखें जूगु धर्मोपदेश श्रवण याये दुगु, भन्ते, गुरूमापिं लिसें बौद्ध विद्वानपिनिपाखें विभिन्न विषयया बारे क्लास कया बिज्याःगुपाखें यक्वं यक्वं खँ सयेके सीके खना । लिसें परिवारपिनि पाखें भोजन, जलपान, सर्वत दान प्रदान यायेगु अवसर चूलात । थ्व जिगु जीवनया छगू लोमंकां लोमंके मफैगु घटना जुयाच्वनी ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक उपसम्पन्न स्वर्णदिवसया उपलक्ष्यय् हे थुगु सफू पिथने दुगु थःगु लागि नं अहोभाग्यया खँ खः । प्रकाशनं वसपोल श्रद्धेय ज्ञानपूर्णिक भन्तेया सफूया महत्व सीके बीत छपाः अप्पा तनीगु ज्या जुइ धैगु भलसाः कयाच्वना ।

थुगु सफुतिइ वसपोल ज्ञानपूर्णिक भन्तेया सफुतिइ भूमिका च्वयाबिज्यानापिं यक्व हे विद्वानपिं दुगु खँ न्ह्योने तये दया तसकं लय्ता वः । थुगु सफुतिइ भिक्षु बुद्धघोष, भिक्षु अमृतानन्दनिसें कया भिक्षु सुदर्शन्, चित्तधर हृदय, सुवर्ण शाक्य, आर.बि. वन्द्य आदि थें जाःपिं नेपालभाषा व बौद्ध साहित्य ख्यलय् स्थापित जुया बिज्यापिं, वसपोलपिनिगु धापु, विचार भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया सफू सम्बन्धी न्ह्यचीका तैतःगु दु । उलि जक मखुसे थःगु सफूयाबारे वसपोल ज्ञानपूर्णिक भन्तेया विचारधारा छु दु ले ? वथें मेपिं रचनाकारपिनिगु सफुतिइ वसपोल भन्तेया बिचाः आदियात मुंका थुगु सफू पिकाये खना तसकं हे लय्ता वः । थुगु सफू प्रकाशन यायेगु मौका बिया बिज्यागुलिं मनंनिसें वसपोल बोधिज्ञान भन्तेप्रति कृतज्ञ जुया च्वना ।

थुगु सफू प्रकाशित यायेगुनिसें विहारय् कार्यक्रम यायेत मेचत दान यानागु, श्रामणेर भन्तेपिन्त पुरस्कारया व्यवस्था यानागु, परियत्ति पुरस्कारया व्यवस्था यानागु, विहारय् मू ध्वखाय् रञ्जना लिपिं सुवर्ण आखः तयागुनिसें विविध पुण्य ज्याभ्वः विश्व शान्ति विहारय् यानागु लुमंका धर्मप्रीति उत्पन्न जुयाच्वंगु दु । अले थःजागु पुण्य ज्याभ्वया अवसर ब्युगुलिं विश्व शान्ति विहारप्रति हार्दिक साधुवाद नं प्वंकाच्वनागु जुल ।

थुगु कुशल ज्याःया प्रभावं उपसम्पदाया ५० दँ हना बिज्याना च्वंम्ह वसपोल भन्तेया मंगल, भिं उसाँय्, ताः आयुया कामना जिपिं उपासक जुया च्वंपिसं यानाच्वना । वसपोल नेपालभाषा व बौद्ध साहित्य ख्यलय् यक्व योगदान याना बिज्याना च्वंम्ह खः । वसपोलया पाखें अझ अप्पो ज्याः जुया वने फया जिपिं थें जाःपिं सर्वसाधारण उपासकउपासिकापिन्त जीवन हनेया निर्ति मार्गनिर्देशक जुया बिज्याये फयेमाः धका नं प्रार्थना यानाच्वनागु जुल ।

पञ्चवीरसिंह तुलाधर
लाजिम्पाट, काठमाडौं
बु.स. २५५२ ने.सं. ११२९ चौलागा पंचमी २०६५ चैत्र ३१

Downloaded from http://dhamma.digital

थःगु खँ

शान्ति सन्देश स्मारिका (वि.सं.२०५९ साल) य् **भिक्षु सुदर्शन भन्तेको सहयोगी भावना र प्रेरणा** धैगु लेखय् **भिक्षु ज्ञानपूर्णिक भन्तेको पुस्तकमा सुदर्शन भन्तेको भूमिका** धैगु उपशीर्षकय् १२ दँ बर्माय् अध्ययन यानाः धम्माचरिय उपाधि पास याना बिज्याःम्ह भिक्षु ज्ञानपूर्णिकया ने.सं. १०८९ सालय् पिदंगु ३४ पेजया चीपंगु सफू पायासि सुत्तय् अनुवाद शुद्ध यायेगु निसें भूमिका नं च्वयाबिज्याना लिपा ततःपँगु सफूतय्त नं गहन अध्ययन व विश्लेषण याना व सशक्त भूमिकात च्वयाः भिक्षु ज्ञानपूर्णिकया साहित्यिकः यात्राय् साथ बियाबिज्याःगु खँयात उलाः वसपोल सुदर्शन भन्ते नं सफू च्वमिपिन्त हौसला वृद्धि यायेत व सफूया महत्व क्यनेत सम्बन्धित ग्रन्थय् बियाबिज्याःगु भूमिका जक मुंकुसा छगू तःपंगु सफू तयारी जुइ फै धैगु आशय व्यक्त याना लेख च्वयातयागु खः । उबलेसंनिसें वसपोल सुदर्शन भन्ते नं भ्ती ज्ञानपूर्णिक भन्तेया सफूतिइ बिया बिज्याना तःगु भूमिकात थन विश्व शान्ति विहारय् च्वंपिं भिक्षु श्रामणेरपिन्त टाइप याकेगु ज्या बियातयागु खः । थ्व हे सिलसिलाय् २०६५ मंसिर २२ गतेनिसें पुष ५ गतेतक शंखमूल ध्यान केन्द्रय् ध्यान शिविरय् वनाबले पुष २ गते सन्ध्याया ५ बजे दना ध्यान च्वंच्वनाबले भन्तेया उपसम्पदाया ५० वर्ष सम्बन्धि ज्या लुमना वल । व हे भ्वलय् थःम्हं नं छुं ग्वाहालि याये फैला धैगु बिचाः वल । अले भूमिका सम्बन्धि खँ लुमना वयाः व इलय् हे पिकाये दःसा ज्यू धैगु कल्पना छस्वाकं वयाच्वन ।

ध्यानं लिहँ वये धुंकाः प्रकाशक दातायात सम्पर्क तयाः दातां सफू पिकया बीगु बचं प्राप्त जुसेंलि भूमिकात धमाधम टाइप याकेगु ज्या याना । खतु शुरुइ सुदर्शन भन्तेया जक भूमिका तये धयागु मतिइ तयाच्वनागु तर लिपा जूलिसे भन्तेया गुलि नं सफूतिइ भूमिका दु व फुक्क दुथ्याके दःसा बाँला जुई धैगु मतिइ वनाः उगुकथं सम्बन्धित भूमिकात नं टाइप याके बिया । उकथं टाइप याके ब्युंब्युं श्रद्धेय गुरू महास्थविरया सफू अनुवाद यानाबिज्याःगु इलय् वसपोलं याना बिज्याःगु मेहनत, प्राप्त जूगु ग्वाहालि, गज्यागु परिस्थितिइ अनुवाद जूगु खः, लिसें सफूया महत्वबारे नं पूर्णरूपं सीकेया निंतिं सफुतिइ च्वयातःगु भूमिकां हे जक पूवनिथें मतायाः भूमिका नापनापं भन्तेया थःगु नुगः खँ नं तयागु जुल । भन्तेया थःगु नुगः खँ तया वंवं वसपोलं मेपिं च्वमिपिनि सफूतिइ च्वया तया बिज्याःगु भिन्तुना, मन्तुना, छत्वा खँ यात नं दुथ्याकेगु कुतः जुल ।

थुगु भूमिका सफूया अध्ययनं छु छु सफूतिइ सुनां सुनां भूमिका च्वयाबिज्यात धका स्पष्ट जुई । विशेषं दिवंगत जुया बिज्याये धुंकूपिं आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर, भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, कविकेशरी चित्तधर हृदय व इन्द्रनारायण मानन्धरपिसं सम्बन्धित सफू ब्वना सफूया मूल्यांकन गथे याना तल धयागु खँ ध्वाथुई । लिसें वसपोलपिनिगु गुणयात नं लुमंका च्वनागु खः । म्वानाच्वंगु अवस्थाय् छुं याना तःगु, च्वया तःगुयात लुमंका हे फलानाम्हं थ्व यानातःगु, थ्व च्वयातःगु खः धका संग्रह यायेफैगु खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

छु छु सफुतिइ सुना सुना भुमिका, मन्तव्य, शुभकामना बियातःगु दु धयागु खँ सफुतिइ माला वनाबले यक्व धयाथें सफुतिइ श्रद्धेय सुदर्शन भन्तेया भूमिका लुया वल । अथे जुया वसपोलया भूमिका जक संकलन यानाः सफू पिकाये दःसा ज्यू धयागु न मतिइ वन । वसपोल सुदर्शन भन्ते जीवित अवस्थाय् थीथी च्वमिपिनि सफू ब्वना उगु सफूया मूल्यांकन गुकथं याना तया बिज्याःगु खः धैगु खँ सीके फयेकेत वसपोल च्वया बिज्याना तःगु भूमिका, मन्तव्य छथाय् तया सफू सम्पादन जुया पिदनी धैगु नं आशा व भलसा कयाच्वना ।

क) वसपोल ज्ञानपूर्णिक महास्थविर भन्तेयापाखें अनूदित, सम्पादित जूगु सफुतिइ च्वय् बियाकथं भूमिका / मन्तव्य च्वयातःगु खनेदु :– (साल क्रमानुसार)

	सफूया नां	भूमिका च्वमि	भूमिका पृष्ठ
१	पायासि सुत्त	भिक्षु सुदर्शन	१
२	यःम्ह म्ह्याय्	चित्तधर ह्दय	१४
३	अभिधर्मार्थ संग्रह, भाग १	भिक्षु सुदर्शन	५
४	नेपाः व बर्माया स्वापू	चित्तधर ह्दय	१
५	अहिंसा विजय	भिक्षु सुदर्शन	२
६	वम्मिक सूत्र	भिक्षु सुदर्शन	१३
७	पट्ठान पालि	इन्द्रनारायण मानन्धर	४
८	उभयपातिमोक्ख	भिक्षु अमृतानन्द	६४
९	महास्मृतिप्रस्थान सूत्र पालि शब्दार्थ व अभिप्राय	भिक्षु सुदर्शन	५
१०	साँचो प्रेम गर	सुवर्ण शाक्य	३
११	अभिधर्मार्थ संग्रह (सम्पूर्ण)	भिक्षु सुदर्शन	२३
१२	महान् सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग (१)	भिक्षु सुदर्शन	२०
१३	महान् सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग (२)	भिक्षु सुदर्शन	१७
१४	बुद्ध र बुद्धवाद, भाग (१)	सुवर्ण शाक्य	२०
१५	कर्म र मनुष्य	भिक्षु बुद्धघोष	३
१६	कर्म र मनुष्य	सुवर्ण शाक्य	९
१७	श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न	भिक्षु बुद्धघोष	४
१८	न्हूगु परित्राण निश्रय (शब्दार्थ, भावार्थ व्याख्या सह)	भिक्षु सुदर्शन	२१
१९	महान् धर्मचक्र सूत्रोपदेश (व्याख्या सह)	भिक्षु सुदर्शन	१६
२०	जातक पालि (न्हापांगु द्या)	भिक्षु सुदर्शन	६
२१	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया च्वसु मुना	सुवर्ण शाक्य	१२
२२	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको रचना संग्रह	आर.वि. बन्द्य	७
		जम्मा पेज	२७०

Downloaded from http://dhamma.digital

थुकथं ज्ञानपूर्णिक भन्तेया सफूत मध्यय् बुद्धघोष भन्तेया २ गू, अमृतानन्द भन्तेया १ गू, सुदर्शन भन्तेया ११ गू, चित्तधर हृदयया २ गू, सुवर्ण शाक्यया ३ गू, व इन्द्रनारायण मानन्धरया १ गू भूमिका दु । अले थीथी इलय् च्वया बिज्यानातःगु लेख रचना संग्रहया आधारय् अनागारिका उप्पलवण्णापाखें सम्पादन जूगु सफूत मध्यय् छगुली आर.बी.बन्द्यजु व मेगुली सुवर्ण शाक्यजु भूमिका च्वया बिज्याना तःगु दु ।

ख) वसपोल ज्ञानपूर्णिक महास्थविर भन्तेनं अनुवाद याना बिज्याःगु सफूया च्वमिपिं :-

	सफूया नां	मूल लेखक / उपदेशक
१	यःम्ह म्ह्याय्	र वे थ्वं
२	अभिधम्मत्थ संगहो, भाग १	भदन्त अनिरूद्धाचार्य
३	तथागतया न्हापांगु उपदेश : धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र	भिक्षु धर्मरक्षित, भारत
४	पञ्चशीलया महत्व	ऊ.नु
५	विश्व धर्मप्रचार देशना, भाग (१)	महाशी सयादो
६	विश्व धर्मप्रचार देशना, भाग (२)	महाशी सयादो
७	लुम्बिनी विपस्सना	महाशी सयादो
८	पुण्य पुष्प भ्फिफ्वः स्वां	सयादो ऊ. सुन्दर
९	वम्मिक सूत्र	महाशी सयादो
१०	समथ व विपश्यना संक्षिप्त भावना विधि	महाशी सयादो
११	महास्मृतिप्रस्थान सूत्र	महाशी सयादो
१२	दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश	सयादो ऊ. सुन्दर
१३	सचित्र गार्हस्थ्य प्रतिपत्ति उपदेश	सयादो ऊ. सुन्दर
१४	साँचो प्रेम गर	सयादो ऊ.जनकाभिवंश
१५	अभिधर्मार्थ संग्रह (सम्पूर्ण)	भदन्त अनिरूद्धाचार्य
१६	महान् सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग (१)	महाशी सयादो
१७	महान् सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग (२)	महाशी सयादो
१८	बुद्ध र बुद्धवाद भाग (१)	ऊ.अः माउँ
१९	कर्म र मनुष्य	सयादो ऊ. सुन्दर
२०	श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न	सयादो ऊ. सुन्दर
२१	मरण दो तये व भ्की	महाशी सयादो
२२	दुदंगु जीवनया मू	सयादो ऊ ञाणिस्सर
२३	न्हूगु परित्राण निश्रय (शब्दार्थ,भावार्थ व्याख्या सह)	सयादो ऊ वासेट्ठाभिवंश
२४	महान् धर्मचक्र सूत्रोपदेश (व्याख्या सह)	महाशी सयादो
२५	जीवनको सफलतातिर अगाडि बढ	डा.मिङ तिङ म्वन्
२६	प्रतीत्यसमुत्पाद महान् उपदेश (व्याख्यात्मक), भाग (१)	महाशी सयादो

Downloaded from http://dhamma.digital

२७	कामसुत्तन्त देशना	महाशी सयादो
२८	जातक पालि (न्हापांगु द्या)	
२९	विशुद्धि व महान् ज्ञानक्रम उपदेश	महाशी सयादो
३०	प्रतीत्य समुत्पाद महान् उपदेश (व्याख्यात्मक), भाग (२)	महाशी सयादो
३१	उपसम्पदा कम्मवाचा	महाशी सयादो

वसपोल ज्ञानपूर्णिक महास्थविर भन्तेनं महाशी सयादोया १७ गू सफू, सयादो प्युंदजा अश्यिङ् सुन्दरया ५ गू सफूया अनुवाद यानाबिज्याःगु दु ।

ग) वसपोल ज्ञानपूर्णिक महास्थविर भन्तेनं नेपाल भाषां अनुवाद याना बिज्याःगु सफू नेपाली भाषां अनुवाद जुया पिहाँवयाच्वंगु सफूत थुकथं दु :

	सफूया नां	अनुवादक
१	स्नेही छोरी (यःम्ह म्ह्याय्)	मोतिकाजी शाक्य
२	पट्ठान पालि	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशूली"
३	दुश्चरित्र भय विमुक्ति उपदेश	ज्योति शाक्य
४	दश पुण्य पुष्प	ज्योति शाक्य
५	अभिधर्मार्थ संग्रह	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशूली"
६	महान् धर्मचक्र सूत्रोपदेश	ज्योति शाक्य
७	दृष्टि र तृष्णा उन्मूलक उपदेश	ज्योति शाक्य
८	सल्लेख सूत्र	मोतिकाजी शाक्य

क) थीथी सफूतिइ भन्तेया मन्तव्य, भिन्तुना, शुभकामना, निगू खँ बियातःगु दु :–

	सफूया नां	च्वमि/अनुवादक/सम्पादक
१	खुद्दक पाठ	धर्मरत्न शाक्य
२	मग्गङ्ग दीपनी	लेडी सयादो, नानीमैया मानन्धर(अनु)
३	प्रज्ञारश्मि महास्थविर	अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ
४	बौद्ध दर्शनया विकास	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)
५	उपासक परिहानी तथा सद्धर्म चिरस्थायी मज्वीगु कारण	सयादो ऊ पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य(सम्पा.)
६	चतुरारक्ष भावना व संवेजनीय देशना	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)
७	भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी	महेन्द्ररत्न शाक्य
८	अभिधम्म एक चिनारी	अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल
९	सुत्तनिपात अट्ठकथाया खग्गविसाण सूत्र वर्णन	धर्मरत्न शाक्य"त्रिशूली" (सम्पा.)

Downloaded from http://dhamma.digital

१०	महास्थविर भिक्षु सुदर्शनयात आदराञ्जली	भिक्षु कोण्डन्य (मुंम्ह)
११	अभिधम्म स्मारिका	अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल
१२	त्रिशूलीमा बुद्ध धर्मको विस्तार एवं सुगतपुर विहारको संक्षिप्त परिचय र गतिविधि	धर्मरत्न शाक्य
१३	धम्मपद अट्ठकथा, भाग ३	नानीमैया मानन्धर
१४	म्युप्येंजी	भिक्षु प्रज्ञानन्द, अनागारिका अग्गञाणी (सं)
१५	सुत्तनिपात अट्ठकथाको खग्गविसाण सूत्र वर्णन	धर्मरत्न शाक्य"त्रिशूली" (सम्पा.)
१६	भिक्षु विमलानन्द महास्थविरको जीवनी	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)
१७	म्यानमारय् बौद्ध धर्म व नेपाःलिसेया स्वापू	हिरण्यलाल श्रेष्ठ
१८	प्रेमपूर्ण जीवन र सुखद् मृत्यु	भिक्षु विशुद्धाचार, दोलेन्द्ररत्न शाक्य (अनु.)
१९	दृष्टि व तृष्णा उन्मूलक उपदेश	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु) ज्योति शाक्य (नेपाली अनु.)
२०	बुद्ध-पूजा व विविध संघकार्य विधि (तृ.सं.)	भिक्षु बोधिज्ञान(सम्पा.)
२१	संगायनपाठो	भिक्षु धर्मगुप्त (सम्पा.)

घ) भन्तेया उपदेश व उपदेश अनुवाद यानाबिज्याःगु आधारय् पिहाँवःगु सफू

	सफूया नां	**सम्पादक**
१	विपस्सना भावना सम्बन्धी ब्यावहारिक निर्देशन	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)
२.	संवेजनीय धम्मुद्देश देशना	सयादो ऊ. पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य (नेपाली अनु.)
३.	उपासक परिहानी तथा सद्धर्म चिरस्थायी मज्वीगु कारण	सयादो ऊ. पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य (सम्पादक)
४.	अभिधम्म एक चिनारी	अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल
५.	सुत्तनिपात अट्ठकथाया खग्गविसाण सूत्र वर्णन	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
६.	सुत्तनिपात अट्ठकथाको खग्गविसाण सूत्र वर्णन	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
७.	**Human Life is Precious**	**Bhikshu Jnanapurnik**

वसपोलया नेपालभाषां ४० गू व नेपाली भाषां ७ गू सफू पिदंगु दु । भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया नेपालभाषां व नेपाली प्याहाँवःगु थीथी च्वसुया आधारय् अनागारिका उप्पलवण्णाया सम्पादनय् भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया च्वसु मुना व भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको रचना संग्रह पिहाँ वःगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

श्रद्धेय गुरूवर भन्तेपाखे छु छुं सफूया अनुवाद आः नं याना बिज्याना च्वंगु दु । बुद्ध र बुद्धवाद–२ भाग अनुवाद क्वःचाया कम्पुटर टाइप जुयाच्वंगु दु । अथेहे विशुद्धिमार्ग नं अनुवाद जुया च्वंगु दु ।

चीपंगु चीधंगु सफू पिकायेत हे भतिचा मेहेनत व परिश्रमं मगाः धाःसा ५०गुलिं मयाक वथें ततपंगु यक्को पौ दुगु सफूत पिकायेत श्रद्धेय भन्तेया परिश्रम, लगानी भुकाव गुलि दु जुई ? अनुमान याना सीके थाकु । न्ह्याथाय् च्वना बिज्याःसां सफू ब्वनेगु व सफू अनुवादय् ल्हाःन्ह्याका बिज्यागुलि हे भीगु न्ह्यने नेपाल भाषा व नेपाली भाषं उलिमछि सफू पिहाँ वःगु स्वये खंगु ब्वने खंगु खः। धम्मावती गुरूमांया जीवनी आधारित याना र वे थ्वं भन्तेनं च्वया बिज्याःगु बर्मि भाय्या "तमि छेत्" यात नेवाः भाषं "यःम्ह म्ह्याय्" या रूपय् अनुवाद याना बिज्याःगु सफूयात नेपाल भाषाया नां जाःगु श्रेष्ठ सिरपाःं ने. सं.१०९० सालय् छायेप्यूगु भीगु लागी नं छगू तःधंगु गौरवया खँ खः ।

अ.बौ.भा. केन्द्रय् उपदेश अनुवाद याना बिज्याःगुयात व विश्व शान्ति विहारय् उपदेश कना बिज्याःगुयात आधार कया धर्मरत्न त्रिशुलीपाखें ६ सफू सम्पादन याना बिज्याःगु दु । अथे हे Malaysia य् ध्यान शिविरया दौरान शिविरय् याना बिज्याःगु उपदेश व थाय् थासय् बिया बिज्याःगु public talk या आधारय् Human life is Precious नामं अंग्रेजी सफू छगू पिहाँ वःगु दु । अथेहे CD लय् रेकर्ड याना वितरण जुयाच्वंगु नं दु । पूरा उपदेश रेकर्डया CD व सफू पिकासा यक्को दये फु । आः छु छुं उपदेशया संकलन जक पिहावःगु खः ।

अथेहे वसपोलं नेपालय् थाय् थासय् बिया बिज्यागु उपदेश व क्लास कया बिज्यागुयात रेकर्ड याना उकिया आधारय् हे CD, DVD लय् पिकायेगु व सफू प्रकाशन याना वसपोलया ज्ञानयात लिपा थ्यंकं न्यनेगु ब्वनेगु याना यंके फु । उकिया लागी श्रद्धालु दातापिनि पाखें पहल जूसा उगु ज्या त न्ह्याना वनी ।

वसपोलया दकले न्हापां बि.सं. २०२६ सालय् अनुदित सफू "पांयासि सुत्त" स्वया न्ह्यवः हे धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली" पाखें अनुवाद यानाबिज्याःगु "खुद्दक पाठ" सफूती ६ पेजया भुमिका च्वया बिज्याःगु प्रेरणा हे वसपोलं निरन्तर कथं थौंतक च्वसा न्ह्याका च्वनाबिज्यागु जुइमा । दकले यक्को खँ नेपाली अनुदीत बुद्ध र बुद्धवाद भाग(१)य् १९ पेजया खः । २०६५ साल तक वसपोलं च्वया बिज्यागु, सम्पादन व अनुवाद याना बिज्यागु तःपं व चिपं याना पाठ्य भाग (भूमिका मन्तब्य बाहेक) या पृष्ठ ८७१० थ्यंगु खनेदु । थःगु सफूतिइ थःम्हं च्वयाबिज्यागु खँ २३२ पेज अले थीथी च्वमिपिनिगु सफूतिइ बिया बिज्यानातःगु भूमिका, मन्तव्य, शुभकामनाया पृष्ठ जक हे ८२ पेज दु ।

बर्मी भाषां अनुवाद याना बिज्यागु इवलय् साफी यायेगु, प्रूफ ब्वनेगु, दाता, प्रकाशकपिं चूलाकाबीगु, सफूया व्यवस्थापन यायेगु ज्याय् विशेषं अनागारिका उत्पलवर्णा (चिनी गुरूमा) यागु तःधंगु ल्हाः दयाच्वंगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

सफू प्रकाशन यायेत दातापिं मालेगु सफू प्रकाशन याःगु मुख्य संस्थात थुकथं दयाच्वंगु जुल :-

१) सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति, चाकुपाट– १५ गू
२) धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी, धर्मकीर्ति विहार– ९ गू
३) दि कर्पोरेट बडी अफ दी बुद्ध एजुकेशनल फाउण्डेशन, ताइवान – ४ गू
(५०००/५००० दरं प्याहाँ वःगु थुपि सफू पिकायेत व नेपालय् हयेत भिक्षु मंगल व भिक्षु वजिरबुद्धि लिसें सुखी होतु नेपालया तःधंगु ल्हाः दुगु जुल ।)

भन्तेनं थःगु सफू प्रायः याना नेपाल प्रेसय् छपाई याकाबिज्याःगु जुल । कम्प्यूटर मवःनिगु अवस्थाय् हे थासा आखःलय् compose यायेगु निसें आःयागु कम्प्यूटरयागु अवस्थाय् तकं नं वसपोलं सफू प्रकाशनया लागिं नेपाल प्रेस ल्यया बिज्यानाच्वंगु दु । ने.सं. १०९० निसें ने.सं. ११२९ तक ४० दँ या दुने वसपोलयागु ५५ गू सफूत मध्ये ३५ गू सफू नेपाल प्रेसय् छापे जूगु दु ।

थुगु सफू सम्पादनया झ्वलय् वसपोलं मेपिनिगु सफूतिइ बिया बिज्यागु भूमिका भिन्तुनायात फयांफक्व मालातयेगु कुतः जूगु दु । तर अथेनं सफूत लुइके मफया मालेमफया थ्व सफूतिइ दुथ्याके मफूगु नं दयाच्वनेफु । भूमिका, मन्तब्य, शुभकामना, थःगु खँ आदिस मूलकपिइ शब्द, ब्याकरण गथे च्वया बिज्यागु खः अथेहे थुगु सफुतिइ तयागु जुल ।

थ्व सफू पिकायेगुली कम्प्युटर टाइप यायेगु ज्याय् ग्वाहालि ब्यूपिं विहारया आवासीय भिक्षुपिं जुतिमा, मिलिन्दो, बुद्धपियो श्रामणेरपिं नेमिन्दो, इन्द्रियो, उत्तरो, धजवन्तो, जोतको, भद्दको, मोनिस वज्राचार्य, मनिका वज्राचार्य, सुदर्शन नापितपिन्त साधुवाद देछाया च्वना । थुगु सफूया लागी प्रुफ ब्वना ब्यूपिं भिक्षुपिं विमलो, अमतो, बुद्धपियो, श्रामणेरपिं पुण्यवन्तो, विमुत्तोपिन्त नं दुनुगलं साधुवाद बियाच्वना । कम्प्यूटरय् प्रूफ करेक्सन व आवश्यक टाइप यायेगु ज्याय् माक्व ग्वाहाली याना ब्यूपिं भिक्षु जनक, भिक्षु पदुम मन्दिप महर्जनपिन्त नं यक्व यक्व साधुवाद दु । सफू सम्पादन यायेगु झ्वलय् आवश्यक सरसल्लाह बियादीम्ह अनुसन्धानविद् काशीनाथ तमोट,अष्टमुनि गुभाजु, लसता प्वंकाबिज्याःम्ह भिक्षु ज्ञानपूर्णिक उपसम्पन्न सुवर्णदिवस समारोह समितिया सचिव भिक्षु निग्रोधयात यक्व यक्व सुभाय् अले थःगु ब्यस्तताया बाबजूद नं थःगु भिन्तुना मन्तब्य बिया बिज्याःम्ह गुरूवर भन्ते ज्ञानपूर्णिक महास्थविरप्रति कृतज्ञ जुयाच्वना ।

अले टाइप यायेगु व सेटिङ्ग मिले याना बांलाक सफू छापे यानाब्यूम्ह दीपक महर्जनसहित डट प्रिन्टिङ्ग हाउस परिवार प्याःपुखू , यलयात नं धन्यवाद बिया च्वना ।

ध्यान शिविरबले क्वाःलः त्वनाच्वनागु झ्वलय् प्रकाशक कथं सुयात ग्वाहालि कायेमाली धयागु कथं हानं बिचा वःबलय् सुदर्शन भन्ते, अमृतानन्द भन्तेपिं लिसे लिक्क च्वना विहारयात ग्वाहालि बियाच्वंम्ह लिसें विश्व शान्ति विहारयात नं यक्व ग्वाहालि यानाच्वंम्ह उपासक पञ्चवीरसिंह साहु लुमनावल । ध्यानं लिहाँ वयेधुंका ध्यानय् वःगु कल्पनायागु खँ उपासकयात धयाबले वयकःपाखें प्रकाशनया निर्तिं ग्वाहालि याये धयागु वचन प्राप्त जुल । वचन कथं हे वयकलं थुगु सफू प्रकाशन

Downloaded from http://dhamma.digital

याना दिल । वयक उपासक थुगु विश्व शान्ति विहारया लागी नं यक्व गुहालि दुम्ह खः । विहारय् जुइगु कार्यक्रमया लागी छ्यलेत प्लाष्टिकया मेच ३६५ गू, विहारया न्ह्योने रञ्जना लिपि विश्व शान्ति विहार नां कीकेगु, शिक्षालयया उत्कृष्ट विद्यार्थीपिन्त पुरस्कारया व्यवस्था यायेगु याना वयाच्वंम्ह छम्ह श्रद्धालु उपासक खः । वथेंतुं वयकःया परिवारयापाखें विहारय् इलय्बिलय् भोजन, जलपान सर्वत लिसें वयकया काय् भाजु प्रकाशवीरसिंह तुलाधरजुं लय् लय् पत्तिकं दुरूया लागी नं दान याना वयाच्वनादीगु दु । वयकसहित परिवारयात यक्व यक्व साधुवाद देछानाच्वनागु जुल ।

सफू मालेगु इवलय् सफू उपलब्ध याना ग्वहालि याना बिज्याःपिं दीपिं सकसियाप्रति आभारी जुसे कृतज्ञता देछाया च्वना ।

भिक्षु बोधिज्ञान

२०६६ जेठ ४
विश्वशान्ति विहार
मीनभवन,काठमाडौं ।
फोन ४४८२९८४
फ्याक्स ४४८२२५०
P.O.Box 8973 NPC 327
E-mail : bodhijnanab@yahoo.com
bodhijnana@hotmail.com

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

विषय सूची

		पेज
१.	भिन्तुना	
२.	लसता	
३.	पिकाक:पाखें	
४	थ:गु खँ	
५.	भिक्षु ज्ञानपूर्णिकया सफुतिइ हनेबह:पिनिगु बिचा:	१
६.	भिक्षु ज्ञानपूर्णिकया नेपाल भाषाया सफूया नेपाली अनुवादकपिनिगु व उपदेश संकलकपिनिगु बिचा:	१४०
७.	भिक्षु ज्ञानपूर्णिकया थ:गु सफुतिइ थ:गु हे बिचा:	१६७
८.	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया थ:गु सफू मेपिं च्वमिपिसं अनुवाद यानात:गु संस्करणय् थ:गु बिचा:	२६७
९	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया सम्पादित, अनुदित सफू (प्रकाशकीय)	२८४
१०.	थीथी च्वमिपिनि सफुतिइ भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया बिचा:	२८९
११.	Short Life History Of Ven. Bhikshu Jnanpurnik	३४६
१२.	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया चीहाकलं म्हसीका	३५५
१३.	सफू धल:	३८८

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया सफूतिइ
हनेबहःपिनिगु बिचाः

Downloaded from http://dhamma.digital

Downloaded from http://dhamma.digital

पायासि सुत्तं

मन्तब्य

"अष्टाङ्ग मार्ग" या माध्यमं बहुजनया हित व सुख यायेगु अले निर्वाण लायेगु हे बुद्ध-धर्मया लक्ष्य खः । तर थ्वया दथुइ मनुखं अनेक आश यात, याना वं च्वन । थुजागु आशया लँपुइ लाःगु छगू कुतः या दसु खः,"पायासि सूत्र ।" परलोक दु मदु स्वयेत, अले दुसा जक थः स्वर्ग वनेत छुं याये धयागु कथं पायासिं याःगु परीक्षण गन क्रूरता, नीचता व मूर्खतापूर्ण जू, अन हे कुमार काश्यपया लिसः चित्तया निंतिं प्रमोदपूर्ण व स्वतन्त्र विचार निंतिं चिन्तनीय एवं मननीय जू ।

अनुवाद संक्षिप्तीकरण शैली जुयाच्वंगु दु । भाषा अःपुसे च्वं । न्हापां न्हापांया कुतः हे थुलि क्वातुइगु म्ह महत्वया खँ मखु । उकिं पाली भाषा वाङ्मय भिनिदँ ब्वना मुना तःगु ज्ञानया धुकू थःगु न्ह्यपुइ दुम्ह ल्याय्म्हम्ह भिक्षु ज्ञानपूर्णिक "धम्मचरिय" या च्वसाय् जिगु आपालं आपालं व भरोसा प्यपुना च्वंगु दनि ।

Dhamma.Digital

भिक्षु सुदर्शन
श्रीघः विहार
१९।२।२०२६

Downloaded from http://dhamma.digital

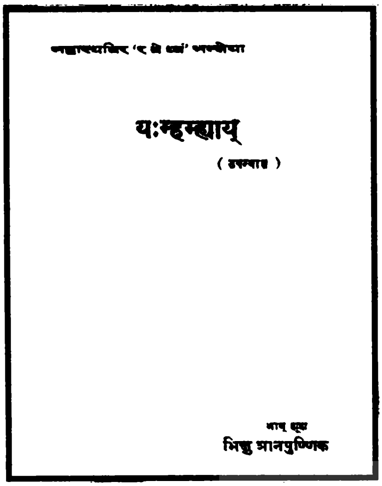

यःम्ह म्ह्याय्

प्रूफ स्वस्वं

सीघः धर्मकीर्ति विहारया धर्मपासापिं जाना थ्व सफू पिकया ब्यूगु अत्यन्त लय्तायापुगु खँ खः । छाय्धाःसा थ्व भीगु सफू, भी नेपाःया म्ह्याय्मचायात कयाः च्वया तःगु सफू, व नं छम्ह विदेशी विद्वानं, अज्ज छम्ह युनेस्को सिरपाः प्राप्त स्थविर भिक्षुं । उकिं विचाः याय् बहगु खँ ला थ्व कि वसपोलं अपाय् धंगु बर्मा देशय्, उलिमछि जनताया दुने गुलि गुलि औपन्यासिक घटना जुल जुइ, उकियात तोताः नेपाःया छम्ह मिसामचाया जीवनय् छु विशेषता खनाः थ्व उपन्यास च्वया बिज्यात? खय् फु कुमारी गणेशकुमारीया जीवनी सफू खँसेलि न्हापां ला वसपोलया थ्व प्रकृतिया भण्डार पर्वतराज हिमालयया प्राकृतिक सौन्दर्यया नाप नापं बुद्धप्रसविनी नेपाः माताया सुपुत्रीपिं पार्वतीमाजु, सीतामाजु व यशोधरादेवीपि नं लुमंसे वल जुइ । अले वसपोलया न्ह्योने अमिगु धीर वीर गंभीरताया नापं धर्मनिष्ठा, पतिपरायणता व स्नेहशीलता नं भ्वाताहाँ दं वल जुइ । अले गणेशयाके नं वसपोल देवीपिनि व व गुणया छुं आभास खन जुइ, अले छु मानि वसपोल भन्तेया स्नेहार्द कविहृदये कल्पनाया वाफय् वयाः हीनयान महायानया बौद्ध दर्शनया विषये जक मखु नेपाः बर्माया सांस्कृतिक सम्बन्ध, मां म्ह्याय्, बौ म्ह्याय्या हार्दिक सम्बन्ध व समाज व म्ह्याय्मचाया व्यावहारिक सम्बन्धया विषय् नं अनेक भाव ब्वय्कल जुइ । अले थ्व उपन्यास यःम्ह म्ह्याय्या माध्यमं व वाफय्यात शान्त व शमन याय्त स्वत जुइ । छाय्धाःसा गणेशकुमारीं हानं बर्मा लिथ्यंकाः मोलमिनय् शासनधज् धम्माचरिय पास याय् धुनेवं जूगु उपाधि व पुरस्कार वितरणोत्सवया निर्ति अय्या नापं व हे परीक्षाय् पास जूम्ह मा गुणा अय्यानं थः पासा गणेश (धम्मावती) या छगू परिचयात्मक लेख च्वःगु व व हे लेखया आधारय् मोलमिनया छम्ह विद्वान् प्राध्यापक श्रीपवर ऊ सूर्याभिवंस भन्तेनं धम्मावती अय्याया छगू जीवनी हे निपो मे (नेपाःमय्जु) नामं च्वयाः प्रकाशित याना बिज्याःगु जुया च्वन । व हे सफूया प्रकाशक दातां द्वलंद्व दां फुकाः नोटया नोटं कल्पवृक्ष इत्यादि दय्का धम्मावती अय्यायात उपहार व भन्तेपिन्त चीवर आदिया नापं व सफू छगू छगू नं दान ब्यूगु जुयाच्वन । अबलय् र वे थ्वं भन्ते मोलमिनय् मदुगुलिं व सकतां बस्तु रंगून थ्यंक बिया छ्वत खनी । हः व हे जीवनी सफू खंका र वे थ्वं भन्ते नं थ्व उपन्यास च्वया बिज्याःगु खः, मेमेपिं उपन्यास लेखकपिसं थें व व समाजय् बुलाः अध्ययन याना मखु । गथे **'नेपालकी वो बेटी'** उपन्यास च्वय्त श्रीबलभद्र ठाकुरं पश्चिम नेपालय् ३दँ तक च्वना अध्ययन याना दिल । उकिं थ्व सफुली भीसं र वे थ्वं भन्तेया कार्यया परिणाम स्वया उकिया कारण छु ज्वी धकाः क्ववाला स्वय् फूगु प्रतिभां जाःगु योग्यता भय् बिया च्वंगुखनि ।

ख नं थ्व उपन्यासय् सुगत सौरभ महाकाव्ये यशोधरामांया राहुल काय् प्रति गुगु थःत दुःख सुख न्ह्यागु जूसां पुत्रया मङ्गल थजु धकाः ममतामयी मांया अद्भुत स्नेह उल्लेख जूगु दु, अज्याःगु हे मनोभावना लक्ष्मीमाया मां व हेराथकुं मांपिं निम्हसिके थः थः म्ह्याय्पिं गणेश, मनोहरा व लक्ष्मीपिनि प्रति दुगु भीसं खनि । छाय्धासा जन्मकाछिं न्ह्याइपुक दाम्पत्य जीवन हनेत म्ह्यायमचा पितबी मालिबले ला ह्वाँय् ह्वाँय्

Downloaded from http://dhamma.digital

खोइपिं मांपिंसं थथे सलंसः क्वय् तापाक च्वंगु बर्मा देशय्, व नं गबलें छँ लिहाँ वय् मोक अनागारिका थ्यंक याय् छ्वयत सनेगु धर्मशासन प्रति श्रद्धा जक मखु, मांपिनि नुगलय् म्हयायपिनि जन्मकाःछि जक मखु, अज्ज देहत्याग लिपा नं जीमा भिनेमा धयागु महती भावनाया प्रतीक खः ।

थज्याःगु मां व म्हयाय्पिनि नारी सुलभ श्रद्धा, भक्ति व त्याग भावनाया अःखः सामाजिक मान्यता, लोक लज्जा व व्यावहारिकतां पंका च्वंपि पुरूष हृदयपिं बौ व दाजुपिनि स्वभाव खनिबले थ्व उपन्यासय् वर्णित मांपि व म्हयाय्मचातय् प्रति भ्कीगुनं सहानुभुति क्वसाः वं । थ्व नेपाः मखंनिम्ह नेवाः समाजय् बुले मनंनिम्ह व नं समाज त्याग यानाः भिक्षु थ्यंक जुया बिज्याय् धुंकुम्ह र वे थ्व भन्तेया कमलया करामात खः घटनाय् दुबिना उकिया पात्रतय् यथार्थ चरित्र खंका भ्कीगु न्ह्योने थने हय् फुगु ।

धात्थेंया खँ जा मामं छ्वय् धायेवं म्हयायचं वने धाय्वं यंका बीम्ह मदुगु जूसा पोष्टआफीसया कुनय् लाना च्वंगु नां मदु पौ थें जिगु दु वैथाय् वन्यगु इच्छा धका हाला जक च्वने मालीगु ज्वी । तर धम्मावुध भन्तेया बुद्ध धर्मय् निष्ठा जक मखु, वसपोलयाके स्वभावं हे दुगु ब्रम्हविहार भावनां याना थमं अनेक दुख कष्ट सियाः अनेक लाञ्छना फया नं गणेशयात बर्मा थ्यंका बिल, बर्माया श्रावकपिनि जक पुकू जुया च्वंगु सासनधज धम्माचरिय प्राप्ति याय्गु लँ चाय्का थका बिज्यात, छु गणेशकुमारीयां धम्मावती गुरुमां जुया नेपाः थ्यंगु भ्कीसं स्वय् खन । गुरूमांया म्हुतुं अनेक धर्म कथा न्यने खन । थ्व खँ यात र वे थ्वं भन्ते नं थुलि यथार्थरूपं सजिव व मार्मिक यानाः चलचित्र थें च्वंक चित्रण याना क्यने फुगु नं वसपोल सुयनच्वांग, फाहियान आदि बौद्धयात्रीपिनि धर्मार्थ यात्रा ब्वना तःम्ह जुगुलिं खः। गुगु अर्थ प्राप्तिया निंतिं सिंहसार्थबाहं ल्हासाया लँय् फःगु दुस्करता स्वयाः म्ह मजु, यमि जुया भृकुटी उपन्यासय् थोन्मि लामां नालन्दाया लँय् गुलि दुःख कष्ट सी माल धका च्वया तल व स्वया नं छुं म्ह मजू । अज धम्मालोक भन्तेनं म्वाम्ह मञ्जुश्री नाप लाय् धका सँय् वसतं पुना सँय् हे जुया जलमार्ग पिकिङ तक व अनं महाचीनया पञ्चशीर्ष पर्वत तक स्थल मार्ग यात्रा याना बिज्याःगु दुष्करता स्वया नं म्ह मजू ।

थुकथं थ्व उपन्यास ब्वना यंकुलिसे छम्ह नेपाःया म्हयाय्मचाया बाखँ जक न्ह्योने मवसे विश्वया न्ह्याम्हं महापुरूषपिंसं थःथःपिनि लक्ष्य प्राप्तिया निंतिं ज्यूसे ज्यूसे ज्वीक याःगु त्याग व तपस्याया बाखँ नं भ्कीगु न्ह्यःने दंव :- भगवान् बुद्धं बुद्धत्व प्राप्तिया निंतिं जन्मजन्मान्तरय् बोधिसत्त्व चर्या यानाः दशपारमिता पुरे याना बिज्याःगु जातक व अवदान बाखँ, अर्थप्राप्तिया निंतिं वज्रद्वीप जात्रा वंम्ह सुप्रियसार्थबाहया बाखँ, धर्मप्रचारया निंतिं देश विदेश चा चा हिला ज्वीपिं भिक्षु, आचार्य व साधु सन्तपिनि बाखँ, राजनैतिक स्वतन्त्रता प्राप्तिया निंतिं थपिनि देश तोता अन ला थन ला मदय्क बिसि जूपिं देश देशया देशभक्तिपिनि बाखँ व विशेष याना राणाकालय् नेपाल भाषाया पुनरूत्थानया निंतिं न्हापां न्हापां भाषासेवाय् न्ह्यब्वापिं नेपाल भाषा सेवीपिंसं राणा सरकारया कोपभाजन जुया गोको गोको ज्वंका न्यादँ न्यादँ खुदँ खुदँ तक जेलयातना फया वःगु बाखँ आदि आदि ।

न्हापां 'थ भिंसा जगत भिं' धाःथें वया (धम्मावतीया) मनय् खालि त्रिपिटकया अध्ययन याय् धयागु छगू जक जूबले किसिमागःत थें ज्यापिं खुँ ज्याः बने ज्याना जूपिं मनूतसें नं थःपिनि निंतिं दय्कुगु सिमाहया बलचाय् गुरू शिष्यपिं निम्हसित दकलय् सुरक्षितगु थासय् थ्यना तःगु व चान्ह्य् हाःगु सलं ग्याना दनाः वम्ह धम्मावतीयात घँ घँ ग्याय् मते जिपिं पा च्वना च्वनागु दु धका पालंपा पा च्वना च्वंगुयात 'मनोपुब्बंगमा धम्मा' या यथार्थता धाःसा छु पाइ ?

Downloaded from http://dhamma.digital

मेगु पालाः गोतुइका तःगु सिमा खनेवं मनूतय्गु आवास थ्यनिन धकाः अन्दाज याय्माःगु जंगलय् थ गु म्हत्याः पाय्त्याःम्ह सर्प थःगु न्ह्योने वंगु , व नं ल्हातं न्ह्यायेदु थें च्वंक , व गुलि ग्यानापुगु , सर्प मखना जक खः , धात्थें सर्प खंका च्वाक्क ज्वंगु जूसा भीसं थ्व उपन्यास ब्वने दइ नं मखु नं थथे छम्ह नेपाःया मिसामचां अज्याःगु अपूर्व बुद्धधर्मया शिक्षा प्राप्त यानाः भीत कंवइगु हे खः ।

अथे हे **माकःया मतेना सिमाकँथंसू** धया थें गोरखालीतय्गु थःगु देशया मिसामचा छम्ह विदेशी ब्वय्के हल धयागु सजातीय मायां याःगु सामुहिक ग्वसालं अःखः लांलां कुंकाः दुःख सिया च्वने माःगु नं धम्मावती अय्याया धर्म शासन प्रतिया प्रेमयात ज्वाल्ल थिकेत लुपाँ काय्गु थें जुवंगु दु । धर्मया ज्याय् नं अर्थ प्राप्तिया निर्ति साहुतसें ल्हासा वनाः दुःख स्यू थें, विद्या प्राप्तिया निर्ति विद्यार्थीतसें न्हापा जंगलय् व आः देश विदेशया युनिभर्सिटी वनाः परिश्रम याइ थें अज्ज वयासिबे अप्पो दुःख स्यूगु भीसं खनिबले विद्या व अर्थसिबे धर्म च्वय् धायगु व धात्थेंया धार्मिक जुइत ज्वीत ला तस्सकं थाकु धायगु करं हे क्यनी ।

ख नं नीती मूर्ख मित्रया सिबे विद्वान शत्रू ज्यू धकाः धया तःथें देश काल परिस्थिति बाँलाक मस्यूपिं गोरखालीतय्गु उगु जातीय भावनां अःखः लांलां तक नजरबन्दय् जक च्वने माःगु मखु चच्छि जेलय् थ्यंक नं च्वने माला वन । अयनं दुनुगलंनिसे यागु भिंगु ज्या भिना हे वइ धया थें जेलं पिहाँ वयाः धार्मिक अफिसरत नाप ऊ. भांताया छैं व अनंलिपा जेनरल ऊ सांल्वीया छैं छगु मुकतं क्वथाय् थ्यंबले उपन्यासया नायिकाया मनया छु अवस्था जुल ज्वी, व खँ लेखक र वे थ्वं भन्तेनं जीवित मनूया उपन्यास जूगुलिं थमं कल्पना मयासे धम्मावती अय्यानं गबलें आत्मकथा च्वत धाःसा च्वयूत ल्यंका बिया बिज्याःगु थें च्वं । उकिं भीसं नं व खँया बिचाः लिपायात हे ल्यंका तय् ।

न्ह्यागुसां, भीसं थ्व उपन्यासय् गणेशकुमारी मोलमिनया खेमारामय् च्वना ८दँया दुने बौद्धशास्त्रया अध्ययन यायां अभिधर्म परीक्षां निसें सुसमाचार परीक्षां पास यानाः १९५९ सनय् छको नेपाः वयाः हानं १९६२ सन्या डिसेम्बरय् रंगून शहरया गभायी दयका तःगु महापाषाण गुहाय् तक्षशीला परीक्षा समितिया सासनधज धम्माचरिय उपाधि प्राप्त याःगु तक खँ ब्वनेखन । अज्ज भन्ते र वे थ्वंया सशक्त कलमं ज्वया वःगु थ्व उद्गार वाक्यं वसपोल भन्तेया बौद्धिक विलास जक मखु वसपोलया हदयया महानता व बुद्धभूमि नेपालप्रति क्वसाःगु बन्धुता नं उला क्यं – "अनुज्वलित अप्रकाशित बालिका अवस्थां पलायन जुया आत्मसमर्पण परियत्ति, प्रटिपत्ति, समरतज्ञानी, बुद्धिमानी भावं नेपाः देशय् थ्यंक वनिम्ह मां अबु निम्हसियां यःम्हम्ह्याय्, नेपाः देया यःम्हम्ह्याय्, तथागत शासनया यःम्ह म्ह्याय् थुम्ह यम्हम्ह्याय् गणेशं थेरवादी शासनया रश्मि मिज्वालायात मां भूमण्डलया निर्ति प्रज्वलितं धारण याःगु जुल अहो ।"

थुकथं थ्व उपन्यास, उपन्यास जुयानं छम्ह जीवित मनूयात कयाः च्वया तःगु धार्मिकतां छिना तःगु दु । छगु थ्व खँ हे काय्फु मामं पासा दःसा छ्वया बी जक धाःबले पासापिं मनोहर व लक्ष्मीपिंथाय् ब्वां वंगु, सारिपुत्रं अश्वजित भिक्षु नाप लाय् धुंका व खँ कनेत पासा मौडगल्यानया थाय् ब्वां वंगु घटना लुमंसे वः । अथे हे छम्ह थेरवादी भिक्षुं च्वःगु जूबले थेरवादयात शुद्ध बुद्ध धर्म भाःपा महायानयात हिन्दू धर्म ल्वाक ज्याःगु उत्तर प्रदेशीय धर्म धकाः नं उल्लेख याना तल । वास्तवे महायान धयागु नेपाल, तिब्बत, चीन, कोरिया, मंगोलिया व जापानय् जक मखु लाओसय्नं निगुलिं यान माने याः । अज्ज न्हापा न्हापा ला भारतय् व बर्माय् नं महायान गाक्क प्रचार जुया वंगु धर्म खः गुकिया प्रमाण दक्षिण भारतया पुरातात्विक मूर्तितसें व थौंकन्हेया उत्खनन ज्यां बियाच्वंगु दु । अज्ज भारतया प्राचीन भिक्षुपिसं नं नेपालया शाक्य भिक्षुपिसं थें उद्योग व्यवसाय

Downloaded from http://dhamma.digital

नं याना वंगु दु धका बम्बईया क्यानरी गुफाया उत्खनन ज्याय् भाःम्ह श्री एस.आर.रावजुं "धर्म युग" पत्रिकाय् च्वया दीगु दु ।

न्ह्यागु थजु र वे थ्व भन्तेया भी नेपाःया बौद्धतयत गुलि बुद्धधर्म सय्के सीके बी मास्ते वः, धम्मावती अय्या पाखें गुलि सत्य धर्मयात तिसीकाः स्पष्ट रूपं धर्मरस पान याके बी मास्ते वः, व खँ थमं तप्यंक मच्वसे श्रमण पण्डितपिं व गृहस्थ पण्डितपिं न्ह्यचीकाः अमिसं कल्पना याना च्वं थें च्वं धकाः वस्पोलं थःगु कल्पना अन्तिम अध्याये ब्वया बिज्याःगु दु ।

धात्थेंया खँ जा थ्व नेपाः देय्या बौद्धतयत , विशेष याना नेपाःया तता क्यहेँपिन्त सुशिक्षित याना बुद्ध धर्मया रस त्वंकेया निर्तिं धम्मावती अयानं याना बिज्याःगु उत्साहबर्द्धक त्याग व तपस्याया बाखँ र वे थ्व भन्तेया दुनुगलंनिसें ययाः च्वया बिज्याःगु जूसां ञानपुण्णिक भन्ते मदुगु जूसा भीपिं धम्मावती अय्या न्ह्योनेः दया नं वसपोलया जीवनी सफू प्वीके मखनाः खुसी दुनाः नं प्याय् चाःम्ह चातकं थें ज्वीगु । तर वसपोल भन्ते नं व हे थाकुगु परीक्षा बिया बिज्याय् धुंकुम्ह जुयाः जौहरी रत्न पारख याइ थें व सफूया मूल्य थ्वीकाः परिश्रम पूर्वक नेपाल भाषाय् अनुवाद याना हया बिज्यागु थ्व सफू धर्म याय्माः धकाः सिया नं धात्थें धर्म धयागु छु, धर्म याय्त गुलि थाकु, धर्म याइपिन्त गुलि विघ्न बाधा वा मार वय् यो धकाः बालाक मस्यूपिं भी बौद्धतय्गु मिखा चक्कंकेया निर्तिं अजः सिद्ध जुइ । उकिं भी सकलें जानाः वसपोल ञानपुण्णिक भन्तेयात, उपन्यासया मूल लेखक र वे थ्व भन्तेयात व उपन्यास च्वय्त प्रेरणादायी जीवनी च्वया बिन्याःम्ह ऊ. सूर्याभिवंस भन्तेयात नं आदर पूर्वक धन्यवाद द्यछाय् नु ।

मेगु अनुवाद गय्च्वं धयागु विषये जिगु छुं धाय्गु मदु, छाय्धाःसा जि बर्मा भाषा मसः । उकिं जि थुलि हे जक धाय् मास्ते वः थ्व अनुवादं महाआचार्य जेय्यया आकांक्षा नं पूर्ण जुल धायमाः, छाय्धासा आचार्यजुं थ्व सफू विश्वया मेमेगु भाषां नं अनुवाद ज्वीमाः धकाः धया बिज्यागुली दकले न्हापां नेपाल भाषां अनुवाद जूगु दु ।

अन्तय् धर्मकीर्ति विहारया धर्मपासापिन्त दुनुगलंनिसें धन्यवाद बी, गुमिसं धम्मावती अय्याया बर्माया पासापिसं वसपोल व वसपोलं परिश्रमपूर्वक प्राप्त याना बिज्यागु सासनधज धम्माचरिय उपाधिया महत्व थ्वीका अनेक प्रकारं क्वय् च्वंगु कविता च्वया मुदिता भावना क्यं थें कुमारी गणेशकुमारी गथे धम्मावती गुरुमां जुल व खँ सीकेया निर्तिं थ्व उपन्यास पिकाय्त ग्वाहाली याना दिल । जित आशा जक मखु भलसा नं दु थ्व भी न्ह्याय्मयायात कया च्वया तःगु सफू भीत जक यइगु मखु, अज्ज थ्व न्हापांगु अनुदित उपन्यास जूगुलिं श्रेष्ठ सिरपाः कमिटिया नं थुकी अवश्य मिखा वनि ।

आः बर्माया पासापिनि व लय्ता कविताया अनुवाद नं न्ह्यचीका च्वना । उकिया मज्जा नं कयादिसं ।

"भंगःतय् भलसा ज्वी गय् तःमागु वनया सिमा
धर्मय् नं वन अय् थाहाँ उम्ह नेपालया मिसा ।"

उपासिका मखेंति, मण्डले

"प्रकाश शासनय् जूगु खः धम्मावती थः थमं,
क्यना बिल मिजं थें हे दु पण्डित मिसात नं ।
बर्मायापिं मिजंतय्सं नापं थाकुगु प्राप्त याय्

Downloaded from http://dhamma.digital

नेपाःयाम्ह मिसा जातिं याःगुली धन्य छाय् मधाय् ।"

भिक्षु धम्मिक, विनयपारंगत, मिथिला

"नेपालं दुःख याःवम्ह त्रिपिटक ब्वने धकाः
बर्मा भाषा स्यनाः नाना परीक्षा सकतां बियाः
थ्वं धम्माचरिया पास यात थाकुगु भीत नं
धर्म सयकेत जूपिन्त बीनु दृष्टान्त सक्सितं ।"

अनागारिका माधम्म कान्ति,
सासनधज धम्माचरिय, भकाइँ

छम्ह जकम्ह सूर्य नं खयूके फैमखु सक्भनं
खयूका हल थ्व मयूजुं ला थ्व धर्मचरिया जलं
उकिं तया म्हुत्वी घाना जिं, बा, छं वं व सकसिनं
धन्य नेपालया मयूजु धन्य न्हां छंगु देश नं ।

उपासिका मकेति, न्याऊँ

खेमाराम वनय् यक्व मुखूगु स्वां दया च्वन,
आशाकुति जुया दं दं गब्ले ह्वयि पियां च्वन ।
नेपायागु दके न्हापां नुग हीक मुखु ब्यन
छफो जक थ्व स्वां धात्थें ल्यना च्वनि लिपा तक ।
एकिं नेपालया जूसां गुणं सकभनं न्यन,
म्हुतु मदुगु पत्रं नं थ्वया तारिफ याः जुल ।

अनागारिका मावरण तिङ्गी अचि, मंगा

नस्वाना च्वनि थें जीस्वां थः थमं न्यंक जंगल
छम्ह नेपालया मयूजुं खेमाराम नस्वाकल ।

उपासिका मातें म्ये, माण्डले

पूर्णचन्द्र नभे थी थें खराचाचायागु चिं दुम्ह
चिं धम्मचरिया घानाः थित धम्मावती थन ।
थी मखु तिमिला गाके, थिना च्वनि थ्वके जक,
प्रज्ञा जलं थ्वके गाके थिना च्वनि व मदि्दक ।

ए ए म्ये,पाली तक्षशीला द्वितीय वर्ष,रंगुन

शासनया मिसा मध्ये नां दन धर्म छं सियाः
विशारद जुया प्रज्ञां याउंक पदवी कयाः ।

भिक्षु गुणिस्सर,
सासनधज श्रीपवर धम्माचरिया,
सुसमाचार धम्माचरिया, मोलमिन

क्वब्वाःलःयागु धाःयात सुनानं मफु थें पने
नेपाःमयूजु थिना वःगु प्रज्ञायागु जलं पिने
लुँ वहया गुँ बालां खं गुलिगुलिसिनं जक,
निभालं खैबले धाःसा सक्सिनं खनि यच्चुक ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थ्व धम्माचरिया स्पी निभालं वैत कःबले
म्हमस्यूपिं मनूतयसं म्हसिल मय्‌जुयात रे ।

सोभित भिवंस
धम्माचरिय, रंगुन

लः बा चा छुकियागुं हे मकासे भलसा भति
गथे नस्वाक धँजेपां स्वां ह्वया, थःथमं क्यनि,
अय् हे विशेष ग्वाहालि बर्मीतय्‌गु मदयक नं
नेपाःमय्‌जु जुया काल धम्माचरिय अःपुक ।

कवि अस्यं पुत्रीन्द, मोलमिन

गृह तोते धकाः मती दुम्ह मिसा मचां
बौया ख्यूगुं ख्वाः खंबले छु याय् छु याय् जुयाः
गथे पिहाँ वने धकाः थाकु चाया च्वन,
पत्तु भुले जू थें जुया कोरूं कया च्वन ।
वया वने मास्ते वःगु थासय् मन वनाः
न्हिनय् नं चान्हय् थें वया च्वन व हे म्हनाः,
उकिं वया अबुं बेला छु याना बी धका
फ्वना च्वन अबुयाके बेला ह्येका ह्येका ।
बिसि वनाः लँय् लँय् छुछु दुःख कष्ट सिया
बर्मा थ्यनाः तामदुवं बर्मी आखः सय्‌का
त्रिपिटक ग्रन्थ ब्वना अनेगु परीक्षाय्
बाँलाक हे पास जुल नेपाःया न्हाय् तयाः ।
थ्व जो मदु विद्या बुद्धि धका वया गुण
क्यं थें भ्नीसं हर्षोत्सव याय्‌नु न्ह्याइपुक,
मोलमिनय् माक्व विद्या सय्‌का नेपाः देशय्
यनाः याइन प्रचार **थेरवाद** अहा

मतँम्य बर्मी भाषाय्
विशिष्टता प्राप्त, मंडले

थ्व फुक उद्‌गार वाक्यं भ्नीत नीतिया थ्व श्लोक लुमंसे वः
एकेनापि सु वृक्षेण पुष्पितेन सुगन्धिना
वासितं तद्वनं सर्व सुपुत्रेण कुलं यथा ।

चित्तधर ह्रृदय
नेःसं. १०९० गुँलागा ३०
१९७० अगष्ट ३१

Downloaded from http://dhamma.digital

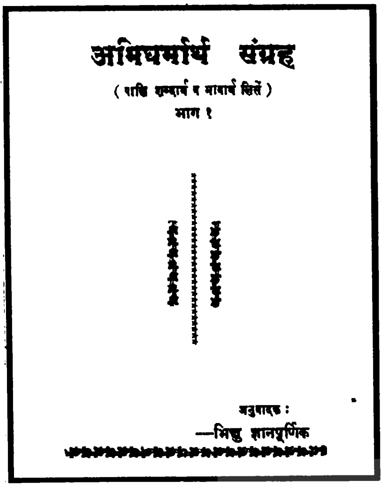

अभिधर्मार्थ संग्रह

पालि शब्दार्थ व भावार्थ लिसें

(भाग - १)

निगू शब्द

भगवान् बुद्धं पीन्यादँ तक चाः चाः हिला विभिन्न थासय् अनेक परिस्थिति नाना स्वभावया भिन्नभिन्न बौद्धिक व मानसिक स्तरयापिं मनूतय्त उपदेश बिया बिज्यात । अले थनिं नीन्यासः दँ न्ह्यो जम्बूद्वीपय् ग्याना वा वरदानया इच्छाय् प्राकृतिक शक्तिया न्ह्योने नतमस्तकगु, अनेक प्रतीकमय देव देवीया आराधनाय् व्यस्तगु, अनेक अनेक कथंया न्ह्याइपुसे म्हाइपुसे च्वंगु वाह्य क्रिया पद्धतिया विविधताय् तल्लीनगु धर्मया इलय् बुद्धं मनोबैज्ञानिक कथंगु साधना मार्ग चायेका बिज्यात । अले हानं उकिं हे बुद्धया उपदेश गन सरल खः, अन हे स्पष्ट व शान्तिप्रद नं जुल । जिगु विनम्र विचारय् थ्व हे मनोवैज्ञानिक धर्मया विश्लेषण याइगु वाङमय रूप हे अभिधर्म खः । अरूपगु चित्त व चेतसिक धर्मया छगू छगू छुटे जुइगु थ्व स्पर्श खः, थ्व वेदना खः, थ्व संज्ञा खः, थ्व चेतना खः धका विश्लेषण जुल । नागसेन भन्तेया शब्दय् थ्व बुद्धया **दुक्करं महाराज भगवता कतं'ति** खः ।

अभिधर्म बुद्धयागु थ्व हे मनोवैज्ञानिक साधनायात तत्व कथं विवेचना याइ । विशेषतः अभिधम्मत्थ संङ्गहं" अभिधर्मया धम्मसंगणि, विभंग, धातुकथा, पुग्गल पञ्ञति, कथावत्थु, यमक व पट्ठानयात थुइकेत सूत्र (फर्मूला) बी । सूत्र स्वयं साध्य मखु, व ला मात्र खः, साधना चित्त, चेतसिक, रूप व निर्वाणया व्याख्या पूर्णतः तत्वात्मक भावं संख्यात्मक कथं थुइके मात्रं अभिधर्मया परमार्थ सत्यं प्रत्यक्ष जीवनय् लाभ जुइ मखु ।

अभिधर्म छु खः, वन्दना गाथाय् हे 'अभिधम्मत्थ सङ्गहो'या रचयिता अनुरूद्ध महास्थविरं धया बिज्याःगु दु, **'चित्तं चेतसिकं रूपं निब्बाणमिति सब्बथा'** । अले थ्व प्यंगू वर्गीकरणयात वसपोलं गुंगू संग्रहं उल्लेख याना बिज्यात । प्रस्तुत सफू थुगु हे सफूया स्वंगू संग्रहया शब्दार्थ व भावार्थ सह नेपाल भाषानुवाद खः ।

'धम्मसंगणि' या चित्तया प्यंगू विभाजनयात हे आधार याना चित्तयात न्हापां कामावचर, रूपावचर, अरूपावचर व लोकुत्तर कथं थुकी नं क्यना तःगु दु । अले थुकिया नं अकुशल चित्त १२गु (गुगु लोभ मूलक ८, द्वेष मूलक २, मोह मूलक २ खः), अहेतुक चित्त १८गु, (गुगु अकुशल विपाक ७, कुशल विपाक ८, अहेतुक क्रिया चित्त ३ खः), कामावचर २४गु (गुगु सहेतुक कामावचर महाकुशल ८, महाविपाक ८, महाक्रिया ८ खः), रूपावचर १५गु (गुगु कुशल, विपाक व क्रिया कथं न्यागू न्यागू स्वथी खः), अरूपावचर १२गू (कुशल, विपाक व क्रिया कथं प्यंगू प्यंगू याना झिंनिगू खः), लोकुत्तर ८गू (मार्ग व फल कथं प्यंगू प्यंगू याना) जम्मा ८९ दु धका विभक्त याना क्यना तःगु दु । थुपिं हे अशोभन व शोभन कथं नं विभाजित याः । थुपिं ब्याक्क

Downloaded from http://dhamma.digital

तात्विक वर्णन थन गथे असम्भव खः, अथे हे सहज क्षमतां पिने नं खः। अयनं जिगु तुच्छ विचारय् थुपिं वर्णनया अन्तिम अभिप्राय खः , मानसिक व भौतिक जगतयात ल्यं मदयेक हे दुनें व पिनें थुइकेगु सारा जगतयात कुशल अकुशल व अव्याकृत कथंया नैतिक व्याख्या थुइकेगु अले कामावचर, रूपावचर अरूपावचर व लोकुत्तर चित्त भूमियात थुइका पिनेया चंचलतां मुक्त जुया निर्वाण पाखे अभिमुख जुइगु ।

चित्त लिसें उत्पन्न व निरूद्ध जुइगु चित्तया धर्मया प्रकार चेतसिक न्येनिगू प्रकारया दु । थ्वयात भिंस्वंगू अन्यसमान चेतसिक, भिंप्यंगू अकुशल चेतसिक व नीन्यागू शोभन चेतसिक कथं विभाजित याना तल । शोभन चित्त लिसें संयुक्त जुल कि अशोभन लिसें अन्य जुइगु, अशोभन चित्त लिसें संयुक्त जुल कि शोभन लिसें अन्य जुइगु स्वभावया स्पर्श (विषयया स्पर्श), वेदना (विषयया स्वाद), संज्ञा (विषय स्वभावया अधिगुण), चेतना (प्राप्त धर्म विषयय् प्रेरणाया चेतना), एकाग्रता (विषयय् स्थिरता), जीवितेन्द्रिय, मनसिकार (प्राप्त धर्मया प्राण जुया वयागु रक्षा) चेतसिक व ब्याक्क चित्तय् साधारण कथं दइगु वितर्क, विचार, अधिमोक्ष, वीर्य, प्रीति व छन्द धयागु प्रकीर्णक चेतसिक हे अन्यसमान चेतसिक खः । मोह, अह्री, अनत्रपा, औद्धत्य, लोभ, दृष्टि (दिट्ठी), मान, द्वेष, ईर्ष्या, मात्सर्य, कौकृत्य (पश्चातापजन्य), स्त्यान (चित्त भ्‌यातुकेगु), मृद्ध (चेतसिक भ्‌यातुकेगु) विचिकित्सा (विषयया अनिर्णित अवस्था) भिंप्यंगू अकुशल चेतसिक खः । थुपिं अकुशल चित्त लिसें जक संयोग जुइ । श्रद्धा, स्मृति, ह्री, अत्रपा (पापय् ग्यायेगु) अलोभ, अद्वेष, तत्रमध्यस्थता (विषयय् उपेक्षा), काय (चेतसिक) प्रश्रब्धि, चित्तप्रश्रब्धि, कायलघुता, चित्तलघुता, कायमृदुता, चित्तमृदुता, कायकर्मण्यता, चित कर्मण्यता, काय प्रागुण्य (समर्थभाव) चित्त प्रागुण्य, कायऋजुता, चित्त ऋजुता सम्यक् वाणी, सम्यक् कर्मान्त, सम्यक् आजीव, करूणा, मुदिता, प्रज्ञा थुपिं नीन्यागु चेतसिक धर्म हे शोभन चेतसिक खः । थुपिं हे न्येनिगू चेतसिक धर्मयात चेगुंगू चित्त लिसे सामञ्जस्य क्यना व्याख्या जुइगु हे चेतसिक संग्रहय् जुइ । साराशंय् धाःसा चित्त धर्मया मनोवैज्ञानिक गहनता व शूक्ष्मताया विश्लेषण हे थ्वया लक्ष्य खः ।

चित्तया उत्पन्न जुइगु क्रमं वेदना, हेतु, कृत्य, द्वार, आलम्बन व वस्तु भेदं वर्णन हे प्रकीर्णक संग्रहय् जुइ । सुख, दुःख, सौर्मनस्य, दौमनस्य, उपेक्षा कथंया न्यागू वेदनाय् मध्यय् छु छु वेदना लिसे छु छु गुलि गुलि चित्त संग्रहित जुइ धयागु, थुपिं चित्त लोभ, द्वेष, मोह, अलोभ, अद्वेष, अमोह छु छु हेतुद्वारा जन्म जुइ धयागु प्रतिसन्धि, भवाङ्ग, आवर्जन, दर्शन, श्रवण, इत्यादि भिंप्यंगू कृत्य लिसे चित्तया स्वापू क्यनेगु द्वार व चित्तया विश्लेषण गथे एक द्वारोत्पन्न चित्त, पंच छ द्वारोत्पन्न चित्त इत्यादि कथंया वर्णन यायेगु, आलम्बन व थ्वया गोचर भेद क्यना रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्शादि गोचरय् छु छु गुलि गुलि चित्त च्वनी क्यनेगु ज्या 'पकिण्णक' संग्रहय् जुइ ।

थौं, थुपिं खँया चर्चा सरल शब्दं उपमा विना यायेगु रसादिवासः अथें भ्वातिनेथें जुइ धयागु जिगु विनम्र धारणा दु । हानं थ्व मूलतः व तत्वतः मूल्यवान जूसां सर्वसाधारणया निर्तिं अभिशिप्त कथं बोधगम्य जुइ मखु । थौंया संसारय् सफूया खँ जक चाःचाःहीकेगु पुलांगु आदर्शयात न्हूगु ल्हातं टेपरेकर्ड हायकेथें जक खः । माला च्वंगु दु, थ्व तत्वया चर्चा धैर्य पूर्वक, विद्वता पूर्वक, सरलता पूर्वक सोदाहरण जनसमाजया न्ह्योने हयेगु । मखुसा अभिधर्मया तःधं, तःधं हे धायेत जक जुइ ।

योगु थजु, अभिधर्म विषयय् पूज्य प्रज्ञानन्द महास्थविरं **विशुद्धि ज्ञान दर्शनय्** पूज्य अमृतानन्द

Downloaded from http://dhamma.digital

महास्थविरं **धर्म व विनयय्** धर्मावती अनागारिका (उपासिका) **अभिधम्मय्** चर्या याये **धुकां थौं थ्व सफू शब्दार्थ** व भावार्थ लिसें पिहाँ वया च्वन । थ्व सफूया विशेषता हे भाषाया शुद्धता अर्थया स्पष्टता व प्रामाणिकता खः । अथे नं विश्लेषणात्मक गुण कथं फुक सफू उथाय् जक उथाय् थ्यं । अथे नं आशा दु पालि भाषाया व बर्मी भाषाया ज्ञाता भिक्षु ज्ञानपूर्णिकं थ्व पलाःयात प्रारम्भिक पलाः हे जक भालपाः बिज्याइ, अले थौंया संसारयात माःगु कथं बुद्ध धर्मया मनोवैज्ञानिक तत्वया आधार स्पष्ट याना अनिश्वरवाद, अनात्मवाद परन्तु पुनर्जन्मवाद स्वीकृतगु हानं जन्म, जरा व्याधि व मरण दुखं मुक्तगु निर्वाण धर्मया व्याख्या पूवंक याना बिज्याइ ।

लिसें थ्व सफूया प्रकाशन व्यवस्था याःम्ह श्री हेराकाजी (सुइका) उपासकं नं धर्मप्रेमीपिनिगु श्रद्धापूर्ण ग्वाहालि कया सफूया ध्येबां सफू हे पिकाकां वया च्वंथे मेमेगु सफू नं पिकायेत कुतः याये फइ धया आशा याना हानं श्रद्धालुपिसं नं ग्वाहालि बियावं च्वनी धका विश्वास याना ।

भिक्षु सुदर्शन
गण महाविहार
१२ गुंलागा १०९१

Downloaded from http://dhamma.digital

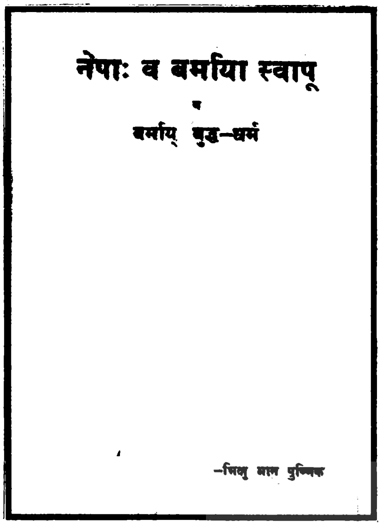

नेपाः व बर्मायि स्वापू

व

बर्माय् बुद्ध-धर्म

-भिक्षु ज्ञान पुण्णिक

भिक्षु ज्ञानपुण्णिक

जन्म : ने.सं. १०६० तानसेन,

प्रवज्या : ने.सं. १०८० बर्मा,

बर्माय् बौद्ध शास्त्र अध्ययन,

ने. सं. १०८५ सनय् सासनधज धम्माचरीय परीक्षाय् उत्तीर्ण ।

वस्पोलया २।४ गू धार्मिक लेख पत्र पत्रिकाय् पिहाँ वःगु व र वे थ्वं भन्तेया बर्मा भाषां च्वया तया बिज्याःगु "यःम्ह म्ह्याय्" उपन्यास नेपाल भाषां भाषान्तर ।

अथे हे "नेपाः व बर्माया स्वापू व बर्माय् बुद्ध धर्म" धयागु छगू सफूचा नं च्वया तया बिज्याःगु दु । उकिया छगू अंश पिकाय् दुगु लय्ताया विषय खः ।

चित्तधर "हृदय"

Downloaded from http://dhamma.digital

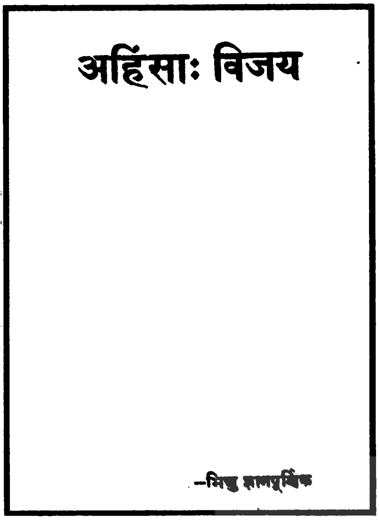

अहिंसा बिजय

निगू शब्द

देवदत्तया अर्थ गुलि बांलासे च्वं, तर अय्‌नं सुनानं थ:त थ्व नामं स:तिके मययेकू । देवं ब्यूम्ह पुता जूसां छु याये वं कत:पिनि हि च:तीं मोल्हूसा, धर्मया पवित्र ल: फोहोर यायेगु जुइका ब्यूसा, कर्तब्य व न्यायया ग: क्यूसा !

देवदत्तं बुद्धयातथें थ:त सम्मान याके मास्ते वयेकल । थ:गु इच्छा पुरे यायेत अजातशत्रु स्यंकल, नालागिरि किसियात अय्‌ला त्वंका वँय्‌ यात, भण्डै न्यास: भिक्षुपित धलंधलं ब्याके त्यन । थ्व अर्थय्‌ थ: जीकेत कत: स्यंकेगुली लिफ: मस्वइपिं, थ: कतिलाकेत कत:या ग:कीत तकं लिफ: मस्वइपि, अभ्र सुयां नगुलय्‌ बुया वइगु भावना व आकर्षणयात अ:खतं न्ह्याका अनुचित लाभ काइपिं ब्याक्कं देवदत्त ख: ।

म्हगसे खंगु न्ह्याइपुसे च्वंगु स्वर्गय्‌ वने मास्ते वयेकूम्ह वाराणसीया जुजु एकराजया नुग: खँ सीका पुरोहित खण्डहालं थ:गु गुजागु कुत्सित ज्या पुवंके त्यन थ्व सफुती च्वंगु बाखनं सी दु । पुरोहित खण्डहालं थ: प्रतिद्वन्दी छम्ह मदयेकेत जुजुं थ: राजकुमार राजकुमारी व महारानी निसें सर्वजात प्राणी स्याये मा:गु'सर्वचतुष्क' यज्ञ याकेत स्वल । खण्डहालं जुजुयात धाल, खड्‌गं छ्यों त्वा: ल्हाना लुँयागु बातास्‌ ग:प:या हि फया यज्ञ कुण्डलया गालय्‌ प्वंका यज्ञ याइपि जुजुपि सशरीर उगु (जुजुं म्हगसय्‌ खंगु) देवलोकय्‌ वनी ।" शब्दया जाल ख:, गुगुं खँ प्रस्फुतिकरणया शैली भंवर ख:, अजागू खँय्‌ नं जुजुं पत्या: यात । अले ला थ:थ:गु मृत्यु भय खना व्हाँय्‌ हाँय्‌ ख्वयाच्वंपि थ: महारानी, राजकुमार राजकुमारीपिंत जुजुं धाल, 'छिमिसं छुं हे चिन्ता कायेम्वा: । थुपि (प्यम्ह काय्‌, प्याम्ह म्याय्‌ व प्यम्ह रानी) फुकं हे जिलिसे तुं देवलोक वनी तिनिपि ख: ।" थ्व विश्वास गुलि ग्यानपु, गुलि मानवता विरोधी ख: धयां मब्या:, धयां मब्या: ।

शायद गुलिं पाठकपिसं मती तये फु, थ्व ब्राह्मण पुरोहितवाद विरोधी साहित्यया अभिब्यञ्जन जक ख: । तर खँ थथे मखु । थ्व अभिब्यञ्जन यथार्थ ख: । छम्ह सामन्त छम्ह राजा महाराना सीवं वयात थुनाछ्‌वइबलय्‌ वलिसें लुँया तत:ग्व:गु थलबल, ह्वखा चिलंनिसें यावत्‌ वस्तु तयां मगाना म्वा: म्वाकं दास दासीपि व नोकर चाकरपि ग्वा:ग्वा: दुने कुना पिनें खापा तिना पर्वत जुइक टुम्ब ल्हाना छ्‌वइगु ख यथार्थ ख: । छम्ह सीम्ह सामन्त, छम्ह सीम्ह जुजुया पुलांगु टुम्ब दुने लुखा सीथय्‌ अस्तब्यस्तं सिनाच्वंगु कंलाचं थौं नं थ्व खँ प्रमाणित या: । यूरोपय्‌ कैथोलिक व प्रोटेष्टेण्दया धर्मया संघर्षय्‌ लाखौं मनू सिक्क युद्ध जूगु औरंगजेबं मथुराया कृष्ण देग: द्योने मस्जिद दयेकूगु, नेपालय्‌ शंकराचार्य सक्वया चीभा: फातापुइकल धाइगु, जाये त्यंगु चैत्य पाता: जूगु ह्येकथं मखु ।

खण्डहालया ज्या देवदत्तया ज्या ख: । जुजु एकराजया ज्या ख: । उकिं देवदत्त धयाम्ह बुद्धया पाले

Downloaded from http://dhamma.digital

जक दुगु मखु, आः नं दु । लिपा नं दये फु । अफ धाःसा देवदत्त जक देवदत्त मखु, भीके नं थ्व देवदत्त स्वभाव दया च्वने फु । भीपिं थः थः हे नं देवदत्त जुइ फु

थुगु सफू देवदत्त सम्बन्धी घटनाक्रमया संकलित वर्णन दुगु सफू खः । सफू कथात्मक वर्णन कथं सलललं न्ह्याना च्वंगुलिं सरल जूथें सरस नं जू । "धोंचा दुने स्वथना खिंलय् छ्यंगुलिं भुंम्ह मनूथें" जाःगु पुलांगु उपमा विशिष्टता थाय् थासय् दुगुलिं पालि साहित्यता अभिब्यञ्जन शैली थुइकेत नं थुगु सफुतिं ग्वाहालि याः ।

थुगु सफुतिं थ्व खँ नं बांलाक धाः, बुद्ध-धर्म शिक्षा व अनुशासनया धर्म खः । बुद्धयात छःपिं बृद्ध जुल, आः जिं भिक्षुसंघ कःघाये धाःम्ह देवदत्तयात बुद्धं न्वाना बिज्यात । बुद्धं महापरिनिर्वाण समयय्" जिं संघयात कःघाना च्वनागु मदु, तथागतया परिनिर्वाण लिपा धर्म व विनयं छिमित अनुशासन याइ" धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

जित आशा दु, विद्वान तथा नवयुवक भिक्षु ज्ञानपूर्णिकया थुगु उत्साहपूर्ण कृतिया सकल पाठकपिनि पाखें स्वागत जुइ । अले लेखकया उत्साह नं भ्रं भ्रं बृद्धि जुया धर्मया शुद्धगु व गतिशीलगु प्रेरणा पाठकपिसं लाभ यानावं वने फइ ।

Dhamma.Digital

भिक्षु सुदर्शन
गण महाविहार
३/६/२०३१

Downloaded from http://dhamma.digital

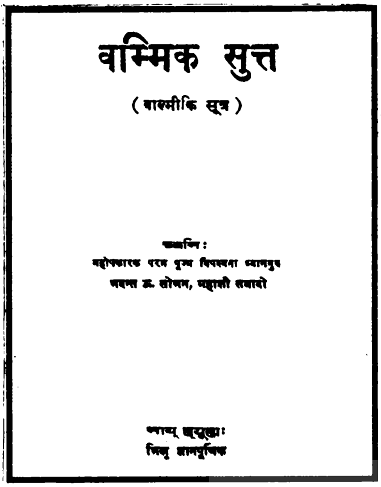

वम्मिक सुत्त

(वाल्मीकि सूत्र)

भूमिका

'वम्मिक सुत्त' धर्म-दर्शनं दुग्यःगु छपु सूत्र खः । हीरा कुने यायेवं चमक पिहाँ वइ । बुद्ध-धर्मया मूलसूत्र यचुगु नुगःया धात्थेंगु सम्यग्-दृष्टि चिन्तन व मनन् जुइवं उकिं दुजः जक थीगु मखु, सिच्चुसे च्वंक थीनं फइ । थ्व हे खँ थुगु सफुती जुया च्वंगु दु ।

'निदानं' धया च्वंगु दु, धर्मचक्र-प्रवर्तन सूत्र आदि गुजा गुजागु सूत्रया विस्तृत बिभाजक व स्पष्ट व्याख्याता जुया बिज्याकम्ह महाशी सयादोया देशनाय् छु छु विशेषता दु । हानं वसपोलं याना बिज्याःगु धर्म-देशनां गथे 'विपश्यना-क्रिया' या अनुशीलन स्वरूपं गथे थुगु सफूया रूप काल ।

'वम्मिक सुत्तं' संगायनं त्रिपिटकय् गथे थाय् तया तःगु दु धका "देशना शुरू" क्यंसा 'सूत्रया निदानं' जेतवनया उत्तर पाखे च्वंगु अन्धवनया बुद्धकालीन 'एकान्तवन' अले थौंया जंगल धाये हे मछिंगु अवस्थायागु ख्यःया अवस्था क्यना च्वंगु दु । अनं महाब्रम्हां भिंन्यागू समस्या न्ह्यथंसें निसें सूत्रया मू-खँ थुइकेगु उत्सुकतां भीत साला यं । मूल पालि नमूना कथं न्ह्यथने धुंका पालिभाषा धयागु छु, खँ न्ह्यथंगु शैली गथे खः, ग्रन्थय् न्ह्यथंगु व थःगु ई व देशया कथं गुजागु धयागु शूक्ष्म शूक्ष्म खँय् अनुभूतिया संवेदनशीलय् छु गथे जुया वइ, प्रीतिया अनुभूति गथे शूक्ष्म जुया वनी धयागु खँय् हथाय् मथाय् मचाःगु ततः मक्यंगु कथं अर्थ अन्तर अर्थ तछ्याछ्यां देशना न्ह्याकेगुया दसु खः, थ्व "वम्मिक सूत्रया बांलागु धर्मदेशना ।"

महाब्रम्हां थुपिं भिंन्यागू प्रश्न आयुष्मान कुमार काश्यपयाके न्यंगु कारणया प्रसंगय् अनेक पूर्वकथा हना यंका तःगु दु । न्हेम्ह भिक्षुपिंसं पर्वत च्वकाय् थाहाँ वने धुंका च्वका थ्यंक थहाँ वनेत मदयेक मगाःगु स्वहानय् वांछ्वया हःगु खँ हानं थौं हे चान्हे, आः न्हिने, जा नया च्वनाबले प्यप्ये जाप्ये नया च्वनाबले, छप्ये जाप्ये नया च्व च्वं, ल्हानागु सासः दुका पिका जुया च्वंगु छगू सासःया इलं हे मरण त्वाक्क प्वाक्क थ्यंकः वयेयः धका चायेकेगु खँ धात्थें हे संवेगात्मक जू । पर्वत च्वकाय् प्राणया ममता तकं मतःसे धर्मया कुतःयापिं मध्यय् छम्ह अरहन्त मेम्ह अनागामी जुल । ल्यंपिं न्याम्ह गौतम बुद्धया इलय् कृतकृत्य जुल । आयुष्मान दब्ब न्हेदँ दुबले अर्हत् जुया बिज्यात । पुक्कुसाति बुद्ध नाप लायेत व वं कुम्हाःया छें हे बुद्धयागु उपदेश न्यना अनागामी जुल । सभीय परिब्राजक बुद्ध शासनय् प्रव्रजित जुया बाहिय दारूचरिय प्रव्रजित जुइ न्ह्यवः अर्हत जुया बिज्यात । थुपिं कथात्मक अभिव्यक्ति बांलासे च्वंथें सलललं हँ ।

थनंलि कुमिचिया छें लिक्क तया वयात उपमा याना कना तःगु भिन्याता खँ न्ह्यां वना च्वंगु दु । न्हापां कुमिचिया छेँ व शरीरया समताया खँ वया च्वन । कुमिचाप्वालय् ह्वःप्वाः यक्व दु । शरीरय् नं स्थूल व शूक्ष्म यक्व ह्वःप्वाः दु । च्वमिया अध्ययन कथं पाश्चात्य विद्वानपिनि धापू कथं छतका दांयाति पाय्चाःगु शरीर भूमि हे निद्वःति प्वाः दु । अले कुमिचा प्वालं चा ल्ह्वया हःथें शरीरया थुपिं स्थूल व शूक्ष्म प्वालं अनेक असुचि पिहाँ वया च्वन । कुमिचिया छें हे इमिसं ल्ह्वया हःगु धू द्वं खः । शरीर नं स्वीनिता अशुचिया पुचः खः । दृष्टिभ्रमं हे जक नयेबले वःसा मयःगु सँय् नं भी ममता जुया च्वनी । कुमिचिया छें सर्प आदि अनेक

Downloaded from http://dhamma.digital

ग्यानपुपि प्राणीपिनि छैं खः, शरीरय् नं अथे हे कीटाणु जाया च्वन । थ्व शरीर कुमिचिया छैंथें प्यंगू महाभूतया पुचः खः । विद्वान च्वमि सँ आदि शरीरया प्रत्येक तत्त्वय् थथे प्यंगू महाधातु सन्निहित धका दुग्येक वर्णन याना तइ बिज्याःगु दु । रूपकाययया निर्माणय् मां-बौया शुक्र श्रोणितं सृजना निसेंया वर्णन जुया च्वंगु दु । थनं लिपा निगूगु तत्त्वया चर्चा जुया च्वन । थुजागु न्यागू स्कन्धया थ्व शरीर घाना च्वंपिं मनूतय्सं हानं कुमिचिया छैं चान्हे कुं वया न्हिने मिछ्वइथें चान्ह्य् तर्कना याना न्हिने ज्या खँ याना च्वनी ।

अनंलि व्याख्यान कुमिचिया छैं म्हुइकूम्ह आचार्य थः शिष्ययात अन म्हुया स्वयेत धया च्वंगुया अर्थ बुद्धं भाविता याना सीकीम्ह साधकयात आज्ञा जुया बिज्याःगुकथं न्ह्यां वना च्वंगु दु । भिंगु प्रज्ञां दुग्यःम्ह योगीया कुतः दुम्ह हे सुमेध खः । अले भ्री नं सुमेध जुइ यःसा धका धया बिज्याना धर्मदेशना न्ह्यंवःपित निगू मिनेटया भावना अभ्यास याका बिज्याःगु वर्णन दु । थ्व निगू मिनेटया अभ्यास गुकथं यायेगु, याये धुंका छु जुल धयागु शूक्ष्म वर्णन सारै हृदयग्राही जू । सजीव जू ।

भुलां म्हुया स्वयेत कू ज्याभःथें थःत खंकेत लोकुत्तर प्रज्ञा, विपश्यना प्रज्ञा व आर्य मार्ग ज्ञान कू खः । कुलिं छ्यु पालेवं कुमिचिया छैंया छकूचा ब्वति वइथें समाधिया जागरूकतां शरीरया स्थितिभाव थुइ । सँ निसें व्याक्क हे शरीर धातु मात्र खः, व्यक्तित्व वा सत्त्व अन गनं मदु । दिपाः मदयेक कुलि पालेथें समाधी अनवरत वीर्य यायेमाः । थ्व हे सम्यक्-प्रयत्न खः ।

कुलिं पालावं वंबले उगु उपमानया कुमिचिया छें खापा व चुकू खने दत । थन खापा चुकू अविद्याया प्रतीक खः । कर्मस्थानया विधि मसःतले व अविद्या दया नं च्वनी । विधि-ज्ञान दयेकेत क्रियात्मक अभ्यास माः । जा थुइगु व बुँज्या यायेगु सयेकेगु सइगुया उपमा बिया अभ्यास व विधिया बारे याना तःगु मजि मगाःगु निर्देशन खँ ध्वाथुइ कथं जू । विपस्सना विधियागु कुतःया प्रसंगय् बोधिसत्त्व सिद्धार्थया जीवनी न्ह्यथथं खँ प्वलाः तःगु ब्वं लिसे सवाः वः ।

महाभिनिष्क्रमणं लिपा नं सिद्धार्थया न्ह्योने जन्म, जरा व मरणं मुक्तिया 'विपस्सना विधि' मदुनिगु खः । थ्व हे विधि मा मां वसपोल आलार ऋषियाथाय् बिज्यात । आलार थःम्हं स्यूगु मेपिंत कनीम्ह अले थःम्हथें सीवं उम्ह स्यूम्हयात नं थःगु हे गुरूतँय् तइम्ह ऋषि जुया च्वन । थ्व उदात्त चरित्र "गुरूं जक स्यू, शिष्यपिसं सी मखु" धाइगु गुरूमुष्ठि सिद्धान्त विपरीत खः । "ईश्वरं जक स्यू, जिमिसं मस्यू" धयागु सिद्धान्त प्रज्ञायात मानव-क्षमतां पिने भालपीगु सिद्धान्त खः । थुकथं गुरूमुष्ठि व ईश्वरवादया स्वत्तु स्वःगु ख्वातुसे च्वंक हे ख्यंगु सिद्धान्तयात साब हे अःपुक मनय् खँ मस्वयेक न्ह्यथना बुद्धया धर्म थःम्हं हे खंका काये फुगु धका कना तःगु विपस्सनाया जः यचुसे छर्लंग च्वं । आलारयाथाय् प्राप्त याःगु "विज्ञान धयागु छुं मदु" धयागु "आकिञ्चञ्ञायतन" या ६०-द्वः कल्प आयु दुगु जुया नं, "नाम रूप" मदुगु जुया विज्ञान परीक्षणं पिने लाःगु जुया नं अन्ततः व नं संसार चक्रय् हे लाः वइगु खंका सिद्धार्थ उद्दक ऋषियाथाय् बिज्यात । अन चयृद्वः कल्पया परिधिं व्यापकगु "नैवसंज्ञानासंज्ञायतन" नं जन्म व मरणया बन्धनय् लाःनिगु बोधिसत्त्वं खंका बिज्यात । अले वसपोल स्वयं हे विधिया गवेषणय् बिज्यात । प्रतीत्य समुत्पादया प्रत्यवेक्षणं उपादानस्कन्ध न्यागूया नं उत्पत्ति स्थिति खंका बिज्यात । आश्रवक्षय ज्ञान व सम्पूर्ण धर्मयात स्यूगु सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त जुया वसपोल बुद्ध जुया बिज्यात । थुकथं बुद्ध-जीवनीया महानिष्क्रमण निसें बुद्धत्व प्राप्ति तकया "विपस्सना-विधि" या दृष्टिं अध्ययन याना तःगु प्रसंग गम्भीर ।

अभ "महाजानियो आलारो कालामो" "महाजानियो उद्दक राम पुत्तो" धयागु बुद्ध-जीवनीया प्रसंग ब्वनाबले नुगः हे ख्वाउँसे च्वंक थुंदिक संवेग बिल । बिचरा खुगू द्वारया उत्पन्न जुइगु नामरूप धर्मय् भाविता

Downloaded from http://dhamma.digital

दुपि जुया नं मात्र विपस्सना ज्ञान उत्पन्न जूगु सीके मफुपि आलारयात छवालं पाना, उद्रकयात न्हेघौ च्याघलिं पाना तःधंगु हानि जुल ।

थ्वयां ल्यू "विधि" या महत्त्वया चर्चा जुल । विधि मस्यूतले चुकू दतले खापा चायेके मफुथें जुया च्वंगु स्थिती लाइ । अले थ्व खापाया चुकूयागु वर्णनया क्रमय् लय्दी सयादोया विपस्सना-विधिया चर्चा जुया च्वन । 'अम्ह' शब्द 'जि' या प्रयोग बारेया विवाद धाइ सरल जुया नं नेपालभाषाय् लय्दी सयादोया बारे मस्यूपिनि निर्ति थुइके थाकु ताये फु । बर्मी साधकपिं लिसे स्वापू बल्लागु थुगु प्रसंग अनुवादं लिकया छ्वःसां अपाय्सकं पाइगु खँ मखुथें ताया ।

कुमिचिया छें चुकू लिकया हानं म्हूबले थन ध्वः लिसे तः थ्वाये जुइम्ह ब्यां खने दत । तँ पिहाँ वःगु चित्त दाह जुइकीगु दोष हे थुकिया प्रतीक अर्थ खः । तँ गथे गथे पिहाँ वये यः धयागु खँ तःछ्याछ्वां "छुं मखुगुलिं नं दुःख जुये यः" धयागु प्रसंगया खँ नुगलय् दुने दुहाँ वं । हायेकेत पासाम्हं लाकां सुचुकूगु, ख्यालं हे अथें अथें हे "उँ, जिगु लाकां गुम्ह खिचां ब्वाकल मस्यू" धाःगु, उकी हे थःत खिचाथें याः तायेका ध्वयेवं ब्यांचा तः थ्वाय् जूथें उत्तेजनां फुले जूबले अप्पां कयेका छ्वःगु मिखा मदुगु अःपा तँया यांकया कथं थासय् लाक्क कः वना मनू सीगु, मेम्हसिनं दण्ड फये माःगु खँ गुलि सरल खः, उलि हे द्वेष चरित्रया यथार्थता खः । वेदेहिकायाके तँ मदु, तर काली दासी परीक्षा याःबले वास्तवय् वयाके तँ पिहाँ वये माःगु स्थिति मवया जक तँ पिहाँ मवःगु जुया च्वन । तँ मदुम्ह वयात तिनि धाइ, गुम्हसिके तँ पिहाँ वये माःगु स्थिती नं तँ पिहाँ वइ मखु । वथें हे धर्मया छलफल यायां ल्वाना ह हं प्रहरी थ्यंकः वने माःगु प्रसंग ब्यांचा ध्वयेवं तःथ्वाँय् जुया वःगु खँ तछ्याना तःगु दु । थुपिं प्रसंगया भ्वलय् बाखं न्यनीपिसं थ्व ला जित धाःगु मखु, थ्व ला मिसातयेत धाःगु मखु, थ्व ला मिजंतयेत धाःगु मखु, थ्व ला गृहस्थपिन्त धाःगु मखु तायेकीगु स्वभाव खंका विभिन्न उपमा बिया तःगु छम्ह दक्ष धर्मकथिकया दुग्यःगु अनुभव खः ।

कुमिचिया छें म्हुया यंकु यंकु निकालँ ध्वःदुगु धयागु हे विपस्सना अभ्यास इलय् वइगु 'विचिकिच्छा' खः । शत्रुं लिना हया बिस्युं वं वं निकालँय् लाःबले सुं अलमले जुया च्वन । अले शत्रुं ध्वदुइका वयात स्याना बिल । वथें भावनाया अभ्यासय् 'विचकिच्छा' वः । विचिकिच्छाय् लाना च्वनीबले हे मरण वये फु । अफ थ्व विचिकिच्छा गुलि चतुर ह्येकसा द्यःथें म्हसीके मफयेक वये यः धयां मब्याः । जुजुं ह्येकसाद्यः धका सीका नं का जिके नं ह्येका का सा धका धया च्वन । ह्येकसा द्यवं धाल, "जुजुथें जाःम्हसिके अथे ह्येके फइ मखु महाराज । जित आमजाःगु वसः पुना वये मानि ।" जुजुं ह्येकसा द्यवं गथे जिके ह्येका काइ स्वये धका थःगुथें जाःगु वसः बिल । ह्येकसा द्यः छुं दिं लिपा वया ह्येकः वये धा धां जुजुया वसः ज्वना वन । जुजुं धाःगु दिने मवः धका सःतिके छ्वत । ह्येकसा द्यवं लिसः बिया हल, "का जिं ला जुजुयाके वसः छजुं ह्येका हे हये धुन ।" थ्व प्रसंगं धर्मदेशना न्यंपिन्त गुलि न्हिले वइ, व सिबे अप्वः विचिकिच्छा थुइकेत दुग्यः जू । निन्हुखुनुयागु धर्मदेशनाया अन्त थन थाय् जुया च्वन । निगू मिनेट ध्यान थन जूगु उकिया महत्व वर्णन हानं जूगु थन थाय् दु । 'विपस्सना विधि' न्हापां स्यना कायेगु, अले थःम्हं हे अभ्यास व अन्वेषण याना अवबोध याना कायेगु विधि मार्ग खः । वने मनंगु थासय् वने नंपिसं धाःगु लँपुया पत्यारे न्हापां वनेमाः । रोगी "थ्व वासः नये मनं, थ्व वासः नया ल्वय् लंके नं मनं" धयां गथे ल्वय् लनी ? ल्वय् लायेका बी धुंम्ह बीम्हया खँ न्यना वासः नया स्वया थःत ल्वय् लाः मलाः स्वयेमाः । न्यना, थःम्हं धारण पालन याना हित व लाभ जूसा ग्रहण यायेगु मखुसा मयायेगु बुद्धया उपदेश थुइकेत खँया व्याख्यान थुकथं जुया च्वंगु दु ।

पल्पसा तोगुया अध्ययन पल्पसा तोबले याःसा बांलाक अध्ययन जुइ । पल्पसा तोबले हे पल्पसाय्

Downloaded from http://dhamma.digital

अन्धकार मदुगु यथार्थ स्थिति दु । शरीर गुगु स्थिती दु, उगु स्थिति अवस्था हे अभ्यास यायेमाः । थ्व अध्ययन अभ्यास यायेत न्हापांगु आधार बिधि "प्वाः सुके जूगु, प्वाः फुले जूगु" अथवा सासः न्ह्लाकपतिंया प्वाः दुहां पिहां जुइगु स्थितिस सतत जागरूकगु एकाग्रगु स्वयंया प्रत्यवेक्षण खः । "प्वाः सुके जूगु, प्वाः फुले जूगु" या सतत जागरूक व एकाग्रतगु स्वयंया प्रत्यवेक्षणय् गुकथं पथवी, वायो आदि धातुया प्रत्यवेक्षण गुण दुथ्याःवं धयागु बल्लागु निर्देशन थन सफुती जुया च्वंगु दु । विधि सम्बन्धी विचिकिच्छा मदयेकेगु प्रसंगय् थथे प्वाः सुके जूगु प्वाः फुले जूगुया भाविता बिधि बारे स्पष्ट याये धुंका चित्त उत्पत्तिया क्रम प्रवाहयात जपमाःया जःमूग्वःथें छगःयां लिपा मेगु जःमूग्वः वइगु उपमा नायः व वया ल्यू ल्यू वइपिनिगु उपमां चित्त व चैतसिकया खँ तछ्याना तःगु व्यावहारिक जुया लुमंके व थुइके अःपु । छगूयां लिपा मेगु चित्तया उत्पत्ति न्हापां न्हापांया विपस्सना साधकपिन्त धात्थें हे ज्वने थाकु, तुताकासा म्हितीपिं मस्तयेसं कथिं तुइबले तुताकासाया कथि उखे थुखे वनीथें जुया च्वं । तर अथे नं परिपक्व कर्मया तीक्ष्ण प्रज्ञावानपिसं ग्रन्थया भाषाय् चित्त चैतसिकया व्याख्या मथूसां अभ्यास व प्रत्यवेक्षणं चित्त व चैतसिक धर्मया स्वभाव स्वयंया भाषाय् यथार्थ थू । न्ह्यदँ दुपि मनूतयेसं तकं थथे थू ।

'चित्त गमथाय् लाक्क उत्पन्न जू' धयागु न्ह्यसः छगू धाःसा लिसः क्वमजिकं व्याख्या प्रसंग पाना वन । प्राचीन वाङ्मयया चित्त नुगः चुइ दु धयागु धापू व पाश्चात्य विद्वानपिनि चित्त न्ह्यपुइ दु धयागु धापूया उल्लेख जूथें व्याख्या प्रसंगं मफ्वाःसे अफ स्पष्ट जुइ मानिथें ताया । गथे विचिकित्साया प्रसंगय् "साबुं चालि" थें जाःगु प्रसंगयात न्हापा न्हापाया स्थिति समेतं न्ह्यथना गुलि बांलाक खँ तछ्याना तःगु दु । न्हापाया साबुंया खँ व छाने याइगु चालिंया खँ न्ह्यथना साबुं चालिं कापतय् न्ह्याक्क साबुं लः प्वंकूसां ध्वारारारां वनीथें पञ्चनीवरण दुपिं मनूतये स्थिति खः । तर चित्तयात पञ्चनीवरणं मुक्त याये अःपु मजू । लखय् अभ्यस्तम्ह न्यां लखं च्वय् तल कि छट्पटे जुइ । वथें हे चित्त कामगुणया लखं च्वय् तयेवं हे चित्त थःगु थाय् कामगुण लुमंका तितिं न्हुया च्वनी । पंच नीवरण छखे चीकेत विपस्सनां 'फुले जुया च्वन, सुके जुया च्वन' धका लुमंका च्वंसां मन तितिं न्हुइ । थथे जुइबले चित्त अन थ्यना च्वन धका खंकेमाः । शारीरिक व मानसिक आलस्यता थीनमिद्ध, चित्तया विक्षिप्तता उद्धच्च, अनुताप कुक्कुच्च, संशय विचिकिच्छाय् भाविता याना वयात चीकेमाः । थथे चीके धुनेवं हे तिनि चित्त यच्चुसे च्वनी । अले वया मिखाय् ह्याउँ मजूगु कां माः हना तःगु ह्याउँगु माणिक माः खनीबले माणिक व का पाःगु खंथें लुमंके माःगु आरम्मण रूप लुमंका सिया च्वनीगु नामया परिच्छेद जुइ । थ्व हे नाम व रूप परिच्छेद ज्ञान खः ।

प्वाः फुलें जुया च्वंगु क्षणय् फुले जुया च्वन धका लुमंकेगु यायां कसे जुया वःगु सना वःगु रूप, लुमंका सिया च्वंगु नाम, थुकथं नामरूप छुटे याये फइ । थ्व रूप व नामस्कन्ध छुटे जुइवं पञ्चस्कन्ध खने दइ । थथे नामस्कन्ध निसें जक स्यूगु स्वभाव विज्ञानस्कन्ध, सीका च्वंच्वंगु चित्तया प्रसन्नता सुख वेदना व थुगु प्रसन्नता मदुगु दुःख वेदना अले सामान्य अवस्था उपेक्षा वेदनाया वेदनास्कन्ध, फूले जूगु स्वभावयात लुमना च्वंगु संज्ञास्कन्ध हानं थ्व क्वातुक मनन याःगु विभाजनं स्यूगु संस्कारस्कन्धयात खनी । थ्व न्यागू स्कन्ध हे कुमिचिया प्वालय् खंम्ह काबलेया प्रतीक खः ।

पञ्चस्कन्ध भाविता यायां उकिया उत्पत्ति व विनाश खने दइ । थ्वया स्थिरता ध्रुव स्वभाव मदु । थ्व हे अभावाकार अनित्यया लक्षण खः । चित्त नं थ्व हे उत्पत्ति, स्थिति व भंगया प्रवाह खः । अले वेदनादि ब्याक्कं अनित्य खः । कुमिचिया भ्वःवः प्यपुथें च्वंसां लिक्क वना स्वयेवं छम्ह कुमिचा मेम्ह नाप प्यमपुंगु खनीथें छुटे छुटे जूगु स्थिति व अनित्य खनी । अनित्य धर्म हे दुःख खः । अले दुःख हे अनात्म खः । थ्व

Downloaded from http://dhamma.digital

मखंतले जक स्थिर खः, सुख खः, बांला खः, जि खः, व खः धका मज्जा ताया काबले यथेका च्वनी । अले त्वाकलय् द्योने ला तया चुपि त्याइथें कामगुण आरम्मणया त्वाकलय् तया प्राणीपिन्त क्लेश चुपि पाला त्याना तल । अथे नं मनुखं रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्शय् रस ताया च्वन । थुगु नन्दीरागया शूक्ष्म विवेचन यायां सफुती, धर्मदेशनाय् अफ विपस्सनाया प्रीति अवस्थाय् तकया खँ ध्वदुइका तःगु तःसकं गम्भीर । अनित्य खः, दुःख खः व अनात्म खः धका बिचाः यायेगु व परामर्श यायेगुली लुदं फुदं जुइका खालि लु जक मंका वनीगु जुया च्वन। उगु अवस्थाय् उत्पत्ति व विनाश स्पष्ट स्पष्ट रूपं खने दया वइबले चित्त नं याउँसे हलुका जुया च्वनीगु खः । स्मृति नं स्वतः हे लुमंका लुमंका वना च्वंगुथें जुइगु खः । अथे पाय्छि जुया च्वनीबले प्रकाशत नं खने दया वइगु जुया च्वन। शरीरय् नं जिरिङ्ग जिरिङ्ग जुया प्रीति नं खने दया वइगु जुया च्वन । अबले लय् लय् ताया अथे जुया च्वनीगुयात लुदं फुदं तायेका च्वनीगु जुया च्वन । इपि फुकं भाविता याना च्वं च्वं धर्मरसयात यः तायेका न्ह्याइपु ताया च्वंगु खः । थ्व नं नन्दीराग खः । उकियात नं भाविताद्वारा लुमंका मदयेका छ्वयेमाः । अले हे विपश्यना वृद्धि जुया संस्काररूपेक्षा ज्ञानय् थ्यंक वनी । थ्व हे अवस्थाय् आरम्मण उत्पत्ति जुइकेत कुतः म्वालीगु लुमंका सीकेत कुतः म्वालीगु जुया च्वन । थन हे त्यानु स्याः कष्ट धयागु दइ मखु । फेतुना च्वनेगु हे रस उत्पत्ति जुया शूक्ष्म रूपं यइपुया च्वनी । तर थ्व यः तायेका च्वनीगु नं नन्दीराग हे तिनि । थुगु अवस्थां नं च्वय् तिनि अन्तिमय् उत्पत्ति विनाश जुया च्वनीगु नाम व रूपत फुकं शूक्ष्म जुया च्वंगु निर्वाण धर्मय् च्वात्त थ्यनीगु जुया च्वन । थन तिनि आर्य मार्ग ज्ञान, फल ज्ञान व निर्वाण खनीगु जुया च्वन ।

उपमामय उगु कुमिचा प्वालय् म्हुया व वं अन्तय् नाग खन । थन बुद्ध हे नागया प्रतीक खः । "वम्मिक-सुत्त" या व्याख्या उम्ह बुद्धयात थःम्हं बोध याना बोधार्थ देशना याना बिज्याकम्ह, क्लेश रहित जुया विनीत जुसे विनीत यायेत देशना याना बिज्याकम्ह, कोमल व शान्त स्वभाव जुया कोमल व शान्त जुयेत देशना याना बिज्याकम्ह, संसारं पार जुया पार जुइत देशना याना बिज्याकम्ह, शान्त जुया क्लेशाग्नि सन्ताप शान्त यायेत देशना याना बिज्याकम्ह कथं अभिवादन पूजा यासे सिधयेका तःगु दु ।

जित मती वं, म्ह जक मखु, मनं हे थःत याकःचा तया 'निदान' निसें हथाय् मचासे बुलुहुँ बुलुहुँ सललं थुगु सफू ब्वना यंकल धाःसा भी नुगलय् नं सिच्चुसे च्वंगु जलं आपा म्ह खः वः । आपा म्ह शान्तिया सिचुसे च्वंगु किचलं खः वः ।

विपस्सना विधि थुइका बीगु कथंया "वम्मिक-सुत्त" देशनाया थुगु सफू भाषान्तर जूसां ब्वनेबले यइपुसे व नाइसे च्वं, थू लिसे सिचुसे च्वं । बर्मी भाषाया भाषा रस व दुने च्वंगु धर्म रस नेपाल भाषाय् मतंक हे वया च्वंगु दुथें पत्याः तया । छाय् धाःसा छखें बर्मी भाषा व नेपाल भाषाया स्वापु दु, मेखें अनुवादक निगू भाषाय् नं दक्षता दुम्ह । थुलि जक मखु, अनुवादक जुया बिज्याकम्ह भन्ते वस्पोल परमपूज्य महाशी सयादोया सान्निध्यय् च्वना बिज्याये धुंकुम्ह लिसें तःगुमछि विपस्सना सम्बन्धी व्याख्यानया भाषानुवादक नं जुया बिज्याये धुंकूम्ह जुया थ्व गम्भीर रसया सफू रस दयेक हे अनुवाद जुया च्वंगु जुल ।

थुखे छु दँ निसें बर्मायापिं बुद्ध-धर्म विद्पिसं च्वया तया बिज्यागु अनेक प्रकारया दीपनी आदि सफू पिहाँ वया च्वन । थुगु हे इलय् थुजागु गम्भीरगु कथंया सूत्र व्याख्यान सफू नं पिहाँ वयेगु धात्थें हे बांलाःगु, ल्वःगु व निंगु ज्या-खँ खः । थुजागु पुण्यकार्यय् न्ह्याम्हसिनं नं आपालं आपालं साधुवाद दे छाये हे माः ।

भिक्षु सुदर्शन
नगर मण्डप श्री कीर्ति विहार, कीर्तिपुर, यें ।
सिल्लागाः ७, ११०४

Downloaded from http://dhamma.digital

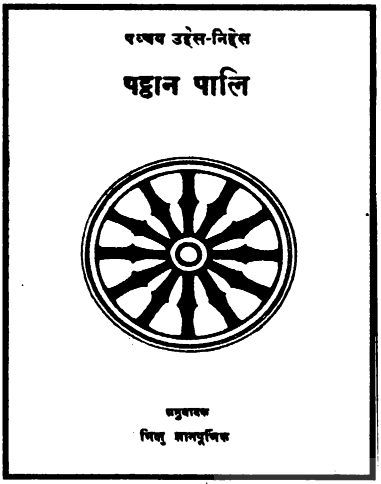

पट्ठान पाली

निगू शब्द

पट्ठान पालिया पाठ दकलय् न्हापाँ जिं न्यनागु बि.सं. २०४१ सालय् आनन्दकुटी विद्यापीठय् संचालित विपश्यना ध्यान शिविरय् पूज्य गुरू कल्याणमित्र श्री सत्यनारायण गोयन्काज्यू पाखें खः । वय्क नं तसकं तर्‌रर ब्वना पाठ याना द्युगुलिं अबलय् आवाजया रूप हे जक ताःगुथें जुल, शब्द छुटय् याना काये मफु । वर्ष दिन लिपा हानं आनन्दकुटी विद्यापीठय् आश्विन पुन्हीया दिनय् वय्क नं हे संचालन याना दीगु विपश्यना ध्यान शिविरय् हानं च्वनेगु सुअवसर मिलय् जुल । व आश्विन पुन्हीया दिन पट्ठान पाठ यायेगु दिं जुयाच्वन । सुथय् सुमङ्गल विहारय् जूगु कार्यक्रमय् पूज्य भन्ते बुद्धघोष महास्थविरया आज्ञानुसार ब्वति का वना । देवनागरिकं छापय् याना तःगु पट्ठान पालि सफू स्व स्वँ उपस्थित धर्म पासापिं नाप पाठ याना बलय् उकियागु शब्दत न्हापा गनं न्यने धुंगुथें जुयावल । सन्ध्या इलय् ध्यान शिविरय् सम्मिलित जू वना । विपश्यना ध्यान शिविरया झ्वलय् छन्हु सुथसिया इलय् पूज्यगुरू गोयन्काजुं पाठ याना दीगु पट्ठान पालि हानं न्यने दयेवं सुमङ्गल विहारय् सफू स्वया पाठ यानागु शब्द शब्द याद दया वल । अबलय् निसें इलय् ब्यलय् उगु पाठया खँग्वत न्हाय्‌पनय् थ्वःथें जुइगु जुल । उगु कथं वःगु प्रेरणां याना ध्यान शिविर समापनं लिपां निसें सुथय् सुथय् पट्ठान पालि पाठ यायेगु याना यंका । तर अर्थ मथूगुलिं पालि खँग्वया माने न्यन्यँ बुलुँ थःगु भाषाय् हीका हनेबहम्ह भन्ते ज्ञानपूर्णिकजुयाथाय् वना अनुवाद यानागु मिलय् मजूगु भिंका बिज्याहुँ धका बिन्ति याना ।

पट्ठान साप हे थाकूगु गंभीरगु विषय् जूगुलिं व जिं सःथें मसःथें, उखे थुखे न्यना याना तयागु अनुवाद जूगुलिं फुक्कं धैथें हरफ हरफ पतिकं भिंका हे मगाःगुलिं वसपोल अनुकम्पा तया झर्को मचासे पूरा मेगु हे अनुवाद याना स्वंगू कापी जित बिया बिज्यात । व हे अनुवाद याना तःगु पट्ठान पालिया सफू हने बहम्ह भन्ते अनिरूद्ध महास्थविर पाखें पिथना बिज्याइगु बुखँ न्यना लय्‌ताल ।

न्ह्याक्व हे थाकुगु विषय छाय् मजुइमा; आखःग्वः म्हस्युलिसें हानं हानं ब्वनेगु च्वयेगु यायाँ वने मास्ति वइ । शब्दया अर्थ थूःलिसे ब्वनेगुली मन वनी दिलचश्पी बढय् जुइ । जित नं अथे हे धैथें जुल ।

न्यना तया कथं व ब्वना कथं पट्ठान शब्दया "प" उपसर्ग "प्रकार" या अर्थ खः । अले "ट्ठान" शब्द "प्रत्यय" सम्बन्धी जूगुलिं कारण धैगु अर्थ ब्यू । "नानप्पकारानि ठानानि एत्थाति पट्ठानं" अर्थात् गुगु धर्मय् नाना प्रकारया कारणं युक्त प्रत्यय शक्ति एवं शक्तिमान धर्म प्रतिपादित जुइ, उगु धर्मयात पट्ठान धाइ । पट्ठानय् २४ प्रत्ययत दु ।

बुद्ध धर्मय् प्रतीत्य समुत्पादयात कार्य-कारण नियम (Laws of Dependent Origination) धाई । पट्ठान-नययात सम्बन्ध यागु नियम (Laws of Conditional Relations) धका धाइ । पट्ठाननयलय् (१) प्रत्यय (२) प्रत्ययुत्पन्न धर्मया अतिरिक्त (३) प्रत्यय शक्ति विशेषयागु नं वर्णन याना तःगु दु । पट्ठान-नय्यात

Downloaded from http://dhamma.digital

(१) प्रत्यय (करण) (२) प्रत्ययुत्पन्न (हेतु प्रत्ययद्वारा उत्पन्न फल धर्म) (३) प्रत्ययनीक (हेतु प्रत्ययद्वारा अनुत्पन्न फल धर्म) नापं स्वंगू धर्म राशी प्रधान जुइगुलिं "त्रिराशी" नं धाइ ।

अक्सर याना अध्ययनया सिलसिलाय् भ्फीसं छुकिं याना छु जुल धका जक स्व:वनी । पट्ठान अध्ययनया सिलसिलाय् छु दुगुलिं याना छु जुल धका जक मखु छु मदुगुलिं याना छु दइगुली उपकार जुइ धैगु समेतय् नं दृष्टि तया उकियागु सम्बन्ध व कारणया शक्ति विशेषयात नं कया अध्ययन याइ । पट्ठान अध्ययनय् घटनाया कारण छु खः धका स्यूगु जक मखु व कारणयागु अनेक शक्ति विशेष व उकिया आधार अले उकियागु सम्बन्धत नं बांलाक अध्ययन याइ । थुकियात अभ्फ स्पष्ट याये । मसीनुगु का थः थः बेरेय् जुया गुई निला बने जुया च्वंगु त:पुगु खिपः गुकिं मत्ताम्हः किसियात नं चिना तइ ! साधारण दृष्टि स्वयेबले व गुलि त:पुगु बल्लागु खिपः धका जक स्व:वनी । उकियात अभ्फ क्वथिइक स्वत धा:सा व खिपतय् दुगु मसीनुगु का त बेरे जुया थ:थः परस्परय् तया च्वंगु सम्बन्धत गुगु सम्बन्ध याना दया च्वंगु शक्ति विशेषं युक्तगु खिपतं किसिया तुती चिना त:इगुलिं व खिपः चफुइ मफुगु आदि छगू छगूयात अनुसन्धान याना स्व:वनी । थीवं ठुस्स चब्बुइगु मसीनुगु कातयुगु सम्बन्धं याना शक्तिशाली जुया च्वंगु खिप:या आधार व सम्बन्धया रहस्य बाँलाक पत्ता लगे जुइवं व खिप:यात फ्यना मसीनुगु कायागु रूपय् यनेवं शक्तिहीन व निर्वह जुइगु तथ्य व उकिया कारण आदि बुद्ध धर्मयागु गम्भीर ग्रन्थ "पट्ठान" अनुसार कुत्तु कुला स्वस्वं अध्ययन यायां वनेबले किसिं चफुइ मफइ कथं बने जुया च्वंगु खिप:या शक्ति व उकिया कारण व आधारया नापं व खिप:या अजागु शक्ति हीन यायेगु तरीका नं पत्ता लगे जूवइ । वथेंतुं "आत्मभाव", "अहंभाव" थें जा:गु अनेक संयोजनत शक्तिशाली जुया चफ्फुइ थाकुक भ्फीत हे चिना त:गुलिं नं व हे तरिकां अभ्यासया तहले वना प्रत्येक घटनाय् उत्पत्ति जुइगु चित्त चैतसिक व सहजात धर्मतयुगु सम्बन्धय् दया च्वंगु शक्ति विशेषं याइगु उपकारयात नं कया अध्ययन यायां प्रज्ञा चक्षुया विकाश या: वने फइ । अले भ्फीगु "रूप" धातु पुञ्ज जक खः, "विज्ञान" चटक याइम्हथें जक खः, "संज्ञा" मृगतृष्णाथें जक खः, "वेदना" लः प्वप्वचाथें जक खः, अथेतुं "संस्कार" केरामाथें जक खः धैगु अनुभवया तहले खनेवं गलत धारणां शक्तिशाली जुया च्वंगु "अहंभाव" "आत्मभावं" शक्तिहीन यायेगु तरीका पत्ता लगेयाना भवचक्रं मुक्त जूवने फइ ।

पूज्य भन्ते बुद्धघोष महास्थविरया आज्ञानुसार निगू शब्द व्यक्त यानागु खः ।

भवतु सब्ब मंगलं ।

इन्द्रनारायण मानन्धर
ताहाचल
कार्तिक २६, २०४४

Downloaded from http://dhamma.digital

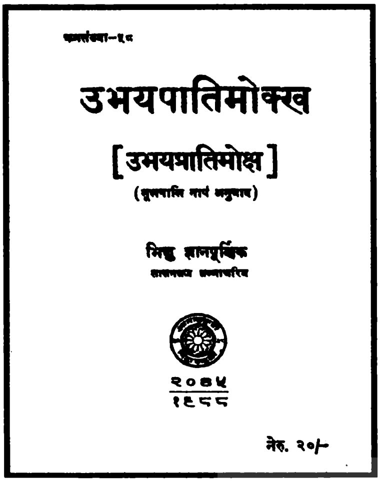

उभयपातिमोक्ख (उभयप्रातिमोक्ष)

(मूलपालि नापं अनुवाद)

भूमिका

शाक्यमुनि भगवान् बुद्धया शासन परम्परा थौंतक त्यके जुया वया च्वंगुया मूल कारण वसपोलं कना बिज्याःगु धर्म-विनययात गुरू-शिष्य परम्पराद्वारा पालन याना वया च्वंगुलिं खः ।

धर्म-विनयया संरक्षण जुया वया च्वंगु, विशेष याना, वसपोलया धर्मे प्रव्रजित जुया भिक्षु जुया बुद्ध धर्म, संघ व वसपोलं दय्का थका बिज्याःगु नियमयात पालन याना वया च्वंगुलिं खः । धर्म अध्ययन व उच्चस्तरीयरूपं नियम पालन याय्गुलिं हे भिक्षु जीवनया उच्च आदर्श व परम्परा कायम जुई । नियम पालनया परम्परा टुटे जुल धाय्वं बुद्धधर्मया परम्परा नं टुटे जुया वनी । उकिं सुपेशल भिक्षुपिसं आचरण याय्माःगु प्रातिमोक्ष-शीलयात प्राण समान रक्षा याना पालन याय्गु कोशिश प्रत्येक भिक्षुपिसं याय्माः । शीलगुण युक्त मजूगु भिक्षु जीवन बास मदुगु स्वाँ थें खः ।

उबले उबलेयापिं भिक्षुपिसं प्रातिमोक्ष शीलयात प्राण समान रक्षा यात । चिकिचाधंगु त्रुटियात नं महान अपराध धका भापिल । थुकिं याना हे बुद्धधर्मय् दिक्षित जुया च्वंपिनि भिक्षु-जीवन थिना च्वंगु खः ।

सच्छिफो स्वाँ दुसां बास मदुगु स्वाँ सार्थक मजू थें भिक्षु जीवन नं नियमं विभूषित मजूगु जीवन सार्थक जुइमखु । उकिं भगवान् बुद्धं प्रातिमोक्ष-शील बुटि मजुइक पालन याय्गुली जोर बिया बिज्यात । आदर्श युक्तगु भिक्षु-जीवन हनावंपिं भिक्षुपिं थें आदर्श विहीन जीवन हनावंपिं भिक्षुपिं नं मदुगु मखु । उजापिं, न्हापा नं दुगु खः आः नं दु जुई । तर इतिहासया पौ पुइका स्वत धाःसा थाकुसां आदर्शमय जीवन बिते याना वंपिनिपाखें हे थौं तक बुद्धशासनयात तिबः बिया च्वंगु खँ स्पष्ट जुई ।

बुद्धधर्मया बुद्ध शासन नेपाले पुनर्स्थापना याय्गु कुशलाभिलाषा याइपिं प्रत्येक भिक्षुपिसं थ्व उच्च आदर्शयात ह्यला दृष्टिं मस्वःसें श्रद्धा व सम्मानया दृष्टिं स्वयाः थःगु जीवन नं उच्चतम श्रेणीले थ्यंके फय्के माः धैगु सदिच्छा दय्के फय्के माः ।

थुकिया नितिं भिक्षुपिसं न्हापां याय्माःगु कर्तव्य छु खनि ? न्हापा न्हापायापिं भिक्षुपिसं गुजागु व गुकथं भिक्षु जीवन बिते याना वन खनि धयागु ज्ञां दय्के माः । ज्ञां हे मदुसा वं गय्याना जीवन थत काई ? ज्ञां दुसा तिनि "अहो ! थथे थथे याय्माः खनि । थुकथं भिक्षु जीवन थत छ्वय्माः खनि !" धका लज्यालु व भय दुपिं तथा सुपेशल भिक्षुपिनि मने चेतना दया वई ।

अन्यथा अंगुत्तरनिकाय, तिकनिपात पृ. २१२ स उल्लेख जुया च्वंगु गद्रभसूत्रे उल्लेख जुया च्वंथें- "जि नं भिक्षु खः, जि नं भिक्षु खः" धका भिक्षुपिनि ल्यू ल्यू जुया च्वनी । तर मेपिसं थें अधिशील अधिचित्त अधिप्रज्ञाशिक्षा पालन याना उच्चतम जीवन दय्के धयागु इच्छा मात्र नं वयाके दइमखु । व केवल भिक्षुपिनि

Downloaded from http://dhamma.digital

ल्यू ल्यू जुयाः 'जि नं भिक्षु खः, जि नं भिक्षु खः' धका जुइम्ह भिक्षु जक जुई ।"

अनसं समणसूत्रे भगवानं श्रमणपिसं याय्‌माःगु श्रमणीय धर्म छु खः धयागु बारे "श्रमणपिसं अधिशील, अधिचित्त व अधिप्रज्ञा शिक्षायात दृढतापूर्वक पालन याय् धयागु इच्छा बल्लाक दय्‌के फय्‌के माः" धंका आज्ञा दय्‌का बिज्यात ।

भगवान् बुद्धं, बुद्धत्व ज्ञान प्राप्त याना कया बिज्याय् धुंका छुं दिं लिपा अजपाल न्यग्रोध सिमाक्वे च्वना बिज्याना च्वंम्ह वसपोलं थथे धया बिज्याःगु खँ छक्व लुमंके-

"पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीरं दुद्दसं अणुं"
अर्थात्- खंका खंका काय् थाकुगु, गम्भीरगु, सूक्ष्मगु तथा अणु थें ज्याःगु थ्व धर्मयात लोक वा समाज न्ह्याना वना च्वं कथं न्ह्याना वनीपिसं थुइका काय् फइमखु । अःखतं (प्रतिस्रोतं) वनिपिसं जक व धर्म थुइका काय् फइ । (म. नि. I पृ. २१७ः पासरासिसुत्तं, महा. व. पा. पृ. ६.)

भगवानं अङ्‌गुत्तरनिकाय, चतुक्कनिपातया पृ. ७ स च्वंगु अनुसोतसूत्रे व अभिधर्मपिटकया पुग्गलपञ्ञत्ति पृ. ९२ स च्वंगु सूत्रे- "(१) अनुस्रोतगामी, (२) प्रतिस्रोतगामी, (३) ठितष्ठ जूपिं व (४) उत्तीर्ण पारगामी धयापिं प्यता प्रकारया मनूत दु धका धया बिज्याथाय् - १) अनुस्रोतगामी धयापिं संसारे च्वंपिं मनूतसें गथे गथे याना समाजे च्वनाः पंचकाम विषय आदि भोग याना च्वनी अथे हे भोग याना च्वनीपिंत धाई । (२) प्रतिस्रोतगामी धयापिं संसारे च्वंपिं मनूतसें समाजे च्वंपिसं थें पञ्चकाम विषय आदि परिभोग मयासे न्ह्याक्को थाकुसां उकियात त्याग याना श्रेष्ठचर्या, ब्रम्हचर्या पालन याइपिंतः धाई । (३) ठितष्ठजूपिं धका न्यागू ओरम्भागीय संयोजनयात (=क्वे क्वतयंकइगु न्यागू संयोजनयात) मदय्‌का च्वे थाहाँ वना अनं कुहाँ मवैम्हसित धाई । (४) उत्तीर्ण पारगामी धका ब्याक्कं क्लेशयात मदय्‌का भष्म याना निर्वाणे थ्यंम्हसितः धाई ।"

भिक्षु विनयया परम्परायात थौंतक गथे याना सुनां स्वाका हल खनि धका न्यनीबले अवश्यमेव च्वे उल्लेख जूपिं प्यथी मनूतमध्ये दोस्रो भागे लापिं पुरूषपिसं स्वाका हल धका धाय्‌गु करं क्यनी ।

त्रिपिटकधारी विशुद्ध अर्हत् आचार्यपिसं जक मखु विनयपिटकया परिवारपालिं व बुद्धघोष आचार्य सम्पादित समन्तपासादिका धयागु विनय अर्थकथातसें नं थथे उल्लेख याना तःगु दु ।
(परि.वा.पा. पृ. ५; सम. पा. I. पृ. ५३-५४).

विनय परम्पराया महापुरूषपिं -

(१) बुद्ध-वसपोल ४५ गू वर्षावासतक[1] जीवित जुया बिज्यात । थथे धयागु ई.पू. ५१२-४६७ खः ।

(२) उपालि—थ्वसपोल उपालि स्थविर कपिलवस्तुया शाक्यराज खलःतय् छम्ह नौ कुलयाःम्ह खः ।

भगवान् बुद्ध छन्हु मल्लपिनि अनुप्रिय धैगु निगमस च्वना बिज्याना च्वंबले भद्रिय, अनुरूद्ध, आनन्द,

---

[1] बुद्धया धर्मे बुद्धसहित वसपोलया शिष्य भिक्षुपिनि वर्ष गिन्ति यायेगु चलन भिक्षु जुया अर्थात् उपसम्पन्न जुया वर्षावास च्वंसेंनिसें याई । गुलि वर्ष दत ? धका न्यनीगुया मतलब भिक्षु जुया गोगु वर्षावास बिते जुल धका न्यंगु खः । थ्व हिसाबं भगवान् बुद्धं ४५ गू वर्षावास बिते याना बिज्याना परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।

Downloaded from http://dhamma.digital

भगु, किम्बिल व देवदत्त खुम्ह शाक्य कुमारपिं प्रव्रजित जुयत अन वन । व बेलस उपालि नौ नं इपिं नापं दुगु खः । अले उपालिया मने नं प्रव्रजित जुइ मास्तिवयाः भगवान्या थाय् वना प्रव्रजित व उपसम्पदा जुल । लिपा इपिं खुम्ह शाक्य कुमारपिं नं भगवान्या थाय् प्रव्रजित व उपसम्पदा जुल ।

भगवान्या श्रीमुखं हे ध्यानया खँ स्यना कयाः छुं समय लिपा हे उपालि स्थविरं अरहत्व प्राप्त याना कया बिज्यात । लिपा वसपोलं थः जंगलेसं च्वंवनेगु विचार प्वंकूगु बखते भगवानं वसपोलयातः जि नापंतुं च्वं धका धयाः थः नापंतुं तया वसपोलयातः विनय सम्बन्धी खँ स्यने कने याना बिज्यात । लिपा भरूकच्छवत्थु[2] थें ज्याःगु निता स्वता जटिल प्रश्नया बारे थःगु निर्णय ब्यूगु खना भगवान् साब लय्ताया बिज्याना वसपोलयातः साधुकार नापं बिया बिज्यात । अले लिपा छन्हु भिक्षु परिषद्या दथुई विनयया बारे वसपोलयात सर्वश्रेष्ठ स्थाने तया 'अग्रस्थानपद' विभूषित याना बिज्यात । (चुल्ल व.पा.पृ.२८२; अं.नि.अ.क. I.पृ. १७२)

बुद्ध परिनिर्वाण स्वला लिपा राजगृहस जूगु प्रथम संगायनास न्हेगू लाख भिक्षुपिनि संघ स्थविर जुया बिज्याम्ह महाकश्यप महास्थविरं न्यना बिज्यागु विनय सम्बन्धी ब्याकं प्रश्नया उत्तर वसपोलं हे बिया बिज्यात ।

दीपवंश परिच्छेद–५ या धापुकथं उदयभद्र जुजुं १६ दँ तक राज्य यात । वया राज्यकालया ६ दँ दुबले उपालि स्थविर परिनिर्वाण जुल (गा.नं. ३८, पृ. ३०) परिनिर्वाण जूबले वसपोलया वर्षावास ७४ दँ दुगु जुल । (दीप. व ५ गा.नं. ३५, पृ. ३०) थथे धयागु ई.पू. ५२७-४५३ खः । बुद्ध परिनिर्वाणं लिपा वसपोलं ३० दँ तक धर्मविनय ब्वंका बिज्यात । (दीप. वं-५, गा.नं. ४१, पृ. २२; सम.पा. I. पृ. २२७)

(३) दासक– थ्वसपोल वैशालीवासी छम्ह ब्रम्हूया काय्मचा खः । १२ दँ दुबले हे वेद पारङ्गतम्ह । वैशालीया वालिकारामे च्वना च्वंम्ह उपालि स्थविरलिसे धर्म साकच्छा याना लिपा व वसपोलयाथाय् प्रव्रजित जुल । समय त्यय्वं लिपा उपसम्पदा जुया अरहत् नं जुयाः दोछि अरहत्पिनि नायो नं जुल । वसपोलयातः उपालि महास्थविरं विनय जक मखु सम्पूर्ण त्रिपिटकया शिक्षा निपुण जुइक स्यना बिज्यात । (महा.वं.टी-५, पृ. १७४-७५; सम.पा. I. पृ. २२७)

दीप.वं-५ या धापुकथं सुसुनाग जुजुं १० दँ तक राज्य यात । ससुनागया राज्यकालया ८ दँ दुबले दासक स्थविरया परिनिर्वाण जुल । दीप. वं-५, पृ. ३०, गा.नं. ३५ अनुसार परिनिर्वाण जूबले वसपोलया वर्षावास ६४ दँ दुगु जुल । (गा.नं. ३९; पृ ३०, सम.पा. I. पृ. २२७) थथे धयागु ई.पू. ४६७-४०३ खः ।

(४) सोणक–सुसुनागया प्रत्येक वंशयापिसं २२ दँ तक राज्य यात । थुमि राज्यया ६ दँ दुबले सोणक स्थविरया परिनिर्वाण जुल । (दीप.वं-५, पृ. ३०, गा.नं. ४०) थथे धयागु ई.पू. ४२५-३५९ खः । वसपोल परिनिर्वाण जूबले वसपालया वर्षावास ६६ दँ दुगु जुल । दीप. वं.-५, पृ. ३०, गा.नं. ३५) थ्वसपोल दासक स्थविरया शिष्य खः । (सम.पा. I. पृ. २२७)

थ्वसपोल वाराणसीले च्वंम्ह छम्ह गाडिवानया काय्मचा खः । मां-बौपिं नापं गिरिव्रजपाखे अर्थात राजगृहपाखे ब्यापार याय्त वनाच्वंबले वेणुवनारामे दासक स्थविरयाथाय् वना प्रव्रजित व उपसम्पदा

---

[2] थ्व खँ पारा. पा. पृ. ४९ स उल्लेख जुया च्वंगु दु । जिगु बु.श्रावि.च–१ पृ. २४३ ले नं उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

जुया अरहत् जुल । वसपोलं दासक स्थविरयाके विनय अध्ययन यात । (महा.वं.टी-५, पृ.१७५)

(५) सिग्गव-थ्वसपोल पाटलिपुत्रे च्वंम्ह सिरिवड्ढ धैम्ह छम्ह मन्त्रीया काय् खः । थ्वया स्वंगू ऋतुस च्वनेगु स्वंगू प्रासाद दु । १८ दँ या उमेरे चण्डवज्जि धैम्ह पासालिसे न्यासः पासापिं नापं कुक्कुटारामे वना सोणक स्थविरयाथाय् सकलें प्रव्रजित जुल । लिपा उपसम्पदा जुया अरहत् नं जुल । सोणक स्थविरयाके विनयपिटक सहित त्रिपिटकया अध्ययन यात । थ्वसपोल षडभिज्ञलाभी नं खः । (महा.वं.टी-५, पृ. १७६-७७) थ्वसपोल सोणक स्थविरया शिष्य खः । (सम.पा.।. पृ. २२८)

चन्द्रगुप्त जुजुं २४ दँ तक राज्य यात । वया राज्यया १४ दँ दुबले थ्वसपोल परिनिर्वाण जुल । (दीप.वं-५, पृ. ३०, गा.नं. ४१) थथे धयागु ई.पू. ३८३-३०७ खः । परिनिर्वाण जूबले वसपोलया वर्षावास ७६ दँ दुगु जुल । (दीप. वं.-५, पृ. ३०, गा.नं. ३५)

(६) मोग्गलिपुत्ततिस्स-थ्वसपोल पाटलिपुत्रे च्वंपिं मोग्गलि (=मौद्गलि) गोत्रया ब्रम्हूते कुले जन्म जूम्ह कायमचा खः । थ्वया नां तिस्स (=तिश्य) खः । उकिं वसपोलयात मोग्गलिपुत्ततिस्स (=मौद्गलिपुत्र तिश्य) धाःगु खः ।

१६ दँया उमेरय् व सिग्गव स्थविरयाथाय् प्रव्रजित जुल । श्रामणेर प्रव्रजित जुया स्रोतापन्न जूसेंलि स्थविरं चण्डवज्जि स्थविरयाथाय् छ्वया धर्मविनय ब्वंके छ्वत । श्रामणेर जुया हे वसपोलं विनयपिटक छगू बाहेक मेगु निगूलिं पिटक बांलाक सय्का काल । लिपा उपसम्पदा जुये धुंका थः उपाध्याय सिग्गव स्थविरयाके विनयपिटक ब्याकं बांलाक सय्का काल । लिपा त्रिपिटकधारी जुया अरहन्त नं जुया बिज्यात । (सम.पा.।. पृ. ३४-३६= महा.वं.टी-५, पृ. १७८-१८२) वसपोल, सिग्गव व चण्डवज्जि स्थविरपिनि शिष्य खः धका सम.पा.।.पृ. २२८ स उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

बिन्दुसार जुजुया काय् धर्माशोक जुजुं ३७ दँ तक राज्य यात । धर्माशोक जुजुया राज्यया २६ दँ दुबले माग्गलिपुत्ततिस्स स्थविर बुद्धधर्मयात भःभः धाय्का परिनिर्वाण जुया बिज्यात । थथे धयागु ई.पू. ३१९-२३९ खः । (दीप.वं-५, पृ.३०, गा.नं. ४२-४३)

वसपोल परिनिर्वाण जूबले वसपोलया वर्षावास ८० दँ दुगु जुल । (दीप. वं-५, पृ. ३०, गा.नं. ३५) वसपोल सिग्गव स्थविरया शिष्य ख धका सम.पा.।. पृ. २२८ स उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

बुद्ध परिनिर्वाणं लिपा उपालि, दासक, सोणक, सिग्गव र मोग्गलिपुत्ततिस्स न्याम्हसिनं जम्बुद्वीपे विनय-परम्परा व शासन-परम्परा चलेयाना बिज्यात धका परि.वा.पा.पृ. ५ व सम.पा. ।. पृ. ५३ स उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

(७) महिन्द, (८) इट्टिय, (९) उत्तिय, (१०) सम्बल, (११) भद्दनाम (भद्दसाल)

महिन्द धयाम्ह सम्राट अशोकया मथ्याम्ह पत्तियाम्ह वेदिस सेठया म्ह्याय्यापाखें दुम्ह कायमचा खः । वसपोलया संघमित्ता धयाम्ह सद्दे क्यहेँ छम्ह नं दु । वसपोलया मांयातः 'देवी' नं धाः 'वेदिस महादेवी' नं धाः । (सम.पा.।. पृ. १६; महा.वं.टी-१३, पृ. २८३) अशोकया अग्रमहिषीया नां असन्धिमित्ता खः (सम.पा.।. पृ. ३७)

Downloaded from http://dhamma.digital

मोग्गलिपुत्ततिस्स स्थविरया उपाध्यायत्वय् व महादेव स्थविरया आचार्यत्वय् २० दँ दुबले वसपोलया प्रवज्या व उपसम्पदा जुल । उपसम्पदा जूगु मण्डपे हे वसपोलं प्रतिसम्भिदा ज्ञान सहित आस्रव क्षीण याना अरहत्व प्राप्त याना कया बिज्यात ।

उपसम्पन्न जुये धुसेंली थः उपाध्याययाथाय्सं च्वना वसपोलं धर्म व विनय अध्ययन याना कया बिज्यात । द्वितीय संगीति तकं त्रिपिटके दुथ्याका तःगु अर्थकथा सहित ब्याकं थेरवादयात वसपोलं ३ दँया भित्रे बांलाक निपुण जुइक सय्का कया बिज्यात । थुलिजक मखु थः उपाध्यायया दोलछि भिक्षु शिष्यपिनि प्रमुख नं जुया बिज्यात । (सम.पा. I. पृ. ४५; महा.वं.टी-५, पृ. १९०-९१)

तृतीय संगायनां लिपा मोग्गलिपुत्ततिस्स स्थविरं धर्मप्रचार याकेत थासे देश विदेशे भिक्षुपिं छ्वया बिज्याःबले महिन्द स्थविरयातः लंकाय् छ्वय्गु निर्णय याना बिज्यात । (सम.पा. I. पृ. ६०; महा. वं.टी-१३, पृ. २८०) वसपोल लंकाय् थ्यंक बिज्याःबले वसपोल उपसम्पन्न वर्षावासं १२ दँ दयाच्वंगु खः । (महा.वं.टी-१३, पृ. २८२) वथें वसपोल लंकाय् थ्यंक बिज्याःबले बुद्ध परिनिर्वाणं २३६ दँ वयाच्वंगु खः । (सम.पा. I. पृ. ६२-६३; महा.वं.टी-१३, पृ. २८७) थथे धयागु ई.पू. २५९-१९९ खः ।

लंकाय् थेरवाद बुद्धशासन प्रतिष्ठापित याना वसपोल लंकाय्सं ६० गू गु वर्षावासय् चेतिपर्वते परिनिर्वाण जुया बिज्यात । (महा. वं. टी-२०, पृ. ३७६-७७)

थ्वसपोल न्याम्हसिनं धर्म व विनयया परम्परायात जम्बुद्वीपं लंकाद्वीपे यंका बिज्यात । उबलेसंनिसें लंकाद्वीपे थेरवाद बुद्धशासनया हाः गडे जुजुं वन । भारते क्रमशः ह्रास जुजुं वन । अले लिपा विनयया परम्परा थुकथं चले जुया वल धका थुइका काय्माः-

(१२) अरिट्ठ[३]
(१३) तिस्सदत्त
(१४) कालसुमन
(१५) दीघनाम
(१६) दीघसुमन
(१७) कालसुमन
(१८) नागत्थेर
(१९) बुद्धरक्खित
(२०) तिस्सत्थेर
(२१) देवत्थेर
(२२) सुमन
(२३) चूलनाग
(२४) धम्मपालित
(२५) खेम
(२६) उपतिस्स
(२७) फुस्सदेव
(२८) सुमन
(२९) पुप्फनाम (महापदुमत्थेर)
(३०) महासीव
(३१) उपालि

---

[३] अरिट्ठ धयाम्ह देवानंपियतिस्स जुजुया भिंचा खः । महिन्द स्थविर लंकाय् बिज्याःबले अन देवानंपियतिस्स धयाम्ह जुजु दुगु खः । अरिट्ट, देवानंपियतिस्स जुजुया भिंचा खः; छम्ह महामन्त्री नं खः । अरिट्ठ ५५ म्ह थः दाजुकिजापिं नाप चेतियपर्वते प्रव्रज्या व उपसम्पदा जुल । उपसम्पदा जुखुनु हे वसपोलपिं सकलें अरहन्त नं जुल । लंका देशे विनय सम्बन्धी सर्वश्रेष्ठ जुया दके न्हापां विनयया लगाम ज्वना बिज्याम्ह वसपोल हे खः । अनंनिसें मेपिं ब्याकं गुरू-शिष्य परम्परा लकायापिं हे जुल । (सम. पा. I. पृ. ७१ -७२; महा.वं.टी -१६, पृ. ३३०)

Downloaded from http://dhamma.digital

(३२) अभय
(३३) तिस्सत्थेर
(३४) पुप्फ
(३५) चूलाभय
(३६) तिस्सत्थेर
(३७) चूलदेव
(३८) सीवत्थेर

उकिं थथे धाःगु-
"एते नागा महापञ्ञा, विनयञ्ञू मग्गकोविदा
विनयं दीपे पकासेसुं, पिटकं तम्बपण्णियाति ।"

(परि.वा.पा.पृ.६; सम.पा. I. पृ ५५)

अर्थ –

"प्रज्ञावान्, विनयवान् तथा लँपुस्यूपिं थ्व महापुरूषपिसं लंकाद्वीपयापिं मनूतय्त विनयपिटकया खँ कंना बिज्यात ।"

धर्म व विनय

प्रस्तुत सफू भिक्षु विनय सम्बन्धी जूगुलिं भिक्षु-विनय धयागु छु खः धयागु खँ थुइका बियगु प्रयास यायगु मने तयाच्वना ।

विनय शब्दया अर्थ, थाय् स्वया, विषय स्वया विभिन्न सफूति विभिन्न प्रकारं क्यनातःसां उकिया मूल अर्थ जुलसां छगू हे लक्ष्यपाखे निदृष्ट जुया च्वंगु खनेदु ।

थुकिया साधारण अर्थ खः विनीत जुये सय्केगु । शिष्टसम्पन्न जुये सयेकेगु । संयमता दयेके सयेकेगु । इन्द्रिययात नियन्त्रणे तये फयेकेगु । नियम पालन याय्गु । शिक्षित जुये फयेकेगु । विशेष निर्दिष्ट थासे वने फयेकेगु तथा मभिंगुयात तोता भिंगुयात काये फयेकेगु आदि खः । भीसं थुकियात नियम धका नं नीति धका नं धाई । विशेष याना थन भिक्षु-विनय नापं अपो सम्बन्ध दु ।

विनय शब्द 'नय' गति रक्खणे धयागु भूवादि धातु शब्दं वने जूगु खः धका धाःसां, सिंहल विनयकोषं 'नी' नये पापुणने धयागु भूवादि शब्दं वने जूगु धका धयातल । निगुलिं धातुया च्वे 'वि' पूर्व जुया च्वन ।

सूत्रपर्यायकथं धाल धाःसा "रागविनयो, दोसविनयो, मोहविनयो, संवरपहानं, पटिसङ्खाति- अयं विनयो नाम" धका सम.पा. III. पृ. १३६७ ले उल्लेख यानातकथं राग, द्वेष, मोहयात मदय्का छ्वयगु, संवरद्वारा प्रहाण यायेगु, ज्ञानं विचार यानाः तोता छ्वय्गुयात 'विनय' धाई ।

दण्डादिद्वारा दमन मयासे धर्मपूर्वक अर्थात् क्षान्ति व मैत्रीपूर्वक दमन यायेगुयात नं 'विनय' धाई । नालागिरियात शान्त याना दमन याना बिज्यागु खना मनूतसें थथे धाल-
"दण्डेनेके दमयन्ति, अंकुसेहि कसाहि च ।
अदण्डेन असत्थेन, नागो दन्तो महेसिना ॥" (चुल्ल.व.पा.पृ. २९७)

अर्थात्–

"थन गुलिं मनूतसें दण्डद्वारा अंकुशद्वारा व छडिद्वारा दमन याई । किन्तु दान्तम्ह महापुरूषं नालागिरि

Downloaded from http://dhamma.digital

किसीयात अदण्ड व अशस्त्रद्वारा दमन याना बिज्यात ।" थथे हे अंगुलिमालयातः दमन याना बिज्यागु खँ नं म.नि. ।. पृ. ३५१ स उल्लेख जुया च्वंगु दु । थुकियात नं 'विनय' धाई ।

विनय नापं धर्म अलग याये फइमखु । उकिं भगवानं 'धर्म व विनय' धका धया बिज्यागु खः । धर्मया अर्थ नं थुइकेगु वेश जुई ।

खःतु धर्मया अर्थ अति ब्यापक । छ्यलातःगु थाय् अनुसार थुकिया अर्थ थुइका काय्माः । साधारणतया अथे न्हिथन धाःसा कुशल धर्म, अकुशल-धर्म, अब्याकृत-धर्म, लौकिक-धर्म, लोकोत्तर-धर्म तथा स्वभाव-धर्म धका धाय्ज्यू ।

विभं. अ.क.पृ. ४६ स च्वयातःगु कथं "अत्तनो लक्खणं धारयन्तीति 'धम्मा' ।" अर्थात् थःगु स्वभाव लक्षणयात मतोतुसे धारण याना तइगु जूया निर्ति 'धर्म' धाई ।

हानं वहे सफूति पृ. ३२८ स थथे नं धयातःगु दु– "अत्तनो कारकं अपायेसु अपतमानं धारेतीति 'धम्मो' ।" अर्थात् थःत पालन याइम्हसितः अपायस कुतुंके मछ्वःसे रक्षा याना धारण याना तइगुलिं 'धर्म' धाःगु खः । थ्व ब्याकं शब्दया अर्थ खः ।

संक्लेशपाखें तापाक्क च्वनेगु 'विनय' खः । थ्व नितांयात 'धर्म व विनय' धाःगु खः । "सभावत्थेन धम्मो, सिक्खितब्बत्थेन विनयो–तदुभएना पि धम्मविनयो" अर्थात् - स्वभाव लक्षण मतोतइगु 'धर्म', स्यना सय्का कायेमाःगु 'विनय'- थ्व नितांयात 'धर्मविनयधाःगु खः धका सम्मो. वि.पृ.३२८ स उल्लेख जुया च्वंगु दु । महा.नि.अट्ठकथाय् नं थथे हे दु । (पृ. १०२)

भगवानं छको महाप्रजापति गौतमी भिक्षुणीयातः थथे धया बिज्यात- "गौतमी ! गुबले छं थ्व धर्म सरागपाखे मयंकुसे विरागपाखे यंकई धका सीका काय्फइ अबले छं उकियात निश्चयनं थथे धका थुइका का कि- थ्वहे धर्म खः, थ्वहे विनय ख, थ्वहे शास्ताया शासंन खः ।" (अं.नि-८, पृ ३७४; संखित्तसुत्तं) थुकिया अनुवाद लेखकया बु.श्रावि.च-१, पृ. ९५ स दु ।

धर्मतापूर्वक विनयन याय्गु, सुशिक्षित याय्गु हे 'धर्म-विनय' खः । निर्दोषगु जीवन प्राप्त याय्या निर्ति हे 'विनय' माःगु खः । भोगविलास व लाभसत्कार प्राप्त याय्या निर्ति मखु धका भगवानं "भिक्षुपि ! ढोंगी जुया क्यनेत, मवुगु गुण दुथें च्वंक क्यनेत व सकसिनं जितः म्हसीकेमाः धका धाय्का नां जाय्केत मखु थ्व विनय ! अथे याना जुइपिं जिम्ह भिक्षुपि मखु । उजापिनि निर्ति थ्व धर्मविनये अभिवृद्धि जुये फइमखु ।

"भिक्षुपि ! थ्व श्रेष्ठगु ब्रम्हचर्य पालन याय्गु संयमित जुइया निर्ति, त्याग याय्या निर्ति, वैराग्यता दय्केया निर्ति व निरोध प्राप्त याय्या निर्ति खः" धका धया बिज्यागु दु । (अं.नि-३, पृ. २९)।

विशिष्ट स्थाने यंकइगुलिं 'विनय' खः । धर्मपूर्वक विनयन याइगुलिं 'धर्मविनय' खः । शोकादि ब्याकुलता दुगु संसारधर्म विशिष्टगु निर्वाण धर्मे यंकइगुलिं नं 'धर्मविनय' खः । (सम्मो.वि.पृ. ३२९)

गुगु अवस्थाय् वसपोल सम्यक्सम्बुद्धं "जि मदय् धुंका धर्म व विनय हे छिमि शास्ता जुई" धका धया बिज्यात व छु मनेतयाः धया बिज्यागु खनि धयागु खँ सीकेत महापरिनिर्वाणसूत्रया अर्थकथाय् छको ध्यान बियेगु बाँला जुई ।

Downloaded from http://dhamma.digital

कुशीनगरे परिनिर्वाण जुइत्यंगु बखते वसपोलं धया बिज्यागु मूल वाक्य थथे खः ।-

"यो वो, आनन्द ! मया धम्मो च विनयो च देसितो पञ्ञत्तो, सो वो ममच्चयेन सत्था ।" (दी.नि. I. पृ. ११८: महापरिनिब्बानसुत्तं)

अर्थ- "आनन्द ! गुगु जिं छिमितः धर्म व विनय देशना याना तैगु दु, प्रज्ञापन याना तैगु दु (= दय्‌का बिया तैगु दु) जि मदय्‌वं वहे छिमि शास्ता जुई ।"

वसपोलं छु 'धर्म व विनय' देशना व प्रज्ञापन याना बिज्यात ले ?

'देसितो' धाःगुया अर्थ देशना याना बिज्यात, उपदेश याना बिज्यात, कना बिज्यात धका धाःगु खः ।

'पञ्ञत्तो' धाःगुया अर्थ दय्‌का बिज्यात, स्थापना याना बिज्यात, न्वाना बिज्यात धका धाःगु खः ।

उकिं अर्थकथां "धम्मो पि देसितो चेव पञ्ञत्तो च विनयो पि देसितो चेव पञ्ञत्तो च" धका उल्लेख याःगु खः ।

"वहे धर्म व विनय जि मदय् धुंका छिमि शास्ता (=गुरू) जुई" धका धागु खः ।

जि दनिबले जिं छिमितः "थ्व याउँगु (लहुकं), थ्व भ्‌यातुगु (गरूक)) थ्व प्रतिकार दुगु (सतेकिच्छं), थ्व प्रतिकार मदुगु (अतेकिच्छं); थ्व लौकिक अपराध (लोकबज्जं), थ्व प्रज्ञप्ति अपराध (पञ्ञत्तिवज्जं); थ्व आपत्ति (=दोष) व्यक्तियाके उत्पन्न जुई, थ्व आपत्ति गणयाके उत्पन्न जुई, थ्व आपत्ति संघयाके उत्पन्न जुई धका कना ।

"न्हेगू आपत्तिस्कन्ध (=दोषया पुचः) व विषयवस्तुया ल्याखं खन्धकपरिवार व उभयविभङ्ग धयागुली विनयया खँ कना । व ब्याक्क विनयपिटकं हे जि मदय्‌वं छिमि शास्ताया ज्या याई ।"

जि दनिबले जिं छिमितः "थ्व प्यंगू स्मृत्युप्रस्थान खः, थ्व प्यंगु सम्यक्‌प्रधान खः, थ्व प्यंगू ऋद्धिपाद खः, थ्व पञ्चेन्द्रिय खः, थ्व पञ्चबल खः, थ्व न्हेगू बोध्यङ्ग खः, थ्व आर्यअष्टांगिकमार्ग खः" धका माःमाः कथं माःमाः थासे धर्मया विभाजन याना याना सूत्रपिटकया उपदेश याना । व ब्याक्क सूत्रपिटकं हे जि मदय्‌वं छिमि शास्ताया ज्या याई ।"

जि दनिबले जिं छिमितः "थ्व पञ्चस्कन्ध खः, थ्व भिंनिगू आयतन खः, थ्व भिंच्यागू धातु खः, थ्व प्यंगू सत्य खः, थ्व न्यीनिगू इन्द्रिय खः, थ्व न्हेगू हेतु खः, थ्व प्यंगू आहार खः, थ्व न्हेगू स्पर्श खः, थ्व न्हेगू वेदना खः, थ्व न्हेगू संज्ञा खः, थ्व न्हेगू सञ्चेतना खः, थ्व न्हेगू चित्त खः धका कना । उकी नं थुलि धर्म कामावचर, थुलि धर्म रूपावचर, थुलि धर्म अरूपावचर, थुलि धर्म परियापन्नगु, थुलि धर्म अपरियापन्नगु, थुलि लौकिक, थुलि लोकोत्तर धका थ्व धर्मत विभाजन याना याना न्यीप्यंगू समन्तपट्ठान अनन्त नयदुगु महापट्ठान अभिधर्मपिटक देशना याना । व ब्याक्क अभिधर्मपिटकं हे जि मदय्‌वं छिमि शास्ताया ज्या याई ।"

"अभिसम्बोधिनिसें परिनिर्वाण मजूतले प्यीन्यादँया दुने गुगु जिं छिमितः उपदेश याना, धया, न्यंका, कना व ब्याक्क दोलंदो धर्मस्कन्धत दया हे च्वनीतिनि । जि छम्ह जक आः परिनिर्वाण जुया च्वना । आःला जि याकचां अववाद उपदेश अनुशासन याना च्वना । जि मदय् धुंका थ्व दोलंदो धर्मस्कन्धं छिमितः अववाद उपदेश व अनुशासन याई ।"

थुकथं मनेतयाः वसपोलं 'जि मदय् धुंका छिमि शास्ता 'धर्म व विनय' जुई धा धया बिज्याःगु खः धका

Downloaded from http://dhamma.digital

सुमं. वि. I. पृ. ३०३-३०४ महापरिनिब्बानसुत्तवण्णनां उल्लेख यानातःगु दु ।

विनय सम्बन्धी

'धर्म व विनय'यात ग्रन्थया हिसाबं स्वय्‌बले विनयपिटक छगू बाहेक मेगु ब्याकं पिटकयात 'धर्म' धाई । विनयपिटक छगूयात जक 'विनय' धाई ।

आः थन विनय सम्बन्धी जक छुं प्रकाश यायेगु प्रयास याये ।
दकेन्हापां संक्षेपरूपं विनययात (क) संवर-विनय व (ख) प्रहाण-विनय धका निथी क्यनातःगु दु ।
(क) संवर-विनय धयागु संयम यायेगु विनय, नियम खः ।
(ख) प्रहाण-विनय धयागु त्याग याना तोता छ्वय्‌मागु विनय, नियम खः ।

उकिं थथे धाःगु–
"**दुविधो विनयो नाम,** एकमेकत्थ पञ्चधा ।
अभावतो तस्स अयं, 'अविनीतो' ति वुच्चति ।"

(अत्थ.सा.पृ. ५.२०; पपं.सू. I. पृ. २०: मूलपरियायसुत्तं)

अर्थात्– विनय धयागु निथी दु । व प्रत्येकया हानं न्याथी न्याथी दु । थ्व विनय मदुम्हसितः वा पालन मयाम्हसितः 'अविनीत' धका धाई ।

प्रज्ञप्तिया ल्याखं प्यथी विनय दु– " (क) संवर-विनय, (ख) प्रहाण-विनय (पहानविनय), (ग) शमथ-विनय (समथविनय), प्रज्ञप्ति-विनय (पञ्ञत्तिविनय)" (अंअ.क. II पृ ६३६ सम.पा. I. पृ २१७)

(क) संवर-विनयया न्यागू भाग दु – (१) शीलसंवर (सीलसंवर), (२) स्मृतिसंवर (सतिसंवर), (३) ज्ञानसंवर (ञानसंवर), (४) क्षान्तिसंवर (खन्तिसंवर), (५) वीर्यसंवर (विरियसंवर) ।

(ख) प्रहाण-विनयया न्यागू भाग दु– (१) तदङ्गप्रहाण (तदङ्गपहान), (२) विश्कम्भनप्रहाण (विक्खम्भनपहान), (३) समुच्छेदप्रहाण (समुच्छेदप्रहान), (४) प्रतिप्रशब्धिप्रहाण (पटिप्पस्सद्धिपहान), (५) निश्शरणप्रहाण (निस्सरणपहान) (पपं. सू I. पृ. २०; अत्थ.सा.पृ. ५२०)

(ग) शमथ-विनयया न्हेगू भाग दु– (१) सन्मुख विनय (सम्मुख विनय), (२) स्मृति विनय (सति-विनय), (३) अमूढ विनय (अमुल्ह विनय), (४) प्रतिज्ञात करण (पटिञ्ञायकरण), (५) येभुय्यसिका, (६) तस्सपापियसिका, (७) त्रिणविस्थारक (तिणवत्थारक) । (चुल्ल.व.पा.पृ. १५०-६७; परि.वा.पा.पृ.१९०)

(घ) प्रज्ञप्ति-विनय प्यंगू भाग दु – (१) सूत्र (सुत्त), (२) सूत्रानुलोम (सुत्तानुलोम), (३) आचार्यवाद (आचरिवाद), (४) आत्मानुमति (अत्तनोमती) । (दी.अ.क. II. पृ.२७४;सम पा. I. पृ. २२२)
उकिं समन्तपासादिकाय् थथे उल्लेख यानातःगु -
"चतुब्बिधं हि विनयं, महाथेरा महिद्धिका ।
नीहरित्वा पकासेसुं, धम्मसङ्गाहका पुरा ॥"

अर्थ - 'न्हापायाःपिं धर्मसंग्रह याःपिं महर्द्धिक जुया बिज्याःपिं महास्थविरपिसं प्यता प्रकारं विनय परम्परा हया

Downloaded from http://dhamma.digital

क्यना बिज्यात ।'

(घ) नं. १ स 'सूत्र' धका धाःगुया अर्थ ब्याकं विनयपिटकयात धाःगु खः । नं. २ स 'सूत्रानुलोम' धाःगुया मतलब भगवानं विनयया खँ निर्णय यायेत प्यंगू-महाप्रदेश धका महावग्गे मापदण्ड निर्धारण याना बिज्यागु दु । वहे अनुरूपया खँयात 'सूत्रानुलोम' धाःगु खः ।

उगु समयस भिक्षुपिनि मने छु ठीक, छु बेठीक धैगु शंका उत्पन्न जुल । अले भगवान्याके न्यन । भगवानं थथे धया बिज्यात ।

प्यंगू-महाप्रदेश अर्थात् मापदण्ड - (१) भिक्षुपिं ! गुगु जिं थ्व अकप्पति (= योग्य मजू, याय् मज्यू, ठीक मजू) धका धयातल व अकप्पिय अनुरूप जुई । उकिं उज्यागु ज्या याये मज्यू । (२) भिक्षुपिं ! गुगु जिं थ्व कप्पति (= योग्य जू, याय्ज्यू, ठीक जू) धका धयातया व कप्पिय अनुरूप जुई । उकिं उजागु ज्या यायेज्यू । (३) भिक्षुपिं ! गुगु जिं थ्व कप्पति (= योग्य जू, याय्ज्यू, ठीक जू) धका धया मतया व अकप्पिय अनुरूप जुई । उकिं उजागु ज्या याये मज्यू । (४) भिक्षुपिं ! गुगु जिं थ्व कप्पति धका अनुमति बियातया व कप्पिय अनुरूप जुई । उकिं उजागु ज्या यायेज्यू ।" थ्व हे प्यंगूयात 'महाप्रदेश' धाःगु खः अर्थात-'मापदण्ड' धाःगु खः । (महा. व.पा. पृ. २६४)

नं. ३ स 'आचार्यवाद' धाःगुया मतलब भगवानं कना बिज्यागु मूल खँ मखुगु । तर मूल खँलिसे मिलेजूगु व विरोध मजूगु तथा संगायना याःपि अरहत् आचार्यपिसं मूल अनुरूप उल्लेख यानातःगु अर्थकथायात **'आचार्यवाद'** धका धाई । वि. वि. टी. पृ. १०३ वं ला सुं अरहत् जुया बिज्याःपिं अग्रश्रावकादि श्रावकपिसं बुद्धया मूल उपदेश विपरीत छुं विचार प्रकट याना बिज्याये फइमखु धका उल्लेख यानातःगु दु । अतः **'आचार्यवाद'** धाःगुया मतलब अर्थकथायात धाःगु खः।

नं. ४ स 'आत्मानुमति' धाःगुया मतलब सूत्र, सूत्रानुलोम व आचार्यवादयात चीका थःगु अनुमान बुद्धिं मूल उपदेशया स्वरूप व लक्षणयात जक कया धाइगु खँ खः । खःतु, सूत्र अभिधर्म व विनय अर्थकथास दुगु खँ ब्याकं छगू कथं आत्मानुमति थें खः धका धायज्यू । उकिं आत्मानुमति (अत्तनोमती) या खँयात अपो जोर बियेमज्यू कारणयात बिचायाना, मूलपालिलिसे अर्थ मिलेयाना स्वयेगु व अर्थलिसे मूलपालिलिसे मिलेयाना स्वये फय्के माः । आत्मानुमति, आचार्यवादलिसे दांजेयाना स्वयेमाः, आचार्यवाद सूत्रलिसे दांजेयाना स्वयेमाः । यदि मिलेजूसा ग्रहण यायेगु, मखुसा मयायेगु । आत्मानुमति धयागु दके कमजोरगु खः । (सम.पा. I. पृ. २२२-२३)

च्वे उल्लिखित सूत्रादि आत्मानुमतियात नागसेन स्थविरं मिलिन्दप्रश्ने "आहच्चपद, रस, आचरियवंश व अधिप्पाय" धका छ्यलातःगु दु । (मि.प.पा.पृ. ११७)

ग्रन्थया ल्याखं (१) मातिका (=मातृका, प्रातिमोक्ष), (२) उभय-विभङ्ग (पाराजिक व पाचित्तियपालि) यात सूत्र धाई । (३) खन्धक (= महावग्ग व चुल्लवग्गपालि) व (४) परिवार (=परिवारपालि) यात समेत कयाः ब्याकंयात विनयपिटक धाई । (दी.अ.क. II. पृ. २७२)

(१) मातिका (=मातृका) धका (a) भिक्षुप्रातिमोक्ष व (b) भिक्षुणीप्रातिमोक्ष यात धाई ।

(२) उभयविभङ्ग धका पाराजिकपालि व पाचित्तियपालियात धाई । (थ्व ग्रन्थया नां खः)

(३) खन्धक धका महावग्गपालि व चुल्लवग्गपालियात धाई । (थ्व नं ग्रन्थया नां खः)

Downloaded from http://dhamma.digital

(४) परिवार धका विनयपिटकया न्यागूगु सफू परिवारपालियात धाई ।

प्रातिमोक्षे नं 'अववाद-प्रातिमोक्ष (ओवाद पातिमोक्ख) व 'आज्ञा-प्रातिमोक्ष' (आणा-पातिमोक्ख) धका निथी (२) दु । थुकिमध्ये दीर्घायु बुद्धपिसं अववाद-प्रातिमोक्षत्र जक देशना याना बिज्यात । (सम.पा. I. पृ. १७६-७७)

अववाद-प्रातिमोक्ष धयागु थथे खः -
'खन्ती परमं तपो तितिक्खा,
निब्बानं परमं वदन्ति बुद्धा ।
न हि पब्बजितो परूपघाती[४],
समणो होति परं विहेठयन्तो ॥

'सब्बपापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसम्पदा ।
सचित्तपरियोदपनं, एत बुद्धानुसासनं ॥'

'अनूपवादो अनूपघातो[५], पातिमोक्खे च संवरो ।
मत्तञ्ञुता च भत्तस्मिं, पन्त[६] च सयनासनं ।
अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धानुसासन 'ति ॥'
(दी.नि. II. पृ. ३९; धम्म.प.गा.नं. १८४-८५)

अर्थ-
'क्षमाशील जुयेगु हे परमशान्ति खः । निर्वाणयात हे बुद्धपिसं 'परम' धाई । क्षान्ति रहितम्ह जुया मेपिंत हिंसा पीडा बिइपिं श्रमण प्रब्रजित जुइ मखु ।

'ब्याकं पाप मयासे कुशलयात संचय यानाः स्वचित्त परिशुद्ध यायेमाः धयागु हे बुद्धपिनि न्वचु खः ।

'वचनद्वारा सुयातं मोमदुगु खँ मल्हायगु । शरीरद्वारा सुयात नं हिंसा पीडा मबियेगु । प्रातिमोक्ष शीलयात संयम याना च्वनेगु । भोजने प्रमाण सीका प्राप्त जुइगु शयनासनय् व चतुप्रत्ययद्वारा सन्तुष्ट जुयगु । अधिचित्त धयागु अष्टसमापत्ति आदि ध्याने मन थिर याना च्वनेमाः धयागु हे बुद्धपिनि न्वचु खः ।'

दीर्घायु बुद्धपिसं अववाद-प्रातिमोक्ष देशना याःथें वर्तमान शाक्यमुनि बुद्धं नं बुद्धत्वं लिपा २० दँ तक अववाद-प्रातिमोक्ष देशना याना बिज्यागु खँ सम.पा. I. पृ. ११७ स थथे उल्लेख जुयाच्वंगु दु -

'अम्हाकं पि भगवा पठमबोधियं वीसतिवस्समत्तमेव इदं ओवादपातिमोक्खं उद्दिसि ।'

अर्थात् - 'भी भगवानं नं प्रथमबोधिं लिपा न्यीदँ (२०) तक थ्व अववाद-प्रातिमोक्ष देशना याना बिज्यात ।'

---

[४] रोमने 'परूपघाति' ।
[५] रोमन व सिंहलय् 'अनुपवादो अनुपघातो' ।
[६] रोमने 'पन्थं' ।

Downloaded from http://dhamma.digital

वसपोलं सर्वप्रथम अववाद-प्रातिमोक्ष देशना याना बिज्यागु खँ सारिपुत्र स्थविरपिं प्रव्रजित जुइ धुंका वेणुवने याना बिज्यात धैगु खँ सुमं. वि. II पृ. १०५ स उल्लेख जुया च्वंगु खनेदु । भगवान् बुद्धया श्रावक सन्निपात नं थन हे जुल । व बेलस भिंनिसत्या (१२५०) भिक्षुपिं दुगु खः । व समागमे पृथक्जन, श्रोतापन्न, सकृदागामी व अनागामी वा शुष्कविपश्यनाद्वारा अरहन्त जूपिं सुं मदुगु खः । सकलें षडभिज्ञलाभी अरहन्तपिं जक दुगु खः । खोचां सँ खाना प्रव्रजित जूपिं नं सु मदुगु खः । सकलें "वा भिक्षु !" धैगु वाक्यं भिक्षु जूपिं जक दुगु खः[७] । (पपं. सू. III पृ. १४३)

वसपोलया श्रावक सन्निपात थ्व हे छको जक जूगु खँ स्वयं वसपोलं दी.नि. II पृ. ७ स महापदानसूत्रे उल्लेख याना बिज्यागु दु ।

X X X

छुं जुया न्यीदँ (२०) लिपांनिसें वसपोलं प्रातिमोक्ष देशना याना बिमज्यागु ले ? भगवान् बुद्धया वर्षावासं भिंनिदँ (१२) दुबले वैशालीया कलन्दक गामे च्वंम्ह सुदिन्न धयाम्ह छम्ह साहुया काय् प्रवजित जुल । (सम.पा. I पृ. १९९)

धुताङ्गधारी भिक्षु जुया च्यादँति (८) दुबले छको व जंगलं वैशाली वल । व बेलस अन दुर्भिक्ष जुया च्वंगु खः । वया माँ-बौपिसं सिया वैतः चीवर तोके धका गुलिखे प्रयत्न यात । तर तोतके मफू । अले लिपा वया मामं सुदिन्न भिक्षुयाके 'बीज दान बिया सन्तान दय्काबी मफुला ?" धका न्यंबले, उबलेतक अथे याय्मज्यू धयागु छुं नियम मदुगुलिं वँ "ज्यू" धका धाल । अले वं छन्हु, वया न्हापायाम्ह मिसा नापं मैथुन यात । थुकिंयाना वया गर्भाधान जुया काय्मचा छम्ह नं बुल । लिपा सुदिन्नया न्हापायाम्ह धर्मपत्नी व काय्मचा नं प्रवजित जुया अरहत् नापं जुल । (पारा.पा.पृ.२३)

लिपा वया मने सुख मदया वं थ्व खँ भिक्षुपिनि मार्फतं भगवान्यातः न्यंकल । भगवानं वैतः निन्दायानाः थ्व हे कारणे 'सुंगुम्ह भिक्षुं मैथन याई व पाराजिक जुई । अर्थात् पराजित जूम्ह जुया भिक्षुत्वं च्युत जुया भिक्षुसंघ नापं च्वने मथ्याम्ह जुइ" धका प्रथम पाराजिकया शिक्षापद दय्का बिज्यात । (पारा.पा.पृ.२६) थुजाःगु घटना थ्वयां न्हापा मजूनिगु खः ।

उकिं थ्वयां न्ह्योतक भगवान् बुद्धया शासन परिशुद्ध निर्मल धका धाःगु खः । उबलेतक सुं भिक्षुयापाखें उजागु अवांछनीय अश्रामाण्य ज्या मजूनि । प्रातिमोक्ष थें ज्यागु तद्वंगु शिक्षापद दय्के माःकथं छुं कारण घटे मजूनि । अथे धका न्यीदँ (२०) या भित्रे छुं नियम दय्के मोगु धयागु मखु । चिचिधंचा धंगु नियमत अवश्यनं दय्का बिज्यागु दु । उकिं सम.पा.I पृ.२०४ वं थथे उल्लेख याःगु -

"अथ भगवा अज्भाचारं अपस्सन्तो पाराजिकं वा सङ्घादिसेसं वा न पञ्ञापेसि । तस्मिं तस्मिं पन वत्थुस्मिं अवसेसे पञ्चखुद्दकापत्तिक्खन्धे व पञ्ञापेसि ।"

अर्थात -"उकिं भगवानं उजागु अपराधे लाःपिं सुं मखना पाराजिक वा संघादिशेषया शिक्षापद दय्का बिमज्यागु । खः, उगुं थुगुं चिचिचाधंगु कारणे पञ्चक्षुद्रकापत्तिस्कन्धके अर्थात् प्रातिमोक्षया न्यागूगु प्रायश्चित्तीयस्कन्धके लाइगु पाचित्तियया क्वेयागु नियमत दय्का बिज्यागु दु ।"

---

[७] स्वयादिसँ लेखकया बु.श्रा. च-पउ. १६,१७ स ।

Downloaded from http://dhamma.digital

उकिं न्यीदँ (२०) तक बुद्ध शासन परिशुद्ध धका धाःगु । भगवान स्वयमं न.म.नि. I पृ. १६६ ककचूपमसूत्रे थथे धया बिज्यागु दु ।

छन्हु भगवान् पूर्वारामे मृगारमाताया प्रासादे च्वना बिज्याना च्वंगु खः ।

अले अन उपोसथया दिने बःनी आपालं भिक्षुपिं प्रातिमोक्ष उद्देशणया प्रतिक्षा याना मुनाच्वंगु खः । रात्रिया प्रथमयाम बिते जुइ धुंसेली आयुष्मान् आनन्द भगवान्याके अववाद-प्रातिमोक्ष न्यंका बिज्यायृत प्रार्थना यात । भगवान् नमवासे सुमुक च्वना बिज्यात । रात्रिया द्वितीययाम बिते जुइ धुंसेली हानं आयुष्मान् आनन्दं प्रार्थना यात । हानं नं भगवान् सुमुकं हे च्वना बिज्यात । तृतीययाम नं बिते जुइ धुंसेली आयुष्मान् आनन्दं हानं भगवान्याके प्रार्थना यात । अले भगवानं "आनन्द । भिक्षु परिषद् परिशुद्ध मजू" धका धया बिज्यात ।

अले आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं ध्यानदृष्टिं सोबले दुश्शीलम्ह, पापीम्ह, गोप्य ज्या याःम्ह, अब्रम्हचारीम्ह भिक्षु छम्ह अन परिषदे च्वना च्वंगु खन ।

अले व भिक्षुयाथाय् वनाः वसपोलं "आयुष्मान् ! छन्तः भगवानं खंका बिज्याये धुंकल । छ थ्व सभा दना पिहाँ हुँ" धका धया बिज्यात ।

थथे धका स्वको स्वको तक धालनं व अनं दना मवंसेली आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं लप्पा ज्वना वैतः सालायंका पिनेछ्वया दुहाँवयाः खापाय् चुकु तया बिज्यानाः "भन्ते । व व्यक्तियातः पितिना छ्वय् धुन । आः भिक्षु परिषद् परिशुद्ध जुल । आः भगवानं प्रातिमोक्ष देशना याना बिज्याहुँ" धका बिन्ती यात ।

"गज्यागु आश्चर्य मौद्गल्यायन !! लप्पा ज्वना साला यंके मायृक हे व मूर्ख च्वना च्वन !" धका भगवानं धया बिज्यात ॥ (चुल्ल.व.पा.पृ.३५३-५४; अं.नि-८, पृ.३१२-१३)

अले लिपा वसपोलं थथे धया बिज्यात-

"भिक्षुपिं ! आः जिं थनिनिसें भिक्षुपिंलिसे प्रातिमोक्ष देशना याये मखुत । छिमि छिमि हे जक प्रातिमोक्ष देशना या । अपरिशुद्धगु परिषद् नापं च्वना तथागतं कदाचित प्रातिमोक्ष देशना याइमखु । भिक्षुपिं ! आपत्ति दुम्ह नापं च्वना प्रातिमोक्ष उद्देशण याये मज्यू , गुम्हेसियां आपत्ति दुम्ह नाप च्वना प्रातिमोक्ष उद्देशन याई वैतः दुष्कृत्य आपत्ति लाई ।" (चुल्ल.व.पा.पृ. ३५८)

छन्हु एकान्तस च्वनाच्वंम्ह वसपोलया मने थथे जुल-"जिं दयृका तयागु शिक्षापदत छाय् जिं भिक्षुपिंतः उद्देशण या धका मधायृगु । थथे यायृगु हे इमी निंतिं उपोसथ जुई ।"

थुली मनंतयाः वसपोलं प्रातिमोक्ष उद्देशण याना उपोसथ यायृगु आज्ञा दयृका नियम दयृका बिया बिज्यात । (महा.व.पा.पृ. १०६)

वसपोलं आज्ञा बिया बिज्यागु प्रातिमोक्ष जूया निंतिं थुकियात "आज्ञा प्रातिमोक्ष" धका धाःगु खः ।

आज्ञा प्रातिमोक्ष

च्वे पृ. २७ ले उल्लेख यानाथें (a) भिक्षु प्रातिमोक्ष व (b) भिक्षुणी प्रातिमोक्षयात 'आज्ञा प्रातिमोक्ष' (आणापातिमोक्ख) धका धाई । धापुया अभिप्राय भगवानं थथे याये मज्यू, थथे यायेमाः धका आज्ञा बिया

Downloaded from http://dhamma.digital

दयका बिज्यागु नियम, नीति, शिक्षापदयात धाःगु खः ।

(a) भिक्षु प्रातिमोक्ष धयागु भिक्षुपिनि निर्ति दयका बिज्यागु नियम खः ।

(b) भिक्षुणी प्रातिमोक्ष धयागु भिक्षुणीपिनि निर्ति दयका बिज्यागु नियम खः ।

भिक्षु धयागुया बारे विभङ्गपालिं थथे उल्लेख यानातःगु दु -

"(१) समञ्ञाय भिक्खु अर्थात्-जि भिक्षु खः धका ज्ञापन याइम्ह भिक्षु । (२) पटिञ्ञाय भिक्खु अर्थात्-जि भिक्षु खः धका प्रतिज्ञा याइम्ह भिक्षु । (३) भिक्खतीति भिक्खु अर्थात् -भिक्षा फ्वनीम्ह भिक्षुयातः धाःगु खः । (५) भिक्खाचरियं अज्झुपगतोति भिक्खु अर्थात्-बुद्धादि प्रत्येकबुद्धपिसं भिक्षाटन् याना जीविका याइथें जिं नं याये धका आपा वा म्हो थःगु सम्पत्ति तोता, त्यागी जुया भिक्षाटन् याना जीविका याइम्ह भिक्षु । (६) भिन्नपटधरोति भिक्खु अर्थात्-बहुमूल्यगु वस्त्र तोता मामुलि वस्त्र पुनीम्ह भिक्षु । (७) भिन्दन्ति पापके अकुसले धम्मेति भिक्खु अर्थात् -मभिंगु अकुशल यात त्वाल्हाइम्ह भिक्षु । (८) भिन्नत्ता पापकानं अकुसलानं धम्मानं भिक्खु अर्थात् -अकुशल पापकर्म आदियात त्वाल्हाय् धुंकुम्ह भिक्षु । (९) ओधिसो किलेसानं पहाना भिक्खु अर्थात-छुं प्रमाणतक क्लेशयात तोतइम्ह भिक्षु । (१०)अनोधिसो किलेसानं पहाना भिक्खु अर्थात्-सिमाना मदयक क्लेशयात तोतइम्ह भिक्षु । (११) सेक्खो भिक्षु अर्थात सयुका सीका च्वंम्ह भिक्षु । (१२) असेक्खो भिक्षु अर्थात सयके सीके म्वाले धुंकूम्ह भिक्षु । (१३) नेवसेक्खनासेक्खो भिक्खु अर्थात्-नशैक्षम्ह न अशैक्षम्ह भिक्षु । (१४) अग्गो भिक्खु अर्थात्-शील समाधि प्रज्ञा व विमुक्तिया अग्रभागे थ्यंम्ह भिक्षु । (१५) भद्रो भिक्खु अर्थात्-छुं अपराध मयाइम्ह भिक्षु (१५) मण्डो भिक्खु - न्ह्याबलें प्रसन्न जुया च्वनीम्ह भिक्षु । (१७) सारो भिक्खु अर्थात्-सारगु शीले च्वनीम्ह भिक्षु । (१८) समग्गेन सङ्घेन ञत्तिचतुत्थेन कम्मेन... उपसम्पन्ने भिक्खु अर्थात्-एक मेल जुया संघं ज्ञप्तिचतुर्थ कर्मवाक्यद्वारा उपसम्पन्न याःम्ह भिक्षु ।" (पृ.२९५-९६)

"संसारे भयं इक्खणताय... सद्धाय पब्बजितो कुलपुत्तो भिक्खु" अर्थात्-संसारया भययात खंका... श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्र भिक्षु धका विसु.म. I पृ. ५२-५३ वं उल्लेख यानातःगु दु ।

प्रातिमोक्ष (पातिमोक्ख) या अर्थ-

"पातिमोक्खंति सिक्खापदसीलं अर्थात्-प्रातिमोक्ष धयागु शिक्षापद शील खः । 'यो नं पाति रक्खति, तं मोक्खेति अपायादीहि दुक्खेहि, तस्मा पातिमोक्खंति वुत्तं' अर्थात्-गुम्हस्यां उकियात पालन याई रक्षा याई वैतः अपायादि दुक्खं मुक्त याई, उकिं 'प्रातिमोक्ष' धका धाःगु खः । (सम्मो.वि.पृ.३३३; विसु.म. I पृ.५३) दी.नि.अ.क. II पृ१७४ वं अति प्रमुख शील जूगुलिं 'प्रातिमोक्ष' धाःगु धका धयातल । थ्व शील रक्षा याःम्हसितः अगतिद्वारा मोक्ष याई धका च्वयातल । मातिकट्ठकथा पृ.१ वं कुशल धर्म संचय याय्त प्रमुख शील जूगु जूया निर्ति 'प्रातिमोक्ष' धाःगु खः धका उल्लेख याना तल । विभं. पा.पृ.२९६ वं शील च्वनीगु थाय्, सदाचार उत्पन्न जुइगु थाय् संयम व संवर याना मोक्ष जुइगु व कुशल धर्मया उत्पत्तिस्थान जूगुलिं 'प्रातिमोक्ष' धाःगु धका उल्लेख यानातल । 'पातिं मोक्खेतीति पातिमोक्खं' अर्थात्-गुगु धर्मयात पालन याई वैतः उगु धर्म सांसारिक दुःखं मुक्त याना बिइगुलिं 'प्रातिमोक्ष' धाःगु धका अभि.ध.सं. II पृ.९२१ स उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

भिक्षु प्रातिमोक्षले २२७ गू शिक्षापदया खँ दुसा भिक्षुणी प्रातिमोक्षले ३११ गू शिक्षापदया खँ दु । व थथे खः-

Downloaded from http://dhamma.digital

A. भिक्षु प्रातिमोक्षः

क. ४ गू पाराजिक

ख. १३ गू संघादिशेष

ग. २ गू अनियत

घ. ३० गू निस्सग्गिय पाचित्तिय

ङ. ९२ गू पाचित्तिय

च. ४ गू पाटिदेशनीय

छ. ७५ गू सेखिय

ज. ७ गू अधिकरणशमथ

B. भिक्षुणी प्रातिमोक्ष

क. ८ गू पाराजिक

ख. १७ गू संघादिशेष

ग. ३० गू निस्सग्गिय पाचित्तिय

घ. १६६ गू पाचित्तिय

ङ. ८ गू पाटिदेशनीय

च. ७५ गू सेखिय

छ. ७ गू अधिकरणशमथ

आयुष्मान् ज्ञानपूर्णिकं मूलपालि सहित अनुदित थ्व सफूति ब्याक्कं खँ तयाब्यूगु दु ।

थ्व २२७ गू शिक्षापद अथवा नियम छकोतलं दयका बिज्यागु मखु । घटना घटेजूलिसे दयका बिज्यागु खः । भगवान् परिनिर्वाण जुया बिज्याय् तकं २२७ गू खाः वःगु खः । वयां न्हापा उलि मदुनिगु खँ क्वेयागु खं प्रमाणित याः ।

छको वैशाली च्वंम्ह वृजीपुत्र छम्ह भिक्षु जुया च्वंगु खः । छम्हु व भगवान्याथाय् वनाः "साधिकमिदं, भन्ते, दियड्ढ सिक्खापदसतं अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति । नाहं, भन्ते, एत्थ सक्कोमि सिक्खितुं ति" अर्थात् - "भन्ते ! थ्व १५० गू शिक्षापदत प्रत्येक बाःछि छको उद्देशण याना वया च्वन । थ्वजा साप हे अपो । भन्ते ! जिं ला थुलिमछिं शिक्षापदत पालन याये फैमखु ।" (अं. नि-३, पृ. २१३ः वज्जिसुत्त) ।

थ्व खं सीदु कि उथाय्तक १५० गू शिक्षापद नियम जक दया च्वंगु खँ ।

ब्वमि भाजु-मय्जुपिनि मने थ्व पाराजिक आदि धयागुया अर्थ छु खनि धैथें मने जुयेफु । थथे जुयेफू । थथे जुइगु स्वाभाविक हे खः । थथे जिज्ञासा जुइगु बांहे लाःगु खँ खः । तर थ्व ब्याक्कंया अर्थ थन च्वया च्वने फैथें मताः । विद्वान् आयुष्मान् ज्ञानपूर्णिकं यानातःगु अनुवादे स्वयेवं थूहे थुई । विनय सःस्यूपिंथाय् वना न्यने-कने याथेगु बाँलाई । छगू निगू खँ थन थुइका बियेगु कुतः याये ।

च्वे सुदिन्नया खँय् पाराजिक धयागु छु खः धयागु खँ वनेहे धुंकुगु दु । थ्व पाराजिक धैगु अपराधे लाइपिं भिक्षुपिनिबारे. भगवानं प्यंगू प्यंगू उपमा क्यना बिज्याःगु दु । (१) छ्यौं त्वाल्हाना तःम्ह मनू म्वाय् फइमखु थें पाराजिक जुम्ह भिक्षु नं श्रमण जुये फइमखु, भिक्षुसंघे दुथ्याइ मखु । (पारा. पा. पृ. ३५) (२) कूजिया म्हासुसे च्वने धुंकुगु सिमाहः हानं वाउँसे च्वना वये फइमखु थें पाराजिक जूम्ह भिक्षु नं श्रमण जइमखु । (पारा. पा. पृ. ५८) (३) गथे निकूदःगु लोहँ हानं न्हापाथें छधी याये फइमखु अथेहे व भिक्षु नं भिक्षु जुइमखु । (पारा. पा. पृ. ९१) (४) गथे त्वाल्हाय् धुंकुगु तायगःमा हानं बुया वइमखु अथेहे व पाराजिक जूम्ह भिक्षु नं हानं भिक्षु जुया श्रमण जुये फइमखु । (पारा. पा. पृ. ११५)

थ्व पाराजिक दोषे लाःम्ह भिक्षुयातः बुद्ध नं छु प्रतिकार याना बिज्याय् मफू ।

छु छु याःम्ह भिक्षु व भिक्षुणी पाराजिक जुइ धैगु खँ ला क्वे पृ. १८-१९ व १५८-१५९ स उल्लेख जुया च्वंगुहे दु । अन स्वल धाय्वं थूहे थुई ।

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षुपिं प्यता कारणं पाराजिक जुसा भिक्षुणीपिं च्याता कारणं पाराजिक जुई । सुं भिक्षुणी सुं पुरूषयातः थियेगु रागचित्त तयाः ल्हाः ज्वन वा पतिंच्वकां थिल धाःसा, सुं पुरूषं रागचित्त तया थःगु पुलिं च्वे वा बोहलं क्वे ज्वंगु वा थीगु वा ब्बब्वस्याःगुयात सवा काल धाःसा पाराजिक जुई । यदि सुं मिसां सुं भिक्षुयातः थथे यात धाःसा वा थिल धाःसा व भिक्षु पाराजिक जुइमखु । तर सवा काल धाःसा भिक्षुयातः संघादिशेष धयागु दोष लाई । भिक्षु व भिक्षुणी पाराजिक नियमया दथुई दुगु विशेषता थ्वहे खः ।

शुरूइ नं संघ माःगु व अन्ते नं संघ माःगु धयागु हे संघादिशेष या अर्थ खः । थ्व दोषं शुद्ध जुये माल धाःसा व भिक्षु, संघया न्ह्योने वनाः दोष प्रकट यायेमाः । अले उकिया निर्तिं याय्माःगु विधि संघपाखें पुरे जुयेवं व भिक्षु शुद्ध जुई । लिपा व भिक्षुयातः न्यीम्ह (२०) भिक्षुं पाः मजूगु भिक्षुसंघं वैतः संघे दुथ्याकई । थ्व संघादिशेषया खँ क्वे पृ. २४-२५ व १६४-६५ स अनुवाद जुया च्वंगु दु ।

थ्व संघादिशेष धयागु दोष पाराजिक थें प्रतिकार मदुगु दोष मखु । तर च्वे पृ. ३६ स च्वया तयागु प्रातिमोक्षया धलःपौली च्वंगु 'क' वर्ग क्वेयागु व 'ग' वर्ग च्वेयागु जूया निर्तिं थ्वैत तद्धंगु दोष धका धाई । अर्थात् 'दुट्ठुल्लापत्ति' धका धाई । (पाचि. पा. पृ. १७३) थ्वयां क्वेयागु मेदु दोषत ब्याकंयात प्रतिकार दुगु मभोलागु व चिकिधंगु दोष वा आपत्ति धका धाई ।

प्रातिमोक्षशील धयागु अतिकं महत्वपूर्णगु शिक्षापद खः । थुकियात हे 'अधिशील' धका नं धाई । (दी.अ.क.II.पृ.७३४) थ्व प्रातिमोक्ष शीलया महत्व गुलि बुद्ध भगवान् व अग्रश्रावक महाश्रावकपिसं थू जुई उलि अवश्यमेव भीसं थूगु खइमखु । उकिं थौंकन्हेयापि गुलिं गुलिं भिक्षुपिसं थुकियात अव्यवहारिक धका थुकियात सम्मान व श्रद्धाया मिखां स्वयेगु पलेसाय् ह्यलाया मिखां स्वया प्रातिमोक्षप्रति श्रद्धा तइपिंत नापं दुरूत्साह याइपिं नं मदुगु मखु । थ्व ला व्यक्तिया कमजोरी खः सिबे शिक्षाया कमजोरी मखु । भिता नाथकरण धर्मया उपदेश याना बिज्याःसे सारिपुत्र महास्थविरं पावाय् च्वंपिं मल्लपिंत संगुगोछि दोषयात खना नं ग्याना प्रातिमोक्ष शीलयात बांलाक पालन यायेगु नं छगू नाथकरण धर्म खः धका दी. नि. II. सङ्गीतिसूत्रे आज्ञा दय्का बिज्यागु दु । (थुकिया अनुवाद लेखकया बु. श्रा. च-३, पृ. २०७ स उल्लेख जुया च्वंगु दु ।)

आपत्ति-अनापत्ति आदि

आपत्ति धैगु पालि शब्द खः । थुकिया अर्थ 'लात' धाःगु खः । भगवानं प्रज्ञापन यानातःगु नियम उल्लंघन याःम्हसितः दोष लाइ धाःगु खः । अतः आपत्तिया अर्थ दोष, अपराध, त्रुटी, स्यनीगु आदियात धाःगु खः । उकिं पारा. पा. पृ. २५६ स 'आपत्ती'ति आपज्जनं होति' धका धाःगु । अर्थात् दोष धयागुलि लात धाःगु खः ।

विनय सम्बन्धी खँ वइगु थासे थ्व शब्द अपो याना छ्यलातःगु खनेदु ।

प्रस्तुत प्रातिमोक्षस जम्मा गोता प्रकारया आपत्ति दु थें ?

पाचित्तियपालि पृ. १६ या धापुकथं जम्मा न्हेता (७) आपत्ति (=दोष) दु । व खः - (१) पाराजिकापत्ति = पाराजिक धयागु दोष । (२) संघादिसेसापत्ति = संघादिशेष धयागु दोष । (३) थुल्लच्चयापत्ति = तद्धंगु धयागु दोष । (४) पाचित्तिय आपत्ति = प्रायश्चित्तीय धयागु दोष । (५) पाटिदेसनीय आपत्ति = प्रतिदेशनीय धयागु दोष (६) दुक्कटापत्ति = दृष्कृत्य धयागु दोष । (७) दुब्भासितापत्ति = दुर्भाषित धयागु दोष । (पाचि. पा. पृ. १६) 'सत्त आपत्तियो' अर्थात् - न्हेता जक आपत्ति दु धका परि.वा.पा.पृ. १६७ स उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अनसं प्रातिमोक्षया ल्याखं जक मुख्यगु आपत्ति– (१) पाराजिकापत्ति, (२) सङ्घादिसेसापत्ति, (३) पाचित्तियापत्ति, (४) पाटिदेसनीयापत्ति व (५) 'दुक्कटापत्ति' धका न्याता जक नं क्यनातःगु दु ।

चुल्ल.वा.पा.पृ. १७०, १७१, १७८ व पाचि.पा.पृ. १७३ स थुकथं नं आपत्तिया नां उल्लेख यानातःगु दु–

(१) लहुका आपत्ति, (२) गरूका आपत्ति, (३) सावसेसा आपत्ति, (४) अनवसेसा आपत्ति, (५) दुट्ठुल्ला आपत्ति, (६) अदुट्ठुल्ला आपत्ति ।

विनयपिटकले गुलिनं आपत्ति लाइगु दु व ब्याकं च्वेच्वंगु आपत्तिया दुने लाःवनी ।

मैथुम धर्म सेवन याइबले गोता आपत्ति लाई ? स्वता (३) आपत्ति लाई – (१) पाराजिक, (२) थुल्लच्चय व (३) दुक्कट आपत्ति । (परि. वा. पा. पृ. ५५)

हानं – वहे सफूति पृ. ८७ स मैथुन धर्म सेवन यायेबले गोता आपत्ति लाई ? धका न्यंबले प्यता (४) आपत्ति लाई धका उल्लेख जुया च्वंगु दु – (१) पाराजिक, (२) थुल्लच्चय, (३) दुक्कट व (४) पाचित्तिय ।

गथे जुया थथे जुइगु धयागुया उदाहरण थथे–

(१) सुं गुम्हं भिक्षुं जीवितम्ह मिसाया मलद्वारे, मूत्रमार्गे अथवा मुखमार्गय् मैथुनयात धाःसा (पारा. पा. पृ. ३६) तथा नकतिनि सीम्ह मिसा नापं मैथुनयात धाःसा पाराजित आपत्ति लाई । (पारा. पा. पृ ४६)

(२) सुं गुम्हं भिक्षुं सिना ध्वग्गिना फुले जुया च्वंम्ह मिसा नापं मैथुन यात धाःसा थुल्लच्चय आपत्ति लाई । (पारा. पा. पृ. ४६)

(३) सुं गुम्हं भिक्षुं मसाने वांछ्वया तःम्ह छ्यौं अलग जुया च्वंगु मिसाया म्हुतुई लिंगं थीकल धाःसा दुक्कट आपत्ति लाई । (पारा. पा. पृ. ४६)

(४) सुं गुम्हं भिक्षुं भौया स्त्रीया गुप्तांग दयका उकी मैथुन यात धाःसा पाचित्तिय आपत्ति लाई (परि. वा. पा. पृ. ८८)

बाकिगु मेगु स्वंगू पाराजिकापत्तिले स्वता मध्ये छता आपत्ति लाई– पाराजिक, थुल्लच्चय अथवा दुक्कट । (परि. वा. पा. पृ. ५५-५६)

संघादिसेस आपत्तिले (१) संघादिसेस, (२) थुल्लच्चय अथवा (३) दुक्कटापत्ति मध्ये छता लाई । (परि.वा.पा.पृ. ५६-५८)

सुं गुम्हं भिक्षु (१) मसीक याःगु, (२) स्वाद मकाःगु (३) वैं जुया याःगु, (४) चित्त थाते मदया याःगु, (५) वेदनां पीडित जुया व यायमाः थ्व यायमाः धका मसिया याःगु व (६) न्हापां याःम्हसितः आपत्ति लाइमखु । अर्थात्- उपरोक्त खुता कारण मध्ये छुं छता कारणे लाना जूगुयात 'अनापत्ति' धाई । (पारा. पा. पृ. ४२) अनापत्तिया मूल लक्षण चित्त व नियत खः ।

थथे जुइगु आपत्ति (=दोष) यात तःगु मछिं कथं धाइगु नां दु–

(१) लौकिक दोष व (२) प्रज्ञप्ति दोष ।

Downloaded from http://dhamma.digital

(१) न्ह्याम्हसिनं याःसां गुगु ज्या यायेबले अकुशल चित्त दई उजागु ज्या यात लौकिक दोष धाई । गुगु ज्या यात लोकेच्वंपिं सकसिनं मभिगु ज्या धका धाई उजागु ज्या यात नं लौकिक दोष धाई । धायृकि प्राणी हिंसा याय्गु ज्या न्ह्याम्हस्यां याःसां पाप खः । थुजागु ज्या यात लौकिक दोष धाई । (२) बाकिगु मेगु ज्या यात प्रज्ञप्ति दोष धाई । अर्थात्– गुगु ज्या यायेबले भिक्षुपिंतः जक दोष लाइगु खः उकियात प्रज्ञप्ति दोष धाई । अर्थात्– भगवानं याय्मज्यू धका धयातःगुयात उल्लंघन याःगुयात प्रज्ञप्ति दोष धाःगु खः । थुजागु दोष भिक्षु भिक्षुणीपिंतः जक लाई गृहस्थीपिंतः लाइमखु (सम.पा. I.पृ. २१९; २६५)

धायृकि सिमा त्वाल्हायृवं भिक्षुपिंत दोष लाई । तर गृहस्थीपिंतः दोष लाइमखु । धायृकि गृहस्थीपिसं लःमि ज्या यात धाःसा दोष मदु । तर लमिं ज्या यात धाःसा भिक्षुयातः दोष दु । लःल्हाना मब्यूगु वस्तु कया नयेगुली भिक्षुपिंतः दोष दु । तर गृहस्थीपिंत दोष मदु ।

हानं– (१) सचित्तक व (२) अचित्तक दोष धयागु दु ।

गुगु ज्या यायेबले चित्त दई उजागु ज्या यात 'सचित्तक' धाई । गुगु ज्या यायेबले चित्त दइमखु उजागु ज्यायात 'अचित्तक' धाई । थुकियात हे संज्ञाविमोक्ष व नसंज्ञाविमोक्ष नं धाई । (सम. पा. I. पृ. २६५)

हानं– (१) गुलिं क्रियाद्वारा जुइगु दोष, (२) गुलिं अक्रियाद्वारा जुइगु दोष, (३) गुलिं क्रिया-क्रियाद्वारा जुइगु दोष, (४) गुलिं क्रियाद्वारा नं अक्रियाद्वारा नं जुइगु दोष, (५) गुलिं क्रियाद्वारा गुलिं क्रिया-क्रियाद्वारा जुइगु दोष, (६) गुलिं धुरनिक्षेप (=आशा तोतेगु) द्वारा जुइगु दोष दु । (सम.पा. I.पृ. २६५)

हानं– (१) कायद्वारा जुइगु, (२) वचनद्वारा जुइगु, (३) काय-वचनद्वारा जुइगु, (४) काय-चित्तद्वारा जुइगु, (५) वचन-चित्तद्वारा जुइगु, (६) काय वचन चित्तद्वारा जुइगु दोष नं दु । (वि. वि. टी. पृ. १२५)

हानं– (१) कुशल, (२) अकुशल, (३) अब्याकृत आपत्ति नं दु । (सम. पा. I. पृ. २६५)

हानं– आपत्ति उत्पन्न जुइगु चित्त जम्मा ३२ गू हे जक दु । गथे कि– ८ गू कामावचर चित्त ।

१२ गू अकुशल चित्त

१० गू कामावचर क्रिया चित्त ।

२ गू कुशल व क्रिया अभिज्ञा चित्त । (सम.पा. I. पृ. २६५)

हानं – खुता कारणं याना अथवा खुता स्वभावं याना आपत्ति जुइयो– (१) निर्लज्जिताया कारणं, (२) अज्ञानताया कारणं, (३) शंकालुस्वभावया कारणं, (४) मत्योगुयात त्यो धका भाःपा काइगु कारणं, (५) त्योगुयात मत्यो धका भाःपा काइगु कारणं व (६) स्मृति मदुगुया कारणं याना आपत्ति जुइयो । (आ.अ.क.पृ. १४)

परि.वा.पालिस– (१) कायद्वारा, (२) वचनद्वारा, (३) काय वचनद्वारा व (४) कर्मवाचाद्वारा नं आपत्ति जुइयो धका उल्लेख याना तःगु दु । (पृ. २२६)

हानं– थ्व शिक्षापद स्यनिगुलि थी थी वेदनात दु– (१) स्वंगू वेदना, (२) निगू वेदना, (३) छगू जक वेदना ।

Downloaded from http://dhamma.digital

(१) गुगु ज्या यायेबले स्वंगुलिं वेदना मध्ये छगू मखु छगू वेदना दया च्वन धाःसा उकियात स्वंगू वेदना दुगु धाई ।

(२) गुगु ज्या यायेबले सुख व उपेक्षा वेदना दत धाःसा उकियात निगू वेदना दुगु धाई ।

(३) गुगु ज्या यायेबले दुःख वेदना जक दई उकियात छगू जक वेदना दुगु धाई । (सम. पा. I. पृ. २६६)

हानं– थ्व आपत्ति धयागु दोष निम्ह व्यक्तियातः लाइमखु– (१) बुद्ध व प्रत्येकबुद्धयातः

निम्ह व्यक्तियात लायेफू– (१) भिक्षु व (२) भिक्षुणीयातः ।

निखलसिंत चायक चायक (सच्चिच्च) आपत्ति लाइमखु– (१) भिक्षु भिक्षुणी व (२) आर्यपुरूषयातः ।

निखतसिंत चायक चायक (सच्चिच्च) आपत्ति लाई – (१) भिक्षु भिक्षुणी व (२) पृथगृजनयातः । (परि. वा. पा. पृ. २१४)

अरहत् क्षीणास्रवीपिनि कायिक आचरण अपरिशुद्ध जूला ? मजू । तर तथागत सम्यक्सम्बुद्धया ति परिशुद्ध धाःसा मजू ।

अल्पश्रुत क्षीणास्रवीपिसं धाःसा लौकिक दोष याइमखु । तर प्रज्ञप्ति दोष धाःसा अदक्ष क्षीणास्रवीयातः कायिक दोष लायफू । गथेकि- विहारकार[८] (=विहार दयकेगु), कुटिकार[९] (=कुटी दयकेगु), सहगार (=छखाछँ च्वनेगु), सहसेय्य[१०] (=श्रामणेरपिं नापं द्यनेगु) । थुजागु प्रकारया प्रज्ञप्ति दोष कायद्वारा जुयेफू ।

सञ्चरित्त[११]पदसो धर्मदेशना[१२] याय्गु, उत्तरिछप्पञ्चवाचा[१३] (- न्यागू खुगू वचन स्वया अपो धर्मोपदेश यायेगु), भूतारोचन[१४] आदि थें ज्याःगु प्रज्ञप्ति दोष वचनद्वारा जुयेफू ।

उपनिक्खित्तसादियन (=तोताथकुगु यात स्वीकार यायेगु धयागु प्रज्ञप्ति धाःसा मनःद्वारे लाःवनेफू । (ःतु मनःद्वारे छुं प्रज्ञप्ति दोष दैमखु धका गुलिं गुलिं आचार्यपिसं धाः) (दी. अ. क. III. पृ. ३३१)

सीकेमाःगु खँ-

विनय अध्ययन यानाः बांलाक शिक्षा पालन याइपिसं

(१) गथे जुल धायव आपत्ति (=दोष) लाई धका सीकेमाः ।

(२) गथे जूसा आपत्ति लाइमखु धका सीकेमा ।

(३) आपत्ति धयागु छु खः धका सीकेमाः ।

---

[८]सो क्वे पृ. ७६ ले ।
[९]सो क्वे पृ. ८२ ले ।
[१०]सो क्वे पृ. ७० ले ।
[११]सो क्वे पृ. ७० ले ।
[१२]सो क्वे पृ. ७० ले ।
[१३]सो क्वे पृ. ७० ले ।
[१४]सो क्वे पृ. ७० ले ।

Downloaded from http://dhamma.digital

(४) अनापत्ति धयागु छु खः धका सीकेमाः ।
(५) लहुकापत्ति (=याउँगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(६) गरूकापत्ति (=भ्यातुगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(७) सावसेसा आपत्ति (=पाराजिक तोता मेगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(८) अनवसेसा आपत्ति (=पाराजिक आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(९) दुट्ठुल्ला आपत्ति (=तद्धंगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१०) अदुट्ठुल्ला आपत्ति (=तद्धं मजूगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(११) सप्पटिकम्मा आपत्ति (=प्रतिकार दुगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१२) अप्पटिकम्मा आपत्ति (=प्रतिकार मदुगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१३) देसनागामिनी आपत्ति (=देशना यायेवं मदया वनिगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१४) अदेसनागामिनी आपत्ति (=पाराजिक वा संघादिशेष आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१५) अन्तरायिका आपत्ति (=स्वर्ग व मोक्षयात बिध्न याइगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१६) अनन्तरायिका आपत्ति (=स्वर्ग व मोक्षयात बिध्न मयाइगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१७) सावज्जपञ्ञत्ति आपत्ति (=लौकिक दोष दुगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१८) अनवज्जपञ्ञत्ति आपत्ति (=प्रज्ञप्ति दोष दुगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(१९) किरियतो समुट्ठिता आपत्ति (=पाराजिक थें क्रियाद्वारा उत्पन्न जुइगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(२०) अकिरियतो समुट्ठिता आपत्ति (=क्रिया मयायूगुलिं उत्पन्न जुइगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(२१) किरियाकिरियतो समुट्ठिता आपत्ति (=क्रियाक्रियद्वारा उत्पन्न जुइगु आपत्ति) धयागु सीकेमाः ।
(२२) पञ्ञत्ति जानितब्बा (=प्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२३) अनुपञ्ञत्ति जानितब्बा (=अनुप्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२४) अनुत्पन्नपञ्ञत्ति जानितब्बा (=कारण मदयकं याःगु प्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२५) सब्बत्थपञ्ञत्ति जानितब्बा (=सकबनं लागु जुइगु प्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२६) पदेसपञ्ञत्ति जानितब्बा (=प्रदेशया लागि जक लागु जुइगु प्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२७) साधारणपञ्ञत्ति जानितब्बा (=भिक्षु भिक्षुणी निखलसितं लागु जुइगु प्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२८) असाधारणपञ्ञत्ति जानितब्बा (=भिक्षुपिंतः जक वा भिक्षुणीपिन्तः जक लागु जुइगु प्रज्ञप्ति धयागु सीकेमाः) ।
(२९) एकतोपञ्ञत्ति जानितब्बा (=छखलसित जक प्रज्ञापन यानातःगु धयागु सीकेमाः) ।
(३०) उभतोपञ्ञत्ति जानितब्बा (=निखलसितं प्रज्ञापन यानातःगु धयागु सीकेमाः) ।
(३१) थुल्लवज्जा आपत्ति जानितब्बा (=तद्धंगु आपत्ति धयागु सीकेमाः) ।
(३२) अथुल्लवज्जा आपत्ति जानितब्बा (=तःमधंगु आपत्ति धयागु सीकेमाः) ।
(३३) गहपतिसंयुत्ता आपत्ति जानितब्बा (=गृहस्थीतलिसे सम्बन्ध दुगु आपत्ति धयागु सीकेमाः) ।
(३४) न गहपतिसंयुत्ता आपत्ति जानितब्बा (=गृहस्थीतलिसे सम्बन्ध मदुगु आपत्ति धयागु सीकेमाः) ।
(३५) नियता आपत्ति जानितब्बा (=पञ्चानन्तरिय आपत्ति धयागु सीकेमाः) ।
(३६) अनियता आपत्ति जानितब्बा (=पञ्चानन्तरिय आपत्ति मखु धयागु सीकेमाः) ।(परि.वा.पा.पृ. २११)
(३७) प्यता विपत्ति धयागु सीकेमाः । परि.वा.पा.पृ. २९२

Downloaded from http://dhamma.digital

(३८) न्हेता आपत्ति धयागु सीकेमाः । परि.वा.पा.पृ. २९२

आपत्ति लाइबले छु छु विपत्ति जुई ?

आपत्ति लाइबले प्यता विपत्ति जुयेफू (१) सीलविपत्ति अर्थात्– शील स्यनीगु, (२) आचारविपत्ति अर्थात्– आचरण स्यनीगु, (३) दिट्ठिविपत्ति अर्थात्– दृष्टि पाइगु व (४) आजीव विपत्ति अर्थात्– जीविका स्यनीगु (परि.वा.पा.पृ.१६८)

थ्व विपत्तित, आपत्ति स्वया जुई । गुलिं आपत्तिस निगू विपत्ति जूसा गुलिं आपत्तिस स्वंगू व प्यंगू नं जुयेफु । मैथुन आपत्तिस शील विपत्ति व आचार विपत्ति जुई । (परि.वा.पा.पृ. ७८)

छु खनाः भगवानं विनयशिक्षापद दयका बिज्याःगु ?

सुदिन्न भिक्षुया कारणं यानाः भिता (१०) कारणयात अथवा भिता गुणयात खंका बिज्याना भगवानं भिक्षुपिंतः शिक्षापद दयका बिज्यागु खः धका पारा. पा. पृ. २६, अं नि-१० पृ. १५४ व परि. वा. पा. पृ. २५४ वं उल्लेख यानातःगु दु । व थथे खः–

(१) संघसुट्ठुताय अर्थात्- संघयात स्वस्थ याना तया तय्त । संघया स्वस्थ अबले च्वनी कि गबले संघं भगवान्या वचनयात बांलाक पालन याई । थ्व नं करयाना मखु, थःगु खुसिराजिं याःसा तिनि ।

(२) संघफासुताय अर्थात्– संघपिनि आराम जूसा, सुविधा जूसा, कुशल जूसा, सकलें मिलेचले जुयाः सहजीवि जुया च्वनेत गुहालि जुई ।

(३) दुम्मंकूनं पुग्गलानं निग्गहाय अर्थात्– दुश्शील भिक्षुपिंतः न्वाय्त । दुश्शील जुया छ्यौं कोच्छुना च्वनीपिं भिक्षुपिंतः निग्रह याय्त ।

(४) पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय अर्थात्– शिक्षित शीलवान् भिक्षुपिनि जीवन अःपुकेया निर्तिं । इमितः याउँक तयेत । शिक्षाकामी भिक्षुपिंतः अनुकूल वातावरण मन्त धाःसा इमिसं दोषादोष छुटे याना बांलागु जीवन हनायंके फइमखु ।

(५) दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय अर्थात्– शील संवर मदइबले थनया थनसं दयावइगु क्लेशयात संवर याये फइमखु । उकिं शुद्धगु बांलागु जीवन हनेत थ्व जीवने दइगु आस्रवयात कम यायेत ।

(६) सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय अर्थात्– असंयमी जुया जीवन हनेबले परलोके दुर्गति आदिस वने मालिगु भय दय्यो । अतः उकियात मदय्का छ्वयेत ।

(७) अप्पसन्नानं पसादाय अर्थात्– भिक्षुपिंतः शिक्षापद दय्का तःगु दु, भिक्षुपिनि शील स्वभाव बांला धयागु खँ न्यना वा खनाः भिक्षुपिनिंप्रति अप्रसन्न जुया च्वंपिंत नं प्रसन्न याकेया निर्तिं ।

(८) पसन्नानं भिय्योभावाय अर्थात्– भिक्षुपिनि शील स्वभाव व संयमता खनाः प्रसन्न जुया च्वंपिं मनूतय् चित्ते भन भन अपो प्रसन्नता दय्का बीया निर्तिं ।

(९) सद्धम्मट्ठितिया अर्थात् सद्धर्म स्थिर याना तयेया निर्तिं । सद्धर्म स्थिर धयागु अबले जुई कि गबले भिक्षुपिसं परियत्ति सद्धर्म, प्रतिपत्ति-सद्धर्म व अधिगम-सद्धर्म धयागु स्वंगू प्रकारया सद्धर्मयात बांलाक

Downloaded from http://dhamma.digital

रक्षा याना पालन याना तय्फई । थथे याना तय्त बांलाक ध्यानतयाः, अध्ययन यानाः, शील नियमयात त्रुटि मजुइक बांलाक ध्यानबियाः पालन याय् फय्केमाः । अले अनुभूतिद्वारा प्राप्त याना काय्माःगु नवलोकोत्तर धर्मयात साक्षात्कार याना काय् फय्केमाः । अन्यथा सार मदुगु भ्वाबःगु सिमाथें निःसार जुई ।

(१०) विनयानुग्गहाय अर्थात्– प्रज्ञापन यानातःगु शिक्षापदयात बांलाक पालनयात धाःसा उकिंयाना संवरविनय धयागु नं, प्रहाणविनय धयागु नं, शमथविनय धयागु नं, प्रज्ञप्तिविनय धयागु नं संरक्षण जुई, पालन जुई, आरक्षा जुई । अर्थात् सुरक्षित जुया च्वंगु जुई । थ्व संवरविनयादि रक्षा जूसा भिक्षु जीवन नं बांलाक सुरक्षित जुई । थुकिंयाना भिक्षु जीवन बांलाना बल्लाना लोहँया थाँ थें धिसिमिसि धाया च्वनी । मखुसा किलंनया भ्वाबः जूगु सिमा थें जुया याकनं कोदला वनी ।

परि.वा.पा.पृ. ३९१ स जा थ्वसिबे अपो गुण थथे क्यनातःगु दु–

(११) थनया थनसं दयावइगु आस्रवयात संयम याय्त व परलोके दयावइगु आस्रवयात संयम याय्त । (१२) थ्व लोकया वैरयात व परलोकया वैरयात मदय्का छ्वय्त । (१३) थ्व लोकया दोषयात व परलोकया दोषयात मदय्का छ्वय्त । (१४) थ्व लोकया भय व परलोकया भययात मदय्का छ्वय्त । (१५) थ्व लोकया कुशल-धर्मयात संयम यायेत व परलोकया कुशलधर्मयात संयम यायेत । (१६) गृहस्थीपिंतः अनुकम्पा तयेत व कुविचार दुपिनि पक्षयात मदय्का छ्वय्त ।" थुकथं जम्मा १६ ता गुण क्यनातःगु दु ।

उपोसथ कर्म

उपोसथ शब्द पालि शब्द खः । थुकिया अर्थ थी थी दु । गृहस्थीपिसं पुन्ही, आमाइ व अष्टमीया दिने अष्टशील कया उपोसथव्रत च्वनीगुयात नं उपोसथ धाई । उपवास च्वना ब्रत च्वनेगुयात नं उपोसथ धाई । बाःछि छको उपोसथागारे कमसेकम प्यम्ह भिक्षुपिं मुना (महा.व.पा.पृ. १२५) प्रातिमोक्ष ब्वनेगु यात नं 'उपोसथ' धाई ।

तर थनया प्रसंगे प्यम्ह वा प्यम्ह स्वया अपो भिक्षुपिं उपोसथागारे (=उपोसथ यायेत विशेष विधिपूर्वक सिमाना निर्धारण याना दय्कातःगु छेँ) थुकियात सीमागृह नं धाः) मुनाः प्रातिमोक्ष ब्वनेगुयात 'उपोसथ' धाःगु खः ।

बाःछि छको भिक्षुपिं सीमागृहे मुना प्रातिमोक्ष उद्देशण यायेमाः अर्थात् ब्वनेमाः । थ्वहे परम्पराद्वारा विनयया परम्परा थौंतक थेरवाद शासने कायम जुया वयाच्वंगु खः । थ्व कार्ययात 'उपोसथ-कर्म' धका धाई ।

बाःछि छको धयागु नं तिथिया हिसाबं ल्याः ख्यायगु मखु अर्थात् आमाइ पुन्हिया हिसाबं मखु । दिन गिन्तिया हिसाबं काइगु ।

थेरवाद बुद्ध शासनया परम्पराये दच्छिया स्वंगू जक ऋतु ल्याः ख्याई । (१) वस्सान (=वर्षाण), (२) हेमन्त व (३) गिम्हान (=गृष्म) ऋतु धका । थुगु ल्याखँ छगू ऋतुस प्यला (४) दई । प्यलाया ८ गू उपोसथ जुई । थुकिया मतलब लच्छिया निको उपोसथ जुई । अर्थात् बाःछि छको । छगू ऋतुस जुइगु ८ गू उपोसथ मध्ये स्वंगूगु (३) व न्हेगूगु (७) उपोसथ भिं प्यन्हुया जुई । थुकियात 'चातुद्दसि' धका धाई । बाकि मेगु खुगू भिंन्यान्हुया जुई । थुकियात 'पन्नरसी' धका धाई । (सम. पा. III. पृ. १०९१)

न्यागू प्रकारं उपोसथ यायेगु साधारण विधि दु– (१) निदानुद्देस यानाः मेगु सुतेन यायेगु । (२)

Downloaded from http://dhamma.digital

निदानुद्देस व पाराजिकुद्देस याना मेगु सुतेन यायेगु । (३) निदानुद्देस, पाराजिकुद्देस व संघादिसेसुद्देस याना मेगु सुतेन यायेगु । (४) निदानुद्देस, पाराजिकुद्देस, संघादिसेसुद्देस व अनियतुद्देस याना मेगु सुतेन यायेगु । (५) अनंलिपा मेगु वित्थारूद्देसना यायेगु । (महा. व. पा. पृ. ११४; परि. वा. पा. पृ. २३७)

परि. वा. पा. पृ. २३७ स हानं मेगु नं न्यागू उपोसथ दुगु खँ उल्लेख यानातःगु दु– (१) सुत्तुद्देस, (२) पारिसुद्धि उपोसथ, (३) अधिट्ठानुपोसथ, (४) पवारणा व (५) सामग्गी उपोसथ ।

भगवानं संक्षिप्तं उपोसथ यायेगु अनुमति बियातःगु दु धका भिक्षुपिसं उगु बखते न्ह्याबलें संक्षिप्तं उपोसथ याइगु । भिक्षुपिंसं थ्व खँ भगवान्यातः न्यंकल । अले भगवानं "भिक्षुपिं ! संक्षिप्तं उपोसथ याये मज्यू । गुम्हस्यां याई वैतः दुष्कृत्य आपत्ति लाई" धका धया बिज्यात ।

छको कोशल जनपदे छगू आवासे भिक्षुपिं उपोसथ याना च्वंबले अन जंगले च्वंपिनि मनूतय्‌पाखें भय उत्पन्न जुल । प्रातिमोक्ष ब्याकं क्वचाय्‌के मफुत । भगवान्यातः थ्व खँ न्यंकल । अले भगवानं "यदि बिघ्न बाधा भय दत धाःसा संक्षिप्तं उपोसथ यायेगु" धका अनुमति बिया बिज्यात ।

अले छवर्गीय भिक्षुपिसं बिघ्न बाधा भय मदुसां न्ह्याबलें संक्षिप्तं उपोसथ यात । भगवान्यातः थ्व खँ न्यंकल । अले भगवानं "भिक्षुपिं ! छुं बिघ्न बाधा भय मदय्‌कं संक्षिप्तं प्रातिमोक्ष उद्देशण याये मज्यू । यात धाःसा दृष्कृत्य आपत्ति लाई" धका धया बिज्यात । 'भिक्षुपिं ! राजभय, चोरभय, अग्निभय, उदकभय, मनुष्यभय, अमनुष्यभय, जनावरभय, बैंलूपिनिभय, जीवितभय, ब्रम्हचर्यभय दुसा संक्षिप्तं प्रातिमोक्ष उद्देशण यायेगु । यदि अथे मदुसा वित्थार (=विस्तारपूर्वक) प्रातिमोक्ष उद्देशण यायेमाः" धका धया बिज्यात । (महा.व.पा.पृ. ११४-१५)

प्रातिमोक्ष उद्देशण यायेगु बारे भगवान्या अन्तिम निर्देशन थ्वहे खः । अतः च्वे कनातथें ज्यागु बिघ्न बाधा भय मदय्‌कं संक्षिप्तं प्रातिमोक्ष उद्देशण यायेगु विनय अनुरूप मजू । आपत्तिजनक ठहरे जू वः ।

महा. व. पा. पृ. ११५ स 'विनयपुच्छनकथाय्' उल्लेख जुया च्वंकथं प्रातिमोक्ष उद्देशण याये न्ह्यो विनय न्यनीम्ह व लिसः बिइम्ह निम्हसिया सम्मत याये माःगु नं आवश्यक खनेदु ।

प्रातिमोक्ष उद्देशण याय्‌थाय् सुसु च्वनेज्यू सुसु च्वने मज्यू धैगु खँला विद्वान् अनुवादकं पृ. १५ या पादटिप्पणीस स्पष्ट यानातःगु हे दु । वथेतुं गोथी प्रकारया उपोसथ दु धैगु खँ नं पृ. ५ या पादटिप्पणीस उल्लेख यानातःगु दु ।

प्रातिमोक्ष धयागु बुद्धधर्मया लागी गुलि तद्धं, गुलि महत्वपूर्ण खनि धयागु खँ बुद्धधर्म लोप जुइगु खँ व थाय् "गुथाय्‌तक प्रातिमोक्ष रक्षा जुया च्वनी उथाय्‌तक बुद्ध शासन लोप जुल धका धाइमखु" धैगु वाक्यं प्रष्ट जुइक कनातःगु दु[१५] । अतः नेपाले थेरवाद बुद्ध शासनया पुनर्स्थापना याय्‌गु मनसाय तइपिं वा ममता दुपिं सकल बुद्ध शासनप्रेमी उपासक उपासिकापिसं, विशेष याना भिक्षुवर्गपिसं छको बाँलाक गम्भीररूपं थ्व विषयस बिचाः याये माःगु अवस्था वया च्वन ।

प्रथमसंगायना याःगु बखते महाकश्यप महास्थविरं संघपिंके "छु न्हापालाक संगायना यायेमालि ?" धका न्यना बिज्याःबले अन उपस्थित जुया च्वंपिं सकल न्यासल षडभिज्ञलाभी अरहन्तपिसं "भन्ते महाकस्सप !

---

[१५] लेखकया 'महाकश्यप महास्थविर' पृ. ११४-१५ या पादटिप्पणी ।

Downloaded from http://dhamma.digital

विनयो नाम बुद्धसासनस्स आयु, विनयेठिते सासनं ठितं होति, तस्मा पठमं विनयं संगायामा ति[१६]" अर्थात्– "भन्ते महाकश्यप ! विनय धयागु बुद्धशासनया आयु खः, विनय च्वं च्वंतले शासन च्वना च्वंगु जुई, अकिं न्हापां विनय संगायना यायेमालि" धका गुगु खँ वसपोलपिसं धया बिज्यात उकियात केवल नारा थें जक सीमित मयासे गथे याःसा 'विनय रहे जुया च्वनी' धयागु विषयस अति गंभीरपूर्वक बिचाः याये मागु अवस्था वया च्वन ।

गथे यात धाःसा विनय रहे जुया च्वनी ले ? म्हुतुं जक धायुवं लाकि न्ह्याको थाकुसां तदनुरूपं जीवन पद्धतिले छ्यला यंकेबले ?

गृहस्थीपिसं गुकथं तिवः बिये फइले ?

भिक्षुपिनि प्रातिमोक्षशील रक्षा यायेत थेरवाद बुद्ध शासनया प्रति धर्म व विनयानुरूपं सम्यक्श्रद्धा तयाः ममता तइपिं उपासक उपासिका व दाता जुया च्वनिपिसं रूढीवादीकथं मखु, अन्ध श्रद्धाकथं मखु– परन्तु शुद्ध बुद्ध शासनया धर्म व विनयानुरूपं प्रज्ञायुक्तगु सम्यक् श्रद्धा तयाः यक्को यक्को तिबः बियेफू । गथे याना ?

गुकथं यायेबले भिक्षुपिनि शील स्यनीगु खः उकथं मयासे; गुकथं यायेबले भिक्षुपिनि शील मस्यनीगु खः, रक्षा जुइगु खः उकथं याना बी बले । थथे याय् सयुकेत वा फयुकेत, उपासक उपासिका वा दाता जुइपिसं दके न्हापां भिक्षुविनयया ज्ञां नि दयेकेगु अति आवश्यक । भिक्षु विनयया ज्ञां दत धायुवं तिनि भिक्षुपिनि शील मस्यनिगु कथं भीसं गुहालि बियेफै व गुहालि बिये सई । भिक्षुपिसं थथे याय्ज्यू, थथे याय्मज्यू धैगु खँ मस्यूसा गुहालि याय् सइमखु । भिक्षुपिनि शील शुद्ध जुया बांलात धासा भीसं दानपुण्य यानागुया पुण्यफल नं अपो दई । थुकथं तिनि धात्थेंगु शासनिक तिवः ब्यूगु जू वनी । अन्यथा ह्वगंगु त्वाचाय् लः तयेथें जक जुई ।

वर्तमान इतिहासे थेरवाद बुद्ध शासन् नेपाःगाले दुहाँवयाः न्येदँ (५०) दयुका तिनि बल्ल बल्ल भिक्षुपिन्तः अथवा बुद्ध शासनयात मदयुकं मगागु प्रातिमोक्ष सफू भीगु माँभासं थौं दत । नेपालय् बुद्ध शासनया निर्तिं थ्व साब हे तद्धंगु उपलब्धि खः । तथा अनुवादक आयुष्मान्या थ्व अति तद्धंगु देन खः । आः धाःसा आशाकाये फइकि नेपाल थेरवादी भिक्षुपिनि जीवन पद्धतिले नं छुं सुधार जुयाः विनयानुरूपं प्रतिपत्तिले छुं सुधार जुई ।

नेपाल थेरवादी भिक्षुपिनि आदिपुरूष जुया बिज्याम्ह स्वर्गीय महाप्रज्ञा स्थविरं च्वया बिज्यागु स्वचित्त शुद्धिमार्गे "ज्वीधुंगु चित्ते मखूगु व बानि, तोतेगु थाकु जुल मार खानी" धयागु खँ थन जितः लुमंसी वल । छाय् धाःसा, स्यने धुंकुगु बानियात सुधार याये धयागु अःपु मजू । थाकुसां तभी सुधार याये मफै धयागु धाःसा मखु ।

भिक्षु व उपासक उपासिका निखलसिनं थुलि हे भाः भाः लुमंके फयुकेमाः कि छु धर्म धाः ? छु विनयं धाः ? जब थ्व खँय् भीगु स्मृति बुलुया वनी अले भीपिं प्रमादे लाः वनी । जब भीसं थ्व विषयस धर्म व विनययात प्रधानता बियाः भाः भाः सम्यक्प्रकारं लुमंकेगु कोशिस याई अबले, अवश्यमेव भीके चेतना दनावयाः भीपिं प्रमादं मुक्त जुये फई ।

मसीगु व सीगुली अवश्यमेव अन्तर दई । लोमना वंगु व लुमंका हयेगुली नं अवश्यमेव छुं फाइदा

---

[१६]लेखकया 'महाकश्यप महास्थविर' पृ. १८७

Downloaded from http://dhamma.digital

मदइमखु । जागृति व चेतना हयाः धर्मगौरव, शिक्षागौरव व आत्मगौरव तयाः, लज्यालु जुयाः, निहतमानी जुयाः विनयानुरूप जीवन हने फत धाःसा थ्वहे थेरवाद बुद्ध शासनया भविष्य उज्वलया चिं जुई ।

थथे जूसा तिनि थेरवाद शासन अथें हे बल्लाना दुग्यना वई । पिनेया भौतिक मान मर्यादा व सुसम्पन्नतां न्ह्याको सम्पन्न जूसां दुस्यः मदुगु थें जुई ।

आशा दु कि 'शासनध्वज धर्माचार्य' थें ज्यागु पदं सुशोभित जुया बिज्याःम्ह विनयधर, धर्मधर तथा विद्वान जुया बिज्याःम्ह आयुष्मान् ज्ञानपूर्णिकया अनुवाद सहितगु थ्व प्रातिमोक्षयात प्रत्येक थेरवाद शासनया प्रति ममता तइपिं उपासक उपासिका तथा दातापिसं कमसेकम छधा जक जूसां ब्वना दिल धाःसा नेपाल थेरवाद बुद्ध शासनया लागी तिबः ब्यूगु जू वनी । भिक्षुपिनि निंतिं ला धाय्‌हे माःगु मखु । अले अनुवादक आयुष्मान्‌या प्रयास नं सार्थक जुइ ।

तुलना

विनय परम्पराया स्वापु भगवान् परिनिर्वाण जुया स्वला (३) लिपा, भगवानं हे थःगु थासे तया बिज्याम्ह महाकश्यप महास्थविरपिसं याना बिज्याःगु प्रथम संङ्गायनांनिसें स्वात्तु स्वाना वयाच्वंगु खः । स्थविरपिसं सर्वप्रथम संग्रह याना बिज्यागु धर्म जूया निंतिं थ्व मूल परम्परायात थेर परम्परा अर्थात् स्थविर परम्परा धाःगु खः । थ्व हे परम्परायात थेरवाद अर्थात स्थविरवाद नं धाः । सच्छिदँ तक थ्व परम्पराय् छुं मत भिन्नता मदुनिगु खः । छगू हे जक स्थविरवाद दुगु खः । सच्छिदँ लिपांनिसें तिनि आचार्य मत भिन्नता भति भति दयावल । उकिं महा.वं टी-५, पृ. १३६ वं थथे उल्लेख याःगु-

"या महाकस्सपादीहि, महाथेरेहि आदितो ।
कता सद्धम्मसङ्गीति, थेरिका ति पवुच्चति ॥
"एको व थेरवादो सो, आदिवस्ससते अहु ।
अञ्ञाचरियवादा तु, ततो ओरं अजायिसुं ॥"

अर्थ

"गुगु महाकश्यप आदि महास्थविरपिसं शुरूले धर्मसंगायना याना बिज्यात उकियात स्थविरपिसं याःगु धका धाई ।"

"न्हापाया सच्छिदँ तक स्थविरवाद छगू हे जक दुगु खः । मेगु आचार्यवादत वयां लिपा तिनि दयावःगु खः।"

दीपवंस-५, पृ.२६ वंला सच्छिदँ लिपा तिनि स्थविरवादं आचार्य-मत भिन्नता दयाः निसदँया दुने भिंन्हेगू कचात तकं दत । थौ उकीमध्ये सर्वास्तिवादया परम्परा छगू जक ल्यं दनि ।

स्वर्गीय महापण्डित राहुल सांकृत्यायनं थःगु विनयपिटकया भूमिकाय् (पृ.४-५) थेरवाद प्रातिमोक्ष थें मूलसर्वास्तिवाद प्रातिमोक्ष नं भोट्भाषाय् दुगु खँ थथे च्वयातःगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

	भिक्षुविनयः	स्थविरवादः	मूलसर्वास्तिवादः
१.	पाराजिक	४ गू	४ गू
२.	संघादिसेस	१३ गू	१३ गू
३.	अनियत	२ गू	२ गू
४.	निस्सग्गिय पाचित्तिय	३० गू	३० गू
५.	पाचित्तिय	९२ गू	९० गू
६.	पाटिदेसनीय	४ गू	४ गू
७.	सेखिय	७५ गू	११२ गू
८.	अधिकरण समथ	७ गू	७ गू
		२२७ गू	२६२ गू

	भिक्षुणीविनयः	स्थविरवादः	मूलसर्वास्तिवादः
१.	पाराजिक	८ गू	८ गू
२.	संघादिसेस	१७ गू	२० गू
३.	निस्सग्गिय पाचित्तिय	३० गू	३३ गू
४.	पाचित्तिय	१६६ गू	१८० गू
५.	पाटिदेसनीय	८ गू	११ गू
६.	सेखिय	७५ गू	११२ गू
७.	अधिकरणसमथ	७ गू	७ गू
		३११ गू	३७१ गू

थ्व भूमिकास छ्यलातैगु संकेत शब्दया अर्थ क्वे तयाबियागु दु । वथें विनय सम्बन्धे धलःपौ छगू नं तयाबियागु दु ।

भिक्षु अमृतानन्द

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू, काठमाडौं । भाद्र १, २०४५

विनय

१. संवरविनय २ प्रहाणविनय

(१) संवरविनय	(२) प्रहाणविनय	(३) शमथविनय	(४) प्रज्ञप्तिविनय
१. शीलसंवर	१. तदाङ्गप्रहाण	१. सम्मुखविनय	१ सूत्र A
२. स्मृतिसंवर	२. विश्कम्भनप्रहाण	२. स्मृतिविनय	२. सूत्रानुलोम
३. ज्ञानसंवर	३. समुच्छेदप्रहाण	३. अमूढविनय	३. आचार्यवाद
४. क्षान्तिसंवर	४. प्रतिप्रशब्धिप्रहाण	४. प्रतिज्ञातविनय	४. आत्मानुमती
५. वीर्यसंवर	५ निश्शरणप्रहाण	५. येभुय्यसिका	
		६. तस्सपापियसिका	
		७. तृणविस्थारक	

Downloaded from http://dhamma.digital

सूत्र **A**

मातिका — प्रातिमोक्ष
1. अववादप्रातिमोक्ष
2. आज्ञाप्रातिमोक्ष

विभंग
१. पाराजिकपालि
२. पाचित्तियपालि

खन्धक
१. महावग्गपालि
२. चुल्लवग्गपालि

परिवार
१ परिवारपालि

---

a भिक्षु प्रातिमोक्ष

१. पाराजिक
२. संघादिसेस
३. अनियत
४. निस्सग्गिय
५. पाचित्तिय
६. पाटिदेसनीय
७. सेखिय
८. अधिकरणसमथ

b भिक्षुणी प्रातिमोक्ष

१. पाराजिक
२. संघादिसेस
३. निस्सग्गिय
४. पाचित्तिय
५. पाटिदेसनीय
६. सेखिय
७. अधिकरणसमथ

आपत्ति

१. पाराजिकापत्ति
२. संघादिसेसापत्ति
३. थुल्लच्चयापत्ति
४. पाचित्तियापत्ति
५. पाटिदेसनीयापत्ति
६. दुक्कटापत्ति
७. दुब्भासितापत्ति
८. लहुकापत्ति
९. गरूकापत्ति
१०. सावसेसापत्ति
११. अनवसेसापत्ति (पाराजिक)
१२. दुट्ठुल्लापत्ति (अदेसनागामिनिआपत्ति)
१३. अदुट्ठुल्लापत्ति (देसनागामिनिआपत्ति)
१४. लोकिकापत्ति
१५. पञ्ञत्तिआपत्ति
१६. सचित्तकापत्ति
१७. अचित्तकापत्ति
१८. कायिकआपत्ति
१९. वाचिकआपत्ति
२०. कायिकवाचिकआपत्ति
२१. कायचित्तआपत्ति
२२. वाचाचित्तआपत्ति
२३. कायवाचाचित्तआपत्ति
२४. कुसलआपत्ति
२५. अकुसलआपत्ति
२६. अब्याकतआपत्ति
२७. सञ्चिच्चआपत्ति
२८. असञ्चिच्चआपत्ति
(पाराजिक बाहेक मेगु)

Downloaded from http://dhamma.digital

विपत्ति

|

१. शीलविपत्ति
२. आचरणविपत्ति
३. दृष्टिविपत्ति
४. आजीवविपत्ति

उपोसथ

|

१. चातुद्दसि उपोसथ
२. पन्नरसी उपोसथ
३. सामग्गी उपोसथ
४. संघ उपोस
५. गण उपोसथ
६. पुग्गल उपोसथ
७. पारिसुद्धि उपोसथ
८. अधिट्ठान उपोसथ
९. पवारणा
१०. संखित्त उपोसथ
११. वित्थार उपोसथ

उद्देश्य

|

१. निदानुद्देस
२. पाराजिकुद्देस
३. संघादिदेसुद्देस
४. अनियतुद्देस
५. वित्थारूद्देस

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

संकेत शब्दया अर्थ

अं. नि.	= अङगुत्तरनिकाय, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
अं.नि.अ.क. } अं.अ.क.	= अङगुत्तरनिकायट्ठकथा, हेवावितारण प्रकाशन, कलम्बो
अत्थ.सा.	= अत्थसालिनी, BP. Bapat, पूना प्रकाशन, भारत ।
अभि.सं. } अभि.ध.सं.	= अभिधम्मत्यसंगहो, भदन्त रेवतधम्म, रामसंकर त्रिपाठी, वाराणसी, भारत ।
चुल्ल. व. } चुल्ल.व.पा.	= चुल्लवग्गपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
दी.नि.	= दीघनिकायट्ठकथा, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
दी.नि.अ.क. } दी.अ.क.	= दीघनिकायट्ठकथा, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
दीप.वं.	= दीपवंसो, ञाणानन्द थेर, लंका ।
धम्म पं.	= धम्मपद, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
पंच.प.	= पञ्चपकरणअट्ठकथा, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
पटि.म.अ.क.	= पटिसभिदामग्गट्ठकथा, हेवावितारण प्रकाशन, कलम्बो ।
पपं. सू	= पपञ्चसूदनी, हेवावितारण प्रकाशन, कलम्बो ।
परि.वा.पा.	= परिवारपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
पाचि.पा.	= पाचित्तियपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
पारा.पा.	= पाराजिकपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
बु.श्रावि.च.	= बुद्धकालीन श्राविका चरित, लेखक ।
म.नि.	= मज्झिमनिकायपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
महा.नि.अ.क.	= महानिद्देस अट्ठकथा, हेवावितारण प्रकाशन, कलम्बो ।
महा.व.पा.	= महावग्गपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
महा. क.	= महाकश्यप महास्थविर, लेखक ।
महा.वं.टी	= महावंसटीका, नालन्दा प्रकाशन, भारत
मा.अ.क.	= मातिकट्ठकथा, हेवावितारण प्रकाशन, कलम्बो ।
मि.प.पा.	= मिलिन्दपञ्हो, पियरतनथेर, गुणरतनथेर, लंका ।
वि.म.	= विनयत्थमञ्जुसा, UP Ekanayaka, कलम्बो ।
विभं.पा.	= विभङ्गपालि, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
विभं.अ.क.	= विभङ्गट्ठकथा, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
वि.को.	= विनयकोष, मोरटुवे सासन रतन, लंका ।
वि.वि.टी.	= विमतिविनोदनीटीका, चोलिय कस्सपमहाथेर, कलम्बो ।
सम.पा.	= समन्तपासादिका, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
सम्मो.वि.	= सम्मोहविनोदनी, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।
सुमं. वि.	= सुमङ्गलविलासिनी, नालन्दा प्रकाशन, भारत ।

Downloaded from http://dhamma.digital

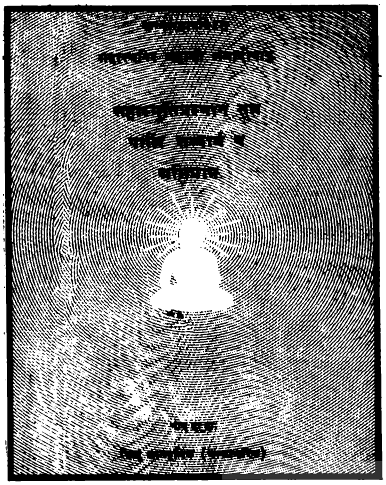

महास्मृतिप्रस्थान सूत्र

पालि शब्दार्थ व अभिप्राय

निगू शब्द

"महासतिपट्ठान सुत्त" "महास्मृतिप्रस्थान सूत्र" मूल पालि, पालिया नेपाल भाषाय् शब्दार्थ, अले गुगुं शब्दया दुनेया अर्थ तछ्याइगु अभिप्राय दुगु थुगु सफूया थःगु हे न्हापांगु थाय् दु । 'सतिपट्ठान' थें जाःगु विषयय् थथे मूल पालि, शब्दार्थ व अभिप्राय दुगु सफू पिहाँ वइगु निर्वाण यःपिनि निंतिं तःधंगु प्रीतिया विषय खः ।

थुगु सफूया शब्दार्थ भाषा सःपिनिगु च्वसाया शब्दार्थ अथवा शब्दकोषया शब्दार्थ जक मखु । विषय वस्तुस थःत थुना तये धुंगु अनुभूति दुगु विपस्सना साधनाया व्यक्तित्वं चायेका तःगु शब्दार्थ थुकी दु, लिसें विषय लिसे स्वापू दुगु पालि वाङ्मयया गहन अध्ययनं भूचाःगु शब्दार्थ दु । दसुया निंतिं "मे" या "मे मया आनन्देन" धयागु थुइकेत संगायनाया ऐतिहासिक अन्तरकथा कना च्वंगु, भगवाया शब्दार्थ भाग्यवानम्ह तथागत क्यना तःगुलिं 'भगवा' या शब्दार्थ 'भगवान बुद्ध' हे जक मचाः धका बिचाः यायेत कुला बी । 'सम्पजानकारी' शब्दार्थ-अभिप्रायं चकंका च्वंगु सम्पजान सम्पजञ्ञया टीका व्याख्या छबः छबः ब्वला वना च्वंगु भन भन सार परमार्थय् दुचायेका च्वंगु दु । अले स्थूल उपमां शूक्ष्म उपमेय इंगित जू । "सत्तानं" या शब्दार्थय् बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध, भावी आर्यश्रावक सम्पूर्ण सत्त्व समूहपिनि धयागु अर्थ, "भिक्खु" या शब्दार्थय् बुद्धशासनय् चवंम्ह भिक्षु वा थुगु बुद्ध शासनय् उद्योग याना च्वंम्ह व्यक्ति धयागु अर्थ, 'लोके' या शब्दार्थ दिपाः मदयेक उत्पत्ति विनाश जुया च्वनीगु उपादान स्कन्ध धयागु न्यागू उपादान स्कन्ध संस्कार लोकय् धयागु अर्थ, 'अत्थि कायोति' या शब्दार्थ वनेगु आदि रूप समूह मात्र दु धयागु अर्थ, व्यसनेनया शब्दार्थ थःपिनि धन सम्पत्ति विनाश जुइगु लिसें रोगं सास्ति याइगु शील भङ्ग जुइगु व दृष्टि द्वनीगु धयागु अर्थ नवाना च्वंगु दु, शब्दार्थय् छगू शब्दया अर्थ जक मखु भाव तछ्यायेगु नं शब्दार्थय् हे जुया च्वंगु दु । अथे नं अनुत्तर धर्मया अर्थ छ्यायेगु ज्या अःपु मजू । भाषां नीन्यासःदं मयाक न्हापा लाये धुंकूगु अभिधारणायात, उकिसं राग, द्वेष व मोहया बःबः प्रभावं त्यला तःगु भी ल्यूने लाःगु स्थितिं याना भन हे मुक्त पुरूषपिनि मुक्तिया भाषा भीसं थूसां मथुया हे च्वंगु जुया च्वनी । भाषाया मिखां शब्दार्थ खंके नं थाकुया च्वनी । 'अनत्त' धम्मय् शब्दानुवाद अःपु मजू । अज्भत्तंया शब्दार्थ आध्यात्मिक सन्तानय् जुया च्वंगुलिं बौद्ध दर्शनया भाव रस केच्याये थाकू । पालि भाषाया शब्द संस्कृतकरण यायेबले तःसकं हे बिचाः यायेमाः । छाय् धाःसा संस्कृत शब्दय् वैदिक वा कर्मकाण्डं जाःगु वर्णवादं छिना तःगु संस्कारं जिना च्वंगु रंग वा रस दइ, गन कि पालि भाषाय् थःगु हे अनिच्च दुक्ख अनत्त संस्कारं दुग्यःगु रंग वा रस दइ । शायद थ्व हे कारणय् अनुवादकं गुलिखे प्रचलित संस्कृत शब्दार्थ वांछ्वया पालि शब्द हे शब्दार्थय् छ्यला तःगु जुइ, गथे उद्धच्च कुक्कुच्च विचिकिच्छा शब्द ।

थुगु "महास्मृति प्रस्थान सूत्र" सफूया विशेषता 'अभिप्राय' धयागु अंश खः । थुकी आचार्यपिनिगु बिचाः न्ह्यथना तःगु दु । भाषाया व्यत्पत्ति कथंया अर्थ तछ्याना तःगु दु । माःथाय् व्याकरणया विश्लेषणं नं अर्थ

Downloaded from http://dhamma.digital

स्पष्ट याना तःगु दु । अले बाखँया उपमा विषय वस्तु बाँलाका तयेगु लिस थुइकेे अःपुका ब्यूगु दु । नमूनाया निर्ति पटाचाराया परिदेव शान्त जूगु स्रोतापत्ति निसें अनागामी तक स्वाःगु वर्णन, तिष्य स्थविरं तुति तोथुला जूगु तीव्र वेदना लुमंका शील, परिशुद्धया प्रत्यवेक्षणां प्रीति प्रामोद्य उत्पन्न जूगु व वेदना प्वला लिकया अरहत्त फलय् थ्यंका वेदना निरोध व शान्त जूगु, नवक भिक्षु धुं साला यंकल नं समाधि स्यनी धका वेदना सह याःगु प्रसंग न्ह्यथने फु । आश्वास प्रश्वास क्रमया अभिप्रायय् भौया उपमा उपमेय अभिव्यक्ति खँ थुइकेत तिबः जू । वना च्वन धाःसा वना च्वना धका सीकेगु यायेत चित्त लिसें संशरण जुया च्वनीगु रूपयात उत्पन्न जुक्क पतिकं दुचायेक सिया च्वनेमाः, त न तं चायेका च्वनेगु जागरूकता दयेमाः, मखुसा वनाबले वना च्वना धका धायेगुया छु अर्थ दु धयाथें मती भ्रम जुइगु खँयात 'अभिपाय' अंशं बांलाक ध्वाथुइका बिया तःगु दु । वंम्ह सु धयागु न्ह्यसलं 'जि' धका आत्मवाद थना बी । उकिं क्षण क्षणया स्वभाव धर्म चायेका वंम्ह सुं मखु, वने सःम्ह वंम्ह जि धयागु सत्त्व मदु धका, वने मास्ते वःगु चित्त व कसे जुइगु टम्म च्वनीगु घ्वातु घ्वाइगु सनीगु रूप समूह मात्रया अभिधारणाय् विपस्सना जुय माःगु खँ प्यम्ह द्वहंया उपमा व फसं कापःया पर्दा न्ह्याइगु दुंगादिया उपमा बिया गहन खँ अःपुक थुइके बीगु कुतः अभिप्रायं याना च्वंगु दु । गौचर सम्पजञ्ञया खँ थी थी कथं म्ह्यथना भिक्षुपिनिगु उपमा विशेषतः महाफुस्सदेव स्थविर, महानाग स्थविर व कलम्बघाटया ५० म्ह भिक्षुपिनिगु दृष्टान्त नुगलय् ग्वलीगु जुया च्वन ।

खँ थुइकेत उपमा तःधंगु ग्वाहालि जू । चश्मा, आइग्लासं वा माइक्रोस्कोपं संसारया भौतिक वस्तुया शूक्ष्म रूप खंका बी । वथें वीर्य, स्मृति, समाधि व प्रज्ञा रूप काय शरीरयात भन भन शूक्ष्म रूपं खंके फइ धयागु उपमा थौंया मनूतयेत पायूछि जू । गोघातकं लापाँय् जक खनीथें सत्त्वया निर्जीवि धातु स्वभाव भाविता यायेगु उपमा स्थूल जुया नं विभत्स जू । शरीरया स्वभाव आपो, तेजो, वायो व पृथिवी धातुया विश्लेषण अभिप्राय सरलं जूथें स्पष्ट जू । अथे जुया नं बौद्धिक क्षमताया स्तर थहाँ वये मगाःनिपिं नेपाःमि नेपाल भाषा भाषी पाठकपिनि निर्ति उपासक उपासिका पाद टिप्पणी धयागु हे छ्यले मसःपिं पाठकपिनि निर्ति मूल पालि शब्दार्थ अले शब्दार्थया दुखं तछ्याइगु अभिप्राय नापं नापं पिहाँ वया च्वंगु ब्वनेबले छुं अलमल जुलं आश्चर्यया विषय जुइ मखु । गुगुं सफूया पौल्याः बिया तःगु ला भन् हे अनुवाद साहित्यय् अलमल हे जक खत । रूप उत्पत्तिया कारण समुद्रय् धर्म न्यागुली कर्म लिसें नये माःगु आहार दया च्वनीगु धाःगुली थ्व आहार धयागु जा कँथें जाःगु आहार मखु धका थुइके थाकुइ यः । "क्वाःगु ख्वाउँगु धातुया कारणं क्वाःगु रूप ख्वाउँगु रूप उत्पन्न जुया वया च्वंगु खः धका अविद्या तृष्णा आदि मन्त धाःसा थुजागु रूपत उत्पन्न जुइ फइ मखु धका रूपया उत्पत्ति कारण धर्म व विनाशया कारण धर्मयात नं पारमी ज्ञान अनुसार बिचाः याना खंके फइगु जुया च्वन ।" थें जाःगु अभियक्तिया + चिन्हं छु क्यना च्वन 'पारमी ज्ञान' धयागुली 'पारमी' या तात्पर्य गुकथं दुग्यलेमाः चायेके थाकुलं छुं आश्चर्य मदु । सच्चदस्सनया अनुभूति न्ह्यब्वयेत स्वयं शब्द हे आखः मसः म्हथें जुये यः । तदङ्ग निरोध तदङ्ग निब्बानया प्रसंगय् 'दुःखया शान्ति' व 'शान्त' अर्थ हे ताल । परिज्ञा कृत्य, प्रहाण कृत्य, साक्षात्क्रिया कृत्य, भावना कृत्य सिद्ध जुइगु पद्धतिं योगी सत्यायात छकोलं विपश्यनाय् थत यंकेगु व नं प्रतिन्यूनातिन्यूनतम् पलया दुनें थत यंकेगु धयागु साधनां साध्यत्वं च्वथ्यंका जक जुइ फइगु खँय् वाङमयाभिव्यक्ति हे पंगु जुइगु विषय ला धयाथें मती वं ।

भातिक विकासं नीन्यासःदँ न्हापायागु संसारया न्ह्योने थौंया संसार गुलिखे स्वतुमतुस्वःगु व गुजिगुजिनीगु अफ झ्यातुसे च्वंगु जुइ धुंकल । थुखे गुलिखे उपमायागु सशक्तता नं बमलाये धुंकल । विद्युत प्रकाशं औंसिया चायागु ख्युं व तिमिलाया जःयात भी नुगलं चायेके मफयेका बी धुंकल । उकिं थुगु आयामं

Downloaded from http://dhamma.digital

बिचाः याना धायेबले प्रतिकूल मनसिकार पर्वया 'पठम-पब्ब' निसें 'नवमपब्ब' तकया वर्णन भ्की जीवनया अनुभूति तापानावं वगु जुया च्वंगु दु । श्मशानय् वांछ्वया तःगु मनूया सीम्ह कोखं इमां गिध्दं आदिं सातु साला नया च्वनीगु, नवःगु, ध्वग्गिगु आदि भीत स्वये खने मदया वने धुंकल । धों चितुवां नया च्वनगु ला खनीगु हे मखुत । क्वँय् दना च्वनीगु नं भीसं मखं । बिजुली मनू उना छ्वइबले भन थुजागु उपमा ला थुइकेत नं थाकुइ ।

कायानुपस्सना सिबे वेदनानुपस्सना थुइके चायेके थाकु । अदुक्ख-मसुख वेदना भनं शब्दानुभूतिं पिनेया खँ खः । चित्तानुपस्सना समाधि साधना क्रमं जक चायेका च्वने फइ । न्यागू उपादान स्कन्ध धर्म सत्त्वया स्वभाव धर्म भाविता यायेगु सिद्धान्ततः अनात्म जूसां अभ्यास-संस्कारं अत्त जि वया वया च्वने यःगु कथं धाःसा धम्मानुपस्सना भन हे स्वीकार याये थाकु । अथे नं नीवरण, स्कन्ध, आयतन, बोध्यङ्ग, दुःखसत्य, समुदय सत्य, निरोध सत्य व मार्ग सत्यया शब्दार्थ विशेषतः अभिप्रायं थुगु थुइके थाकूगु खँ बराबर शान्त चित्तं बवनेबलय् थूथें थूथें जुइ, थुया थुया वइ, थुइ थु हे थुइ ।

सफूया अन्तय् सासः दुहाँ पिहाँ जुइगुली बिचाः याना स्मृति तया जक मखुप्वाः फुले जुइगु सुके जुइगुली बिचाः याना स्मृति तया नं विपस्सना जुइगु खँ विभिन्न बुद्ध वचन व टीकाया सदाशयं स्पष्ट विवेचना वा स्पष्टिकरण दु ।

जन-जीवन हे बौद्ध-संस्कारं न्ह्याका तःगु, बोलि, भाषा, साहित्य व वाङ्मयय् दुने दुस्यः हे बौद्धत्व दुगु बर्माया पाठकपिनि निर्ति थुजागु सफू ब्वने यःगु, थूगु व प्रसिद्धगु जुइ । नेपाः- गन धर्मया आस्था व संस्कार हे हिले व भिंके मानि या स्वीस्वकोटी देव देवीया दासत्त्वं क्वत्यला तःगु धर्म संस्कारय् शाक्यमुनि बुद्धं देशना याना बिज्याःगु धम्मया थुगु "महासतिपट्ठान" सच्च धम्मया लूनिभाः खः । रूढी व धर्मया यथास्थितिया मोह न्ह्यःसु तंका मिखा गिलिगिलि याना ब्वंसा थुगु सफुतिं बुद्धया 'धम्म' थुइकेत तःधंगु ग्वाहालि जुइ । बुलुं बुलुं अभ्न बारबार शान्त चित्तं ब्वनेगु थुगु सफूया विषय वस्तु खः । थुजागु सफू नेपाल भाषाय् पिहाँ वइगु तःधंगु प्रीतिया विषय खः । अले थुजागु सफू पिकायेत ग्वाहालि जूगु श्रद्धाय् साधुवाद बीगु नं पुण्य खः ।

भिक्षु सुदर्शन
नगर मण्डप श्री कीर्ति विहार
अमलसि बजार, कीर्तिपुर, यँ
यल पञ्चदान, ११०९

Downloaded from http://dhamma.digital

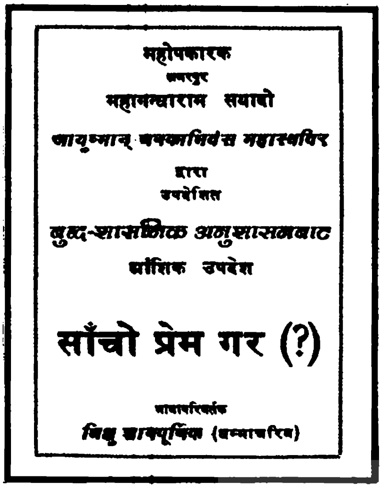
महोपकारक

महाधम्माराम सयाबो

आयुष्मान् जनकाभिवंस महास्थविर

द्वारा

उपदेशित

बुद्ध-शासनिक अनुशासनबाट

आंशिक उपदेश

साँचो प्रेम गर (?)

भाषापरिवर्तक

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (धम्माचरिय)

साँचो प्रेम गर (?)

सानो अभिव्यक्ति

मान्छे जीउँछन् भएभरको सुखसुविधा लुट्नको लागि । मान्छेले हण्डर खान्छन् त्यही सुखसुविधा पूर्वकको जीवनको लागि । तर एउटा कुरा सुखसुविधा के हो भन्ने चाहिँ मानिसमा झ्वाट्ट खुल्दो रहेनछ । कोही खान्छन् पिउँछन् मोज उडाउँछन् त्यसैलाई सुखसुविधा भन्दछन् । कोही पढ्छन् गुन्छन् शक्ति सम्पन्न हुन्छन् त्यसैलाई सुखसुविधा भन्दछन् । कोही लड्छन् बाझ्छन् र जित्छन् त्यसैलाई सुखसुविधा भन्दछन् । कोही माया मोहमा भुली तृष्णाको रसास्वादन गर्दछन् त्यसैलाई सुखसुविधा भन्दछन् । कोही जंगलमा बस्छन् एकान्तवास गर्छन् त्यसैलाई सुखसुविधा भन्दछन् । कोही समाजमा बस्छन् विरक्त बन्छन् त्यसैलाई सुखसुविधा भन्दछन् । यी कुराहरु मानिसको जीउनीभित्रमा हिजो, आज र भोलि समानरूपमा रहिरहने रहेनछ । एउटै जवनमा विभिन्न कुराको खायस हुँदोरहेछ । उमेर, सत्संग, परिस्थिति र बदलिंदो समयले मानिसलाई विभिन्न ढोकामा पुऱ्याउँदोरहेछ अनि विविध अनुभवको पोको मानिसको काँधमा झुण्ड्याउँदोरहेछ । अन्तमा गएर सुखसुविधाको वास्तविक अर्थ खुल्दोरहेछ । त्यसैले एउटै जीवनमा मानिसका धेरै रूप हुँदारहेछन् । यी कुराहरूको सत्यबोध गर्न मानिसले धेरै ठाउँमा लाग्नुपर्छ र धेरै अध्ययन मनन गर्नुपर्दछ । आज मैले यस्तो एउटा अद्‌भूत कुरा देखें, सानो दृष्टिमात्रले जीवन छर्लगिने बस्तु । त्यो के होला भन्ने कुतकुती लाग्न सछ, त्यो यहीं छ, यही हो मात्र एउटा सानो पुस्तक 'साँचो प्रेम गर (?)'

संसारमा ग्रन्थहरु धेरै छन्, उपयोगी छन् । तर कुनै सुपारी झैं टोकी टोकी दाँतको बीचमा च्यापी फुटालेर खाए झैं फोर्नुपर्ने छन् । भने कुनै हलुवा झैं घोटेर मिहीन पार्नुपर्ने । यसरी मिहेनत गर्न कसैलाइ समयले साथ दिंदैन भने कसैलाई के के को अनुकूल मिल्दैन तर यो पुस्तक त्यस्तो छैन, ज्यादै सरल र सरस छ । यहाँ जीवन छर्लगिन्छ आफैलाई घटेको घटना जस्तो उदाहरणद्वारा । यो पुस्तक उपदेशमाला हो तर यसमा एकोहोरो उपदेश छैन बरु जीवन्त घटनाका उदाहरण छन् ।

लेखक व्यावहारिक छन्, उनको आचार व्यवहार थाहा छैन, चिनेको छैन, नाउँमात्र थाहा भयो आयुष्मान् जनकाभिवंश महास्थविर । उनी कसरी व्यावहारिक भए ? उनको पुस्तकको विचारद्वारा अनुमानसिद्ध भएको छ । उनको भूत भविष्यको जानकारी अनुमानसिद्ध कुरा भएको छ जुन अनुमानसिद्धता उनकै ठोस विचार हो ।

यस्तो ठोस पुस्तक नेपालमा कसरी पस्यो र नेपाली भाषामा कसरी प्रकाशित भयो ? भन्न सजिलो छ, बुझ्न गाह्रो छ । भावनाशून्य व्यक्तिबाट यो अवश्य पनि नेपालमा पसेको होइन । सहृदयी एवं भावनापूर्ण व्यक्तिबाट नै यो यसरूपमा आउन संभव भएको हो । आफ्नो देशको आचार भावसँग मिल्दो जुल्दो, देशवासीको जनजीवनलाई समुत्थान गर्ने एवं सहजै अँलाग्न सकिने विषय खोज्नु र रोज्नु भनेको त्यस्तै व्यक्तिले मात्र गर्न सकिने हो जसलाई आफ्नो देशका बान्धवहरूको धर्म र मर्म थाहा छ अनि तिनीहरूको

Downloaded from http://dhamma.digital

समुत्थानमा दिलो ज्यान गएकोछ अनि फेरि सरलताको बोध गरेको छ । त्यो व्यक्ति स्वयं यस पुस्तकको भाषान्तरकार हुनुहुन्छ । महास्थविर ज्ञानपूर्णिक । वहाँको अरु परिचय चाहिँदैन, यही पुस्तकमात्र पनि परिचयको लागि पर्याप्त छ भन्ने मेरो धारणा छ ।

बर्मेली भाषाबाट लेखिएको यस पुस्तकलाई ज्यादै मिहेनत गरेर भाषान्तर गरेको मैले पाएको छु । बर्मेली प्रकारको बोलीचालीको भाषा भएकोले जतिसुकै नेपाली भाषाको प्रकृतिसँग साक्षात्कार गर्न खोजिएतापनि पूर्वप्रभावबाट यो मुक्त छैन । तथापि विषयवस्तु चयन नै यसको मुख्य देन भएको छ । यस्तो पुस्तक सम्बन्धी कार्यमा केही समय दिने सुअवसर दिनुभएकोमा पूज्य भन्ते ज्ञानपूर्णिकप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

सुवर्ण शाक्य
ॐ बाहाल टोल, काठमाडौं
२०४७ माघ १६, बुधवार, सिपुन्ही

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

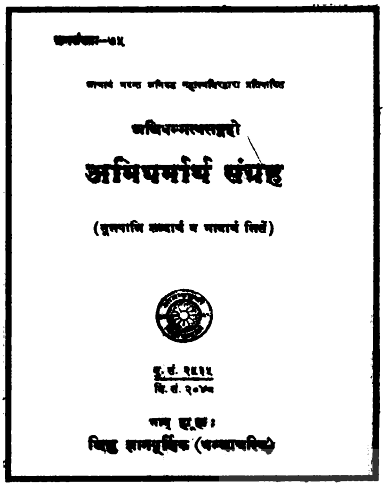

अभिधम्मत्थ संगहो
(अभिधर्मार्थ संग्रह)

(मूलपालि शब्दार्थ व भावार्थ)

समर्पण

गुम्ह मामं जितः थ्व विश्वया किपाः जक क्यंगु मखु जीवनया दर्शन समेत थुइका बीगु लँपु क्यना थका बिज्यात, उम्ह अनन्त गुणवती मांया पूण्य स्मृतिस !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक

निगू शब्द

शाक्यमुनि बुद्धं प्यीन्यादँ तक चाः चाः हिला विभिन्न थासय् अनेक सुख दुःखया परिस्थिती नाना स्वभावया भिन्न भिन्न बौद्धिक व मानसिक स्तरयापिं मनूतयत उपदेश कना बिज्यात । अले थनिं नीन्यासःत्याति दँ न्ह्यो जम्बूदीपय् ग्याना वा वरदानया इच्छाय् प्राकृतिक शक्तिया न्ह्योने नतमस्तकगु, अनेक प्रतीकमय देव-देवीया आराधनाय् व्यस्तगु, अनेक अनेक कथंया न्ह्याइपुसे न्ह्याइपुसे च्वंगु बाह्य क्रिया पद्धतिया विविधताय् तल्लीनगु धर्मया इलय् बुद्धं मनोवैज्ञानिक कथंगु साधना मार्ग चायेका बिज्यात । अले हानं उकिं हे बुद्धया उपदेश गन सरल खः, अन हे स्पष्ट, शान्तिप्रद व सर्वसुलभ नं जुल । जिगु विचारय् थ्व हे मनोवैज्ञानिक धर्मया विश्लेषण याइगु वाङ्मय रूप हे अभिधर्म खः । अरूपगु चित्त व चेतसिक धर्मया छगू छगू छुटे जुइगु थ्व स्पर्श खः, थ्व वेदना खः, थ्व संज्ञा खः, थ्व चेतना खः, धका विश्लेषण जुल । नागसेन भन्तेया शब्दय् थ्व बुद्धया **'दुक्करं महाराज भगवता कतन्ति'** खः ।

अभिधर्मय् बुद्धयागु थ्व हे मनोवैज्ञाचनिक साधनायात तत्व कथं विवेचना यानातःगु दु । विशेषतः **'अभिधम्मत्थसङ्गहं'** अभिधर्मया धम्मसंगणी, विभङ्ग, मातिकाधातुकथा, पुग्गलपञ्ञत्ति, कथावत्थु, यमक व पट्ठानयात थुइकेत सूत्र (फर्मूला) बी । सूत्र स्वयं साध्य मखु, व ला साधन मात्र खः । खः, चित्त, चेतसिक, रूप व निर्वाणया ब्याख्या पूर्णतः तत्वात्मक भावं संख्यात्मक कथं थुइके मात्रं अभिधर्मया परमार्थ सत्यं प्रत्यक्ष जीवनय् लाभ जुइमखु ।

'अभिधम्मत्थसङ्गहो' या लक्ष्य छु खः, वन्दना गाथाय् हे **'अभिधम्मत्थसङ्गहो'** या रचयिता अनुरूद्ध महास्थविरं धया बिज्याःगु दु, **'चित्तं चेतसिकं रूपं निब्बानमिति सब्बथा'** । अले थ्व प्यंगू लक्ष्ययात वसपोलं गुंगू संग्रह पुवंका अफ लक्ष्य स्पष्टया निंतिं उल्लेख याना बिज्यात । प्रस्तुत सफू पूरक कथं खुगू संग्रह तना न्हापां ने.सं. १०९१-स प्रकाशित स्वंगू संग्रहया शब्दार्थ व भावार्थ सह नेपाल भाषानुवादं लिपा २०-दँ पूरा धका च्वं निसें क्वथ्यंक पुवंक प्रकाशित जुयाच्वन ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अभिधम्मया न्हापांगु संग्रह चित्त खः । 'धम्मसंगणी' या चित्तया प्यंगू विभाजनयात हे आधार याना चित्तयात न्हापां कामावचर, रूपावचर, अरूपावचर व लोकुत्तर कथं थुकी नं क्यनातःगु दु । कुशल, अकुशल, अब्याकृत कथं स्वथी जाति कथं नं भेद कनातः । अले थुकिया नं अकुशल चित्त १२-गू (गुगु लोभमूलक-८, द्वेषमूलक-२, मोहमूलक-२ खः), अहेतुक चित्त १८ गू (गुगु अकुशल विपाक-७, कुशल विपाक-८, अहेतुक क्रिया चित्त-३ खः), कामावचर २४ गू (गुगु सहेतुक कामावचर महाकुशल-८, महाविपाक-८, महाक्रिया -८ खः), रूपावचर १५ गू (गुगु कुशल, विपाक व क्रिया कथं न्यागू न्यागू स्वथी खः), अरूपावचर १२ गू (कुशल, विपाक व क्रिया कथं प्यंगू याना भिंनिगू खः), लोकुत्तर ८ गू मार्ग व फल कथं प्यंगू प्यंगू याना जम्मा ८९ गू दु धका विभक्त याना क्यनातःगु दु । थुपिं हे अशोभन व शोभन कथं नं विभाजित याः । सम्पयुत्त, विप्पयत्त, न सम्पयुत्त न विप्पयुत्त धका सम्पयुत्तभेदं, सुख सहगत, दुक्खसहगत, सोमनस्ससहगत, दोमनस्ससहगत, उपेक्खासहगत धका वेदनाभेदं, ससङ्खारिक असङ्खारिक, न संसङ्खारिक न असङ्खारिक धका सङ्खारभेदं नं चित्तयात विभाजित याः । थुपिं ब्याक्क तात्विक वर्णन थन गथे असम्भव खः, अथे हे सहज क्षमतां पिने नं खः । अयनं जिगु तुच्छ विचरय् थुपिं वर्णनया अन्तिम अभिप्राय खः । मानसिक व भौतिक जगतयात ल्यं मदयेक हे दुनें व पिनें थुइकेगु सारा जगतयात कुशल, अकुशल व अब्याकृत कथंया नैतिक व्याख्या थुइकेगु अले कामावचर, रूपावचर, अरूपावचर व लोकुत्तर चित्त भूमियात थुइका पिनेया चंचलतां मुक्त जुया निर्वाण पाखे अभिमुख जुइगु ।

निगूगु संग्रहया विषयवस्तु चैतसिक संग्रह खः । चित्तलिसें उत्पन्न व निरूद्ध जुइगु चित्त धर्मया प्रकार चेतसिक न्येनिगू दु । थ्वयात भिंस्वंगू अन्यसमान चेतसिक, भिंप्यंगू अकुशल चेतसिक व नीन्यागू शोभन चेतसिक कथं विभाजित याना तल । शोभन चित्त लिसें संयुक्त जुल कि अशोभन लिसें अन्य जुइगु, अशोभन चित्त लिसे संयुक्त जुल कि शोभन लिसे अन्य जुइगु स्वभावया स्पर्श (विषयया स्पर्श), वेदना (विषयया स्वाद), संज्ञा (विषय स्वभावया अधिगुण), चेतना (प्राप्त धर्म विषयय् प्रेरणाया चेतना), एकाग्रता (विषयय् स्थिरता), जीवितिन्द्रिय, मनसिकार (प्राप्त धर्मया प्राण जुया वयागु रक्षा), चेतसिक व ब्याक्क चित्तय् साधारण कथं दइगु वितर्क, विचार, अधिमोक्ष, वीर्य, प्रीति व छन्द धयागु प्रकीर्णक चेतसिक हे अन्यसमान चेतसिक खः । मोह, आह्रिक्य, अनपत्राप्य, औधृत्य, लोभ, दृष्टि (दिट्ठि), मान, द्वेष, ईर्ष्या, मात्सर्य, कौकृत्य (पश्चातापजन्य), स्त्यान (चित्त झ्यातुकीगु), मिद्ध (चेतसिक झ्यातुकीगु), विचिकित्सा (विषयया अनिर्णित अवस्था) भिंप्यंगू अकुशल चेतसिक खः । थुपिं अकुशल चित्त लिसें जक संयोग जुइ । श्रद्धा, स्मृति, ह्री, अत्रपा (पापय् ग्यायेगु), अलोभ, अद्वेष, तत्रमध्यस्थता (विषयय् उपेक्षा), काय (चेतसिक) प्रस्रब्धि, चित्तप्रस्रब्धि, कायलघुता, चित्तलघुता, कायमृदुता, चित्तमृदुता, कायकर्मण्यता, चित्तकर्मण्यता, कायप्रागुण्य (समर्थभाव), चित्तप्रागुण्य, कायऋजुता, चित्तऋजुता, सम्यग्वाणी, सम्यक्कर्मान्त, सम्यक्आजीव, करूणा, मुदिता व प्रज्ञा थुपिं नीन्यागू चेतसिक धर्म हे शोभन चेतसिक खः । थुपिं हे न्येनिगू चेतसिक धर्मयात चयगुंगू चित्त लिसे सामञ्जस्य क्यना ब्याख्या जुइगु हे चेतसिक संग्रह जुया च्वंगु दु । सारांशय् धाःसा चित्त-धर्मया मनोवैज्ञानिक गहनात व शुक्ष्मताया विश्लेषण हे थ्वया लक्ष्य खः ।

चित्तया उत्पन्न जुइगु क्रमं वेदना, हेतु, कृत्य, द्वार आलम्बन व वस्तु भेदं वर्णन हे प्रकीर्णक धयागु स्वंगूगु संग्रह जुयाच्वन । सुख, दुःख, सौमनस्य, दौर्मनस्य, उपेक्षा कथंया न्यागू वेदनाय् छु छु वेदना लिसे छु छु गुलि गुलि चित्त संग्रहित जुइ धयागु, थुपिं चित्त लोभ, द्वेष, मोह, अलोभ, अद्वेष व अमोह छु छु हेतुं

Downloaded from http://dhamma.digital

उत्पन्न जुइ धयागु, प्रतिसन्धि, भवाङ्ग, आवर्जन, दर्शन, श्रवण इत्यादि भिंप्यंगू कृत्य लिसे चित्तया स्वापू क्यनेगु, द्वार व चित्तया विश्लेषण गथे एक द्वारोत्पन्न चित्त, पञ्च छ द्वारोत्पन्न चित्त इत्यादि कथंया वर्णन यायेगु, आलम्बन व थ्वया गोचर भेद क्यना रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्शादि गोचरय् छु छु गुलि गुलि चित्त च्वनी क्यनेगु ज्या 'पकिण्णक' संग्रहय् जुयाच्वन ।

"अभिधमर्थिसंग्रह" या प्यंगूगु संग्रह वीथि खः । सँपुयात वीथि धाइ । सन्ततियात नं वीथि धाइ । लँपु तहाः चीहाः चीहाः तप्यं बेको उके चित्तया नं तःगु गतिगामी लँपु दु ।

वीथि संग्रह वस्तु, द्वार, आरम्मण , विज्ञान, वीथि अले खुता आरम्मण द्वारय् चित्तया उत्पन्न कथं खुगू खुगू खँ नाप सम्बद्ध खः । पञ्चद्वार वीथि व मनोद्वार वीथि थ्वया न्हापांगु व्याख्या खः । वार, द्वार व आरम्मणया खँ प्रकीर्णक संग्रहय् वने धुंकूगु जुया विज्ञान, वीथि व आरम्मण द्वारय् चित्तया उत्पन्न कथंया वीथिया हे थन चर्चा दु । चक्षुद्वार आदिस उत्पन्न जुइगु वीथियात विविध भेदं कना तःगु खँ तःसकं आपालं, आपालं, म्हं, तःसकं म्हं वीथि चित्तोत्पाद दुगु आरम्मणया खँ वइबले भौतिक शास्त्रय् भंभं शूक्ष्म तत्व संश्लेषण विश्लेषणथे मनोविज्ञानया सतहय् दुहाँ वनेमाः । उत्पाद, स्थिति व भङ्ग लःयाखं स्वंगू शूक्ष्म चित्तक्षण हे छगू चित्तक्षण जुया थुजागु भिंन्यागू चित्तक्षण आरम्मणय् प्रकट जुइगु भवाङ्ग स्रोतया खँ वइबले "धम्म" या "अभि" तत्व ज्वने थाकुइ । चित्तया सम्प्रतिच्छन, सन्तीरण व वोट्ठब्बनया क्रमशः उत्पन्न व निरोधं लिपा नीगुंगु

कामावचर जवन मध्यय् छगू जवन चित्त न्हेको "जवति" जुइगुयात भीसं स्वया वीथि चित्त निको तक भवाङ्ग चलन, वने धुंकुगु चित्त क्षण कथं भिन्हेगू चित्तक्षण पूर्ण जुइगु "अति महन्तारम्मण" नां पायूछि जूगु दु । आरम्मण उत्पतिया न्यूनताया "आपाथ" "आगत" आरम्मण हे महन्तारम्मण जुइ, अले थुगु महन्तारम्मणय् जवनावसानय् भवाङ्गपात जुइ । अफ थ्व जवन उत्पन्न तकया शक्ति नं हीन जइवं परित्रारम्मण जुइ । थन जवन हे उत्पन्न जुइ मखु , वोट्ठब्बन चित्त निरोध जुइवं भवाङ्ग जुइ । थ्व हे अतिपरित्रारम्मण खः । थन भवाङ्ग नं भवाङ्ग चलन हे जक दइ । वीथि चित्तया उत्पति हे मदइगु जुल । पञ्चद्वार वीथि लिपा मनोद्वारवर्जन जवनया अन्तय् उगु आरम्मणया विपाक चित्त उत्पन्न जुइ । थुकथं हे कामावचर जवन वार अर्पण जवन वार खँ वइबले , अर्पणा वीथि कुहाँवले धुंका अपणा जवनया अन्तय् भवाङ्ग अवतरणया खँ वइबले उकिसँ सौमनस्य उपेक्षा सहगत अर्पणा खँ वइबले बौद्दिक प्रयासं जक चित्त वीथि ज्वनां ज्वने थाकुथे जुइ । अले तादारम्मण वार, कामावचर सत्त्वपिनि तदारम्मण, विभूतारम्मण व अति महन्तारम्मणय् तदारम्मणया इष्ट भावया खँ वइबले थ्व थाकु भं हे थाकुथे जुइ । जित लुमंसे वः, जि भिंन्यादँति दुबले कुशीनगरय् पूज्ययाद उपज्झाय ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरयाके अभिधम्म ब्वनाबले थन तक जित याउँक सलल्लँ खँ वः, थू, वसपोलं न्यना बिज्याइबले लिसः धाये फु । गन "जवन नियम" या खँ वल , अन निसे न्ह्यपुइ खँ स्वतु स्वया वःथें जुल । "धम्म" "अभिधम्म" थुइकेत मिखा तितिसिना ल्याः याये माल । चित्त, चेतसिक व पकिण्णकया सम्बन्ध स्वापूया ल्याः चाः लःथें मवयेकं "जवन नियम" स्पष्ट जुइ था हे थाकु ।

न्येन्यागू जवन मध्यय् कामावचर जवन थीथी कामावचर जवन खुको न्हेको द्रुतगति उत्पन्न जुइ । बुद्धया ऋद्धि प्रातिहार्य अवस्थाय् प्यको न्याको प्रत्यवेक्षण जवन चित्त जुइगु आचार्यपिनि धापू खः । अर्पणाय् महर्गत जवन व अभिज्ञा जवन छको जक द्रुतगति उत्पन्न जुइ । थुकथं हे निरोध समापत्ति न्ह्योया अवस्थाय् व निरोध समापत्ति दनिगु अवस्थाय् क्रिया जवन व अनागामी फल जवन व अरहत्त फल जवन उत्पतिया नियम धाये सइगु हे जक खः- भीगु निति । जि थम्ह थुइके फुगु मखु । जवन नियम सारै महत्वपूर्ण धका

Downloaded from http://dhamma.digital

चाः, तर थ्व नियमया मूल अर्थ थुयेकेत गोन्ह कुतः याना छुं थूथे थूथे जक जू । वीतशोकया छपू बाखं प्रसङ्ग दु । वीतशोकया धापू खः , भिक्षु सङ्घपिसं नं भोजन भपाः बिज्याः, मिखां स्वयाः बिज्याः, घ्वना बिज्याः । भ्मी व भिक्षु सङ्घ छुं मपाः । अशोकं थ्व खँ न्यना वं अचानक वीतशोकयात न्हेन्ह्या राज्याशन बिल । वीतशोक तःसक लय्ताल तर हानं लिसे तुरन्त धायेके छवत , न्हेन्हु लिपा वयात मृत्युदण्ड बी । थ्व सः न्यनेवं हे वीतशोक मृत्युया महाभयय् दुन अले वं नये त्वने मफुत,घ्वंसा घ्वने मफुत । न्हेन्हु लिपा अशोक वीतशोक च्वंच्वं थाय् वन । वीतशोक थारा न्हुल । थररर्रं खात । अशोकं न्यन, "वीतशोक , छन्त राज्य सुख गुलि तक जुल ?" वीतशोकं ख्वि‌वि धाल ,"सुख गन ? जि मृत्यु भयं याना नये मफु , त्वने मफु, घ्वने मफु , छुं बिचाः तकं बांलाक याये मफुगु धात्थें खःसा भिक्षु संघं नं भोजन याना नं रस तृष्णाय् मदुंगु , खना नं रूपारम्मणादि चित्त संस्कार - कृत मजूगु खयेमाः । वीतशोक छन्त थ्व खँ थुइके बीत हे जक न्हेन्ह्या राज्याशन व न्हेन्हु लिपा मृत्यु दण्ड बियागु खः । थ्व खँ न्यना वीतशोकया ह्यय् हानं ज्यू वःथें च्वन । वं धाल, "जि खँ थुल ।" जिगु मती वं, वीतशोकं थूगु खँ "जवन-नियम" कथं थूगु खःसा पाय्छि खः । मखुसा भ्मीसं निर्वाणया परमशान्तियात थुइका चायेका च्वनाथे हे जक खः । चक्षु आदि पञ्चइन्द्रिय दया नं रूपारम्मण आदि विद्यमान जुया नं कुशल अकुशलया फल वा विपाकया संस्कार रहित स्थिति थूइकेत थ्व हे जवन-नियम वीथि प्रकरण थूइके माःथे जित ताल । वीथि संग्रहया अध्ययन याः लिसे जित अध्ययनय् थः तना वंथे ताल । गबले चित्तया प्रकारान्त , चैतसिकया सहभागिता ,प्रकीर्णक पद्धति छर्लङ्ग च्वंथे जुसा गबले बुद्धिया स्तर गुजुं च्वंथे जुल । थ्व हे विषयय् च्व हे च्वयेत गाक्कं ब्वने मानि अझ विपश्यनाय् दुना चित्तसन्ततिया प्रवाहय् निरीक्षण, चित्त-सन्ततिया क्षण क्षणया स्थिति तटस्थं स्वयेगु याये मानि धका मती वन । सुगति आदि भूमी द्विहेतुक तिहेतुक आदि पुद्गलपिन्त गुजागु चित्त उपलब्ध जुइ, गुजा गुजागु जवन उपलब्ध जुइ मखु धयागु थूसां , धाये फुसां, च्वये फुसां "व जाकि नये मखु व जालय् क्यने मखु" धाधां जाल दुने च्वंगु जाकि क्वाना वं च्वंपि भ्मङ्गःतथे जुये फु । विविध भूमिया विभिन्न पुद्गलपिन्त उपलब्ध जुइगु चित्तया प्रकार जवनया खँ मूलकारण सहित दुने निसे थुयेकेगु बौद्धिक कशरतं पिनेया खँ खः ।

मनूया चित्त न्ह्याबले हानं दिपाः हे मदयेक समुद्रया तरङ्गथे वीथि चित्त खः । थ्व तरङ्ग नं न्ह्यलं चाःबलेया तरङ्ग ला भ्मीगु निति बोधगम्य जुइ धाये का , तर सुषुप्ति व मुर्च्छा अवस्थाया "चित्तवीथि" गथे जक याना भ्मीसं थुइकेगु ? थ्वयात ला जीवन हे वीथिपुञ्ज खः, अथवा चित्तवीथि हे मनुष्य जीवन खः उकि सुषुप्ति व मुर्च्छा अवस्थाय् नं थ्वया तरङ्ग दु धका वाः सम्म चायेके फु । अझ थ्व चित्तवीथि अबले तकं स्वाना च्वनी, गबले तक मनू निर्वाणय थ्यनी मखु । क्षण क्षणया उत्पति, स्थिति व भवाङ्ग चित्तया अविद्या संस्कारादि प्रत्यय थुइका अनात्मवाद चायेका निर्वाणय् वनेत चित्तवीथियात सम्यक् कथं ब्वनेमाः , थुइकेमाः, चायेकेमाः- थः संस्कारं मुक्त जुजुं वनेमाः ।

"वीथिमुक्त न्यागूगु संग्रह खः ।" थुकी "प्रतिज्ञा" कथं प्रतिसन्धि अवस्था, च्यूति अवस्था व च्यूति अवस्थाय् प्रवृत्ति कने धाःसां भूमिया खँ न्हापां वया च्वंगु दु । प्यंगु भूमि, प्यंगु कथंया प्रतिसन्धि , प्यंगु कर्म अले प्यंगु मरणोत्पत्ति थ्व संग्रहया मुख्य प्रतिपाद्य विषय खः । कामावचर (अपायंकाम सुगति) रूपावचर व अरूपावचर हे भूमि खः । ब्याक्कं याना भूमि ३१ गू दु । सुद्धावास भूमि , पृथग्जन , स्रोतापन्न व सकृदागामी पुद्गलया भुमि मखुसा असंज्ञासत्त्व व अपाय भूमि च्याह्म आर्य पुद्गलपिनि भूमि मखु । अपाय, कामावचर, रूपावचर व अरूपावचर प्रतिसन्धि लिपा भवाङ्ग जुया च्यूति त्वाः दली धयागु खँ कर्म सिद्धान्तया गणितथे खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

प्राणी छु चित्त व चैतसिकं भवाङ्ग च्यूति जुइ उजागु हे भूमि स्थिति जुइ । त्थया ल्यू अपायं निसे अरूपभूमि तकया आयुया वर्णन वया च्वंगु दु । अपाय, विनिपातिक, असुर व मनूया आयुया नियमितता मदुसा चातुर्महाराजिक भूमि निसे नैवसंज्ञानासंज्ञातन अरूप भूमि तकया नियमित आयु क्रमशः बृद्धि जुजुं चय् प्यद्धःमहाकल्प तक दु । विपाकया खँय् गरूक, आसन्न, आचिण्ण व कटत्ता कर्मया ब्याख्या दु । विपाक बीगु कर्मया प्रसङ्गय् नां जकगु "अहोसि" कर्ममा चर्चा महत्वपूर्ण खः । थनं लिपा काय, वाक व मनोकर्मया व्याख्या वया च्वंगु दु । वचीकर्मया प्रसङ्गय् सम्फप्पलापया अर्थय् धया तःगु दु, "सुख ऐश्वर्ययात स्यंके फूगु सीताहरण इत्यादि ज्याख्यले मदुगु खँ । थुगु उल्लेखं "सीता हरण" या प्रसङ्ग ख्यले मदुगु धका धया तःगु दुसा, थुगु उल्लेखं थ्व व्याख्या "अभिधम्म" या ऐतिहासिकताय् घाः लाः । "दशरथ जातकय् "सीताहरण" प्रसङ्गय लिसलं हे बाखंया बाखंग फःहीका तःगु प्रबुद्ध अन्वेषकपिसं स्यू । थुकि "सीताहरण" यात सम्पप्पलाप वाचा धाःसां "दशरथ" जातकय् लिसं तया स्वाना तःगु "रामायण" बाखंया मौलिकता स्वीकार याःथे जूवं ला धयाथे मती वं । खतु थ्व परमत्थदीपनीया ब्याख्या खः । थुगु दीपनी ला "भारतयुद्ध-सीताहरणादिकस्स" धका नं धया तःगु दु । वास्तवय् थ्व मूल पालि वाक्यय् दुगु मखू ।

भिगु अकुशल कर्मय् हिंसा, छाःगु वचन, ब्यापाद दोषमूलं, काममिथ्याचार, अभिध्या व मिथ्यादृष्टि लोभमूलं अले अदिन्नादान, मृषावाद, पैशुन्य वचन, सप्फप्रलाप दोष व लोभमूलं उत्पन्न जुइगु खः।

थ्वयां ल्यू दान, शील, भावना, अपचायन, वेञयावच्चन, पत्तिदान, पत्तानुमोदन, धर्मश्रवण, धर्मदेशना व दिट्ठिजुकम्म (तप्यंगु दृष्टि धारण यायेगु) भिगु पुण्यक्रियाया वर्णन दु । अले रूपावचर व अरूपावचर कुशल कर्म, महग्गत कर्म विपाक भूमिया व्याख्या दु । रूप अरूपादि कुञशलया प्रथमध्यानादि ब्रह्मपारिषद्य भूमि आदी उत्पन्न जुइ । च्युति प्रतिसन्धि कर्मय् आयुक्षय जुया, कर्मक्षय जुया, आयु व कर्म नितां क्षय जुया, लिक्क च्वना छेदन याइगु कर्म सत्त्वपिनि मरण जुइगु जुया च्वन । मरणान्त अवस्थाय् कर्म, कर्मनिमित्त व गतिनिमित्त आरम्मण याना यचुगु वा बुलुगु प्रतिसन्धि उत्पन्न जुइकीगु चित्तक्रम न्ह्याइ । तदारम्मण व जवन दुगु वीथि चित्तया भवाङ्गय् च्युति चित्तं थुगु भव अन्त जुया तदनन्तर हे मरणासन्न जवनं ज्वंगु ल्याखं प्रतिसन्धि न्हू भव जुइ । च्यूति चित्तया निरोध व प्रतिसन्धि चित्तया थुगु क्रम रथया घःचाःथे हिला हे च्वनी । थ्व हिला च्वनीगु अस्थिरतायात प्रज्ञां विचाः याना मोहयात सदांया निति छेदन यायेवं संसार दुःखं शान्त जुया च्वंगु निर्वाण धातुस थ्यंक वनी । थन हे अभिधम्मय चित्त व चेतसिकया विवेचना पुवना रूपया विवेचना प्रारम्भ जुया च्वंगु दु ।

प्यंगु महाभूत व प्यंगु महाभूतया उपादानय् दिना च्वंगु रूप हे रूप संग्रहया विषय खः । पृथ्वी, आपो, तेजो व वायु धातु प्यंगू, भूतरूप खः । चक्षुप्रसाद आदि न्याता प्रसाद रूपः रूप, शब्द,गन्ध, रस, पृथ्वी, तेजो, वायो (प्रष्टब्य) आरम्मण न्हेता गौचर रूपः स्त्री व पुरूषत्वया निता भावरूप, हृदय, जीवित व आहार रूप स्वंगु, आकाशधातु परिच्छेद रूप छगू, काय व वची विज्ञप्ति रूप निगू, अथे हे विकार रूप न्यागू, लक्षणरूप प्यंगु दु । रूपयात आध्यात्मिक व बाहिरिक कथं, वस्तु व अवस्तु कथं, द्वार व अद्वार कथं, इन्द्रिय व अनिन्द्रिय कथं, स्थूल व शूक्ष्म कथं, उपादिन्न रूप व अनुपादिन्न रूप कथं, सनिदर्शन व अनिदर्शन रूप कथं, गौचर ग्राहक व अगौचर ग्राहक रूप कथं, अविनिभोगु व विनिभोग रूप कथं व्याख्या जुया च्वंगु दु । कर्म, चित्त, ऋतु व आहारं रूप उत्पन्न जुइकीगुया कारणया ब्याख्या अलगु अलग दु । कलाप कथं नं कर्मज, चित्तज, ऋतुज व आहारज कथं अलग विवेचन दु । संश्वेदज व औपपातिकपिंत चक्षु, स्रोत, घ्राण, जिव्हा, काय, भाव वस्तु

Downloaded from http://dhamma.digital

दशक उत्कृष्ट रूपं उपलब्ध जुइ । हीनगु रूपं जुइवं चक्षु स्रोत घ्राण भाव दशक जुइ मखु । गर्भय् च्वनीपि सत्त्वपिन्त काय भाव वस्तु दशक धयागु स्वंगु दशक दये नं फु मदये नं फु । लिपा प्रवृत्ति अवस्थाय् चक्षु, स्रोत, घ्राण, जिव्हा दशक दये फु । प्रतिसन्धि चित्तया उत्पाद कारणं कर्म दइगु रूप कलाप, न्हापांगु भवाङ्गया कारणं ऋतुं दया वइगु रूपकलाप प्रवाह मतया कारणं आधारं दइगु रूपकलाप प्यथी नं रूपकलाप प्रवाह मतया ज्वाला वा खुसिया लः धाःथे खः । अले मरणासन्नय् च्यूतिचित्त स्थिति कालया कर्मज रूप उत्पन्न मजूसे कर्मज रूपत च्यूति चित्त लिसे समान अवस्थाय् तक जक उत्पन्न जुया निरोध जुइ । हानं चित्तज रूप व आहारज रूप त्वाः दला वनी । रूपभूमी धाःसा घ्राण , जिव्हा काय भाव व आहारज कलाप धयागु दइ मखु । उकि रूपब्रह्मपिनि प्रतिसन्धि अवस्थाय् चक्षु श्रोत वस्तु जीवितनवक धयागु कर्म दया वइगु रूप कलापत दइ मखु । प्रवृत्ति अवस्थाय् चित्त व ऋतुज कलाप जक दइ । असंज्ञासत्त्व जुइवं प्रतिसन्धि अवस्थाय् जीवितनवक कलाप जक दइ ।

थनं लिपा निर्वाणयात कना तःगु दु । सत्त्वपिन्त संसार चक्रय् प्यपुछ कइगु (कारणया) "तृष्णा वाणं" पिनेया स्थिति निर्वाण खः । स्वभाव वा कृत्य लक्षण कथं निर्वाण छता जक दुसां सीके बीगु पर्याय कथं क्लेशं अलगु जुया पञ्चस्कन्ध लिसेगु निर्वाण सउपादिसेस अले क्लेशं अलग जुया पञ्चस्कन्ध नं मदुगु अनुपादिसेस निर्वाण धका निगू कथं निर्वाण दु । हानं राग, द्वेष व मोहया कारण रहित जुया अनिमित्त निर्वाण, रागु, द्वेष व मोहया अभिलाषां रहित जुया अप्रणिहित निर्वाण धका स्वथी कथं निर्वाण दु । निर्वाणय् च्यूति मदु । निर्वाणं च्यूतिया अन्त पुला च्वंगु खः । निर्वाण कर्म, चित्त, ऋतु व आहारया कारण धर्म असंस्कृत खः । निर्वाण सिबे च्वय्यागु छुं धर्म हे मदु ।

समुच्चय संग्रह "अभिधम्मत्थ सङ्गहो" या न्हेगूगु संग्रह खः । "चित्त, चेतसिक, रूप व निर्वाण" यष स्पष्ट प्रासंगिक संग्रहं लिपा प्रज्ञप्ति ज्ञान थुइके बिया निर्वाण लायेत उपाय कनेत पूरक संग्रह कथं च्वंगु जुयमाः । थुकी अकुशल, मिश्रक, बोधिपक्षिय व सर्वसंग्रहयात विषयवस्तु याना तःगु दु । कामाश्रव, भवाश्रव, दृष्टाश्रव व अविद्याश्रव हे अकुशल धाइ । थुपि प्यंगुलि ओघ (बुसिवाः) खः, योग (स्वापु वा खिपः) खः । थ्वयां लिपा अभिध्या, ब्यापाद , शीलव्रत परामर्श कायग्रन्थ धका प्यंगु ग्रन्थ (गथि) या वर्णन दु । काम, दृष्टि व शीलव्रत वत्त (आत्म्) उपादान धका प्यंगु उपादान दु । थुकथं हे कामच्छन्द, ब्यापाद, स्त्यानमिद्ध, औधृत्य कौकृत्य, विचिकित्सा व अविद्या याना खुगू नीवरणः कामराग, भवराग, प्रतिघ, मान, दृष्टि, विचिकित्सा, अविद्या याना न्हेगू अनुशयः कामराग, रूपराग, अरूपराग, प्रतिघ, मान, दृष्टि, शीलव्रत परामर्श, विचिकित्सा, औधृत्य, अविद्या याना झिगू संयोजनः लोभ, द्वेष, मोह, मान, दृष्टि, विचिकित्सा, स्त्यान, औधृत्य, आह्रीक्य, अनोतप्प (अनत्राप्य) धयागु झिगु क्लेशया वर्णन वया च्वंगुदु । विशेष याना अकुशलया प्रसङ्गय् आश्रवया आदि व मध्यय् काम व भव , काम व भवया आधार रूप व अरूप भवया आधार जुया च्वंगु तृष्णायात कना तःगुजुल ।

मिश्रकया प्रसंङ्गया लोभ, दोष, मोह, अलोभ, अदोष व अमोह धयागु खुगू हेतुया खँ दु । लिसे वितर्क, विचार, प्रीति, एकाग्रता, सौमनस्य, दौर्मनस्य व उपेक्षा धयागु न्हेगु ध्यान अङ्गयाः सम्यग्दृष्टि व सम्यकसङ्कल्प आदि अष्टाङ्ग मार्गयाः चक्षु, स्रोत, घ्राण, जिव्हा, काय, स्त्री, पुरूष, जीवित, मन, सुख,दुःख, सौमनस्य, दौर्मनस्य, उपेक्षा, श्रद्धा, वीर्य स्मृति, समाधि ,प्रज्ञा, अनज्ञातं ज्ञाष्यामि, अज्ञा, अज्ञातादि धयागु नीनिगु इन्द्रिययाः श्रद्धा, स्मृति, समाधि , प्रज्ञा,ह्री, अत्रपा,आह्रीक्य, अनपत्राप्य धयागु गुंगू बलयाः छन्द, वीर्य, चित्त व विमंश धयागु प्यंगु अधिपतियाः प्येप्ये याना नये ज्यूगु स्थूल आहार, स्पर्श आहार, मनोसंचेतना आहार,

Downloaded from http://dhamma.digital

विज्ञान आहार धयागु प्यंगु आहारया गुगु वर्णन वया च्वन उकि धर्म शब्दकोष जायेकेथे याना च्वंगु खने दु । अले स्रोतापत्ति मार्ग ज्ञानयात "अनज्ञातं ज्ञाष्यामि" (अनञ्ञातञ्ञस्सामिति) इन्द्रिय धया तःगु अरहत्त फल ज्ञानयात अज्ञाताविन्द्रिय (अञ्ञाताविन्द्रिय) धया तःगु हे विशेष खँ खः ।

बोधिपक्षिय प्रसङ्गय् नं थ्व हे धर्मकोषया शैली धर्माङ्गया खँत दु । काय, वेदना, चित्त व धर्मया प्यंगू अनुपश्यना स्मृतिप्रस्थानयाः छन्द, वीर्य, चित्त व विमंश धयागु प्यंगु ऋद्धिपादयाः श्रद्धा, वीर्य, स्मृति, समाधि व प्रज्ञा धयागु न्यागू इन्द्रिययाः श्रद्धा, वीर्य, स्मृति, समाधि व प्रज्ञा धयागु न्यागू बलयाः स्मृति, धर्मविचय, वीर्य, प्रीति, प्रश्रब्धि, समाधि व उपेक्षा धयागु न्हेगू बोध्यङ्गया, सम्यग्दृष्टि आदि च्यागू मार्गया खँ हे थुपि खँ खः । थन नं स्वरूप नय व स्थान कथं विभाजन हे विशेष खँ खने दु ।

सर्वसंग्रहया प्रसङ्गय् नं रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान धयागुया उपादानास्कन्ध न्यागूः चक्षु, स्रोत, घ्राण, जिव्हा, काय, मन, रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्श धयागु आयतन भिनिगू, चक्षु,स्रोत, घ्राण, जिव्हा, काय, रूप , शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श, चक्षुविज्ञान, स्रोतविज्ञान, घ्राणविज्ञान, जिव्हाविज्ञान, कायविज्ञान, मनोधातु, धर्मधातु, व मनोविज्ञानधातु धयागु धातु भिच्यागूः दुःख, दुःख समुदय, दुःख निरोध व दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा धयागु आर्यसत्य प्यंगूया चर्चा याये धुंका सर्वसंग्रहय् चैतसिक न्येनिगू, शूक्ष्म रूप भिखुगू, निर्वाण ल्याखं ख्वीगुगू धर्म धर्मायतन धर्मधातुया लुमंके वहःगु खँ न्ह्यथना तल । थुगु परिच्छेदय् संग्रहगाथा नं महत्वपूर्ण जू ताया । नसूनाया निर्ति स्वगू भूमि दुःखसत्य व लोभचैतसिक समुदयसत्य दइगु, निर्वाण निरोधसत्य जुइगु, लोकुत्तर मार्ग अङ्ग च्यागूयात मार्गसत्य अले मार्ग च्यागू लिसे मिले जूगु मार्ग चितोत्पाद व फल चितोत्पाद, प्यंगू सत्यं अलग्गगु जुया च्वन धका सीके माःगु खँयात, उल्लेखयात कायेफु ।

'अभिधम्म' अर्थया च्यागूगु संग्रहया विषयवस्तु प्रतीत्य समुत्पाद नय व पट्ठान (प्रस्थान) नय खः । प्रत्ययया अपेक्षा प्रत्ययोत्पन्न धर्म सम (आपाःह्म मजुइगु) अले नापं (प्यपुना) उत्पन्न जुइगुत्र धर्म प्रत्यय हे प्रतीत्यसमुत्पाद खः ।

प्यंगू आर्यसत्य धम्मयात तोपुइगु मोहया (अविद्या) या कारणं पुण्याभिसंस्कार, अपुण्याभिसंस्कार, आनेञ्जापभसंस्कार उत्पन्न जुइ, थुगु संस्कारया कारणं भिगुंगु प्रतिसन्धि चित्त धयागु विज्ञान अथवा स्वीनिगू लौकिक विपाक धयागु विज्ञान अथवा चयगुगुं चित्त धयागु विज्ञान धयागु विज्ञान उत्पन्न जुइ, विज्ञानया कारणं नामरूप उत्पन्न जइ, नामरूपया कारणं चक्षु, स्रोत, त्राण, जिह्वा, काय, मन आयतन धयागु खुगु आयतन उत्पन्न जुइ । चक्षुसंस्पर्शदि खुगु स्पर्श उत्पन्न जुइ । चक्षुसंस्पर्शादि कारणं चक्षु स्पर्श जुइगु वेदनादि कारणं रूप तृष्णादि खुगू तृष्णा अथवा सुख, दुःख व उपेक्षा वेदना उत्पन्न जुइ । वेदनाया कारणं रूप तृष्णादि खुगू तृष्णा अथवा काम,भव, विभव तृष्णा उत्पन्न जुइ । तृष्णाया कारणं काम उपादान, दृष्टि उपादान, शीलव्रत उपादान, आत्मवाद उपादान उत्पन्न जुइ । उपादानया प्रत्ययं कर्मभाव उपपत्ति भव उत्पन्न जुइ । भवया कारणं जाति उत्पन्न जुइ । जातिया प्रत्ययं जरा मरण शोक परिदेव दुक्ख दोमनस्स उपायास (मन स्यनीगु, तःसकं दाह जुइगु) उत्पन्न जुइ । थुगु प्रतीत्य समुत्पाद कालभेद कयं अविद्या व संस्कार अतीत काल; विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श, वेदना, तृष्णा, उपादन व भवं वर्तमान काल; जाति, जरा व मरण अनागतकाल धका स्वंगू काल दु । अविद्यादि अङ्ग कथं भिनिगु दु । अथे हे अविद्या, तृष्णा व उपादान क्लेशवर्त खःसा भवया छुं अंश कर्मभव व संस्कार कर्मवत। भावया छुं अंश उपंपत्ति भव अले विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श, वेदना, जाति जरा व मरण विपाक वर्त खः । मूल कथं अविद्या व तृष्णा निगू धका सीकेमाः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

मद्दिक चाःहिला च्वनीगु च्वःसी मदुगु स्वंगु भूमी उत्पन्न जुइगु हे वर्तधर्म (संसार चक्र स्वभाव) खः ।

थथे हे थुगु संग्रहय् हेतु प्रत्ययादि २४ गू प्रत्यया, अले हानं नामं नामयात खुगू कथं उपकार याइगु, नामं नामरूपयात न्यागू कथं उपकार याइगु , नामं रूपयात छगू कथं उपकार याइगु, रूपं नामयात छगू कथं उपकार याइगु, प्रत्यया ब्याख्या चित्त व चैतसिक धर्मया संख्यात्मक निरीक्षण लिसे याना तःगु खँ नं चित्त चैतसिक संग्रह आदियात लःथें कण्ठ वयेका ब्वना यंकेमाः । थ्व हे विशेषता प्रज्ञप्ति नामरूपं नामयात उपकार याइगु निगू प्रत्यय, पनामरूपं निगुलि नामरूपयात उपकार याइगु गुंगू प्रत्यय नं खः । नामरूप अलग यायेगु, प्रज्ञप्ति भेद, अर्थ प्रज्ञप्ति भेदया गम्भीर विषय थुगु संग्रहया अन्तिम अंश खः ।

कर्मस्थान अभिधम्मया गुंगूगु अथवा अन्तिमगु संग्रह खः । थुगु संग्रह नीवरण शान्त याइगु शमथ व अनित्य-दुःख-अनात्मयात विशेष कथं स्वयेगु खनीगु विपश्यना निगू कर्मस्थानया दिग्दर्शन शमथ विपश्यना विभिन्न परिभाषा शुरू जुल । शमथ कसिण भिगू, अशुभ भिगू, खनुस्मृति भिगू, प्यंगू अप्पमञ्ञा, संज्ञा व ववत्थान छगू छगू, आरूप्प प्यंगूया पुचः कथं न्हेथी दु । थुपिं प्यीगू प्रकारया भावना याये निति ल्वःगु पूर्वाधार कथंगु राग, द्वेष, मोह, श्रद्धा, बुद्धि व वितर्क धका खुगू चरित्र दु । सीके माःगु परिकर्म , उपचार, व अर्पणा धयागु स्वंगू भावनाः परिकर्म निमित्त, उग्रह निमित्त, प्रतिभाग निमित्त धयागु स्वंगू निमित्तः पृथ्वी, आपः,तेजः, वायु, नील, पीत, लोहित, ओदात, आकास, आलोक धयागु भिगू कसिणः उद्धुमातकं आदि भिगू अशुभः बुद्ध, धर्म, सङ्घ, शील, त्याग, देवता, उमशम, मरण, कायगत, आनापानयात अनुस्मृतिया भिगू अनुस्मृति भावनाः मैत्री, करूणा, मुदिता व उपेक्षाया प्यंगू अप्रमाण्य ब्रह्मविहार भावनाः आहारे प्रतिकूल संज्ञा भावनाः प्यंगू धातु छुटे यायेगु चतुर्धातु व्यवस्थान भावनाः आकाशानन्त्यायतन आदि प्यंगू अरूप्य भावना बुलुहें शान्त मनस्थिति ब्वसा सीके फइकथं कना तःगु दु ।

थनं ल्यू रागचरित्रह्ययात भिगू अशुभ भावना, द्वेष चरित्रह्मयात प्यंगू अप्रमाण्य व प्यंगू कसिण (नील, पीत, ओदात, लोहित) भावना, मोह वा वितर्क चरित्रह्मयात आनापान स्मृति भावना, श्रद्धाचरित्रह्मयात बुद्धानुस्मृति आदि खुगू अनुस्मृति भावना, बुद्धिचरित्रह्मयात मरणानुस्मृति, उपशमानुस्मृति, आहारय् प्रतिकूल संज्ञा, प्यंगू धातूया व्यवस्थान भावना ल्वः जू धयागु असाधारण मनोवैज्ञानिक विधि कथं छु भावनायात गुजाम्हं यायेगु धयागु ब्याख्या जुया च्वन । अले साधारणतः भिगू अशुभ, कायगतास्मृति, प्यंगू अप्रमाण्य, नील,पीत, लोहित, ओदात, आनापानस्मृति, खुगू प्यंगू धातु व्यवस्थान (पृथ्वी , आपः, तेजः, वायु, आकाश, आलोक) कसिण, प्यंगू आरूप्य खुगू चरित्रयापिंत नं ल्वःगु जुयाच्वन ।

भावना भेदय् परिकर्म भावना, उपचार भावना, अर्पणा भावना प्यीगू प्रकारया भावना मध्यय् गुगु छुकी दु धयागु खँ दुसा ध्यानं कर्मस्थानया विभाजनय् गुगु ध्यान समूहय् गुगु आरम्मण जू धयागु खँ दु ।

गोचर भेदय् भावना व निमित्तया सम्वन्ध क्यना निमित्त कर्मस्थान भावनायात विभाजित याना तःगु दु ।

मूल "पालि तिपिटक" लिपा भिक्षु बुद्धदत्त, बुदघोष व धम्मपाल महास्थविरपिनि ब्याख्या, स्वतन्त्र ग्रन्थत बुद्ध-धर्म थुइकेत धारण पालन यायेत अमूल्य कृतिथे आचार्य अनुरूद्ध महास्थविरया "अभिधम्मत्थसङ्गहो" या पुवंगु अनुवाद नेपाल भाषाय् थथे उपलब्ध जुइगु बौद्ध प्राज्ञिक कार्यया छगू ऐतिहासिक गौरव सन्निकतताय् नेपाल भाषायात थ्यंकेगु खः । खः, अभिधर्मया चर्चा सरल शब्द व उपमा विना जुया च्वंगु ब्वनेगुलि "अभिधर्म" वशेषतः नेपाः या देवभक्ति जाःगु अले देवाशीवदिया आकांक्षा क्वसाःगु मनस्थितिया खँय् रसादिवासः भ्वाः

Downloaded from http://dhamma.digital

तिनेथे जुइ धयागु जिगु विनम्र धारण नीदँ न्ह्योथे आःतक दनि । मूलतः व तत्वतः मूल्यवान् जूसां सर्वसाधारणया निति अभिधर्म वांछित कथं बोधगम्य जुइ थाकुइ । अथे नं २० दँ न्ह्यो स्वंगू (काण्ड) संग्रहया प्रकाशनं सिबे थुगु गुंगुलि संग्रह (काण्ड) प्रकाशित जूगुलि च्वं निसे क्वय्थ्यंक ब्वनेबले न्हापा सिबे आपाः थुइगु जक मखु, थइकेत अःपु नं ताइ ।

पूज्यपाद भिक्षु प्रज्ञानन्द सङ्घमहानायक महास्थविरं "विशुद्धि ज्ञान दर्शन" य् पूज्यपाद दिवंगत भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरं "धर्म व विनय" य् धम्मवती अनागारिकां "अभिधम्म" य् अभिधम्म थुइका बीत प्रारम्भिक आधार नेपाल भाषाय् स्थापना याये धुंकूगु । उकिसं आर.बी, बन्दजुं अनुवाद याना बिज्यागु "जीवनका प्रत्येक घडीमा अभिधर्मको उपयोग" सफुलि अभिधर्म थुइका बीत नेपाल भाषाय् तपं जुये धुंकूगु दु । दकले सकले ला विपश्यना भावनाया अभ्यास क्रमय् नेपाःमि श्रद्धालुपि न्ह्यजाये धुंकूगुलि जितःमती वं "अभिधम्म" अध्ययन आः नंया बकुला न्ह्य्थे थाकु जुइ मखु । विपश्यनाया अभ्यास याये धुंकूपि अले लौकिक विद्याय् नं अध्ययन गाःपिसं थुगु सफू अध्ययन याना यंकल धाःसा जि सिबे अप्वः छलपोल छिकपिसं थुइ धका जि बिन्ति याये ।

थुगु सफू मू पालि सहित शब्दार्थ व भावार्थ दुगु खः । शब्दार्थ जक मथुइवं हानं छको भावार्थ ब्वनेगु, भावार्थ जक मथूथे च्वनेवं शब्दार्थ हानं छको ब्वनेगु अले ऐतिहासिक प्रामाणिक कथं चायेके मालीबले मूलपालि ब्वनेगु याना बिज्यायेत दीत नं जित नं जि विनम्र इनाप याना । सफू भाषाया शुद्धता, अर्थया स्पस्टता व विषयया प्रामाणिकताय् च्वन्ह्याः । थौया संसारयात माःगु कथं बुद्ध-धर्मया मनोवैज्ञानिक तत्वया आधार स्पष्ट याना तःगु अनिश्वरवाद परन्तु पुनर्जन्वाद स्पष्ट याना तःगु अनिश्वरवाद, अनात्मवाद परन्तु पुनर्जन्मवाद स्वीकृतगु परमार्थ दृष्टि नं धन्यगु थुगु अनुवाद कार्य नेपाल भाषाय् जूगुली पाली व बर्मी भाषाया ज्ञाता भिक्षु ज्ञानपूर्णिकयात आपालं हे साधुवाद बीमाः । लिसे थुजागु दुनुगलं निसे जय जय जुयेमाः धाये ज्यूगु प्रकाशनया ज्यां निसे सुनां गुगु कथं गुहालि याना बिज्यात दिल वसपोल वयेकःपि सकले तःधंगु पुण्यया भागी नं खः । अस्तु ।

भिक्षु सुदर्शन
नगर मण्डप श्री कीर्तिविहार
अनलापुन्ही, ११११

Downloaded from http://dhamma.digital

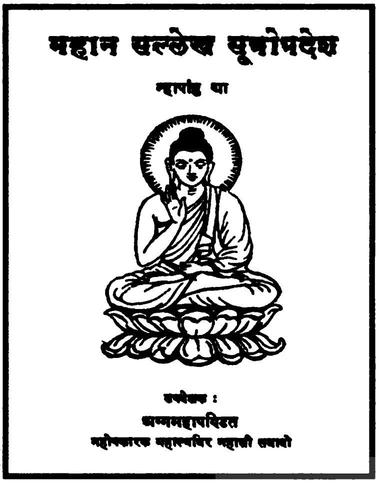

महान सल्लेख सूत्रोपदेश

न्हापांगु द्या
भूमिका

मज्भिमनिकाय मूलपण्णास पाली "सल्लेख सुत्त" या भिंनिगू काण्डं न्हेगू ब्याख्यानं यानातःगु उपदेश हे "सल्लेख सूत्रोपदेश" खः । मनया ज्याखँय् उत्पन्न जुइ फूगु ४४-गू क्लेश तापाकेगु, पाःयायेगु, मदयेकेगु प्रतिपत्ति हे सल्लेख आचरण खः ।

अग्रमहाश्रावक सारिपुत्र महास्थविरया किजा महाचुन्द महास्थविर अरहत्त फल समापत्तिस न्हिच्छि समाधिष्ठ जुया संध्याइलय् सम्यक्सम्बुद्धया न्ह्योने न्यना बिज्याःगु कथं थ्व सूत्र प्रारम्भ जुया च्वंगु स्थितिं हे सल्लेख सूत्रया विषय तःसकं गहन जू धका सी दु ।

"रूप" यात "अत्त" धका अथवा 'अत्ता'य् रूप दु, रूप अत्ताय् आधारित, अत्ता रूपकायय् आधारित धयागु बिचाः पत्याः नाम रूपया प्रवाह स्थिति जक दु । जीवात्म मदु धयागु दर्शन बर्माथें जाःगु देशय् नं "पुतली वा हंस" थें धारणां थुइके थाकुयाच्वंगु खँ नेपाःमिपिनि नं पायूछि जू वः । नेपालय् नं बर्मायूथें हे हंस तोता वन धका सीबलय् धायेगु चाला दु ।

हंसयात नेपालय् प्राणवायु धका नं धायेगु याः । तर थ्व भीके दयाच्वंगु "अत्त" वादया दसु खः ।

"रूप" सम्बद्ध "अत्त-दिट्ठि" प्यथी दुथें वेदना, सञ्ञा, संखार, विञ्ञाण सम्बद्ध अत्तदिट्ठि नं प्यथी प्यथी दु । थुपिं २०-गू अत्तदिट्ठियात सक्कायदिट्ठि नं धाइ ।

'लोकवाद च्यागू' या प्रसंगय् न्हापां लोक हे सत्त्वथें शाश्वतवादया चर्चा जुयाच्वंगु दु । पुना तयागु पुलांगु वसः तोता न्हूगु वसः पुनीथें स्थूलरूप शरीर तोता न्हूगु स्कन्ध छँ दुहाँ वनीगु थुगु जुनिं मेगु जुनि काः वनीगु अत्त व हे तुं जुयाच्वनीगु धारणा बुद्धधर्म मथूपिं सकसिकें दु । अभ थ्व खँय् अथे मखु धाये सातं हे नास्तिक धाये धुंकी । मिखा अय्क संका बिरामी मनू निश्चल जूसा मिखां, न्हाय् केकुंका खतं बिरामी निश्चल जुया वंसा न्हासं, म्हुतुसि अय्क संका बिरामी निश्चल जुया वंसा म्हुतुं हंस (प्राणवायु) पिहाँ वन धायेगु भीगु बानि हे खः । अभ नं धायेगुसा हंस (प्राणवायु) चसुप्वालं पिछ्वयेत "फो" याका तयेगु धार्मिक अभ्यास पद्धति तकं बौद्ध निकायय् दु । स्कन्धवास जक हिली धायेवं हे अत्त वा सत्त्व स्थिर धायेगु जुइ । थथे धायेगु "सस्सतदिट्ठि" "विपस्सना मग्ग अन्तराय" खः । थ्व अन्तरायं अबले मुक्त जुइ, गबले चित्त सन्तति निब्बानय् "सोतापन्न" जुइ ।

लोकवादया निगूगु वाद उच्छेदवाद खः । "अनत्त" व "उच्छेद" व हे मखु । "जि", "अत्त" (जीवात्म) मदु । सिना वने धुन धायेवं छुं मदु धाःगु मखु । रूपादि जि मखु खः, तर कारण कार्य समवाय जुया उत्पन्न जुयाच्वंगु रूप व नाम स्कन्धक्रम दया च्वनी । व नं क्षणिक क्षणिकय् दिपाः मदयेक क्षय ब्यय जुया च्वंगु रूप व नाम क्रमय् अन्तिम रूप व नाम त्वाःदला वनीगु स्वभाव जक खः । क्लेशं रहित मजूतले कर्मानुसार न्हूगु

Downloaded from http://dhamma.digital

थासय् न्हूगु भवय् प्रतिसन्धि विज्ञानंनिसें नाम व रूप क्रम न्हापायागु भवय्थें हे स्वात्तुस्वां हानं न्ह्याइ । थुपिं शब्दय् बुद्धधर्मय् अनीश्वर व अनात्मवाद जुया नं पुनर्जन्म वादया खँ दु । वथें वहे लोक शाश्वत नं खः । अशाश्वत नं खः धयागु वाद, लोक शाश्वत मखु तर अशाश्वत ला ले धाःसा अशाश्वत नं मखु धाइगु अमरा न्याथें ज्वने थाकुगु वाद, जीवात्म स्कन्धया प्रमाण कथं जुइ वा नुगःचुइ च्वनी अले न्हूगु स्कन्ध माला जुइबले परमाणु ति चीधं जुइ धका अन्त (प्रमाण) या पत्याः याइगु वाद, थ्वया अःखः सत्त्व परमेश्वरया अंश जुया सत्त्व अनन्त भालपीगु अथवा अर्थकथा कथं कसिणया प्रतिभाग निमित्तय् लोक अनन्तया वाद, थ्वया अःखः सत्त्व अन्त नं खः अनन्त नं खः धयागु वाद सत्त्वया अन्त दुगु नं मखु अन्त मदुगु नं मखु धयागु वादयागु वर्णन दु ।

थुगु लोक सम्बन्धी वादया खराचिया न्यकू तहाकः, पतिहाकः, च्वामु, छाः धायेथें अथवा काबुलेया सँ चीहाकः, तहाकः, तुयू, हाकु धका हालेथें खः धयागु उपदेश थुं दिसे च्वं । थुपिं लोकवाद गुलि द्वँद्वँ वनेफु, उलि हे भावना अभ्यासय् नं भतिचा उपक्लेश खने मात्र विशिष्ट धर्म लाभ जुल भालपाः मार्ग फल लात धका च्वय् च्वय् धाये यःगु खँय् सतर्क याना तःगु दु । नकतिनिया भावनाया चिन्तन मननं द्वंगु दृष्टि मदयेके फु ला ? धयागु न्ह्यसःया लिसलय् बुद्धं स्कन्ध न्यागुली दिपाः मदयेक उत्पन्न जुइगु दुग्यनिगु दृष्टियात चीका "अनिच्च दुक्ख अनत्त" खंकेगुलिं "पटिनिस्सग्ग" जुइगु उपदेश बिया बिज्यात । खनीगु, ताइगु, नँ ताइगु, नया थिया, बिचाः याना सिया च्वनीगु क्षणया न्यागू स्कन्धय् नं रूप व नाम स्वभावं बिचाः मजुइवं "अत्तदिट्ठि" लुया वया च्वने यःगु जुल । उकिं रूप व नाम स्कन्ध स्वभाव मात्र उत्पत्ति व विनाशया स्वभाव मात्र धका भाविता यायेमाः । थ्व भाविता खं खं पतिकं, ताः ताः पतिकं, नंताः पतिकं, सवाः चाः पतिकं, थिया चाः पतिकं, विचारं स्यू थू पतिकं रूप व नाम स्कन्धय् लुया वया तना तना वना च्वनीगु अनित्य धाइ । अले थथे चाः पतिकं "नेसो हमस्मिं", 'जि खः, जि सः, जि तःधं, जिं फु', या च्वय् च्वय् धाःगु मान अभिमान लुइ फइमखु । "नेतं मम" थ्व जिगु मखु, "न मेसो अत्ता", "थ्व जिगु अत्ता मखु" या "तदंग प्रहाण" स्थितिस साधक थ्यनी । अले क्रमशः भाविता यायां भंग ज्ञान, आदीनव ज्ञान, निर्विदा ज्ञान, मुञ्चितु काम्यता ज्ञान,प्रतिसांख्याज्ञान, संस्काररूपेक्षा ज्ञानं, श्रोतापन्न अवस्थाय् तक थ्यनीगु खँ ध्यान बिया उपदेश न्यनेबलेथें शान्त मनस्थितिं बुलुहुँ ब्वनेबले पाठकपिं भावितय् दुना अथे जुये मफुसां अथे छु छु खंथें चाःथें जुया वइ । खय्‌त ला थ्व अध्ययनं सीकेगु ब्वना ब्वना कण्ठ वयेकेगु श्रुतज्ञान मात्र खः । श्रुतज्ञानं क्लेश मदयेके मफु । अभ धाःसा पृथ्वी कसिण आदि छगू शमथ कर्मस्थान आरम्मणय् जक स्थिर व शान्तं च्वनीगु अथवा कामच्छन्द, ब्यापाद, थीनमिद्ध, उद्धच्चकुक्कुच्च, विचिकिच्छादि नीवरण उगु अवस्थाय् शान्त जुइ, प्रीति सुख जुइ, म्ह छम्हं जुलु जुलु जुलु जुलु च्वना त्यानु दुःख कष्ट शान्त जुया च्वनीगु प्रथम ध्यान तक्कं हे नं "विपस्सना" क्षेत्रय् दुतीगु मखुनि । वितर्क विचार प्रीति सुख एकाग्रतां छगू इर्यापथय् न्हिच्छि चच्छिं मयाक स्थिर खन कि भीत छुं विशिष्ट लाभ थें ताये फूगु खँयात जंगलय् म्हुकंचा माः वंम्हं तुइक तुइक गनं खन कि म्हुकंचा ताइकीथें जक खः धका कनातःगु तःसकं थुइके फूगु उपमा खः । क्लेशयात पलख तापाकेवं सल्लेख आचरण जुइ मखु । मखुसा न्यासः भिक्षुपिन्त ध्यान लाभ जुइवं क्लेश लुया मवःगु तर विपरीत लिङ्गपिं सीपिं खनेवं क्लेश हानं लुया वःथें जुइ ।

६० दँया महास्थविर महानागं नं ध्यान व ऋद्धिं याना थःत मुक्त जुल हे भालपाः च्वंगु खः, तर थःम्हं सृजना यानाम्ह किसिं ल्यूवःबले ग्यासेंलि अर्हत् धम्मदिन्नं वयागु चीवर च्वः ज्वना "अरहन्तयाके ग्यायेगु थारा

Downloaded from http://dhamma.digital

न्हुइगु दनि ला भन्ते ?" धाःबले भसंग वन । अथे हे चूलसुम महास्थविरं नं मिसा रूप खना थःके शान्त जुया च्वने धुंकूगु क्लेश दना वयेवं थःगु निःक्लेश मजूगु स्थिति खन । थ्व खँ सफुती बियातःगु 'अविहिंसा धर्म' या प्रशंगं स्पष्ट याः । नाःघाँसं तोपुया तःगु पुखुली घलं लः कायेत लः घाँय् चीका छ्वइ, अबले पलख अन लःघाँय् चिला वंसां वस्तुतः बुलुं हानं यचुलः खने मदयेक लःघाँसं तोपूवइ । थ्व हे प्रसंगय् धम्मदिन्न स्थविरं द्वेष व राग चरित्र खंका उपाय याना बिज्याःगु खँ विपस्सना आचार्य व उपआचार्यपिन्त समेतं बांलाःगु अर्ति खः ।

थुकथं प्रथम ध्यानंनिसें अरूप ध्यानय् तकं क्रमशः भंभं अप्वः क्लेश सालुया वंसां थुपिं मन चिल्लाय् मलाय् मदनिगु शान्त विहार धर्म खःसां बुद्धया शासन दृष्टिं सल्लेख आचरण मखुनि । बुद्ध शासनया अनुयायीपि क्लेश सालुया वंगुली हे दिना छ्वइपि जुइमखु । क्लेशयात हांनिसें ल्यँहे थना यंकेगु कथं हे क्लेश सालुका सालुका निःक्लेश स्थिती थ्यंका बीगु आचरण हे सल्लेख आचरण खः । थ्वया निंतिं बुलुहुँ विहिंसादि पीप्यंगू (४४) कथंया अकुशल तोता अभ्यास यायेगु वर्णन विशेषतः ध्यानया लोकय् च्वने दुसां लिपा हानं अपायय् तकं लाः वने यःगु स्थितिं मुक्त जुयेत अपायमुक्त श्रोतापन्न तक जुइगुनिं प्रेरणा बीगु थुगु सफूया उपदेश अर्ति भीत मदयेकं मगाःगु सार खँ खः । विहिंसायात सल्लेख आचरणं अनागामी मार्गय् तक थ्यंकेत बः बी । अले थ्व अर्थय् सल्लेख आचरण ध्यान समापत्ति सिबें च्वय् खः ।

विहिंसायात चित्तुत्पादवार, बांमलाःगु लँपु तोतेगु धयागु हे बांलाःगु लँपुइ वनेगु खः धयागु परिक्कमनवार, कुशल धाक्व च्वय् यंका थ्यंका बीगु उपरिभागवार, फोहर भ्यातनालय् न्हाय् थ्यंक तुना च्वंम्ह मेम्ह भ्यातनालय् तुंम्हयात थकाये फइमखु, वथें हे क्लेश अग्नि शान्त जूम्हं हे क्लेश अग्नि शान्त याये फइगु खँ परिनिर्वाण वारया उपदेश उपमा लिसें दया बांलासे च्वं । सल्लेख सूत्रया न्हापांगु दिंया ब्याख्याय् विहिंसा यायेगुया विपाक भिक्षु पूतिगत्ततिस्सया कइया दुःख, विहिंसा संस्कारं तापाःम्ह बाकुल स्थविरया दृष्टान्तं क्वचायेका पुण्यानुमोदन यानातःगु दु । थुकथं सल्लेख सूत्र छन्हुया ब्याख्यानं थुगु सफूया ११५ पृष्ठ तक जाया च्वन । ४४-गू अकुशलय् विहिंसा अकुशल छगूया थ्व ब्याख्यान खः । न्हापांगु ब्याख्यान जुया अभ 'विपस्सना' या आधारं दुखँ पिदना वंगुलिं छगू अकुशलया ब्याख्यां हे थुलिमछि थाय् काःगु खनेदु ।

सल्लेख सूत्रया निकोगु उपदेश निगूगु काण्ड कथं न्ह्याना वनाच्वन । पाणातिपात (पाण+अति+पात=जीवितिन्द्रिय प्राणयात ई मजुइकं अतिवेगं कुर्केगु स्यायेगुया ब्याख्यां प्रारम्भ जुया चित्तुत्पाद, परिक्कमन, उपरिभाग व परिनिर्वाण वारं बिचाः याना लुमंकेत स्मरणिका बियातल । पाणातिपातया न्यागू अंग, चेतना व प्रयोगया स्तर, स्याःम्ह प्राणीया गुणस्तर कथंया अपराध तःधं चीधंया खँ थुइक कनातःगु दु । प्राणीहिंसा व लाया बारय् च्वः स्वच्वतं व बर्माया वस्तुस्थितिं बिचाः याना तःगु खँ गथे मांस भक्षणं विपाक गथे जुइ गथे विपाक जुइमखु थुइका ब्यू । प्राणी हिंसाया विपाक तःसकं ग्यानपूगु खँ फैचा छम्ह स्यानाया फैचिया सँ प्रमाणं आपालं स्याका वये माःगु, अभ हिंसा वेद विधि कथं यज्ञय् जूसां थुजागु भोग याये मालीगु बाखं थुइक न्ह्यथना तःगु दु । प्राणी हिंसां आयु चीहाक जुइसा प्राणी हिंसाय् लयताइपिं परिवारया आयु अल्पायु जुइगुया दुःख फये माःपिं जुइ । अले प्राणी हिंसां विरत जुइवं दीर्घायु व निरोगी जुइ, बांलाना परिवार आपाःम्ह जुया शोक मुक्तम्ह जुइ । पाणातिपातया थुपिं वर्णनं हे निगूगु काण्ड पूवना च्वन ।

सल्लेख सूत्रया स्वंगूगु काण्ड बुद्धया महापरिनिर्वाण निसेंया ल्याः तया तःगु बुद्ध सम्बत् व बर्मी सम्बत्या (बर्मी सं १३३२+११८२=बु.सं. २५१४ गणनां शुरू जुयाच्वन । थुगु उपदेश बुद्ध दिं (वैशाख-पुन्ही) खुनु जूगु जुया थथे जूगु खः । दिंयात ल्वय्क उपदेश जूगु बुद्ध जीवनी विशेषतः बोधिज्ञान प्राप्तिया उपदेश

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रसंग दुग्यया बालासे च्वं । बुद्धया भूमि स्पर्श मुद्राया लिसें "खवःगु ल्हातं पाः ल्हाःयागु लक्षणयात अले जवगु भोपुइका तःगु ल्हातं ल्हाः पालिया लक्षणं क्यंगु धयागु खँ पूज्यपाद उपदेशक महास्थविरया मूर्ति विज्ञानया विज्ञता क्यं । बुद्धत्व प्राप्तिया वर्णन वयां लिपा संक्षिप्तं बुद्धजीवनी क्वचायेका सल्लेख सूत्रया स्वापू तःवंगु तक ३६ पृष्ठ (१६४-२००) छगू अलग सफूथें खः ।

अनं लिपा स्वंगूगु अकुशल थुवालं मबीकं (सम्पत्ति) कायेगु अदिन्न+आदानया उपदेश शुरू जुया च्वंगु दु । उपदेश क्रमय् जुया २५-गू खुइगु विधिया उल्लेख जुक जुल, अन्यथा थ्व साब हे प्रासंगिक ब्याख्या खः । खुइगु विपाक जुइत पूवने माःगु न्यागू अंगया वर्णन धुंकाया "विरती" या ब्याख्या थन महत्वपूर्ण जू । विरती स्वंगू दु, सम्पत्तविरती, समादानविरती व समुच्छेदविरती । चक्कन धयाम्हं लाये धुंम्ह खराचा नं मांयात म्वाकेत खराघा स्याना पथ्य दयेके मल्वः धका तोताछ्वःगु, स्यायेगु अवसर व आवश्यकताय् नं मस्यासे विरत जूगु हे सम्पत्त विरती खः । उत्तर वर्धमानं बुद्धरक्षित स्थविरयाके शील काये धुंगुलिं थ्वःत ह्यूम्ह सर्प स्याये धका लम्हुइ धुंगु चुपि जंगलय् वांछ्वःगु समादान विरतीया उपदेश उपमा दया लुमंका ज्वना तयेछिं । च्यातकाय् प्यतका लवः नइम्ह स्वँन्याः वनीम्ह खुज्जुत्तरां बुद्धया उपदेश न्यंन्यं आर्य मार्गया श्रोतय् आपन्न जुइवं लबः कायेगु चतक हे तोतल । सदांया निंतिं निर्मूल जुइक शान्त जुइकीगु थुजागु मार्ग विरती हे समुच्छेद विरती खः । अदिन्नादानया विपाक व अदिन्नादानं विरत जुयाया फल लिसें विपश्यना द्वारा क्षण क्षण हे सजग जुया अदिन्नादानया क्लेश हां निसें ल्यँहे थनेगु खँ न्ह्यथना उखुनुया ब्याख्या क्वचायेका तःगु दु ।

सल्लेख सूत्रया प्यंगूगु काण्ड जेष्ठपुन्ही खुनु उपदेश याना बिज्याःगु जुयाच्वन । उकिं थन नं महासमय सूत्र देशनाया, अर्हतपिसं थःगु अर्हतभाव याउँक मक्यनीगु खँ न्ह्यथना सल्लेख सूत्रया प्यंगूगु अकुशलया उपदेश शुरू जुयाच्वंगु दु ।

२० गू कथं आरक्षित मिसात नाप काम सम्पर्क मतयेगु कामेसु मिच्छाचार व दश शील खँ श्रमण शीलया व ब्रह्मचर्य दथुया भेदया वर्णनं लिपा बुद्धकालीन इलय् ४८ दँ ब्रह्मचर्य च्वनेधुंका कन्या फ्वना विवाह यायेगु पद्धतियात पवित्रगु आचरणयात आचरण याइम्ह ब्रह्मचारी धाइगु न्ह्याइपुगु प्रकरण वयाच्वंगु दु । थ्व वास्तवय् १६ दँय् विवाहितम्ह सिद्धार्थयात ब्राह्मणं थःगु दृष्टिकोणं पवित्रगु आचरणयात आचरण मयाम्ह ब्रह्मचारी धायेत स्वःगु खः । बुद्धं लिसलय् ब्राह्मणयात मिसा जातिं म्ह तीका वा मोल्हुका सुख ताइगु, खँ ल्हाना ख्याः याना च्वनीगु, मिखा ल्वाका यइपुका च्वनीगु, मिसातय् न्ह्यूसः म्येसः न्यना न्ह्याइपुका च्वनीगु, न्हापाया मिसा जाति लिसेया न्हिलि ख्यालियात लुमंका दुना च्वनीगु, कामगुण उपभोग परिभोग यानाच्वंपिं गृहस्थपिं स्वया थः नं अथे जुये यः ताइगु, लिपाया जन्मय् अप्सरापिं दुगु देवलोकया सुख म्हयेगु ७ ता प्रकारया शुक्ष्म वासना तकं मदुगु ब्रह्मचर्य पवित्रगु आचरण धका आज्ञा जुया बिज्यात । ब्रह्मचर्याया फलया प्रसंगय् काश्यप तथागतया पालय् ७ म्ह भिक्षुपिनिगु पर्वतय् स्वहाने तया थहाँ वना स्वहाने लिकया वांछ्वया एकान्त व ध्यान जीवन हंगु बाखँ, कीकीया न्ह्यम्ह म्ह्याय्‌पिं आजन्म ब्रह्मचारी जुया गौतम बुद्धया इलय् क्षमा, उत्पलवर्णा, पटाचारा, कुण्डलकेशा, कृशागौतमी व धम्मदिन्ना स्थविरा अले विशाखा उपासिका जूगु बाखँ ब्वनेबले सल्लेख सूत्रया तत्वार्थ सिबे बाखँ दृष्टान्तं भीत प्रभावित याः । उकीसं क्षमा व धम्मदिन्नाया बाखँ भन हे यइपुसे च्वंक कनातःगु दु ।

सल्लेख सूत्रया न्यागूगु काण्ड मखुगु खँ मल्हायेगु बारे खः । मखुगु खँया ४ गू अंग शील गुणी व उपकारक लिसें मखुगु खँ ल्हायेगु, उजागु मखुगु खँ तःधंगु अनर्थ जुइगु जुइवं अप्वः दोष दुगु जुइगु विशेषतः

Downloaded from http://dhamma.digital

साक्षी च्वनेबलय् अड्डा अदालतय् मखुगु खँ मल्हायेगु उपदेश थन दु । मुसावादं विरत जुइवं दइगु १४ गू आनिशंसया वर्णन व महाकप्पिन जुजुं सत्य वचनं गयाच्वंपिं सलया ख्वः मप्याक खुसिछिना वंगु अले कण्हदीपायनया सत्य वचनया क्रियां विषं कःम्ह कायमचा यज्ञदत्त विषं मुक्त जूगु बाखँ न्ह्याइपुसे च्वं । दकले सकले मनूया ला नयेगु तोते मफुम्ह पोरिसाद अले थःत स्याये त्यंसा बियागु बचं तयेत लिहाँ वःम्ह सुतसोम जुजुया बाखँ न्ह्याइपुक बुलुहुँ न्ह्यानाच्वंगु दु । सुतसोमं कंगु उपदेश न्यंन्यं मनूया ला नयेमाःम्ह पोरिसादया शरीरय् नं जुलु जुलु जुलु जुलु प्रीतिं भू चाःगु धर्म अवबोधयात अनुभूतिं हे जक चायेके फइ । थुकथं थ्व देश व राज्य तोते ज्ु मनूया ला सवाः तोते मफुम्हं धर्मया रसास्वादं लिपा व मनूया ला सवाः याउँक तोते फुगु खँ बाखँ नं खः, अनुभूतिया गहन यथार्थताया दर्शन दिग्दर्शन नं खः । खुगूगु काण्डय् ४४ गू सल्लेख धर्मय् खुगूगु अकुशल पिसुण निसें शुरू शुरू मेमेगु अकुशलयात तापाकेगु सल्लेख उपदेश न्ह्याइ । पिसुण (पिय+सुञ्ञ=यःपिन्त यःपिनि दथुइ प्वं (खालि) जुइक फुसुलु खँ रिक्तता हयाबीगु ल्हायेगु क्लेश सालुका यंकेगु सल्लेख उपदेश खः । छपाँय् छधी जुया जाना च्वंपिन्त फुसुलुगु खं फाया तछ्याना बीगु, बाया च्वंपिन्त भं फाया बीगु खँ हे पिसुणवाचा खः । ऋषीदासी स्थविराया कामेसु मिच्छाचार अले पिसुणवाचा ल्हानाया कर्म फलया दृष्टान्त बाखँ अले दथुइ "पञ्चतन्त्र" शैली बाखँया दथुइ हना वःगु उदुम्बरादेवीया घटना वयाच्वंगु दु ।

थ्वयां ल्यू फरूसवाचा अर्थात् छाःगु वचन ल्हाना जुइगु तापाकावं यंकेगु सल्लेख सूत्रया उपदेश न्ह्यानाच्वंगु दु । ब्वबीका च्वंम्ह ब्यक्ति दये माःगु, उम्ह ब्यक्तिप्रति तँ चित्त दयेकेगु, ब्वबीगु नं दये माःगु स्वंगू अंगया खँ दु । हानं फरूसवाचाया स्वापू चित्त लिसे दु । मामं इवाट्ट तमं "छन्त मेसं च्वया सीमा" धाःसां मचां "जिमि मामं म्हुतुं धया हःथें मखु, मांया मनया इच्छा दुथें धाःथें मती दुथें जुयेमा" धका सत्य वाचा ल्हायेवं च्वेत वःम्ह मामे न्ह्यज्यां मवःसे दनाच्वंगु दृष्टान्त थ्व खँ थुइका ब्यू । जुजुपिन्सं सुयातं स्यायेत "का का थ्व मनूयात याउँक थ्यने यंकी" धका नाइक धाइ । तर थन दुने छाःगु चेतना दु, उकिं थ्व फरूसवाचा खः । थ्व हे प्रसंगय् सराः बीगु वैदिक वा पौराणिक ऋषिमुनि धाःपिनि धुच्वा पतिंया धार्मिक ल्वावः नं फरूसवाचा खः धका उपदेश बिया तःगु अले छम्ह विपश्यना साधकं थःत दोषारोपण याना छाक्क ब्वबिया च्वनीबलय् नं "ताया च्वना ताया च्वना" धका क्षण क्षण भाविता याना ताल फुत याना छुं छगू हे सीका मच्वंगु दोषारोपण "फरूसवाचा" थःत थीका मच्वंगु मपुका च्वंगु स्यनाकाये बहःजू । बौद्ध दर्शन कथं थः निर्दोष जूसा सराः ब्यूसां पाःल्हातय् धाः मदइबले चि मल्ता तया ब्यूसां छुं दी मखुथें खः । थः भातया दान पुण्य ज्याय् गुहालि बी मफुम्हं भिक्षुपिंत चीवर छपु छपु दान बीवं थः भातयात सराः बिल, "शाक्यकुलीन भिक्षुपिंत छं दान याःगु भोजन अन्नपानत लिपायागु जन्मय् छंगु निंतिं हि न्हि जुयेमा । दान याःगु वस्त्रत नं ह्याउँसे च्वंगु नं पाता जुइमा । "तर वास्तवय् सिना वने धुंका व सराः वया भात जूम्ह वृक्षदेवतायात मलाः, बरू थः प्रेतनी जुया थःम्हं फयाच्वने माल । बृक्षदेवतां करूणा तया नसा त्वंसा ब्यूसां वया ल्हातय् लायेवं हि-न्हि जुल, वस्त्र ह्याउँसे च्वंगु नं पाता जुल । धात्थें धाःसा सराः बीगु म्हुतु व नुगःम्ह मनू शील सम्पन्न आनुभाव दुम्ह हे जुइ मखु । अले दुःशीलपिसं ब्यूगु सराः ग्यली हे मखु । वैदिक व पौराणिक बाखनय् सराःया जाल, ब्याक्क बाखँया लिसं वासःथें जाःगु तर्क उकिं फताः खँ खः । धात्थें धाःसा रामायण व महाभारतया आदिया दुने स्वस्वचाना बाखँयात न्ह्याका हित्तुहीका तइगु लिसं वासःथें जाःगु तर स्वाभाविक व नैसर्गिक तत्व व तथ्ययात न्ह्योवयेके बिया च्वनीगु "सराः" त ब्याक्कं वस्तुतः जुइनंगु विषय मखुगु दन्त्यकथा रूपं बियाः याःसा 'सम्फप्पलाप' अकुशल पाप खँ, जक खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्फप्पलाप अकुशलं तापाना च्वनेत धात्थें जूगु खँ जक ल्हाइम्ह भूतवादी, ख्यलय् दयेकेत भिंकेत जक खँ ल्हाइम्ह अत्थवादी, नैतिक चरित्र मस्यंक खँ ल्हाइम्ह धम्मवादी, धात्थें नुगलय् स्वथना तये बहःगु जक खँ ल्हाइम्ह निधानवादी जुइगु बौद्ध आदर्श खः । परमार्थैया दृष्टि स्वःसा ३२- ता तिरच्छान-कथा (=पशुबाखँ) ब्याक्कं सम्फप्पलाप वचन खः । थौकन्हे अप्वः याना राजनीतिया ल्वापु खँ, खुँ डाखुँया खँ, नसा त्वंसाया खँ, मिजं-मिसा खँ हे जक टि.भि. रेडियो व पत्र-पत्रिकाय् वयाच्वनी । थ्व अर्थय् थौया संचार माध्यम हे सम्फप्पलापया अकुशलया आधार धाःसां ज्यू । हानं उपदेशय् अट्ठकथा आचार्यपिनि खँ न्ह्यथना धयातःगु भारतया धर्म ग्रन्थ धाइगु कथं रामायण व महाभारत सम्फप्पलाप अकुशल धका उपदेशय् धयातःगु दु । बांलाम्ह मिसा छम्ह खनेवं न्ह्यागु याःसां छाय् धका न्यने तकं मखु धाइम्ह मिसाया स्नय् कांम्ह, अफ कायम्सत बुक्क खुसी चुइकलंनं हानं हानं व मिसा लिसे भोगय् दुना च्वनीम्ह थ्वाथः भ्वाभः बुद्धि विवेकया चरित्रं महाभारत न्ह्याइ । थुकथं बाखँया छुबां हे अकुशल चरित्र नायक खः । सत्यवती परासर ऋषि नाप सम्बन्ध तया काय् द्वैपायन बुइकल । हानं व हे ऋषिया पाखें थः कुमारी जुल । कुमारी जुया कुरू राष्ट्रया सन्तनु जुजु नाप ब्याहा जुल । मचा दये धुंका हानं कुमारी जुइगु अले हानं रानी जू वने दुगु थ्व खँ धर्मया ग्वाज्यः कतिलाः खँ जक खः । अले हानं सत्यवतीया जुजु सन्तनु पाखें चित्रंगद व चित्रवीर्य धयापि निम्ह कायपि दत । जुजु सन्तनु, वयां लिपा चित्रंगद व चित्रवीर्य नं मचाया बौ मजुवं सिना वन । अले सत्यवती ऋषि जुया वंम्ह ऋषि परासर पाखें दुम्ह काय् द्वैपायन (व्यास) यात सःतल । व्यास ऋषियात चित्रंगद व चित्रवीर्य काय् भौपिं लिसे सम्पर्क तयेकल । व्यास ऋषि अति हे विरूपम्ह जुया चित्रंगदया कलातं वयात स्वये मफया मिखा तिसित । उकथं मिखा तिसिना तःगु जुया मिखां मखंम्ह काय् बुल । थ्व हे धृतराष्ट्र खः । चित्रवीर्यया कलातं व्यासयात बुलुगु मिखां स्वत, उकिं बुलुम्ह पाण्डब रंगयाम्ह काय् बुल । थ्व हे पाण्डु खः । दाजुम्ह कां जुया धृतराष्ट्र जुजु जुल । तर धृतराष्ट्रया गन्धारी लिसे विवाह जुया सच्छिम्ह काय् दत । दकसिबे थकालिम्ह दुर्योधन खः । जुजु पाण्डुं मृग मृगनी मैथुन क्रिया याना च्वंबले धनुषं कयेका स्यात । अले वास्तवय् ऋद्धिवान ऋषि जुया च्वंम्ह मिजंम्ह मृगं पाण्डुयात सरा बिल । "काम सेवन याना च्वनीबले छ नं सीमा ।" थ्व हे श्रापं बचे जुइत जुजु पाण्डुं काम गुण सेवन मयायेगु निर्णय यात । तर वया महारानी कुन्ती धर्मदेव लिसे सम्पर्क तया युधिस्थिर बुइकल, माद्री वायु लिसे सम्पर्क तया भीम बुइकल । आः थुलि हे महाभारतया बाखँ तक जक नैतिक कथं समीक्षा याःसां बांलाक चायेके फु थ्व गुलि भूतवादी खँ खः, अत्थवादी खँ खः, धम्मवादी खँ खः, निधानवादी खँ खः । बांलाम्ह मिसा जुइवं छं यःगु या, न्ह्यसः हे तये मखु धाइम्ह मनूया चरित्र सुनानं नुगलय् तया तये बहःगु निधानवादी खँ मखु । छम्ह कायमचां लिपा मेम्ह कायमचा खुसी चुइकल नं व हे मिसा लिसे भोग याइम्ह मिजंया खँ नं भति हे अत्थवादी व धम्मवादी मजू । ऋषि जुया नं सत्यवती लिसे स्यने धुंका हानं सत्यवतीयात कुमारीया कुमारी तुं यायेगु धयागु भोगयात बखुइ नया म्हुतुइ खुया मयागु सी मदयेक त्वाः हुइगु छल चरित्र जक खः । बौद्ध दर्शन कथं भोगय् दुनेवं दुगु विशिष्ट गुण तना हे वनी । ऋषिं हानं सत्यवतीयात कुमारी याये हे फइमखु । थःम्हं स्यंका हानं कुमारी तुं यात धयागु ऋषिया म्हुतुया शौक धर्मया नामय्या धक्कु जक खः, अथवा अक्षत यौन याःगु अवैज्ञानिक तथ्य खः । सत्यवती ऋषि लिसे भोग याना मां जुया हानं सन्तनु पाखें निम्ह कायपि दयेकल । इपि मचाया बौ मजुवं सिना वंगुलिं थः न्हापाया काय् व्यासयात सःता भौपि लिसे सम्बन्ध तयेकल । किजा भौ कलाः तयेगु थ्व ज्या, विशेषतः ऋषिया काय् ऋषि जुया वंम्हयात स्यंकेगु ज्या, मचाया बौ थः भात भोगय् पतन जूथें कायम्ह नं भोगय् थुनेगु थ्व ज्याया बाखँत भ्याःया भ्याः हे नं धम्मवादी खँ मखु । मांयात छं सःतीबले वये

Downloaded from http://dhamma.digital

धका उलि वचन बिया तयेवं मां धयाम्हं थथे किजाभौ लिसे यौन सम्बन्ध तयेत थः काय्यात सःतीगु खँ मातृगुणया अवमूल्यन याइगु खः । अत्थवादी, धम्मवादी, निधानवादी खँ जुइगु ला सम्भव हे मदु । अले हानं उम्ह ऋषि पुत्र यौन सम्बन्ध तःबले चित्रंगदया महारानी मिखां तिसीवं कांम्ह, चित्रवीर्यया महारानी बुलुक्क मिखां स्वयेवं पाण्डु रंगयाम्ह काय् बुल धयागु खँ नं कांपत्याःया भूतवादी खँ जक जुये फइ ।

ऋषि जुया नं मिजंम्ह मृग जुया मिसाम्ह मृग लिसे यौन सम्पर्क तयेगु ऋषि चरित्रया छु धयागु आदर्श चरित्र जुइ ? मृग जुया भोग सुख व नं पशुनाप काः वनीम्ह ऋषिं ब्यूगु सराः नं सरा जुइ ला ? छखे थःगु कामतृष्णां ऋषि मृगया भेष काल, मेखे उगु कामतृष्णाय् बाधा बिल धका तं पिकाल, उम्ह रानी भोगी तंगुलु ऋषि ब्यूगु सराः नं छु सुयातं छ्यनय् लाये फइ ला ? थुजागु महाभारत बाखँ कनेगु न्यनेगु गुगु अर्थ नं अत्थवादी व धम्मवादी जुइ मखु । अले हानं पाण्डुं कामगुण सेवन मयायेवं वया रानी कुन्ती धर्मदेव लिसे सम्बन्ध तथा युधिष्ठिर माद्री वायु लिसे सम्बन्ध तया भीम बुइकल धयागु खँ लुमंके तकं मल्वः । उकिं बौद्ध अर्थकथा आचार्यपिसं संक्षिप्तं शिष्टभाषां धाल, "भारतयुद्ध (कथा) निरत्थक कथा" खः ।

थनं लिपा "अभिज्झा (परया सम्पत्ति अधर्म कायेगु मनसायं न्ह्यचिला जुइगु) अकुशलया खँ वयाच्वंगु दु । थ्वयात इच्छा (मनसाय जक जुइगु), पापिच्छा (थःके मदुगु गुण दु धायेके मास्ति वइगु), महिच्छा (अप्वः इच्छा जुइगु) अत्रिच्छा (थःके दुगु चीधं ताया कतःयाके दुगु तःधं तायेगु) कथं प्यथी दुगु व वयात विपश्यनां लिचिका च्वनेगु सल्लेखया उपदेश ब्याख्या जुयाच्वंगु दु ।

कतःपिं सीमा, विनाश जुइमा न्हनेमा धका मभिं तुनीगु स्वभाव व्यापाद चित्त क्लेश सालुका पाः जुइका यंकेगु मेगु सल्लेख सूत्रया उपदेश खः । थुकिया लागी उपाय शत्रुभय मदयेमा, शारीरिक व मानसिक दुःख मदयेमा, सुखपूर्वक थःपिनि स्कन्धभार वहन याये फयेमा धयागु मैत्री भावना खः । विपश्यना भावनां ब्यापाद चित्त पूर्ण निरोध व शान्त जुइवं अनागामि जुइ । थनथाय् तकया उपदेश सल्लेख सूत्रया खुगूगु काण्ड न्हापांगु द्याय् दुगु जुल ।

पूज्यपाद महाशी सयादो महास्थविरया तःगुमछि सफू नेपालभाषाय् अनुदित जुइधुंकूगु दु । विश्व-धर्म प्रचार देशना (बु.सं. २५२४/२५), वम्मिक सुत्त (बु.सं. २५२८), संक्षिप्तं भावना विधि (बु.सं. २५२९), महास्मृतिप्रस्थान सूत्र पालि शब्दार्थ व अभिप्राय (बु.सं. २५३२) व तथागतया अमूल्य उपदेश (बु.सं. २५३३) ब्वने धुंकूपिं नेपालभाषाया माध्यमं बुद्ध-धर्म ब्वनीपिं सकसिनं स्यू वसपोल महास्थविर मूलपालि त्रिपिटक, पालि त्रिपिटक अट्ठकथा, पालि परम्पराया वाङ्मयय् गुलि अधिकृत विद्वान, लिसें "विपस्सना" या साधना क्षेत्रय् गन थ्वना बिज्याकम्ह विपश्यनाचार्य खः । लिसें इतिहास, कला व वास्तुकलाया बारे अले पौराणिक वाङमय व विज्ञान बारे नं वसपोलयाके गुलि अधिकार दु धयागु थुगु सफुतिं क्यं ।

सफूया अनुवादक स्वयं नं वसपोल पूज्यपाद महास्थविरया लिक्क च्वने धुंकूम्ह अले पालि व बर्मी भाषाय् नेपालय् ज्वःमदुम्ह ज्ञाता जुया, अफ धाःसा वसपोलयागु च्वय् न्ह्यथनागु सफूया अनुवाद-अभ्यासं परिपक्व जुये धुंकूम्ह जुया अनुवाद बांलाक जुइगु ला अथें हे जुल । अथें हे ब्वनेथें ब्वं लिसे शुरू शुरू अनुवाद यायेगु क्षमता व दक्षता दये धुंकूम्ह अनुवादक खः । अथे ब्वनेथें शुरू शुरू अनुवाद जूगुलिं हे ल्यँइधिपि (पेज ८०) वाक्य अस्पष्ट जूगु (पेज ६९), टिप्पणीलय् (पृष्ठ ९०), गाभे याना तयागु जुल, 'बेल पायग्वः', 'ब्याः पायग्वः', (पृष्ठ १०७), भंगः ब्याधा (भंगः लाइम्ह ब्याधा) पृष्ठ ११३, स्वन्हु प्यन्हु तकया दुने

Downloaded from http://dhamma.digital

ला (स्वन्हु प्यन्हु तक ला) (पृष्ठ ३८७) सात फातय्त (सा फातय्त, अथवा सातय्त व फातय्त) (पृष्ठ १४२), काण्डया थासय् द्या जूगु (पृष्ठ १६३, १६४ थें) जाःगु कथं गनं गनं छथाय् निथाय् च्वसा चुलुया वन ।

उपदेशया भ्वलय् लुमंके माःगु खँ "स्मरणिका" कविता दु । थ्व कविता बर्मी भाषाय् सारै हे बांलाः जुइ ताया । धात्थें धाःसा वसपोल पूज्यपाद महाशी सयादोया थुगु उपदेश ब्वने सिबे टेप याना न्यने दःसा बांलाइ ताया । सफूया स्वरूप कथं काण्डया गठन अले बाखँ, बाखँ दुने बाखँ वइगु शैली अनुपातया तर्क थथे न्यनेगु यायेबले वइगु ला छखे ति बाखँ भ्भं थूथें भ्भं रसताया दुहाँ वने फइ । बर्मी संवत् १३३१ निसें १३३३ तक छको अष्टमी खुनु अले न्याको न्यागू पुन्ही खुनु बिया बिज्याःगु वसपोल महास्थविरयागु थुगु उपदेश गुपिं बर्मी जनतां थःगु भाषं न्यने खँ, इपिं धन्य खः । नेपाःमियात थुजागु उपदेश न्यनेगु भाग्य गबले जक वइ धयाथें जित सफू ब्वंब्वं मती वना नुगः हे खुल्ल मिन । अभ जित ला थथे नं बिचाः जुल, थुगु सफू म्येया क्यासेटथें न्यने ज्यूगु उपदेश कथं याये दुसा साब ज्यू । आखः मसःपिंत, मिखां मछूपिंत, अले बिरामीपिंत क्यासेटया माध्यमं सल्लेख सूत्रोपदेश न्यनेगु अवसर चूलाइ । क्यासेट उत्पादनयात छको खर्च खः, व म्ये क्यासेटथें खर्च तुइगु मखु ।

पूज्यपाद महाशी सयादो महास्थविरयागु "महान सल्लेख धर्मोपदेश थुगु सफू रूपया सफू ब्वना थ्वयात उपदेशया रूप तुं बीत नं गुलिं श्रद्धालुपिसं श्रद्धा तइ, बिचाः वंकी धका जिं तःधंगु आशा नं याना ।

भिक्षु सुदर्शन

नगर मण्डप श्रीकीर्ति विहार

अनला थ्व ४, ११११

Downloaded from http://dhamma.digital

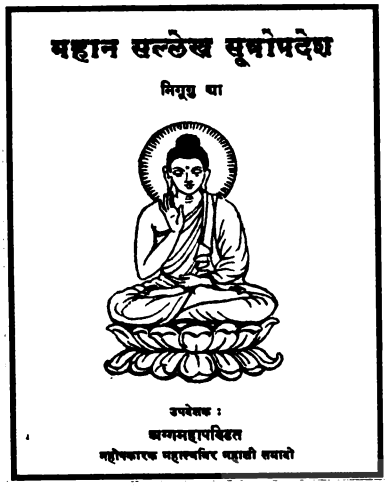

महान सल्लेख सूत्रोपदेश

निगूगु द्या

थुगु सफू **'महान सल्लेख सूत्रोपदेश'** या निद्यागु द्या खः । थुगु उपदेश नं पूज्यपाद महाशी सयादो महास्थविरं कृष्णपक्षया अष्टमी व पुन्ही पतिकं व्याख्या याना बिज्याःगु जुयाच्वन । न्हापांगु खुकोया उपदेशय् विहिंसा, पाणातिपात, अदिन्नादान, कामेसु मिच्छाचार, मुसावाद, पिसुणवाचा, फरूसवाचा, सम्फप्पलापवाचा, अभिज्भा व व्यापाद अकुशलयात तापाका तापाका यंकाः अन्ततः हां नापं ल्यें थनेगु उपदेश पुवने धुंकल । आः ल्यंगू ३४-गू अकुशलया तापाका तापाका यंका अन्ततः हां नापं ल्यें थनेगु न्हेकोगु उपदेश थुगु द्याय् दुगु जुल । अले हानं सल्लेख उपदेश प्रज्ञा पक्ष जुया भ्रं भ्रं गम्भीर जुजुं वना च्वंगु दु ।

दुःखं मुक्त जुइगु लँपु 'आर्य अष्टाङ्ग मार्ग' या विपरीत ८-गू अकुशल अले "मिच्छा ञाण" व **'मिच्छाविमुत्ति'** याना १०-गू मिच्छत्त (मिच्छा+मिथ्या; अत्त+आत्म) या सल्लेख उपदेश याना बिज्याये धका मती तया बिज्याःसां न्हापांगु उपदेश 'मिच्छा दिट्ठि' छगुली हे दुग्यला पुवनी ।

मिच्छादिट्ठि 'मिथ्यादृष्टि' यात नेपाल भाषाय् चीहाकः याना पायछिक अर्थ बी साब थाकु। दुःखं मुक्त जुयेत द्वंक, अःखेक, मखेक, खंकिगु मिखा वा दुनुगःया थःपत्याः धाःसां अर्थ तिमप्यंथें ताः । थः थः दुनुगःया पत्यालं थःथःत गुलि गथे ज्वना तइ धयागु खँ विपश्यनाय् च्वना वंम्ह स्वीडेनया शिक्षकया उपमां न्वखंक धाः । उकिं वसपोल महास्थविरं आज्ञा जुया बिज्यात, सुना नं सुयातं वा भीत हे नं मिच्छादिट्ठि धाःसां नुगलय् स्याके मज्यू । बुद्धधर्म धात्थेंगु स्वभाव-धर्म खःगु खँ मालेगु खः । न्ह्यागुं धाःगु खँ स्वभाव धर्म कथं जू मजू बिचाः याये बहः जू ।

मनया पत्याः मनं ज्वना च्वंगु धारणा निथी कथं द्वनी । भिगू दुश्चरित्रय् दुनीगु थुनीगु छथी, आर्य अष्टाङ्ग मार्गया अःखःगु लँपुया भ्वाकलय् दुथुनीगु छथी । थुकियात थन दुश्चरित्र मिथ्यादृष्टि, सुचरित्र सम्यग्दृष्टि, विपश्यना सम्यग्दृष्टिया अःखःगु दृष्टि व विपश्यना सम्यग्दृष्टि कथं कना तःगु दु ।

कर्म व कर्म फलयात मदु धयागु पत्याः धारणा भिथी कथं दु- दानया, तःधंगु दान पूजाया, पाहाँपिन्त नके त्वंके छुं बीगु, भिं मभिं ज्या यानाया फल मदु ; मां धयाम्ह मदु, बौ धयाम्ह मदु, थुगु लोक धयागु मदु, मेगु लोक धयागु मदु, पुलांगुलिं न्हूगु जन्मय् उत्पन्न जुइपिं सत्त्व प्राणी धयागु मदु, तप्यंक वंपिं वना च्वंपि, थुगु लोक व मेगु लोकयात प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष सीका च्वंपिं धयागु नं मदु । धात्थें धाःसा थुपिं भिंतां खँ तप्यंक वा तमप्यंक 'कर्म व कर्मया फल मदु' धयागु खँय् हे गथे दुथ्याः धका क्यना थुपिं बिचाःयात थुगु लोकया प्रत्यक्ष लाभ, थःगु अस्तित्वय् हे थःम्हं अस्वीकार मयायेगु तथ्य, स्वयं बुद्ध बोधिसत्त्वपिनिगु यथार्थता आदि, वथें हे भीगु शरीरं, म्हुतुं व मनं याःगु ज्यां जुया च्वंगु सुख दुःख, मस्तय् लालनपालन प्रशिक्षण प्राणीपिनि

Downloaded from http://dhamma.digital

अल्पायु दीर्घायु स्थिति, छगः प्वाथं निम्हं नापं बूपिं निम्हसिया निगू भिन्न स्थिति आदि न्ह्यथना "कर्म व कर्म फल" मदु धयागु धारणायात छ्याना त:गु दु ।

मनूतय् सुख दु:खया थला क्वलाः अथवा सुख दु:खय् च्वय् क्वय् ला:पिं मनूतय् समस्या इस्सरकुत्त (ईश्वरं दयेकूगु) व ब्रम्हकुत्त (ब्रम्हां दयेकूगु) वादं अथवा विना कारणं अथें हे जुइगुलिं समाधान याये मफूगु खँ न्ह्यथना मनूतय् दु:खया कर्मवादं हे समाधान जुइगु उपदेश दु । धात्थें धा:सा कर्मवादं हे जक मनूयात उत्तरदायित्व महसीके बी, ज्या याइम्ह याना बी । नत्थिक-नास्तिक, अहेतुक, अकिरिय (अक्रिय) दुनुगःयात पत्याःयापिं आचार्यपिसं गथे गथे धाइ धयागु खँया चर्चा याना कर्म दु, कर्मया फल दु, धात्थें धा:सा कर्मवाद हे मानव समाजया निर्तिं नैतिक दायित्व दुगु सिद्धान्त खः, थुइका त:गु दु । कर्म व कर्मया फल मदु तायेवं मनू कुशल कर्मय् न्ह्यचिली मखु । अकुशल कर्म लिचिली मखु । अथे धका 'अत्त', "जि" या 'अहं' ज्वना च्वने मज्यू । मखुसा रूप व नामया क्षण क्षणया "धम्म" यात न्ह्यज्याना सीके फइ मखु । शाश्वत व उच्छेदया दुनुगःया पत्या:या मिखाय् ततक्यना च्वनी । थ्व जालं मुक्त जुयेत विपश्यनां क्षण क्षणया चित्तया उत्पत्ति व विनाश मृत्यु व मेगु जन्म नं थ्व हे उत्पत्ति व विनाश क्रमय् मरणासन्न अवस्थाया आरम्मणय् चित्त उत्पत्ति जूगु फल उत्पत्तियात थः प्रज्ञां खंकेमाः । थ्वया लगी सम्मसन ज्ञान, मार्ग ज्ञानया उत्पत्ति व प्यंगू सत्य छकोलं सीगु उपदेश निको स्वको निको स्वको ब्वने बहः जू ।

सल्लेख सूत्रया च्याकोगु उपदेशय् न्हेकोगु उपदेशय् न्ह्यथना नं न्हापांगु छगू जक मिथ्या अन्तया उपदेशं लिपा लिकूगु गुंगू मिथ्या अत्त (आत्म) या उपदेश दु । काम, व्यापाद व विहिंसा वितर्कय् "मिच्छा संकप्प" दिना च्वनी । नसा, त्वंसा, पुंसा, स्वापू, समृद्धि, बांला, ब:ला, विशेष याना विसभाग आरम्मण आदी आदी यया ज्वना क्वात्तुक्क पुका च्वनीगु काम वितर्कया थौ व्याख्या न्ह्यथना त:गु दु । थ्वया अ:खः मयया तापाका फुका स्यंका छ्वयेगु व्यापाद वितर्क वा विहिंसा वितर्क खः । कामया क्वातु बन्धन व पुका येका पुका च्वनीगुलिं पिहाँ वयेगु नैष्क्रम्य वितर्क वथें हे सकलया सुखी अवस्था अस्तित्व रक्षाया भावना, करूणा व मैत्री बृद्धिया अव्यापाद वितर्क व अविहिंसा वितर्कया उपदेशय् व्यावहारिक अर्थ समेत खँ प्वला: बिज्यासे नैष्क्रम्य वितर्कया नमूना कथं शाक्यमुनि बुद्धया बोधिसत्त्व जीवन शुरू जूगु सुमेधया बाखं न्ह्यथना बिज्यात । हान जंगम, स्थावर, अंग व अनुगामिक सम्पत्तियात बांलाक थुइका तल ।

अनं ल्यू मिच्छावाचा प्यंगू वची दुश्चरित्रयात हानं थ्वयात तापाका तापाका न्हंका छ्वयेत सम्यक् वचनया संक्षिप्त न्ह्यथना बिज्यात । वथें हे मिच्छा कम्मन्तयात तापाकेगु सम्यक कर्मान्तया उपदेश बिया बिज्याये धुंका मिच्छा आजीविकाया उपदेश बिया बिज्यात । थ्वया व्याख्याय् प्राणी, ला, बीष, शस्त्र व अयला मिया जीविका यायेगु जक मिथ्या आजीविका मखु, हिंसादि पञ्चशील स्यंका लजगाः यायेगु नं मिथ्या आजीविका धका आज्ञा जुया बिज्यात । अभ भिक्षुपिनि निर्तिं थः मलापिनि पाखें तोता धया प्यंगू प्रत्यय कायेगु थःत मा:गु खँ हीका धया कायेगु, स्वाँ फलफूल आदि बिया हेमखेम दयेका लाभ यायेगु, मदु पहः याना, मार्ग फल लाभीम्हथें जुया ध्यानीथें जुया चतुः प्रत्यय लाभ यायेगु मिथ्या आजीविका उपदेश थ्व हे प्रसंगय् वया च्वंगु दु ।

शीलया विपरीत ज्या-खँय् कुतः हे मिच्छा वायाम जुया थ्वयात निश्चित कथं विभाजन व्याख्या सम्भव मदु, बरू दुगु अकुशल स्वभाव मदयेकेगु, मदुगु अकुशल मदयेका हे तयेगु, मदुगु कुशल दयेकेगु, दुगु कुशल दयेका हे तयेगु सम्यग् व्यायामया प्यथी कथं व्याख्या सम्भव खः । मिच्छा सति मचां निसेंया न्ह्यागुं ख्यले

Downloaded from http://dhamma.digital

मदये धुंकूगु लुमंका च्वनेगु व भिक्षुपिनि पाखें वंगु गृहस्थ जीवन लिसे सम्बद्ध खँ लुमंका च्वनेगु खः । थ्वया निर्ति बुद्धानुस्सति, सीलानुस्सति, चागानुस्सति निसें प्यंगू सतिपट्ठान तकं सम्यक् स्मृति अन्तरभूत जू । मिच्छा समाधिया उपदेशय् मखुगु ज्या-खँय् मन वनीगु व स्थिर जुइगु खः । थ्वयात सम्यक् समाधि याउँक हीके फु । क्षणिक समाधि, उपचार समाधि व अर्पणा समाधिं मिथ्यायात सम्यकय् हीकेगु उपदेश सफुती दु । मखुगु मभिंगु ज्या-खँया निर्ति ज्ञानं गुलि छु भूमिका म्हिताः च्वनी हानं व हे पायृछि भालपाः च्वनी धयागु चर्चा नापं क्लेश शान्त व निरोध यायेगु मार्ग फलया १९-गू पच्चवेक्खणा ञाणया खँ जुया च्वंगु दु । विमुक्ति सकसियां यः । तर विमुक्तिया बारे थः थः दृष्टिकोण दु । अस्म ध्यानावस्था, आत्म साक्षात्कार, परब्रम्हलीन आत्माय् पुलांगु कर्म मदयेका न्हूगु कर्म प्यमपुंकेगुयात विमुक्ति भालपीगु नं दु । अभ क्लेशया परम शान्तावस्थाय् शूक्ष्मावस्थाय् बुद्ध शासनय् च्वंपिं भिक्षुपिंत तकं थःत विमुक्ति जूगुया भ्रम जुइ फु । कर्मस्थानय् तेज प्रकाश जुइगु उपदेश न्यना विमुक्तिया भ्रमय् लाःगु व कल्पनाया कराहिलय् वा फोसी स्वीनिगू अशुभ भावना दग्ध याःम्ह स्थविरया शिष्यपिं विमुक्तिया भ्रमय् लाःगुया नमुनां भीत मिच्छा पञ्ञां सतर्क जुइत न्वाना च्वंगु दु ।

सल्लेख सूत्रया गुकोगु उपदेशं नीछगूगु अकुशलं निसें थीनमिद्ध आदि न्हेगू अकुशलं तापाना तापानावं अन्ततः हां नापं ल्येंथना छ्वयेगु विषययात तछ्याना च्वंगु दु ।

'थिन' या अर्थ चित्तया ल्वसे निष्क्रीयता खःसा "मिद्ध" या अर्थ चैतसिकया ल्वसेसू खः । चित्त व चैतसिकया ल्वसेसू भावना-अभ्यासयात लिकुंका तइगुलिं थ्व नीवरण धर्म जूगु खः । दुहाँ वनीगु सासः 'आन' व पिहाँ वइगु सासः 'अपान' यात 'अस्ससति' सासः दुहाँ वना च्वन 'पस्ससति' सासः पिहाँ वना च्वन धका चायेकेगु निसें काय, वेदना, चित्त, धर्मया प्रतिफल सजगतां तटस्थं स्वया चायेका च्वनेगु थासय् थिनमिद्धं न्ह्यः वयेके मास्ते वयेकी न्ह्यलं ब्वाकी यद्यपि नसा त्वंसा वा ऋतुया कारणं मिद्ध जूगुयात नीवरण धाइ ला धाइ मखु धयागु खँय् ग्रन्थया धापू पाः ।

उद्धच्चं चायेके माःगु आरम्मणय् चित्त स्थिर मजुसे चिल्ला दना च्वनी, अभ गबलें गबलें उकथं चायेके थुकथं चायेके धाधां हे चित्त चंचल जुया च्वनी । भ्यातुगु जाकि बोरा दिकाथाय् ध्याक्क दीथें अथवा क्यातुगु चाय् भालां सुइबले थ्याक्क दुतीथें समाधि क्वातुल धायेवं उद्धच्च तापाना वनी । विचिकिच्छा बुद्ध, धर्म व संघ अले शील, समाधि व प्रज्ञाय् संशययात धाइ ।   संसारया पूर्व, अपर व पूर्वान्त अपरान्तय्, प्रतीत्य समुत्पादय् तकं विचिकिच्छां संशय याइ । सासःया स्थितिस भाविता यायेवं हे ध्यान लाभ जुइगु खः का धका शमथ कार्यय् विचिकिच्छा जूसा कायादिया गतिविधिस भावितां चायेकेवं हे विपश्यना जुइ ला धका संशय जुइ । थ्व संशय प्यंगू स्मृति भावनां विपश्यनां तापाका तापाका निर्मूल याये फइ ।

क्रोध, उपनाह, मक्ख, पलासयात चित्तया खिति धका धाइ । तमं मनूतय् ख्वाः म्हुतु गथे स्यंकी अले सह यायेवं गथे शान्ति जुइया उपदेशं लिपा उपनाह अर्थात तं पलिसा कायेगु कथं चित्तय् दुतुना च्वनीगु स्वभावया उपदेश थी थी कथं वया च्वंगु दु । पालंपाः जन्मय् मचा स्याना वःगु दागा तःगुया दसु 'कालियक्षनी' बाखं बांलासे च्वं । लिबला स्वायेगु मनं आर्य पुद्गलपिं लिसे तकं लिचिले मफयेका बी यःगु खं देवदत्त, चिंचमाणविका, बाहिय दारूचीरिय आदिया प्रसंगं स्पष्ट याना च्वंगु दु । लिबलाया अकुशल गुलि ग्यानपु, उलि हे परउपकार ल्वःमंका छ्वइगु मक्ख (म्रक्ष) अकुशल ग्यानपु । सारिपुत्र महास्थविरं थःत छगू चमचा जा दानया उपकार लुमंका तया बिज्याःगु आदर्श कृतघ्न स्वभाव चीकेत प्रेरणा ब्यू । पलास अकुशल थौं कन्हे हरेक क्षेत्रय् शिष्ट व सभ्य धाःपिनि दथुइ नं ब्यापकगु ल्वय् हे धाःसां ज्यू । थः स्वया च्वय्या गुण

Downloaded from http://dhamma.digital

व योग्यतायात थः तँय् वा थःसिबे क्वय् तयेत स्वइगु बाजिथें जाःगु ज्या-खँ हे पलास खः ।

सल्लेख सूत्रया भिकोगु उपदेशय् खुगू अकुशलयात तातापाका यंका अन्ततः हां नापं ल्यें थनेगु खँ दु । सुयां तःजिः, भिं, सुख आदि स्वमफइगु हे इस्सा (ईर्ष्या) खः । थ्व अकुशल धात्थें धाःसा हुइन फ्येगु अकुशल खः । मुदिता अर्थात मेपिनि ज्यू भिं तःजि सुख आदिस मन लयूतायेगु अभ्यासं थ्व ईर्ष्यायात कोत्यला छ्वये फु । थःगु छुं हे कतःयात बी मास्ते मवइगु मच्छरिय (मात्सर्य) मेगु अकुशल खः । काय्यात ल्वय् जूबले वासः तकं मन्याःम्ह हानं सीम्ह काय् छेंतले वया स्वः वयेवं धन सम्पत्ति नं खनी धका ग्याःम्ह ब्राम्हण, ४०-गू कोटी धन दया नं छको विशेष चतांमरि नये मास्ते वल नं जहान भोछियात नके माली अप्वः खर्च जुइ धका नुगः स्याःम्ह ब्राम्हणया बांलासे च्वंगु बाखं उपदेशय् स्वाना च्वंगु दु । तोदेय्य ब्राम्हणं बी वं फुइगु उपदेश बिल, थःम्हं छुं बी मनं, सिना आपालं धन दुसां खिचा जुया जन्म जुइ माल । अफ नं वं उना च्वन । वया हे काय्यात बुद्धं भिप्यंगू खँया लिसः बिया बिज्यात । बी बहःगु वस्तु दया बी फुम्ह जुया नं मबीगु हे मच्छरिय खः । थ्व मच्छरिय थुलि तक ग्यानपु गृह त्याग जुया च्वंपि भिक्षुपिंके तकं विकृत रूपं दया च्वने फु । विहारय् बाय् बी नुगः स्याइगु, श्रद्धालु उपासक उपासिकापिं म्हसीका बी थाकु चाइगु, प्यंगू प्रत्यय लाभ नं मेपिन्त थ्याके मास्ति मवइगु, प्रशंसा याये बहःपिन्त प्रशंसा याये तकं मयइगु, थः स स्यूगु स्यना बी नुगः स्याइगु मच्छरियं भिक्षुपिन्त नं विपाक कुबीका तइ । सकल प्राणीया शत्रु भय मदयेक सुखं च्वने यः तर अयनं शत्रु भयं अशान्त याना तइगुया मूल कारण हे ईर्ष्या व मात्सर्य दुर्गुण खः ।

साठेय्य धयागु थःके मदुगु श्रद्धा, शील व प्रज्ञादि गुण दुथें क्यना लुधं दुधं फुदं तःधं तायेगु स्वभाव खः । थ्व अकुशलं आचार्य जुइपिं तापाक च्वने माःथे शिष्य साधक जुइपिं नं रोग ब्याधि मुक्त जुया श्रद्धा विश्वासं चक्कागु तःप्यंगु याउँसे च्वंगु मनपिं जुया मुक्त जुयेमाः । अले हे जक फ्यासु मजूगु त्वाः मदःगु वीर्य दुपिं जुया रूप व नाम स्कन्धया उदय ब्यय प्रज्ञा दुधंके फइ । बुद्धं **"एतु विञ्ञू पुरिसो असठो, अमायावी, उजुजातिको"** अर्थात अशठ अमायावी, तःप्यंगु जातिया जुया सयेके सीके खंके लुयेके दयेकेत वा धका सःता बिज्याःगु दु । थुगु आव्हान कथं गुलि धात्थें धात्थें शासनया अनुगमन याइ उलि हे अर्हत् फलय् याकनं थ्यंके फइ । थ्वया दसु कथं न्ह्यथना तःगु 'धम्मचक्क सुत्त' व 'अनत्तलक्खण सुत्त' या न्हापांगु देशनाया भावितां छन्हु छन्हु याना भोलकं अर्हत् जुया बिज्याकपि पञ्चभद्रवर्गी भिक्षुपिनिगु दृष्टान्त साब दुग्यः जू । 'धम्म'य् 'पञ्ञा' भाविता याना हे तृष्णाया गथः फ्यने फइ । थ्व खँया भ्वलय् बुद्ध व वस्पोलया श्रावक-श्राविका, उपासक-उपासिकापिनिगु दृष्टान्त तःसकं संक्षिप्त जुया धर्म उपदेश न्यना थःगु तहः कथं जक थुयेके फइ । मू खँ, रोगीं खःथे जूथें बांलाक पूवंक थःगु खँ धाःसा बैद्ययात वयागु ल्वय् थ्व हे धका सीकेत ग्वाहालि जुइ । रोगीं थःगु रोगबारे बुत्ता तया, चिन्वेयेका, ध्याचःथाय् नं हानं लः प्वंकेगु बुद्धि कया अथवा पूमवंक धायेगु तोतेमाः । धर्मया उद्योगी वा विपश्यनाया साधकं शठता तोतेमाः ।

माया नं छगू अकुशल खः । तर थनया माया 'ब्रम्हा छगू जक सत्य जगत मिथ्या' मखनीगु अर्थया माया मखु । थःगु शीलया कमजोरी, भावनाया दुर्वलता, प्रज्ञाया अपरिपक्वताथें जाःगु तोपुयेगु हे माया खः । अतिमान व 'थम्भ' नं निगू अकुशल खः । थःहे तःधं तःसकं फुधं माक्क न्याक्क लुधं व दुधं तायेगु अतिमान खःसा थः क्वछुइ मायाय् क्वछुये मफया आदर गौरवमान मर्यादा तयेमाःपिन्त अथें मतयेगु मानं थिंग थिंग दना च्वनीगु 'थम्भ' खः । 'थम्भ' व 'अतिमान' अकुशल तापाका यंकेत कना तया बिज्याःगु अग्रमहाश्रावक सारिपुत्र महास्थविर चरित्र व वस्पोलया अभिव्यक्ति तःसकं नुगःलय् ग्यः । चीवर च्वकां जक अयक थिल नं

Downloaded from http://dhamma.digital

छम्ह नुगः मूम्ह भिक्षुं जित अग्रमहाश्रावकं घ्वाना वन धका धया जुल । बुद्धं थ्व विषयय् न्यनेवं वस्पोल अग्रश्रावक महास्थविरं बिन्ति यात, जिगु काय न्ह्यागु वांछ्वःसां छुं मयाइगु पृथ्वीथें, न्ह्यागु वांछ्वःसां छ्वयेका छ्वइगु मिथें, तुति हुइगु कापः (पाउदानी) थें, फुकं जातिं प्वाकः याना नं क्वह्यंका तःम्ह क्वय्या जातिया मचाथें, न्यकू मदुम्ह द्वहँथें, ध्वग्गिम्ह खिचा क्वखाया च्वनाम्हथें, ज्वःगु हाकु चिकं घः कुबिना च्वनाम्हथें धयागु लिसः वर्णन उपदेश ब्वनेबले छम्हाः भी मन हे याउँसे च्वं ।

भिंछकोगु उपदेश 'सल्लेख सुत्त' या स्वंगू कथंया अकुशल तापाका अन्ततः हा नापं ल्येथना छ्वयेगु विषयय् खः । "दुब्बच" धया खँ न्यंके थाकुगु व उपदेशं थुइके भिंके थाकुगु स्वभाव नं छगू अकुशल स्वभाव जुया च्वन । थुगु प्रसंगय् वःगु दुब्बच जुइगु अकुशलया दसु भिक्षु छन्न स्थविर चरित्र नुगलय् दयू । जि बोधिसत्त्वया सहयोगी महाभिनिष्क्रमणया इलय् अनोमा खुसि थ्यंक तः वनाम्ह खः । छिमिसं जितः स्यंवये माःगु मदु धका भिक्षुपिसं न्ह्यागु खँ धाःसां भिक्षु छन्द खँ मन्यं । थुकिं याना वयात बुद्धं महापरिनिर्वाण अवस्थाय् संघयात ब्रम्ह दण्ड बीगु आज्ञा जुया बिज्यात । अले बुद्धया महापरिनिर्वाण लिपा बुद्ध जिम्ह धका ज्वना च्वंगु वयागु अहं आधार फुना वन । धर्मया निर्तिं माःगु सुवच सद्‌गुण धया खँ न्यनेगु स्वभाव दयेवं भिक्षु छन्न अर्हत् जुल ।

पापमित्तता मभिंपि पासा संगत स्वयं छगू अकुशल खः । अफ अनेक अकुशल यायेत कुलाकथि नं खः । मभिंपि धयापिं उपिं खः, गुपिंके श्रद्धा, शील श्रुतादि गुण दइ मखु, नुगः स्याः भाव, क्वह्यं, क्वतुं फुसुलु ज्ञां जक दइ । देवदत्तया संगत याना अजातशत्रु जुजुं आनन्तरिय कर्म अबुयां हत्या थ्यंक यात । उकिं याना थनया थनसं फल बीगु "सामञ्ञफल सुत्त" देशना न्यना नं श्रोतापत्र जुइ मफुत । थुगु अकुशल तापायेत कल्याणमित्र नाप बुलेमाः; गुपिंके श्रद्धा, शील, त्याग, श्रुत व प्रज्ञा दइ । येके ल्वःगु गौरव तये ल्वःगु, लुमंके बहःगु गुण दइ । पमाद (प्रमाद) अकुशल मदयेकेगु उपदेश धाइ, तथागतया अन्तिम उपदेश हे जुल । होश मदइगु हे प्रमाद खः । अनेक लौकिक खँय् होश मन्त कि भ्वाकलय् दुनीथें परमार्थय् काय, वाक व मनया दुश्चरित्रताय् न्यागू काम गुणया आरम्मणय् प्राणीपिं होश मदुपिं जुया च्वनी । थुगु प्रसंगय् अप्रमादीया खँ विशेषतः तथागतया अन्तिम ओवाद "अप्पमादेन सम्पादेथ" या तःसकं दुग्येक थन उपदेश बिया तःगु दु ।

सल्लेख सूत्रया भिंनिगूगु उपदेश क्रमय् ४४-गू अकुशल मध्यय् दकसिबे लिपाया न्हेगू अकुशलया व्याख्या दु । अस्सद्धिय (श्रद्धा धर्मया अभाव) छगू अकुशल खःसा थ्वया मूल आधार हे कर्म व कर्म फलय् विश्वास जुया च्वन । बुद्ध-धर्म अथें पत्याः यायेगु धर्म मखु, थः थःमं छुटे छुटे याना सीका काये माःगु धर्म खः । उकिं बालाक कना तःगु धर्म खः । अहिरिक व अनोत्तप्प अर्थात् मभिं ज्या-खँ याये खना मछाः मजुइगु व मग्याइगु नं निगू अकुशल खः । मछाः मजूम्ह व ग्याः मजूम्ह मनुखं छु जक मधाइ हानं छु जक मयाइ धयागु हे दइ मखु । अहिरिक व अनोत्तप्प जुल धाःसा मनुखं न्ह्यागुं पाप अकुशल ज्या याइ । न्ह्यागुं याये फूगु थुजागु अकुशलयात तिबः बीगु स्वभावं तापायेत हिरि (ह्री) व ओत्तप्प पाप याये खना मछालेगु त्राश चायेगु यायेमाः । तर थ्व खँ चायेकेत बहुश्रुत दयेकेमाः । उकिं बहुश्रुत आपाः मदइगु नं अकुशल कारण जुइ । थन उपदेशय् आगम सुत व अधिगम सुतया व्याख्या याना बौद्धिक विपुलता जक बहुश्रुत मखु, छपु हे धर्म गाथा थःजु, पुपुवंक न्यना थुइका व कथं आचरण यात धाःसा वयात बहुश्रुत दुम्ह धका धाइ । थुकिया दसु ग्रन्थधूर व विपश्यना धूरया तुलनात्मक चरित्र व कर्पिनि सा जइम्ह सा जवानं साया दुरू त्वने मखथें खः । "कोसज्ज" हीनवीर्य अलसि नं छगू अकुशल खः । कोसज्ज भावं सम्यक् कुतः याये फइ मखु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

'मुट्ठस्सच्च' स्मृति हीन भाव नं अकुशल जुया च्वन । नुगलय् हि तया लुमंका तयेगु कुतः मयाकं लौकिक उन्नति प्रगति सम्भव मदु, लोकुत्तरत्व नं लाये फइ मखु । स्मृति तःसा-चखुं बखुं नं ह्वला तःगु जाकिग्वः दुथाय् चाः चाः हिला जाकि ग्वः क्वाना नइ । स्मृति उदय ब्यय ज्ञानय् आरम्मण पाखे स्वभावतः चायेका चायेका च्वने फइ । थुकिया लागी मेगु मजि मगाःगु आधार "दुप्पञ्ञता" विपश्यना प्रज्ञाया विहीनता मदयेकेगु खः, तापाकेगु खः । छाय् धाःसा सम्यग् व्यायामं हे सम्यक् समाधि बल्लाकी । उदय धम्म व वय धम्म खंकेत विपश्यनाय् वीर्य यायेमाः । वय धम्म खनेवं संसारया आदीनव खनी । अले हे रूप व नामयात भवयात क्वातुक ज्वना मतसे तोते मास्ते वइ । त्यागया स्वाकं भाविता यायेवं प्रतिसांख्या लुया वइ । संस्कारयात उपेक्षा याये फइ ।

'सन्दिट्ठिपरामास' द्वंक परामास (च्वतु च्वलेगु) यायेगु थःगु बिचाः थःके क्वातुक तया च्वंच्वनेगु सल्लेख सूत्रया दकसिबे क्वय्यागु तोता तोता वना हां निसें ल्यथना छ्वये माःगु अकुशल खः । थःम्हं हे क्वातुक ज्वना नं तोते मफु धका धया च्वनेगु भीके फुसुलु ज्ञा व खँ यक्व दु । तोते ला तःसकं मास्ते व तर तोते हे मफया च्वन धका धाइम्ह छम्ह शिष्ययात ब्वना गुरूम्ह जंगल वन । अले शिष्यम्ह भतिचा उखे वनेवं गुरूम्हं सिमा छमा निप्पा ल्हातं घयेपुना च्वन । वं धाल, जित सिमां मतोतू । शिष्यम्हं धाल, ल्हाः चक्कंकूसा गा हे गाः । सिमां ज्वना तःगु मखु, आम ला थःम्हं सिमा घयेपुना च्वंगु खः । थां घयेपुना धौबजि काःम्हं पत्याः याना मेपिन्त धौबजि छको पलख बी फुसा धौबजि नयेत ल्हाः त्वाः ल्हाये माली वा थां त्वाः ल्हाये माली धका धा हे धाइ । द्वंक थःत च्वतु च्वला च्वंपिसं नं थःगु द्वंगु दृष्टि मतोतूतले त्याग अभिनिष्क्रमण याये फइ हे मखु । अभिनिष्क्रमण याये धुंका नं संसारयात बांलाक स्वये मफुत धाःसा लँपु द्वंम्ह जुइ । सदाचार धका धायेगु हे शीलव्रत परामर्श जू वने फु । उकी नं थःथः धर्मया धार्मिक ममत्व व धारणा दया हे च्वने यः । बुद्धया शासनय् च्वना नं जातकया समोधान थुइके मफया भिक्षु सातिं बिचाः यात, बोधिसत्त्वया जन्म जन्मय् रूप वेदना संज्ञा व संस्कार लिना मवं । चित्त विज्ञान जक लिना वन । उकिं महाजनक जुजु, हस्तिराज, विश्वन्तर व बोधिसत्त्व सिद्धार्थ कुमारया चित्त व हे खः । खँ ल्हाये सःम्ह अनुभव याये सःम्ह अत्त थ्व हे खः । बुद्धं उम्ह भिक्षु सातियात मार्ग फलं हीनम्ह पुरुष "मोघ पुरिस" धका धया बिज्यात । भिक्षु अरिष्टया बिचाः मेगु हे । काम सुख मतोतुसे गृहस्थपिं अनागामी जुया च्वं । चीवरयागु वर्ण नं रूपारम्मण रूप धर्म खः; मातुगामयागु वर्ण नं रूपारम्मण रूप धर्म खः । लासा फांगायागु स्पर्श नं स्मर्शारम्मण खः । मातुगामया स्पर्श नं स्पर्शारम्मण खः । परमार्थ स्वभाव कथं समान खः । तर धात्थें धाःसा थ्व बिचाः नं तत्त्व दर्शनया नग्नताय् दुनेगु मोह खः । शरवत व अयला निगुलिं आपो धातु खः, तर ग्रहणया लिच्वः जःखः अःखः धाःसां ज्यू । लौका भाण्टाय्थें हैंचा खाचाय् नं प्यंगू धातु हे दु । छता कूथलां हिंसा मखु, मेगु पालेवं हिंसा खः । सुनक्खत्तं शमथ भावनां प्यंगू ध्यान लात । दिव्य श्रोतया अभिज्ञा लाभ मजुइगु खंका स्यना मबीवं वं बुद्ध शासन तोता वन । नांगाम्ह तीर्थकरं बँय् च्वंगु म्हुतुं हे नया च्वंगु खंबले वयात हे अर्हत भाःपिल । सञ्जयथें जाःम्ह गणाचार्य सारिपुत्र पाखें बुद्धया उपदेशया बारे न्यने धुंका नं थः पुलांम्ह गणाचार्य जुया न्हूम्ह व्यक्तिया शिष्य जू वने मखु धाल । वया विचारय् वृद्ध व पुलांम्ह धयागु हे लः थना तयेगु फ्वसिथें खः, न्हूपिं व ल्यायम्हपिं धयागु लः तुया फया कायेगु चीगोगु थलचा खः । सारिपुत्रं प्रज्ञाया श्रेष्ठता बिन्ति यायेवं वं धाल, संसारय् प्रज्ञावानपिं सिबे प्रज्ञाहीनपिं आपाः । जि आपाःपिनि हे आचार्य जुया च्वने । थुकथं थःत च्वतु च्वला न्हातु न्हायाः नं च्वला ज्यला फुना वनेगु हे श्रेयष्कर कथं द्वंका च्वनेगु अकुशलनं तापाना तापानावं वना अन्ततः भुना च्वनीगु अज्ञानया अन्धकार चीका छ्वयेगु सल्लेख सूत्रया अन्तिम उपदेश खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुकथं निद्यागु द्याया थुगु सफू सल्लेख सूत्रया ४४-गू प्रकारया अकुशलं तापानावं तापानावं वना अन्ततः हां निसें अकुशल ल्येंथना छ्वयेगु भिंनिकोगु उपदेश क्वचाया च्वंगु दु । धर्म उपदेश गुलि गम्भिर, धर्म श्रवण याइपिसं नं उलि हे बांलाक न्यना थुइकीपिं जुयेमाः । थुगु सफू उपदेश सफू कथं जुया बार बार ब्वने माल । ब्वं ब्वं लिसे भं भं थुइ । सफूया न्हापांगु द्याय् पूज्यपाद महाशी सयादो महास्थविरया उपदेश व अनुवादक बारे धाये धुंगु जुया हानं थन लिसा मकासे वसपोल महास्थविरया मेमेगु उपदेश नं ब्वने दइ-टेपया रूपय् न्यनेगु नं व्यवस्था जू वनी धका मनय् तया निगू शब्द थन हे क्वचायेके ।

भिक्षु सुदर्शन
श्रीकीर्ति विहार
११ अनालाथ्व ११११

Downloaded from http://dhamma.digital

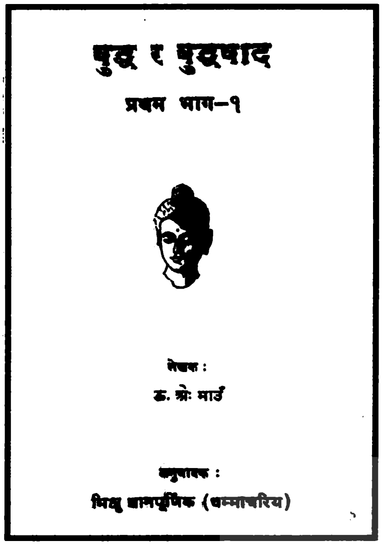

बुद्ध र बुद्धवाद

प्रथम भाग-१

भूमिका

कुनैं पनि प्रतिपादित सिद्धान्तलाई 'वाद' भन्दछ । यही अर्थमा बुद्धबाट प्रतिपादित सिद्धान्तलाई 'बुद्धवाद' भनिएको हो । हुन त बुद्ध मात्र सिद्धान्तवादी होइनन्, उनी त सर्वत्र व्यवहारवादी हुन् । दक्षिण-पूर्व एशियामा प्रायः जसोले बुद्धवादलाई अँलागेको देखिन्छ । बुद्धभन्दा पहिलेका संस्कारजन्य कुराहरूले ग्रस्त भएका बुद्धवादीहरूले व्यवहारतः बुद्धवादलाई अँगाल्न खोजिए तापनि परम्परागत संस्कारको प्रभावले बुद्धवादलाई नै मिश्रितवादको रूपमा काखी च्याप्दै गएको देखिन्छ । 'बुद्धवाद' भन्दाभन्दै पनि पूर्णरूपेण बुद्धवादी हुन सकैले पनि सकेको छैन । बरु यो भन्न सकिन्छ कि बढी रूपमा बुद्धवादप्रति विश्वास राख्ने देशमा बर्मा देश नै अग्रणीको रूपमा देखिन आउँछ । बौद्ध भन्नासाथ बुद्धवादी नै हुनुपर्नेमा यथासम्भव बुद्धवादी हुनुमा बर्मा देश अग्रणी रहेको ज्यादै खुशीको कुरा हो ।

बर्मेलीहरु आफ्नो कुलवंशपरम्परालाई नै बुद्धवादी भन्दछन् भने आज आएर उनीहरु बुद्धवादी भएकोमा कुलवंश बुद्धवादी भएकै कारणले मात्र हो भनी मान्दछन् भने उनीहरु प्रज्ञाज्ञानलाई लत्याई परम्परालाई कायम राख्ने खालको मात्र कहिन सक्नेछन् । बुद्धले अन्धभक्त भई आफूमा श्रद्धा गरेको मन नपराउने भएकोले बुद्धवादीहरु व्यवहारवादी हुन कर लाग्छ । यस पुस्तकमा बुद्धवादलाई विशद रूपमा विवरण प्रस्तुत गरी बुद्धलाई परिचय गराउन कोशीश गरिएको छ । बुद्धका उपदेशहरूको संग्रह त्रिपिटकलाई बुद्ध धर्मको सारको रूपमा उल्लेख गरेर त्यसमा अन्तर्निहित भएका कुराहरूले युक्त सुत्तहरु समेत अगाडि सारी सबैको सामु राखिदिएकोले यो पुस्तक बुद्धवादको लागि ज्यादे प्रामाणिक रूपमा देखिन आएको छ । जो कोहीले बुद्धवादप्रति आक्रमण गर्दा सोचेर मात्र गर्नु उचित छ किनकि बुद्ध संप्रदाय-निरपेक्ष छन् अनि आफ आफ्नै अनुभवलाई प्राथमिकता दिएर व्यवहारमा उत्र भन्ने निर्हठवादी महामावन हुन् ।

बुद्धले कुनै कुरा लेखेर छोडेका छैनन् तथापि बुद्धवादलाई पत्यारिलो छैन भन्न मिल्दैन किनकि ती उपदेशहरु संगायना गरेर निधो गरिएका हुन् र बुद्धको जीवनी अनुसारको व्यावहारिक पनि रहिआएकै छ । बुद्धवाद सूक्ष्म र गम्भीर भनिए तापनि पंचशील जस्ता कुराहरु सामान्यतया सरल नै पनि छन् । यही कारण बर्मेलीहरूले बुद्धवादलाई आत्मसात् गर्दै आएका छन् । भगवान् बुद्धको महापरिनिर्वाण भएको दिन बैशाख पूर्णिमा नै हो भनी बर्मेलीहरु आफ्नो देशमा प्रचलित पुस्तकहरु जिनत्थपकासिनी र बुद्धवंशको आधारमा श्रद्धाका साथ विश्वास राख्छन् । हुन पनि महापरिनिर्वाण पालिसुत्तमा समेत बुद्ध निर्वाण भएको दिन उल्लेख भएको देखिंदैन । यो बुद्धवंश बर्मेलीहरूको लागि मात्र नभै सबैको लागि नै गौरवको कुरा भएको छ ।

संस्कार प्रबल कुरा हो । संस्कारले मानिसलाई एकोहोरो पनि बनाउँछ । फलाफलको विचार नगरी

Downloaded from http://dhamma.digital

मात्र श्रद्धा गरेमा त्यो समाजको लागि विकृति बन्न सक्नेछ । यस्तै श्रामणेर बनाई बुद्धवादमा रहने गरेका बर्मेलीहरूले श्रामणेर हुने अवस्थाको उपयोगितालाई नै वास्ता नगरी कच्चा उमेरमै श्रामणेर बनाउने गरी कर मेट्ने भैं गर्न थालेकोमा यस पुस्तकले मार्गदर्शकको रूपमा विरोध जनाएको छ । नेपालमा पनि शाक्य बज्राचार्यको अनिवार्य प्रव्रज्या प्रथा रहेकोमा दूधे बालकलाइ नै प्रव्रजित गर्नु गराउनुको कुनै अर्थ रहँदैन किनकि प्रव्रजित हुनेलाई कुनै उपदेश ग्रहण गराउन सक्षम हुँदैन । यस्तो प्रथालाई औंल्याइदिनाले यस्ता धेरै अविवेकपूर्ण सःस्कारलाई सुधार गर्ने अवसर प्राप्त हुनेछ । यसमा बर्मा सम्बन्धको व्याख्या भएर पनि आलोचनामक ढंगले सुधारको पक्ष लिएको लेखकको यो पक्का बुद्धवाद हो । यसका अनुवादक पनि शुद्ध व्यावहारिक भएर निष्पक्ष अनुवाद गर्नमा समर्थ भएका छन् । बुद्ध एक स्वतन्त्र मनन र चिन्तनमा प्रश्रय दिने भएकोले उनको वादमा सम्राट अशोक जसता महापुरूष यस वादमा लागेका हुन् भन्ने तथ्य राम्रो उदाहरण हो ।

बुद्धवाद एकोहोरो र अहंकारीवाद होइन । कसैले कसैप्रति सही आलोचना गरेमा स्वीकार्नुपर्दछ र आलोचना अनुसार सुधार गर्नुपर्छ भन्ने यस वादको अभिप्राय छ । तसर्थ यो वाद सर्वजनिन रही चिरकालसम्म रहने र जुनसुकै युगमा पनि उपयुक्त मानिनेछ । बुद्धका पालामा मानवहित र दुःख शमनको लागि दिइएका उदाहरणहरु रोचक छन् । भगवान् बुद्धले भाषालाई ज्यादै महत्वपूर्ण मानेका छन् । संसारका विषयलाई बुझ्न आफ आफ्नै भाषा कामयावी हुन्छ सबैले बुझ्ने भाषा नै ज्ञान ग्रहणको लागि अत्युपयोगी हुन्छ भन्ने कुरालाई प्रमाण स्वरूप पालि मागधलाई नै भगवान्‌ले आफ्नो उपदेशको भाषा माने । यज्ञ होम आदि असमाजवादी क्रियाविधिहरु संस्कृत भाषाद्वारा गरिने भएकोले त्यस्तो क्रियाप्रति विरोध जनाउँदा स्वाभाविक रूपमा भाषाकै पनि विरोध जस्तो देखिन गएको थियो । त्यसैले प्रचार प्रसारका लागि भनी आफ्नो वचनलाई संस्कृत भाषामा आरुढ गर्न खोज्दा बुद्धले त्यसरी संस्कृत भाषामा आरुढ गर्नु आवश्यक छैन भनेको ज्यादै गहन कुरा हो किनकि भाषाले विषयहरूलाई आफ्नै संस्कृतितिर तान्छ । यसरी संस्कृत भाषालाई आवश्यकता नठान्नुमा भाषाप्रतिको साम्प्रदायिकता तथा हठीपन भन्न मिल्दैन किनकि भाषाको नाताले वादलाई नै खल्बल्याउन सक्ने अवस्था त्यो थियो । बुद्धले कसैले पनि अध्ययन गर्दा आफआफ्नो भाषामा अध्ययन गर्न छूट दिएका छन् । यसै सिलसिलामा बुद्धवादीले पालिभाषा नजान्नुको कारणले पनि बौद्धलाई पर्यन्त बुद्धवादमा भ्रम पर्ने भएको छ ।

बुद्धधर्म कसरी, कहाँ र कुन बेला प्रादुर्भाव भयो भन्ने इतिहास पत्ता लगाउन यस पुस्तकले सहायता गर्दछ । विभिन्न स्थानमा प्रचलित धर्मशास्त्र (बौद्ध) को विचार भाव उल्लेख गरिनु यस पुस्तकको विशेषता हो । पिटकलाई बुद्धधर्मको तथ्यताको आधार मानिन्छ भने पिटक नै पनि विभिन्न प्रकारले प्रकाशित भएको पाइन्छ । विभिन्न पिटकहरूको अध्ययन गर्दा यो थाहा हुन आउँछ कि पिटकहरु सबै चोखा छैनन् । पिटकमा पछि केही कुरा थपी हाँगाबिँगाको रूपमा रहन गएको हो भनी अभिधर्मपिटक पर्यन्तलाई दोषारोपण गरेको कुराले यस पुस्तकका कुराहरु ज्यादै तार्किक र अध्ययनशील उद्घोष हो भन्ने देखिन्छ । सुत्तहरु पछि पछि लेखिँदै गएको र भाणकहरूले आफूलाई मनपर्ने कुरालाई मान्ने र मन नपरेका कुरालाई नमान्ने गरेका छन् । यसले बुद्धवादमा विवाद आएको छ । त्यसैकारण महायान र थेरवादमा पनि झगडा जस्तो भएको देखिन्छ । महिला जगत्‌लाई उठाउनुपर्छ भन्ने बुद्धलाई स्वास्नी भनेको दासी जस्तो भएकी नै सबैभन्दा उत्तम छ भन्न लगाई हिन्दूकरण गरेको पाइएको छ । यो बुद्धवादप्रति ढक्का लगाउन खोज्नेहरूको धूर्तता हो । यस्तो

Downloaded from http://dhamma.digital

विषयमा यो पुस्तक ज्यादै चनाखो छ । 'म लोकमा उत्तम छु' भनी बुद्धद्वारा भन्न लगाएको कुराको खण्डन यसमा राम्ररी भएको छ । भगवान् बुद्ध अभिमानलाई हटाइसकेका व्यक्ति हुन् । उनबाट यस्तो अहंकारी वाक्य प्रयोग हुनु पत्यार लाग्दो छैन । यसरी पत्यार नलाग्दो कुरालाई हटाएर आफ्नो विचार प्रस्तुत गर्नु नै साँचैको बुद्धप्रतिको समर्थन हो । अन्धाधुन्द तारिफ गरेर असंभव व्यक्तित्वको बनाउनु बुद्धवादलाई धोपमा ढकेल्नु हो । यस मानेमा यस पुस्तकका लेखक बुद्धवादीका अगाडि ज्यादै प्रशंसनीय भएको ठान्दछु ।

जातिवाद मानवबीचको शोषणको प्रतीक हो । यसैले बुद्धले जातिवादको विरोध गरेका थिए । जातिवादको विरोध गर्दा ब्राम्हणहरूको विरोध हुन पुगेको छ । यो त स्वतः हुन गएको छ किनकि जातिवादका समर्थक र प्रोत्साहनका परिपोषक ब्राम्हणहरु नै थिए र बुद्धभन्दा पहिले जातिवादको मर्यादा थियो । यसरी यस पुस्तकमा बुद्ध प्रादुर्भाव हुनुभन्दा अघिका भारतीय सिद्धान्तहरूलाई अगाडि सारेर धर्मका बीच राम्ररी तुलना गरिएको छ । यस हिसाबले यो एउटा इतिहास र समालोचनाको पुस्तक भन्न सुहाउने भएको छ । भारतबाट पर चीन र ग्रीस आदि देशमा क्रान्ति भएको र विदेश वर्णन समेत समावेश गरी विभिन्न धर्मका क्रियाकलापलाई अघि सारिदिंदा बुद्धधर्ममा कुन कुन धर्मको प्रभाव परेको र कुन कुन धर्मको आचरणमाथि प्रहार गरेको हो भन्ने कुरा स्पष्ट हुन आउँछ ।

बुद्धधर्मावलम्बीले बुद्ध धर्म मात्र अध्ययन गर्ने गरेमा त्यस्तालाई बुद्धधर्मको वास्तविक सार बोध हुने हुँदैन । यसको सार बुझ्न पूर्वग्रन्थहरु पनि अध्ययन गर्नु राम्रो हुनेछ । यसरी अध्ययन गर्नाले बौद्धलाई साम्प्रदायिक हुनुबाट बचाउँछ । साम्प्रदायिक हुनुको कारण अन्य धर्मलाई नजान्नु हो । पिटक वाङ्मयमा आएको ब्राम्हणवाद अनुसार अग्निपूजा गर्नु, यज्ञ अनुष्ठान गर्नु र गंगानदीमा नुहाउनु आदि पुरानो ब्राम्हणवाद हो भनी बताइएको छ । हुन पनि आज नेपालमा चलेको गृहस्थी बुद्धवाद त्यसैको पृष्ठपोषक हो । यहाँ बौद्ध पुरोहित बज्राचार्यहरु आफूलाई ब्राम्हणकुलको भन्नमा गौरव मान्दछन् जब कि बुद्धले आफूलाई क्षेत्रीय कुलको भन्न चाहँदैनन् । बुद्धले जातलाई ब्राम्हण भनेको होइन, राम्रो र असल कर्म गर्नेलाई ब्राम्हण भनेका छन् । यसैले सच्चारूपमा ज्ञानी एका ब्राम्हणको बुद्धले तारिफ नै गरेका छन् । ब्राम्हणको परिचय गराएर धम्मपदमा छुट्टै ब्राम्हणवर्ग समावेश गरिएको छ । यहाँ लेखकले बर्मेली बुद्धवंशलाई मात्र आधार नमानी पालिपिटक र अर्थकथाहरूलाई अध्ययन गर्नुपर्छ भनी बुद्धको विचारधारालाई स्पष्ट पार्न खोजिएको ज्यादै निष्पक्षपूर्ण र पूर्वाग्रह रहित छ । बुद्धको कुल, वंश र गुणलाई विविधरूपमा मान्न सकिने तर्कहरु बडो खोजपूर्ण र अध्ययन मननको तिखरता रहेको भन्न सकिन्छ । २९ वर्षसम्म वृद्ध, रोगी र मरण भएकालाई बिल्कुल नदेखेको भन्ने तर्क पत्याउन गाह्रो छ भन्ने कुरालाई पनि यहाँ उल्लेख गरी यसलाई अध्ययनको विषय बनाइदिएको छ ।

बुद्धले आमाबाबुद्वारा मनाही गरिदागरिदै कसैलाई सुइँको नदिई दरवारबाट सुटुक्क निस्केको कुरा पिटकहरुमा पाइएको छ । यो उल्लेख ज्यादै विववरणपूर्ण छ । ब्राम्हण, क्षेत्री, बैश्य र शूद्रमा तल्लो वर्गकाले माथिल्लो वर्गकाको सेवा पुऱ्याउनुपर्छ भन्ने कुरा वर्णवादमा पाइन्छ भने म.नि. एसुकारी सुत्त अनुसार भगवान् बुद्धले आफ्नो फाइदा हुने भएमा जसले जसको पनि सेवा गर्नुहुन्छ भन्नुभएको छ भन्ने कुरा थाहा हुन्छ । यो भगवान् बुद्धको मानिस-मानिसका बीच श्रेणी विभाजन गर्नु उचित छेन भन्ने विचार हो । बुद्ध जीवनीका सबै कुरा त्रिपिटककै आधारका हुन् भन्ने धारणा भएकाहरूलाई स्पष्ट अवबोध हुने गरी ती कुराहरु कुनै जातककथा अनुसारका र कुनै अरु बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित ग्रन्थहरुमा उल्लेख भए अनुसार बताइएका हुन् भन्ने कुरा औंल्याइदिएर सामान्यरूपका बुद्धधर्मका अनुयायीहरूका लागि जनाउ दिनु र महिला विषयमा विशेष

Downloaded from http://dhamma.digital

उल्लेख हुनु अनि शान्त दान्त बुद्धको स्वभावलाई प्रकट गरिदिनु यस पुस्तकको व्यावहारिक कुशलता हो । भगवान् बुद्ध शुद्धोदनको दरवारमा आउँदा सबैजना बुद्धकहँ गए भने यशोधरा एक जनाले यदि मसँग गुण छ भने बुद्ध स्वयं मकहाँ आउनेछन् भनी भनेको कुरा त्रिपिटकमा रहेको नभै जातक अर्थकथामा बताइएको कुरा यहाँ उदाहरण स्वरूप प्रस्तुत गर्नु योग्य हो । निरभिमान बुद्धलाई उनी आफूले गरेको कुरामा 'मैले गरेको भनाए पुग्नेमा 'म तथागतले' भनी उल्लेख गराइएको छ । यसले बुद्धलाई अहंवादीको रूपमा देखाए झैं भान हुन्छ । शायद यस्तो कुरा त्रिपिटकमा घुसाउनु कुनै चालबाजी त होइन र ! भन्ने लाग्दछ ।

बुद्ध धर्ममा अरू धर्ममा झैं आशीर्वाद र सराप दिनुको कुनै अर्थ छैन भन्नेको प्रमाण 'हाछ्यूँ' गर्दा 'जीवतु' नभन्नु भनेकोबाट पष्ट हुन्छ । बुद्धवादमा अनावश्यक गन्थनका विषय छैन । महासमुद्रमा एउटैमात्र नुनिलो रस भए झैं बुद्धवादमा दुःखबाट विमुक्त हुने एउटै मात्र रस छ । यसैले दुःखधर्मलाई देखी जानी भगवान् बुद्धले गृहत्याग गरेको हो किन्तु चार निमित्त देखेरमात्र होइन भन्ने कुरा यहाँ देखाइएको छ । आज यूरोपमा वर्षको ७० हजार र अमेरिकामा वर्षको २२ हजार व्यक्तिले आत्महत्या गरेका छन् र संसारका मानसिक अस्पतालमा वर्षेनी ६८ हजार रोगी रहने गरेको कुरा बताई आधुनिक जीवनसँग तुलना गर्नु भगवान् बुद्धको दुःखसत्यलाइ मानिसले आत्मसात् गर्न नसक्नु हो भन्ने देखाइएको छ । मरेपछिमात्र मुक्त हुन्छ भन्ने व्यक्तिहरू यस संसारमा धेरै छन् तर बुद्धवादको लक्ष्य मरणभन्दा अघि नै सुख साक्षात्कार गर्नुपर्छ भन्ने छ । बुद्धको 'अनात्मवाद' को अर्थ आत्मा छैन भन्ने कोरा अर्थ होइन कि आत्मा स्थिर छैन भनिएको हो । त्रिलक्षण अर्थात् अनित्य, दुःख र अनात्म हो । यसमा दुःख लाण अनित्य लक्षणमाथि आधारित छ र संस्कारधर्महरू अनित्य स्वभावको रहेको कारणले सारतत्व आत्मारहित भई विपरीत र विनाश हुनुपर्ने अवश्यम्भावी छ भनी लगाईको अर्थ सर्वसाधारणको लागि ज्यादै उपयोगी छ । यस विषयमा दिइएको व्याख्या ज्यादै राम्रो छ । अनात्मवादको पुष्टिको लागि उदाहरण दिंदा वजिरा स्थविराले दिएको रथको पांग्रा, ईषा, दण्डी र धुरी आदि जोडिएको चीज वस्तुलाई 'रथ' भनी व्यवहार गर्ने गरेको र पञ्चस्कन्ध नाम, रूप धर्म रहँदा सत्त्व भनी व्यवहार सम्मुति हुन्छ भन्ने कुराको जवाफको प्रचलित उदाहरण अर्थगम्य रूपमा यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

भगवान् बुद्धको परिनिर्वाण भएर धेरै वर्ष नबितदै १८ महागणमा छुट्टिएका कुनै पनि बुद्धवादीले आत्मवादलाई तिरस्कार गरेको कुरा साझा सिद्धान्त झैं भएको छ । यसले बुद्धको सिद्धान्तलाई अमर पारेको छ । हुन त तृतीय संगायनअघि अनात्मवादलाई तिरस्कार गर्नेहरू नभएका होइनन् तर उपनिषद्का आत्मवादलाई सकारेको पनि होइन । बरू नाम रूप धर्म समूहभन्दा बढी विशिष्ट पुद्गल हो सम भनेका छन् । पुद्गलवाद विस्तार विस्तारै लोप भई अनात्मवादलाई स्वीकारेको कुरा सारगर्भित छ तापनि आजका बुद्धवादीहरू सबै अनात्मवादी नै हुन् भनी भन्न नसकिने कुरा यहाँ बताइएको छ, यो आजको नयाँ विचारको सृजना हो । पालिपिटकमा आएको अनात्मवादलाई अस्वीकार गर्ने पश्चिमी विदूषी Mrs. Rhys Davids को विचारलाई स्पष्ट गरी उल्लेख गरिएको हुँदा यस विषयमा यस पुस्तकको ठूलो महत्व बढ्न गएको छ । समूचारूपमा विचार गर्ने हो भने यस पुस्तकलाई बुद्धधर्मको भाष्य हो भन्न सकिन्छ ।

ब्राम्हणहरूको जातिवाद र यज्ञ अनुष्ठान आदिलाई निन्दा र उपहास गर्नु बुद्धवादका ठूला विशेषता होइनन् र बुद्धवादको मुख्य विशेषता त आत्मालाई तिलाञ्जली दिनु हो भनिएको कुराले सानातिना आलोचना गर्दैमा बुद्धवादी होइन भन्ने कुरा साह्रै चुनौती पूर्ण छ । त्यसरी नै ब्राम्हणवादले भगवान् बुद्धको आलोचना नगरेका होइनन् तर सबै आलोचना सही नै हुन्छ भन्न सकिन्न । मलाई लाग्छ यसको मतलब आलोचनामात्र

Downloaded from http://dhamma.digital

गरेर हुँदैन अपितु मानिसले व्यवहारमा उत्रनुपर्दछ र सबैको मनलाई जित्नु पर्दछ भन्ने आशय हो । सूर्य अस्ताउने पनि होइन, उदाउने पनि होइन, त्यो त पृथ्वी घुम्दा उदाए अस्ताए जस्तो देखेको मात्र हो । तैपनि हामी सूर्य उदायो र अस्तायो भन्छौं । त्यसरी नै बुद्धले उपदेश दिने तरीकालाइ लिएर बुद्ध आत्मवादी नै हुन् भन्ने गरेका हुन् भन्ने जस्तो उदाहरण उल्लेख गर्नु अनात्मवादका हिमायती हुन् भन्ने कुरा दर्शाउनु यसको विशेषता हो । आजका मानिसहरु भगवान् बुद्धले बुद्धधर्म प्रतिपादन गरेको होइन, यो अतीतका तथागतहरूका पालादेखि चल्दै आएको हो भन्ने कुरा उल्लेख गर्दैनन् । वास्तवमा बुद्ध स्वयंले अतीतका बुद्धहरूको कुरा गरेका थिए ।

अनात्मवाद एउटा जटिल विषय हो । यसलाई बुझ्न ज्यादै गाह्रो छ तर अनित्यबोध हुनेका लागि भने यस विषयमा सम्झन सजिलो हुन्छ । यस विषयमा विज्ञानका कुरालाई अगाडि सारेर स्पष्ट पार्न पश्चिमी दार्शनिकहरु बर्ट्रेण्ड रसेल र हेनरी बर्गसन आदि विद्वान्हरूको विचारलाई उद्धृत गरी अगाडि बढेको कुराले वास्तविक रूपमा बुद्धको अनात्मवादको पुष्टिमा टेवा मिल्न गएको छ । बुद्धवादका कुरामा दर्शनाचार्यहरूको दृष्टिकोणलाई मात्र कदर गरेको नभै साहित्यकारहरु जस्तै नाटककार र उपन्यासकार आदिलाई पर्यन्त यस विषयमा ज्ञानभूमि मानेको छ । यो लेखकको चौतर्फी दृष्टिकोण हो । यसरी आत्मवाद मानिसको अभिमानमात्र हो, अनात्मवाद विज्ञानसम्मत पनि छ भनी ज्यादै राम्रो उदाहरण पेश गरिएको छ । अंग्रेजी दार्शनिक David Hume को विचार पालित्रिपिटकमा आएका कुराहरूसित एकनास हुनु अचम्मलाग्दो मान्ने लेखकले बुद्धवादलाई एशियाबाट विश्वमा नै व्यापक र वैज्ञानिक भएको सिद्ध गर्न प्रयास गरेको छ । निदाउँदा चित्तसन्तति रोकिरहेको अवस्थामा आफ्नो व्यक्तिगत विषयलाई केही पनि नजानिएको उदाहरण पेश गरी अनात्मवादलाई पुष्ट्याउन खोजेको Hume को विचार साधारण भए पनि तर्कपूर्ण छ । जन्मजात चित्त र अभ्यास एवं आचरणको कारणले उत्पन्न हुने चित्तको प्रभावकारिता यहाँ बेजोड किसिमले बताइएको छ । मानिसलाई चिन्ने सबैभन्दा ठूलो माध्यम (उपाय) नै त्यसको चित्तलाई थाहा पाउनु हो भन्ने कुरा सामान्यतया सबैलाई थाहा भएर नै मानिसको चित्तवृत्तिलाई देखेर मानिसहरु छक्क पर्छन् र तारीफ तथा आलोचना गर्छन् । यी विषयलाई हल्कासाथ बताएर पनि मानिसलाई प्रभावित पार्नु यस पुस्तकको अर्को विशेषता हो । विज्ञानको ठोस ज्ञान बुद्धको समयभन्दा धेरै पछि भएको कुरा सर्वसम्मत छ, किन्तु बुद्धले उसबेला नै विज्ञानलाई चिनाइसकेको कुरा आज आएर स्पष्ट हुन आएको छ । यस उसले बुद्धका प्रत्येक विचार आजको विज्ञानसम्मत देखिनुमा बौद्धहरूहरूलाई गौरव लाग्ने कुरा भएको छ । विज्ञानको संसार छायासंसारमात्र हो किनकि वैज्ञानिकहरूले बाह्यसंसारको छायाँलाई मात्र देख्न र जान्न पाउँछन् भनी ग्रीक दार्शनिक प्लेटोको ग्रन्थबाट उद्धृत गरी दिइएको गुफाभित्रका राजबन्दीहरूले देख्ने अगाडिको दृश्यलाई उदाहरण बनाई पालिका कुरालाई औल्याएर बुद्धका कुरा विज्ञानसम्मत रहनु आजको युगको समेत प्रतिनिधित्व रहनु हो भनेर समर्थन जनाएको भएता पनि विज्ञानभन्दा परका यथार्थहरु पनि बुद्धका उपदेशका विषय हुन् भनी यहाँ देखाउन खोजिएको छ । Paul Carus ले बुद्धवाद निराशाजनक नास्तिकवाद होइन भनेका छन् । यो 'शान्ति' भनी कोहीसँग झगडा नगर्नु निराशावाद होइन वास्तविक बुद्धवाद हो भनी उनको विचार यहाँ उल्लेख गरिएको हुनुपर्दछ । हिन्दूधर्मको अति प्रभाव भइरहेको एशिया महाद्वीपमा आत्म र अनात्म आदि विषयमा यहाँ हिन्दू धर्मसँग ठाउँ ठाउँमा तुलना गरिएको छ, यो बुद्धवादलाई बुझाउन ज्यादै उपयोगी भएको छ ।

पञ्चस्कन्ध आत्मवादको निमित्त आधार भरोसा नभएको कारणले बुद्धले त्यस कुरालाई विशद व्याख्दा

Downloaded from http://dhamma.digital

गरेका हुन् । दुःख पनि नभएको, सुख पनि नभएको वेदनालाई बुझ्न सजिलो छैन । भगवान् बुद्धले ३६ भन्दा बढी प्रकारका वेदनालाई लिएर उपदेश गरेका छन् । माथिल्ला तहका व्यक्तिले तल्ला तहका व्यक्तिमाथि माया दया राख्ने कुरा धेरै ठाउँमा पाइन्छ तर समान तह भएका मानिसले परस्परमा राख्नुपर्ने माया दयालाई यहाँ कोट्याएर सम्झाउने गरिएको छ । संस्कार पनि एउटा धर्म नै हो । यो एक प्रकारले शोधन, प्रबन्ध र व्यवस्था गर्ने धर्म हो । ३ प्रकारका संस्कारमध्ये श्वास प्रश्वास आदि शरीरसँग सम्बन्ध राख्ने 'कायसंस्कार', विचार, निरीक्षण र परामर्श हुने वचीसंस्कार र संज्ञा र वेदनाको विचार सहित चित्तसित सम्बन्ध हुने चित्तसंस्कार हुन् । यी संस्कार सहितका मानिसलाई शोधन, प्रबन्ध र व्यवस्था गर्ने अध्यात्मधर्म र बाह्यधर्मलाई यहाँ बुझ्नु योग्य छ । बुद्धवादमा कर्मनियाम र भवसंसार आदि धर्महरु जतिसुकै कारण युक्तीले परिपूर्ण छ भनिए तापनि यसलाई वैज्ञानिक विधिद्वारा हातले समाती प्रत्यक्ष प्रदर्शन गर्न असम्भव भएको कारणले विश्वासद्वारा स्वीकारी आचरण गर्नुपर्ने यी धर्महरु हुन् । जस्तै, जहाजद्वारा यात्रा गर्दा र डाक्टरसँग औषधी गर्दा विश्वास नगरी हुन्न । यो ज्यादै मननीय कुरा हो । बुद्धवाद आत्मालाई नमान्ने भएता पनि नास्तिकवाद होइन भन्ने कुरा अगाडि नै भनिसकिएको छ । बुद्धकालीन मानिसहरूले मुटुलाई चित्तको आधारस्थल रूपमा राखी यसलाई सम्झिराखेको हुँदा यस विषयमा भगवान् बुद्ध मौन रहनुभएको हो । कारण, बुद्धले मानिसको धारणालाई स्वीकार्नु हुन्न तर आफ्नो धारणालाई अगाडि राखेर उपदेश गरेको खण्डमा मानिसले पनि स्वीकार्ने छैन भनी भगवान्को मौन रहनुको मुख्य कारण यहाँ गहिरो प्रकारले बताइएको छ ।

बुद्धले प्रतिपादन गरेका कुराहरु सबै उपनिषद्मा पहिल्यै व्याख्या भइसकेको भनी बुद्धधर्मलाई नयाँ र छुट्टै प्रकारको धर्म नठान्नेहरु पनि छन् । जस्तै, 'तृष्णा' वृहद् आरण्यक उपनिषद्मा उल्लेख भएको विषय हो तर बुद्धले त्यसलाई चिरफाड गरी विशद व्याख्या सहित आफ्नै ढंगले प्रतिपादन गरेर मानवसमक्ष यथार्थरूपमा राखेको कुरा कम मनन योग्य छैन । तृष्णा नै दुःखको कारण हो भन्नु नै यसको सारांश हो । बुद्धवादलाई नरूचाउने केही पश्चिमी राष्ट्रका नागरिकहरूले मानिसलाई तृष्णा र लोभलाई प्रहाण गर्ने प्रेरणा दिनु मनुष्यसंसारलाई उन्नति र वृद्धि गनृ विघ्न बाधा पुऱ्याएको हुँदैन र ? भनी सोध्छन् । तिनीहरूको त्यो तर्क प्रत्येक मानिसले मासु खान छोड्यो भने अन्तमा यस संसारमा तिरश्चीन पशुको संख्या बढी मनुष्यलोकलाई विनाश गर्दैन र ? भनी पशुको हत्या गरी मासु खान चाहनेले दिने तर्क जस्तो र प्रत्येक मानिस भिक्ष भएमा अन्तमा मनुष्यको वंश परम्परा छिन्न भएर जाँदैन र भनी कामगुणप्रति ममता राख्ने व्यक्तिले दिने जस्तो कुरा हो भनी त्यस्तालाई कुतार्किक ठहऱ्याएर बुद्धवादप्रति प्रतिरक्षा गर्न खोजिएको यो विषय साह्रै बुद्धिमत्तापूर्ण छ । यस्तै मानिसले कुनै चीजको आशा राखी कार्य गरेको होइन । पछिल्तिरबाट कुनै चीजले घचेटेको कारणले मात्र कार्य गर्दछ । त्यसरी पछिल्तिरबाट प्रेरणा दिने विषय प्रतिसन्धिदेखि गाभिएर आएका आशाछन्दहरु हुन् भन्ने जुन धारणा यहाँ व्यक्त गरिएको छ, यो विकार हटाउन सके मानिस साँचैको मानिस भई मानवीय सुखभोग गर्न समर्थ हुन्छ भनेर मानिसलाई चोख्याउन खोजिएको हो । मानिसले मर्नुपर्छ तर पनि कीर्ति राखेर अमर हुन चाहन्छन्, त्यसो गर्नु मानिसको अस्तित्व मेटाउने यमराजलाई अमरत्वको हाँक दिएको भनी जुन तर्क दिइयो यो एउटा पुरातनवादीको अगाडि नयाँ मोडको विचारधारा हो ।

बुद्धवाद अनुसार शील नै सबै थोक होइन । यो एउटा निर्वाणयात्राको मार्गमा विश्रामस्थलमात्र हो किनकि देश, काल र परिस्थिति अनुसार शील फरक फरक हुन सक्छ । यो बुद्धवादलाई टेवा दिने साह्रै

Downloaded from http://dhamma.digital

नै प्रगतिशील विचारधारा हो । एउटै मात्र सिद्धान्तमा लाग्दा त्यसमा अरूतर्फको विकास हुँदैन । यही सिद्धान्तमात्र ठीक छ अरु सिद्धान्त निरर्थक हो भन्नु उचित छैन । यो विचार पालित्रिपिटकको विशेषता अनि उदारता हो । भगवान् बुद्धको अनातमधर्मलाई नबुझ्ने व्यक्तिले जातककथाको जन्म सम्बन्धी कथाहरूलाई आधार लिई बुद्धले उपदेश गर्नुभएको भवसंसार अन्य भारतीय धार्मिक वादहरूको भवसंसारसँग एक समान छ भनी गलत धारणा राख्ने सम्भावनालाई अगाडि सारी बुद्धवादको भवसंसार अन्य भारतीय धार्मिक वादहरूको भवसंसारसित भिन्न छ भन्ने उल्लेखले बुद्धवादलाई थाहा पाउन सबैलाई कुत्कुती लगाउँछ । बौद्ध साहित्यमा यो एक नयाँ पुस्तक थप भएको छ ।

पुनर्जन्म तिरश्चीनबाट मानिस र मानिसबाट तिरश्चीनमा पर्ने कुरा ज्यादै जटिल भई बुद्धवादीहरु ज्यादै अलमलमा परेका छन् । यसलाई भगवान् बुद्धले पनि स्पष्टतया बताउनु नभई मौन धारण गर्नु भएको देखिन्छ । भवसंसार गम्भीर भएको कुरा बुद्धले पनि सकारेका छन् । यो नै बुद्धको बुद्धवाद हो । यस विषयको निर्णयलाई सानातिना प्रश्न र उत्तरमा टुंग्याउन सकिंदैन । पुनर्जन्मलाई मान्ने र नमान्ने खालका विद्वान्हरूको नाम समेत उल्लेख गरी यस पुस्तकले लेखकको गहिरो अध्ययनको प्रमाण प्रस्तुत गरेको छ । यसले बुद्धको पुनर्जन्म सम्बन्धी विषयमा त्रिपिटक जटिल भएको स्पष्ट छ । प्रज्ञावानलाई र साधारण व्यक्तिलाई भगवान् बुद्धले ऋतु अनुसारको हावा पानी झैं आफ्नो उपदेशलाई बनाउनु भएको छ ।

बर्मामा (म्यान्मा:) माताहरूलाई देव-साधन गराई मृतकहरूसँग पुनर्जन्म विषयको सोधपुछ गर्ने गरिन्छ । त्यस्तै मरेकाको जीउमा प्राण प्रवेश गरी देखाउने पनि गर्छन् । यसले परलोक छ भन्ने धारणा राख्नेका लागि बल दिन्छ । यो परम्परागत विषय अध्ययनको विषय छ ।

भवसंसार, पालिपिटक, आत्मा-अनात्म, परलोक, मृत्यु, रूपवाद, जैनसिद्धान्त, उपनिषद र विज्ञानवादको मन्थन स्वरूप तर्कवितर्कलाई अघि सारेर बुद्धवादलाई आफ्नो विचार सहित व्याख्या गरिएको यस पुस्तकका लेखकलाई यो एउटै पुस्तकले परिचय गराउन सामर्थ्य राख्दछ । मलाई विश्वास छ यस पुस्तकले धेरैलाई बुद्धवादतिर आकर्षित गर्दछ र यो पुस्तकले त्रिपिटकले जस्तै प्रसिद्धि पाउनेछ ।

पुस्तक अमूल्य छ । यसलाई अध्ययनशील व्यक्ति समक्षसम्म पुऱ्याउने दायित्व नेपाली बुद्धवादीहरूमा छ । यो पुस्तकको अर्को संस्करण छापिंदा अहिले रहेका भाषागत अशुद्धीलाई सच्याउन ठूलो होश पुऱ्याउनु आवश्यक छ । प्रिण्ट मिस्टेक भएको कममात्र देखिन्छ भने प्रुफ रिडरको बेहोशी नै यसमा देखिएको छ । शब्दहरूमा प्रगाढ हुनुपर्नेमा प्रगाध, तोकिएको सट्टा तोकिएको, वर्तमान हुनुपर्नेमा वर्तमान, गौरवको गौरव, अनुदितको अनुदित, अनुसरणको अनुशरण, आरूढको आरूढ, लेऊको लेउ, आसक्तिको आशक्ति, सूक्ष्मको शूक्ष्म आदि शब्दहरु अशुद्ध छापिन पुगेका छन् । कुनै कुनै शब्द पालि शब्द भएकोले नेपाली शब्द अनुसार अशुद्ध जस्तो देखिने पनि छन् जस्तो पालिका शुद्ध बुद्धवंश नेपालीमा बुद्धवंश हुन्छ । जोड्नुपर्ने ठाउँमा नजोडिएका पनि छन्, जस्तै स्वीकार्नु पर्नेछ, वैशाख पूर्णिमा, पर्ने छ आदि ।

पूर्णविराम नराखिकनै शुरु गर्नुपर्ने 'तर' र 'किनभने' बाट शुरू भएका वाक्यांश रहेका छन् । गरिरहनुपर्दछ, देख्नु भएकै होला, सकिन्छ आदि एकवचनका रूपलाई 'छन्' गरी बहुवचन गरिएका छन् । प्रिण्ट मिस्टेक वा सामान्य अशुद्धीमा विश्वको विश्व हुनु, सुनको सून हुनु, निम्न विसर्ग पर्न जानु, सम्राट, आयुष्मान्, भगवान् आदिमा खुट्टा नकाटिनु, 'पछि' कहीं जोडिनु कहीं नजोडिनु, कही उपरोक्त कहीं उपर्युक्त

Downloaded from http://dhamma.digital

हुनु, भाई भनी दीर्घ लेखिनु, जस्तोको जस्ती र आएकोको आएकी, अशोककाको अशोकको लेखिनु आदि छन् । यस्तै अरु पनि छिटपुट ठाउँहरु देखिन्छन् । यस पुस्तकमा प्रयोग गरिएको कागज ठिकैको छ र छपाइ राम्रो छ ।

यो पुस्तक नेपाली समाजमा नेपाली भाषामा प्रस्तुत हुनुमा यसका अनुवादक विद्वान् भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर ठूलो प्रशंसाका पात्र हुनुहुन्छ । स्व. भिक्षु अमृतानन्दद्वारा नेपाली साहित्यभण्डारमा बौद्ध साहित्यको अभाव पूर्ति गरिएको छ भने यो एउटैमात्र पुस्तक पनि नेपाली साहित्याकाशमा एउटा चम्किलो तारा भएर थप हुन पुगेको छ । यस प्रकारको पुस्तक नेपाली साहित्यमा हुनु सायद यो पहिलो हुन सक्छ । विषय चयनमा महास्थविरज्यू ज्यादै बेजोड व्यक्तित्वको हुनुहुन्छ । कुनै पनि कुरा पूरा हुँदैमा पुग्दैन गहकिलो हुनुपर्दछ भन्ने वहाँको विचारसँग म परिचित छु । पुस्तक वा कुनै आर्टिकल प्रकाशित भएर मात्र पुग्दैन भाषा शुद्धी समेत हुनुपर्दछ भन्ने वहाँको स्तरीयता चाहना अनुकरणीय छ । वहाँले कृपापूर्वक दिनुभएको औसरले बुद्धवाद जस्तो गहन विषयलाई पाण्डुलिपि छँदै अध्ययन गर्न पाएको छु । यो पुस्तक आद्योपान्त हेर्दा धेरै लाभान्वित भएको छु । यस कुरामा म श्रद्धेय भन्तेप्रति ज्यादै आभारी छु । वहाँबाट यस्ता सुकीर्तिका कार्यहरु हुँदै रहनेछ र म पनि सदा त्यसमा सहभागी हुँदै रहन पाउनेछु भन्ने आशा पनि लिएको छु । भगवान् बुद्धको बुद्धवादप्रति समर्पित हुन सदाशय व्यक्त गर्दछु ।

ये धम्मा हेतुप्पभवा; हेतुं तेसं तथागतो आह ।
तेसं च यो निरोधो, एवं वादी महासमणो ॥

सुवर्ण शाक्य
ॐ बाहाल टोल, काठमाडौं
बु.सं. २५३५ आषाढ संक्रान्ति
ने.सं. ११११ तछलाथ्व ३
वि.सं. २०४८ आषाढ १
ई.सं. १९९१ जून १५

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

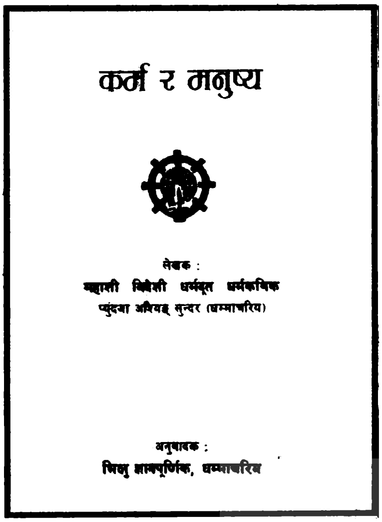

कर्म र मनुष्य

मन्तब्य

कर्म र मनुष्य एक अर्काको पूरक शब्द हुन् । यो संसारमा विना कामको मानिस हुँदैन भने मानिस विना मानिस मानिसले गर्ने काम पनि त हुँदैन । प्रत्येक व्यक्तिको कुनै न कुनै काम हुन्छ नै; चाहे त्यो राम्रो होस् चाहे नराम्रो । मानिसले जन्मेदेखिन् काम गर्न शुरू गरिहाल्छ । रूनु, कराउनु, हाँस्नु, खानु पनि काम नै हुन् । शरीर, वचन र मनले गर्ने सबै क्रियाकलापहरू काम नै हुन् । मानिस मात्र होइन सारा चराचर जीवहरूले पनि काम गर्छन् । त्यति मात्र होइन, यी निर्जीव वस्तु प्रकृतिले पनि आ-आफ्नो काम गरिरहेका हुन्छन् । तर कर्म र काममा केही भिन्नताहरू छन् । मानिसले गर्ने सबै काम कर्म होइन तर सबै कर्म काम नै हुन् ।

मनुष्यले गर्ने कार्यहरू तीन प्रकारका छन्– (१) शरीरले गर्ने शारीरिक काम (२) मुखले गर्ने वाचिक काम र (३) मनले गर्ने मानसिक काम । यी तीन थरीका कार्यहरूमा मानिसक कार्य सबभन्दा बलवान् हुन्छ । किनकि शरीर र वचन मनका दास हुन् । हुन त शरीरको आफ्नै स्वाभाविक ाम । जस्तै आँ खा झिमझिम गर्नु, स्वास फेर्नु, नसाहरू चल्नु, मुटुको ढुकढुकी आदि । शरीर र वचनको स्वाभाविक कार्यलाइ्र कर्म भनिंदैन । केवल मनले निर्देशिचत गरेका शारीरिक् र वाचिक कार्यलाई नै कर्म भनिन्छ । त्यसैले भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ–

'चेतनाहं भिक्खवे कम्मं वदामि ।' अर्थात् 'भिक्षुहरू ! म चेतनालाई कर्म भन्दछु ।'

"मनो पुब्बङ्गमा धम्मा-मनो सेट्ठा मनो मया" जुनसुकै अवस्थामा पनि मन नै अग्रगामी हुन्छ, त्यसकारण मन नै मुख्य हो, मनले नै सर्ब व्याप्त भइरहेको छ ।

बुद्ध धर्ममा कर्म भनेको यहीबाट शुरू हुन्छ । यी मनबाट चिताएर गरिने कर्महरू पनि दुई प्रकारका छन्–

१. कुशल कर्म
२. अकुशल कर्म

कुशल र अकुशल कर्मको परिणाम बारे भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ- "मनसा चे पसन्नेन, भासति वा; करोति वा, ततो नं सुखमन्वेति, छाया व अनपायिनी" राम्रो नियतले कुरा वा काम गर्ने व्यक्तिमा आफ्नो शरीरको छाय पछि पछि आए झैं सुख पनि पछि पछि आउने छ ।

"मनसा चे पदुट्ठेन, भासति वा करोति वा; ततो नं दुक्खमन्वेति, चक्कंव वहतो पदं ।" खराब नियतले कुरा वा काम गर्ने व्यक्तिको पछि पछि गाडा तान्ने बैलको पछि पछि गाडाको चक्का गुड्दै आए झैं दुःख पनि पछि पछि आउने छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

त्यसैले असल काम गरेमा फल पनि असल नै र.खराब काम गरेमा फल पनि खराब नै पाउने छ । यही कुरामा विश्वास गर्नु नै एक प्रकारको सम्यग्दृष्टि हो ।

प्रस्तुत पुस्तकमा कुन कर्मले कस्तो फल दिन्छ भन्ने कुराहरूको विस्तृत वर्णन गरेका छन् । यसमा 'शुभ' नामक ब्राह्मणले बुद्धलाई कर्म फलको बारेमा सोधेका प्रश्नहरूको प्रत्युत्तरमा बुद्धले दिनु भएका उपदेशहरू र त्यसलाई सुहाउने उपमाहरू समेत रोचक, सरल, स्पष्ट एवं सुबोध रूपले वर्णन गरिएका छन् । यस्तो महत्वपूर्ण ग्रन्थ रत्नलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी सर्वसाधारणले पढ्ने मौका प्रदान गर्ने आयुष्मान ज्ञानपूर्णिक (शासनध्वज धर्माचार्य) साँच्चै नै धन्यवादका पात्र हुन् । उहाँको यस कार्यप्रति मेरो हृदयदेखि साधुवाद छ ।

अन्त्यमा यस पुस्तकको प्रकाशकमा लेखमाया शाक्य प्रमुख थिए । अहिले पहिलो संस्करणको यो दोस्रो संस्करण "सन्ति सुखावास" मार्फत भइरहेको छ । यस पुण्य सबैमा निर्वाण प्राप्तिको हेतु होस् भन्ने कामना गर्दछु ।

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर
सुमङ्गल विहार, ललितपुर
चैत्र २०५४

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

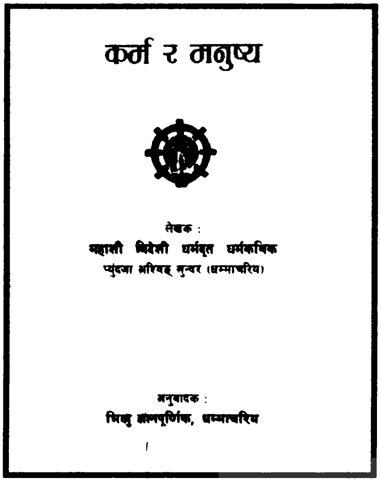

कर्म र मनुष्य

भूमिका

भगवान गौतम बुद्धको जीवनी जान्न चाहेमा देशपिछेको फरक कुराहरु प्राप्त हुने भइराखेको छ । एकै प्रकारको जीवनीको लागि धेरै विद्वान्हरुले खोजिनीति गरी बुद्धको जीवनीबारेमा प्रकाशित गरिसकेका पनि छन् । तथापि कहीँ कहीँ द्विविधाका कुराहरु पनि देख्न आइरहेकै छन् । हालसम्मका बुद्धजीवनीमा बर्माद्वारा तय गरिएकोलाई नै धेरैले अनुशरण गरेको देखिन्छ । बुद्धवंशलाई उल्लेख गर्दा भगवान् बुद्धले गर्भप्रवेश गर्दादेखि नै सम्बत्को उल्लेख गरिएको छ । यसलाई महासंबत् भनिन्छ । यसरी ठोकेर लेख्न सक्नुमा यसको विशेषता रहन गएको कुरा स्पष्ट हुन्छ । यस पुस्तकमा उल्लेख भए अनुसार महासम्बत् ६७ सालको आषाढ पूर्णिमाका दिन मध्यरातमा कपिलवस्तुका अधिपति राजा शुद्धोधनकी अग्रमहिषी महामायादेवीको कोखमा श्वेतकेतु देवपुत्रले गौतम बुद्ध हुनको लागि प्रतिसन्धि ग्रहण गरेका हुन् । दश महिनापछि महासम्बत् ६८ साल वैशाख पूर्णिमाका दिन दिउँसो १ घडी बित्दा रमणीय लुम्बिनीको शालोद्यानमा राजकुमार सिद्धार्थको रुपमा जन्म लिएका हुन् । पुत्र राहुल जन्मिसकिएर बुद्धले महासम्बत् ९७ साल आषाढ पूर्णिमाको मध्यरातमा महाभिनिष्क्रमण गरेका हुन् । महासम्बत् १०३ साल वैशाख पूर्णिमाको सन्ध्यामा बोधिमण्डपतिर उपसंक्रमण गरी अपराजित पल्लंकासनमा पलैंटीमारी बसेका हुन् । बुद्धत्व लाभ गरेका भगवान् बुद्धलाई परिभाषित गर्दा यसरी भनिएको छ कि बुद्ध भन्नाले भएभरको क्लेशलाई वासना रहित हुने गरी हनन गर्न सक्ने अरहत्तमार्ग ज्ञान हो साथै जान्नु, बुझ्नु पर्ने सम्पूर्ण कुरालाई बाँकी नराखी निरवशेषरुपमा देख्न जान्न सक्ने सर्वज्ञता ज्ञान अनि यी ज्ञानद्वयलाई अधिनमा राखिराख्ने श्रेष्ठोत्तम पुद्गललाई जनाउँछ ।

भगवान् बुद्धको ज्ञान लोकोपकारी छ भन्ने दृढ विश्वास भएका यस पुस्तकका लेखकले बौद्ध भएर पनि बुद्धका उपदेश थाहा नपाउने धेरै छन् भनी त्यतातिर आफ्नो विचार पुऱ्याएर यतातिर आफ्नो प्रयासलाई अगाडि सारेको देखिन्छ । अरु धर्मालवम्बीहरु बच्चैदेखि आफ्नो धर्मको साधारणज्ञान थाहापाएका हुन्छन् भने बुद्धशासनानुयायीहरु त्यसरी जान्दैनन् भनी अफसोच गरेर आफ्नो कुनै पनि उपदेश बुद्ध जीवनीलाई आधारमानी गर्ने गरेको कुरा स्पष्टरुपमा पूज्य भिक्षु सुन्दर प्युंदजा च्याउँले बताउनु भएको छ । यसै क्रममा वहाँ लेखकले भगवान् बुद्धले श्रावस्ती नगरको जेतवनाराममा रहनु हुँदा करुण पूर्वगामी प्रज्ञाद्वारा निर्देशन दिनु भएको 'चूलकम्म विभङ्ग' नामक सूत्रोपदेशको सार मात्रलाई अगाडि राखी यो 'कर्म र मनुष्य' नामक पुस्तक सबैको सामू अगाडि राख्नु भएको हो । बुद्धको उपदेश सत्पात्रको लागि हुनेछ, यसकारण विमुक्त हुन चाहने जो कोही व्यक्तिलाई जुनसुकै याम र प्रहरमा पनि उपदेश दिन तत्पर रहने र त्यस्ता व्यक्तिलाई पर्खिरहने मात्र होइन आफै नै त्यस्ताकहाँ गएर उपदेश दिने जस्ता बुद्धका कृत्यहरु ज्यादै उदाहरणीय भएका कुराहरुलाई उल्लेख गर्दै कर्मको परिभाषा, कर्मको आधिपत्य, कर्मको फल र कर्मको आधिपत्य स्वीकार गर्न नचाहनेको लागि उपाय आदि विषयमा तथ्य बोध गराउने हेतु नै यस पुस्तकको उद्देश्य भएको देखिन आउँछ । सत्त्वप्राणीको जीवनको आधार नै कर्म हो भनेर कर्म नै सबैको निजी सम्पत्ति र कर्म नै अंशियार पनि भएको हुनाले कर्म नै यावत् जीवनको उत्पत्तिको कारण भएको कुरा बताइएको छ साथै यही कर्म नै

Downloaded from http://dhamma.digital

बन्धु बान्धव तथा प्रतिशरणको आधार भएको हुनाले मनुष्य र देवता आदि भनी विभाजन हुन गएको हो । यही कारण कर्मले गर्दा नै हीन र महान्‌को रूपमा विभाजन भई कर्मद्वारा नै मनुष्य जीवनको नेतृत्व लिइराखेको कुराको व्याख्या विविध उदाहरणको रूपमा घटनाहरु प्रस्तुत गर्दै कर्मको महत्तालाई यहाँ अगाडि सारिएको छ ।

सामान्य अर्थमा 'कर्म भनेको काम हो । सुत्तन्त विधि अनुसार भन्ने हो भने पनि यही अर्थ देखिन्छ । यही 'कर्म' लाई अभिधर्मविधि अनुसार भन्दा 'चेतना' मान्नुपर्दछ । जुनसुकै काम पनि राम्रो र नराम्रो दुबै हुन सक्छ । यही कारण राम्रो काम गर्नेले सुखभोग र नराम्रो काम गर्नेले दुःख भोग गर्छ भनेर सामान्य मनुष्यले पनि बुझ्ने गर्छ । मानिसले काम गर्दा आफ्नो इच्छा अनुसार गर्ने हुन्छ, यसैले यो कर्मलाई 'कामना' भनेर पनि कहिँ कहिँ अर्थ लगाइएको पाइन्छ । यो कामना मनले गरेर चुप लाग्ने हुन्छ भने बोलीले स्पष्ट पारिदिने पनि हुन्छ अनि शरीर आफैं अघि सरेर गर्ने चाहिं त स्पष्ट कर्म नै भयो । यही कर्म अतीतमा गरेको भए वर्तमानमा र वर्तमानमा गरेको भए भविष्यमा त्यसको फल प्राप्त हुने हुन्छ भनिएको छ । तत्काल प्राप्त हुने फललाई बुझ्न सकिन्छ , तर पछि गएर असर पर्ने फलहरूमा प्रायः मानिसहरु विश्वास गर्न गाऱ्हो मान्दछन् । गाईले खाना खानासाथ दूध दिए झैं कर्मको फल तत्कालै हुन्छ भन्ने छैन । यही कर्मसिद्धान्तद्वारा नै मानिस पुनर्जन्मको सिद्धान्तमा पुग्छन् । पुनर्जन्मको सिद्धान्तलाई पुष्टि गर्न सुत्तन्त विधि अनुसार प्रतिसन्धि अवस्था र प्रवृत्ति अवस्थालाई वर्णन गरिएको छ । यो सुत्तन्त विधि सम्झन सजिलो हुने भएकोले यहाँ सुत्तन्त विधि अनुसारका कुराहरूलाई व्याख्या गरिएको छ । अभिधम्म विधिहरु आफ्नै सिद्धान्त प्रतिपादन गर्ने र त्यसप्रति समीक्षा गर्नेहरूको लागि मात्र बोधगम्य हुने भएकोले सुत्तन्तविधितिर लाग्नु शीघ्र सिद्धान्त प्रतिपादनमा जोड दिनु हो । यस विधि अनुसारको कर्मको आधारमा मानिसलाई चार प्रकारमा विभाजित गरिएको छ । कुनै न कुनै कर्म नगरी मानिस त्यसै बस्न सक्दैन । ती कर्महरूमा साना साना कर्महरु थोरै मूलत्वमा अर्न्तनिहित हुने हुन्छ भनी भगवान् बुद्धले मानिसको वर्तमान राम्रो गर्ना खातिर चारवटा कुरालाई प्रमुख रूपमा मानेर उपदेश दिएका छन् । कर्मको फल भनेको आफ्नै कर्तूत हो । यसैबाट सुख दुःख हुन्छ । यो सुख दुःख आकाशबाट त्यसै खस्ने होइन । यस कुरालाई सम्झाउन यहाँ तोदेय्य ब्राह्मण आदिका कथाहरूलाई उल्लेख गरी उदाहरण प्रस्तुत गरिएको छ । बुद्धका दुःख निवारणका उपायहरु बेजोड छन् , यसमा शङ्का गर्ने कुनै ठाउँ रहँदैन तर त्यस उपायसँग गाँसेर दिइएका उदाहरणहरु भने ज्यादै अन्धविश्वास पाराका रहेका छन् । मानिस कुकुर भएर जन्मेर दुःख सुख भोग गर्ने कुराहरु बालकहरूलाई सम्झाउन लेखिएका हितोपदेशका कुरा झैं मात्र रहेको देखिन्छ । यस्ता कुराहरु भगवान् बुद्धको कर्मवादभन्दा मानिसलाई तर्साउने एउटा हाउमात्र झैं देखिई त्यति पत्यार लाग्दो विषय भएन । दान दिनु राम्रो हो, दान दिंदा सम्पत्तिमात्र नोक्सान भई दुःख भोग्नुपर्ने अवस्था आउनुपर्नेमा दान नदिंदा जन्म नै फरक भई मानिस कुकुर हुन पुगेको कुरा कथा मात्रमा सीमित भई व्यवहारिक देखिन आउँदैन । शुभ ब्राह्मणको कुनै मानिस अल्पायु र कुनै मानिस दीर्घायु किन हुन्छन् भनी सोधिएको जवाफमा सुंगुरलाई सास्ति गरी मार्ने चुन्दको दयनीय मृत्युको उदाहरण दिई वर्तमानमा नै कर्मफल भोगेको कुरा सामयिक र चेतावनीयुक्त भएको हुनाले यो राम्रो उपदेश ठहरिन आउँछ । बुद्धको पालामा भएको भन्दैमा उत्पटांग सिद्ध हुने खालको उदाहरण दिई कर्मलाई बुझाउन खोज्दा भने शिक्षाको सट्टा उल्टो असर पर्न जाने हुन्छ । यहाँ प्राणीहिंसा विरत सुजा बकुला मरेपछि सुगति प्राप्त गरी जन्मजन्मान्तर आफ्नै पतिसँग भोग गर्न पुगेको विवरणका साथै सुनको काँक्रोको कथा कर्मफल बुझाउने खालको अवश्य हुन् तर सुनको काँको कसरी खाइन्छ भन्ने प्रश्न सबैले गर्न सकिने भएको हुनाले मातृसंभोगी विरूपाक्षलाई पापमोचनको लागि धातु पगालेर पिउ भने झैं मात्र हुन आउँछ । कथालाई प्रतिकात्मकता

Downloaded from http://dhamma.digital

दिइएको भए राम्रो हुन्थ्यो तर सीधै विश्वास दिलाउन खोज्नु त्यति सामयिक देखिदैन । कथाको रूपभन्दा ऐतिहासिक पुट दिएर लेखिएका कुरा भने उदाहरणीय नै छन् । जस्तै देवदत्तले बुद्धलाई हत्या गर्ने प्रयास दुष्फल भएको कारणमा प्रहार गरिएको ढुङ्गा अर्को ढुङ्गामा ठक्कर खाई टुक्रा टाक्री भएर उछिट्टिएर एउटा टुक्राले लाग्न गएको कुरा वैज्ञानिक एवं मनोवैज्ञानिक दुबै सिद्ध हुन्छ । दोस्रो प्रश्नको सिलसिलामा शिकारीले बाटोमा भिक्षुलाई देखेर शिकार नै नपाउने भयो भनी भिक्षुलाई अलछिना मानेको उदाहरण अन्धविश्वास हटाउने खालको उदाहरण हो भने कुकुरले लखेट्दा रूखमा चढेका भिक्षुको पैतालामा सुइरोले घोच्दा सहन नसकी चल्दा चल्दा चीवर झरेर शिकारीको जीउलाई छोपिंदा त्यसलाई भिक्षु नै हो भनी आफ्नै कुकुरहरूले टोकेर मारेको कुरा वैज्ञानिक छ । खाएको बस्तु पच्ने भनेको पाचन शक्ति सम्पन्न भएमा हुने हो भने सुकर्मले गर्दा खाएको कुरा पचेर निरोगी हुने कुरा पत्याउन सजिलो छेन । मात्रा मिलाएर खाने, राम्ररी चपाउने, मुलायम वस्तु खाने आदि उपयुक्त कुरालाई सुकर्म भन्ने हो भने यो ज्यादै रामो कुरा हनेछ तर पच्नेसंग असम्बन्धित राम्रो काम गर्नाले निरोगी हुन्छ भन्नुचाहिं विधर्मीलाई हँसाउने खालको नै उदाहरण हुनजान्छ । यस्तै रिसाहाको रूपमा नराम्रो हुने कुरा सर्वसिद्ध छ, यस्तोको लागि उदाहरण नै त्यति आवश्यक देखिदैन तापनि विशुद्ध व्याख्याको सिलसिलामा उल्लेख हुनचाहिं अत्युक्ति मान्नुहुदैंन । यसरी प्रश्नको लहरमा दिइएका घटना र उदाहरण संवेदनशील नै देखिन्छ परन्तु अन्धभक्त झैं देखिने भने पक्कै पनि हो । यसो हुनु पनि बुद्धधर्मावलम्बी बर्मेली जातिहरु दिव्यसम्पत्तिलाई ठूलो ठान्ने चाहना राख्ने भएकोले नै हुनसक्छ ।

बुद्धलाई दुई कुराले सम्मानित गर्ने गरिन्छ, यो कुरा प्रायः जसो बुद्धधर्मावलम्बीले नै गर्ने गर्दछन् । जस्तै बुद्धलाई व्यावहारिक मान्दछन् भने जन्मान्तरको कर्मसँग सम्बन्ध राख्ने पनि ठान्दछन् । अर्थात् बुद्धलाई लौकिक र लाकोत्तर दुबैका व्यवहारवादी सर्वज्ञ मान्ने गर्दछन् । यहि आधारमा यस पुस्तकमा विभिन्न उदाहरण आएको देखिन्छ । यहाँ कुन धर्म कुशल वा अकुशल,कुन धर्म सदोष वा निर्दोष, कुन धर्म सेवनीय वा असेवनीय छ भनी प्रश्न गरिएको ज्यादै आवश्यक विषय हो । यस विषयलाई छुटाएको भए यो धर्मको व्याख्या नभैकन कोरा विवरणमात्र हुने हुँदो हो । भगवान बुद्धको उपदेशको सारको रूपमा तृष्णाको व्याख्या गरेर तृष्णा र कर्मको सम्बन्ध जोडि विपश्यनालाई जोड दिएर तृष्णालाई हटाउनुपर्छ भनी देखाउनु नै सम्पूर्ण पुस्तकको सार अंश भएको देखिम्छ । यसले गर्दा पुस्तकको महत्व अरु बढ्न गएको छ ।

बुद्धको उपदेशमात्र अगाडि सार्ने हेतुले लेखिएको भएपनि लेखकले आफ्नैपनको उपदेश पनि समावेश गरेर धर्मलाई सम्झाउन खोजिएको छ, यो पुस्तकको थप विशेषता यसैमा छ । कर्म भनेको कार्य चेतना हो । तृष्णा भनेको रमणाशक्ति हो । स्नेह र प्रेमपनि रमणाशक्ति नै हो । तृष्णाले गर्दा नै कर्मद्वारा सबै सत्त्वमा चालबाजी खेल्छ भनी बताएर बुद्ध धर्मको सार संक्षेपमा दिई लेखकले विद्वज्जनको अगाडि आफ्नो राम्रो परिचय दिन सफल भएको छ ।

मानिस भन्नासाथ कर्मसँग साक्षात् सम्बन्ध रहने कुरा पूर्वीय वा पाश्चात्य जुनसुकै धर्मावलम्बीले स्वीकार्ने कुरा हो । यही कर्मले गर्दा आत्म र अनात्मको सवाल उठेको हो । पुनर्जन्म पनि कर्मकै उपज हो । शरीरको मृत्युपछि मनुष्यको के हुन्छ भन्ने कुतकुतीलाई कर्मद्वारा निराकरण गर्ने पनि गरिएको छ । प्राचीन इतिहासकालहरूमा धेरैजसो देश पुनर्जन्ममा विश्वास गर्थे । कर्म र पुनर्जन्मको सिद्धान्त भारतीय धर्म र दर्शनको अत्यन्त मौलिक सिद्धान्तमा राखिएको छ । पुनः शरीर धारण सम्बन्धी कुरामा पश्चिममा एउटा बृहत् साहित्यको रचना भइसकेको छ । प्लेटोले आत्माको पूर्वजन्म र उत्तरजन्ममा विश्वास गरेका थिए । यी

Downloaded from http://dhamma.digital

कुराहरु ज्यादै विचारणीय छन् । पहिले पहिलेका विद्वानहरूको जुन अनुमान छन् ती अनुमानका कुराहरु पछिका लेखकहरूका लागि युक्तिसंगत निष्कर्ष झैं लाग्ने हुन्छ । यसैले वर्तमानभन्दा वरपरका कुरामा विना कुनै जाँच विश्वास गर्नु चाहिं उचित छैन भन्ने लाग्दछ । भौतिकवादिहरु अर्थात् चार्वक आदिले यस्ता कुरालाई अर्कै प्रकारले ठान्ने गरेका छन् । प्राचीनकालमा स्वर्गलाई बढीभन्दा बढी कर्मको आनन्द लिने स्थल मानिन्थ्यो यस लोकको फलचाहिं धनधान्य सम्पन्न हुनु, असल सन्तान हुनु आदि मानिन्छ । ऋग्वेद आदिमा कर्मको अर्थ पराक्रम र धार्मिक कृत्य भनेर पनि बताएका छन् । धार्मिक कृत्य भन्नाले यज्ञ दान आदिलाई लिने गरिन्छ । यही कारण बौद्धहरूले कर्मलाई आफ्नै ढङ्गले अपनाएका हुन् र वैदिक र स्मृति साहित्यका धेरैजसो विषयसंग असहमति प्रकट गरेका छन् । यसैले बुद्धधर्म अरु धर्मसंग छुट्टै भएको प्रतीत हुन्छ । आत्माको आधारमा ईश्वर, स्वर्ग र नरकमा विश्वास नगर्नुमा नै बुद्ध धर्मको छुट्टै अस्तित्व देखिन्छ । हुनपनि ईश्वर, स्वर्ग र नरक मान्नेहरु उत्तर अस्तित्वमा विशेष जोड दिन्छन् । सदाचारीले स्वर्ग पाउँछ र दुराचारीले नरक पाउँछ भन्छन् । बाइबल र कुरानमा विश्वास गर्नेहरु पनि यी नै कुरामा विश्वास गर्दछन् । सुकृत्य खालि ईश्वरको इच्छाप्रति श्रद्धा राख्नुमा छ भन्छन् । यी द्वन्दहरूको निराकरणका केही उपाय सोचिएको आभास भएको यस पुस्तकलाई 'कर्म र मनुष्य' शीर्षक राख्नु लेखकको कर्मप्रतिको अविच्छिन्न विश्वास हो भन्न सकिन्छ । यस मानेमा यो पुस्तकको शीर्षक ज्यादै उपयुक्त देखिन्छ ।

यो पुस्तक नेपाली भाषामा अनुवाद हुनु आजको अवस्थाको खाँचो पूर्ति गर्नु हो भन्ने मैले ठानेको छु, किनकि नेपाली बौद्धहरु कर्मलाई भाग्यको परिभाषा गर्दछन् र बुद्धप्रति अन्धभक्ति राख्दछन् । अनि बुद्धोपदेशलाई राम्ररी मनन गरेका हुँदैनन् । यस्तो स्थितिमा मनुष्यको कर्मसंगको सम्बन्ध बताई कर्मवादितामा आँखा खुलाउने लक्ष नै अनुवादकको भएको बुझिन्छ । देवयोनी पितृयान र किरा एवं जन्तुहरूको मार्ग हुँदैन, तिनीहरु जन्मन्छन् र मर्छन् मात्र वास्तविक मार्ग त मानिसको हुन्छ । यो मार्गले कर्मको आधार लिन्छ । यही मतलवले 'कर्म र मनुष्य' जस्तो उचित बेलाको उचित पुस्तकलाई अगाडि सारिदिनु नेपाली बौद्धहरूप्रति लेखकको अनुभवको अनुशिलनको कारण हुनसक्छ । यो पुस्तक राम्ररी अध्ययन गरिसकेपछि एउटा प्रश्न खडा हुनसक्छ । बिना कर्म शरीर हुँदैन र बिना शरीर कर्म हुँदैन भने पहिले कर्म आउँछ कि शरीर आउँछ ? यस कुराको चासो हुनु बुद्ध धर्मको अध्ययन मननमा चाख बढाउनु हो । यस्तो जटिल विषयलाई कथाको रूपमा समेत सम्झाउन कोशिस गरिएको यस पुस्तकको अनुवादकको लागि विषय चयन साह्रै गहनतम विचारको फल हो भन्ने म विश्वास राख्दछु । नेपाली साहित्याकाशमा महामानव गौतम बुद्ध सम्बन्धी जल्दाबल्दा विचार सहितका पुस्तकहरु थप गर्नुमा अनुवादक महास्थविर भिक्षु ज्ञानपूर्णिकज्यू अगाडि बढ्दै आइरहनु भएको छ भन्ने कुरा उहाँका यस अधिका किताबहरूबाट नै देखाइसकेको छ । यस्ता कुरामा दुई चार शब्द व्यक्त गरेर सहभागि हुन पाएकोमा म आफूलाई पनि धन्य सम्झन्छु र यस्तो सुअवसर दिनुभएकोमा अनुवादकज्यूमा आभार व्यक्त गर्दछु ।

सुवर्ण शाक्य
ॐबहाल, ख २-६१४
काठमाडौं, नेपाल २०५४

Downloaded from http://dhamma.digital

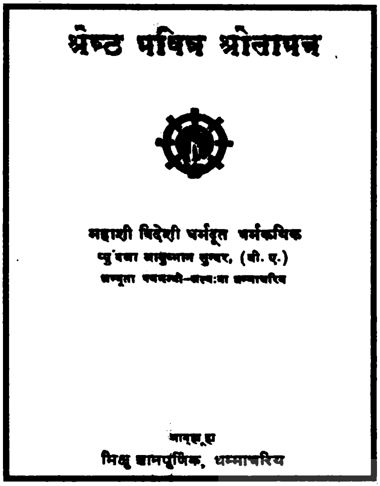

श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापत्र

निगू शब्द

भगवान् बुद्धया शासनय् आगार श्रोतापन्न व अनागार श्रोतापन्न धका निथी दु । गृहस्थ भावय् च्वना नं श्रोतापन्न जूम्हसित आगार श्रोतापन्न धाइ गृहस्थ भावं अलग्ग जुया छें तोता भिक्षु जुया श्रोतापन्न जूम्हसित अनागार श्रोतापन्न धका धाइ ।

थूपिं निगू प्रकारयापिं श्रोतापन्नपिं मध्यय् अनागार जुयाच्वपिं व्यक्तिपिं ला 'याचनासीलो भिक्खनसीलोति भिक्खु अर्थात भिक्षा फ्वना नइम्ह जुया भिक्षु' धका धाःगु जुल ।

आगार जुया च्वंम्ह व्यक्ति चाहिं "देतीति दायको अर्थात् फ्वं वःपिन्त दान बीम्ह जुया मिजंम्ह जुल धाःसा **दायक** मिसाम्ह जुल धाःसा **दायिका**" धका धाइगु जुयाच्वन ।

थन अनागार श्रोतापन्न बारे खँ अथें तया अनागार श्रोतापन्न नाप सम्बन्ध दुगु श्रोतापन्न अङ्ग प्यंगू भगवान् बुद्धं महावग्ग संयुक्त पुञ्ञाभिसन्द सुत्तय्–

"इध भिक्खवे अरियसावको बुद्धे अवेच्चपसादेन समन्नागतो होति___ धम्मे___ सङ्घे___ अवेच्चपसादेन समन्नागतो होति___विगतमलमच्छेरेन चेतसा अनागारं अज्झावसति । मुत्तचागो पयतपाणी वोस्सग्गरतो याचनयोगो दानसंविभागरतो___"धका कना बिज्यात ।

संक्षिप्त अर्थ- श्रोतापन्न जुया च्वंम्ह व्यक्तियाके १) बुद्ध, २) धर्म, ३) सङ्घया प्रति अटल व अचल रूपं विश्वास व श्रद्धा दया च्वनी । ४) मात्सर्य चित्तं रहित जुया गृहस्थ भावय् च्वना च्वनी । चक्कंगु ल्हातिं दान बिया च्वनी । दान बीगुली न्ह्याइपु ताया च्वनी । श्रोतापन्न अङ्ग प्यंगू मध्यय् च्वय्च्वंगू १), २), ३) नम्बर तकयागु खँ प्रस्तुत सफुती बांलाक उल्लेख जुयाच्वंगु दु । चतुर्थ अङ्ग जुयाच्वंगु दान बीगुली न्ह्याइपु ताइगु बारे छुं भचा स्पष्ट याये ।

पृथग्जनया दान- गृहस्थ जीवनय् सम्यग्दृष्टि जुयाच्वंपि सत्पुरूषपिनि थःके दुगु धन थःत माःगुली प्रयोग याना नं ल्यना च्वन धाःसा थःगु गच्छे अनुसारं दान प्रदान याना च्वनी । तर पृथग्जनपिंके मात्सर्य चित्त दया च्वनी । उकिया कारणं इमिके दान बी धुंका नं जिगु सम्पत्ति पाः जुया वनी ला धका वा दरिद्र जुया वनी ला धका मात्सर्य चित्त मचायेक दुहाँ वये यो ।

श्रोतापन्न दान– तर श्रोतापन्न व्यक्ति (याके) दान बी धुंका लिपा अथे मात्सर्य चित्त मने लुया वइगु सम्भव हे मदु । दान बिया धन सम्पत्ति फुना वंसा नं मात्सर्य चित्त उत्पन्न जुइ मखु । थुजोगु स्वभावयात विगतमलमच्छेरेन अर्थात मात्सर्य चित्त मदयेका च्वनी, मुत्तचागो अर्थात् चक्कंगु ल्हातिं दान बिया च्वनी धका धाइ । उदाहरणया रूपय् अनाथपिण्डिक महाजन भगवान बुद्ध सहित भिक्षु सङ्घपिन्त दान ब्युब्युं गरीब जुयावन । उथाय् वया छें लुखा फुसय् बास याना च्वम्हं मिथ्यादृष्टि देवतां अनाथपिण्डिक महाजनयात न्वाःगु

Downloaded from http://dhamma.digital

बखते अनाथपिण्डिक महाजनं मिथ्यादृष्टि देवतायात कडागु रूपं जवाफ ब्यूगु खँ धम्मपद अट्ठकथाय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थन खँ ताहाक जुइ धाइगु भयं उल्लेख मयाना । वथें धम्मपद अट्ठकथाय् वयाच्वंगु काणमाताया बाखँनय् नं श्रोतापन्न व्यक्तियाके मात्सर्य दइ मखुगु खँ उल्लेख जुया च्वंगु दु । पाठक वर्गपिस उक्त सफुती सोया दिसँ ।

'श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न' नां दुगु प्रस्तुत सफुति १) श्रोतापन्न धयाम्ह गुजोम्ह ? २) श्रोतापन्न जुइत गोगू अङ्ग पुरे यायेमाः ? ३) श्रोतापन्न जुइ धुंकूम्ह व्यक्ति गुकथं जीवन हनी धयागु स्वंगू प्रश्नया लिसः उदाहरण सहितं बिया ब्याख्यान व विवेचना यामा तःगु दु ।

सज्जन वर्गपिसं अध्ययन याना स्वल धाःसा प्रस्तुत सफूया महत्व स्वतः स्पष्ट जुइ धइगु जित विश्वास दु । जित थुगु सफूया अनुवाद यक्व हे बाँला ताल । श्रोतापन्नथें जाःगु गहन विषययात नं सरल भाषाय् सरल तरीकां थाय् थासय् बुद्ध वचनया उद्धरण याना अनुवाद जूगु प्रस्तुत सफू आपालं उपयोगी जुइ धइगु मनं तुना च्वना । अनुवाद यायेगु धइगु ज्या अःपु मजू, उकिसनं गम्भीर धर्म विषय अनुवाद यायेगु ज्या ला भन् थाकु ।

अन्तय् प्रस्तुत श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न सफू अनुवाद याःगु बारे आयुष्मान ज्ञानपूर्णिक (शासनध्वज धम्माचरिय) यात मङ्गल कामना व्यक्त याना, नापं भविष्यय् मेमेगु अमूल्य सफूतय्गु अनुवाद कार्य नं सम्पन्न याये फयेमा धका हार्दिक शुभेच्छा यानाच्वना ।

भिक्षु बुद्धघोष
सुमङ्गल विहार, यल
१ कार्तिक, २०४८

Downloaded from http://dhamma.digital

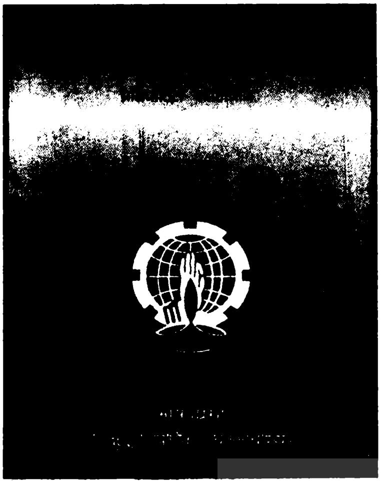

न्हूगु परित्राण निश्चय

भूमिका

"परित्राण" त्राण खंकेगु बुद्ध–धर्मया पुनर्जागरणं लिपा थनिं न्येदँति न्हापानिसें जुल । गबले दिवंगत पूज्यपाद संघनायक प्रज्ञानन्द महास्थविरद्वारा सम्पादित व अनुवादित परित्राण सफू नेपाःमि श्रद्धालुपिन्त दत, अबलेनिसें परित्राण पाठ याकेगु नापं थःथःपिसं नं पाठ यायेगु जुल । नेपालभाषाया अथवा पालि भाषायागु नेपालय् पिहाँ वःगु सफूत मध्ये ज्ञानमालायां लिपा थुगु "परित्राण" सफूया हे तःधंगु थाय् दु । थौंतकं दिवंगत पूज्यपाद संघनायक व दिवंगत धर्मालोक महास्थविरं सम्पादन याना बिज्याःगु परित्राणया हे जक भिंछगू संस्करण पिहाँ वये धुंकल । नेपाली भाषाय् अनुदित, अथवा छगू निगू परिवर्तन लिसें स्वतन्त्रं पिहाँ वःगु व शब्दार्थ भावार्थ लिसें पिहाँ वःगु "परित्राण" या संस्करण अलग हे दनि । थुगु हे स्वापुती "न्हूगु परित्राणया निश्चय" नं नेपाःया श्रद्धालुपिनि ल्हातय् वया च्वंगु दु । जित मती वन, आः थुगु सफूतिं लिपा परित्राणया बारय् हानं कुला वाला च्वनेगु थाय् हे मन्त । थुगु सफुती परित्राणया शब्दार्थ, भावार्थ, तत्वार्थ व गुणार्थ लिसें बाखँया उदाहरण , अले व्याकरणया दृष्टि छु खः समेत दुगु जुया च्वन । दक्ले सक्ले निदानय् परित्राणया ऐतिहासिक क्रम न्ह्यथना तःगु भन हे महत्वपूर्ण खँ जुयाच्वन । थुगु सफूया बारय् छुं च्वयेगु धायेगु सफूयात भन तप्पं यायेगु अथवा न्ह्याना च्वंगु खुसिचाय् करूवाया लः प्वंकेगुथें हे जक ताया । अथे नं मनया लय्ता : साधुवाद कथं सललं भतिचा च्वये ।

"परित्राण" या न्हूगु निश्चयय् न्हापां निदान बिया तःगु दु । परित्राण गन गन न्यना च्वंगु दु न्ह्यथना महापरित्राण व चूलपरित्राणया वर्गीकरण यासे जुजु भोडो फया (बुद्ध सम्वत् २४००सः दँति) या इलय् परित्राणया पूर्वांश आनिशंसय् "परित्तं तं भणाम हे" दुगु परित्राण सूत्र महापरित्राणया अंश, अले परित्राणया नां न्ह्यथना "भणाम हे" जक तया तःगु चूलपरित्राणया अंश कथं उल्लेख याना तःगु दु । थाइलैण्डय् नं महाराजपरित्त व चूलराजपरित्त कथंया विभाजन दु । जित लुमं , बुटवलय् महापरित्राणया आयोजना जूबले पूज्यपाद चन्द्रमणि महास्थविरं "परित्त" व "सुत्तं" या भेद बारय् थःगु बिचा : बिया बिज्याःगु दु । श्रीलंकाय् सामान्यतः पाठ याइगु ११ सुत्तया परित्तयात "परित्राण" धाःसा प्यंगू भाणवार पाठयात "महापरित्राण" धाइगु जुयाच्वन ।

निदानय् हे गुगुं परित्राणया पाठ परम्परा पाठ बिया तःगु दु, व छगू ऐतिहासिक विश्लेषण वा प्रमाण हे धाःसां ज्यू । बुद्धं भिक्षुपिन्त आटानाटिय आरक्षा बिया बिज्याःगु परित्राण सयेका काःम्ह भिक्षुणीयात आपत्ति दोष मुक्त याना तःगु प्रज्ञप्ति , बुद्धया निर्वाणं लिपाया प्रमाण कथं मिलिन्दप्रश्नय् व आचार्य बुद्धघोष महास्थविरया विभिन्न अट्ठकथाय न्ह्यथना तःगु दु । अनं लिपा ऐतिहासिक घटना कथं श्रीलंकाय् बु.सं. ९१२ स दुर्भिक्ष जूबले वैशालीथें रतनसुत्त पाठ याना उपद्रव शान्त जूगु , जुजु च्यान् सित्तां थःगु दरवार दयेका मंगल कार्य कथं ४१०८ भिक्षुपिंत मंगल सुत्त पाठ याकूगु , बर्मी महामन्त्री "गू फया" प्रतिस्थापनाय् "परित्राण"

Downloaded from http://dhamma.digital

पाठ याकूगु अभिलेख दुगु, अथे हे बर्मी राजकुमारी बुद्ध सम्बत् १६०० दँति ई.स परित्राण पाठ याकुगु अभिलेख, पगां युगया (बुद्ध सम्बत् १६०० दँति ई.) स राजकीय सभा मण्डलय् हे परित्राण पाठ याकेगु जूगु , जुजु तांल्वंय्‌या परिवारं हे आकांक्षा पूरा जूबले अले इहिपा : बले संघपिनि पाखें "परित्राण" श्रवण या:गु अथे हे राजसिंहासनया गजू उद्‌घाटनय् , न्हूदँबले , मूर्धाभिषेकबले , लायकू निर्माण जूबले "परित्राण" पाठया परम्परा दुगु खँ न्ह्यथना त:गु दु । थ्वयां लिपा "परित्राण" लाभदायी जुइकेत न्यनीपिनि पाखें स्वंगू गुणांग व पाठ याइपिनि पाखें स्वंगू गुणांग पूर्ण याये मा:गु खँ न्ह्यथना बु.सं. ९७१ निसेंया परित्राणया टीका परम्पराया क्रम उल्लेख याना त:गु दु । थुपिं वर्णन गनं "परित्राणया"प्रति जन आस्थाया क्रमबद्धता नं न्ह्यथना च्वनी । निदानया अन्तय् थुगु न्हूगु निश्रयया रचयिताया प्रतिभा लिसें ग्रन्थयागु गुणानिशंस क्यना न्यागूगु बर्मी संस्करणया उद्देश्य क्यना त:गु जुया च्वन ।

परित्राण निश्रयया प्रारम्भिक देव आराधना निसेंया वर्णन दु । थन शासनिक ग्रन्थकारपिनि धापूकथं चक्रवाल गोला:गु अले थुजागु चक्रवाल अनन्त दुगु खँ थौंकन्हेया भूगोलया विश्वास नापं पाय्‌छि स्वापू तया च्वंगु दु । अले देवलोक व परलोकया बारय् पालि साहित्यया वर्णन कथं प्रमाण न्ह्यथना प्रतीत्यसमुप्पादया सार्थकता क्यना तल । परित्राणया प्रारम्भया "नमो तस्स" धका ब्वनीगु प्रणाम उदान तकं गथे पाली परम्पराया ख: धयागु धनंजानी आदिया उदाहरणं स्पष्ट याना त:गु दु । अफ च्यान् नेत् व्याकरणया धापू कथं सातागिरि देवतां "नमो" , असुरेन्द्र देवेराजं **"तस्स"** चातुर्महाराजिक देवं **"भगवतो"** शक्र देवेन्द्रं **अरहतो** अले ब्रह्मानं **सम्मासम्बुद्धस्स** धका धा:गु दु । अले "समन्ता" निसें "सोतुमग्गं समग्गं" तक वया च्वंगु नं श्रीलंका द्वीपय् सुमन श्रामणेरद्धारा देवाराधना कथंया ख: धका धया त:गु दु । ब्याख्याया भोल्य् व्याकरण कथं दुनेया अर्थ नं पिदंगु खँ "वरकनकमये" या व्याकरणया ब्याख्या भीत बोध जू । थुगु हे खँ देवाया अभिप्रायय् सम्मुति देव जुजुयात नं कया त:गु आचार्य बुद्धघोष व धर्मपाल स्थविरया धापुतिं पुष्टि यानाच्वन । उपद्रवया अभिप्राय भय , अन्तराय आदि थुइका काये फुसां शक्र देवेन्द्रं व्याधा जुया अले मातली देवपुत्रयात हाकुम्ह खिचा याना वाराणसीया मनूतय्‌त ख्याना भिंगु ज्याखें ह:गु महाकण्ह जातकया खँ , अथे हे नारद व बाहिय दारूचिरीयया खँ जातक ब्वना मत:पिसं थुइके थाकुइ । थुगु हे खँ थुगु सफूया क्वय् तकं वया च्वंगु विविध जातक बाखँया सम्बन्धय् नं लागु जू ।

"मंगल सूत्त" या प्रारम्भय् प्रत्येक धयाथें सुत्त व परित्तय् दइथें सुत्तया सार महत्व न्ह्यथना त:गु दु । अले शब्दार्थय् आयुष्मान महाकाश्यपयात न्ह्यथना त:थे "मे" या शब्दार्थया नं "आनन्द स्थविर" यात न्ह्यथना ब्यूगुसा साब ज्यूगु ख: । अले "अञ्ञतरा देवता" या अर्थय् नं नाम प्रकट मजूम्ह जक समुचितथें ताया । छाय् धा:सा देवतापिनि जाति वा गोत्र धयागु उस्त प्रचलित खँ मखुथें ताया । मंगल सुत्तया देशना जूगु थाय् श्रावस्ती ख: । सावत्थ ऋषि स्थापना या:गु अथवा "सब्बं अत्थि" सकतां दुगु थाय्‌यात श्रावस्ती धा:गु ख: । मेखे श्रावया कायं दयेकूगु जुया श्रावस्ती धा:गु धका नं धा: । धापुया अर्थ छगू छगू शब्दय् विचा: यायां छगू छगू भावयात छ्याछ्यां मंगल सूत्रया शब्दार्थ , भावार्थ , तत्वार्थ व अभिप्राय बारय् बिचा : याना त:गु दु । छखे लिक्क च्वन- । छखे लिक्क च्वन धयागु गथे ,गुकथं छाय् धयागु खँ थुइवं हे थूगु सफूया महत्व बोध जुइ । सामान्य अर्थ न्हापांगु मंगल ख: , "असेवना च बालानं"अर्थात बालपिनिगु सेवन मयायेगु । बाल सुयात धाइ ? थुकिया लिसलय् नितां फलयात त्वा:थले य:पिन्त अले निथी नं अनर्थयात काये य:पिंत हे बाल धया त:गु दु । थ्व नितां व निथी धा:गु छु छु ले ? थुकिया लिस: भावार्थ व्याख्याय् स्पष्ट जुया च्वंगु दु । उकिं

Downloaded from http://dhamma.digital

जिगु धापू छु धाःसा शब्दया अर्थ वाक्यया अभिप्राय थः तालं ब्वां मवंक धार्मिक कथं थुइकेत बुलुं बुलुं थुगु सफूयात ब्वने माःधयागु खः । भिंगु बिचाः, भिंगु खँ व भिंगु ज्या मंत धाःसा खँ व शिल्पं दक्ष जूसां बौद्ध परिभाषाय् सेवन यायेवं मंगल जुइम्ह पण्डित जुइमखु । थुकिया दसु कथं आयुष्मान सारिपुत्र व आनन्दया उदाहरण अले न्ह्याइपुसे च्वंगु सत्तिगुम्ब जातक बिया तःगु दु । पूज्यपिंत पूजा यायेव मंगल जुइ । तर थन पूज्यया अर्थ प्रतिमा देवता आदि मखु, मां-बौ गुरूजन आदि नं खः । अले इमित पूजा यायेगु गुकथं धयागुया लिसः स्वंगूगु मंगलया व्याख्याय् जुयाच्वंगु दु । अनुकूल देशय् च्वनेगु, पूर्व जन्मया पुण्य दइगु अले थःगु मन व शरीर बांलाक थातय् तयेगु मंगलया विषयय् नं थथे हे व्याख्या जुया च्वंगु दु । विशेषतः श्रीया अर्थ व श्री हिले चिले फुगु खँ व थःगु मन व शरीर बांलाक वशय् तयेगुया प्रसंगय् वया च्वंगु न्हाय्कंया उपमा नुगलय् दीगु जुया च्वंगु दु । "बाहुसच्च" या प्रसंगया वया च्वंगु अन्ध, एकचक्षु व द्विचक्षु प्रज्ञा हे मनूतय् रत्न खः धयागु ब्वने हे बहः जू । प्रज्ञाया दूरदर्शितां खोचां गःकिया स्याये त्यंम्ह जुजुयात बचे याःगु दु । शिल्पया प्रसंगय् धाइ, थौंया फिजिक्स व केमेस्त्रिया प्रसंग ६४ शिल्पया सीमितता पुले धुंकुल ला धयाथें ताः । अले गन तक सुशिक्षित जुइगुया खँ दु , व धाःसा सदा न्ह्याथासं अथे हे सत्य जुया च्वनी । गन्धार जातकया उदाहरण थन तःसकं हे दुग्यः जू । सुभासित वाचाया प्यंगू अंग छगूया उदाहरण सुजात जातक दु । मां - बौया उपस्थापन, काय्, कलाःपिनि संग्रह व आकुल व्याकुल मजुइगु ज्याखँ मंगलया विषयय् भतिचा तपं तयेगु मती दु । थौंया समाजय् काय् म्ह्याय् व कला पिनिः संग्रह बाँलाक हे याना च्वं । अफ मां-बौयात ख्वयेका तक नं याना च्वं । मा बौपिंत नीतका स्वीतकाया वासः न्याना बीत नुगः स्याना च्वनी , मचाखाचाया च्वीच्वीं भ्वींभ्वीं सः वःगु फेशनदार सलंसः वंगु लाकां याउँकं न्याना बिया च्वनी । बुद्धया उपदेश कथं मां बौया उपस्थापन यायेगुली थौंया मानव समाज सारै हे उपेक्षित जुजुं वना च्वंगु दु । पाश्चात्य सभ्यताया बीमा व्यवस्थापन मदुगु , तर व्यागलंया प्रवाह धाःसा वया च्वंगु थौंया समाज तःसकं अमंगलमय जुया च्वंगु भ्मीसं चायेके हे माला च्वंगु दु । थुगु खँ मचाःतले मांबौ ब्रह्मा धाःसां , पूर्वाचार्य धाःसां सच्छिदँ जःगु खःगु बोहलय् तया पाछाया जुइ माःपि धाःसां मनूतय् नुगलय् तिक्क मिंके थाकुइथें जिं ताया । कलाः भातया सम्बन्ध बारय्या प्यथी प्रकारया दम्पति धाःसा मनूतयेसं थुइका देव देवी नाप सम्बास जुयेके फु । आकुल जुइम्वाःक ज्याखँ यायेगु प्रसंगय् अलसी मजुइगु , वीर्य दयेकेगु , प्यंगू सम्पदा थुइकेगु , प्यंगू सुख चायेकेगु बिया तःगु दु । दान, धर्माचरण व ज्ञातृबन्धुपि संग्रह स्वयं हे तहाकःगु विषय वस्तु खः । अथे नं अधर्म चर्या अत्तवादानुभय परवादानुभय दण्ड व दुर्गतिया भय दइगु वर्णन वया च्वंगु दु । लिसें थःथितिया संग्रहया अर्थ छुं ग्वाहाली व नफेत्वंके जक सीमित मजू बरू लँलि दयेकेगु ज्याय् इमित नं दुथ्यायेगु तकं यायेमा धयागु खँ मघया उदाहरणं स्पष्ट या : । थौंयागु पर्यावरण तःजिके माःगु भ्मी समाजय् लँ दयेकेगु , पुखू दयेकेगु अले बगीचा दयेकेगु मघया आदर्श भ्मीसं थःथिति पासा भाइपिं दुथ्याका अनुकरण याना क्यने फुसा भ्मी समाज गुलि मंगलमयी जुइ ? मद्यपान मयायेगु मंगल गथे जुइ धयागु थौंया सचेतवर्ग बाँलाक हे चाः । छाय् धाःसा थौं ताड व नीलताडया रसंथे जाःगु जक मखु अनेक सशक्त लागु पदार्थ दये धुंकल । आयुष्मान सागतया विस्मृतिं बुद्धप्रति अनादरभाव क्यंगुथें जाःगु उदाहरण हे थौंकन्हेयात साधारण जुइ । थःगु जीवन हे स्यना फुना वना च्वंगु दसु लागु पदार्थ सेवनं याइपिनि न्ह्योने दु । तर खँ थनथाय् खः , विज्ञापन याना लागु पदार्थ सेवन यायेत सालां नं च्वनी, अले तीसकं "लागु पदार्थ स्वास्थ्यया लागी हानिकारक" नं धया च्वनी । सेवन यायेत उत्तेजना लिसें सेवन स्वास्थ्य स्यनीगु खँया चेतावनी लिसें लिसें न्ह्याना च्वंगु थ्व समाज गनं गन थ्यंका बीगु खः धाये थाकु । अप्रमाद मंगलया महत्व बुद्धं तुति सिला बिज्याइबले तकं

Downloaded from http://dhamma.digital

महापरिनिर्वाण इलय् तकं आज्ञा जुया बिज्याःगु प्रसंग हे स्पष्ट जू । गौरव तयेगु खँय् सारिपुत्र महास्थविरया अस्सजित प्रतिया गौरब अले चित्त व शरीर क्वमुलि जुइगु खँय् नं श्रामणेरं चीवर च्वः लूगु खँ क्यना ब्यूगुली हे अनुशासन भालपाः स्वीकार याना बिज्याःगु उदाहरण व "गारवो च निवातो च" नाप नापं वइगु खँया व्याख्या जुया च्वंगु दु । संतोष मंगलया अर्थ अकर्मण्यता मखु । धार्मिक पूर्वक उद्योग धयागु याना हे च्वने माः । धार्मिकत नं मार्ग व फल मलाःतले उद्योगी जुये हे माः । खालि सुवर्ण हंसया दको पपू पुयाकाःम्ह ब्राह्मणीथें असन्तोषी जक जुये मज्यू । कृतज्ञया प्रसंगय् राजकुमार अंकुर गुगु सिमाक्वय् च्वना किचः कया उगु सिमाया हः छहः तक चफुइमत्यः धयागु उपदेशया बाखँ नुगलय् ग्यः जू । इलय् बिलय् धर्म खँ न्यनेगुया अर्थय् मन चिल्ला दनीबले अथवा काम वितर्क चित्तयात क्वत्यः वइबले धर्म श्रवण धयागु हे सार्थक जू । लय् च्याको धर्म श्रवणया ल्याः पंचमी, अष्टमी , चतुर्दशी व पुन्ही शुक्लपक्ष व कृष्णपक्ष ल्याखं जूसा खुको जक जुया च्वंगु दु । च्याको मखु । उकिं जुजु मुण्डयात मदुम्ह महारानीया शोकबले धर्म खँ श्रवण हे वयात शोक मदयेकेत मंगलकारक जुल । क्षान्ति नं मंगलकारक धर्म खः । तर क्षान्ति छुकियात धाइ थुइके थाकु । क्षान्तिया अर्थ शक्रं युद्धय् पराजितम्ह असुरेन्द्र बोबिलनं सह याःगु , सह यायेगुया न्यागू लाभ, कःतिं क्यूसां सह यायेगु बुद्धया उपदेश , कालिं थः भिना जक वेदेहिका थः खना तं पिमकाःगु प्रमाणित याःगु प्रसंग थन उल्लेख जुया च्वंगु दु । धया खँ न्यंम्ह जुइगु नं मंगल खः । तर थ्व धया खँ न्यंम्ह धयागुया प्रसंगय् लाभय् धया खँ न्यनेवं , नायूगु खँय् धया खँ न्यनेवं धया खँ न्यंम्ह <u>जुइमखु धयागु अर्ति व आपा : अनुशासन यायेव हे उद्योग मदइ धका धाःम्ह स्वाँ नस्वाः धायेवं खुल धका भिक्षुयात अनुशासन याम्हसिगु बाखँ थन मार्मिक कथं वया च्वगु दु । अनुशासनयात स्वीकार यायेगु सज्जन स्वभाव खः । दुर्जनं ला सिंगील भ्रंगलं</u> माकःयात अर्ती बियेवं थःगु छेँ स्यंक वःथें खःगु धाःसां मखु तायेकी । अभ्र अवारियपितां अर्ति उपदेशया मू मथुया बोधिसत्तवयात जक दाःगु मखु , "अथे जुजुं माने याना तःम्ह बोधिसत्त्वयात नं दायेगु ला" धायेवं थः कलाःयात तकं दाया कलाःया अर्थात थःमचा गर्भपात याना बिल । क्लेश शान्तम्ह अथवा शान्तया निंतिं उद्योग याना च्वंम्ह श्रमणयात ज्यां खँ व मिखां दुनेया मिखां खंकेगु जुयेवं श्रमण दर्शन मंगलकारक जुइ । सुथय् बहनी व फुर्सतबले अथवा चित्त विचलित जुइबले धर्मया विषय् छलफल मंगलया विषय खः । क्षान्ति, परियत्ति अध्ययन, धुतांग धारण, इन्द्रिय संवर, दुष्कर चर्या, क्लेश शमन, खुगू इन्द्रियया दोर्मनस्य रक्षा आदिया कुतः हे तपस्यां मंगल जुइ । बौद्ध-मंगलमय तपस्याया उपदेश नांगां च्वनेगु, जटा पाले यायेगु, ख्वाउँक लखे दुनेगु आदि प्रकारया तपस्या मखु । वथें हे बौद्ध मंगलमय उपदेशय् ब्रह्मचर्य नं शमथद्वारा विपश्यना ग्रहण यायेगु, चापांय् जादुं लुँपाँय् खंथें जाःगु लौकिक सत्य जक मखु, दुःख सत्य इत्यादि प्यंगू सत्य खंकेगु हे मंगल धर्म खः । अले थुजागु मंगलं हे तिनि निर्वाण साक्षात्कार याना मंगलावस्थाय् भ्रीत थ्यंका बी । निर्वाणया मंगलमय अवस्था प्राप्त जूसां अनुपादिशेष अवस्था जुतले अष्टलोक धर्मया स्पर्शित अवस्थाय् लाना हे च्वने फु । तर थुकिं चित्त कम्पित, शोकित ,भयभित जुइ मखु । सदां रागादिया रजं विरज हे जुया च्वनी । थुगु मंगलमय अवस्था निर्वाण प्राप्ति लिपाया खः । थुगु खँ तछ्यायेत विशेषत : उपाधि दतले अष्टलोक धर्मया प्रभाव व उकिं प्रतिक्रिया मुक्तावस्था क्यनेत हे बुद्धयात भिक्षा प्राप्त मजुगू , अतुल्यता बुद्धं बिया बिज्याःगु निन्दां मुक्त मजूगु उपदेश ,थःम्ह स्वामी सहित स्वीम्ह कायुपिं स्याका सिका च्वंम्ह मल्लिकाया अशोक आदि प्रसंग थुगु सफुति वयाच्वंगु दु । मंगल सुत्रया व्याख्याया अन्तय् निगमनय् थुगु उपदेश गबले बुद्धं आनन्दयात स्यना बिज्यागु नं उल्लेख जुया च्वंगु खः । अले थ्व हे बुद्धयाके स्यना कयागु "मंगल सुत्त" आयुष्मान आनन्दं संगायनाया इलय् महाकाश्यप महास्थविरया न्ह्योने बिन्ति याःगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

"रतन सुत्त"य् मेमेगु सूत्रय् सिबे तपं गद्यं तथागतया बुद्धत्व प्राप्ति निसेंया चर्यायात लुमंका तिनि परित्राणया महत्वया सारांश बिया तःगु खः । गद्य खण्डया वर्णन जुया च्वंगु निश्रयय् संक्षिप्त बोधिचर्या व बुद्ध जीवनी हे बिया तःगु दु । अले मैत्री तया पाठ यायेत परित्राण पाठ याइम्हसिके व पाठ न्यनीम्हसिके दयेमाःगु गुणत क्यना तःगु दु । आयुष्मान आनन्द बोधिचर्या व बुद्धचर्या गुण लुमंकुथे लुमंके माःगु खँया वर्णन नं दु तर आनन्दया करूणा चित्तया छुं वर्णन मदु । आनन्दया चरित्रय् दुगु करूणा गुणया नं थन छुं व्याख्या जुइ फुथें ताया । बैशालीया स्वबः पःखा दुनेया अथवा स्वबः पःखाःया स्वबःया दुने स्वंगू याम तकं आयुष्मान आनन्दं चाःचा हिला पाठ याःगुया कारणं अमनुष्यपिं सकले बिस्युं वन । दक्वं रोग शान्त जुल । अले न्हुगु सभा मण्डप दयेका बुद्ध बिज्याकल । बुद्धं थुगु रत्न सुत्रया देशना याना बिज्यात । बुद्ध वचन न्यनेत सुमना जुइगु धयागु छगूया व्याख्याय् हे प्रयोग,परतोघोष,सप्पुरिसूपनिस्सय पञ्ञाहेतु सम्पत्तिया खँ थुइका बिया च्वंगु अथे हे सर्बभूतया अर्थय् बौद्ध लोकधातुया व्याख्या जुया च्वंगु दु । रत्नसुत्र वास्तवय् बुद्ध, धर्म व संघया रत्न भावय् गुण लुमंका सुख शान्ति जुयेमा धका कामना याना तःगु सुत्र खः । तर थुगु रत्नभाव अमूल्य अर्थय् जक मखु , यइपुसे च्वंगु, न्ह्याइपुसे च्वंगु व भिंगु अर्थय् नं खः । सत्य वाचाया खँय् सामया मांबौया सत्य वचन व कृष्णद्वैपायन ऋषिया मन्तव्य गृहपतिपिनि सत्य वाचाया उदाहरण बिया तःगु दु । खय, विराग , अमत, सक्यमुनि व समाहित शब्दया शब्दार्थ, भावार्थ व तत्वार्थ क्यना उकिया आनुभावं स्वस्ति जुयेमाः धका धया तःगु दु । श्रेष्ठम्ह बुद्धं परिसुद्ध आर्यमार्ग समाधियात तुलना मदुगु कथं आज्ञा जुया बिज्यात । थ्व धर्मया रत्नत्व खः । थुकिया हे छगू छगू शब्दया संश्लेषण व विश्लेषण याना तःगु दु । आर्यसंघ सुगतया श्रावक गुकथं जुइ , छम्ह छम्ह ल्याखं च्याम्ह अले श्रोतापत्ति आदि युगल ल्याखं प्यपुचः श्रावकपिंत दान यानागु गथे महत्फलदायी जुइ धयागु वर्णन अनं क्वय् भीसं खनी । न्ह्याक्व विस्तृत धाःसां अफ विस्तृतया भयं अट्ठसतया सच्छि व च्याम्ह आर्य श्रावक भेद रचनाकारं क्यना मतसे खुद्दकपाठ व सुत्तनिपातया अट्ठकथा स्वयेगु संकेत याना तःगु भीसं थन खना । संघया अर्थ क्लेशयात बांलाक हनन याःम्ह अथवा प्रज्ञा शील व समानताया पुचः दुतिना च्वंपिन्त धाइ धका कना तःगु मनय् दुग्यः जू । अले सुगतया वचन न्यनीपिं हे वास्तवय् श्रावक धयागु परिभाषा नं लुमंका हे तये बहः जू । वथें हे स्थिर समाधि प्रबल उद्योग याना शासनय् क्लेश मुक्त जुया निर्वाण धातुया आरम्मणय् दुम्ह लौकिक सुखथें छुं फुका तिनि दइगु सुखथें वाःगु मखु बरू छुं छुं हे फुके म्वाःगु शान्तधातु सेवन याना च्वनेगु हे संघया मेगु रत्नत्व खः । श्रोत्तापत्ति मार्ग फल लाभी संघत्वय् थ्यंम्ह व्यक्तिया बुद्ध प्रतिया श्रद्धा इन्द्रखीलथें प्यखें वःगु फसं संके फइ मखु । सुप्रबुद्धयात इन्द्रं धन सम्पत्ति बी धाल नं वं बुद्धयात "बुद्ध मखु" मधाः । धनंजानी ब्राह्मणं थौ ब्राह्मणत भोजनय् सःताः तया । थौ छन्हु काचाक्क "नमो बुद्धाय" धायेमत्य , धाल धाःसा लाकू हिकू ताये धाल नं बाह्मणी नं "नमो तस्स भगवतो" धायेगु तोते मफु । सूरम्बट्ठयात मारं बुद्धथें जुया वया अनित्य मखुगु संज्ञा नं दु धका छले याना धाः वल नं व अनित्य ज्ञानयात तोता मछ्वः । थुपि स्वंगू नं उदाहरण श्रोतापत्तिया क्वातुगु हिली हे मखुतगु श्रद्धा व सम्यक् दृष्टियात स्पष्ट याः । उकिं हे ला छुं समय भौतिकय् भुले जूसां न्हेगू जन्मं अप्वः काये हे माली मखुगु स्थितिया श्रोतापन्नं क्यना च्वनी । थुगु हे संघ गुणया प्रसंगय् एकबीजी अर्थात् छगू जन्मं हे श्रोत्तापत्ति च्वय्या मार्ग फल लाभी, कोलंकोल अर्थात् छगू भिंगु कुलं मेगु भिंगु कुलय् थहाँ वना मार्ग फल लायेगु जुया पुर्वकीम्ह अले सत्तक्खत्तु परम न्हेगू हे जन्मं तिनि अर्हत प्राप्त याःम्ह कथं स्वथी श्रोतापन्न दुगु खँ उल्लेख याना तःगु दु । श्रोतापन्न सत्कायदृष्टि, शीलव्रत व विचिकित्सायात पूर्णतः त्वाः ल्हाये धुंकी । उकिं व प्यंगू अपाय व खुगू हीनगु कर्म यायेगु अवस्थां मुक्त जुइ धुंकीगु नं श्रोतापत्तिया लक्षण खः । थुकियात

Downloaded from http://dhamma.digital

व्याकरण दृष्टिं बालाक ध्वाथुइका बिया त:गु दु । श्रोतापन्न काय, वाक व चित्त छुं अकुशल यात धा:सा नं उम्ह निर्वाण खंम्ह स्यूम्ह थ:गु अकुशलयात तोपुया तयेफइ मखुत । थ्व नं श्रोतापन्नया गुणांग हे खः । वरज्ञ, वरद वरं अनुत्तर धर्मवर देशना याना बिज्यात । थ्व नं प्रणीत रत्नभाव खः । बुद्धयागु धर्मया वर स्वभाव कारणपाली ब्राह्मणी नं बांलाक हे धया च्वंगु दु । पुलांगु आस्रव क्षीण जुइ धुंकूम्ह, न्हूगु आस्रव सम्भव मदये धुंकूम्ह आगामी भवय् चित्त विरत्त जुइ धुंकूम्ह, क्षीण बीज , हानं जन्मया छन्द मदये धुंकूम्ह अथे हे निर्वाण जुइ, गथे च्याना च्वंगु मत सदांया निति सिना वनी । थ्व हे संघया प्रणीत रत्नभाव खः । रत्न सूत्रया न्हूगु निश्रयया अन्तय् तथागत शब्दया धर्म व संघया आयामिक दृष्टि नं अभिप्राय सहित वर्णन याना क्वचायेका त:गु दु ।

मेत्तसुत्तया न्हूगु निश्रय नं सूत्रया आनिशंस वर्णन, वन जंगलय् च्वनीपिं भिक्षुपिंत मैत्री भावना कर्मस्थानया लागी आरक्षा जुइगु बाखँ बिया शुरू जुया च्वंगु दु । मैत्रीया शान्त प्रसन्नं द्यनाः याउँक न्ह्यः वयेका गथे द्यना अथे दने दइगु, मभिं म्हगसय् मखनीगु, देव मनुष्यं ययेका च्वने दइगु, शस्त्र, विष, मिं मथीगु, थ:गु शरीर व ख्वा:या वर्ण बांलाइगु, स्थिर चित्तम्ह जुया स्मृतिपूर्वक मरण जुइ दया नं ब्रह्मोकगामी समेत जुइ दइगु आनिशंसयात बांलाक स्वापू तया व्याख्या जुया च्वंगु दु । शान्त निर्वाण सीके खंके यःम्हं स्वंगू आचरण याये मा:गु, त:प्यंम्ह, अनुशासन याये अ:पुम्ह, सुवच स्वभावम्ह, निराभिमानीम्ह, संतोषम्ह, लही अ:पुम्ह, अल्पकृत्यम्ह, शान्त इन्द्रियम्ह, बुद्धि परिपक्वम्ह, मृदु स्वभावम्ह, सभ्य विनम्रम्ह, नुगलय् च्वंगु ममता मदुम्ह जुयेगु अले स्वंगू विधि याये मा:गु आचरण याइम्ह जुयेगुयात तछ्याना खँ प्वला त:गु दु । अले गुजागु ज्या उपहाशयागु विषय जुइ, गुजागु ज्या सुख जुइगु शान्तियागु जुइ धका नं पालि दर्शनया आधारय् व्याख्या जुया च्वंगु दु । सकलयाप्रति मैत्री धयागु खँयात मन चकंका खंके बीत शैक्ष, अशैक्ष, शरीरया आकार कथं दीर्घ, मध्यम व क्षुद्रपिं अथवा खने दुपिं खने मदुपिं तापाक च्वंपिं सत्तिक च्वंपिं सकलयात मन नं म्हं नं सिचुपिं म्हं फुपिं जुयेमाल धका धयागु भावयात नं प्राणभूत कथं खँ छ्याना त:गु दु । छलकपट, अपमान, अवहेलना याना अथवा शरीरं व वचनं सुनानं सुयात दु:ख व अशान्त याये मज्यु बरू मामं थः याकः काय्यातथें सुख शान्ति व रक्षाया नितिं मनस्थिति हयेमाः धयागु मैत्रीया विराततां नं तयेमा । अफ थ्व तयेगु ज्या दनेगु, वनेगु, फेतुइगु वा द्यनेगु शरीरया अवस्थाय् नं जुयेमाः । थुकिं हे बौद्ध ब्रह्मविहारयात न्ह्याके फइ । थुजागु खँयात थुगु न्हूगु निश्रयय् क्यना त:गु दु । बरू थुगु सूत्रय् नं उत्तरा व श्यामावती आदिपिनिगु मैत्री भावनाया प्रभाव प्रमाण दुगु जूसा च्वय् वना च्वंगु कथं हे सउदाहरण जुइगु खः ला धयाथें मती वं ।

खन्धसुत्तय् निदान कथं सूत्रया आनिशंसं लिपा न्हेपु गाथा दु । नागया भेद धर्मया वांगमयय् यक्व हे दु, वथें हे सत्त्वया संसारय् तहा:या भेद नं आपालं आपालं दु । थुगु सूत्रय् विरूपक्ख, एरापथ, छब्यापुत्त व कण्हागोतम जातयापिं प्यम्ह नागराजाया खँ वया च्वंगु दु । निश्रयय् काष्ठमुख, अग्निमुख, पूतिमुख, शक्तिमुख अले हानं थुमि दष्टविष, दृष्टविष, स्पृष्टविष व वातवृष उपजाति सर्पया उल्लेख जुया च्वंगु दु । थुपिं तह व नाग जातिया बारे च्वयेत ला जीव विज्ञानया विशिष्ट ज्ञान माः । हानं निन्यास:दँ न्हापायापिं जीवित मध्ये आ:गुलि खे दुर्लभ नं जुइ धुंकल । हानं वास्तवय् खन्धसुत्रया उद्देस्य थुजागु खँ माले पाखे नं ला मखु ? थनया तात्पर्य ला थुजा थुजापिं विषधर सर्पया विषं नं मुक्त जुइमा धायेगु अथवा थुजापिं विषधरप्रति नं मैत्री तयेगु खः । उलि जक मखु , तुति मदुपिं , निपा तुतिपिं, प्यपा तुतिपिं आपालं तुतिपिं प्राणीपिसं नं छुं मयायेमा धका कामना यायेगु थुगु सूत्रया अभिप्राय खः । थुगु हे कथं फुक्क प्राणी, सत्त्व, भूतया इष्टारम्मण

Downloaded from http://dhamma.digital

हे भिनेमा सुयातं छुं कथं मभिं जुइगु मजुइमा धका भालपा अप्रमाण गुण दुपिं बुद्ध धर्म व संघया गुण लुमंका थ्वया न्ह्योने सीमित प्रमाणया सर्प , बिच्छे , हई , माकः चा, माय्बिलिचा , अथे हे घिसे जुया वनीपिनि पाखें छुं मभिं मज्यू मजुइमा धका परित्र स्मरण याना तःगु हे थुगु सूत्रया सारांश खः। मोरसुत्तय् बोधिसत्त्वया चर्या दु । बोधिसत्त्व म्हय्खा जुया च्वंबले न्हेगू पुस्ता निसें शिकारीपिसं ताकाल तक कुतः यात नं ज्वने मफुगु सत्य न्ह्यथना स्वं पिहाँ वनेन्ह्यः उदय जूगु सूर्य स्वया सूर्यथें न्हिच्छि बन्धन मुक्त जुयेमा धका अले बिना वंगु सूर्य स्वया चच्छि नं बन्धन मुक्त जुयेमा धका मनंतुना तःगु खँ थुगु सूत्रय् दु । बोधिसत्त्वथें जाःम्ह ला म्हय्खादि अनेक योनी जन्म जूवये माःगु क्यना तःगु धयागु खँ व "सी मानिम्ह प्राणीया ला नयां बुढा बुढी जुइ माली मखु, सी माली मखु" धयागु स्वर्णपत्रया उल्लेख फटाहा खँ खः धया तःगु घट लगे जू । तर स्वर्ण मोरया उपदेश न्यनेगु इच्छाम्ह महारानी उपदेश न्यने मखंक सी माःगु खँ धाःसा मेमेगु बौद्ध आदर्श नाप ज्वःलाः मजू । सूर्यया शरणया अर्थ वया उपयोगिता संस्मरण मात्र धया तःगु व्याख्या धाःसा ल्वःगु कथं जुया च्वंगु दु । अले बुद्ध, बोधि , विमुक्त व विमुक्तिया नमस्कार याना म्हय्खा तारण तया बोया वनीगु खँ हे मोरसुत्तया सार जुया च्वन । निश्रयया च्वर्मि सीके माःगु अभिप्राय धका नं उकिं हे क्वचिलनय् उल्लेख याना तःगु जुयेमाः ।

वट्ट सुत्त निदानया पालि गाथा कथं बुद्धं सारिपुत्र महास्थविरयात देशना याना बिज्याःगु परित्त खः । बुद्धत्वया निति पारमिता पूर्ण याना बिज्याःबले बटाइँ जुया सत्य पारमिता अर्थात् शील, सत्य, परिशुद्धता, मैत्री व करूणायात लुमंका थुकिया आनुभावं लिक्क वःगु दावाग्नि तापायेत सत्यबल न्ह्यथना तःगु थुगु सूत्र खः । पपौ दु ब्वये मफु, तुति दु तर तुति चुया गनं वने मफुगु अले मां बौपि नं स्व पिहाँ वने धुंकूगु यथार्थ स्थिति व थःगु पपौ हे बांलाक मदुगु विवशता लिसें अथवा स्वभाव धर्म लिसें शीलादी गुण धर्म लुमंका पूर्व बुद्धपिं स्मरण यासे सत्य क्रिया याःगु जुया च्वन । थुगु सत्य क्रिया याये मात्रं फिखुगू करिष (प्यपी) ति उखे मि शान्त जुया वन । थुगु निश्रयय् चरियापिटकय् सुरक्षित थुगु हे सूत्रया ७ पु गाथा नं उल्लेख याना तःगु जुयाच्वन । जातकीय शैलीया वर्तमान कथा कथं थुगु वट्टजातक अथवा अतीत कथा आयुष्मान आनन्दयात बुद्धं देशना याना बिज्याःगु खः । हानं थुगु सत्य क्रियाया आनुभाव छगू लाख कल्प तक दया च्वनी ।

धज्जग सुत्तया आरम्भय् थुगु सूत्रया आनिशंस लिसें थुगु सूत्र स्मरणं आकाशय् वा पृथ्वी यक्ष खुँ आदिया पाखें यक्पसित मुक्ति बी धुंकूगु खँ नं उल्लेख जुया च्वंगु थुगु सूत्रया निदानया विशेषता खः । मंगल सुत्तं लिपा सूत्र शैली "एवं मे सुतं" निसें दुगु हे थुगु सूत्र छपु हे जक दु । जेतवन विहारय् अनाथपिण्डिकया आरामय् बुद्धं देशना याना तःगु कथं वया च्वंगु थुगु सुत्रय् देवासुर संग्रामय् शक्रं त्रायत्रिंश देवतापिंत भय, त्राश व चिमिसं ब्वँब्वँ दंसा इन्द्रया अथवा प्रजापतिया अथवा वरूणया अथवा ईसानया ध्वाँय् च्वका स्वयेवं थुजागु छुं मदया वनी धका धाल । तर बुद्धं धया बिज्यात, थ्व जुइ नं फु मजुइ नं फु । तर अरञ्ञे, सिमाक्वय् अथवा शून्यागारय् वनेबले भिक्षुपिंत भय, त्राश वा चिमिसं ब्वँब्वँ दनीगु बुद्ध , धर्म अथवा संघयागु गुण स्मरण यात धाःसा मदया हे वनी । छाय् धासा थन वीतराग, वीतद्वेष व वीतमोहया आनुभाव दु । थुगु सूत्रया आनुभावं आकाशय् तकं आरक्षा याइगु बारय्या दृष्टांतय् चैत्य कुतुं वःम्हयात आरक्षित जुगु बाखँ बिया तःगु दु । प्रायः बाखँ उथें जूसां गनं छम्ह श्रामणेर धका धया तःगु दुसा थुगु निश्रयय् नवक भिक्षु कथं उल्लेख याना तःगु दु । गमं कुतुं वःबले आकाशय् हे आरक्षित जुल धका जक धाःसा थुगु निश्रयय् अपा पिहाँ वया पलाः तये छिका ब्यूगु खँ उल्लेखः जुया च्वंगु दु । बरू दीघवापी चैत्यय् छुं पाः वंगु जक खः वा सिमेण्ट

Downloaded from http://dhamma.digital

तःवंगु खः धयागु धापू जकया भेद खः । मुख्य खँ धजग्ग सूत्रं आकाशय् तक नं रक्षा याइ धयागु खँ हे मुख्य खः । अले थुगु निश्रययया वर्णन कथं इन्द्रया ध्वाँय् निसः व न्हेगू योजनं अर्थात् दोलछि व खुसः व न्येखुगू माइल तःजाःगु धयागु उल्लेख अले गन्धमान नस्वाःया शरबत त्वनेथें याःपिं देवतापिं व रस त्वं हे त्वंपिं असूर जूपिंगु इमित तुति ज्वना मेरू पर्वतया फाँटय् वाछवया हःगु वर्णनय् पौराणिक शैली दुथें ताया । ध्वाँय् खना मनू उत्साहित जुइगु थःगु पक्षया ध्वाँय् खना अफ थः सेनानायक अथवा अधिपतिया ध्वाँय् खना युद्धरतपि समुत्साहित जुइगु धाइ, थौ तकया यथार्थता खः । थुगु निश्रयया थुगु सूत्रया मेगु विशेषता खः , बुद्ध, धर्म व संघयागु गुणया विस्तृत परिचर्चा । अरहं गुणया चर्चाय् विशुद्धिमार्गया सारांश दुसा सम्मासम्बुद्धया चर्चाय् बुद्ध जीवनी प्रसंगय् बुद्ध बोधिज्ञान प्राप्तिया पूर्व लाना बिज्याःगु पूर्वेनिवास ज्ञान निसें सम्यक्सम्बुद्धत्व ज्ञान प्रतीत्यसमुत्पादया उदय व्ययया ज्ञानया बिशद चर्चा जुया च्वंगु दु । विद्याचरण गुणांगया वर्णनय् नं स्वंगू विद्या व भिच्यागू आचरणया खँ सौदाहरण जुया च्वंगु दु । सुगतया अर्थय् नं निर्वाणया लँय् बांलाक बिज्याम्हया लिसें उदाहरण सहित अभय राजकुमारया उदाहरण सहित "सु"बांलाःगु वचन,"गत"ल्हाना बिज्याकम्ह अर्थ नं दुतिना च्वंगु दु । लोकविद्या व्याख्याय् विभिन्न सत्त्वया सत्त्वलोक , सत्त्वपिनि आधार स्थल भूमि ओकासलोक अले थ्व सत्त्व व भूमि नं प्रज्ञप्ति मात्र खकेगु नाम रूप धर्मया संस्कार लोकया बांलाक स्पष्ट याना तःगु दु । सत्त्व लोकया प्रसंगय् आयुष्मान सारिपुत्र महास्थविरया कर्मस्थान निदर्शन व महापन्थक अरहन्त पुद्गलं चुल्लपन्थयागु परिपक्व कर्म खंके मफुगु प्रसंग सारै मर्मस्पपर्शी जू । ओकास लोकया लोक भूवनया व्याख्या भूगोलिक व्याख्या सिबे भिन्न खः । ओकासलोक धाइ सत्त्वलोक व संस्कारलोक स्यूपिं ऋद्धि दुपिसं सीके तिफ्याये मफया च्वनीगु कलाप कलापय् विद्यमान नाम रूपया स्वभाव सीकेगु खँ नं संक्षिप्त चर्चा जुया च्वंगु दु । थ्वयां ल्यूया गुणय् अनुत्तरयात छगू अलग बुद्ध गुण कथं व अनुत्तरो पुरिसदम्म सारथि कथं छगू याना व्याख्या याना तःगु दु । नेपालय् आःतक गुंगू बुद्ध गुण कथं अनुत्तर गुणयात छगू अलग गुण कथं बयान यायेगु चलन मदुनि । ल्वय्यात यथार्थ सियेका वासः यायेबले वासः लगे जुइसिबे नं मनूया स्वभाव संस्कार व अभिप्राय सियेका बुद्धं प्राणीपिन्त दमन याना बिज्याःगु "सच्चक व अम्बत्थया अहं धू जूगु अले बुद्ध परिषद्या शान्त निरवता खना कोशल जुजुया श्रद्धां प्रसन्न जूगु चर्चा जुया च्वंगु दु । वथें हे "शास्ता सत्थ"या व "बुद्ध-बुध"या शब्दार्थ भावार्थ क्वातुक न्ह्यथना तःगु दु । भगवाया इस्सरिय, धम्म, यस , सिरी ,काम, पयत्त कथं खुगू भाग्यया वर्णन नेपाःमि उपासक उपासिकापि परिचित हे खः । तर गन तक जि लुमंके फु, भाग्ययात अणिमा कथं च्यागू दु धका वर्णन याना तःगु थुगु निश्रयय् न्हापांगु बार खःला धयाथें मती वं । १.अणिमाः परमाणु सिबे चिधंगु निर्माण शक्ति, २. लघिमाः फसय् आकाशय् द्रुत गति ब्वयेगु शक्ति, ३. पत्तिः इच्छित थासय् तत्क्षण थ्यंकेगु शक्ति , ४. पाकम्मं : मती लुथें आकार प्रकार सिद्ध यायेगु शक्ति, ५ महिमाः तथागतया शरीर मती दक्व रूप संस्थान यायेगु शक्ति, ६ ईसिताः न्ह्याम्हसितं न्ह्योने हये फुगु शक्ति, ७. वसिताः ऋद्धि प्रातिहार्य ज्व : मदुगु सामर्थ्य, ८. यत्थकाम वसायिताः ब्वयेगु वा पृथ्वी लोप जुइगु सिद्ध शक्ति हे च्यागु भाग्यया खँ खः । तर थुपिं च्यातां भाग्य ऋद्धि पराक्रम सम्बन्धी जूगु जुया च्वन ।

बुद्धं देशना याना बिज्याःगु धर्मयागु गुण नं विविध आयामिक कथं तःताजि कथं गुणांग दुगु जुयाच्वन । मार्ग व फल अले निर्वाण व धर्मस्कन्ध कथं भिगू उत्तमगु गुण दु धाःसा अकालिक कथं अर्थात् ईब्यःया क्षण हे अन्तराल मदयेक मार्ग लिसें फल बीगु कथं प्यंगू मार्ग धर्म गुणांग जुइ । तर सामान्य कथं धाःसा धर्मया गुण स्वाख्यात, थःथम्हं हे थी थी रूपं विभाजन याना सीके बह गु, अकालिक फल बीगु, थन

Downloaded from http://dhamma.digital

वया स्वः वा धका आमन्त्रणा याना क्यनेगु, निर्वाणस थ्यंका बीगु, मार्ग व फलय् थः थम्हं तुं ब्बब्थला अनुभव यायेगु, स्मय् खुता गुणांग दया च्वन । धर्म न्यना, आचरण याना अले फलानुभव यायेगु कथं अथवा आदि मध्य व अन्तय् तकं कल्याण जुइगु कथं स्वंगू कल्याणया जुया च्वन । थुगु तथ्ययात हे निश्रयं विविध शब्दानुशय व जुया वंगु खँया उदाहरण स्पष्ट व्याख्या याना तःगु दु । थुगु हे प्रकार संघयागु सुप्रतिपन्न आदि गुंगू गुणयात बांलाःगु पृष्ठभूमिया बस्तुस्थिति, अनतिक्रमणीय बुद्धया आज्ञा, भोजन गौरव, संदर्शनीय स्वभाव, पुण्यक्षेत्र आदि उदाहरणं स्पष्ट याना तःगु दु । बुद्धं त्रिरत्नया गुणानुस्मरणं भय व त्राश आदि मुक्त जुइगु आज्ञा जुया बिज्याःगु अले पालि गाथाया शब्दार्थ बिया थुगु सूत्रया निश्रय क्वचायेका तल । थन, गथे-गथे सु-सु गबले-गबले भय व त्राशं मुक्त जुल धयागुया कथात्मक व यथार्थया उदाहरण बौद्ध साहित्यय् यक्व दुसां निश्रयं उल्लेख याना तःगु मदु ।

आटानाटिय सुत्त परित्राण व महापरित्राणय् दुथ्याःगु सूत्र जूसां थुगु सूत्र थौंकन्हे बुद्ध भाषित सूत्र खः मखु बारय् तःसकं चर्चाया विषय खः । धात्थें ला थुगु सूत्रया व्युत्पत्ति नापं दुगु बाखनं हे धाः थ्व बुद्ध स्वयं हे आज्ञा जुया बिज्याःगु सूत्र मखु । बुद्ध राजगृहया गृद्धकूट पर्वतय् बिज्याना च्वंबले प्यम्ह मुख्य देवतापिं अर्थात् चतुर्महाराजिक देवपुत्रपिं बुद्धयाथाय् वल । इमिगु बिन्ति खः, बुद्धयागु शीलाचरण धर्म यःपिं जक मखु, अकुशल कर्म लिचिले मफुपिं नं दु । उकिं थुगु धर्मय् आस्था मदुपिं नं यक्ष देवतापिं दु । थुजापिं यक्ष देवतापिनि पाखें छुं भय दुःख मबीकेत विशेषतः जंगलय् गुफाय् च्वनीपिं साधक भिक्षुपिनि आरक्षाया नितिं रक्षा बन्धन बिया बिज्याये माल । बुद्धं वैश्रवण महाराजयागु बिन्ति न्यना विपशी आदि बुद्धपिनिगु गुणानुस्मरणया रक्षाबन्धन बिया बिज्यात । थुगु निश्रयय् नं थ्व हे खँया निदानं निसें बुद्धपिनिगु विविधं शब्दवलि गुण स्मरण याना तःगु गाथा परित्राणया शब्दार्थ व शब्दय् दुने च्वंगु तात्पर्य तछ्याना तःगु दु । विपशी बुद्धयात चक्षुष्मान व श्रीशोभा दुम्ह बुद्ध धका पाली गाथाय् धया तल । निश्रयं चक्षुया अर्थ न्यागः मिखा दुम्ह धका बुद्धचक्षु, धर्मचक्षु, समन्तचक्षु, दिव्यचक्षु व प्रज्ञाचक्षु धका स्पष्ट यात । शिखि बुद्ध सर्वभूत अनुकम्पक खः । वथें हे उत्तमाचरणया तपश्वी पवित्र लखं क्लेश प्रक्षालन याना बिज्याकम्ह खः । ककुसन्ध बुद्ध मारसैन्ययात प्रमर्दन याना बिज्याकम्ह खः । थ्वसपोल बुद्धया आनुभावं आरक्षा जुये माल धका थुगु सूत्रय् कामना याना तःगु जुया च्वन । पवित्र शीलाचरण लखं क्लेश प्रक्षालित जुया बिज्याकम्ह बुद्ध खः । कोणागमन बुद्ध आर्यमार्गया उत्तमाचरण दया बिज्याकम्ह विशुद्ध ब्राम्हण जुया बिज्याकम्ह बुद्ध खः । विपश्वी सम्पूर्ण क्लेशं विमुक्तम्ह बुद्ध खः । गौतम शाक्यपुत्र श्रीशोभां युक्तम्ह अंगीरस बुद्ध खः। थुकथं न्हेम्ह मानुषी बुद्धपिंत गुगु शब्दं वर्णन याना तःगु खः, उपिं शब्द-विशेषण त्रिपिटक सारया विशिष्ट विशेषण सिबे रचनाया आवश्यकतानुसारया विशेषणथें ताः । गाथाया सारांशय् सकल बुद्धपिं दशबल, वैशारध,सम्पूर्ण सर्वज्ञता परिपूर्णपिं खः धका न्ह्यथना तःगु नं दु । निश्रयय् वया च्वंगु स्थानास्थान ज्ञान आदि झिगू ज्ञानबलया चर्चा, प्यंगू वैशारद्य, स्वीनिगू लक्षण, चेगू अनुब्यंजन, झिगू अरियावास, स्वंगू प्रकारया वृड्ढापचायनया विवेचन तःसकं बांलाक जुया च्वंगु दु ।

अंगुलिमाल सुत्त वास्तवय् सत्यक्रिया आनुभाव सीकेत, थुइकेत अले अहिंसा आंनुभाव चायेकेत गाःगु सूत्र खः । अंगुलिमाल गुरूया आज्ञा कथं मिथ्याया धर्मया अनुष्ठान अंग कथं मनू स्याना जुल । तर व गबले बुद्धया शरणय् वल, हानं भिक्षु जुल अबले निसें व पूर्ण अहिंसक जुल । छम्ह गर्भवतीया प्रश्रव पीडा नं वं न्यने मफु । अहिंसक श्रावक अंगुलिमाल अधिस्थान याना बिज्यात, "गबले निसें जि आर्यश्रावक कथं जन्म जुया, अबले निसें स्यूगु चेतना कथं सु प्राणीयात मस्याना । सुं प्राणीया जीवितेन्द्रिययात आघात मयाना ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुगु सत्यया प्रभावं छंत प्रश्रव पीडां मुक्त जुयेमा अर्थात् याउँक मचायात नं मांयात नं दुःख पीडां मुक्त जुयेमा । हिंसक वनचारी अंगुलिमालं अहिंसक श्रावक अंगुलिमालया थुगु सत्यक्रिया उम्ह गर्भवतीया प्रश्रव पीडा शान्त जुल । याउँक मचा बुल । थुगु अंगुलिमालया सत्यक्रियाया प्रभाव छगू कल्प तक दया च्वनी धका नं विश्वास याना तःगु जुया च्वन । थुगु निश्रयय् थुगु शब्दार्थ लिसें बुद्धं अंगुलिमालयात छु कारणय् सत्यक्रिया ल्हाके बिल धयागु खँ अंगुलिमालयागु सारांश बाखं लिसें न्ह्यथना तःगु दु ।

बोज्झंग सुत्त धात्थें धायेसा मनया परिशुद्धताया शक्ति व परिशुद्ध चित्तं गहन सत्यया चिंतन, मनन वा स्मरणं शारीरिक वेदना शान्त यायेगुया उदाहरण खः । न्हेगू बोध्यंग स्वंगू भवं मुक्त, अजात, अजरा, अमत, निर्भय निर्वाणय् थ्यंकेगु तत्व दर्शन खः थुकिया संस्मरणं अनेक दुःखकष्ट मदयेका बी । थ्व "मन्त" खः । स्मृति सम्बोध्यंग, धर्मविचय सम्बोध्यंग, वीर्य सम्बोध्यंग, समाधि सम्बोध्यंग, प्रीति सम्बोध्यंग, प्रश्रब्धि सम्बोध्यंग,समाधि सम्बोध्यंग व उपेक्षा सम्बोध्यंगया संस्मरणं मौद्गल्यान व कस्सप महास्थविरया म्हं मफया च्वंगु वेदना शान्त जुल । छको स्वयं बुद्धयात जूगु रोगावस्थाय् नं चुन्द स्थविरपाखें थ्व हे न्हेगू सम्बोध्यंग ब्वंका न्यना बिज्यात । रोगया तीव्र वेदना प्रभावहीन जुल । थुगु हे सत्यया आनुभावं शोक, रोग व भय शान्त जुइमा धयागु कामना थुगु सूत्रय् दुसा रोगादि अवस्थाय् थुगु गुणांगया स्मरणया आदर्श प्रेरणा नं थुगु सूत्रय् दुगु जुया च्वन । निश्रयय् पृष्ठभूमिया बाखं बिया शब्दार्थ व गनं गनं जक भावार्थ बिया तःगु दु ।

पुब्बण्ह सुत्त छखे बुद्ध, धर्म व संघया गुणानुस्मरण याना भिंतुना तःगु शुद्ध कथं परित्राण खःसा, मेखें अबलेया मनूतय्गु संस्कारयात क्यना तःगु नं खः । दुर्निमित्त, अवमंगल, मयःपिं भंगःतय् सः न्यने म्वालीगु, पापग्रह, दुस्वप्न बुद्धानुभावं विनाश जुयेमा, धर्मानुभावं विनाश जुयेमा व संघया आनुभावं विनाश जुयेमा धका सूत्रया प्रारम्भय् हे मनंतुना तःगु दु । निश्रयय् थुगु सूत्रया गाथात गुकथं गुकथं बुद्धद्वारा देशित गाथा ख, अले गुगु गुगु सूत्रत आचार्य प्रणीत गाथा खः धका क्यना तःगु दु । यःगु थःजु, थुगु सूत्रय् दुःखीपिं निदुःखी, शोकिपिं निशोकी भयभीतपिं निर्भयी जुयेमा धका भाःपिसे अनुमोदनया आशा याये धुंका दान श्रद्धापूर्वक बीगु, शील न्ह्याबलें रक्षा यायेगु, भावनाय् अभिरत् जुयेत सत्प्रेरण बिया तःगु दु । लिसें सकल बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध व अर्हत्पिनिगु आनुभावं रक्षा जुयेमा धका रक्षा बन्धन तया तःगु जुल । उलि जक मखु बुद्ध, धर्म व संघ लिसें ब्याक्क देवतानुभावं समेतं रक्षाया कामना याना तःगु थुगु सूत्रय दु । अन्तय् हानं बुद्धया पारमिता गुण धर्म निसेंया पुण्य कार्य लुमंका बुद्धया चर्या लुमंका सुनक्षत्र सुमंगल सुप्रभात प्रत्येक क्षण सुर्मुहूत जुयेमा धका शरीर कर्म, वचीकर्म व मनोकर्म ब्याक्कं उन्नति वृद्धिया कामना याना तःगु दु । थुगु निश्रयय् थन भीसं अनेक कथात्मक व्याख्या उदाहरण बिया तःगु मखना । अले निश्रयया निगमन लिसें प्रज्ञाविद्पिंके अभिप्राय भंग मयायेत अनुरोध याना करूणा मैत्री बृद्धि यासें भिंगु चेतना व भिंगु प्रार्थना याना निश्रय क्वचायेका तःगु दु ।

वस्तुतः परित्राणया न्हूगु निश्रय सफू नेपाःया श्रद्धालुपिनि निंतिं परित्राण बारेया दुग्यःगु अर्थ, भाव व तात्पर्य जाःगु ग्रन्थरत्न हे जुल । परित्राणय् थुगु सिबे अप्वः विस्तृत कथं आःतक चर्चा जूगु मदुनि । अभ्र जित ला थथे नं मती वं थुलि गम्भीर व्याकरण दृष्टि शब्द अर्थ भेद समेतं ख्याल तया परित्राणया अध्ययन व मनन नेपाःया श्रद्धालुपिं मध्ये आपालंसिनं याये हे फइ मखुनि ला ! सफूया दुगु पौल्याः आदि धाःसा नेपाःया पाठकपिंत मखु, बर्मी पाठकपिनि निति हे जक उपयोगिक बिषय खः । शायद अनुवादकयात नेपाःया पाठकपिंत छि कथं पालि त्रिपिटक (नालंदा प्रकाशन) या जक ग्रन्थ लिसे पृष्ठ पंक्ति हिला छ्वयेगु सम्भव मंत । गुलि पौल्याः त्रिपिटक ग्रन्थयागु जक मजुया थथे याये नं मछिन जुयेमाः । अर्थ नं थुगु विषयय् छुं

Downloaded from http://dhamma.digital

विकल्प दुगु जूसा पाठकपिंत ब्वनेबले भाव तोफिके माली मखुगु जुइ । अले नेपाल भाषाया सप्तमी विभक्तिया प्रचलित प्रयोग विविधतां नं गनं गनं रसानुभवय् बाधा बिया च्वंगु दुथें ताया । यःगु थःजु, नेपाःमि श्रद्धालुपिंत परित्राणथें जा गु सफूया खुसः पृष्ठया शब्दार्थ, भावार्थ, तत्वार्थ व अभिप्रायार्थ समेत बिया अनेक उदाहरण बाखँ त्रिपिटक प्रसंग प्रमाण बिया तःगु थुगु ग्रन्थया अनुवाद कार्य व प्रकाशन स्वयं छगू ऐतिहासिक घटना खः । दुःख, कष्ट व पीडा मुक्ति यःपिंत बीगु लिधंसा "परित्राण"या छगू तःधंगु देन खः । उकिं अनुवादकया अभ्यस्त अथक शुद्ध श्रम अनुवाद प्रकाशनया ग्वाहालि बुद्ध धर्म ग्रन्थया क्षेत्रय् सकसिनं हे मबिसें मगाःगु साधुवाद विषय खः सकसिंगु साधुवाद लिसें च्वना जिगु नं अनुवादक व प्रकाशकप्रति आपालं आपालं साधुवाद दु ।

भिक्षु सुदर्शन
श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपुर. यैं, नेपाल ।
कौलाथ्व ११, ने.सं. १११३ बुधबार

Downloaded from http://dhamma.digital

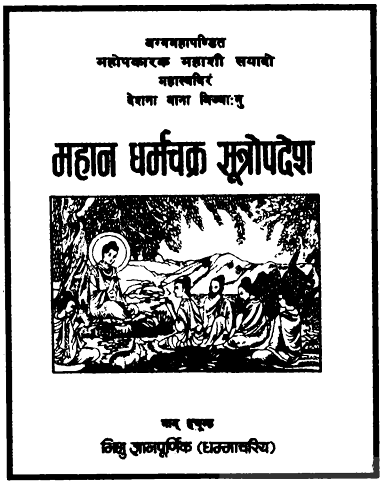

महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश

भूमिका

शाक्यमुनि बुद्धं दकसिबे न्हापां धर्मप्रवर्तन ऋषिपतन मृगदायय् वाराणसी याना बिज्याःगु खः । त्रिपिटकया सुत्तपिटकयागु संयुक्तनिकाय महावग्ग सच्चसयुत्तय् **धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त** नामं व विनयपिटकया महावग्ग पालिस महाखन्धकय् **धम्मचक्कप्पवत्तन** नामं वया च्वंगु दु । जिनमहानिदानं धयागु पालिभाय्या बुद्धया अभिनीहार निसें परिनिर्वाण तकया निदानकथाय् (गुकियात **बुद्धचरितं** नं धाः) धया तःकथं वसपोल कासिपुरय् दकसिब न्हापां धर्मचक्र प्रवर्तनया निंति बिज्याःगु खः । (धम्मचक्कं पवत्तेतुं; गच्छामि कासिनं पुरं । अन्धीभूतस्मिं लोकस्मिं, आहञ्छं (आहञ्ञिं) अमतदुन्दभिन्ति) थ्व न्यना दकसिबे. न्हापां 'यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बन्तं निरोधधम्मन्ति' धका आयुष्मान कोण्डञ्ञयात आषाढया प्रतिपदाखुनु (आसाल्हमासस्स पाटिपददिवसे) विरज वीतमल धर्मचक्षु उत्पन्न जूगु खः । थ्व घटनायात **बुद्धवंस**-य्. उल्लेख जुयाच्वंगु दु, 'धम्मचक्कं पवत्तयिं' (धर्मचक्र प्रवर्तन याना); **महावंशय्** 'वाराणसी थ्यंका अन धर्मचक्र हीकुगु अन हे वर्षाकालय् च्वना बिज्यासे ख्वीम्ह (अनुयायीपिन्त) अर्हत् याना बिज्या बिज्यात' धयागु उल्लेख दु ।

जातकट्ठकथा कथं बुद्ध पञ्चवर्गी भिक्षुपिं वाराणसी मिगदाय च्वं च्वंथाय् आषाढ पुन्हीखुनु **सायण्ह समये इसिपतने** थ्यंकः बिज्याःगु खः । थन **पञ्ञत्तवरबुद्धासने** फेतुना बिज्याना **उत्तरासाल्हनक्खत्तयोगे** बुद्धं **धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त** देशना याना बिज्यात । **ललितविस्तर-य्** वाराणसी लिक्कच्वंगु ऋषिपतनया मृतदावय् पञ्चभद्रवर्गीययात हे धर्मदेशना याना बिज्याःगु खः । थ्वयात तथागतया मध्यमा प्रतिपदा देशना धया बिज्यागु दु । ललितविस्तरया नीखुगूगु अध्यायय् थ्वयात **धर्मचक्र प्रवर्तन परिवर्त** धका धया तःगु दु ।

बुद्धचरितया संस्कृत भाषाया महाकाब्य पूर्व बुद्धचरित महाकाव्य भिंप्यंगू सर्ग क्वचाइ च्वंगु दुसा उपलब्ध अनुदित भाषाया बुद्धचरित्र महाकाव्यय् भिंन्यागूगु सर्ग **धर्मचक्र प्रवर्तन** खः । थ्व हे सर्गया शब्दय् धाःसा बुद्धत्व प्राप्तिं लिपा (शाक्यं) मुनिं कोशगृहया दुने.या भागथें काशीनगरीयात खंका सृगदावय् बिज्यात थन सिमासिमाया दथुइ महर्षिगण च्वं च्वंगु दुसा कोयलया सः थ्वयाच्वंगु खः । बुद्धं निगू अति मार्ग तोता प्रीति-सुखं उखेयागु दुःख-अन्तया मध्यम मागं अष्टांगिक मार्गया उपदेश बिया बिज्यात ।

बुद्धया जीवनी व धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र कथं धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र बुद्धयागु न्हापांगु न्ह्यथने बहःगु, उपलब्धिमूलकगु व पूवंगु धर्मदेशना खः । तर अथे नं थ्व सूत्र सूत्रपिटकया न्हापांगु निकाय दीघनिकायय् न्हापांगु सूत्र जुया च्वंगु मदु । स्वंगूगु निकाय संयुक्त निकाय महावग्ग सच्चसंयुत्तय् तिनि **धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त** वइ च्वंगु दु ।

नेपाल भाषाय् भिक्षु अनिरूद्ध महास्थविरयागु शब्दार्थ व भावार्थ सहित बु.सं. २४९२ स सफूया कथं दकसिबें न्हापां घ्याना सफूतिं पिहाँ वःगु खः । थुगु सफूया अनुवादक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया नं बु.सं.

Downloaded from http://dhamma.digital

२५१४ स "धर्मचक्र सूत्र" नामं सूत्र पिदने धुंकूगु दु ।

फ्रांसीसी पण्डित सेनार्टया विचारय् **इसिपतन** ऋषिपतन वाऋषिवदन नं जुये फु । **"इसिपतन"** शब्दया "प" आख "व" "त" आखःया "द" नं जुइफु धका प्राकृत नियमं क्यं । "प" व व"व" वथें हे "त" व "द" आखःया च्वयेगु धायेगु हिलाबुला जु हे जू । महावस्तु स ऋषिवदनस्मि ऋषिवदने मृगदाये जूगु खने दु । ऋषिपत्तनया अर्थ ऋषित च्वनीगु वस्ती वा नगर जूसा ऋषिपतनया अर्थ ऋषिपिं क्वहाँ वइगु थाय् वा उगु थासं ब्वया वनीगु थाय् खः । अर्थकथा कथं **इसयो एत्थ निपतन्ति उप्पतन्ति चाति-इसि पतन** ऋषिपिं ब्वया वया जूवइगु ब्वया वनीगु जुया **इसिपतन** धाइगु खः ।

मिगदाव-या अर्थ मृगतय्‌त दान बिया तःगु; अथे धयागु मृततय्‌त तोता तयागु थाय् (मृगाणां दायो दिन्नो मृगदायोति ऋषिपत्तनो महावस्तु निग्रोधमिग जातक) खः । थौं कन्हे थ्वयात सारनाथ नं धाः । सारनाथ अर्थात मृगतय् अधिपति बोधिसत्त्व निग्रोध शब्दं सारनाथ जूवंगु धाइ ।

ईसाया १३-गूगु शताब्दीया गोविन्द चन्द्रया जहान कुमार देवीया ताम्रशासन दान कथं थन **धर्मचक्र जिनशासन** दुगु जुया च्वन । अशोकस्तम्भया सिंह मूर्ति दुगु च्वकाय् दुगु धर्मचक्र चित्र गुप्तकालया धर्मचक्र प्रवर्तन-निरत बुद्धमूर्तिया पादपीठय् दुगु गोलूगु धर्मचक्रया चिन्ह व ल्वहँया कुसापातय् च्वंगु निगूगु वा स्वंगूगु शताब्दीया कुशाण युगया लिपि कियातःगु अभिलेख धर्मचक्र वा आर्यसत्ययां प्राचीनता स्पष्ट याः ।

अभिलेखय् दु -

१) चत्तर- इमानि भिक्खवे अ (रि) रय सच्चानि ।
२) कतमानि (च) त्तारि दुक्ख (इ) दि (भि) क्खवे अरियं सच्चं ।
३) दुक्ख समुदयो अरियव (स) च्चं दुक्ख निरोधो अरिय सच्चं ।
४) दुक्ख निरोधगामिनी (च) पटिपदा अरि (य) सच्चं ।
(Saranath Catalogue No. D. (c.). II)

वथें हे खुगूगु वा न्हेगूगु शताब्दीयागु लिपिया आपालं चायागु मुलि (Seal) लूगु दु । थुकी चक्र व मृगया किपाः दु । अफ **श्री सद्धर्म्मचक्रे मूलगन्धकुट्याँ भगवतः** अभिलेख तकं लू -Saranath Catalogue F (D) 5) ।

बुद्धं न्हापां देशना याना बिज्याःगु थुगु थासय् ह्वेनसांगं निसः फीटति तःजाःगु विहारय् भिंन्यासः स्थविरवादी भिक्षुपिं दुगु, विहारया दथुइ म्हति पाय्धिकःगु धर्मचक्र मुद्राया बुद्ध दुगु, विहारया दक्षिणपश्चिमय् अशोकं दयेका तःगु ल्वहाँ स्तूपया अवशेष दुगु, थ्वया न्ह्योने ल्वहँ थाँ दुगु खँ न्ह्यथना तःगु दु । त्रिपुरीया चेदिवंशीय कर्णदेवं ८१० कचलुरि सम्बत् (ईसवी १०५८) या अभिलेखय् **सद्धर्म्मचक्र प्रवर्तन** महाविहारया उल्लेख जुयाच्वंगु दु । वाराणसीया थौं दुगु १०४ फूट तःजाःगु ९३-ब्यासगु पुलांगु स्तूपयात थौं नं **धम्मिक स्तूप धाइ । थ्व धम्मिक** स्तूप धम्मचक्कया हे ज्यःगु शब्दं क्वज्वःगु धाइ ।

श्रीमान् स्थिरपाल व वया किजा श्रमिान् वसन्तपालं (सं. १०८३ पौष दिने ११=११४० ईसवी। पाखे) **धर्मराजिका व सांग (सारंग) धर्मचक्रयात** हानं संस्कार याना गन्धकुटी हानं दयेकूगु दु । (S.C.No. B [C]) ।

Downloaded from http://dhamma.digital

महावस्तुस छुना तल -

तत्र भगवा आयुष्मन्ताम् पञ्चकाम् भद्रवर्गीयाम् आमन्तेसिं भिक्षव इति; भगवन् इति भिक्षु भगवन्तम् प्रत्यश्रोषीत् । भगवासानमेतदुवाच । द्वाविमौ भिक्षवः प्रव्रजितस्य अन्तौ ।

ललितविस्तरय् धयातःगु दु, "तथागत ___ रात्रा पश्चिमे यामे पञ्चकां भद्रवर्गीयाम् आमन्त्रैतदवोचत् । द्वाविमौ भिक्षवः प्रव्रजितस्य तावत्. कमौ ।"

ललित विस्तरय् धर्मचक्रयात व्याक्क धर्मया प्रकृति व स्वभाव धयातःगु दु । संदर्शनया चक्र, अनुत्पादया, अनुरोधया व सम्भवया चक्र, अनालय चक्र, शून्यता चक्र, अनिभिसंस्कारचक्र, निरोधचक्र, धर्मधातुया असंभेद चक्र, अनिर्यूह (अपरित्याग) चक्र आदि नाना विशेषणया चक्र कथं वर्णन यानातःगु दु ।

थुगु **धर्मचक्र सूत्रोपदेश** सफू च्याला गुलाया दुने कनातःगु **धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्तया** उपदेश खः । सम्बोधि लाये धुंका दकसिबे न्हापां तथागतं धर्मचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात । उगु प्रवर्तनया बारे सुनानं हानं धायेगुयात वा धर्मया घःचाः ह्यू क्यनेगुयात उकीसनं छम्ह भिक्षु जुइबले ला धर्मचक्र सूत्रया उपदेश धायेगु सिबे ल्वःगु नं ला मदु ? थुगु सफु संयुक्त म्यान्मा (बर्मा) देशथें जाःगु बुद्धशासनया अनुयायी जुयाच्वंपिं अभ त्वाः त्वाः पतिकं हे धर्मचक्र व्रत समितिथें जाःगु दयेका न्ह्यज्याना च्वंपि म्यान्माःपिन्त कनातःगु उपदेश खः धका नं सफूया छुबाँ नं हे सी दु । थ्व सफूया मूताःतुना **धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त-** यात भावनाया उद्योग व अभ्यास विधिकथं बाँलाक व क्वक्वजीक कनेगु खः । थुगु उपदेश म्यान्माः देशया राजधानी यांगुन्लय् च्वंगु सासनयैता कर्मस्थान विपस्सना भावना याइगु मूथायया उद्घाटन हे **धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र उपदेश** याना बिज्याकम्ह, गां गामय् त्वाः त्वालय् थुजागु विपस्सना केन्द्रया उद्घाटन न्ह्याबलें धर्मचक्र सूत्रोपदेशं याना बिज्याकम्ह, म्यान्माः रेडियो नं धर्मचक्र सूत्रोपदेश् याना बिज्याकम्ह, म्यान्माःया विपस्सनाचार्य विद्वान वा ब्याख्यात महाशीसयादो भन्ते खः ।

उकिं थुजागु उपदेशया वाङ्यम रूप सफूला नेपाल भाषानुवाद थुगु सफुया बारे जिं हानं छुं च्वयेगु धायेगु नेपाल देशया थौंया उपासक उपासिकापिन्सं थुगु सफू छु थुइ धायेथें जक खः । पालि त्रिपिटकानुसारयागु बुद्धयागु उपदेश छम्ह निम्ह नेपाःमिपिन्सं हानं थुयेकेगु कुतः छूगु न्येदँ ख्वीदँति तिनि दत । नेप्रेसिं संस्कृति तालं पुजाभः ज्वना गुल्पाः दोहलपा वया च्वनापि भीपिं खः । अले लय् छको पुन्ही, अष्टमी, औंशी संल्हू खुनु घौछि, गुँला लच्छि घौछि छौछि; सिकं बुकंबलेथें बले निन्हु प्यन्हु घौछि घौछि भिंगूति थेरवाद विहारय् वया च्वनापिं भीपिं खः । भिम्ह भिंनिम्ह नेपाःमि उल्लेखनीय भिक्षुपिन्सं व उल्लेखनीय छम्ह निम्ह अनागारिकापिसं व छम्ह निम्ह उपासकपिसं च्वया भायहिला तःगु पालि त्रिपिटकानुसारयागु तःधं चीधंगु सः बसः सफूत व पत्रिकायात अथे अथेक पुइकेथें स्वया ब्वना च्वनापि भीपि खः । भारतं पिदंगु वा मेमेगु देशं पिदंगु हिन्दी भायया अले अंग्रेजी भाषाय् निगू प्यंगू बुद्ध धर्मया पालि त्रिपिटकयागु सफू छँ त्वाक तुक्क ब्वना च्वनापि भीपि खः ।

भीके मेगु छुं धर्म साहित्य निकायया दुग्यंक फुदंक दुगु ज्ञानया लिधंसा नं ला उस्त मदु । दानयागु संस्कार छुं भीगु हिनुली दुसां त्रिपिटकयागु सम्यग्दृष्टिया शुद्धता भीगु ही मदुनि । नये नांग्रा, छ्यंगुली दांग्रा, लासाय् त्यांग्रा जुया नं धर्मय् धांग्रा धांग्रापिं भीपि खः । अथे नं समुद्र मखम्ह तुथी ब्वलंम्ह ब्याँचां थनथें जाःगु लः थुलिमछि लः मेथाय् गनं मदु; अभ थुलि साःगु, भिंगु व निंगु लः गनं मदु धका घ्वांक, घ्वांक, घ्वांक, घ्वांघ्वांक फाँय् फुई, ताँयुतिं, धाँयुधिं हाला च्वनापि भीपि ।

Downloaded from http://dhamma.digital

भ्रीत भ्रीसं हे नातिकुतिं चिका च्वना । थितिरीतिं कुंका च्वना । अले भ्रति अथे हे चिका कुंका तये यःपिं न्ह्यापिं यक्व दु । मेखे छम्ह्गु छगू जालं चिना लिसाला क्वसाला तःगु ला द हे दु । थौं, थन्थाय्, थय् स्थिती च्वना छुं च्वयेत स्वयेबले, विशेष याना थुजाःगु धर्मचक्र सूत्रोपदेश सफूयात ब्वना थ्व बारे छुं च्वयेत स्वयेबले जि अकिंचनयागु अनुभूति व बुद्धि अथें हे धे धे चुला छुं धाये थें जक खः । मेगु नुगलय् दीगु खँ खः; विपस्सनाया सवाः मथुनिम्ह थ्व सफूया बारे थुयेकाःगु तयागु ति त्वना सवाः कयागु मखु, तुयागु ति त्वना ल्ह्वथा तःगु तुयागु कसद खनाथें जक जूगु तथ्य खः ।

अथे नं जि खना- थुगु धर्मचक्र सूत्रोपदेश सफूती न्हापां हे (पृष्ठ ३-६) थ्व सूत्र उपदेश त्रिपिटकय् गन थाय् लाः हानं गथे गबले वःगु धका बाँलाक क्यनातःगु दु । धर्मचक्र चाः हीकेगु कुतः गबले निसें जुजुं वल धयागु खँ निदानया स्वथी खं थुयेका बी । दीपंकर तथागतं सुमेध ऋषियत लीपा तर धात्थें नं बुद्ध जुइ धका आज्ञा जुया बिज्याःगु नियत ब्याकरण निसें धर्मचक्र प्रवर्तन प्रयास छुयेगु जुल । थ्व दुरेनिदान थुयेकेत सुमेध ऋषिया बाखँ ब्वनेमाः । वयां ल्यू अविदुरे निदान थुयेकेत पूज्य कुमार भन्ते लिसे जाना च्वयागु नेपाल भाषाया दशपारमिता सफू स्वयेत इनाप याना । अविदुरे निदानया खँ अन्तिम जन्मया बोधिसत्त्व सिद्धार्थया बाखँ ६८-महासंघत् स्वाँयापुन्ही शुक्रवार खुनु लुम्बिनी शालोदानय् जन्म निसें न्ह्याका तःगु दु । (पृष्ठ-७) । भ्रीसं स्यूगु मिनित्त खंगु बाखँयात थन क्यना तःगु हीन पर्येषण व उत्तम पर्येषण शब्दार्थ (पृष्ठ-७-१०) एकान्तय् च्वना लयृतया सः वयेक बुलुं ब्वना स्वःसा रसतायेक थुइ । महाभिनिष्क्रमणया दसुइ विचाः लूबले हे राहुया किचः जुया राहुल बुल । अथे नं पारमितां याना प्याखँ ल्हूवःपिं तर द्यना च्वंपिं नर्तकीपिन्त अशुभ संज्ञां खना । बोधिसत्त्व महाभिनिष्क्रमणं लिपा च्यागू लौकिक ध्यानय् न्ह्येगु तँ आकिञ्चन्यायतन तक थ्यंम्ह कालाम गोत्र आलार ऋषियाथाय् च्वना स्वयं बोधिसत्त्वं नं आकिञ्चन्यायतन तकया ध्यान पूवंका बिज्यात । थम्हं नये मछाःगु वासः मेपिन्त नके मज्यू (पृष्ठ १४) धाःसा भ्री थौं विपस्सनाय् च्वना नं ध्यानभूमि पार जूगु मचाःपिसं मचाःपिन्त गथे धाये ? भ्रीगु निंतिं वस्पोल ला पारमिता हे दुम्ह धायेगु सिबे विकल्प हे मदु । तर सिद्धार्थ थुलिं तृष्णा निरोध वा निर्वाण मथ्यंगु चाल । उकिं सिद्धार्थयात समश्रेणीयाम्ह गुरू जुया च्वनेत बच्छि शिष्यपिं अथे धयागु सत्या शिष्यपिं बियेगु शिष्य संग्रह यात नं कामभूमी उत्पन्न जूतले दुःख जुइ तिनिगु जुया वसपोल अनं न्ह्यां बिज्यात । ललितविस्तर कथं राजगृहय् उदक रामपुत्तया थाय् वया गुरूं प्राप्त याना तःगु नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ध्यानभूमी साक्षात्कार जूसां व नं क्लेश उपशमया निंतिं पूर्ण मजूगु खंका नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ध्यान तोता बिज्यात । लः व भिक्षा दुगु उरूवेलय् च्वना बिज्यात । नकतिनि पाला लखे थुना तःगु अथवा नकतिनि पाला तःगु उदुम्बर सिमाया सिँ ल्वाका मि पिहाँ वइ मखुथें कलाः काय् म्ह्याय् ज्वना अथवा ह्वनेगु तोतुसां मह्वंनिसां मनं ज्वना च्वंतलें लोकुत्तर धर्म लाये फ मखु । थथे उपमा मने लुल न अबलेला धर्माभ्यासया वातावरणं चित्तं चित्तयात क्वत्यलेगु दुष्कर चर्या याना बिज्यात । अभ्र श्वास प्रश्वास दिकेगु ध्यानय् च्वना बिज्यात । थुगु ध्यानया अवस्थाय् अति तिब्र फसं चसुप्वालय् थहाँ वना छ्यले मुइकुथें वेदना जुल । म्ह छम्हं मि द्वँय् लाःबलेथें पुत । अले नयेगु तोतेगु अनेक कथं याना बिज्याबले वसपोलयागु शरीरया रंग व अंगप्रयंगया अवस्था छु जुल बांलाक वर्णन याना तःगु दु । (पृ. २४-२५) । अभ्र निर्वाणया उद्देश्यं जुयाच्वंगु थ्व कुतःयात मथुयेवं पुण्य नं माःगु धयागु अर्थ निष्काम कर्मया भ्रम व्याख्या जुये यःगुली होश बियाच्वंगु दु । (पृष्ठ-२८) थ्व थाय् निथाय् दुष्कर चर्या नं निर्वाणया लागी मजूगु चायेवं थः मचाबले यानागु आनपान निसें ध्यान याना बिज्यात । अले थ्वया अभ्यास यायेत हानं नसा त्वंसा सेवन याना बिज्यात । अथे नसा त्वंसा सेवन यायेवं पञ्चवर्गीयपिसं वसपोलयात तोता वन । थ्व घटना बाखँया सिलसिलाय् छगू घटनाथें

Downloaded from http://dhamma.digital

जक कयां मगाः । बरू अबलेया धार्मिक पत्याःया छगू संस्कार कथं हे कायेमाः । बुद्ध हे जुइ धयागु थःगु भविष्यवाणी अथवा छँ तोतुसा धाइ बुद्ध हे जुइ धयागु थःगु भविष्यवाणी हे थःपिन्त म्वायेचूगु तथ्य थन दु । अफ थःगु भविष्यवाणीया क्वातुगु पत्यालय् थःपिसं छँ तोता तकं वःपिं थुपिं भद्रवर्गीपिसं वसपोलयात तोता वन, थुकिया आधार वस्पोलं निराहार दुष्कर तपस्याया परित्याग याना बिज्याःगु छता सिबे, मेगु गुगुं कारण मदु । थुकिया सारांश थुलि हे जुल, अबलेया मिखाय् दुष्कर तपस्या हे धर्म खः, धर्म धयागु दुष्कर तपस्या विना असम्भव खः ।

अथे जुया ला बोधिज्ञान लाये न्ह्यो सिद्धार्थ बुद्ध जुइ धयागु थःगु भविष्यवाणी, थःगु शास्त्र, दर्शन व अध्ययनया सारांश, अफ थ्व विश्वासय् थःपिसं छँ तोता वया वस्पोलयागु सेवा याना च्वनागु कुतः समेतं वाछ्वया वन । उखे, धात्थेंगु खँ धाःसा थ्व दुष्कर तपस्या बोधिया लँपु मखुगु जुया च्वन । थ्व हे यथार्थता बोधिज्ञान लाये धुंकूगु अवस्थाय् उगु ज्ञान कनां सुनां नं थुइकी ला ग्रहण याइ ला धयागु शंका अर्थात् बोधि खँ कंसां कनेगु जक जुइ धयागु मती वन धयागु धापुती थ्वयाः च्वंगु दु । अफ थ्व हे कारणय् बुद्धं थःगु मध्यम मार्ग, अष्टाङ्गिक मार्ग क्यना बिज्याये न्ह्यो न्हापांगु शर्त कथं निगू अतिवादयात तोतेगु उपदेश कना बिज्याःगु खः । थुगु खँयात प्रस्तुत सफुती शिशु सिद्धार्थया भविष्यवाणी निसें महा सम्बत् १०३ खुनु बुद्धत्व प्राप्तिं लिपा विपश्यना कर्मस्थानया निंतिं योग्य विशिष्टपिं लुमंका बिज्याःगु क्रमय् कालाम गोत्रया आलार व रामपुत्त उदक लुमंकूगु खं स्पष्ट याः । धर्मचक्र प्रवर्तनया निंतिं आधारभूत खँ विपश्यना खः, लिसें लौकिक ध्यानं नं लोकुत्तर ध्यानय् अभिमुख परिवर्त जुया न्ह्यज्याये फु । (पृष्ठ ३९-४३) । तर कालाम न्हेन्हु न्ह्यो उदक छन्हु न्यो जक संस्कार थ्वाका च्वने माःगुलिं अले परिब्राजक उपकं पटिपुग्गला (नुगःचा चक्कंका प्रतिस्पर्धा याये फुम्ह पुद्गल) नाप लात नं द्वंगु मिथ्यायात क्वातुक ज्वना तःगुलिं पुण्य संयोगया सुवाः अबले वं फये मफुत । अबले बुद्ध नाप लात नं बुद्धया दर्शन याये मफुत । छम्ह ब्याधाया म्ह्याय्मचा चापालिसे गृहबन्धनय् चिके धुंका व भसंग वंकल । गुरूं ब्यूगु मदयेकं हे स्वयं नं ज्ञां काये फु धयागु चाल । लीपा बल्ल बुद्धया न्ह्योने शरणागत जू वल - थ्व तहाःकगु बाखँ गृहत्यागी जूसां तृष्णा विरक्तियात पालन याये मफइगु अथवा तृष्णाया चोट तःसकं घाःपा लायेवं तिनि विरति धम्म थुइगु सत्य सागरया तःजाःगु तब्यागु बाखँ थन सूचना कथं वया च्वंगु (पृष्ठ ४४-४९) । थुकथं थ्व सफूया गुलिखे दुबखँयात थुइकेत बौद्ध संस्कार माला च्वंगु दु ।

थनं लिपा बुद्ध धर्मचक्र प्रवर्तन यायेत काशीपुरय् बिज्यात । पञ्चवर्गीपिसं अबले तक नं दुष्कर तपस्या हे धर्मया आधार खना च्वंगु अन्धविश्वास व संस्कार धर्म वसपोलया बारे टीका टिप्पणी यानाच्वंगु खः । तर बुद्ध न्ह्योने थ्यंलिसे इपिं थःगु निर्णयय् च्वने मफुत, बुद्धयात तुति सिलेत क्वपु तया बीगु लः बीगु व लासा लाया बीगु यात । बुद्धं इमित अमतमधिगत (निर्वाण धर्म अधिगत) जुइ धुंगु खँ थुइका बिया (पृ ५०-५२) आषाढ पुन्हीया सूर्य व तिमिला निताया जः दुबले धर्मचक्र सूत्रया देशना छुना बिज्यात (पृ.५३) । गन कि ललितविस्तरय् चान्हसिया अन्तिम पहरय् खः । थनं ल्यू पालि मूल, शब्दार्थ व भावार्थ बिया तःगु दु । अन्त शब्दया ब्याख्या ब्वने हे बहःजू (पृष्ठ ५५) । कामसुखया अर्थ थुइके बिया न्हापांगु द्या क्वचाया च्वन । धर्मचक्र सूत्रोपदेशया निद्यागु द्या काममुखया हीन, ग्रामीण शहरिया बानी ब्यहोरा, जनसाधारण पृथग्जनपिनि चाल चलन, अनार्य असत्पुरूषपिनिगु आचरण, थःपिसं म्वाःगु व थःत ख्यले मदुगु भिंमजुइगु कथं दुग्येक बयान यासें प्रव्रजितपिसं जक मखु सत्पुरूषपिसं तकं थ्वयात तोते ल्वःगु खँ न्ह्यथना तःगु दु (पृ. ६२-७१) । महावग्गया कामसुखल्लिकानुयोगो हे महावस्तु व ललितविस्तरया कामसुखल्लिकायोगो खः । अले महावस्तुस थ्वयात हीन

Downloaded from http://dhamma.digital

धया तःगु खने मदु । थुगु सफुती दीघनिकायया पासादिक सूत्र कथंया प्यथी सुखल्लिकानुयोगयागु वर्णन (पृ. ७१-७२) याना शरीरयात दुःख कष्ट बीगु संवर व निज्जरा कम्म (कर्म) धयागु दृष्टिकोणया समीक्षा जुया च्वंगु (पृ. ७५) ।

निगूगु अन्त महावग्गय् अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो, अनरियो, अनत्थसंहितो खःसा महावस्तुस दुक्खो अनार्यो, अनर्थसंहितो खः । ललितविस्तरय् कायकलमथानुयोगो नार्योपसंहितो दृष्ट धर्म अश्वयत्यां च दुक्खो विपाकः धया तःगु दु । शरीरयात पूर्व संस्कारया भोग पाः यायेत धका शरीरय् दुःख बीगु निज्जराया वर्णनय् न्याता मि पुका च्वनेगु दुःख जकया निंतिं खः, अनर्थ लिसे जक स्वाःगु मिथ्या खः धयागु थुइका बीगु अले शील पालन यायेगु धयागु अत्तकिलमथानुयोग मखु धका क्यनेगु याना तःगु दु (पृ.७३-८२) । लिसें इर्यापथय् वइगु वेदना सह यायेगु मात्र खन्ती संवर (क्षान्ति संवर) खः (पृ. ८२) धका थुइका बिया तःगु दुसा सिद्धार्थया महाभिनिष्क्रमण तकया गृही जीवन न्हापांगु अन्तया अले खुदँया दुष्करचर्या मेगु अन्तया लँय् लाःगु खँ न्ह्यथना तःगु दु (पृ. ८७) ।

तथागतं थुपिं निगू अतिमार्गयात प्रतिवेध याना दथुया लँ (आचरण) साक्षात्कार यानाबिज्यात । थ्व प्रज्ञा मिखा छुना बीगु प्रज्ञा ज्ञान थना बीगु आचरणया खँ विपस्सनाया साधकयाके नं स्मृतिप्रस्थान भावना विधि गथे याइ धयागु खँया चर्चा अनिच्च दुक्ख व अनत्त-या आयामिक वर्णन हे भीत तःधंगु मार्ग दर्शन जुया च्वंगु दु (पृ. ९४-१०२) । विपस्सनां क्लेशया शमन तदंग कथं जुजुं गथे सन्तानानुशय क्लेश आर्य मार्गं चीका यंकी हानं भावनाभिसमय जुया प्रतिवेधं निर्वाण साक्षात्कार जुइ क्रमशः क्यना तःगु दु (पृ. १०२-१०३) ।

दथुया लँपु (मज्झिमपटिपदा) च्यागू अंगया खः । थुकिया व्याख्या सफुती सूत्रोपदेशया प्रासंगित खँ वर्षावास पवारणां लिपा (पृष्ठ ११७ निसें) शील समाधि व प्रज्ञा क्रमं अष्टाङ्ग मार्गया ब्याख्या सारै हे सरल स्पष्ट व सरस भाषां सतिपट्ठानया पृष्ठभूमि जुयाच्वंगु दु (पृ ११८-१३८) । गबले थ्व सफूया पाठकपिं सम्मादिट्ठि (सम्यक् दृष्टि) या व्यापक व शुक्ष्म अध्ययन कम्मस्सकता, झान, विपस्सना, मग्ग व फल सम्मादिट्ठि (पच्चवेक्खणा सम्मादिट्ठि) धयाथाय् थ्यनी स्यूगु थूगु खँ मस्यूनिगु मथूनिगु दुखँय्, सःतीगु खँ थःगु अनुभूतिं तापाः खँय्, सरलगु खँ गम्भीरगु खँय् न्यायेकेगु शिक्षण शैली (पृ. १४३-१६१) धर्मावबोधया स्थिती थ्यनी । थन हे सूत्रोपदेशया स्वद्यागु द्या क्वचाइ च्वंगु दु ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशया प्यद्यागु द्याय् प्यंगू सत्यया खँ छुना दुःख सत्यया खँ वया च्वंगु दु । दुक्खसच्चय् दुःखया थी थी वर्णनय् ब्याधि दुःख पाठ भेदया खँ त्रिपिटकया पाठभेदया दुखँ सीकेत ग्वाहालि जू (पृ.१६४-१६६) । जन्म दुःखया खँ न्हेथी प्रकारया दुःखया खँ कना तःगु दु । शारीरिक व मानसिक सहयाये थाकूगु दुःख **दुक्ख दुक्ख**; न्हापां सुख ताया च्वनीगु लिपा ताया च्वंगु सुखया आधार तना स्यना फुना वनेवं दुःख ताइगु **विपरिणाम दुक्ख** खःसा उपेक्षा वेदनाया गुगु दुःख **संखार दुक्ख** निसें दुःखया विषयवस्तु गम्भीर जुया च्वंगु दु । जन्मया दुःखय् मांया प्वाथय् दुबले जन्म इलय् वृद्ध वृद्धा व मरणया इलय् या दुःखया वर्णन (पृ. १७५-१८०) स्पष्ट जू । जीवनय् शोक सन्ताप गनं गथे वइ धयागु खँय् ञातिब्यसन, भोगब्यसन व रोगब्यसन तक सकसिनं स्यू । सीलब्यसन व दिट्ठिब्यसन दुःखया खँ भीसँ काचाक्क खनीगु दुःख मखु । (पृ.१८१) । स्मृतिप्रस्थान विधि गथे शारीरिक दुःखय् मानसिक दुःखं मुक्त जुइगु दौर्मनस्यं दुःख क्वलाना वनी, अले तःसकं दुने नुगलय् पुइगु, मयः ताइगु लिसें प्यपुना यः ताइगु केच्याना, इच्छायात घेपुना जूगु दुःखं तापाये फइ कना तःगु दु (पृ. १८३-१८७) । उपादानस्कन्ध दुःखयात धाइ, बार बार ब्वनेवं तिनि बुलुं बुलुं थूथें जुइ (पृ. १८७-२०९) ।

Downloaded from http://dhamma.digital

दुक्खसमुदयया खँ धर्मचक्र सूत्रोपदेशया न्यागूगु द्याया विषय वस्तु खः । तृष्णाया याचा याचा प्यपुना हे हानं हानं जन्म जुया च्वनी । थ्व प्यपुनेगुली यःताया न्ह्याइपु ताया च्वनेगु दुःखयात दुःख कथं मखनेगु खः । थन थाय्या जीवन दर्शन तःसकं गम्भीर । दुःख नं सुखथें खने फयेमा धायेगु अथवा नवःगु भ्यातनालय् फा सना च्वंगु खना मनूयात घच्चासां वयात ला न्ह्याइपु हे ताः धायेगु दृष्टिकोण थन मदुगु मखु । थ्व खँयात चम्पेय्य नागराजया बाखनं कुला च्वंगु दु (पृ.२१४-२१५) । अस्सक जुजु व उपरिमहारानीया न्ह्याइपुसे च्वंगु बाखनं तत्रतत्राभिनन्दिनी यात थुइके बीत स्वःगु दु (पृ.२१५-२२३) ।

वथें हे जन्म मरणया चक्रय् चाःहिला च्वनीपिं गबलें ब्रह्मा जुरा ज्वाररर‌ां थीसा हानं गबलें माफा जुया भ्यातना गालय् बुद्ब बुद्ब दुना च्वने माली धयागु खँ भिंस्वंगू जन्म क्रमया बाखनं न्ह्यथना च्वंगु दु (पृ.२२७-२३४) । धर्मचक्र सूत्रोपदेशया विपस्सनाया पृष्ठभूमी जुया च्वंगु दुग्यःगु व्याख्या थन थाय् श्रमण देवपुत्रया बाखँ, कलाः यया सर्प खिचा द्वहँ जूवंगु बाखँ, धर्मकथिक महास्थविर सयादोया पूर्वजन्म कनीगु बाखँ, पीतका दां त्यासा बिया तयागु काये धुंका नं काये जक धुंगु खःसा छें म्ये जुया जन्म जुये धाःगुलिं म्ये जुया जन्म जूगु व मुद्दा जूगु थें जाःगु बाखँत वया च्वंगु दु । थुपिं बाखँत बांला, न्ह्याइपुसे च्वं । तर अथे नं **धर्मचक्र सूत्रोपदेशया** विपश्यनाया पृष्ठभूमी जुया च्वंगु गहन व्याख्याय् दथुइ वया च्वंगु थुपिं बाखँ नं व्यवधान प्यना च्वंगु दुथें ताया ।

अथे नं कामतृष्णा, भवतृष्णा व विभवतृष्णाया व्याख्यां निसें हानं विषयवस्तु दुग्यया वना न्याद्यागु द्या क्वचाया च्वंगु दु (पृ. २५८-२६८) ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशया खुद्यागु द्यां निरोध सत्य थुइका बिया च्वंगु दु । तण्हा (तृष्णा) या असेसविराग निरोधो ल्यं पुल्यं हे मदयेक निरोध, त्याग, मज्वनेगु हे स्वंगूगु सत्य खः । थ्व अपायगामी कामतृष्णा शान्तावस्था श्रोतापतित्व, कोडागु काम तृष्णाया शान्तावस्था सकृदागामित्व; निरवशेष कथंया कामतृष्णा शान्तावस्था अनागामित्वं लिपा विपस्सनां विरति आदि सिद्धि जुइ । सूर्य लुइवं ख्युं तना वनी, अरहत्त जुइवं तृष्णा सदां शान्त जुया वनी । न्हूगु जन्म नामरूप स्कन्ध भिनकं शान्त जुइ (पृ.२७१) ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशया न्हेगूगु द्याय् आर्यसत्य ज्ञानयागु अनुभूति उद्‌गारं न्ह्या वना च्वंगु दु । प्यंगू सत्यया साक्षात्कार जुइवं प्रज्ञा मिखा छुना बिल, ज्ञान (ञाण) लुया वल, विभेद याना स्यूगु प्रज्ञा (पञ्ञा) लुया वल, प्रतिवेधं स्यूगु विद्या (विज्जा) लुया वल अले जः (आलोक) थिना वल । खंक्व, ताक्व, नतुंक्व, नक्व, थिक्व विचाः जुक्व पतिकं ध्वःदुगु न्यागू उपादानस्कन्धया दुःखद् स्वभाव चाल । मिखा, ज्ञान, प्रज्ञा, विद्या व जः धका न्यागू नामं धया तःगु विभिन्न व्यक्तिपिसं प्रकट रूपं खंके बीत खः । विपस्सना कथं परमार्थतः तत्वत यथात्वया सत्यताया सत्यज्ञान नापं स्वापु तया यायेमाःगु याये बहःगु ज्यां थूगु कृत्यज्ञान व सत्य भाविता याना चायेका अनित्य, दुःख व अनात्म बोध अनुभूत विपश्यना ज्ञान कृतज्ञानं ज्वने फयेक बीत खः (पृ.३२०-३२३) ।

दुःखया निरोध व शान्त यायेत दुःखया उत्पत्ति व वृद्धिया कारण चीका छ्वयेमाः, गथे ल्वय् लायेके माःसा ल्वय्या उत्पत्ति कारण वासलं चीका छ्वयेमाः । थथे चीकेत स्वथी कथंया नं तृष्णायात बांलाक म्हसीकेमाः (३२८-३३१) ।

थुगु द्याय् कना तःगु दुःख, समुदय निरोध व मार्गसत्यय् सत्यज्ञान कृत्यज्ञान व कृतज्ञानया विवेचन हथाय् मचासे ब्वना वनेवं दुखँ नुगलय् थाइ कथं थुइ ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशया च्याद्यागु द्या प्यंगू आर्य सत्य, सत्यज्ञान, कृत्यज्ञान, कृतज्ञान कथं स्वंगू परिवर्त

Downloaded from http://dhamma.digital

अले थुगु स्वंगू परिवर्तयात प्यंगू आर्य सत्यं भिंनिगू आधार यथाभूत विशुद्ध कथं खनेवं तिनि बुद्ध जूगु खँ न्ह्याना च्वंगु दु । अले श्रोतापिन्त अथवा पाठकपिन्त विशेष धर्म लाभ जुइगु तथ्य चीके माःगु चीकेवं, तोते माःगु तोतेवं, सेवन याये माःगु सेवन यायेगुली निहित जुया च्वंगु खँ कुला तःगु दु । धर्मचक्र सूत्रोपदेश बुद्धं कना बिज्याना च्वंबले हे आयुष्मान कोण्डञ्ञयात धू मदुगु मल मदुगु श्रोतापत्ति मार्गज्ञानया धर्मया मिखा उत्पन्न जुल । उत्पन्न स्वभावया धर्म दक्वं ब्याक्कं निरोध जुइगु स्वभाव खः धका थुल । उचितगु (कल्ल) कोमलगु (मुदु) नीवरण रहितगु (विनीवरण), हर्षे उत्तेजितगु (उदग्ग), लय्ताःगु (पसन्न) चित्त लुया च्वंनीबले धम्मावबोध गन अःपुक जुल (पृ. ३६५), अथे हे पारमिता गुणधर्म परिपाक अवस्था नं ला जूगुली उपदेश न्यं न्यं विपश्यना मार्गाङ्ग वृद्धि जुल । कोण्डञ्ञया टिप्पणीयात बुद्धं कोण्डञ्ञं सीका काल, कोण्डञ्ञं सीका काल धयागु उदानं साधुवाद बिया बिज्यात । महावग्ग संयुक्त पालीया धर्मचक्र सूत्रय् विनय् पाली कथं अले कोण्डञ्ञं प्रज्ञां धम्मबोध साक्षात्कार याये धुंकूगु जुया विश्वासया श्रद्धाधर्मय् (अवेच्चप्पसाद) लाना जक मखु, प्यंगू सत्य धर्मया थम्हं दिट्ठधम्मं लाना (अपरपच्चयो) जुया श्रामणेरत्व व उपसम्पदाया निर्ति प्रार्थना याना बिज्यात (पृ. ३७७-३८४) ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेश सफूया मू उद्देश्य विपस्सना कथं अध्ययन याकेगु खः । उद्देश्यथें हे मू शब्दया ब्याख्याय्, भावया व्याख्याय्, तत्वया व्याख्याय् उकिं ध्यान वा विपस्सनाया पृष्ठभूमी जुयाच्वंगु दु । थ्व हे आधारय् हानं नेपाःमि श्रद्धालु उपासक उपासिकापिसं नं विपस्सनाया साधक-साधिकापिं जुया धर्मचक्र सूत्रोपदेश ब्वना, बिचाः याना, थःके नुगलय् दुने थना काये फइ धका आशा याना ।

वसपोल महाशी सयादो भन्तेयागु उपदेशया सफूत तथागतया न्हापांगु उपदेश, विश्वधर्म प्रचार देशना १-२ भाग, वम्मिक सुत्त, लुम्बिनी विपश्यना, संक्षिप्त भावना विधि, तथागतया अमूल्य उपदेश, महास्मृतिप्रस्थान सूत्र, महान सल्लेख सूत्रोपदेश (१-२-द्या) आदि व अग्गमहापण्डित वासेट्ठाभिवंस महास्थविरया न्हूगु परित्राण निश्रय आदि सफूया भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरयागु अभ्यस्त भाषानुवादया नेपाल भाषाया माध्यमं ब्वना तये धुंकूपिं बौद्ध श्रद्धालुपिन्त थ्व सफू भन थुइगु व धर्म प्रीतिया विषय जुइगु ला जु हे जुल ।

अन्तय् थुगु धर्मचक्र सूत्रोपदेश सफूया अनुवादय् व प्रकाशनय् ग्वहालि याःपिनिगु पुण्य कार्यय् जिं आपालं साधुवाद बिया च्वना ।

Dhamma.Digital

भिक्षु सुदर्शन

नगर मण्डप श्रीकीर्ति विहार,
कीर्तिपुर, २।५।२०५२

Downloaded from http://dhamma.digital

(महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश)

धर्मचक्र सूत्रोपदेश भूमिका

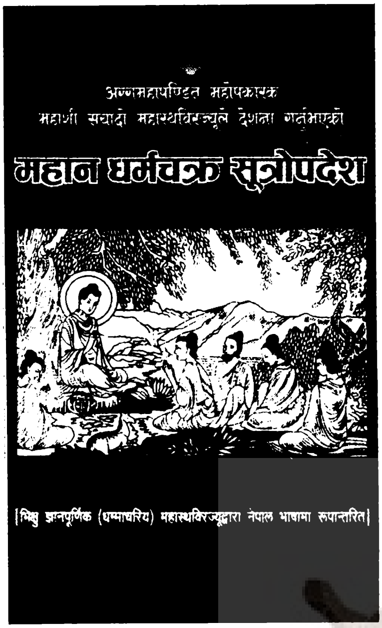

शाक्यमुनि बुद्धले सर्वप्रथम धर्मप्रवर्तन ऋषिपतन मृगदाय वाराणसीमा गर्नुभएको थियो । त्रिपिटकको सुत्तपिटक संयुत्तनिकाय महावग्ग सच्चसंयुत्तमा 'धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त' नामले र विनयपिटकको महावग्ग पालि महाखन्धकमा 'धम्मचक्कप्पवत्तन' नामले उल्लेख भइराखेको छ । जनमहानिदानं भन्ने पालिभाषाको बुद्धको अभिनीहार देखि परिनिर्वाणसम्मको निदानकथामा (जसलाई बुद्धचरितं पनि भन्दछ) भनिराखे बमोजिम वहाँ काशीपुरमा सर्वप्रथम धर्मचक्रप्रवर्तको निमित्त जानुभएको थियो । (धम्मचक्कं पवत्तेतुं: गच्छामि कासिनं पुरं । अन्धिभूतस्मिं लोकस्मिं, आहञ्छं (आहञ्ञिं) अमतदुन्दूभिन्ति) । यो सुनेर सर्वप्रथम 'यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मन्ति' भनी आयुष्मान कोण्डञ्ञमा आषाढा प्रतिपदाको दिन (आसाल्हमासस्स पाटिपददिवसे) विरज वीतमल धर्मचक्षु उत्पन्न भएको थियो । यो घटनालाई बुद्धवंसमा उल्लेख गरिराखेको छ 'धम्मचक्कं पवत्तयिं' (धर्मचक्र प्रवर्तन गरी) : महावंशमा "वाराणसी पुगेर त्यहाँ धर्मचक्र प्रवर्तन गरी त्यहिँ नै वर्षाकाल बिताउनुभई साठीजना (अनुयायीहरूलाइ) अरहत् बनाउनु भएको थियो" भन्ने उल्लेख छ ।

जातकट्ठकथा अनुसार पञ्चवर्गीय भिक्षुहरु बसोबास गरिराखेको वाराणसी मृगदायमा आषाढ पूर्णिमाको दिन साहण्हसमये इसिपतने पुग्नुभएको थियो । त्यहाँ पञ्ञत्तवरबुद्धासने बस्नुभई उत्तरासाल्हनक्खत्तयोये भगवान् बुद्धले धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त देशना गर्नुभएको थियो । ललितविस्तरमा वाराणसीका नजिक परेको ऋषिपतन मृगदावनमा पञ्चभद्रवर्गीहरूलाई नै धर्मदेशना गर्नुभएको थियो । यसलाई तथागतको मध्यमाप्रतिपदा देशना भन्नुभएको छ । ललित-विस्तरको छब्बीसौं अध्यायमा यसलाई धर्मचक्र प्रवर्तनपरिवर्त भनीराखेको छ ।

बुद्धचरित्रको संस्कृत भाषाको महाकाब्य पूर्व बुद्धचरित महाकाब्य १४ सर्गबाट अन्त्य भइराखेको छ भने उपलब्ध अनुदित भाषाको बुद्धचरित्र महाकाब्यमा पन्ध्रौं सर्ग धर्मचक्र प्रवर्तन हो । यही सर्गको शब्दमा भन्ने हो भने बुद्धत्वप्राप्ति पछि शाक्यमुनि कोषगृहको भित्रिभाग जस्तै काशीनगरीलाई सम्भनुभई मृगदावनमा जानुभएको थियो । त्यहाँ प्रत्येक बृक्षको माभमा महर्षिगण बसोबास गरिराखेको थियो भने कोयलको शब्द गुञ्जिराखेको थियो । बुद्धले दुइवटा अति मार्ग त्यागी प्रीतिसुख देखि उतातिरको दु:खको अन्त मध्यमार्ग अष्टांगिक मार्गको उपदेश दिनुभएको थियो ।

बुद्धको जीवनी र धर्मचक्रपवर्तनसूत्र अनुसार धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्र बुद्धको सबभन्दा पहिलो उद्धृत गर्न योग्य उपलब्धिमूलक र परिपूर्ण धर्मदेशना हो । तरपनि यो सूत्र सूत्रपिटकको पहिलो निकाय दीघनिकायमा पहिलो सूत्र भइराखेको छैन । तेस्रो निकाय, संयुत्तनिकाय महावग्ग सच्चसंयुत्तमा मात्र धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त देख्नमा आइरहेको छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

नेपाल भाषामा भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको शब्दार्थ र भावार्थ सहित बु.स.२४९२ मा पुस्तक आकारमा सर्वप्रथम मुद्रित्त पुस्तकको रूपमा देखापर्न आएको हो । यस पुस्तकको अनुवादक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको पनि बु.सं. २५१४ मा "धर्मचक्र सूत्र" नामले सूत्र प्रकाशित भइसकेको छ ।

फ्रंसीसी पण्डित शेनार्टको विचारमा इसिपतन ऋषिपतन वा ऋषिवदन पनि हुन सक्दछ । "इसिपतन" शब्दको "प" अक्षर "व" "त" अक्षरको "द" पनि हुन सक्तछ भनेर प्राकृत नियमले दर्शाउँछ । "प" र "व" त्यस्तै नै "त" र "द" अक्षरको लेखाई र भनाईमा सत्ताबत्ता हुन्छ नै । महावस्तुमा ऋषिवदनस्मिं ऋषिवदने मृगदाये भइराखेको देखिन्छ । ऋषिपतनको अर्थ ऋषिहरु बस्ने बस्ती वा नगर हुन्छ भने ऋषिपतनको अर्थ ऋषिहरु ओर्लने ठाउँ वा त्यस ठाउँबाट उडेर जाने ठाउँ हुनजान्छ । अर्थकथा अनुसार इसयो एत्थ निपतन्ति उप्पतन्ति चातिइसिपतनं= ऋषिहरु उडेर आई बिसाउन आउने उडेर जाने भएकोले इसिपतन भनिएको हो ।

मिगदाय- को अर्थ मृगहरूलाई दान दिइराखेको: त्यसो भनेको मृगहरूलाई छोडिराखेको ठाउँ (मृगाणां दायो दिन्नो मृगदायोति ऋषिपतनो महावस्तु निग्रोध मृगजातक हो ।) आजकल यसलाई सारनाथ पनि भन्दछ । सारनाथ अर्थात् मृगहरूको अधिपति बोधिसत्व निग्रोध शब्दबाट सारनाथ हुन गएको भनी भन्दछ ।

ईसाको १३ औं शताब्दीको गोविन्द चन्द्रकी श्रीमति कुमारदेवीको ताम्रशासन दान अनुसार यहाँ धर्मचक्र जिनशासन रहिरहेको थियो । अशोक स्तम्भको सिंहमूर्ति रहेको टुप्पोमा भएको धर्मचक्र चित्र गुप्तकालको धर्मचक्र प्रवर्तन-निरत्त बुद्धमूर्तिको पादपीठमा रहेको गोलाकारको धर्मचक्रको चिन्ह र ढूंगाको छाताको पातामा रहेको दोस्रो वा तेस्रो शताब्दीको कुषानुयुगको लिपिमा कुँदिराखेको अभिलेखद्वारा धर्मचक्र वा आर्यसत्यको प्राचीनमा स्पष्ट छ । अभिलेखमा छ-

१) चतर-इमानि भिक्खवे (f) रय सच्चानि

२) कतमानि (च) त्तारि दुक्खं (इ) दि (भि) क्खवे अरिसच्चं

३) दुक्ख समुदयो अरियव (स) च्चं दुक्ख निरोधो अरिय सच्चं

४) दुक्ख निरोधामिनी (च) पटिपदा अरि (य) सच्चं

{Saranath Catalogue No.d.(c.)}

त्यस्तै नै छैठौ र सातौं शताब्दीको लिपिको थुप्रै माटाका मुली (seal) फेला परेका छन् । यसमा चक्र र मृगको आकृति छ । अझ श्री सद्धम्मचक्रे मूलगन्धकुट्यां भगवतः अभिलेख समेत पेला परेको छ ।

{Saranath Catalogue F (d) } ।

भगवान् बुद्धले पहिलो पटक देशना गर्नुभएको यो ठाउँमा ह्वेन्सांगले दुईशय फीट जति अग्लो विहारमा १५०० स्थविरवादी भिक्षुहरु भएको, विहारको माझमा मानिसको शरीर जति अग्लो धर्मचक्र मुद्राको बुद्ध रहेको , विहारको दक्षिण पश्चिममा अशोकद्वारा निर्मित ढूंगे स्तुपको अवशेष रहेको, यसको अगाडि ढूंगे स्तम्भ रहेको कुरा उल्लेख गरिराखेको छ । त्रिपुराको चेदियवंशीय कर्यादेवले ८१० कचलुरि सम्बत् (ईसवी १०५८) को अभिलेखमा सद्धर्मचक्र प्रवर्तन महाविहारको उल्लेख भइराखेको छ । वाराणसीको आज विद्यमान १०४ फूट् अग्लो ३९ ब्यासको पुरानो स्तूपलाई आज पनि धम्मिक स्तूप भन्दछ । यो धम्मिक स्तूप धम्मचक्कको नै खिइएको शब्दबाट अवतरित भन्दछ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

श्रीमान् स्थिरपाल र वहाँको भाई श्रीमान् वसन्तपालले (सं.१०८३ पौषको दिनमा ११=११४० ईसवीतिर) धर्मराजिका र सांग (सारंग) धर्मचक्रलाई फेरी संस्कार गरी पुनः गन्धकुटी बनाएको थियो । (S.C.NO. B (c) ।

महावग्गमा धर्मचक्र सूत्र प्रारम्भ गरिएको छ -

"अथ खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि,
द्वेमे भिक्खवे अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा ।"

महावस्तुमा प्रारम्भ गरिएको छ-

तत्र भगवा आयुष्मन्ताम् पञ्चकाम् भद्रवर्गियान् आमन्तेसि भिक्षव इतिः भगवान् इति भिक्षु भगवन्तम् प्रत्यश्रोषीत् । भगवा सानमेतुवाच । द्वाविमौ भिक्षव प्रव्रजितस्य अन्तौ ।

ललित विस्तर मा भनिएको छ, "तथागत_रात्रा पश्चिमे यामे पञ्चकां भद्रवगीयाम् आमन्त्रैतदवोचत् (द्वाविमौः प्रव्रजितस्य तावत् कमौ) ।"

ललितविस्तरमा धर्मचक्रलाई सम्पूर्ण धर्मको प्रकृति र स्वभाव भनिएको छ । संदर्शनको चक्र, अनुत्पादको, अनुरोधको र सम्भवको चक्र, अनालय चक्र, शून्यता चक्र, अनभिसंस्कारचक्र, निरोधचक्र, धर्मधातुको असंभेद चक्र, अनिर्यूह (अपरित्याग) चक्र आदि नाना विशेषणका चक्र रूपमा वर्णन गरिएको छ ।

यो धर्मचक्र सूत्रोपदेश पुस्तक ८-९ महीना भित्र देशना गरिराखेको धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त-को उपदेश हो । सम्बोधि प्राप्ति पछि सर्वप्रथम तथागतले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नु भएको थियो । त्यस प्रवर्तनको बारेमा कसैले फेरी भन्ने गऱ्यो वा धर्मको चक्र चलेको प्रदर्शन गऱ्यो (भने त्यो सुहाउँदैन) । त्यसमा पनि एउटा भिक्षु भइरहँदा त धर्मचक्र सूत्रको उपदेश भन्नु बाहेक युक्तियुक्त पनि त छैन नि ? यो पुस्तक संयुक्त म्यान्मार् (बर्मा) देश जस्तो बुद्धशासनका अनुयायी भइरहेका अझ प्रत्येक टोल टोलमा नै धर्मचक्र व्रत समिति जस्ता स्थापना गरी अघिबढरहेका म्यान्मार् निवासीहरूलाई दिइराखेको उपदेश हो भनी पुस्तकको थालनीबाट नै स्पष्ट छ । यो पुस्तकको मूल लक्ष्य धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त-लाई भावनाको उद्योग र अभ्यास विधि अनुरूप राम्ररी र कोट्याइ कोट्याइ उपदेश दिनु हो । यो उपदेश म्यान्मार् देशको राजधानी यांगुन्मा रहेको सासनायैता कर्मस्थान विपस्सना भावना गरिने मूल स्थानको उद्घाटन नै धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र उपदेशद्वारा गर्नुभएको गाउँ गाउँ टोल टोलमा यस्ता विपस्सना केन्द्रको उद्घाटन जहिले पनि धर्मचक्र सूत्रोपदेशद्वारा गर्नु भएको, म्यान्मार् रेडियोबाट पनि धर्मचक्र सूत्रोपदेश गर्नुभएको, म्यान्मार्को विपस्सनाचार्य विद्वान वा व्याख्याता महाशी सयादो महास्थविर हुनुहुन्छ ।

तसर्थ यस्तो उपदेशको वाङ्मय रूप पुस्तकको नेपाली भाषानुवाद यस पुस्तक बारे मैले फेरी केही लेख्नु भन्नु नेपाल राष्ट्रको आजका उपासक उपासिकाहरूले पुस्तक के बुझिन्छन् भन्नु जति छ । पालि त्रिपिटक अनुसारको बुद्धको उपदेश एक दुइजना नेपालीहरूले बुझ्न प्रयास गर्नु लागेको ५०-६० वर्ष जति मात्र भएको छ । नेप्रेसिं संस्कृति तालले पूजाको थालि समाएर पात्र अर्पण गर्दै आइरहेका हामी हौं । अनि महिनाको एक पटक पूर्णिमा, अष्टमी, आमावाश्य, संक्रन्तिका दिनहरूमा एकछिन, गुँला एक महिना एक छिन्, मरणको अवस्था जन्मको अवस्था जस्तो अवस्थामा दुई चार दिन एक एक छिन् दशवटा जति थेरवाद

Downloaded from http://dhamma.digital

विहारमा गई रहेका हामी हौं । १०-१५ जना उल्लेखनीय नेपाली भिक्षुहरूले र उल्लेखनीय एक दुईजना अनागारिकाहरूले र एक दुईजना उपासकहरूले लेखेर अनुवाद गरेर राखेका पालि त्रिपिटक अनुसारका ठुला साना गरी शय डेढसय पुस्तकहरु र पत्रिकाहरूलाई यसरी उसरी वल्टाई पल्टाई गरे जस्तै हेर्ने पढ्ने गरेका हामी हौं । भारतबाट निस्केका वा अन्यान्य देशबाट निस्केका हिन्दी भाषाका र अंग्रेजी भाषाका दुई चारवटा बुद्ध-धर्मका पालि त्रिपिटकका पुस्तकहरु घरमा आक्कल झुक्कल पढिरहेका हामी हौं ।

हामीमा अन्य कुनै धर्म साहित्य निकायको गहिरो दरिलो ज्ञानको आधार पनि त त्यति साह्रो छैन । दानको केही संस्कार हाम्रो नशा भित्र रहेता पनि त्रिपिटकको सम्यकदृष्टि शुद्धता हाम्रो रगतमा रहेको छैन । खानेमा नांग्रा, छालामा दांग्रा , खाटमा त्यांग्रा भएर पनि धर्ममा धांग्रा धांग्रा रहेका हामी हौं । तैपनि समुद्र नदेखेको कुवामा पल्केको भ्यागुतोले यहाँको जस्तो पानी यत्तिका पानी अन्य कतै छैनः अझ यति मीठो, राम्रो र पोटिलो पानी कतै छैन भनी ध्वांक, ध्वांक ध्वांक ध्वांकध्वांक, फँाय् फुई, तेँयृतिं, धाँयृधिं कराइरहेका हामी ।

हामीले हामीलाई नै नातिकुतिले बाँधिराखेका छौ । थितिरीतिले बन्दी बनाइराखेका छौं । अनि हामीलाई यसरी नै बँधाई बन्दी बनाई राख्नचाहने थुप्रै छन् । एकातिर एकमुष्ठि एउटा जालले बाँधी पछाडि ढकेल्ने तलतिर झाड्ने त रहिरहेकै छ । आज यहाँ, यसरी, यस्तो स्थितिमा रही केही लेख्ने खोज्दा, विशेषतः यस्तो धर्मचक्र सूत्रोपदेश पुस्तक पढी यस बारेमा केही लेख्न लाग्दा म अकिंचनको अनुभूति र बुद्ध त्यसै नै धलमलिएर के भनौं जस्तो मात्र लागेको छ । अर्को मुटू छुने कुरा के हो भनेः विपस्सनाको स्वाद न चाखेको व्यक्तिले यो पुस्स्तकको बारेमा बुझिलिएको उखूको रस लिएर स्वाद चाखेको होइन , उखूको रस लिएर फालिराखेको उखूको कसद देखेको जस्तो मात्रै भइरहेको तथ्य हो ।

तर पनि मैले देखें-

त्रिपिटकमा कहाँ पर्छ फेरी कसरी कहिले आएको भनी राम्ररी देखाइराखेको छ । धर्मचक्र प्रवर्तन गर्ने प्रयास कहिले देखि हुँदै आयो भन्ने कुरा निदानको तीनथरी कुराले बुझाई दिन्छ । दीपंकर तथागतले सुमेध ऋषिलाई भविष्यमा तर साँच्चै नै बुद्ध हुनेछ भनी आज्ञा गर्नु भएको नियत व्याकरण देखि धर्मचक्र प्रवर्तन प्रयास थालनी भयो । यो दूरेनिदानको कुरा अन्तिम जन्ममा बोधिसत्व सिद्धार्थको कथा ६८ महासंवत् पुष्प पूर्णिमा शुक्रवारको दिन लुम्बिनी शालोद्यानमा जन्म देखि शुरु गरिराखेको छ । (पृष्ठ-५) हामीले थाहा पाएका निमित्त देखेको कथालाई यहाँ देखाइराखेको हीन पर्येषण र उत्तम पर्येषण शब्दार्थ (पृष्ठ६-७) एकान्तमा बसी संगीतबद्ध गरी स्वर निकालेर विस्तारै पढेर हेरेको खण्डमा रसपूर्ण रूपमा बुझिनेछ । महाभिनिष्क्रमणको विषयमा विचार उत्पन्न भएकै बेला राहुको छाँया भई राहुल जन्मियो । तर पनि पारमिताले गर्दा नाच्न आउँने तर सुतिराखेकी नर्तकीहरूलाई अशुभ संज्ञाद्वारा देख्नुभयो । बोधिसत्व महाभिनिष्क्रमण पछि आठ लौकिक ध्याना मध्येमा सातौं तह आकिञ्चञायतनसम्म पुगको कालाम गोत्र आलार ऋषिकहाँ रही स्वयम् बोधिसत्वले पनि आकिञ्चन्यायतनसम्मको ध्यान पूरा गर्नुभयो । आफूले खान न आँटेको औषधि अरूलाई खुवाउनु हुन्न भने पछि हामीले आज विपस्सनामा बसेर पनि ध्यानभूमि पार भएको थाहा नपाउनेहरूले थाहा नपाउनेहरूलाई के भन्ने ? हाम्रो लागि वहाँ त पारमिता नै भएको मन्नु बाहेक विकल्प नै छैन । तर सिद्धार्थले यतिले तृष्णा निरोध वा निर्वाण नपुगेको चालपाए । त्यसैले सिद्धार्थलाई समश्रेणीको गुरु भएर बस्न आधा शिष्यहरु त्यसो भनेको डेढशय शिष्यहरु दिने शिष्य-संग्रह गरे तापनि कामभूमीमा उत्पन्न हुञ्जेलसम्म दुःख हुने नै भएकोले

Downloaded from http://dhamma.digital

वहाँ त्यहाँबाट अगाडि बढ्नुभयो । ललितविस्तर अनुसार राजगृहको उदकरामपुत्र कहाँ आउनु भई गुरूले प्राप्त गरिरोको नैवंज्ञायातन ध्यानभूमी साक्षात्कार भएता पनि त्यो पनि क्लेश उपशमको लागि पूर्ण न भएको उरूवेलमा बस्नु भयो । भर्खर काटी पानीमा भिजाइराखेको अथवा भर्खर काटेर राखेको उदुम्बर रूखको काठ भिजाई आगो न निस्कने जस्तै स्वास्नी छोराछोरी समाई अथवा एकसाथ बस्नेलाई त्यागेता पनि एकसाथ न बसेता पनि मनले समाइराखेसम्म लोकुत्तर धर्म लाभ हुनसक्तैन । यसरी मनमा उपमा देखा पर्न आएता पनि त्यसबेलाको धर्माभ्यासको वातावरणले चित्तले चित्तलाई दबाउने दुष्करचर्या गर्नुभो । अझ श्वास प्रश्वास रोक्ने ध्यानमा बस्नुभयो । त्यो ध्यानको अवस्थामा अति तिब्र वायुले ब्रह्माण्डमा चढी टाउको माथि बज्राए जस्तो वेदना भयो । सारा शरीर आगोको धिस्कोमा परेको जस्तै पोल्यो । अनि अनेक तरहले खाना त्यागने गर्नुभएको बेला वहाँको शरीरको रंग र अंगप्रत्यंगको अवस्था के कस्तो भयो राम्ररी वर्णन गरिराखेको छ । अझ निर्वाणको उद्देश्यले यो प्रयासलाई नबुझ्दा पुण्य पनि चाहिन्छ भन्ने अर्थ निष्काम कर्मको भ्रम व्याख्या हुन सक्नुमा होश दिलाइराखेको छ । यी दुई क्षेत्रमा दुष्करचर्या पनि निर्वाणको लागि नभएको थाहा पाउँने बित्तिकै आफू बच्चा छँदा गर्नुभएको आनपान देखि ध्यान गर्नुभो । अनि यसको अभ्यास गर्न फेरी आहार पान सेवन गर्नुभो । यसरी आहार पान सेवन गर्दा पञ्चवर्गीयहरूले वहाँलार्य छोडेर गए । यो घटनालाई कथाको सिलसिलामा एउटा घटनाको रूपमा नै लिनुपर्दछ । बुद्ध नै हुनेछ भन्ने आफ्नो भविष्यवाणी अथवा गृहत्यागेमा बुद्ध नै हुनेछ भन्ने आफ्नो भविष्यवाणीले नै आफूलाई अनुहारमा ई गरेको तथ्य यहाँ छ । अझ आफ्नो भविष्यवाणीको बलियो विश्वासमा आफूहरूले गृहत्याग समेत गरेर आएका यी भद्रवर्गीहरूले वहाँलाई छोडेर गए, यसको आधार वहाँले निराहार दुष्कर तपस्या परित्याग गर्नुभएको एउटा बाहेक अन्य कुनै कारण थिएन । यसको सारांश यति नै भयो, त्यसबेलाको आँखामा दुष्कर तपस्या नै धर्म थियोः धर्म भनेको दुष्कर तपस्या बिना असम्भव छ ।

त्यसो भएर त बोधिज्ञान प्राप्ति अघि सिद्धार्थ बुद्ध हुनेछ भन्ने आफ्नो भविष्यवाणी , आफ्नो शास्त्र, दर्शन र अध्ययनको सारांश, अझ यो विश्वासमा आफूहरूले गृहत्याग गरेर आई वहाँका सेवा गरिरहेको प्रयास समेतलाई फालेर गए । उता, साँच्चैको कुरा के थियो त भने दुष्कर तपस्या बोधिको मार्ग रहेको थिएन । यही यथार्थता बोधिज्ञान प्राप्ति पछि , त्यस ज्ञानको उपदेश दिएर कसैले पनि बुझ्ने हो कि ग्रहण गर्ने हो कि भन्ने शंका अर्थात् बोधिको कुरा उपदेश दिएता पनि दिनु मात्र हुने हो कि भन्ने मनमा लाग्यो भन्ने कथनमा गुज्जिरहेको देखिन्छ । अझ यही कारणमा भगवान् बुद्धले आफ्नो मध्यममार्ग, अष्टांगिक मार्ग प्रदर्शन गर्नु भन्दा अगाडि पहिलो शर्तको रूपमा दुइवटा अतिवादलाई छोड्ने उपदेश दिनुभएको हो । यो कुरालाई प्रस्तुत पुस्तकमा शिशु सिद्धार्थको भविष्यवाणी देखी महासंबत् १०३ मा बुद्धत्व लाभ भएको सम्मको कुरा राम्ररी वर्णन गरिराखेको छ । बुद्धत्व प्राप्ति पछि विश्यना कर्मस्थानको निमित्त योग्य विशिष्ट व्यक्तिहरु सम्झनु भएको क्रममा कालाम गोत्रको आलार र रामपुत्र उदकलाई सम्झनु भएको कुरोले स्पष्ट गर्दछ । धर्मचक्र प्रवर्तनको निमित्त आधारभूत कुरा विपश्यना हो : साथै लौकिक ध्यानद्वारा पनि लोकुत्तरू ध्यानमा अभिमुख परिवर्तन भई अगाडि बढ्न सकिन्छ । तर कालाम सात दिन अगाडि उदक एक दिन अगाडि मात्र संस्कारले लात् मार्न लगाउनु परेकोले अनि परिव्राजक उपकले पटिपुग्गला (फराकिलो पारी प्रतिस्पर्धा गर्नसक्ने व्यक्ति) फेला पारेर पनि गलत मिथ्यालाई मजंबूतसँग समातिराखेको कारणले पुण्य संयोगाको आशीर्वाद त्यसबेला उसले पाउँन सकेन । त्यसबेला बुद्धलाई भेटेर पनि बुद्धको दर्शन गर्नसकेन । एकजना

Downloaded from http://dhamma.digital

शिकारीको छोरी चापासँग गृहबन्धनमा भेटेर पनि बुद्धको दर्शन गर्नसकेन । एकजना शिकारीकी छोरी चापासँग गृहबन्धनमा बाँधिसकेर उसले झसंग माने । गुरूले दिएको न भएर पनि आफू स्वयम्ले पनि ज्ञान पाउँन सकिन्छ भन्ने चाल पाए । बल्ल पछि बुद्ध समक्ष शरणगत हुन आए-यो लामो कथा, गृहत्यागी भए पनि तृष्णा विरक्तलाई पालनगर्न नसक्ने अथवा तृष्णाको चोटले अति तिब्र चोट आगेको बेलामा मात्र विरतिधम्म बुझ्ने सत्य सागरको अग्लो गहिरो (फराकिलो कथा यहाँ सूचनाको रूपमा आइराखेको छ) । यसरी यस पुस्तकको भित्री कथालाई बुझ्न बौद्ध संस्कार चाहिएको छ ।

यस पछि भगवान् बुद्धले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्न काशीपुर जानुभयो । पञ्चवर्गीयहरूले र संस्कर धर्मले वहाँको बारेमा टीका टिप्पणी गरिरहेका थिए । तर भगवान् बुद्ध जति जति नजिक आइपुग्नुभो त्यति त्यति तिनीहरु आफ्ना निर्णय माथि टिक्नसकेनन् , भगवान् बुद्धलाई खुट्टा धुन पिङ्को राखिदिने पानी दिने र चटकी बिछ्याउने गर्नलागे । भगवान् बुद्धले उनीहरूलाई अमतमधिगत (निर्वाण धर्म अधिगत) भइसकको कुरा सम्झइ दिएर आषाढ पूर्णिमाको सूर्य र चन्द्र दुबैको प्रकाश रहेको बेलामा धर्मचक्र सुत्रको देशना प्रारम्भ गर्नुभयो । जहाँ कि ललितविस्तरमा रातको अन्तिम प्रहरमा हो । यस पछि पालि मूल, शब्दार्थ र भावार्थ दिइराखेको छ । अन्त शब्दको व्याख्या पढ्न नै लायक छ । कामसुखको अर्थ सम्झउन दिई पहिलो खण्ड अन्त्य भएको छ । धर्मचक्र सूत्रोपदेशको दोश्रो खण्ड कामसुखको हीन, ग्रामीण शहरीया बानी ब्यहोरा, जनसाधारण पृथग्जनहरूको चाल चलन , अनार्य असत्पुरुषहरूको आचरण, आफूलाई नचाहिने र आफूलाई काम नलाग्ने असल नहुनु किसिमले भित्रिसम्म बयान गरी प्रव्रजितहरूले सारिराखेको छ । महावग्गको कामसुखल्लिकानुयोगो नै महावस्तु र ललितविस्तरको कामसुखल्लिकानुयोगो हो । अनि महावस्तुमा यसलाई हीन भनिराखेको देखापर्दैन । यस पुस्तकमा दीघनिकायको पासादिक सूत्र अनुसार चार प्रकारको सुखल्लिकानुयोगोको वर्णन(पृष्ठ ५४-५५) गरी शरीरलाई दुःख कष्ट पुऱ्याउनु संवर र निज्जरा कम्म (कर्म) भन्ने दृष्टिकोणको समीक्षा भइराखेको छ ।

दोश्रो महावग्गमा अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो , अनरियो, अनत्थसंहितो हो भने महावस्तुमा दुक्खो, अनार्यो, अनर्थसंहितो हो । ललितविस्तरमा कायकलमथानुयोगो नार्थोपसंहितो देष्टिधर्म अश्चयत्यां च दुक्खो विपाकः भनिराखेको छ । शरीरलाई पूर्व संस्कारको भोग कम गर्न भनेर शरीरमा दुःख दिने निज्जराको वर्णनमा पाँच प्रकारका आगोले पोल्न लगाइराख्नु जसरी दुःख मात्रको निमित्त हो, अनर्थसँग मात्र जोडिएको मिथ्या हो भन्ने बुझाइ दिनु अनि शीलपालन गर्नुभनेको अत्तकिलमथानुयोगो होइन भनी दर्शाउने गरिराखेका छ (पृष्ठ.५५६२) । साथै यर्यापथमा हुने वेदना सहनगर्ने मात्र खन्तीसंवर (क्षान्ति संवर)हो भनी सम्झाई दिएको छ भने सिद्धार्थको महाभिनिष्क्रमणसम्मको गृहीजीवन पहिलो अन्तको अनि ६ वर्षको दुष्करचर्या अन्य अन्तको मार्गमा परिरहेको कुरा उल्लेख गरिराखेको छ ।

तथागतले यी दुई अतिमार्गलाई प्रतिवेध गरी बीचको मार्ग (आचरण) साक्षात्कार गर्नु भयो । यो प्रज्ञाचक्षु लगाई दिने प्रज्ञाज्ञान ब्युँझाई दिने आचरणको कुरा विपस्सनाको साधकमा पनि स्मृतिप्रस्थान भावना विधिद्वारा कसरी गर्छ भन्ने कुराको चर्या अनिच्च दुक्ख र अनत्तको आयामिक वर्णन नै हाम्रो लागि ठुलो मार्गदर्शन भइराखेको छ । विपस्सनाद्वारा क्लेशको शमन तदंग रूपले हुँदै जसरी सन्तानानुशय क्लेश आर्यमार्गले हटाई लान्छ अनि फेरी भावनाभिसमय भई प्रतिवेधद्वारा निर्वाण साक्षात्कार हुन्छ, क्रमशः दर्शाइराखेको छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

बीचको बाटो (मज्झिमपटिपदा) आठ अंगको हो । यसको व्याख्या पुस्तकमा सूत्रोपदेशको प्रासंगिक कुरा वर्षावास पवारणा पछि शील, समाधि र प्रज्ञा क्रमले अष्टांग मार्गको व्याख्या सारै नै सरल स्पष्ट र सरल भाषाले सतिपट्ठानको पृष्ठभूमीमा भइराखेको छ । जब यो पुस्तकका पाठहरु सम्मादिट्ठिको व्यापक (शूक्ष्म अध्ययन कम्मस्सकता, झान, विपस्सना, मग्ग र फल सम्मादिट्ठि (पच्चवेक्खणा सम्मादिट्ठि) भन्ने ठाउँमा पुगिन्छ (तब) जानेको बुझेको कुरा जानि नसकेको बुझि नसकेको भित्रि कुरामा, नजिकको कुरा आफ्नो अनुभूतिदेखि ताढिएको कुरामा , सरल गम्भीर कुरामा व्यक्तगर्ने शिक्षण शैलीमा धर्मावबोधको स्थितिमा पुगिन्छ । यही नै सूत्रोपदेशको तेश्रो खण्ड अन्त्य भइराखेको छ ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशको चौथौ खण्डमा चार सत्यको कुरा शरूवात गरी दुःखसत्यको कुरा आइराखेको छ । दुक्खसच्चमा दुःखका भिन्न भिन्न वर्णनमा ब्याधिदुःख पाठ भेदको कुरा त्रिपिटकको पाठ भेदको भित्री कुरा बुझ्न सहयोगी हुनगएको छ । जन्म दुःखको कुरामा सात प्रकारका दुःखका कुरा बताइराखेका छन् । शारीरिक र मानसिक सहन नसक्ने दुःख दुक्खदुक्ख, पहिले सुख सम्झिरहने पछि सम्झिरहेको सुखको आधार लोप भएर, बिग्रेर, अन्त भएर जाँदा दुःख सम्झिने विपरिणामदुक्ख हो भने उपेक्षा वेदनाको जुन दुःख संखारदुक्ख देखि दुःखको विषय गम्भीर भइराखेको छ । जन्मको दुःखमा आमाको गर्भमा रहेको बेला जन्मने बेला वृद्ध वृद्धा र मरणको बेलामा दुःखको वर्णन स्पष्ट छ । जीवनमा शोक सन्ताप कहाँबाट कसरी आउँछ भन्ने कुरामा ाातिब्यसन, भोगब्यासन र रोगब्यसनसम्म सबैले बुझ्दछ) सीलब्यसन र दिट्ठिब्यसन दुःखको कुरा हामीले झ्वाट्ट देखिने दुःख होइन । स्मृतिप्रस्थान विधिले कसरी शारीरिक दुःखमा मानसिक दुःखबाट मुक्त होइने दौर्मनस्य दुःख कम भएर जाने , अनि अत्याधिक भित्री हृदयमा जलन हुने, अप्रिय लाग्नेसित टास्सिएर प्रिय लाग्नेलाई अंगालेर इच्छालाई अंगालो मारेर हुने दुःखबाट टाढिनसक्ने हो बताइराखेको छ । उपादानस्कन्ध दुःखलाई भने, बारबार पढेमा मात्र विस्तारै बिस्तारै बुझे जस्तो हुने छ ।

दुक्खसमुदयको कुरा धर्मचक्र सूत्रोपदेशको पाँचौ खण्डको विषयवस्तु रहेको छ । तृष्णामा ट्याप्प टाँसेर नै फेरि फेरि जन्म भइरहने हुन्छ । यो टाँसिनुमा प्रिय मानेर मज्जा लागेर रहने दुःखलाई दुःखको रूपमा नदेखिने हुन्छ । यहाँनिरको दर्शन अतिगम्भीर छ । दुःख पनि सुख जस्तो देख्न पाउँ भन्ने अथवा दुर्गन्धित हिलोमा सुँगुर चलिराखेको देखेर मान्छेलाई घृणा लागेता पनि उसलाई त रमाइलै लागेको हुन्छ भन्ने दृष्टिकोण यहाँ नभएको होइन । यो कुरालाई चम्पेय्य नागराजको कथावस्तुले कोट्याइरहेको छ । अस्सक राजा र उपरि महारानीको रमाइलो कथाले तत्रतत्रभिनन्दिनीलाई बुझाउन खोजिएको छ ।

त्यस्तै नै जन्म मरणको चक्रमा चक्रकाटिरहने व्यक्तिहरु कहिले ब्रह्मा भएर झलमल्ल प्रज्वलित भइरहन्छ भने फेरी कहिले भुनी (सुँगुरनी) भएर हिलोको खाल्डोमा बुद्ध बुद्ध भइरहनु पर्ने छ भन्ने कुरा १३-वटा जन्मक्रमको कथाले उल्लेख भइरहेको छ (पृ.१६९--१७४) । गहकिलो व्याख्या यहाँनिर श्रमण देवपुत्रको कथा, स्वास्नीप्रति माया लागेर साँप कुक्कुर गोरु हुनपुगेको कथा, धर्मकथिक महास्थविरको सयादोको पूर्वजन्म बताउने कथा, ४०-रूपैयाँ ऋण तिरेको लिइसकेर पनि लिएको मात्र भए (तिम्रो) घरमा भैंसी भएर जन्मन्छू भनेकोले भैंसी भएर जन्मेको र मुद्दा भएको जस्तो कथाहरु आइरहेका छन् । यी कथाहरु राम्रा छन्, रमाइला छन् । तर पनि धर्मचक्र सूत्रोपदेशको विपश्यनाको पृष्ठभूमिमा भइरहेको गहन व्याख्यामा बीचमा आइरहेका यी कथाहरूले ब्यवधान लगाइरहेका छन् जस्तो लाग्दछ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

तैपनि कामतृष्णा, भवतृष्णा र विभवतृष्णाको व्याख्या देखि फेरी विषयवस्तु गहकिलो हुँदै गई पाँचौ खण्ड अन्त्य भईरहेको छ ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशको छैठौं खण्डले निरोधसत्य बुझाइ दिइरहेको छ । तण्हा (तृष्णा) को असेसविराग-निरोधो बाँकी साकी नै नरहनेगरी निरोध, त्याग, र समाउनु नै तेश्रो सत्य हो । यो अपायगामी, कामतृष्णा शान्तवस्था श्रोतापतित्व, कोडा कामतृष्णाको शान्तवस्था सकृदागामीत्व, निरवशेष रूपको कामतृष्णा शान्तवस्था अनागामित्व पछि विपस्सनाद्वारा विरति आदि सिद्ध हुन्छ । सूर्य उदय पछि अन्धकार लोप भएर जान्छ, अरहन्त भए पछि तृष्णा सदाको निमित्त शान्त भएर जान्छ । नयाँ जन्म नामरूप स्कन्ध आफसेआफ शान्त भएर जान्छ ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशको सातौ खण्डमा आर्यसत्य ज्ञानको अनुभूति उद्‌गारद्वारा अगाडि सरिरहेको छ । चार सत्य साक्षात्कार हुनासाथ प्रज्ञाचक्षु लगाइदियो, ज्ञान (ञाण) उदय भयो, विभेद गरी जान्ने प्रज्ञा (पञ्ञा) उदय भयो, प्रतिबेधद्वारा जान्ने विद्या (विज्जा) उदय भयो अनि प्रकाश (आलोक) चम्केर आयो देखेको, सुनेको, सुँघेको, खाएको, छोएको, विचार गरेको पटक्कै पिच्छे भेटिने पाँच उपादानस्कन्धको दुःखद स्वभाव चाल पाइयो । आँखा, ज्ञान, प्रज्ञा, विद्या र आलोक भनी पाँचवटा नाउँले भनिराखेको विभिन्न व्यक्तिहरूले प्रकट रूपले देखाइ दिनको लागि हो । विपस्सना अनुसार पमार्थतः तत्वहरु यथातत्वको सत्यताको सत्यज्ञान, सत्यज्ञानसित सम्बन्ध जोडी गर्नुपर्ने गर्नयोग्य कामद्वारा जानिएको कृत्यज्ञान र सत्य भाविता गरी बुझेर अनित्य, दुःख र अनात्म बोध अनुभूत विपश्यनाज्ञान कृतज्ञानले समाउनसक्नको लागि हो । (पृ. २४०–२४२)

दुःखको निरोध र शान्त पार्न दुःखको उत्पत्ति र वृद्धिको कारणलाई हटाउनु पर्दछः जसरी रोग निको पार्न रोगको उत्पत्ति कारणलाई औषधिले हटाउनु पर्दछ । यसरी हटाउन तीनै प्रकारका तृष्णालाई राम्ररी चिन्नुपर्दछ ।

यो खण्डमा बताइराखेको दुःख, समुदय, निरोध र मार्गसत्यमा सत्यज्ञान कृत्यज्ञान र कृतज्ञानको विवेचना हतार नमानिकन पढ्दै जाँदा भित्री कुरा हृदयमा अड्ने गरी बुझ्ने छ ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेशको आठौं खण्ड चार आर्यसत्य, सत्यज्ञान, कृत्यज्ञान, कृतज्ञानको रूपमा तीन परिवर्तनद्वारा अनि यो तीन परिवर्तनलाई चार आर्यसत्यद्वारा १२ आकार यथाभूत विशुद्ध रूपले देखेमा मात्र बुद्ध हुनुभएको कुरा अगाडि सरिरहेको छ । अनि श्रोताहरूलाई अथवा पाठकहरूलाई विशेष धर्म लाभ हुने तथ्य हटाउनु पर्नेलाई हटाउँदा, त्याग्न पर्नेलाई त्याग्दा, सेवन गर्नुपर्नेलाई सेवन गर्दामा निहित भइरहेको कुरा कोट्याइराखेको छ । धर्मचक्र सूत्रोपदेश भगवान् बुद्धले दिइराख्नुभएकै बेला आयुष्मान कोण्डञ्ञलाई धूलो नभएको मल नभएको श्रोतापत्ति मार्गज्ञानको धर्मको आँखा उत्पन्न भयो । उचितको (कल्ल) कोमलको (मुदु) नीवरण रहित भएको (विनीवरण) हर्षले उत्तेजित भएको (उदग्ग), प्रसन्न हुने (पसन्न) चित्त उदय भइराख्दा धम्मावबोध जहाँ सजिलैसित हुन्छ , त्यस्तै नै पारमिता गुणधर्म परिपक्व अवस्था पनि त विद्यमान रहेकोले उपदेश सुनिरहँदारहँदै विपश्यना मार्गाग वृद्धि हुनगयो । कोण्डञ्ञको टिप्पणीलाई भगवान् बुद्धले कोण्डञ्ञले जानिलियो, कोण्डञ्ञले जानिलियो भन्ने उदानद्वारा साधुवाद दिनुभयो । महावग्ग संयुक्त पालिको धर्मचक्र सूत्रमा विनय पालि अनुसार अनि कोण्डञ्ञले प्रज्ञाद्वारा धम्मबोध साक्षात्कार गरिसकेको हुँदा विश्वासको श्रद्धाधर्ममा (अवेच्चप्पसाद) लाभ भएर मात्र होइन, चारसत्यधर्म आफूले दिठ्ठधम्मको हिसाबले लाभगरी

Downloaded from http://dhamma.digital

(अपरिच्चयो) भई श्रामणेरत्व र उपसम्पदाको निमित्त पनि प्राथना गर्नुभयो (पृ. २८४–२९०) ।

धर्मचक्र सूत्रोपदेश पुस्तकको मूल उद्देश्य विपस्सना अनुरूप अध्ययन गराउनु हो । उद्देश्य जस्तै मूलशब्दको व्याख्यामा, भावको व्याख्यामा, तत्वको व्याख्यामा त्यसैले ध्यान वा विपस्सनाको पृष्ठभूमिमा भइरहेको छ । यसै आधारमा फेरी नेपाली श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरूले पनि विपस्सनाको साधक-साधिकाहरु भई धर्मचक्र सूत्रोपदेश पढी, विचार गरी, आ-आफ्नो अन्तर हृदयमा स्थापित गरिलिनसक्ने छन् भनी आशा गर्दछू ।

वहाँ महाशी सयादो भन्तेको उपदेश पुस्तकहरु तथागतको पहिलो उपदेश, विश्वधर्म प्रचार देशना १-२ भाग , वम्मिक सुत्त, लुम्बिनी विपश्यना, संक्षिप्त भावना विधि, तथागतको अमूल्य, महास्मृतिप्रस्थान सूत्र, महान सल्लेख सूत्रोपदेश १-२ भाग आदि र अग्गमहापण्डित वासेट्ठाभिवंस महास्थविरको नयाँ परित्राण निश्रय आदि पुस्तकहरूको भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको अभ्यस्त भाषानुवादको नेपाल भाषाको माध्यमद्वारा पढिसक्नु भएका बौद्ध श्रद्धालुहरूलाई यो पुस्तक अझ बुझिने र धर्मप्रीतिको विषय हुने त अवश्य पनि भइहाल्यो नै ।

अन्त्यमा यो धर्मचक्र सूत्रोपदेश पुस्तकको अनुवादमा र प्रकाशनमा सहयोग गर्नुहुनेहरूको पुण्यकार्यमा मैले धेरै नै साधुवाद दिंदैछु ।

भिक्षु सुदर्शन
नगर मण्डप श्रीकीर्ति विहार
कीर्तिपुर
२।५।२०५२

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

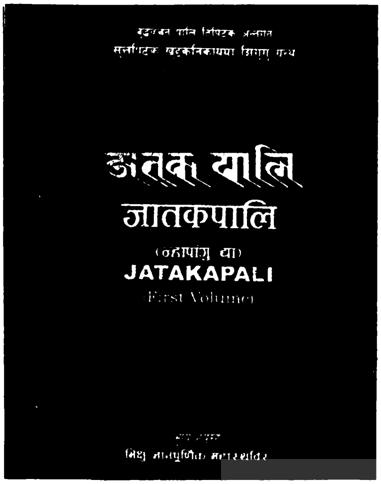

जातक पालि

धाये मा:गु खँ

१. "पालि त्रिपिटक" बौद्ध वाङ्मयया मू धुकु खः । बुद्धया जन्मभूमि नेपालय् थुकीया अनुवाद नेपाल भाषा व थीथी जनजातीय बौद्धपिनिगु मांभासां अनुवाद जुइमाःगु हे खः । नेपाल भाषाय् नं जुइमाःगु खः । तर आः तकं भी बौद्धपिं थुखे बांलाक न्ह्यज्याये मफु । श्री ५ या सरकार धाइ, वाःचायेके मफुनि अथवा चाःसां मचाःसू हे यानाच्वन तिनि । सरकारी प्रचार माध्यमं व साहित्य,संस्कृति व इतिहासया नां दंगु निकायं आः तक त्रिपिटकया छगू सफू हे नेपाली भाषा वा मेमेगु भाषाय् अनुवाद याना पिमकानि । थुगु ल्याखं धायेगु खःसा नेवाः बौद्धपिसं थःगु धर्म व कर्तव्य पालन याःगु दु ।

२. पालि त्रिपिटकया सफूत मध्यय् न्हापांगु सफू कथं ७० दँ न्ह्यो धर्मपद सफू नेपाल भाषाय् डा.इन्द्रमान वैद्यया अनुदित जुया पिहाँवल । त्रिपिटकया अनुवाद जुयेमाः धका न्हापा हे चाःसां दीघनिकायं निसें अनुदित जुये मफु । थथे जूगुया कारण न्हापां न्हापां ततःपंगु सफू पिकायेत आर्थिक व अनुवादन क्षमता मचाःगु सिबे थथें थथेंयात आवश्यक कथं जूगुलिं खः । थुकीया दसु पूज्यपाद दिवंगत प्रज्ञानन्द महास्थविरं पिकया बिज्याःगु परित्राण , महाजयमंगल गाथा दिवंगत भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरं पिकया बिज्याःगु धम्मपद, गृही विनय, जातकमाला , भिक्षु अनिरूद्ध महास्थविरं पिकया बिज्याःगु धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र आदि सफू खः, अले लिपा तकं थ्व हे धाः न्ह्यात । नेपाःया उपासक उपासिकापिंत माःमाःकथं सुत्त व अभिधम्मया सफूत पिहाँ वयावं च्वन । अभ हे बौद्ध वाङ्मय माःचायेकुबले नं त्रिपिटकया क्रमशः अनुवादया विकल्प कथं अथवा विषयगत कथं त्रिपिटकया वाङ्मय निर्माण जुल । आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविर प्रणीत नेपाली भाषाया ३१ गू बुद्धकालीन ग्रन्थमाला व जातक संग्रह थुकिया ज्वाल्लं थीगु दसु खः ।

३. भाजु दुण्डबहादुर वज्राचार्यया "दीघनिकाय"व "मज्झिमनिकाय" नेपाल भाषाय् अनुदित जुया पिहाँ वयेव थुगु पुण्यकार्यया इतिहासय् न्हूगु अध्याय शूरू जुल । अले म्हनिं "सुत्तपिटक" या अनुवाद नेपाल भाषाय् पुवंके फइ ताल । "संयुक्तनिकाय" व "अंगुत्तर निकाय" या अनुवाद जुयाच्वंगु खंय् बिचाःयाना अले हानं "खुद्दक निकाय" या १५ गू सफूत मध्यय् ७ गू सफू पिहाँ वये नं धुंकूगुलिं पिहाँ मवःनिगु ल्यंगु ८ गू सफू पिकायेत नगर मण्डप श्रीकीर्ति विहारय् छगू मुंज्या जुल । थुगु मुंज्याय् अनुवाद व कम्प्यूटर टाइप सेटिङ्गया निंतिं ग्वहालि बीत हिमालय बौद्ध प्रतिष्ठान न्ह्यचिल । अनुवादकपिंत मूलपाली सफू, शब्दकोष व मेमेगु भाषाय् अनुदित उपलब्ध सफू नगर मण्डप श्रीकिर्ति विहारं चुलाका बीगु खँ क्वःजित ।

४. थुगु हे मंज्याय् सुत्तपिटक नेपाल भाषाय् पूवंक दयेकेगु खँ क्वःजित । थ्व हे कथं भिक्षु बोधिसेन महास्थविरद्वारा अनुदित "थेरगाथा" व "पेतवत्थु", भाजु भुवनलाल प्रधानद्वारा अनुदित "बुद्धवंश" अले भाजु

Downloaded from http://dhamma.digital

धर्मरत्न शाक्य "त्रिशूली"द्वारा अनुदित "विमानवत्थु"याना प्यंगू सफू ६ थिंलाथ्व ११२१ शनिबार खुनु विमोचन जूगु सकसिनं सि हे स्यू । थुगु सफू "जातकपालि"या न्हापांगु द्याया प्रकाशन नं थ्व हे क्रमया छगू मेगु सफू खः । थुगु क्रमय् "जातकपालि" पिहाँ वःगु सफूत मध्यंय् तःपंगु जुया न्हापांगु द्या जकनिं पिकायेगु खः । थुगु सफू पिथनेगुली मुक्कं अनुवादक जक सुभाय्या पात्र मखुः अनुवादकया लिउ लिउ न्ह्यावना सहयोगया ल्हाः न्ह्याकूम्ह अनागारिका उत्पलवर्णा (चिनी) यागु देन नं उलि हे स्मरणीय जू । उकिं सुभाय् लिसे लिसे निस्वार्थ सेवा भावया लागी सहर्ष साधुवाद नं बियेमाःगु तायेका ।

५. श्रद्धालु उपासक ज्ञानज्योति कंसाकारं जिगु छगू इनापया वचनय् हे "थेरगाथा", "पेतवत्थु", "बुद्धवंस" व "जातक" पिकायेत छगूत्या लाख दां प्रदान याना दिल । थुगु हे श्रद्धादानं थ्व "जातकपालि" न्हापांगु द्या तक पिकायेत गानावन । थ्वया निगूगु द्याया अनुवाद नं याकनं पूवनी व प्रकाशनया निंतिं श्रद्धा दान दइ धका आशा व भलसा कया ।

६. सद्धर्म यःपिंके धर्मग्रन्थ ब्वने मन दयेमाल । ब्वनेत सफू नं दयेमाल । थथे भिंमनं तुना "थेरगाथा", "पेतवत्थु,""बुद्धवंस" सफू श्रद्धालु ज्ञानज्योति कंसाकार व वय्कःया जहान लक्ष्मीप्रभा कंसाकारं धम्मदान याना दीथें थ्व "जातकपालि" नं धर्मदानार्थ प्रकाशित जुयाच्वन । वय्कःपिंसं पवित्र महापरित्राण पाठ याका दीबले नं भिक्षु कौण्डण्यद्वारा लिखित "संक्षिप्त दीघनिकाय व मज्झिमनिकाय" सफू धम्मदान याना दीगु दु ।

७. "पालि तिपिटक" नेपाल भाषाय् पूर्वक हयेत "तिपिटक" व नेपाल भाषाय् अनुदित जुइ धुंकुगू "सुत्तपिटकया सफूया धलः" स्वयेवं भ्कीसं थुइ, भ्की न्ह्योने गपाय् हाकःगु लँपु दनि ।

तिपिटक

१. सुत्तपिटक	**२. विनयपिटक**	**३. अभिधम्मपिटक**
क. दीघनिकाय	क. पाराजिकापालि	क. धम्मसङ्गणिपालि
ख. मज्झिमनिकाय	ख. पाचित्तियपालि	ख. विभङ्गपालि
गं संयुत्तनिकाय	ग. महावग्गपालि	ग. धातुकथापालि
घ. अङ्गुत्तरनिकाय	घ. चुल्लवग्गपालि	घ. पुग्गलपञ्ञत्ति
ङ. खुद्दकनिकाय	ङ. परिवारपालि	ङ. कथावत्थुपालि

ङ. खुद्दकनिकाय:

१. खुद्दकपाठ
२. धम्मपद
३. उदान
४. इतिवुत्तक
५. सुत्तनिपात
६. विमानवत्थु
७. पेतवत्थु
८. थेरगाथा
९. थेरीगाथा
१०. जातक
११. निद्देस
  क) महानिद्देस
  ख) चुल्लनिद्देस
१२. पटिसम्भिदामग्ग
१३. अपदान
१४. बुद्धवंस
१५. चरियापिटक

Downloaded from http://dhamma.digital

८. नेपाल भाषाय् सुत्तपिटक

सफूया नां	अनुवादक	अनुदित सफूया प्रकाशन
१. दीघनिकाय	दुण्डबहादुर वज्राचाय	बु.सं.२५३३
२. मज्झिमनिकाय	दुण्डबहादुर वज्राचार्य	बु.सं.२५४१
३. संयुक्तनिकाय	दुण्डबहादुर वज्राचाय	बु.सं.२५४२
४. अंगुत्तरनिकाय	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"	प्रेसय्
५. खुद्दकनिकाय १५ गू सफू		
१) खुद्दकपाठ	धर्मरत्न शाक्य	बु.सं.२५१३
२) धम्मपद	डा. इन्द्रमान वैद्य	ई.सं. १९३१
३) उदान	धर्मरत्न शाक्योपासक	बु.सं. २५१८
४) इतिवुत्तक	दुण्डबहादुर वज्राचार्य	बु.सं. २५२६
५) सुत्तनिपात	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"	ने.सं. ११११३
६) विमानवत्थ	धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"	बु.सं. २५४४
७) पेतवत्थु	भिक्षु बोधिसेन महास्थविर	बु.सं. २५४४
८) थेरगाथा	भिक्षु बोधिसेन महास्थविर	बु.सं.२५४४
९) थेरीगाथा	अनागारिका चन्द्रशीला	बु.सं. २५००
१०) जातकपालि (न्हापांगु द्या)	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर	बु.सं. २५४४
११) निद्देस	———	
१२) पटिसम्भिदामग्ग	———	
१३) अपदान	———	
१४) बुद्धवंस	भुवनलाल प्रधान	बु.सं. २५४४
१५) चरियपिटक	धर्मरत्न शाक्य	बु.सं. २५१३

थुकथं सी दत, नेपाल भाषाय् न्हापां सुत्तपिटकया सफू व आपालं सुत्त अनुवाद जूथें अनुवाद पुवनेगु क्रम नं थुखे हे न्ह्यानाच्वन । विनयपिटकया खँय् बु.स.२५३२ स भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया "उभयपातिमोक्ख" छगू हे तिनि पिहाँवल । अभिधम्म पिटकया परिचय बीगु तःगुमछि सफू थीथी व्यक्तिपिनि पाखें पिहाँवये धुंकल । तर थुपिं ब्याकं मूलपालि पिटकया मूल सफूया पुवंगु अनुवाद कथं मखु ।

१०. सुत्तपिटकया नेपाल भाषाय् पूवंक अनुवाद दयेकेत नं स्वंगू धर्मग्रन्थ १) निद्देस, २) पटिसम्भिदामग्ग व ३) अपदान अनुवाद जुयेमानि । प्रकाशनार्थ श्रद्धावान प्राप्त जुयेमानि । गुलि फु उलि याकनं थुगु पुण्यकार्य पूवनेमा । थुलि हे झीगु आशिका खः ।

भिक्षु सुदर्शन महास्थविर
नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहार
पोहेलाथ्व ५, ११२१

Downloaded from http://dhamma.digital

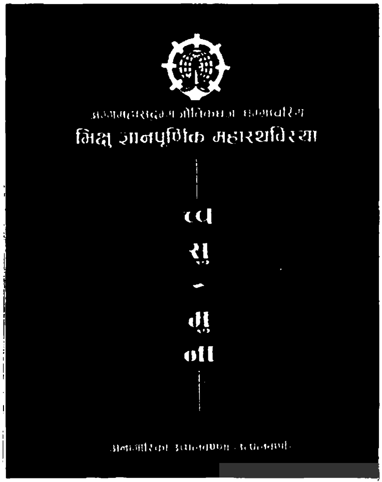

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया च्वसु मुना

छुं छत्वाः खँ

बुद्धधर्म भौतिक विलासिताया विपरीत खः, तर भौतिकताय् दुनाः थःत बौद्ध धाइगु खनाः जि थःत हे नं छु याये, छु धाये ज्वीगु । श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरजुया भिपु च्वखँ च्वनीगु थुगु सफू न्ह्योने तयाः बौद्धज्वीत माःगु हलं ज्वलं वालाःक्यने दुबलय् छुं यायेथाय् व छुं धायेथाय् दत धैथें ताः । भावुकपिंगु लागी बुद्धधर्मया छता छता खँपतिं नुगः हे काइँया मिनीगु भाव खनीगु खःसा बुद्ध धर्मयात साधारण खंकीपिंगु लागी बुद्धया खँ गनं बकंफ्वास, गनं अब्यावहारिक व गनं शोषित ज्वीगुया मूल आदि धकाः खंकीगु खः । धाथें ला बुद्ध धर्मया खँ चेतनाया मूल जूगुलिं उकीया छता छता खँपतिं मनूत थाराथारा न्ह्वीगु । मनू पूर्ण ज्ञानी जुल धाःसा थारान्ह्वीगुया सट्टा उकीयात पालन यायां जीवनय् इमिसं शान्ति काइगु खः ।

श्रद्धाबिना गुगुं नं सद्व्यवहार चलय् ज्वीमखु धाःसा बुद्धधर्मया व्यवहारय् च्वनेगु ला भन् तापाःगु हे खँ जुल । थुकी न्हापांगु च्वसु श्रद्धाया विषयय् दु । थुकी श्रद्धाया परिभाषा थुकथं बियातल- "न्हापा भिनाः आः भन् भिं जुल, आः भिंसा थ्वयां लिपा नं भिनी ।" थुज्वःगु ज्ञानं युक्तगु विश्वासयात श्रद्धावान्पिं छुं न आचरणशीलया खँय् भयभीत मजुसे, त्रास मचासे, थारामन्हुसे, कमजोर मजुसे, शिथिल मजुसे, चंचल मजुसे च्वनीगु खः । विश्वास हे श्रद्धा जूगुलिं श्रद्धाधर्म छगू कुशलकर्म बुयावैगु पुसाथें खः । श्रद्धा मदुपिंके न समर्पित भाव दै, न पराक्रमीपन हे दै । श्रद्धाविहीन साधारणधर्मीपिं गुगुं नं वस्तुइ आसक्त ज्वीगु, नुगः स्याइगु, नुगः म्वीगु ज्वी धकाः श्रद्धादुपिं व मदुपिंगु बिचय् तुलनाया थ्व छपु च्वसु खः । श्रद्धा धैगु गुगुं प्रमाणधारी ज्वीवं न थ्वीगु खः, न छ्यलीगु हे ज्वी । थुगु खँयात कया श्रद्धाया खँ ध्वाथ्वीकेत गाथा न्ह्यब्बयाः उदाहरण प्रस्तुत जूगु दु । थुकी श्रद्धाया थी थी गुण न्ह्यब्बयाः श्रद्धां हे भिभिंगु ज्या ज्वीगु धासे श्रद्धायात छगू न्ह्यलुवाः कथं कयाः श्रद्धायात नं प्याथीकथं ब्वथलाः क्यनातःगु दु । श्रद्धा धायेवं न्ह्यागु खँय नं न्ह्याथासं उति हे ज्वीमखुगु खँयात उलाः तीर्थंकरतय् शिष्यपिसं थः आचार्यपिंत धात्थेंयागु श्रद्धां फूचाःगु मजुसे मोह चैतसिककथं "मूढप्रसन्नश्रद्धा" धैगु खँ क्यनातःगु दु ।

धर्म खयां न, धर्म धकाः हनाः न धर्म मुख्य विषययात कःघायेगु तःसकं थाकूगु धर्म धैगु बुद्धधर्म खः । शान्ति धकाः नां काःसां ज्या शान्तिकथं मजुयाच्वनीगु खँयात बौद्ध धाःपिसं याकनं सकारय् याये थाकूगु हे थुगु धर्मया गहनता खः । थुज्वःगु परिप्रेक्षय् बुद्धधर्मय् धर्मया परिभाषा विषयया च्वसु न्ह्यथनाः धर्मध्वाथ्वीकेगु बिचाः जूगु दु । साधारणकथं धर्म खँग्वः परमात्मा ईश्वर धैतःगुया भक्तिलिसे स्वानाच्वंगु खनेदु । स्वां सिन्हः धुं छायाः द्यःया मूर्तिया न्ह्यःने पाठ, पूजा, मन्त्र, तन्त्र, धारणी आदि ब्वनेगु, द्यःया गुणगान व स्तुति भजन यायेगुली तक्यनाच्वंगुयात धर्म धैगु धारण जुयाच्वंगु खनेदु । बुद्धधर्मय् धर्म खँग्वःया थःगु हे मू व मान्यता दुगुलिं धर्म धकाः ईश्वर, परमात्मा व द्यःलिसे स्वापू तैच्वने माःगु आवश्यकता खन धासे धर्म खँग्वः थःगु हे

Downloaded from http://dhamma.digital

लिधंसा व भरोसाया रूपय् धस्वायेफूगु गुण दुगु खँग्व खः धकाः गुगुं नं मेगु धर्मलिसे तुलना यानाच्वने म्वाःकथं न्वखंक धैब्यूगु दु ।

धर्म खँग्वः परियत्ति, हेतुगुन व निःसत्त्व निर्जीवता आदि अर्थय् दुगु खँयात कयाः प्रमाणकथं पालिया गाथा बाय् सूत्रत न्ह्यथनाः नं ध्वाथ्वीकेगु यानातःगु दु । धर्म धैगु धारण यायेगु धैगु खः धकाः धाःसां नं गुगुं नं अपाय गतिइ लाःमवनीकथं धारण यायेगुयात कयाः धारण यायेवं जक धात्थेंया धर्म ज्वीगु मखु धकाः क्यनातःगु दु । दुश्चरित्रकथं आचरण यानाः धर्म ज्वीमखुगु खँ ध्वाथ्वीकाच्वने माःगु मखुसां थौकन्हय् धर्म धकाः कर्क्यागु विरोध यायेगुली अप्वः अर्थ छ्याइपिं दुगु ईयात ल्वयेक न्ह्यथनाब्यूगु थ्व खँ खः । मार्ग धकाः धर्मकथं लिनावनेगु लँ जुया नं बुद्धधर्मय् हे जक नं श्रोतापत्ति आदि प्यंगू मार्ग क्यनाब्यूगु दु । थुगु मार्गय् वनेगु लँपु मस्यूपिंत क्लेशं त्वःती मखुगु खँ न्यनातये बहःगु खँ खः ।

मनूया न्ह्यलं चायेक नं गुगुं खँ मखनीगु ज्वीथें जीवनयागु यथार्थता खंके मफयेक अविद्या व तृष्णाया कारणं वैच्वनीगु न्ह्यःवःसु पहःगु अनुक्लेशत मार्गज्ञानधर्म लुयामवयेकं अथें तनीगु मखु । मार्गज्ञानधर्मया फलकथं क्लेशत नाश जुयाः शान्तावस्थाया प्रत्यक्ष दर्शन ज्वीगुयात निर्वाण खः धकाः सीकाःजक स्वर्ग खंकीपिं दुगुथें म्वाकं निर्वाणप्राप्त ज्वी मखु धकाः धारणा कैतःपिंत म्वाकं हे नं निर्वाण प्राप्त ज्वीगु खँ कनाः धर्मया प्रबलतायात मन हे सिचुइकथं न्ह्यथनाब्यूगु दु ।

धर्म जक हालाच्वनेगु साधारण जनया खँ ज्वीगुलिं उज्वःपिंततकं ध्वाथीइकेत **"कल्याणकारी धर्म छु"** धैगु च्वसु दुथ्याकाः कर्पिंगु लिधंसाय् मम्वायेगु, जाति, कुल, गोत्र, सम्पत्ति, शिक्षा, मान, पदवीया धांक रवाफं स्वीतं निक्तिं खंकाः अपमान याये मज्यूगुः व थःथम्हं तुं थःगु गुण अवगुण वाःचायेकेगु आदि खँ न्ह्यथनाः मनुष्यजीवनया मू धैगु हे मैत्री, करूणा, सद्‌भावना आदि कल्याणकारी धर्म खः धकाः स्पष्ट यानाब्यूगु दु, गुगु व्यवहारं दुःख बाय् सुख सियाच्वंपिंसं अनुभव याइगु खँ खः ।

धर्म प्राप्तिया छगू उद्देश्य **"विपश्यना ध्यान"** खः धकाः थुकीयात दुग्ययेक ब्याख्या यानाः **"विपश्यना-भावना"** धैगु च्वसु थन दुथ्याकातःगु दु । समथ व विपश्यना यानाः निताकथंया ध्यान दु धकाः अशान्त चित्तयात शमन याइगुयात शमथ ध्यान व गुगु वस्तु छु खः धकाः विशेषरूपं स्वैगु व दर्शन याइगु प्रज्ञायात विपश्यनां स्वयाः अनित्य, दुःख व अनात्म थ्वीकेगुयात विपश्यना ध्यान धाइगु खः धकाः अःपुक ध्यानया गुन थन कनाब्यूगु दु ।

च्वमि भिक्षु ज्ञानपूर्णिकजुं बुद्धधर्मयात उजागर यानाः थःम्हं खंथें लोककल्याण ज्वीगु बुद्धया उपदेशयात कयाः तान्वःचाःपिं फयवःगु सिमाक्वय् छभाः च्वनेला धाइथें बुद्धया शरणय् वनेला धकाः धाइपिंत मन क्वसालीकथं खँ कनाः नं थःगु बडप्पनयात त्वःता थीथी बौद्धग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु धकाः बुद्धधर्मप्रतिया अनुग्रह प्वंकाबिज्यागु बुद्ध धर्मया च्वसु च्वइपिंके दयेमाःगु गुण खः । मनूत भौतिकजक जुलकि अतिभौतिक जुयावनेत बेरमदु । थुज्वःगु हे भविष्यया खँ थ्वीकाः बुद्ध गृहत्यागी भिक्षुपिंगु शासन स्वनाः संघया नीस्वनाबिज्याःगु खँ सीदु । भिक्षुपिं स्यनकि संघ स्यनी, संघ स्यनि कि बुद्धशासन स्यनी धकाः भगवान् बुद्धं भिक्षुपिंत विपश्यनाया खँय् लिपालाके मते धकाः संघया महत्त्व कनाबिज्याःगु खँ थन उल्लेख दु । थुज्वःगु खँ दुथ्यानाच्वंगु थ्व सफू दंनें दंनें जक बुद्धधर्मया शिक्षा कायेगु कथंया सफू मखु, उकिं थ्व आडम्बर मखु, अष्टलोकधर्म मखु अले मनूया लागी वास्तविक धर्म खः । धर्मया खँयात कयाः शब्दया विग्रहतकं यानाः क्यनातःगुलिं बुद्धधर्म अध्ययन याइपिंगु लागी शब्दज्ञान बरय् ज्वीगुली तिबः नं दैगु थ्व सफू खः । धात्थेंला

Downloaded from http://dhamma.digital

थुकी व्यावहारिक खँ वाःचायेकाबीगु तथागतया धर्मयात न्ह्यथनाब्यूगु गुगुं खँय् हेलचक्र्याँइ याइपिंत तिक्क मिनीकथं जुयाब्यूगु दु । तथागत धैपिं म्हुतुइ छता मनय् छता यानाः निताजि खँल्हाइपिं मखु । मनुखं नं बुद्धज्वीगु खःसा मछीनीबलय् छता, छिनीबलय् छता खँल्हानाः चलाख जुया धाइपिं व थुज्वःगु ध्वां बुद्धिगु खँ स्यनाः काय्यात चलाख याना धाइपिंत न्यंके माःकथयागु खँ थन स्वयेदु ।

न्यापुगु च्वसुकथं **"कल्प व बोधिसत्त्व"** शीर्षकय् च्वसु प्रस्तुत जूगु दु । शीर्षकनाप स्वापू हे मदुथे च्वंगु खँ निं न्हापालाक छुमां छुनाः थुगु च्वसु शुरू जूगु दु । समाजय् ब्वलनाच्वंगु बिकारत क्यनेत दुःखं जाःम्हसिया मिखाय् मचायेक हे सललल खविबि वैथें समाजया विकृतित फटाफटकथं पिदनाच्वंगु छगू तःसकं संवेदनशीलगु खँ जुयाब्यूगु दु । थुगु खँ न्ह्यथनेबलय् **"खुँया तुति त्वाःल्हा" धायेवं तुति ल्हवनीथें** याःपिंत मिमदुगु ह्यंगवालं थारान्हुइकीथें ज्वीकथं न्ह्यथनाब्यूगु खँ समाजया लागी गुण खः, अत्युक्ति मखु । गथे, थःके मदुगु गुणयात दुथें च्वंक पहः कैच्वनीगु अले थःत तःधं तायेकाच्वनीगु, थःथम्हं फुर्फुरय् जुयाच्वनीगु, श्रद्धा मदुसां दुथें च्वंक, शील मदुसां दुथें च्वंक, मस्यूसां स्यूम्हथें च्वंक पहः क्यनाज्वीगु धाइबलय् खःगु खँया न्ह्यःने थःथम्हं ग्लानी ज्वीगु खः ।

जीवनयात स्वच्छता, शान्त्वना व पवित्रतां ग्यसुलाकीगु जूगुलिं थुकथंया ग्यसुग्यंगु जीवन हनेगु अःपुगु खँ मखु । छन्हुनिन्हुया कुतलं थुज्वःगु जीवन दैवैगु मखु । बुद्धधर्मय् पारमिता पुरय् यायेगु धैगु हे थुज्वःगु खँतपाखें पार ज्वीगु खः । थुज्वःगु अःपु मजूगु खँया अभ्यास यायां यंकेगुयात हे कल्प छ्वयेगु धाइगु खः । भिगू पारमिताया खँ कल्पनाप सम्बन्ध दु । कल्प धैगु ल्याःचाः यानाः अथें निने फैगु मखु, अनुमानं जक सीके माःगु विषय खः । थुज्वःगु कल्प धकाः खुगु कल्प न्ह्यथनातःगु दु । अनुमान यायेमाःगु जुया नं कल्पया परिभाषा व्यावहारिककथं न्ह्यथनातःगु दु । न्ह्याथेंयाःगु कल्प धाःसां विनाशया ई त्यल धायेव घनघोर वर्षा ज्वीथें ज्वीगु स्वभाविक खः धकाः धैतःगु दु, थ्व उल्लेख अनित्यतायात थ्वीकाबीकथं जूगु दु । थी थी कल्पया दुने शून्यकल्प व अशून्यकल्प धकाः नं छुतय् यानातःगु जुयाच्वन । थुकिं गुगुं कल्पय् तथागत धैम्ह छम्ह हे मदुगु नं दु धैगु सीदुगु जुल । बुद्ध व सम्यक्संबुद्ध धायेबलय् पाः धैगु खँ अप्वःसिनं थ्वीके थाकुगु खँ खः । प्रत्येकबुद्धपिं सम्यक्संबुद्ध मखु । अथे हे सम्यक्संबुद्ध धायेबलय् सर्वार्थसिद्ध गौतम बुद्धयात हे जक धाइगु मखु, थुज्वःपिं सम्यक्सम्बुद्ध धायेकाच्वंपिं न्हापा नं दुगु जुल धैगु खँ सीकेदुगु थ्व च्वसु तःसकं महत्त्वपूर्णकथं ब्वनेदुगु जुल ।

भीथाय् पूजा याइबलय् गुरूमण्डलया पाठ यानाः "भद्रकल्पे जम्बुद्वीपे वासुकिक्षेत्रे" धकाः संकल्पयाइगुया मतलब नं स्पष्टथें जूगु दु, गुकिं स्वयम्भूया न्याम्ह भगवान्धाःपिं मात्र कल्पनायापि द्यःपिं मखुलाथें खनेदु । छाय्कि भद्रकल्प धैगु न्याम्ह तथागत उत्पन्न ज्वीगु कल्पयात धाइगु जुयाच्वन । छम्ह जक तथागत उत्पन्न ज्वीगुंनिसें प्यम्ह तथागतपिं उत्पन्न ज्वीगु कल्प नं दु धैगु खँ त्रिपिटकय् दुगु जुयाच्वन । ग्वःथीयापि बोधिसत्त्वपिं दुगु खः, वः थीया ज्ञान दैगु खँ नं सीके दुगु थुगु सफूया विशेषता हे जुल । सम्यक्संबोधिसत्त्व, प्रत्येकबोधिससत्त्व व श्रावकबोधिसत्त्वपिं दु धैगु उल्लेख जूगु दःसां उज्वःपिं बोधिसत्त्वपिं सु सु जुयाच्वन धैगु सीकेदःसाः ज्यूगु खँया उत्सुकता ब्वलनावः । तर थौतक मस्यूनि । थुज्वःगु खँय् नं आः सफूत पिदनी ला धैगु आशाकुटि स्वभाव नं थुकिं ब्वलंकाब्यू । पुलांपिं न्हापायापिं बुद्धपिंगु जीवनया लिसें चतुरार्यसत्यया खँ नं गनं गनं वःगु च्वसुत ब्वनेदु, थुकथंया च्वसुइ लेखकपिंनि ल्हाः चुलुब्यूगु खः ला बाय् थुकथं जूगु खः धैगु जि थःत हे नं गथेथें लगय्जू । छाय्कि अथें न्हापा हे नं चतुरार्यसत्यया खँ वःगु खःसा गौतम बुद्ध स्वयं चतुरार्यसत्यया प्रतिपादक मखुत धैगु खँ जूवै । थुज्वःगु विरोधाभास नं बुद्धधर्मया पुराणय् खनेदु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

हानं बुद्धधर्मया अर्थ थ्वीकःवनेबलय् सर्वज्ञताज्ञान लाभ ज्वीगुयात हे बुद्धत्व धाइगु नं धाइगु अले बुद्ध ज्वी दयेमा धकाः प्रार्थना यात कि नं बुद्ध ज्वीगु धैगु च्वइतःगु गनं गनं खनेदु । थन छता पिंदगु खँ दु कि तथागतपाखें प्यंगू पाद दुगु धर्मगाथा न्यनीबलय् प्यंगू पाद अन्तज्वी न्हयवः हे खुगू अभिज्ञा प्यंगू प्रतिसंभिदासहित अर्हत्फलय् थ्यंकःवनेगु खँय् लाभ यायेगु क्षमता उपनिश्रय कारण दुम्ह ज्वी । थ्व खं उकथंया गुण दुपिं दत ज्वी धैगु सीदत । तर उज्वःपिं सु सु दत, उज्वःम्ह धैम्ह गौतम बुद्ध हे ला बाय् न्हापायापिं बुद्धपिं ला धकाः न्यने ब्वने दै धैगु आशा नं थुगु च्वसुपाखें काये छिंगु जुल ।

थ्व विश्वब्रह्माण्डय् मनुखं दुःखसीत ज्वनीगु वस्तु छता 'लोभ' खः । 'लोभ' शीर्षकया च्वसु च्वयाः आसक्तिमात्रयात हे 'लोभ' धकाः उकीया लक्षण नं कनाः माकःया लोभीपन व चञ्चल स्वभावयात उदाहरण बियाः न्ह्याइपुक न्ह्यथनातःगु दु । माकः निपां चुयाः नं ज्वीगु, प्यपां चुयाः नं ज्वीगु । म्हुतुं तप्यंक बँय् क्वछुनाः नं नैगु ल्हातिं कयाः नं नैगु अले निपाल्हाःतिं छक्वलं नयाः गलखयुनिं ल्यंकाः पकापक नैगु खँ लोभया ज्वःमदुगु उदाहरण खः । लोभ दतकि त्याग याइमखुगु स्वभावधर्म कनाः लोभ धैगु चीके थाकुगु उदाहरण बियातःगु धाथें हे न्यनेयैपुसे न्ह्याइपु जू । गथेकि पूगु भाजनय् ला सीबलय् लापाँय् भाजनय् तुं प्यपुनीगु अथेहे चिकनय् बुलातःगु अजः हुयां हुइ मफैगु । लोभ त्वःतेकेत ध्वाथ्वीकातःगु थुगु खँ गुलि न्ह्याइपुसे च्वं धकाः बिचाः वैकथं खँ न्ह्यब्वैतल । ताकि लोभ तःधं जुलकि दुःख नं तःधनिगु, लोभ चीधं जुलकि दुःख नं चीधनिगु, अफ लोभ मन्तकि दुःख नं मदइगु जुल । थुगु च्वसुइ उदाहरण व व्याख्या भचा अप्वः खनेदुगुलिं च्वसु नं ताहाःगु धाःसा धाये हे माः । लोभं हे निम्हतिपू सदां नापं च्वनेदैकथंया व्यवहार यानाच्वंगु सीदुथें लोभया खँय् नं थन द्वेषया वर्णन जूवंगु दु । चेतना थनेत ताहाकयक कनाच्वनेमाःगु खँ द्वालुथें च्वंसां द्वेषया घटना कलाः व मचा निम्हं सीगु स्वयेमाःगु घटना न्ह्यथनातःगु तसकं मार्मिक जू । थ्व थौंकन्ह्य्या सिनेमाथें च्वंसां घटना मनोवैज्ञानिक जू । थ्व खँ बाखंदुनेया बाखंथें जुयाः लेखदुनेया लेख जुयाब्यूगु दु । धाथेंला बुद्धवचनयात न्ह्यथनेगुया लागी बाखंया लिधंसा काःगु जुल । थ्व च्वमिया धर्मया खँ थ्वीक कनेगुली कुशलता खः ।

मानसिक अकुशल स्वभावयात मनूया दोष धकाः धैतःगुयात कुलाः 'दोष' नांगु च्वसुई दोषया उत्पत्तिया कारण, लक्षण, स्वभाव व उदाहरणतकं बियाः दोषं मेपित स्यंकेन्ह्यवः थःतनिं स्यंकीगु खँ चेतावनीकथं न्ह्यब्वयातःगु दु । बुद्धशासनय् च्वनीपिं बुद्धश्रावकपिं दोष विमुक्त जुयाः च्वनीगु खँ कँसे बुद्धशासनय् च्वनीपिं दोष मुक्त जुयाः च्वनेमाः, गुगु जीवनया लागी उन्नतिया खँ ज्वी धकाः थ्वीकाब्यूगु दु ।

'छु छं नं नुगः मुइ यःला ?' थ्व नं छपु च्वसु खः । थुगु च्वसुया शीर्षकय् हे न्हूपहः दु । थ्व छगू ईर्ष्याविषयया खँ खः । थुकी ईर्ष्या यानाः जीवनया लागी सुविधाजकगु यगु हे स्यनावनाच्वंगु खँ दु । निम्हं छम्ह थें जुयाः जीवन हने माःगु तिपूया दथुइ हे प्रतिस्पर्धा ज्वीगु व छग्वःम्वरिया दाजुकिजाया बिचय् नं प्रतिस्पर्धा ज्वीगु खंनिसें कयाः देसं देसय् तकं प्रतिस्पर्धा ज्वीगु धैगु छगू ईर्ष्या खः । मनूत बकंफुस्लुगु शब्दरचनाय् दंग जुयाच्वनीगुयात ईर्ष्या बीगु जीवनया बर्बादीया खँ न्यंकातःगु थ्व च्वसु थौंया युगया लागी तःसकं समसामयिक जू । विद्यार्थी विद्यार्थीनाप धैथें थःसमानपिंनाप हे आपाःयानाः ईर्ष्या ज्वीगुथें याःगु छगू थें छगूया स्वापू थुकी ब्वनेदु । थुकिं मनूतयत जीवनीया खँय् तिक्कमिंकेगु याइ । च्वसु च्वयाः थ्वीके बीमाःगु वास्तविक खँ धैगु थुज्वःगु हे खँ खः । थ्व अत्युक्ति मखु । थ्वैत साधारणगु खँ धकाः नं तायेके ज्यूगु मखु । मनूयात थ्वीके बीमाःगु खँय् जोड बीगु धैगु हे थुज्वःगु हे खँ खः अले विद्वान्पिंसं सयाः थुयाः नं पालन मयाइगु धैगु नं थुज्वःगु हे खँ खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

ईर्ष्याया प्रतिपक्षीकथं मुदिताया बयान नं थुकी दु । मुदिता धैगु कर्पिंगु भिंगु स्वयेगुली लय्तायेगु खः । थुज्वःगु मुदिताया खँ कनाः कुशलधर्मयात कनाब्यूगु थ्व लेखयात धार्थे बांलाःगु लेख धायेमाः । थुकी पाण्डित्यया गन्ध मदु, उकिं थुकी यथार्थता दु धायेमाः । बरू पण्डिततय्गु लागी थ्व खँ गन्थनथें च्वनेफु, तर धार्थेया विद्वानपिंगुलागी समर्थनया ब्रस्तु थुज्वःगु हे ज्वीगु खः । मुदिता दुम्हसिया शरीर व मन निता सुखी जुयाच्वनीगु खः ।

त्रिपिटकया छगू मूगु विषय अभिधर्म खः । **'अभिधर्म म्हसीका'** धकाः शीर्षक बियाः च्वैतःगु च्वसुइ धर्म गम्भीरताया मर्म थ्वीकेगु खँ न्ह्यथनातःगु दु । मनूतसें सुख मालाच्वनी अले सुखसिंया च्वना धकाः भ्रमय् लानाच्वनीगु खँ ल्वयेक स्वयेदु थुकी । भगवानं ल्वीकाबिज्याःगु विमुक्तिसुख खः । थुगु कथंया सुखयागु खँया दुने ल्वीगु खँयात अनुभव यानाःलि दोहोरय् तेहोरय् यानाः, उकीयात निरीक्षण, परीक्षण, विभाजन, विश्लेषण, परिचालन, परिशीलन व परिमार्जनतकं यानाः भोगय् याःगु खँ कनेत दक्व उपयुक्तगु शब्द प्रयोग याःगु लेखकया गहन विचार खः । थन उल्लेख यानातःगु प्यंगू असंख्य व छगू लाख कल्पतक ३० गू पारमिता बोधिसत्त्वया रूपय् च्वनाः पार याःगु खँ पुनर्जन्मवादया चरमसीमा खः । थ्व छक्वलं थ्वीगु खँ मखु । थुगु अभिधर्मयात गम्भीरातिगम्भीरगु खँ धैतःगु दु । थ्व छगू परमार्थदर्शनया चिन्तन मनन खः । अभिधर्मया प्रत्यक्षीकरण यात मानसिक देशना धाइ धकाः थनथाय्लाक बुद्धयात मेमेपिं शक्तिशालीपिं द्यःपिंनाप तुलना यानातःगु खँ धाःसा सामान्य विचारं खंकीपिंगु लागी मल्वःला धैथें ताः । मेपिं द्यःपिं स्वभावतः सर्वशक्तिमान्म्ह व सर्वनियामक ज्वीगु धाइ धाःसा बुद्ध उकथं स्वभावतः सर्वशक्तिमान् मखुसे आपालं गुन ब्यहोरय् यानाःतिनि विश्वब्रह्माण्डया पूर्ण खँ थ्वीकूम्ह खः । थुज्वःगु व्यवहारं तापाःगु खँयात कयाः बुद्धया पालय् देवलोक व देवब्रह्मापिंत स्वलातक अभिधर्मया खँ भगवानं कनाबिज्यात धैगु खँ पिटकग्रन्थय् दु धकाः उकीया प्रत्यारया खँय् च्वमि थः पन्छय् जूगुलिं थुकीयात अध्ययनया विषय खः धकाः त्वःताब्युथें ताः ।

अरहन्त व क्षीणाश्रवपिंत शिक्षित धाइ धकाः न्ह्यथनाः मखुनं छुं नं खँ लानाकाइबलय् स्वीत आवश्यकजू उज्वःपिंसं धर्म नं धारणायागु खः धैतःगु तसकं पाय्छिगु खँयात लुमंका तयेबहःजू । न्यँजक न्यनाः, बिचाःजक यानाः, तर्कना व कल्पनाया भरय् थ्वीके फैगु उपदेश अभिधम्मया उपदेश मखु । अनुभूति व साक्षात्कारद्वारा प्रत्यक्ष खनेदयेका कायेफुसा जक अभिधर्म धैगु धात्थेंयागु बुद्धोपदेश खः खनी धकाः स्वीकार यायेफैं अन्यथा तर्कवितर्क व वादविवादयात हे गम्भीर दर्शन भाःपिनिनिंतिं अभिधर्म उपयोगी सिद्ध ज्वीमखु धैगु खँ द्यनें द्यनेंया कर्मकाण्डी व परम्परावादी बौद्धतय्त मिखाय् प्याचःव्हीथें व्हीकाः क्यनेमाःगु खँ गौरवसाथ धायेमाः कथं धैतःगु खः ।

दकसिबय् क्वय्यागु भिपुगु च्वसुकथं न्ह्यथनातःगु च्वसु मनू जुयाः मनूया व्यवहार मदुपिंगु लागी न्वायेभनं च्वैतःगु खनेदु । न्ह्यःवःछु पहःयापिंत ध्वाथीके थाकुयाः लागिमिगि चायाः शीर्षक तःगु खनेदु 'अय् मनू' । थःत थम्हं म्हमस्यूपिं, थःत थम्हं वाःमचायेकूपिं मनूतय्त न्ह्यसः तयाः जीवन ख्युंगु, ख्वातुसेच्वंगु सुपाचं भुनाच्वंगु खँ स्वीकार याकेया लागी मतजः माःवनेत न्वानातःगु दु । मनूया अस्तित्वया मापदण्ड सुनानं कायेफुगु मरू धैगु ध्वाथीके माःगु खँ बयाः द्यःज्वीपिं नं मनूत, ज्यः ज्वीपिं नं मनूत, च्यः ज्वीपिं नं मनूत धैगु वास्तविकता न्ह्यथनातःगु विवेक ज्ञानया निडरगु अनुभवं जाःगुच्वसु खः थ्व । नरपशु जुयाः जीवनसित्तिकं छ्वैच्वंगु मचाःपिंत थःगु अस्तित्व तयाः जीवन सदुपयोग याकेगु कल्याणकारी बिचाःया देय्गःसमानगु थ्व च्वसुं मनूयात उत्तरदायित्व वहन याकाः थःकतः उत्थं खंकेबियाः जीवन सुधार ज्वीकेत यानाच्वंगु तःधंगु कुतः खः धकाः धायेफु थ्व च्वसुयात । सच्चाम्ह धर्मानुयायी जुयाः मनू हे द्यःज्वीगु, महाद्यःज्वीगु, न्हिला हे धार्थेगु न्हिला ज्वीगु खँत न्ह्यथनाः पलाःपतिं होश तयाः जीवन हनेमाःगु खँय् होश तयेगु खँयात पचिनं सुयाः क्यनाः,

Downloaded from http://dhamma.digital

न्हाय्पनय् गसुलिंग्वया तायेकाः धर्मया ल्यू ल्यू वनेत "होश ति" धकाः तप्यंक धैब्यूगु खँ सायद अत्युक्ति ज्वीमखु ज्वी ।

थुगु सफुतिई दुथ्याःगु च्वसुत अप्वःसिनं गन मेथाय् स्वैतःगु खैमखु धकाः धैच्वनेम्वाः। त्रिपिटकया दुने निहितगु खँ खः थ्व, अय्सां त्रिपिटकय् ब्वनेथें स्वयेथें ब्वनां स्वयां नं उकीया मर्म काचाक्क थ्वीके थाकुगु खँ साधारण धर्मावलम्बीपिसं वाःचाः ज्वी । थुगु सफू स्वयेबलय् बुरा ज्वीकाः मचा व ल्याय्म्हबलय् थःम्हं यानागु, थः जुयागु खँत लुमंकाः अनुभूतियात पासाथ्वय्थें यानाः गथे जीवन हनीगु खः । अथे हे थुकीया च्वसुं परिपक्वपिं मनूतय्त तकं सन्तोषया सासः ल्हाकीगु थुकीया लेखत जू । थुज्वःगु सफू छँय् छँ दैगु छगू शिक्षाजगत्या लागी तःधंगु लाभ खः । बांलाक थ्वीकेत धात्थेंयाम्ह श्रद्धावान् खःसा उज्वःपिसं लिसालिसा कयाः थुगु च्वसुत ब्वनी धैगु जिं तायेका ।

सुवर्ण शाक्य
बु.सं. २५४८
ने.सं. ११२४, यँयाः पुन्हि
ॐबाहाः,यैँ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

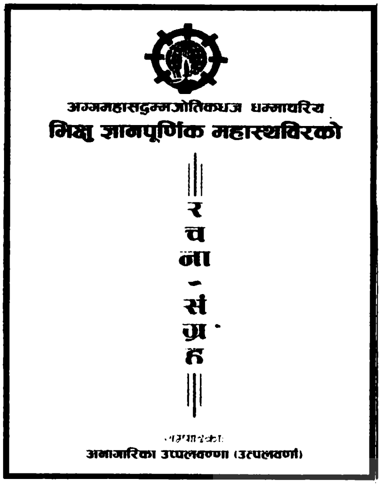

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको रचना संग्रह

प्राक्कथन

अतीतकालमा दीपकंर तथागतका सम्मुख बुद्धत्थको प्रणिधान गरी तथागतबाट नियत भविष्यद् व्याकरंण प्राप्त गर्नु भए पछि शाक्यमुनि बुद्धले यस भद्रकल्पमा कलियुग प्रथम पादमा सम्यक् सम्बोधि ज्ञान प्राप्त गर्न सक्षम बन्नको लागि आवश्यक गुण, योग्यता, दक्षता, क्षमता, शक्ति, विविध चक्षु, ज्ञान, प्रज्ञा र अनुभव हासिल गर्न कै लागि तदनन्तर बोधिसत्त्वको रूपमा चार असंख्येय र एक लाख कल्पसम्म अनेकौं जन्महरु ग्रहण गर्दै दश पारमिताहरु पूरा गरी लोकार्थ चर्या, ज्ञात्यार्थ चर्या र बुद्धार्थ चर्याहरु परिपूर्ण गरी २५९३ वर्ष अघि बोध गयामा पिपल बृक्षमुनि सम्यक् रूपमा ध्यान गर्दै सम्यक सम्बोधि ज्ञान लाभ गरी बुद्ध बन्नु भयो । त्यस पछि देश ब्रह्मा मनुष्य सहितका लोकका उपर असीम करूणा राख्तै त्रिलोकमा निरन्तर ४५ वर्षसम्म विचरण गर्दै शाक्यमुनि तथागतले स्थान, समय र पुद्‌गल विशेषका योग्यता, क्षमता, पुण्य, संस्कार, प्रणिधान र सदाकांक्षालाई सुहाउने गरी लोकलाई विभिन्न प्रकारले दुःखबाट मुक्ति दिलाउन इहलोकमा सुख शान्ति र परलोकमा सुगति लाभलाई सुनिश्चित गराउने सुगम मार्ग देखि जाति जरा ब्याधि मरण भयादिबाट सदा सर्वदाको लागि विमुक्ति दिलाउने निवार्णसम्म मै पुऱ्याउने गम्भिर धर्मोपदेश समेत दिनु भएको हुँदा बुद्धधर्मलाई सजिलोमा अति सजिलो मान्न सकिन्छ भने सुक्ष्ममा अति सूक्ष्म, कठीनमा अति कठीन र गम्भिरमा अत्यन्त नै गम्भिर मानिन्छ । अविद्यमा फँसी तृष्णका वशिभूत रही लोभ द्वेष र मोह जस्ता अकुशल धर्महरूबाट आक्रन्त सर्वसाधारण प्रमादि लोकजनहरूको गति अपायगतितिर नै बढि उन्मुख रहनु स्वभाविक होइन । तसर्थ सर्वसाधारण लोकजनका लागि निर्वाण धर्मलाई प्राप्तगर्न नसकिएसम्म अपाय गतिबाट निरन्तर बच्दै संसार चक्रमा विचरण गरी आर्य मार्ग र फल को अभ्यस र आचारण गर्न पाइने निश्चित आश्वासन पाइनु पनि अत्यन्त दुर्लभ रहेको हुन्छ । बुद्धधर्मले धनी गरिब, ठूला साना, शिक्षित अशिक्षित, सपाङ्ग अपाङ्ग, सबल निर्बल, बाल बृद्ध वनित, दीन दुःखी, असाहय अनाथ र जो सुकैले केहि विहेष परिश्रम नगरीकनै र खास केही नगरीकनै केवल त्रिरत्न प्रतिको प्रगाढ, निश्चित, दृढ र परिशुद्धि श्रद्धा, आस्था र निष्ठाको भरमा जीवन भरका लागी प्राप्तगर्न सकिने त्रिरत्न शरणगमन कुशललाई जीवनको अन्तिम घडीसम्म स्मरण गरी सुरक्षित राख्न सकेमा पनि अपाय-दुर्गति-विनिपात-नरक गतिबाट मुक्त रहेर सुगति प्राप्तगर्न सकिने निश्चितताको आश्वासन दिने भएकोले यो धर्म र शासन सजिलोमा निकै सजिलो, सुगतमा सान्है र सरल मानिनुमा कुनै आश्चार्यको कुरो र हुदैंन अरूले सम्पादन गरेको महान् दान पुण्य कार्यलाई भित्रि अन्तःस्करणदेखि निसंकोच रही हर्षित प्रमुदित भई साधुकार दिई अनुमोदन मात्र गर्ने पुद्‌गललाई पनि उक्त दानी सरहकै अपरिमित पुण्य फलको भागी बन्ने आश्वासन दिने बुद्धधर्म त्यसैले निकै सजिलो धर्म मानिन्छ । विश्व भरका श्रद्धालु लोकजनमा त्रिरत्न शरणगमनलाई जीवन भरका लागि ग्रहण गर्दै

Downloaded from http://dhamma.digital

त्रिरत्नको नित्य पूजा, अर्चना र उपसनामा बढी श्रद्धा र भक्ति दर्शाउने ब्यवहारिक प्रवृत्ति अपेक्षकृत बढी देखाउनुको कारण यो पनि हो ।

वास्तवमा बुद्धले देखाउनु भएको मार्ग प्रज्ञाको मार्ग, निर्वाणको मार्ग हो । भवचक्र रूपी अनन्त दुःखमय संसारबाट सदाका लागि विमुक्ति प्राप्त गर्न निर्वाण प्राप्त गर्न उत्प्रेरित गर्नु नै बुद्धधर्मको मूल उद्देश्य र एक मात्र लक्ष हो । निवार्ण धर्मलाई विपश्यान ज्ञान-प्रज्ञाको सर्वोच्च स्तरको विकासले मात्र साक्षत्कार गर्नसकिने हुन्छ । शील समाधि र प्रज्ञाको मार्ग सजिलो भने पक्कै हुँदैन । निवार्ण मार्ग र फललाइ प्राप्त गराउने प्रज्ञाको विकास र लाभलाई साधना र मार्ग अत्यन्त कठीन अत्यन्त सूक्ष्म र अत्यन्त गम्भिर हुन्छ । यसलाई साधक, योगी वा व्यक्ति आफैले आफै पुण्य बल, बुद्धि, बकर्त, वीर्य, समाधि, ध्यान, साहस र उत्साहले नै पार गर्दै नाम रूप धर्मको त्रिलक्षण धर्म स्वभावलाई यथार्थ रूपमा जान्ने बुझ्ने र अनुभव गर्ने विपश्यना ज्ञान-प्रज्ञालाई सर्वोच्च स्तर सम्ममा विकसित गरी सम्पूर्ण क्लेशमलहरु र आश्रवहरलाई जरा सहित निशेष रूपमा निरोध हुने गरी उन्मूलन गर्न सक्नुपर्छ । अनि मात्र निर्वाणलाई प्राप्त गर्न सकिने हुन्छ । यस्मा तथागत स्वयं पनि केवल पथ प्रदर्शक, उत्प्रेरक र मार्गनिर्देशक मात्र रहनुहुन्छ । धर्म र संघ पनि केवल मार्ग प्रदर्शक मात्रै रहन्छन् । हात समाएर निर्वाणमा पुर्‍याउने काम कसैबाट हुने व्यवस्था बुद्धधर्ममा पाईंदैन । तसर्थ आफ्नै प्रयासद्वारा निर्वाणमा पुग्न, जोड दिने बुद्धधर्म कठीन छ, गम्भिर छ र सूक्ष्ममा अति सूक्ष्म छ । त्यसैले होला, बुद्धधर्म लाई प्रज्ञावान्हरूका लागि धर्म पनि भनिन्छ ।

लोकजन माथि असिम मैत्री, करूण र अनुकम्पा राख्ने बुद्धधर्मका अनुचर श्रमण, ब्राह्मण, भिक्षुहरु, धर्मकथिकहरु, ज्ञाताहरु, विज्ञहरु र विद्वान्हरूले धर्मको यही स्वभावलाई राम्ररी चिनाउन, बुझउन, सम्झाउन र जीवनमा अकुशल कर्म-पाप कर्मबाट विरत रही सम्यक् दृष्टिलाई अंगाली यथासम्भव जति सक्यो बढी कुशल मूल पुण्य कर्मको साधना, आचारण र अभ्यासमा निरन्तर लागी अत्यन्त दुर्लभ र अनमोल रहेको मानव जूनीलाई कम्तिमा पनि वर्तमानमा सुख शान्ति र परलोकमा सुगति लोकमा पुग्न सकिने सम्मकमे धर्मको अभ्यासमा लगाई अन्तत्वोगत्वा निर्वाणलाई नै प्राप्त गर्ने लक्ष राखी निरन्तर सद्धर्मको अभ्यास, आचारण र साधनामा लाग्ने दिशा र मार्गमा आरूढ हुन श्रद्धालु लोकजनलाई अकर्षित, उत्साहित र उत्प्रेरित गर्ने महत उद्देश्यले संसारको स्वभाव,मानवको लक्ष र बुद्धोपदेशित धर्मका विविध पक्षलाई अनेक प्रकारले विश्लेषण, विवेचना गर्दै समय समयमा धर्मोपदेश गर्ने गराउने, धर्ममो साकच्छा गर्ने गाराउने, ग्रन्थहरु लेखहरु र रचनाहरु लेख्ने लेखाउने र प्रचार प्रसार गर्ने गराउने कार्यलाई प्रोत्साहित गरिआएको पाइन्छ । संस्कारबाट विकरहरु विकृतिहरु र विसंगतिहरूलाई हटाउन पनि यस प्रकारको सद्धर्मको प्रचार प्रसार कार्यहरु आवश्यक हुन्छन् ।

बुद्धधर्मको यही उद्देश्य, आदर्श र परम्परा अनुरूप किशोरावस्थादेखि धर्ममा प्रव्रजित भई सम्पूर्ण आफ्नो जीवनलाई धर्ममा समर्पित गर्नु भएको प्रस्तुत संग्रह ग्रन्थका ग्रन्थाकार धम्माचरिय, कम्मट्ठानाचार्य, र्धादूत ओवादाचार्य, अग्गमहासद्धम्म जोतिक धज विशिष्ट विद्वान् भदन्त ज्ञानपूर्णिक महास्थरिज्यूले आफ्नो मातृभूमि नेपालका सद्धर्मको मुमुक्षुहरु उपर असिम मैत्रि र करूण राखदै सर्व साधारण श्रद्धालु लोकजन समेतका अनन्त हित सुख कल्याणर्थ आधुनिक युगमा बुद्धधर्मको भण्डार र खास गरेर अभिधर्मका केन्द्र र विपश्यनाको महान् कर्मभूमि रहेको बौद्ध देश म्यानमारमा मात्र पाइने अत्यन्त रोचक, ज्ञान बर्द्धक र गहन धर्म ग्रर्न्थहरु मध्येबाट छानी छामी आफ्नो मातृ ग्रन्थहरु र अन्य ग्रन्थहरु समेतका अनुवादहरु समेत गरी पाली मूल ग्रन्थहरु

Downloaded from http://dhamma.digital

र अन्य ग्रन्थहरु समेतका अनुवादहरु समेत गरी हालसम्ममा चार दर्जन भन्दा बढी आमोल ग्रन्थहरु प्रकाशमा ल्याउनु भई सद्धर्मको ठूलो सेवा र नेपाली बुद्धधर्मावलम्बीहरूलाई ठूलो गुणोपकार गर्नु भएको छ । शासनधज धम्माचरियको उच्च स्तरसम्म म्यानमारमा बुद्धधर्मको अध्ययन गरी वर्तमान युगको महान् विद्वन् साधक विपश्यनाचार्य अग्गमहापण्डित ऊ.शोभन महाशी सयादो जस्ता विशिष्ट ध्यान गुरूका सन्निकटमा रही परियत्ति, प्रतिपत्ति र प्रतिवेध शासनको गहन साधना र अभ्यास गरी राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पनि ख्याति प्रप्तगर्नु भएका भदन्तज्यूका अधिकांश ग्रन्थहरु त्यसैले निकै सद्धर्मप्रेरक, सूचनामूलक, सन्देशमूलक र उपयोगी रहेको पाइन्छन् । नेपालमा बुद्धधर्मको प्रचार प्रसार र दिगोस विकासमा र नेपाली बौद्ध वाङ्मयलाई सुसज्जित र सुसमृद्ध गर्नमा भदन्तज्यूको योगदान पनि प्रशंसनीय रहेको तथ्य जग जाहेर छ ।

अहिले आएर लेखकले समय समयमा विभिन्न अवसरमा लेख्नु भएका विविध विषयका आफ्ना मौलिक लेख र रचनाहरलाई संकलन गरी पुस्तकको रूपमा नेपाली समाजका सामु प्रस्तुत गर्ने जमर्को गर्नु भएर एउटा थप सराहनीय, उवयोगी र सामयिक काम गर्नु भएका देखिन्छ । प्रस्तुत पुस्तकमा संगालिएका २० रचनाहरूमा भदन्तज्यूले आफ्नो करीव पाँच दशकको धार्मिक जीवनमा अनुभूति गर्नु भएको वर्तमान विश्व, नेपाल र नेपाली समाजमा देखिएका विकारहरु विकृतिहरु र विसंगतिहरूको हृदय स्पर्शी झलकहरु र तिनको दिगो र स्थायी समाधानका निमित्त अवलम्बन गर्नुपर्ने धार्मिक र सामाजिक उपायहरूको सुझउ र मार्ग समेत प्रतिबिम्बित रहेको पाश्नाले लेखकको धार्मिक व्यक्तित्व, अपार र गहन अनुभव र शान्ति प्रतिको दिगो र स्थायी शान्ति प्रतिको उहाँको चिन्तन चाहना, कामना र प्रतिबद्धता समेतलाई प्रतिनिधित्व गर्ने खालका छन् भन्दा अतिशयोक्ति हुने छैन । प्रस्तुत ग्रन्थमा संगालिएका रचनाहरु सद्धर्मप्रेरक विचारोत्तजक, चेतनामूलक, सूचनामुलक र उपयोगी रहँदा अत्यन्त समसामयिक पनि पाइन्छन् । बुद्धको जन्मभूमि रहेको शान्ति क्षेत्र नेपालको जन जीवन, समाज र आचार विचार मोवृत्तिमा हालसालै देखापरेका विकार र विकृतिको कारण आज हाम्रो देश पनि हिंसा, कलह, संघर्ष, अशान्ति र आघ्रुबाट पीडित हुनु परेको छ । नेपाल र नेपालीको यस्तो अवस्थाबाट चिन्तित हुनु भएको लेखकले बुद्धधर्मको शान्ति मार्ग अनुरूप वर्तमान द्वन्दको समाधान निकाल्न चाहेको भावनालाई प्रतिबिम्बित गर्ने सार्न्दभिक र सामाजिक लेखहरु समेत संग्रहित भएको प्रस्तुत पुस्तक पाठमहरूको लागि निकै अभिरूचीका विषय रहने कुरको अपेक्ष गर्न सकिन्छ ।

त्रिरत्नको महान् गुण अनिशंसको स्मरण गर्दै अतीतका महान् बौद्ध विभूतिहरूले अभिव्यक्त गरेर गएका उद्गारशरूलाई समेती "त्रिरत्न गुणनुस्मरण" शीर्षक अन्तर्गत संग्रहित गरिएको यस पुस्तकमा "आजको युगमा बुद्धको सम्झना", "शान्ति छाएको बुद्ध-जयन्ती" "सुख शान्तिको अचूक पथ","एशियइ बौद्ध संस्कृति" जस्ता लेखकहरूमा लेखनीय शान्ति चाहनाका भावनाहरु यथेष्ट मात्रमा प्रतिबिम्बत रहेको पाइन्छ भने बुद्धोपदेश-ब्रम्हचर्य", बुद्ध धर्म र शान्ति स्तूप, "सर्वोत्कृष्टि संग्रह,""रक्षक नै भक्षक","धेरै जान्दैमा धर्मधर बन्दैन", भन्ने जस्ता लेखहरु सद्धर्मको गुण र विशेषताका विषयमा सही र पर्याप्त जानकारी दिने खालका पाइन्छन् ।

सच्चा अर्थमा बुद्धको धर्म मानववादी धर्म हो । यस पृथ्वी र चक्रवालका समस्त जीवनधारीहरु मध्येमा मानवलाई नै सर्व श्रेष्ठ मान्नु हुने बुद्धले त्यसैले मानवलाई नै सम्यकसम्बुद्धत्वको अधिकारी सिद्ध गर्नु भएको पाइन्छ । "जितेर मर्नु भन्दा जिउनु मनुष्यको लागि श्रेयष्कर छ," "मानव मनलाई निर्माण तिर दोहोऱ्याउने कि विनाशतिर दोहोऱ्याउने हा, त्यसको निर्णय पनि मानवले आफैंले गर्नु पर्दछ र गर्न सक्तछ", "मानवको शक्ति अपार छ, अपरम्पार छ" भन्ने सारयुक्त सन्देश दिने "हामी के बनौं", र "मानवता कि दानवता" शीर्षकका

Downloaded from http://dhamma.digital

रचनाहरू छोटो भएर पनि अत्यन्त महत्वपूर्ण छन् भन्ने "बुद्धधर्ममा द्वन्द समाधान विधि" नामक लेखकको रचना वर्तमान सन्दर्भमा निकै अर्थपूर्ण, आवश्यक र सामयिक रहको पाइन्छ ।

"बुद्ध प्रवेदित धर्म सार्वदेशिक,सार्वभौमिक, सार्वयानिक, सार्वभाषिक, सार्वजातिक, पारलौकिक र असाम्प्रदायिक धर्म रहेको छ र रहिरहने छ" भन्ने प्रभावशाली शंखघोष गरी विशिष्ट बौद्ध विद्वान् लेखक भदन्त ज्ञानपूर्णिक महास्थवीरज्यूले यस पुस्तक मार्फत बुद्धोपदेशित धर्मको सार्थकता, सर्वश्रेष्ठता र निरन्तर सान्दर्भिकतामा आफ्नो अटुट गहन आस्था र विश्वास रहेको आत्म विश्वासलाई सशक्त ढंगमा प्रभावशाली तरीकाबाट प्रस्तुत गर्दै आफ्नो परिपक्वता,योग्यता र धर्ममा दक्षता पनि नेपाली समाज छेउ प्रष्ट्याउनु भएको पाइनुमा यस पुस्तकको अर्को विशेषता रहेको देख्न सकिन्छ ।

आकारमा सापेक्षिकतामाः सानै भए पनि प्रस्तुत लेख संग्रहको पुस्तक सबै खालका, सबै स्तरका पाठकहरूका निम्ति रोचक, उपयोगी संग्रहणीय रहने अपेक्षा मैले लिएको छु । भदन्तज्यूबाट यस्ता गहकिला पुस्तकहरू निरन्तर भविष्यमा पनि प्राप्त हुँदै जान सकोस् भन्ने सदाकांक्ष राख्तै लेखक श्रद्धेय भन्तेको आयु अरोग्यको लागी हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु । साधुवाद ।

चिरं तिट्ठतु सासनं !!

विनीत

आर.बि. बन्ध

"वन्ध निवास"

प्यूखा टोल, का.म.पा.वडा नं. २४

काठमाडौं

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

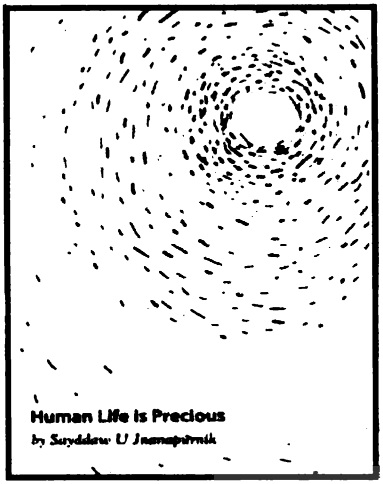

HUMAN LIFE IS PRECIOUSUS

by **SAYADAW U JNANAPURNIK**
ISBN 983-3512-17-8IJ123/06
Size: 5.5" x 8.25'
Pages: 88 pages

HUMAN LIFE IS PRECIOUS is the first English book by Sayadaw Jnanapurnik. The Dhamma texts are transcribed from Dhamma talks given during the retreat conducted by Sayadaw in Kundasang, Sabah in June 2005. In this book, Sayadaw explains how precious our human life is — only in human life we have the opportunity to purify ourselves to achieve Buddhahood. Sayadaw teaches the Dhamma yogis the path to overcome sorrow and to gain the realization of genuine happiness. It is the full responsibility of each individual to develop this path and to realize that happiness. Therefore, let all those who are endowed with confidence and wisdom be diligent in making full use of this rare opportunity of being born as human being, obtained from their previous merit.

ABOUT THE AUTHOR Sayadaw U Jnanapurnik is descendant of the Sakyan clan. Born in Nepal in 1939, he renounced at the early age of 16. He has completed 46 *vassas* (rain retreats). At the age of 23, he obtained a degree in Buddhist Studies and has been teaching the Buddha Dhamma ever since. He is also well-versed in the Pali Tipitakas. Sayadaw has a flair for languages and is fluent in seven languages. Thus, it is no surprise that he became Mahasi Sayadaw's interpreter in the early 70's and in the course of his duties, he has traveled widely in the West to reach the Dhamma and Vipassana meditation. Sayadaw is the Chief Abbot of Vishwa Shanti Vihara in Kathmandu, Nepal, which is also his current residence.

This product was added to our catalog on Wednesday 01 October, 2008.

Inward Path Publisher

www.inwardpath.org/ipp2u/catalog/product_info.php?products_id=175

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया नेवाः सफूया

नेपाली अनुवादक व

उपदेश संकलकपिनिगु

बिचाः

Downloaded from http://dhamma.digital

Downloaded from http://dhamma.digital

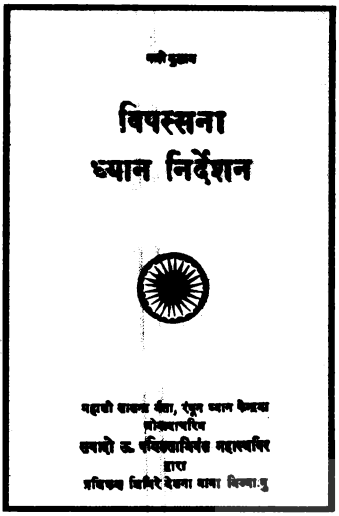

विपस्सना ध्यान निर्देशन

निगू शब्द

सौभाग्यं थुगुसाले अक्षेश्वर महाविहारे महाशि सासन यैता, रंगून ध्यान केन्द्रया सयादो ऊ. पण्डिताभिवंस शिविरे जित नं विपस्सना ध्यान अध्ययन यायेगु मौका चूलात । थ्व सफू थ्व हे भिन्हुया कार्यक्रमे वसपोल आचार्य देशना याना बिज्यागु विपस्सना ध्यान निर्देशन पूज्य भद्दन्त ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं मातृभाषां व्याख्या याना बिज्यागु यात थःम्हं थूथें मुना पद्यया रूपे संग्रह यानागु खः ।

थ्व संग्रहयात प्रकाश यायेगु अनुमति बिया बिज्याम्ह पूज्यवर सयादो तथा थ्व संग्रहयात दोंगु थासे भिंका प्रुफ नापं स्वया कष्ट याना बिज्याम्ह पूज्य भद्दन्त ज्ञानपूर्णिक महास्थविरप्रति आभार व्यक्त याना ।

वथें थुगु सफू प्रकाश यायेत मां, दाजु, भन्ते याथाय् अले प्रेसय वना मामाथाय् मामाकथं प्रयत्न याना ब्यूम्ह किजा हेराकाजी "सुइका" तथा थुगु ज्याय् प्रेरक सहयोगी व आयोजकपिं फुक्कसितनं दुनुगलं धन्यवाद मबिसे च्वनेमफु ।

अन्तस थुगु सफू प्रकाशक जुया बिज्यापिं श्री पवित्र बहादुर बज्राचार्य आदि फुक्क परिवारपिन्त धन्यबाद देछायागु जुल ।

"इदंमे पुञ्ञं मग्गफलञाणस्स पच्चयो होतु ।"

धर्मरत्न शाक्य
त्रिशूली
२०४२ साल आश्विन १२ गते

Dhamma.Digital
Downloaded from http://dhamma.digital

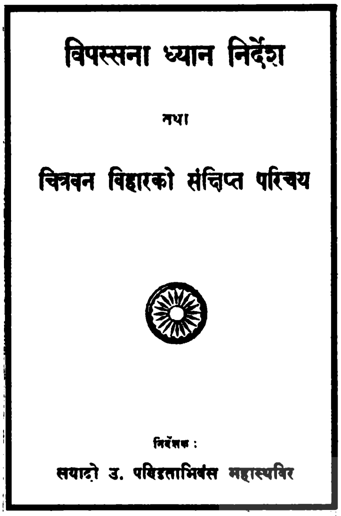
विपस्सना ध्यान निर्देश

तथा

चित्रवन विहारको संक्षिप्त परिचय

निर्देशक :

सयाडो उ. पण्डिताभिवंस महास्थविर

विपस्सना ध्यान निर्देश तथा चित्रवन विहारको संक्षिप्त परिचय

दुई शब्द

सौभाग्यले श्री सुमंगल विहारमा ऊ. आसभाचरियद्वारा सात दिनसम्म प्रतिदिन एक घण्टा विपस्सना भावना र एक घण्टा ध्यानको प्रवचन कार्यक्रममा भाग लिने मौका प्राप्त भयो । सोही अवसरको सातौं दिनमा नारायणगढका श्री आशारत्न बज्राचार्यसँग ध्यान सम्बन्धी चर्चा भयो । सोही चर्चाको फलस्वरूप यो ध्यान सम्बन्धी पुस्तक प्रकाश हुन सकेको हो ।

हुनत यो विपस्सना ध्यान निर्देश पुस्तक २०४२ सालमा नेपाल भाषामा प्रकाशन भैसकेको हो । तैपनि उपत्यका बाहिरका नेपाली भाषी ध्यानी श्रद्धालुहरूको निम्ति नेपालीमै हुनु पऱ्यो भन्ने आफूलाई लागेको हुनाले नेपालीमा लेखी पूज्य बुद्धघोष महास्थविरज्यूलाई देखाउँदा वहाँले खुशी प्रकट गरी पुस्तकको लागी शुभ-कामना समेत व्यक्त गर्नु भयो । तसर्थ वहाँप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै पुस्तक प्रकाशन गर्न प्रेससँग सम्पर्क राखी प्रूफ समेत आफैले हेरी पुस्तक तयार गराई दिनु भएकोमा भिक्षु मैत्री तथा नेपाल प्रेस परिवारलाई पनि धन्यवाद नदिई रहन सकिंदैन । वास्तवमा म नेपाली भाषा ज्ञाता पनि होइन कवि पनि होइन । आफूले जानेबुझे अनुसार प्रयास मात्र गरेको छु । कुनै भूल भएमा त्यस तर्फ ध्यान नदिई ज्ञान लिने तर्फ मात्र विचार पुऱ्याउन अनुरोध छ । अन्तमा पुस्तक नेपालीमा लेख्न प्रेरणा दिई प्रकाशक समेत भै दिनु भएका आशारत्न बज्राचार्यको धार्मिक उत्साह र त्याग चेतनालाई सराहना गर्दै पछि पछि पनि बुद्ध धर्मका पुस्तकहरू प्रकाश गरी धर्मप्रचार गर्न सक्षम होस् भन्ने कामना सहित धन्यवाद दिएको छु ।

इदंमे पुञ्ञं मग्गफल ञाणस्स पच्चयो होतु ।

धर्मरत्न शाक्य
२०४६/२/२७
त्रिशूली

Downloaded from http://dhamma.digital

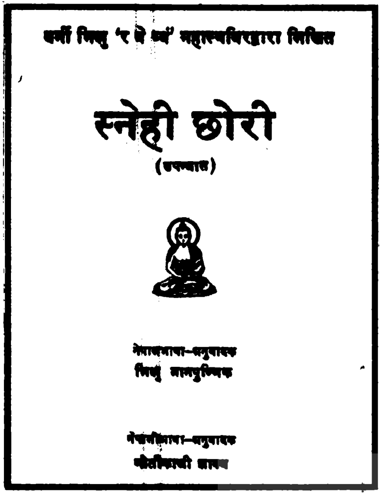

स्नेही छोरी

मेरो भन्नु

कुनै पनि मानवमा बहुजनको भलो हुने केही गरुँ भन्ने मनोभावना छिपेको हुन्छ । तर धेरै जन मानिसहरु आफूमा भएको त्यस्तो भावलाई दबाएर आफ्नो व्यक्तिगत परिधि भित्रका कामहरुमा मात्र सीमित रहनमा विवश भएका हुन्छन् । म पनि त्यसरी विवश भएकाहरु मध्येको हुँ । तर संयोगले, बर्मी महास्थविर 'र वे थ्वं' द्वारा बर्मी भाषामा लिखित उपन्यास "तमीः छेत्" जो महास्थविर ज्ञानपूर्णिकद्वारा "योःम्हम्ह्याय्" को रुपमा नेपाल भाषामा अनुदित छ, त्यो उपन्यास नेपाली भाषामा पनि अनुदित भए हुने थियो भन्ने चाहना धेरै जना मानिसहरुको छ भनेर भइरहेको चर्चा, एक दिन धर्मकीर्ति विहारमा गएको बेला मैले सुनैं । त्यस्तो चर्चा सुनेर, त्यो अनुवाद कार्य एकपल्ट गरेर हेरुँ न त, भन्ने मनोभावना मेरो मनमा तिव्र भयो । तर बर्मी भाषा नजानेको हुनाले मैले नेपाल भाषामा अनुदित "योःम्ह म्ह्याय्" लाई नेपाली भाषामा रुपान्तर गर्न थालैं । एक डेढ हप्ताभित्र दुई अध्याय नेपालीमा रूपान्तर गरेर धर्मकीर्ति विहारमा धम्मवतीलाई दिइदिएँ । सो हेरिसकेपछि उहाँले भन्नु भयो-"भाषानुवाद गरेका रहेछौ । तर राम्रो लाग्यो । अनुवाद गर्दै जानु । राम्रो भएमा छपाइदिनु पर्ला ।"

दुई महिना भित्रै अनुवाद कार्य सकाइदिने लक्ष मैले राखेको थिएँ । तर मान्छे ताक्छ मुढो बञ्चरो ताक्छ घुँडो भने जस्तै हुन गयो । एक महिना भित्र १३ अध्यायसम्म अनुवाद गरेर दिइसकेपछि पुनःआफ्नै परिधिभित्रका कामहरुमा मात्र अलमलिनुमा म बाध्य भएँ । एक वर्ष बितिसक्दा पनि बाँकि अध्यायहरु सबै अनुवाद गरेर दिनमा म समर्थ भइनँ । त्यसरी म व्यक्तिगत काममा मात्र व्यस्त रहेको देखेर श्रद्धेय अश्वघोष महास्थविरले अझै अधुरो पाण्डुलिपि नै प्रेसमा पठाएर प्रुफ हेर्ने काम पनि आफैंले गरिदिने सहृदयता देखाउनुभई बाकि अध्यायहरुको अनुवाद कार्य पुरा गर्ने ठूलो प्रेरणा मलाई दिनुभयो । त्यसैले मात्र यो पुस्तक पाठकहरुको हातमा पुग्न सम्भव भइरहेको छ । अन्यथा यो पुस्तक अझै पनि अधुरो नै रहिरहने थियो । त्यसैले म पूज्यवर अश्वघोष महास्थविरलाई सादर वन्दना गर्दछुँ ।

भाषानुवाद गर्ने क्रममा, यो पुस्तक बढी मनमोहक होस् भन्ने अभिप्राय लिएर,मैले यसमा कहिँ केही कुरा थपेको छु त कहिँ केही कुरा घटाएको छुँ । मूल लेखक महास्थविर 'र वे थ्वं' को शैलीमा भन्ने हो भने ,एउटा पुस्तकालयमा भएका सामाग्री, सहजै उपयोगमा लिन मिल्नुका साथै बढी सुरक्षित पनि हुने गरी मिलाएर राख्नमा, पुस्तकालयाध्यक्षले पर्नु पर्ने किसिमको काम गरिदिने कोशीस मैले गरेको छुँ । त्यसैले यस पुस्तकमा , कहिँ कुनै गल्ती या कमी हुनगएको भएमा, त्यस्तो गल्ती या कमी मूल लेखक 'र वे थ्वं' महास्थविर अथवा नेपाल भाषामा अनुवाद गर्नु भएका महास्थविर ज्ञानपूर्णिक , उहाँहरु दुबै जना मध्ये कसैबाट हुन गएको नभई ,म बाट हुन गएको हो भन्ने कुरो पाठकले बुझिलिनु होला ।

अन्तमा ,मूल लेखक र नेपाल भाषामा अनुवाद गर्नु भएका अनुवादक, दुबै महास्थविर भिक्षुहरुले झैं, यो उपन्यास एउटी नेपाली छोरीको जीवनमा घटेका सत्य घटनाहरुमा आधारित छ भन्ने कुरो थाहा गर्नु भई पाठकहरुले यसबाट उचित प्रेरणा लिन सकोस् भन्ने कामना मैले पनि गरेको छुँ ।

मोतिकाजी शाक्य, २०४७ अषाढ ५

Downloaded from http://dhamma.digital

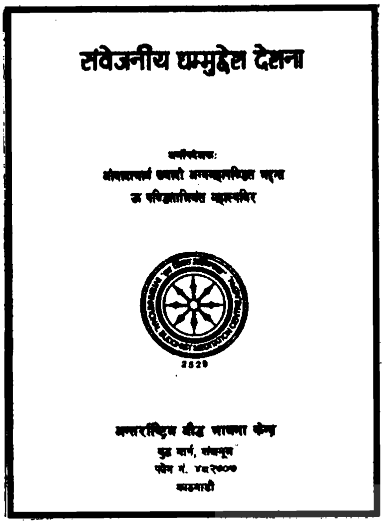

संवेजनीय धम्मुद्देश देशना

निगू शब्द

सौभाग्यं २०४७ साल व २०४९ साले थें हे २०५० साले नं अन्तष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र शंखमूलय् म्यानमा राष्ट्रया पण्डितारामं (विपश्यान) महासी सासना यैता रंगून ध्यानकेन्द्रया प्रमुख ओवादाचार्य महोपकारक सयादो अग्गमहापण्डित भदन्त पण्डिताभिवंस महास्थविर बिज्यागुलि वसपाल निर्देशनय् २२ न्हु तक विपश्यना ध्यान अध्ययन अभ्यास यायेगु मौका प्राप्त जुल । उगु अवसरे वसपोल सयादोनं न्हित्थं शिविरय् च्वंपिन्त बर्मी भाषां बिया बिज्यागु चतुरारक्ष भावना व संवेग उत्पन्न ज्वीकीगु उपदेश मध्ये संवेग उत्पन्न जुइकीगु धम्मुद्देस देसना खः । उकियात भदन्त ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं नेपालभाषां व्याख्या याना बिज्यागु खः ।

बुद्ध शासन चिरस्थायी यायेत प्यंगू परिषद जुयाच्वंपिं भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिका, खः । थुपिं प्यचाः घःचाः बल्लाःसाः जक बुद्धशासन सुचारूरूपं न्ह्यावने फै । थुपिं प्यचाः घःचाः बल्लाकेत शील समाधि प्रज्ञा उक्त ज्वी फुसा हे जक सम्भव दु । शील काय व वचनयात संयम यायेफुसा न्ह्यागु ज्या यायेत नं न्हाप्पां न्ह्यां वनेगु चित्तयात संयम यायेत भावना हे मात्र छपु लँपु खः । उगु भावना मार्गे वनेबले भीत अनेक विघ्न बाधा वैगु अवस्थाय् आरक्षा यायेत धका वसपोल सयादोनं बिया बिज्यागु उपदेशत मध्ये उगु चतुरारक्ष भावना व संवेग उत्पन्न ज्वीका बीगु उपदेश भीत न्हापां हे मदेकं मगाःथें ताया अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रं २२ न्हुतकयात उपदेश टेप भरे यानातःगु कया हानं छको न्यना उकियात च्वया संकलन यानातःगु कया लिपा उकियात थःम्हं हे उलिंनि सःसःथे कम्पुटरे टाइप यानागु खः । मेगु फुक कापी हे तिनि ।

जित विश्वास दु, थुगु उपदेशं भी उपासक उपासिका योगी साधकपिंसं वसपोल ओवादाचरियायागु निर्देशन अनुसार अप्रमाद पूर्वक थुकियात आधार भरोसा कया भावना क्षेत्रे न्ह्यावने फतधाःसा अवश्य नं भीगु कल्याण जुया भीथाय् बुद्ध शासनयात चिरस्थायी याये फै धैगु ।

वसपोल सयादोनं थःगु उपदेशत प्रकाशे हयेत अनुमति बिया विज्यागुलिं पूज्य सयादो ऊ. पण्डिताभिवंस महास्थविर प्रति शादर अभिवादन सहित आभार व्यक्त यानाच्वना । अथे हे वसपोलयागु उपदेशत सफूयारूपे प्रकाशनया निंतिं सयादोयाके अनुमति कया प्रकाश यायेत तक नं प्रेरणा बिया बिज्याम्ह सयादो ऊ. आसभाचार प्रति नं आभार व्यक्त यानाच्वना । वथें हे थुगु संकलनयात स्वया थःगु अस्वस्थ

Downloaded from http://dhamma.digital

जुयाच्वंगु शरीरयात नापं पर्वाह मयासे थुकियात शुद्ध याना बिया बिज्यागुलिं वसपोल भद्दन्त ज्ञानपूर्णिका महास्थविर प्रति नं आभार व्यक्त यानाच्वना । थुगु सफू प्रकाश यायेत दाता चूलाका दीम्ह अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र महिला योगी संरक्षिका समितिया अध्यक्षा श्रीमती पद्मशोभा उपासिका तथा प्रकाशक अष्टधन तुलाधर सहित ग्राण्ड उल सेन्टर परिवारयात दुनुगलंनिसें कृतज्ञता देछाया च्वना । अन्तस सफू इले हे पिकया ब्यूगुलिं नेपाल प्रेसयात नं धन्यवाद मब्युसे च्वनेमफु ।

आशा एवं विश्वास दु थुगु सफू पाखें विपश्यनाया इच्छुक सकसित नं लाभ हे ज्वी धैगु ।

भवतु सब्ब मंगलं

धर्मरत्न शाक्य त्रिशुली

२०५४ । गुंपुन्ही,

शंखमोलचोक, नयां बानेश्वर

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

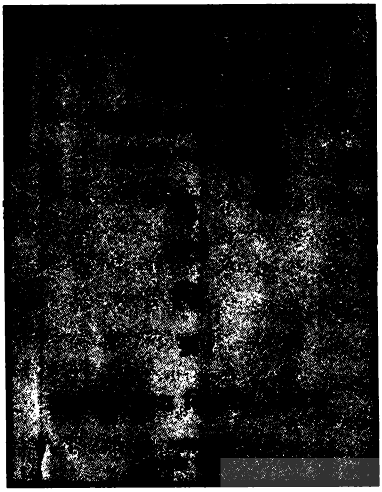

दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश

केही भनाई

आदरणीय भन्ते ज्ञानपूर्णिकज्यूले बर्मेली भाषाबाट नेपालभाषामा परिवर्तित पुस्तक हो "दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश" । उनै श्रद्धेय भन्तेको वचन अनुसार यो नेपाली भाषामा अनुदित गरिएको हो । भाषाको गहिरो ज्ञान भएको मानिस त म होइन तरै पनि समयको सदुपयोग होस् र आफैले पनि यसमा वर्णित धर्मका विषय राम्ररी बुझ्न सकूँ भनेर नै अनुवाद गर्ने जमर्को गरेको हुँ ।

यहाँ विशेष भन्न चाहेको कुरो के हो भने आदरणीय भन्ते ज्ञानपूर्णिकज्यूले नेपाल भाषामा आफ्नो जुन विशेष शैलीमा विषय-वस्तुलाई सबैले राम्ररी बुझ्न सकून् भनी शब्दहरु दोहो-याई- दोहो-याई लेख्नु भएको छ, त्यसको मैले केवल जस्ताको तेस्तै शब्दानुवाद मात्र गर्ने प्रयास गरेको छु । विशेष विपस्सना प्रक्रिया सम्बन्धित कुराको अर्थ विकृत नहोस् भन्ने नियतले नै यस्तो प्रयास गरी सीधा-सादा भाषामा परिवर्तित गरेको छु । यसो हुँदा नेपाल भाषामा भए जति नै यो नेपालीकरण भाषाको मीठास र साहित्यिकपना नभएको पाठकहरूलाई महसुस हुन सतछ । यसका लागि म क्षमा प्रार्थी छु र पुस्तकको विषय-वस्तु यथार्थ रूपले बुझनलाई सहायता मात्र पनि यो अनुवादले पुऱ्याए म सफल ठान्ने छु । अस्तु ।

अनुवादक (ज्योति शाक्य)
वि.सं. २०५५

Downloaded from http://dhamma.digital

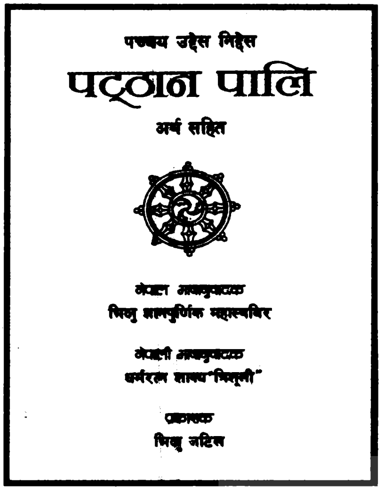

पट्ठान पालि

दुई शब्द

स्थविरवाद पालि वाङ्मय अनुसार बुद्धधर्ममा ८४.००० धर्मस्कन्ध छन् । ती धर्मस्कन्ध सबै त्रिपिटक अर्थात सूत्रपिटक, विनयपिटक र अभिधम्मपिटक नामको तीन पिटकमा संग्रह भैराखेका छन् । त्यसमध्ये पट्ठानदेशना अभिधर्मपिटकको सात भाग मध्ये अन्तिम भागमा पर्दछ । यो अति गम्भीर एवं महत्वपूर्ण छ । यसरी गम्भीर भएर नै यसलाई जोसुकैले बुझन नसकिने र हामीकहाँ बुझाई दिने गुरूहरु पनि निकै कम हुनाले यो विषय हाम्रोनिम्ति उपेक्षित भैरहेको हो । हुनत यसलाई पाठ गर्ने चलन नभएको होइन, विहार विहारमा र पूज्य बुद्धघोष महास्थविरकहाँ सम्पर्क भएका उपासक उपासिकाहरूले पनि यसलाई पाठ गर्ने गरेका छन् । ध्यानगुरु कल्याणमित्र सत्यनारायण गोयन्काज्यूबाट पनि यसको पारायण हुन्छ । तैपनि यसमा के छ ? यसले के के दशाईदिन्छ भन्ने कुरा हामीमा अनभिज्ञ नै थियो ।

जब २०४४ सालमा पूज्य ज्ञानपूर्णिक भन्तेको तर्फबाट नेपाल भाषामा यसको शाब्दिक अर्थ र यी प्रत्ययहरूको वर्णन अर्थात कुन कुन धर्मले कुन प्रत्यय शक्तिद्वारा कुन कुन धर्मलाई उपकार गर्ने हुन्छ भन्ने विषय खोलेर पुस्तक निकाल्नु भयो , त्यसबेला यो पट्ठानदेशनालाई उपासकउपासिकाहरूले चाहना गरी अध्ययनको निम्ति जिज्ञासा राखेको पाइयो ।

यही क्रममा बर्माबाट आउनु भएका नेपाली मूल हुनुभएका जटिल भिक्षुले आफ्ना स्वजातीहरु तथा नेपालका जनजातीहरूलाई प्रतीत्यसमुत्पाद धर्म ब्याख्यान गर्दै बुद्धधर्मको मर्म बुझाउने क्रममा त्रिरत्न वन्दना, परित्राण, प्रतीत्य समुत्पाद धर्मको धातुचक्रलाई देशना गर्दै प्रकाश गरिसकेपछि पट्ठानलाई पनि नेपाली भाषामा अर्थ सहित प्रकाश गर्ने इच्छा गर्नु भएको हुनाले वहाँकै इच्छा अनुसार पहिले पूज्य बुद्धघोष महास्थविरज्यूबाट अनुवाद गरी प्रकाश गर्नु भएको परित्राणको शब्दार्थ सहित अनुवाद गरी प्रकाश गरिसकेपछि फेरी यो पूज्य ज्ञानपूर्णिक महास्थविरज्यूले नेपाल भाषामा अनुवाद गरी प्रकाश गर्नुभएको "पच्चय उद्देस निद्देस पट्ठान पालि" पुस्तकलाई उहाँसंग अनुमति लिएर नेपाली भाषामा अनुवाद गरेको हो । यसलाई वहाँले आफ्नो अस्वस्थतालाई समेत पर्वाह नगरीकन संशोधन गरी दिनुभएको हुनाले हामी वहाँप्रति आभारी छौं ।

यो पुस्तक प्रकाश गर्ने जटिल भन्तेको अनुपस्थितिमा उहाँको प्रतिनिधित्व गरी सम्पूर्ण अभिभार लिनुभएकोमा उपासक धर्मराज लामा प्रयागपोखरी पनि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । साथै यो पुस्तक आफ्नो दिवंगत स्वामीको पुण्यस्मृतिमा प्रकाश गरी धर्मदानको निम्ति आर्थिक सहयोग गर्ने धरान निवासी बिष्णुदेवी श्रेष्ठ र उनका परिवारपनि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

अन्तमा पुस्तकलाई बेलैमा राम्रेसंग छापीदिनुहुने बागमती प्रेस परिवारलाई पनि धन्यवाद छ । अस्तु ।

अनुवादक धर्मरत्न शाक्य त्रिशुली

बुद्ध सम्बत २५४१, श्रावण पूर्णिमा झतापोल ताजाफ (हाल शंखमूलचोक, नयाँबानेश्वर)

Downloaded from http://dhamma.digital

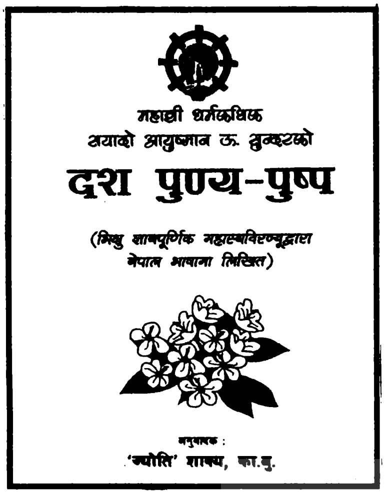

दश पुण्य-पुष्प

दुई शब्द

श्रद्धालु बौद्धजनले अपनाउनु पर्ने दान, शील, भावना लगायत दश पुण्य क्रिया वस्तुलाई स्पष्ट गर्दै त्यसको राम्ररी पालन गर्नाले पाइने प्रतिफलका बारे दृष्टांगत कथाहरु सहित बुझाईएको यो सानो पुस्तिका हो ।

म्यान्मार् (बर्मेली) भाषाबाट आदरणीय भन्ते ज्ञानपूर्णिक महास्थविरज्यूले नेपाल भाषा (नेवारी) मा अनुवाद गर्नु भएको यो पुस्तिका 'पुण्य पुष्प भिफ्वः स्वाँ नाउँले केही वर्ष अघि प्रकाशित भएको हो । उनै श्रद्धेय विद्वान् भन्तेको वचन अनुसार नेपाल भाषाबाट अब यो नेपाली भाषामा रूपान्तर गरिएको हो । म कुनै विशेष शैलीमा लेख्ने क्षमता भएको मानिस होइन र त्यसैले यो सीधा सादा ढंगले गरिएको केवल शाब्दिक अनुवाद मात्र हो । सर्वसाधारणजनले सफलतापूर्वक बुझ्न सकून् भन्ने कामना सहित अनुवाद गरिएको हुनाले भाषा र लेखन ढाँचा स्तरीय नभएको पाठकवृन्दलाई महशुस हुनगए त्यसका लागि क्षमा चाहन्छु । अस्तु । भवतु सब्ब मंगलम् ।

अनुवादक ज्योति शाक्य
आषाढ पूर्णिमा
बु. सं २५४३

Downloaded from http://dhamma.digital

अभिधम्म एक चिनारी

"अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल" ले समाजको पूर्व घोषित उद्देश्य बमोजिम प्रायः सबै नेपालीहरूले अध्ययन गर्न सकिने गरी नेपाली भाषामा "अभिधम्म एक चिनारी" नामक यस पुस्तक पाठकहरु समक्ष राख्न पाएकोमा समाजका हामी सबैले खुशीको अनुभव गरेका छौं ।

"अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल" को स्थापना भए यता अभिधम्म सम्बन्धी पुस्तकहरु क्रमिक रूपमा प्रकाशित गर्ने सिलसिलामा "अभिधम्म एक चिनारी" नामक यस पुस्तकको प्रकाशन हुन सकेको हाम्रो यो पहिलो प्रयास हो । बौद्धहरूले अध्ययन र अध्यापन गरिआएको अभिधम्मपिटकः त्रिपिटक धर्म ग्रन्थ मध्येको तीन भागको एक भाग मात्र हो ।

भगवान् बुद्धले, बहुजन हिताय र बहुजन सुखायको उद्देश्यले बुद्धत्व प्राप्त गर्नु भए देखि महापरिनिर्वाण नहुन्जेल ४५ वर्ष सम्म निरन्तर पैदलबाट गाउँ, गाउँ, नगर, नगर घुम्दै दिनु भएको उपदेशहरूको संग्रहित धर्म ग्रन्थलाई त्रिपिटक भनिन्छ ।

त्रिपिटक धर्मग्रन्थको शाब्दिक अर्थ तीन टोकरी हो । यसरी टोकरीहरूमा भरिएका धर्मग्रन्थहरूलाई विभाजित गर्नसक्ने भएकोले यसलाई त्रिपिटक भन्ने नामाकरण गरिएको हो । ती तीन पिटक धर्मग्रन्थहरु हुन्ः

(१) सुत्तपिटक (२) विनयपिटक र (३) अभिधम्मपिटक ।

(१) **सुत्तपिटक**

यस सुत्तपिटककमा भगवान् बुद्धले ४५ वर्ष सम्म विभिन्न समय र विभिन्न स्थानहरूमा भिक्षु र भिक्षुणीहरु, उपासक र उपासिकाहरूको भेलामा गर्नु भएको धर्मदेशनाहरूको संग्रहित धर्मग्रन्थहरु समावेश भएको पाइन्छ । सुत्तपिटकमा संग्रहित मुख्य धर्मग्रन्थहरु निम्न प्रकारका हुन् ।

(१) दीघनिकाय (२) मज्झिमनिकाय (३) संयुत्तनिकाय (४) अङ्गुत्तरनिकाय र (५) खुद्दकनिकाय

(२) **विनयपिटकः-**

यस विनयपिटकमा भिक्षुहरु र भिक्षुणीहरूले पालना गर्नुपर्ने संग्रहित नियमहरु समावेश गरिएको पाइन्छ । विनयपिटकमा संग्रहित मुख्य ग्रन्थहरु निम्न प्रकारका छन् ।

३. **अभिधम्मपिटकः-**

अभिधम्मको शाब्दिक अर्थ विशेष धर्म हो । भगवान् बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गरेको चौथौं हप्तामा चिन्तन मनन गर्दै अवधारित धर्मलाई नै अभिधम्म भनेको हो । संक्षिप्तमा भन्ने हो भने भगवान् बुद्धले अभिधम्मको संरचना गर्नु हुँदा मुख्यतया चित्त चेतसिक, रूप र निर्वाण समेत गरी चार परमार्थ धर्महरूको संरचना (अवधारणाको विकास) गर्नु भएको थियो ।

Downloaded from http://dhamma.digital

त्यसकारण अभिधम्मलाई – चित्त, चेतसिक, रूप र निर्वाण समेत गरी चार परमार्थ धर्महरूको यथार्थ वर्णन भनेर भनिन्छ । यसरी अभिधम्मको अध्ययन र अध्यापन गर्नु भनेको नै धर्म-विनयमा सम्यक्‌दृष्टि प्राप्त गर्नु हो ।

फेरि अभिधम्मलाई गहिरिएर अध्ययन र अध्यापन गर्नेले संसारका जति पनि धर्महरु छन्- ती सबै नै वास्तवमा उत्पत्ति हुँदै विनाश हुँदै जाने नाम र रूप मात्र हुन् भन्ने निचोडमा पुग्नु हुनेछ । त्यसकारण अभिधम्मलाई अत्यन्त, विशिष्ट, सूक्ष्म , प्रगाढ र अत्यन्तै महत्वको धर्म-ग्रन्थको रूपमा लिने गरेको हो । मानिसहरूमा अनित्य, दुःख अनात्मा बारे बोध हुनु, अभिधम्मको गहिरिएर अध्ययन विना बोध हुने कुरो होइन । यिनै कुराहरूको कारण अभिधम्मको अति महत्व भएकोले नै स्वयम् भगवान् बुद्धले भन्नु भएको थियो-

"यो धम्मं पस्सति, सो मं पस्सति" अर्थात् "जसले धर्मलाई बुझ्छ, उसले मलाई देख्दछ ।"

यस अभिधम्म धर्मग्रन्थमा भगवान् बुद्धले चार परमार्थ धर्महरूको यथार्थ वर्णन गर्नुको साथै यसमा बुद्ध शासनमा भएका परियत्ति, पटिपति र पटिवेध समेत भएको हामी पाउँछौ । त्यसकारण हामीले अभिधम्मको अध्ययन र अध्यापन गर्नेमा विशेष जोड दिएका हौं ।

भगवान् बुद्ध जन्मेको देश नेपालमा आजसम्म पनि अभिधम्म धर्मग्रन्थका सात प्रकरणहरूको आधारमा अध्ययन र अध्यापन गर्नसक्ने वातावरणको सृजना हुनसकेको पाईंदैन । यसका कतिपय कारणहरु मध्ये नेपाली भाषामा लिखित अभिधम्मका पुस्तकहरु नेपालमा पाउन नसकेर पनि यस किसिमको वातावरणको विकास हुन नसकेको हुन सक्दछ ।

पालि भाषामा लिखित अभिधम्मका सात प्रकरणहरु आज हाम्रा छिमेकी देशहरु जस्तै श्रीलंका, म्यानमार र थाइल्याण्डमा समेत आ-आफ्नो भाषामा भैसकेको पाइन्छ । तर नेपालमा हालसम्म पनि अभिधम्मका सात प्रकरणहरूको अध्ययन र अध्यापन गर्ने गराउने वातावरणको विकास गर्नसकेको छैन ।

आज हामी सहस्राव्दीको वर्षमा प्रवेश गरिसकेका छौं । यस परिवर्तित स्थितिमा हामीले पनि अभिधम्मको अध्ययन र अध्यापनको साथै विपस्सना ध्यान भावनाको अभ्यासमा राम्रोसँग लाग्न सके, हामीहरु मध्येले पनि मार्गफल पाउने आशा राख्नुमा अनुचित हुनेछैन । त्यसकारण आउने दिनहरूमा हामी सबै (भिक्षुहरु, अनागारिकाहरु, उपासकहरु, उपासिकाहरु, बौद्ध विद्वानहरूको अतिरित्त, श्री ५ सरकारको साथै अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल) ले सबै नेपालीहरूले अभिधम्मको सात प्रकरणलाई समेत आधार बनाएर अभिधर्मको अध्ययन र अध्यापन गर्नसक्ने खाले वातावरणको श्रृजना गर्न आ-आफ्नो तहबाट सक्दो प्रयासहरु हुनु अत्यन्तै आवश्यक भैसकेको हामीले महसुस गरेका छौं ।

उपरोक्त परिस्थितिले सृजित वातावरणलाई मध्य नजर राखेर अभिधम्मको अध्ययन र अध्यापन गर्न, अभिधम्म अध्ययन समाज नेपालले आफ्नो यस प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिई अगाढि बढ्ने कुरोले पनि सबैलाई अवगत गराउन चाहन्छौं । हाम्रो यस प्रयासमा अहिले झैं भिक्षुहरु, अनागारिकाहरूको साथै उपासक उपासिकाहरूवाट पनि हामीलाई निरन्तर रूपमा सहयोग प्राप्त हुनेछ भन्ने पनि हामीले अपेक्षा गरेका छौं ।

जहाँसम्म प्रकाशित पुस्तकको कुरो छ, प्रस्तुत पुस्तकबाट नेपाली समाजका (धर्ममा चिन्तन मनन् गर्न इच्छा भएका) प्रायः सबै वर्गहरु लाभान्वित हुने हामीले विश्वास गरेका छौं ।

Downloaded from http://dhamma.digital

यसरी लाभान्वित हुनेहरूमा, उपत्यका भित्रका विभिन्न बौद्ध विहारहरूको साथै केही स्कूलहरूमा समेत गरी हाल १९ वटा केन्द्रहरूमा बौद्ध परियत्ति शिक्षाको कक्षाहरु संचालन भैरहेको सबैमा जानकारी भएकै कुरो हो । नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पाठ्यक्रममा अभिधम्म समेत समावेश भएकोबाट प्रस्तुत पुस्तकको प्रकाशनबाट नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाका विद्यार्थीहरु पनि लाभान्वित हुने हामीले आशा गरेका छौं ।

भगवान् बुद्धको जन्मभूमि नेपालमा पनि त्रिभुवन विश्वविद्यालय अर्न्तगतको नेपाली इतिहास, संस्कृति र पुरातत्व विभागले यसै वर्षदेखि बौद्ध शिक्षामा (पोष्ट ग्राजुयट डिप्लोमा इन बुद्धिष्ट स्टडिज) अध्ययन गर्न पाउने व्यवस्था गरेको पनि सबैमा बिदितै भएको कुरो हो । यसरी बौद्ध शिक्षामा पोष्ट ग्राजुयट डिप्लोमा इन बुद्धिस्ट स्टडिजमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरु समेत प्रकाशित पुस्तिकाबाट लाभान्वित हुने हामीले आशा गरेका छौं । हाल नेपालमा पनि विपस्सना ध्यान भावनाको अभ्यासमा लाग्नेहको संख्या क्रमिकरूले बढ्दै गएको सबैमा जानकारी भएकै कुरो हो । क्रमिकरूपमा प्रकाशित गर्दै जाने अभिधम्मको प्रस्तुत पुस्तकबाट विपस्सना ध्यान भावनाको अभ्यासमा लाग्नेहरूलाई पनि सहयोग पुग्ने हामीले आशा गरेका छौं ।

वास्तवमा वर्तमान पुस्तकको प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा हामीले धेरै भिक्षुहरु, अनागारिकाहरु, उपासक र उपासिकाहरूसँग सहयोग मागेका थियौं । यसरी हाम्रो यस कार्यमा सहयोग गर्नेहरूलाई हाम्रो समाजको तर्फबाट साधुवाद पनि दिन चाहन्छौं । यसरी साधुवाद पाउनेहरूमा प्रथमत प्रस्तुत "अभिधम्म एक चिनारी" को मुख्य आधार नै श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरज्यूबाट समय समयमा अभिधम्म अध्ययन समाज नेपालद्वारा आयोजित प्रवचन कार्यक्रममा दिनु भएको गहन प्रवचनहरु नै भएको हुनाले, अभिधम्म अध्ययन समाज नेपालका हामी , वहाँप्रति आगाढ आभार व्यक्त गर्न चाहन्छौं ।

प्रस्तुत पुस्तकको आवरण पृष्ठको साथै पछिल्लो पृष्ठका चित्रहरु हामीले दिएको डिजाइन अनुसार तयार गरी सहयोग गर्नुभएकोमा पाटनढोका बस्नुहुने श्री लोक चित्रकारलाई पनि साधुवाद दिन चाहन्छौं । यसै गरी पुस्तक भित्रको भगवान् बुद्धको चित्र तयार गरी सहयोग गर्नुभएकोमा सामाखुशी बस्नुहुने श्री अमिरमान चित्रकारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छौं । यस पुस्तकको भगवान् बुद्धको चित्रको साथै आवरण पृष्ठको चित्रको केही पक्षहरूमा आवश्यक सुधार गर्ने कार्यमा सहयोग गर्नुभएकोमा चिकंअट बस्नु हुने श्री भक्तलाल चित्रकारलाई पनि धेरै धन्यवाद दिन चाहन्छौं ।

प्रस्तुत पुस्तकको भाषाको सम्पादन गरी सहयोग गर्नु भएकोमा कुरिया गाउँ बस्नु हुने श्री मुकुन्द प्रसाद लामिछानेलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छौं ।

यस पुस्तकको प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा नेपाल भाषाको टेपलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी सहयोग गर्नु भएकोमा अभिधम्म अध्ययन समाज नेपालकी कार्यकारणी सदस्य श्रीमती नवीना बज्राचार्यलाई पनि साधुवाद दिन चाहन्छौं । पुस्तकमा समावेश आवश्यक चित्रहरूको स्क्यानिङ्ग गर्नुका साथै स्तरिय मुद्रण गरी सहयोग गर्नु भएकोमा ललितपुर स्थित सुभाष प्रिन्टिङ्ग प्रेस लि. परिवारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छौं ।

पुस्तुत पुस्तकको प्रकाशनको लागी आर्थिक सहयोग (अनुदान) दिनु हुने सम्पूर्ण धर्मप्रेमी उपासक र उपासिकाहरूमा पनि हामी आभार व्यक्त गर्न चाहन्छौं ।

भवतु सब्ब मंगलं ।

प्रेमलाल चित्रकार

अध्यक्ष

अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल

काठमाडौं, नेपाल, मिति :- २०५७-१२-४

Downloaded from http://dhamma.digital

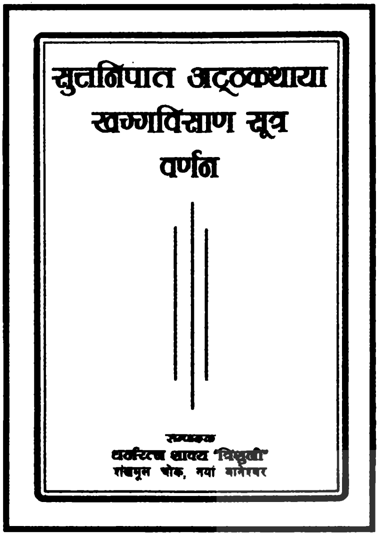

सुत्तनिपात अट्ठकथाया खग्गविसाण सूत्र

निगू शब्द

भगवान् बुद्धया देशनानुसार स्वथी प्रकारया बुद्धपिं मध्ये सम्यकसम्बुद्ध धका दीपंकरादि २८ म्ह तथागतपिं व श्रावक बुद्ध धका सम्यकसम्बुद्धया शासन दुबले वसपोलया उपदेश न्यना सीका थ्वीका आचरण याना क्लेशं मुक्त जुया बिज्यापिं सारीपुत्र महामौद्‌गल्यान आदि क्षीणाश्रव अर्हतपिं धका कनात:गु दु । परन्तु प्रत्येकबुद्धया विषये वसपोलपिंगु नाँया अतिरिक्त वसपोलपिंगु विषये थुलि हे जक न्यने दुकि:-सम्यकसम्बुद्ध उत्पन्न मज्वीगु शून्य कल्पे व बुद्धशासन अन्त ज्वीधुंका नं चतुरार्यसत्ययात स्वयं थ:थमं हे साक्षात्कार याना प्रत्येकबुद्धत्व लाभयाना कया बिज्याईपिं धका । मेगु वसपोलपिंगु छुं न्यने मखनिगु ख: ।

हानं लोके प्रत्येकबुद्धत्व लाभ याना बिज्यापिं सलंस: दोलंदो तक नं छगू हे समये पुच: मुना अनेक धारणी, सूत्रत पाठ याना बिज्याइगु धका धारणी व सूत्रयात महत्व बिया त:गु खँ नं भीगु नेपाले अनेक धारणी सूत्रे वर्णन जुयाच्वंगु दु । अथेनं प्रत्येकबुद्ध धैपिं गुजापिं , गथेयाना प्रत्येकबुद्ध जुई, गबले गबले जक दईगु, वसपोलपिंगु पारमिता गथे ख:, वसपोलपिंगु दिनचर्या गथे ख: धैगु छुं खँ न्यने मदया च्वंगुलि उकिया विषये जिज्ञासा दया हे च्वंगु जुल । सौभाग्यं पूज्य ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया पाखें विश्वशान्ति महाविहारे सुत्तनिपातया देशना यात प्रशिक्षणया रूपं कना बिज्याबले थ:मं नं न्यनेगु अवसर चूलात । उबले हे थुगु खग्गविसाणसुत्तया वर्णन न्यना थ:त: जिज्ञासा जुयाच्वंगु प्रत्येकबुद्धया विषये उपदेश न्यंन्यं नोट यानावं वना ।

लोके बुद्धशासन मदुबले वा शासन अन्त ज्वीधुंका नं छुं छगू विषयया आरम्मण ग्रहण याना वैराग्य उत्पन्न ज्वीका विपस्सना भावना बृद्धियाना ज्ञान लाभयाना बिज्या: पिं थ:मं विस्तृत रूपं देशना याना बिमज्यासां दान शील भावनादि कुशल पुण्यक्रियाय् उदाहरण जुया दु:खं मुक्त ज्वीगु लँपुई प्रेरक जुया बिज्याईपि वसपोल प्रत्येकबुद्धपिसं प्रत्येकबोधि पूवंकेत निगू असंख्य व छगू लाख कल्प तक पारमिता धर्म पूवंकेत पूर्वयोगावचर पूर्ण याना तथागतया शासने प्रव्रजित जुया आरण्यक जुया गतप्रत्यागत व्रत पूर्ण याना श्रमणधर्म पूवंका बिज्यापिं जक प्रत्येकबुद्ध जुया बिज्याइगु वर्णन खँ न्यना । अले थ्व खँला सकसिनं हे सीका तय्मा:गु धैगु मतिं उगु उपदेशयात मुंका थुगु पुस्तक सम्पादन याना ।

खतु त्रिपिटके मेमेपिं नं प्रत्येकबुद्धपिं नां व वर्ण इसिगिलिसूत्र आदि अनेक थासे उल्लेख जुयाच्वंगु दु अथे नं थ्व खग्गविसाण सूत्रे जक उल्लेखित ४० म्ह प्रत्येकबुद्धपिंगु वर्णन नं थुकिया सम्बन्धे यक्वं ज्ञान दई धैगु मनं थुगु सफू प्रकाश यायेगु नं कुत: यानागु ख: ।

Downloaded from http://dhamma.digital

भीसं थुम्ह गौतम तथागतया शासन दुबले हे मार्ग फल प्राप्त यायेगु कुतः यायेमाःगु खः । मफुसा मैत्रेयबुद्धया समये मनुष्य जुया वसपोलया धर्म ग्रहण याना अवश्ययनं मार्ग फल प्राप्त यायेमाः । वथें हे लोके बोधिचर्या पूवंका बुद्ध ज्वीगु वा प्रत्येकबोधि चर्या याना प्रत्येकबुद्ध जूसां, ज्वीगु आकांक्षा याना च्वंपिं अनेक बोधिसत्वपिसं थःके दुगु पुण्यया पुसायात ब्वलंकीपिसं वसपोल तथागतपिंगु शासने प्रव्रजित जुया पारमिता धर्म पूर्ण याना एकान्तवास व अभिनिष्क्रमणया महत्वयात थ्वीका गतप्रत्यागत व्रत पूर्ण याना भविष्ये बुद्धत्व वा प्रत्येकबुद्धत्व लाभ जुये फयेमा धैगु कामना याना ।

थुगु धर्म देशना याना बिज्याना हानं सफूयात संशोधन याना थःगु छुं मन्तब्य नं बिया जितः प्रोत्साहन बिया बिज्याम्ह पूज्य ज्ञानपूर्णिक महास्थविरप्रति आभार व्यक्त याना । थुगु सफू प्रकाश यायेत साहु श्री कुलनरसिंह शाक्यजुं प्रदान याना बिज्यागु "अंगुत्तरनिकाय" सफूपाखें छुं सहयोग प्राप्त जूगुलिं वसपोल यात नं कृतज्ञता प्रकट यासे वसपोलया श्रद्धा एवं सद्भावना चिरस्थायी तथा सुस्वास्थ्य व दीर्घायुया कामना याना वथें हे ईले हे सफू पिकया ब्यूगुलिं बागमति छापाखाना परिवार पिन्त नं सुभाय् बियाच्वना ।

धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
२०५८ ाषाढ पुन्ही

Downloaded from http://dhamma.digital

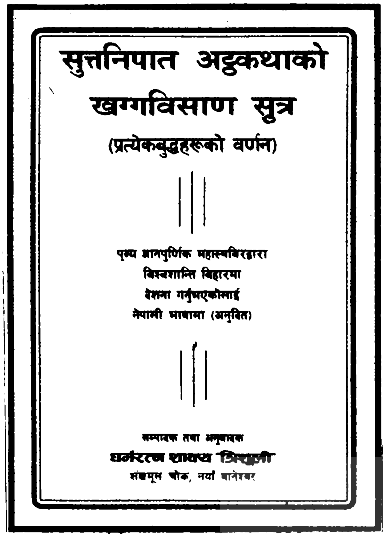

सुत्तनिपात अट्ठकथाको खग्गविसाण सूत्र

(प्रत्येकबुद्धहरूको वर्णन)

दुई शब्द

भगवान् बुद्धको देशना अनुसार तीन प्रकारका बुद्धहरु मध्ये सम्यक्सम्बुद्ध भनी दीपंकरादि २८ तथागतहरूर श्रावक बुद्ध भनी सम्यक्सम्बुद्धको शासन छँदा उहाँको उपदेश सुनेर जानी बुझी आचरण गरी क्लेशबाट मुक्त हुनुभएका सारिपुत्र, महामौद्गल्यान आदि क्षीणाश्रव अर्हत्हरु भनी बताइएको छ । परन्तु प्रत्येकबुद्धको विषयमा उहाँहरूका नामका अतिरिक्त यति मात्र सुन्न पाइन्छ कि- सम्यक्सम्बुद्ध उत्पन्न नहुने शून्यकल्पमार बुद्धशासन अन्त भइसकेपछि पनि चतुरार्यसत्यलाई स्वयं आफैले साक्षात्कार गरी प्रत्येकबुद्धत्व लाभ गर्नुहुने भन्ने मात्र । अरु उहाँहरूको विषयमा कुनै कुरा सुन्न पाइएको थिएन ।

फेरि लोकमा प्रत्येकबुद्धत्व लाभ गर्नुभएका सयौं हजारौं एकै समयमा भेला हुनुभई अनेक धारणी, सूत्रहरु पाठ गर्नुहुन्छ भन्ने कुरा धारणीर सूत्र पाठलाई महत्व दिइएको कुरा पनि यहाँ अनेक धारणी सूत्रमा वर्णन गरिएको छ । तैपनि प्रत्येकबुद्ध भनेका कस्ता हुन्, कस्तो आचरण गरी प्रत्येकबुद्ध हुन्छन्, प्रत्येकबुद्धहरु कहिले कहिले मात्र उत्पन्न हुन्छन्, उहाँहरूको पारमिता कस्तो हो, दिनचर्या कस्तो हो भन्ने कुरा सुन्न नपाइएको हुनाले त्यस विषयमा जिज्ञासा छँदैथियो । सौभाग्यवश पूज्य ज्ञानपूर्णिक महास्थविरबाट विश्वशान्ति विहारमा सुत्तनिपात देशनालाई प्रशिक्षण दिनुभएको अवसरमा आफूले पनि सुन्ने अवसर प्राप्त भयो । सोही बेला यस खग्गविसाण सूत्रको वर्णन सुनेर आफूलाई जिज्ञासा भइराखेको प्रत्येकबुद्धको विषयमा उपदेश सुन्दै नोट गर्दै लगेँ ।

लोकमा बुद्धशासन नभएको बेलामा वा शासन अन्त भइसकेपछि पनि कुनै एउटा विषयलाई आरम्मण ग्रहण गरी वैराग्य उत्पन्न गरी विपस्सना भावना बृद्धि गरी ज्ञान लाभ गर्नुभएका, आफूले विस्तृतरूले देशना नगर्ने भएर पनि दान शील भावनादि कुशल पुण्यक्रियामा उदाहरणीय भई, दुःखबाट मुक्त हुने मार्गमा प्रेरक बन्ने प्रत्येकबुद्धहरूले प्रत्येकबोधि पूरा गर्न पूर्वयोगावचर व्रत पूर्ण गरी तथागतको शासनमा प्रव्रजित भई आरण्यक बनी गतप्रत्यागत व्रत पूर्ण गरी श्रमणधर्म पूरा गर्नुभएकोले मात्र प्रत्येकबुद्ध हुनसक्ने वर्णन सुनेँ । अनि यो कुरा सबैले बुझ्नुपर्ने हो भन्ने मनले ठानी त्यस उपदेशलाई सम्पादन गरेँ ।

हुनत त्रिपिटकमा अन्य प्रत्येकबुद्धहरूको नामर वर्णन इसिगिलि सूत्र आदि अनेक ठाउँमा उल्लेख भएको छ, तैपनि यस खग्गविसाण सूत्रमा मात्र उल्लेखित ४५ जना प्रत्येकबुद्धहरूको वर्णनबाट यस

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्बन्धमा निकै बोध हुनेछ भन्ने सोची सो पुस्तक वि.सं. २०५८ सालमा आफैले नेपालभाषामा प्रकाशित गरेको थिएँ ।

अहिले कल्याणमित्र श्री धर्मराज लामाज्यूले सो पुस्तक अध्ययन गरी यसलाई नेपालीमा पनि अनुवाद गरिदिनुभए नेपालभाषा नबुझ्नेलाई पनि यस कुराको बोध हुनेछ भनी आग्रह गर्नुभएको हुनाले पुनः यसलाई नेपालीमा लेखी प्रस्तुत गरेको छु ।

यस पुस्तकलाई नेपालीमा रूपान्तर गर्दा भाषा सम्बन्धी सहयोग गर्ने श्री लक्ष्मीनाथ अधिकारीज्यू तथा आफ्नो अमूल्य मन्तब्य दिनुभई प्रोत्साहित गर्नुहुने पूज्य ज्ञानपूर्णिक महास्थविज्यूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । साथै यस पुस्तक नेपालीमा रूपान्तरण गर्न प्रेरणा दिई प्रकाशनको समेत व्यवस्था गर्नुभएकोमा श्री धर्मराज लामा तथा उहाँका सहयोगी मित्रहरूलाई पनि धन्यवाद नदिइरहन सक्दिनँ ।

अन्तमा हामीले गौतम तथागतको शासन छँदैमा मार्ग फल प्राप्त गर्न सक्नु पर्ने हो । कुनै कारण प्राप्त गर्न सकिएन भने मैत्रेय तथागत उत्पन्न हुने समयमा मनुष्य जुनि लाभ गरी अवश्य मार्ग फल प्राप्त गर्न सकोस् । त्यस्तै लोकमा प्रत्येकबोधि चर्या पूर्ण गरी प्रत्येकबुद्ध हुने आकांक्षा गरिरहेका बोधिसत्वहरूले पनि तथागतको शासनमा प्रव्रजित भई पारमिताधर्म पूर्ण गर्न एकान्तवासको महत्व बुझी गतप्रत्यागत व्रत पूर्ण गरी भविष्यमा प्रत्येकबुद्धत्व लाभ गर्न सकून् भन्ने कामना गर्दछु । अस्तु ।

धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
२०६१ साल
शंखमूल चोक, नयाँ बानेश्वर ।

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

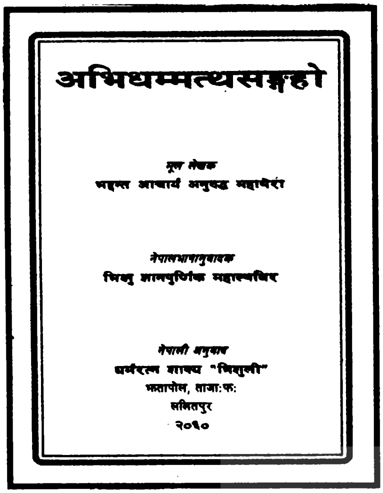
अभिधम्मत्थसङ्गहो

मूल लेखक
भदन्त आचार्य अनुरुद्ध महाथेरं

नेपालभाषानुवादक
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

नेपाली अनुवाद
धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
भतापोल, ताजा:फ:
ललितपुर
२०१०

अभिधम्मत्थसङ्गहो

समर्पण

जसले बाल्यबाल देखि नै गृह त्याग गरी बर्मासम्म पाल्नुभई तथागतद्वारा देशित सद्धर्म अध्ययन गर्नुभई धम्माचरिय उपाधि परिक्षामा उतीर्ण हुनुभई तथागतको गम्भीराति गम्भीर अभिधर्मलाई आफनो मातृभाषामा अनुवाद गरी, हामीहरूलाई सरल ढंगले देशना गर्नुभई, प्रशिक्षण दिनुभयो ।

उनी धम्मचरिय, शासन ज्योतिक धज, ऊ. ज्ञानपूर्णिक महास्थविरप्रति शादर समर्पण !!

आफ्नो कुरा

करीब पचास वर्ष अगाडि पूज्य धम्मालोक महास्थविरसंगै काठमाडौंमा बौद्ध धर्मका पुस्तक बाहिरबाट झिकाएर प्रचार गर्ने मानदास उपासक कहाँ जाँदा उहाँले भद्दन्त अनुरुद्ध महाथेरद्वारा रचित अभिधम्मत्थसङ्गहोलाई भिक्षु वरसम्बोधिबाट मूल पालि तथा हिन्दी अनुवाद गरिराखेको एउटा पुस्तक "यो तपाईले हेर्नुपर्ने पुस्तक हो" भनी देखाउनु भयो । पुस्तक हेर्नेबित्तिकै मनपऱ्यो, किनेर त्रिशुली लगें । २०१० सालमा बुद्धघोष भन्ते त्रिशुलीमा आउँनुहुँदा सो देखाएँ र उहाँबाट चित्तकाण्ड अध्याय अध्ययन गरें । अनि पढिसकेजति नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दै लगें ।

फेरि उहाँलाई २०१८ सालमा छोरा सुखकुमारको अन्नप्राशनको निम्ति निमन्त्रणा गरें । त्यसबेला उहाँले निमन्त्रणा स्वीकार गर्नुभई सुगतपुर विहारमा नै वर्षावास अधिष्ठान गर्नुभयो । स्मरणीय छ सोही बेला बुद्धशिक्षालाई कक्षागत रुपमा अध्ययन प्रारम्भ भएको थियो । जसलाई पछि भिक्षुमहासंघको तर्फबाट आवश्यक परिमार्जन गरी "नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा " नामले सञ्चालन भयो । त्यस बखतमा पनि उहाँसंग चैतसिक काण्डदेखि अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भयो । साथै उहाँसंग बसेर यथासम्भव चार्टहरु बनाएर पनि अध्ययन गरियो । पछि ज्ञानपूर्णिक महास्थविरबाट अभिधम्मत्थसङ्गहो नेपाल भाषामा शब्दार्थ र भावार्थ मुद्रण भएर प्रकाश भएपछि उहाँसंग अनुमति लिई आफूले पनि त्यसको भावार्थ नेपाली भाषामा अनुवाद प्रारम्भ गरें ।

अनुवाद सकिएर केहि समय पछि आफैले कम्प्युटरमा टाइप गरी प्रिन्ट निकालेर ज्ञानपूर्णिक भन्तेलाई संशोधन गर्न अनुरोध गरें । उहाँले पनि अनुकम्पापूर्वक आफू अस्वस्थ भएपनि संशोधन गरी दिनुभयो । यसरी उहाँहरुबाट शिक्षा तथा प्रोत्साहन प्राप्त भएको हुनाले पूज्य गुरूवर बुद्धघोष महास्थविरप्रति आभार ब्यक्त गर्दछु । साथै यो पुस्तक ज्ञानपूर्णिक महास्थविरप्रति समर्पण गर्न पाउँदा आफूलाई निकै सन्तोष लागेकोछ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

यो पुस्तक प्रकाश गर्न हेटौंडाका श्री महारत्न बज्राचार्यबाट आफ्ना दाज्यू श्री हर्षरत्न बज्राचार्यको भीमरथारोहणको उपलक्ष्यमा प्रदान गर्न आर्थिक सहयोग गर्नुभएको हुनाले उहाँ धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । त्यसैले ललितपुरका दाता धर्मबहादुर धाख्वाज्यूबाट स्थापित "धाख्वा कल्याण कोष" को तर्फबाट हनाः पौ सहित आर्थिक पुरूस्कार प्राप्त भएको हुनाले यो पुस्तक तपाईहरूको समक्ष प्रस्तुत हुन सरल भयो । तसर्थ उनी धर्मबहादुर धाख्वा तथा " धाख्वा कल्याण कोष" का सम्पूर्ण परिवारप्रति कृतज्ञ प्रकट गर्दछु । साथै यसको निम्ति मसंग भएको पुस्तकहरु बिक्री गरिदिने क्रममा सहयोग गर्नुहुने हेराकाजी सुईका, बेखा शाक्य, छोरी सुशीला शाक्यप्रति पनि धन्यवाद नदिई रहन सक्दैन ।

अन्तमा समयमै राम्रोसंग छापी दिनुभएकोमा बागमती छापाखाना परिवारलाई पनि धन्यवाद छ । आशा छ अभिधर्म ग्रन्थको साँचो जस्तै भैराखेको यस पुस्तकले दुर्लभ भैराखेको सद्धर्म सबैले अध्ययन गरी यथार्थ धर्म अवबोध गर्न सकियोस् भन्ने कामना गर्दछु ।

॥ भवतु सब्ब मंगलं ॥

Dhamma.Digital

धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
२०६० साल बैशाख १ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

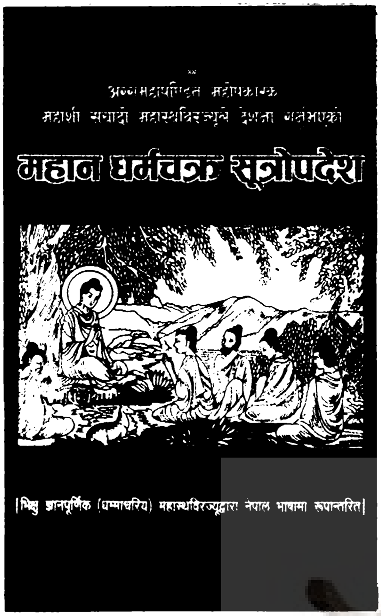

महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश

अनुवादकको भनाइ

भगवान बुद्धका असंख्य उपदेशका सूत्रहरू मध्ये सबै भन्दा प्रमुख, महत्वपूर्ण र अन्य धरैजसो सुत्रोपदेशको आधार जस्तो रहेको र बौद्ध जगतमा अधिकाधिक पठन-पाठन एवं अध्ययन पनि गरिने लोकप्रिय सूत्रहरूमा पनि शीर्षस्थ रहँदै आएको सूत्र हो यो धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र । वैशाख पूर्णिमाको दिन बुद्धत्व लाभ गरिकन सबैभन्दा पहिले आषाढ पूर्णिमाको दिन सारानाथमा पञ्चवर्गीय भिक्षुहरू सन्मुख बुद्धले सर्वप्रथम उपदेश गर्नुभएको यो सूत्रको महत्व र विशेषता के कति छ, भन्ने कुरो त बौद्धहरू लगायत अन्य सत्यान्वेषकहरूलाई पनि थाहा भइरहेकै हो । नेपाली जगतमा पनि अर्थात नेपाल भाषा र नेपाली भाषामा निकै वर्ष अघिदेखि नै अनेकन आदरणीय भन्तेहरू र अन्यान्य विद्वानहरूबाट यस सूत्रको अनुवाद भई समय समयमा प्रकाशनमा आएको र अझ आइहेकै सुनिन्छ ।

यस्तो यो महान धर्मचक्र प्रवतन सूत्रको ब्याख्या बडो गहन विश्लेषण सहित म्यान्मार (बर्मा) मा वहाँका एकजना विशिष्ट विपस्सनाचार्य महाविद्वान महाशी सयादोज्यूले बुद्धशासनका अनुयायीहरूलाई निकै दिनसम्म क्रमैसित उपदेश गर्नुभई आफ्नै विशिष्ट मौलिकढंगले बुझाउनु र बताउनु भएको रहेछ र बताउनु भएको रहेछ र त्यही म्यान्मार (बर्मेली) भाषाको उपदेशलाई आदरणीय विद्वान भन्ते ज्ञानपूर्णिक महास्थविरज्यूले नेपाल भाषा (नेवारी) मा रूपान्तर गर्नुभई 'महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश' नाउँले पुस्तकको रूपमा केही साल अघि प्रकाशित गरिराख्नु भएको हो । यसमा प्रतिपादित भावार्थको मौलिकता वा विशेषता भन्नु नै अनुयायीहरूमा निमित्त यो उपदेशाअनुसार ध्यान–भावनाका क्रममा उद्योग र अभ्यास गर्दै लाने प्रक्रिया वा विधि अनुसार स्पष्ट र प्रष्ट प्रष्ट हुनेगरी ब्याख्यागर्दै बताइराखेको हो ।

भगवान् बुद्धले उपदेश गरीराख्नु भएको धर्मलाई मध्यममार्ग वा मध्यम प्रतिपदा पनि भनिएको छ र यो किन र कसरी भनियो त्यो हामी यस पुस्तकमा पहिले नै बुझ्न पाउछौं । अर्थात् एकातिर कामसुखमा लिप्तरहि भोगविलासमा मात्र डुबिरहने कामसुखल्लिकानुयोग एक अन्त (एक अति, एक छेउ) र अर्को अत्तकिलमथानुयोग भन्ने स्कन्धकाय (शरीर र चित्त) लाई अत्यन्त पीडा र यातना दिई गरिने साधना–मार्ग अर्को अन्त (अर्को अति, अर्को छेउ) -यी दुवै अन्तलाई तथागतले गलत मार्ग निरर्थक भनिभन्नु भई अष्टांगिक मार्गलाई नै बीचको बाटो भनी उपदेश गर्नु भएकोलाई यस पुस्तक मा ब्याख्या गरिएको छ ।

आर्य अष्टांगिकमार्ग भनेको चतुरार्य सत्य अन्तर्गतको हो भन्ने कुरा सबै बौद्धजनलाई थाहा भएकै हो र बुद्ध-धर्मको मूल आधार यही चतुरार्य सत्य अर्थात् दुःख, समुदय, निरोध र मार्गसत्य-यी चारसत्यको बडो सुक्ष्म रूपले यसलाई धारण गर्न सकिने गरि यथास्थान दृष्टांत कथा, उपमा , अर्थकथा, टीकाका अंशहरू समेत प्रस्तुत गरी बुझाउँदै लाने गरिएको हामी यसमा पाउँछौ ;जो खुबै मनन योग्य र ग्रहण योग्य त

Downloaded from http://dhamma.digital

छँदैछन् । यसरी आर्यसत्यको अवबोध गरीकन जन्मचक्रबो हेतु भइरहेको प्रत्यक्ष भावना कायैद्वारा टुंगो लगाउने उपदेश प्रस्तुत गरिराखेको यसको विशिष्टता भन्न सकिन्छ ।

स्वयं भगवान बुद्धले पहिले यी चार सत्यलाई सामान्य रूपले प्रतिवेध गरेर मात्र होइन अझ चार सत्यसित सम्बन्ध राखी जानिबुझिलिन योग्य सत्यज्ञान चार, कृतज्ञान चार, हिसाबले जानिलिनु भएको आकार प्रकार बाह्र थरी भएको यथाभूत ज्ञानदर्शन स्पष्ट स्पष्ट हुनेगरी विशुद्ध रूपले हासिल गर्नु भए पछि र साथै प्रत्यवेक्षण ज्ञानद्वारा निरिक्षण र सुपरिवेक्षण गरिसक्नु भएर मात्र नै बुद्ध-भावना पुग्नुएको स्वीकारेर घोषणा गर्नुभएको तथ्यलाई यस पुस्तकमा राम्ररी विस्तृतढंगले ब्याख्या गरिएको हामी बुझ्न पाउँछौ ।

बुद्धधर्मको एक विशेष र अति महत्वपूर्ण अङ्ग नै मानिराखेको यो धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रको यसरी विस्तृत व्याख्या गरिएकोलाई म्यान्मार भाषाबाट नेपालभाषामा रूपान्तर गर्नुभई श्रद्धालु पाठकहरूलाई आदरणीय भन्तेज्यूले आफ्नो विशिष्ट शैलीमा धर्मको रसास्वादन गराउन प्रकाशित गरिराख्नु भएको पुस्तकको यो नेपालीकरण हो । उनै पूज्य ज्ञानपूर्णिक भन्तेज्यूले यसको अनुवादगर्ने कुरा भन्नुहुँदा मैले'दश पुण्य पुष्प' अनुवाद गरे जस्तै नै होला भन्ठानी अनुवादगर्ने आशय प्रकट गरेको थिएँ । तर जुन विश्लेषणात्मक तरिकाले यो सूत्रको ब्याख्या गरिएको छ त्यसलाई मेरो आफ्नो सीधासादा तरिकाले क्रमानुसार शब्द शब्द उल्था गर्दै जाँदा मलाई निकै कठिन लाग्न थाल्यो र यसमा ब्यक्त भावार्थ जस्ताको तस्तै उतार्न नसकिने झैं लाग्न थाल्दा मनमनै आफू छेपारो भएर घ्याम्पो अँगाल्नु पो पुगेजस्तो महसुस भयो । हुनत म कुनै शैलीमा उल्था गर्नु जान्ने भाषा मर्मज्ञ पनि होइन, धार्मिक साहित्यको क्षेत्रमा गहिरो र दरिलो पहुँच भएको मानिस होइन । तर आफ्नो त्यसै बितिरहेको समयलाई सदुपयोगमा लगाउने र आफुले पनि सद्धर्मका कुरा सिक्न र बुझ्न पाइने ध्येयले मात्र नै उल्थागर्ने प्रयासमा लागेको थिएँ । तर आफूमा आवश्यक योग्यता नभए केवल यस्तो सरल सोचाइ र सदाशयताले मात्र यस्तो काम सुचारूढंगले पूरा हुन कठिन नै हँदोरहेछ भन्ने आफुलाई अनुभव भयो । जे हास्, आफुलाई बुझ्न कठिन भएका अंशहरू उनै आदरणीय ज्ञानपूर्णिक भन्तेसित नै सोधपुछ गरीकन बुझ्ने कोशिशमा लाग्दै यो पूरा गरें । वहाँ भन्तेज्यूले पनि अनुकम्पापूर्वक यथास्थान चाहिंदो अर्थ भाव बुझाइदिनु भएकोले यति

हुनसक्यो । पछि भन्ते स्वंयले आद्योपान्त हेरिसक्नु भएर प्रकाशन योग्य नै पाउनु भएको सुन्दा आफूलाई पनि बडो सन्तोष लाग्यो।

सीधासाधा ढंगले यसरी गरीएको यस अनुवादमा पालिभाषाका ती शब्दहरू पनि त्यसरी नै प्रयोग गरेको छु जसरी नेपाल भाषाको रूपान्तरणमा गरीएका छन् । संस्कृतका शब्दहरू प्रयोग गरिने चलनझैं पालिभाषाका शब्दहरू जस्तै आरम्मण, सुत्त, आपो, वायो, तेजो, सम्मादिट्ठि, कम्मस्सकता, धम्म, दुक्ख, दोमनस्स, विपस्सना आदि शब्दहरू साथै कथा प्रसङ्गहरूमा उल्लिखित व्यक्ति पात्रहरूका नाउँहरू पनि नेपाल भाषा र नेपाली भाषाका बौद्ध धर्मका पत्र पत्रिकाहरू र पुस्तकहरूमा यथेष्ट प्रयोगमा आएको चलन देखिन्छ र सामान्य नै भइसकेको पाइन्छ ।

यसरी यो नेपाली रूपान्तर पुरा गरेको छु र मेरो अल्पज्ञता रअनभिज्ञताले यसमा कहीं कतै वाक्य वा वाक्यांशहरू अपठ्यारा खालका हुन गई त्रुटीहरू भएका छन् भने सबै पाठबहरूसित विनम्र क्षमा चाहन्छु । यस पुस्तकको अनुवादगर्ने सुझाव मलाई दिनुभई यथास्थान आवश्यक प्रसङ्गहरूलाई अनुकम्पा राखी

Downloaded from http://dhamma.digital

बुझाइदिनु भई मलाई केही सिक्ने-बुझ्ने सुअवसर प्रदान गरिदिनु भएकोमा पूज्य ज्ञानपूर्णिक भन्तेज्यूमा जतिनै हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गरेपनि थोरै लाग्दछ ।

अनुवादका निम्ति चाहिने आवश्यक लेखन सामाग्री जुटयाईदिनुका साथै आदरणीय भन्तेसित सम्पर्क राख्नमा पनि सघाउ र सहयोग पुऱ्याइदिनुहुने गुरूमाँ उत्पलवर्णा प्रति म कृतज्ञ छु । उनी गुरुमाँले अनुवादनगर्न हौसला बढाइदिनु र केही सुझावहरू दिनुभई सहायता पुऱ्याउनु भएको पनि बिर्सन सकिन्न । अनुवाद पूरा गर्न समय समयमा जरूरी सहयोगहरू मिलाइदिने आफ्नै परिवारका सदस्यहरू सबैमा पनि आभारी त छँदैछु ।

प्रस्तुत पुस्तकमा मेरा असावधानी र प्रमादका कारण कतै कमी-कमजोरी र हन थएका भए त्यसका निम्ति क्षमा प्राथी छु र ती दाषहरू एकातिर पन्छाई विज्ञ पाठकहरूले यसमा वर्णित ज्ञानको सार ग्रहणगर्ने नै छन् भनी शुभेच्छा सहित आश्वस्त रहेको छु । अस्तु ।

"ज्योति" शाक्य. का.बु.
श्रावण औंशी
२०५८/४/५

Downloaded from http://dhamma.digital

दृष्टि र तृष्णा उन्मूलक उपदेश

अनुवादकका दुई शब्द

"दृष्टि र तृष्णा उन्मूलक उपदेश" मूलरूपमा पहिले म्यान्मार (बर्मेली) भाषामा महाशी धर्मकथिक कर्मस्थानचार्य नायक सयादो ऊ सुन्दरज्यूले रचनागरी प्रकाशित गरिराख्नुभएको थियो । त्यही म्यान्मार भावाबाट आदरणीय विद्वान भन्ते ज्ञानपूर्णिक (धम्माचरीय) महास्थविरज्यूल नेपालभाषामा रूपान्तरगरी निकै वर्ष अघि "दृष्टि र तृष्णा उन्मूलक उपदेश" नाउँले प्रकाशित गरिराख्नुभएको हो । त्यसैको यो नेपाली भाषामा सीधासादाढंगले शाब्दिक अनुवाद गरिएको हो ।

भगवान बुद्धद्वारा उपदेशित सद्धर्ममा शाश्वतदृष्टि, उच्छेददृष्टि जस्तालाई गलत वा भ्रामक धारणा भन्ने बुझाउने शब्दका रूपमा पालि शब्द "दिट्ठि" (=दृष्टि) प्रयोग गरिराखेको देखिन्छ । र यसै क्रममा "सक्कायदिट्ठि" (=सत्कायदृष्टि वा आत्मदृष्टि)-लाई मिथ्यादृष्टि भनिएको पाइन्छ । यी दृष्टि र तृष्णालाई नै दुःखमय जन्मचक्रको मूलहेतुको रूपमा दर्शाइइकन यिनिहरूको समूल उन्मूलन गर्नुपर्ने बुद्धोपदेश हामी पाउँछौ । यसै विषयसित सम्बन्धित यो एउटा सानो तर सारगर्भित पुस्तक हो भन्नसकिन्छ ।

आदरणीय विद्वान भन्ते ज्ञानपूर्णिकज्यूले म्यान्मार भाषाबाट नेपाल भाषा (=नेवारी) –मा रूपान्तरित गर्नुभएका बुद्ध-धर्म सम्बन्धी धेरै नै पुस्तकहरू प्रकाशित छन् । ती मध्ये मैले नेपालीमा अनुवाद गरेको तीन पुस्तकहरू "दृष्टि र तृष्णा उन्मूलक उपदेश" "दश पुण्य पुष्प" र "महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश" निस्किसकेका छन् । यसै क्रममा यो चौथो पुस्तक हो र यो पनि अघि भनेझैं सीधासादाढंगले गरिएको शाब्दिक अनुवाद हो । कतिपय प्रसङ्गहरू उनै आदरणीय भन्तेज्यूसित सोधपुछ गरी बुझ्ने प्रयासगर्दै अनुवाद पुरा गरेको छु । भाषा सिंगार्नतिर नलागेर विषयवस्तुको अर्थमा केही पनि फरक नपरोस् भन्नेतिर नै विशेष ख्यालराखेको छु । त्यसैले कतै कतै वाक्यांशहरू अप्ठ्यारा नसुहाउँदा देखिएमा क्षमाप्रथी छु । कतै केही कमजोरी रहनगएको र भाषामा रसिलापन नरहेको हुनसक्तछ तैपनि विषयवस्तु बुझ्न केही नमिल्दो भएको छैन होला भन्ने विश्वास छ । यसरी आवश्यक कुराहरू र प्रष्ट बुझाइदिनु भई अनुकम्पा सहित सहयोग पुऱ्याईदिनु हुने उनै श्रद्धेय भन्ते ज्ञानपूर्णिकज्यूप्रति आन्तरिक हृदयदेखि नै आभारी छु ।

नेपालभाषा रूपान्तरित उक्त पुस्तकमा मूल बर्मेलीभाषाको अन्तिम केही अशं शेष रहन गएको भन्ने बुझिएको थियो । त्यो छुट्नगएको भागलाई पनि श्रद्धेय भन्ते ज्ञानपूर्णिकज्यूले आफैले अनुवाद गर्नुभई यो नेपाली प्रकाशन पूरा गरिदिनु भएको छ । यसर्थमा यो नेपाली रूपान्तर पाठकवृन्दका लागी विषयवस्तु बुझ्न अझ उपयोगी भएको भन्न सकिन्छ ।

यो पुस्तिका अनुवाद गर्न प्रेरित गर्नुहुँदै केही उपयोगी सुझावसल्लाह सहित आवश्यक सामग्रीहरु पनि जुटाइदिनुहुने आदरणीय गुरुमाँ अनागारिका उत्पलवर्णाप्रति पनि म हार्दिक कृतज्ञता प्रकटगरिनै रहेछु । यिनै

Downloaded from http://dhamma.digital

गुरुमाँले केही झंझट नमानिकन चाहिने बेलामा आदरणीय ज्ञानपूर्णिक भन्तेन्यूसित सम्पर्कराख्न सहयोग पुऱ्याउँदै गर्नु भएकोले यो अनुवाद गर्न सकिएको हो । साँच्चै भन्नु हो भने अनुवाद गर्नुदेखि यसको प्रकाशनको व्यवस्थासम्म सबै कुरा यिनै उत्पलवर्णा गुरुमाँकै विशेष मदतबाट सम्भवभएको हुनाले वहाँको गुण अविस्मरणीय भएको छ ।

यो पुस्तक प्रकाशितगर्न आवश्यक आर्थिकभार वहन गरिकन मेरा आदरणीय दिदी बेतिमाया उपासिकाज्यू र उनका परिवारले ठूलो गुण लाइदिनु भएकोले वहाँहरुप्रति पनि हृदयदेखि कृतज्ञता प्रकट गर्दैछु । सद्धर्मको प्रचार प्रसार गर्नका निम्ति शुभेच्छा सहित आर्थिक सहयोग पुऱ्याउनमा अग्रसर भइरहने वहाँ दिदीको श्रद्धामय भावना एकदमै प्रशंसनीय छ ।

मेरो अल्पज्ञता र असावधानीले यसमा कतै त्रुटि वा दोषहरु रहनगएका छन् भने विज्ञ पाठकवृन्दसित क्षमायाचना गर्दै आफ्नो भनाइ अन्त गर्दछु ।

भवतु सब्ब मंगलम् ।

ज्योति शाक्य, का.बु.
आश्विन २८, २०६३ (अष्टमी)
१३, अक्टोवर २००६

Downloaded from http://dhamma.digital

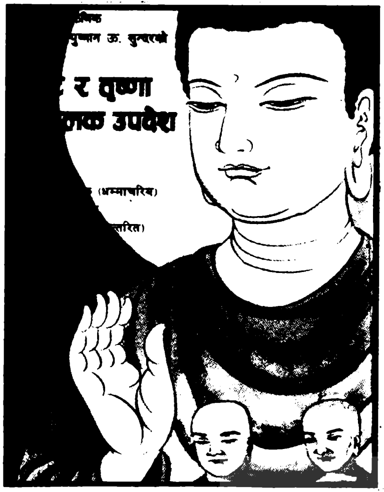

दृष्टि र तृष्णा उन्मूलक उपदेश

भूमिका

बुद्ध-धर्ममा दिट्ठि (=दृष्टि) र तण्हा (=तृष्णा) यी दुइलाई पनि दुःखमय अकुशल (=खराब) प्रतिफल दिने प्रमुख कारणहरु बताइएका छन् । गलत वा भ्रमित धारणाराख्नु नै 'दृष्टि' को तात्पर्य हो । यो शब्दलाई अन्य शब्दहरुसित जोडेर मिथ्यादृष्टि, शाश्वतदृष्टि, उच्छेददृष्टि, सत्काय (पालि सक्काय)-आदि भनी प्रयोग गरिराखेको हामी पाउँछौ । यस पुस्तिकामा सत्कायदृष्टि (अर्थात् आत्मदृष्टि)-को नै विशेष चर्चा छ ।

सत्कायदृष्टि भन्नाले प्रकट रुपमा विद्यमान रहेको नाम-रुपप्रति धारणा वा दृष्टि गलत भइरहेको भन्ने अभिप्राय हो । तृष्णा भन्नाले चाहिँ आरम्मण (=आलम्बन) प्रति आकर्षित गराउने, चाहनाराख्ने, आसक्त गराउने, लिप्तराख्ने भनी बताइएको छ । फेरि फेरि जन्म ग्रहणगर्न नपर्नेगरी विमुक्तलाई अन्यान्य क्लेशहरु सँगसँगै यी दुई 'दृष्टि' र 'तृष्णा' प्रमुखरुपमा निर्मूल गर्नुपर्ने बुद्धधर्ममा बताइएको हामी पाउँछौ ।

सानै पुस्तिका भए पनि यसमा विद्वत भन्तेज्यूबाट दृष्टि र तृष्णालाई दुई अलग अलग खण्डमा विस्तृतरुपले उपदेश गरिराख्नु भएको छ । प्रत्येक इन्द्रिय र मनसित सम्बन्धित आलम्बन संघटन हुनआउने (संयोगहुने) अवस्थामा कसरी 'दृष्टि' उत्पन्न हुँदछ साथै त्यसको निवारण कसरी गर्नुभन्ने समेत प्रष्ट्याइएको हामी यसमा पाउँछौं । हुन त यो अति शूक्ष्म र गम्भीर विश्लेषणका कुराहरु हुन् र विशेषगरी साधक साधिका योगीहरुको निम्ति उद्देश्य गरी लेखिराखेको भनिन्छ । तर पनि विश्लेषणात्मकरुपले धर्मको अवबोधगर्ने मनसाय भएकाहरुका निम्ति पनि यसको पठन-पाठन र अध्ययनले निश्चय पनि लाभ पुग्ने नै भनेमा केही फरक पर्दैन । चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिह्वा, स्पर्शसित सम्बन्धित प्रत्येक प्रक्रियामा दृष्टि र तृष्णा कसरी उत्पन्न हुँदछन् र त्यसका कारण जीवनमा कस्ता घटनाहरु भइरहन्छन् भन्ने बुझाउन यथास्थान कथावस्तुका प्रसङ्गहरु समेत उल्लेख गरिराखेको हुनाले रोचकढंगले विषयवस्तु बुझ्नमा निकै सजिलो भएको छ ।

यसरी छः इन्द्रिय द्वारमा रहेका छः वटा तृष्णाहरुका विषयहरुका साथसाथै १) कामतृष्णा (रुप, शब्द, गन्ध, रस र स्पर्शसित पाँचवटा तृष्णा), २) भवतृष्णा (शाश्वतदृष्टि सम्प्रयुक्त भएको तृष्णा र ३) विभवतृष्णा (उच्छेददृष्टिसित सम्प्रयुक्त तृष्णा) भनी हामी यस पुस्तिकामा पाउँछौ । यी तृष्णा जम्मैले दुःखमय नयाँ जन्म उत्पन्न गराउन जानेको नै हुँदछ । अर्थात् विशेषतः यी नै तृष्णाहरुको कारण योग्यताअनुसार कुशलकर्म अकुशलकर्म गर्न पुगेका हुन्छन् । यी कर्महरुले दोस्रो जन्ममा प्रतिसन्धि प्रतिफल उत्पन्न गराउन पुर्‍याउँछन् भने मरणावस्थामा कर्म, कर्मनिमित्त र गतिनिमित्तको रुपमा प्रकट भएर आउनेगर्दछन् । यी तथ्यहरु बुझिलिन यस पुस्तिकामा साधक नमूनाहरु सम्मिलित कथावस्तुहरु समावेश गरिएकोले यथेष्ट मद्दत पुर्‍याएको छ ।

बुद्धधर्म अर्थात् भगवान् बुद्धका उपदेशमा यी सत्कायदृष्टि र तृष्णादि सधैको लागि समूल निरोध र

Downloaded from http://dhamma.digital

शान्तगराउने साधनाको मार्ग निर्देशनगरिएको हामी पाउँछौ । "६ः वटा द्वारमा आश्रित भएर उत्पन्न हुने, ६ः वटा तृष्णा र त्रिभव पूर्णरूपमा निरोध र शान्तभइसकेका व्यक्ति अरहन्त हो" भन्ने उल्लेख सहित यही अरहन्त हुने साधनाका रूपमा विपश्यना कार्यविधिलाई प्रयत्नका साथ उद्योगगर्नुपर्ने संक्षिप्त तर स्पष्ट विवरण यस पुस्तिकामा उपलब्ध छ ।

हुन त पुस्तिकाको प्रारम्भिक पृष्ठहरूमा नै कामतृष्णा हटाउने विधिका रूपमा अनागामिमार्ग र शमथमार्ग भनी दुइथरी विधि रहेको उल्लेख गरिएको छ । अनागामिमार्गद्वारा हटाइएको कामतृष्णा फेरि कहिले पनि उत्पन्न भएर आउने छैन भनी बताइएको छ भने शमथद्वारा हटाइएको कामतृष्णा चाहिँ जरा (मूल) नउखेलिएको रूखका ठूटाबाट हाँगाबिँगा फेरि निक्लन सकिनेझैं शमथध्यानको प्रभाव शेषहुँदै गएमा कामतृष्णा फेरि उत्पन्न हुँदछ भन्ने तथ्यलाई रोचक कथानकद्वारा पनि स्पष्ट बुझिनेगरी नमूना दर्शाइएको छ । तसर्थ सत्कायदृष्टि एवं तृष्णादि क्लेशको पूर्णनिरोध गर्न अघि भनिएझैं विपश्यना साधनाको आवश्यकता दर्शाउँदै "प्रत्येक हेराई, सुँघाई, खुवाई, छुवाई, चिन्तन गराई, शारीरिक गतिविधि गराई" मा प्रकटभइरहेको रूप स्वभाव, नामस्वभावहरूलाई पूर्ण वर्तमानमा रही भावितागर्नु विपश्यना हो भनी सम्झाइकन "महाशी मार्ग पद्धति विधि" भनी आफू स्वयंले उद्योग र अभ्यास गर्नुपर्ने भाविता पद्धति विशेषढंगले अन्तमा उल्लेख गरिएको छ ।

यस प्रकारले जन्मचक्रमा हेतु भइरहेको यी 'दिट्ठि' र 'तण्हा' को वास्तविकता बुझीकन त्यसबाट मुक्तगराउने विपश्यना साधनाको महत्व, महान सार्थकता र जीवनमा यसको उपयोगिता दर्शाउनु नै यो पुस्तिकाको मूल उद्देश्य देखिन्छ । त्यसैले यसमा जोडदिँदै भनिएको छ,"लौकिक मनुष्यत्वहरूले एक न एक काम गरिकन धन-सम्पत्ति पाउन नसकिने जस्तै विपश्यनाकार्य नगरिकन त अरहन्त हुनसक्तैन ।"

भगवान बुद्धको शूक्ष्म एवं गम्भीर धर्म र दर्शन सम्बन्धी अनेकौं पुस्तकहरूका लेखक विद्वान आदरणीय भन्ते ज्ञानपूर्णिक (धम्माचरिय) महास्थविरज्यूद्वारा प्रस्तुत यो पुस्तिका सरल र बोधगम्य भाषामा लेखिएको हुनाले सबै धर्म जिज्ञासुहरूका लागि पठनीय, मननीय त हुने नै भयो । यसको अध्ययन मननले बुद्धधर्मको मूलभूत सन्देश अनित्य, दुःख, अनात्म बोधगर्दै विपश्यनाको भावितागर्न सबैलाई प्रेरणा दिलाओस् भनी हार्दिक कामना सहित । अस्तु !

अनुवादक **ज्योति शाक्य**

Downloaded from http://dhamma.digital

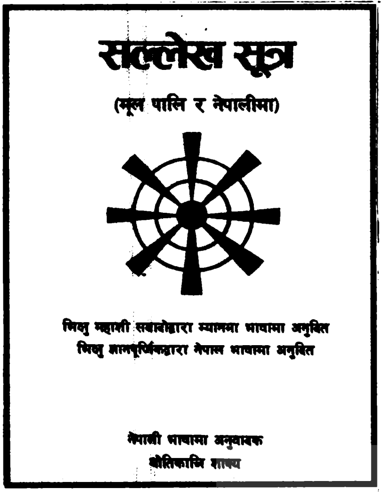

सल्लेख सूत्र

अनुवादकको कुरा

पालि तिपिटक अन्तर्गत मध्यमनिकाय मूलपण्णासपालिको मूलपरियायवर्ग अन्तर्गतको आठौं सूत्रको रूपमा संकलित सूत्र, जसको नाम 'सल्लेख-सूत्र' राखिएको छ, त्यस सूत्रमा उल्लेख भएका विषयवस्तु अति गम्भिर एवम् अति महत्वपूर्ण छ । विशेष गरि सही तरिकाले विपस्सना ध्यानाभ्यास गरी ध्यानमार्गमा निरन्तर प्रगति गर्दै जान चाहनेहरूले त त्यो सूत्रमा उल्लेख भएका विषयवस्तु राम्ररी बुझी त्यही अनुरूप आचरण शुद्धि गर्नैपर्ने हुन्छ । त्यही भएर म्यानमाका अग्गमहापण्डित महोपकारक विपस्सनाचार्य भिक्षु महाशी सयादोले त्यस 'सल्लेख सुत्त' विषय विस्तृत व्याख्या गरी सम्झाउने सन्दर्भमा दिएको उपदेशलाई पछिबाट 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' नामको पुस्तकको रूपमा प्रकाशन गरिएको छ र म्यानमा भाषामा प्रकाशित त्यस पुस्तकलाई नेपालका विद्वान भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले नेपालभाषामा अनुवाद गरी प्रकाशन गरेको छ । नेपाल भाषमा अनुवादित 'महान सल्लेख सूत्र' पढ्ने अवसर मैले पाएपछि नेपालभाषा नबुझ्ने बहुसंख्यक अन्य नेपालीहरूलाई पनि सो 'सल्लेख सुत्त' विषय आवश्यक जानकारी दिलाउने विचार मेरो मनमा सलबलायो । त्यही कारण मैले 'महान सल्लेख सूत्रपदेश' नामको त्यो पुस्तकमा रहेका विषयवस्तु जम्मा निम्न चार खण्डमा सम्पादन गरी नेपाली भाषामा अनुवाद गरी प्रकाशन गर्ने मनसाय राखेको छुँ ।

(१) 'सल्लेख सूत्र' नेपाली भाषामा

यस खण्डमा मूल पालि भाषामा रहेको 'सल्लेख सुत्त' नेपाली भाषामा भावानुवाद गरी छुट्याएको छुँ ।

(२) सल्लेख सूत्रको सार स्मरणिका

यस खण्डमा 'सल्लेख सुत्त' मा उल्लेख भएका, खराब मानिस भइरहन नचाहनेले नियन्त्रण गर्नुपर्ने चवालीस प्रकारका क्लेशहरु (अवगुणहरु) तथा त्यस्ता खराब आचरणहरु हटाई असल मानिस हुन चाहनेले व्यवहारमा उतार्दै जानुपर्ने चवालिस प्रकारका कुशल कर्महरु सम्झिराख्न सरल हुने गरी सल्लेख सूत्रको सार स्मरणिका बनाई प्रस्तुत गुरेको छुँ ।

(३) 'सल्लेख सुत्त' मूल पालि भाषामा

यस खण्डमा 'सल्लेख सूत्त' मूल पालि भाषामा जस्तो छ त्यसरी नै संकलन गरेको छुँ ।

(४) सल्लेख सूत्रको विस्तृत व्याख्याको मूल सार

यस खण्डमा 'सल्लेख सुत्त' मूल पालिमा उल्लेख भएका, आम मानिसमा हुनसक्ने चवालीस प्रकारका क्लेशहरु (खराब आचरणहरु) तथा त्यस्ता खराब आचरणहरु हटाई विशिष्ट मानिस हुन चाहनेले

Downloaded from http://dhamma.digital

व्यवहारमा उतार्नुपर्ने चवालिस प्रकारका कुशल आचरणहरु विषय सबैलाई राम्ररी सम्झाउने सन्दर्भमा म्यानमाका महोपकारक विपस्सनाचार्य भिक्षु महाशी सयादोले विस्तृत व्याख्या गरी दिएको उपदेशको मूल सार नेपाली भाषामा गरी समावेश गरेको छुँ ।

म्यानमाका अग्गमहापण्डित महोपकारक विपस्सनाचर्य भिक्षु महाशी सयादोद्वारा उपदेशित 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' पुस्तकबाट उपरोक्तानुसार चार खण्डमा सम्पादन गरिएको विषयवस्तु, अलि मोटै प्रकारको पुस्तकको स्थलिन प्रयाप्त छ । एकै पटकमा त्यस्तो मोटो प्रकारको पुस्तक प्रकाशन गरिनु अहिले सम्भव नभएकाले पहिलो पटक खण्ड (१),(२) र (३) समावेश गरी 'सल्लेख सूत्र' नामले एउटा पुस्तक प्रकाशन गर्ने र दोश्रो पटकमा 'महान सल्लेख सूात्रेपदेशको मूल सार' नामले उपरोक्त चौथो खण्ड समावेश गरिएको पुस्तक प्रकाशन गर्ने विचार गरेको छुँ ।

गत वर्ष, बुद्ध सम्वत् २५५१, असार शुक्लमा 'सल्लेख सूत्र'नामको यो पुस्तकको पहिलो संस्करण धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी , धर्मकीर्ति विहार, नघलबाट प्रकाशन हुदाँ सो पुस्तकको अनुवादकको हैसियतले मैले उपरोक्तानुसारका कुरा त्यस पुस्तकमा उल्लेख गरेको थिएँ । त्यस हिसाबले यस पटक त माथि उल्लेखित चौथो खण्ड समावेश गरेर 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश मूल सार' नै प्रकाशन गरिनु पर्ने हो । तर विभिन्न कारण अहिलेसम्म पनि त्यो चौथो खण्ड समावेश गरिएको 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश मूल सार' प्रकाशन गर्नसक्ने परिस्थिति जुरेको छैन । त्यसैले अहिलेलाई पहिले प्रकाशन भई वितरण गरिसकेको 'सल्लेख सूत्र'पुस्तकको यो दोश्रो संस्करण मात्र प्रकाशन गरी सन्तोष हुनुमा सीमित रहेको छुँ ।

मोतिकाजी शाक्य
नेपाली भाषामा अनुवाद
बु.सं. २५५२, मंसिर शुक्ल

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया थ:गु सफूतिइ थ:गु हे बिचा:

Downloaded from http://dhamma.digital

Downloaded from http://dhamma.digital

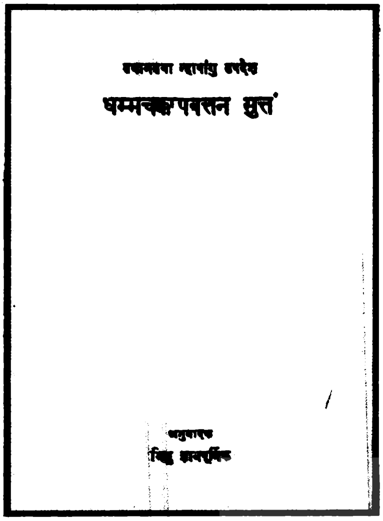

तथागतया न्हापांगु उपदेश

धम्मचक्कपवत्तन सुत्तं

छत्वाः खँ

प्यंगू असंख्य व छगू लाख कल्प तकया पुरित पारमीद्वारा सिद्धार्थ गौतमं प्राप्त याना बिज्यागु ज्ञान हे 'बुद्धत्व' खः, हानं थ्व हे बोधिज्ञान नं खः । अले थ्व ज्ञानमूर्ति गौतम "गौतम बुद्ध" जुल । तात्पर्य खः, संसारयात बांलाक थूम्ह, स्यूम्ह व चाःम्ह ।

बुद्धं थुइका बिज्याःगु संसार खः-

खन्धानञ्च पटिपाति, धातु आयतना न च ।
अब्बोच्छिन्नं वत्तमाना, संसारोति पवुच्चति ।।

अर्थात स्कन्ध, धातु, आयतनया लहर अथवा क्रम टुटे मजुइक न्ह्याना वना च्वनीगुयात "संसार" धाइ ।

थ्व संसारयात बांलाक सीकेया लागी वसपोलं लुइका बिज्यागु लँ खः "च्यागू अंग युक्तगु आर्य मार्ग ।" थ्व लँया अनुशरणं हे वसपोलं दुःख, उकिया कारण, उकिया निरोधयात खंका बिज्यात, गुकियात प्यंगू आर्य सत्य धाइ । वसपोलं गुगु उपदेश न्हापां बिया बिज्यात, व नं थ्व हे ज्ञान खः । थुकियात थौंया विश्वं "धर्मचक्र-प्रवर्तन-सूत्र" धका लुमंका वयाच्वन ।

बुद्धं थ्व सूत्रया उपदेश थःगु ३५ दँया उमेरय् बुद्धत्व प्राप्ति लिपा दकले सकले न्हापां पञ्चभद्रवर्गी (न्याम्ह श्रमण) पिन्त वाराणसीया लिक्कसं च्वंगु ऋषिपतन मृगदावन (सारनाथ) य् बिया बिज्यात, आषाढ पुन्हीया पूर्णचन्द्रं युक्तगु झःझः धागु ऋतुं न्ह्याइपुसे च्वना बीत्यंम्ह सूर्ययागु सुवर्ण वर्ण किरणं निखिल विश्वयात यइपुसे च्वंका च्वंबले । उपदेशया अन्तय् आयुष्मान कौण्डिन्य बुद्ध धर्मया न्हापांगु निर्वाण श्रोतय् थ्यन, श्रोतापत्र जुल । हानं थुगु बुद्धया उपदेशं १८ गू कोटि देव ब्रम्हापिन्त प्रभावित यात, सूत्रया अन्तय् देव ब्रम्हापिनिगु उद्‌घोषणं व अभिनन्दनं जाल ।

बुद्धं थ्व सूत्रय् थःगु मौलिक ज्ञानया दर्शन बिया बिज्यात, गुकिया आधारय् वस्पोलया ४५ दँया जनकल्याणकारी उपदेश ब्वलना वल । उकिं अर्थकथाचार्य व्यक्त यात, 'चतुसच्चविनिमुत्तो धम्मो नाम नत्थि' अर्थात् "प्यंगू आर्य सत्यं अलगगु धर्म धयागु मदु ।"

उकिं थौं थ्व 'तथागतया न्हापांगु उपदेश' पाठकपिनि न्ह्योने ब्वये दया जि तःसकं लय्ताः ।

त्रिपिटकाचार्य भिक्षु धर्मरक्षितद्वारा हिन्दी अनुदित सफूया लिधंसाय् रूपान्तर कथं पिहाँ वःगु झीगु थःगु भाय्या थ्व सफू खः । थुकी पालीथें हे जक भाय् हिलेगु जुया च्वंगु दु । थ्व सूत्र झीगु नेपाल भाषा पिहाँ मवःनिगु नं मखु भिक्षु अनिरूद्र महास्थविरया पाखें शब्दार्थ (पालि छत्वाः अर्थ छत्वाः तया) रूपय् पिहाँ वये धुंकूगु नं दु । अय्सां पालि ब्वने मदुपिन्त पालि, नेवाः भाय् जक ब्वने मदुपिन्त नेवाः भाय् जक ब्वने छिंक जुइ कथं नं थ्व सूत्र झीगु भाषाय् हयेगु ज्या थ्व सफुतिं याना च्वंगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थ्व ज्या पुवंकेत प्रकाशकया श्रद्धा गुलि आवश्यक व धाये माःगु मदु । धात्थें ला प्रकाशकया कुतलं हे थ्व सफू रूपान्तर जुयानं पिदना च्व च्वंगु खः ।

सफू ला थ्व चिकिचा धं, तर थुकी बुद्धयागु उपदेशया दुग्यंगु सार दु । उकिं थ्व सफू चीधंगु ना नं तःधं, गुगु स्वयं पाठकवर्ग नं थुइका काये फु ।

थ्व सफूया प्रकाशकया सफू पिदनेगु रूपय्यागु न्हापांगु सहयोगिक पलाः खः । मांया गुण म्हस्यूम्ह काय्‌मचां मांयात पुण्य बीगु निर्ति गुगु भिंगु बांलागु लँपुइ पलाः छीगु कुतः थन याना बिज्यात व वस्पोलया धात्थेंगु पलाः खः । थुजागु हे कथं खःथाय् खःकथं पलाःछी सयेकेगु मानव मात्रया कर्तव्य खः धका नं थ्व हे प्रसंगय् धाये मास्ते वः ।

आःथें हे लिपा लिपा नं प्रकाशकं मां-भाय्‌या सेवाय् थःगु श्रद्धा ब्वलंकावं यंका बिज्याना च्वनी धयागु जिगु आशा व विश्वास दु । लिसें पाठकवर्ग प्रकाशकया श्रद्धाय् तपं तया ग्वाहालि बिया दी बिज्याइ धयागु भलसा नं कया च्वना ।

अन्तय् जिं थ्व सफू पिदनेत माःगुली माःकथं ग्वाहालि बिया बिज्याम्ह हेराकाजी उपासक (सुइका) प्रति साधुवाद बिये । अस्तु !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
श्री सुमंगल विहार
ललितपुर, नेपाल
आषाढ २६, २०२७

Downloaded from http://dhamma.digital

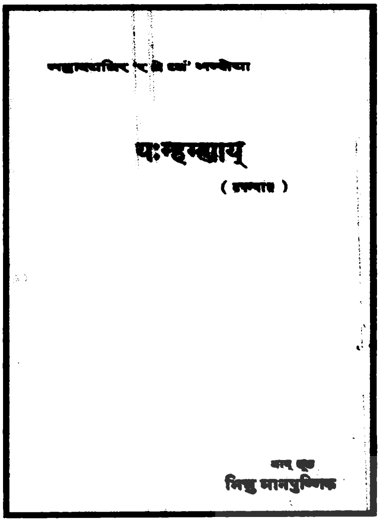

यःम्ह म्ह्याय्

फ्वसा

मचाबले पसः वना फ्वसा काये पल्के थुगु बानि आः तकं ल्यना च्वन तिनि । अबले नैक्या बाकू ग्वय् छकू फ्वसा दयेवं तितिं न्हुया च्वनेगु आः ला मेगु हे फ्वसा काये दया लयता भय् ब्यू ।

लिसा व तँसा अपो याना थःगु निर्तिं जक जूसा फ्वसा थः कतः उभयपक्षी खः । फ्वसा थःमं नं प्रयोग याये ज्यू, वथें प्रयोग याके बी नं ज्यू ।

थ्व ला स्पष्टंगु हे खँ जुल, साःगु जुइवं लिसा, बांलाःगु जुइवं तँसा अले सित्तिं लाःगु जुइवं फ्वसा । अथे धकाः फ्वसा धायेवं न्हाय् कयेकुंके माःगु ला छुं मदु, कारण गबलें गबलें लिसा व तँसा ति फ्वसा नं ग्यं वने यःगु जुया च्वन ।

७–दँति न्हापाया खँ । ताल्लाया ई । परीक्षा सिधया मगज व ल्हाः प्वना च्वंगु दिं । मण्डलेया क्वाःगु फय् । चःति नाः नाः न्हाय् । कोठाय् च्वना आलु आलु मिंका च्वनेगु स्वया छुं छुं फाइदा दइगु ज्या यायेगु ज्यू धका : सफू पँय् ल्हाः छ्वया । "तमीः छेत्" (यःम्हम्ह्याय्) सफुली ल्हाः दित । साला कया । खाटाय वया । ट्यांगरा पुला । म्हय् च्वंगु चीवर ग्वार मारा चिना पाखाय् तया । सफू पुइका । ब्वना यंका । सात्तु साल । तोते मफुत । ब्वं ब्वं मती वन, 'अँ, उकिं का, यक्वसिनं र वे थ्वंया 'तमीः छेत्' तःसकं बांलाः धकाः म्हुतु प्वाः मदिक प्रशंसा याःगु, अनुवाद या धकाः प्रेरणा ब्यूगु ।' चेतना दन, 'थ्व सफू ला छाय् अनुवाद मयाये ! स्वयं थःम्ह तताया सजीव घटनाया चित्रण । व नं छम्ह विदेशी विद्वानं च्वःगु । छम्ह विदेशीयाके ला जिमि तताया जीवनी थुलि तक अगाढ श्रद्धा दुसा जिके जक छाय् मदइ ! फुसा थःमं हे च्वये फयेके माःगु ।' हानं ग्यासें वल, 'फइ ला थें ?' ध्ये ध्ये चूगु भाय्, शब्द मदुगु कोश ! म्वाय्से, मोलमिन् वने, अन केहेँपिं द हे दु, मवःगु शब्द इमिके जूसां न्यने, स्वयं लेखक म्ह हे स्यू, भाव व अभिव्यक्ति वस्पोलयाके न्यने, च्वयेगु; च्व हे च्वयेगु । कलम ज्वना । कापी पुइका । भौंतय् तःग्वयेक "यःम्हम्ह्याय्" छ्यौं तया, अनुवाद शुरू जुल ।

संयोगवस अबले लाक्क मण्डले नं च्याउमे धइथाय् (गन भ्री नेपाःयाथें जाःगु हावापानी दु) वनेगु जुल । हः, धाये धुन । च्याउमे थ्यन । लत्याति अन च्वना । भाय् ह्यु ह्युं वना । सफू भाय् हिलेत भुयू चःति हायेके माः धकाः अबले तिनि थुल । कारण बर्मी भाषाया न्हापांगु अनुवाद हे थ्व जुया च्वन । अनं हानं मण्डले लिथ्यन । कापी ज्वना काचा काचां रंगून ब्वाँय् वया । भन्ते तिलोकसार (रवेथ्वं) गभायी नाप लात । मथू मथूगु खँ न्यने धुन । थःगु भाषं छु धाइ, बांलाक क्वःछि मफुत । धया, 'भन्ते, जि ला मोलमिन वने माली ख्वाः वल ।' लिसः वल, 'अय्सा जि नं पासा वया बी ।' जितः ला अगःचा मालां देगःचा लूथें जुल । निम्हं मोलमिन् थ्यन । खेमारामया लिक्क्सं च्वंगु सइँ मामा विहारय् खेमारामया नकिं अय्या दो पञ्ञाचारी व दो सुखपिसं च्वनेगु बन्दोबस्त याना बिया बिज्यात । उलि जक मखु । नके त्वंकेगु अभिभार नं स्वयं थःपिसं हे कुबिया बिज्यात । केहेँपिं मा धम्मदिन्ना (चमेली) मा उप्पलवण्णा (चिनी) मा पञ्ञा (कमला) पिंके न्हिथं

Downloaded from http://dhamma.digital

थुकियात छु धाइ, उकियात गथे धाइ ? न्यनेगु जुल । इपिं केहेँपिसं स्यू स्यूथे शब्द रचनाय् यक्व ग्वाहालि बिल । गुकिया लागी इपिं सकलें धन्यावादया पात्र जुया च्वंगु दु । इमिगु लिधंसा अभावय् थ्व ज्या नं मखुसा बापाः च्याः हे जुया च्वनीगु जुइ । मूल लेखकया थ्व ज्याय् गुलि तक प्रोत्साहन बी मास्ते व, व अमूल्यगु त्रिपिटक संशोधनया ब्याक्क भार छखे चीका मोलमिन थ्यंक ल्यू ल्यू बिज्यायेत समय बिया बिज्याःगुलिं हे सी दु । थ्व फुकं वस्पोलया नेपाःयाप्रति दुगु सहिष्णुता, सहानुभूति व सौहार्द्रताया प्रतीक मखुसा मेगु छु जुइ ।

उकिं कवि केशरीजुं थःगु "प्रुफ स्वस्व" लय् "न्ह्यागु थजु 'र वे थ्वं' भन्तेया भी नेपाःया बौद्धतय्त गुलि बुद्ध-धर्म सय्केसीके बी मास्ते वः, धम्मावती अय्या पाखें गुलि सत्य धर्मयात तिसीकाः स्पष्ट स्वयं धर्मरस पान याके बी मास्ते बः, व खँ_ _" धकाः अले हान "धात्थेंया खँ जा थ्व नेपाःदेया बौद्धतंय्त, विशेष यानाः नेपाःया तता क्यहेँपिन्त सुशिक्षित याना बुद्ध-धर्मया रस त्वंकेया निंतिं धम्मावती अय्या नं याना बिज्याःगु उत्साहवर्द्धक त्याग व तपस्याया बाखं 'र वे थ्वं' भन्तेया दुनुगलं निसें ययाः च्वया बिज्याःगु _ _" धकाः व्यक्त याना वस्पोलयागु धात्थेंगु मनोवृत्तियात भीगु न्ह्योने तया दिल ।

मोटामोटी भाय् जक छु हिले सिधल, नेपालं सहोदर भिक्षु सुदर्शनया "यःम्हम्ह्याय्" कापी याकनं छ्वया हये माल धइगु पौ ल्हाती लात । काचा काचां न्हूधाः याना कापी छ्वया हया । लिसः वल, "कँपी थ्यनेवं च्वः निसें प्वः थ्यंक छस्वाकं ब्वना स्वया, बांलाः जू ।" थुकिं जितः न्हापांगु फ्वसा दत ।

अनंलि बर्माय् च्वं च्वनाबले हे आःला 'यःम्हम्ह्याय्' सफू स्नय् पिदना सकसिया यःम्ह नेपाः देया म्ह्याय् जुया च्वने धुंकल जुइ धकाः मती, तर थन थ्यंका नं छुं मजूनिगु खना भचा निराश थें नं जुल ।

वंगु दत्या ति न्ह्यवः थ्व छको बांलाक जाँच याये माल धकाः कविजु न्ह्यचिला दिल, सीघलय् वय्कः, सहोदर सुदर्शन व स्वयं च्वना च्यान्हु भिन्हु कँपी सचे यायेगु ज्या जुल । लिपा छु मती वनथें, का छः पिसं हे थ्व ज्या याना बिज्याहुँ धकाः ग्वःछिं तोता बिल । थःमं तुं क्वचायेक स्वया यंका कविजुयात लः ल्हाना बिया । अनं लिपा दक्व भार थःमं कुबिया बय्कलं थ्व सफू भीगु न्ह्योने ब्वयेगु अथक परिश्रम याना दिल । गुगु धात्थें प्रशंसनीयगु ज्या खः । वय्कलं जक थुलि थ्व ज्याय् ध्यान बिया ल्हाः तया मदीगु जूसा थ्व सफू थुलि याकनं पाठक वर्गपिनि न्ह्योने तये हये फइ मखुगु खः । उकिं वय्कः गुलि जक धन्यवादया पात्र जुया च्वन, धाये माःगु खँ मखु । थ्व ला तःकूगु हे फ्वसा जुल ।

अन्तसः थ्व सफू अनुवाद यानाबले व आः सफू पिदनेत गुलि तक महानुभावपिसं विभिन्न कथं सहयोग व सहानुभूति क्यना बिज्यात, दिल, इपिं सकसितं दुनुगलं निसें धन्यवाद देछायेगुया नाप नाप थुगु घटनायात थःगु हे देशया छम्ह वीरांगणायागु सजीव घटना धकाः सीका काये बहःगु , काये योग्यगु आदर्श व नमुना कया प्रकाशनीय गुण प्रकाश याना दुनुगलं निसें लसकुस याना सुरक्षा याना कया बिज्यात वा दिल धाःसा लेखकया आकांक्षा गथे पूर्ण जुइगु खः अथे हे अनुवादया मनोकांछा नं पूर्ण जुल धकाः धाये दइगु जुल ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
श्री सुमंगल विहार
ललितपुर ।
कार्तिक ४, २०२७

Downloaded from http://dhamma.digital

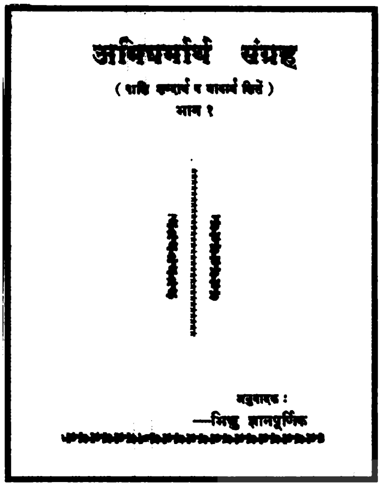
अभिधर्मार्थ संग्रह

(पालि शब्दार्थ व भावार्थ लिसें)

भाग १

अनुवादक :

—भिक्षु ज्ञानपूर्णिक

अभिधर्मार्थ संग्रह

पालि शब्दार्थ व भावार्थ लिसें (भाग १)

छत्वा खँ

लयताया खँ खः थौ थ्व 'अभिधर्मार्थ संग्रह' सफू शब्दार्थ व भावार्थ स्वपय् पालि नापं स्वाका स्वंगू काण्ड जक जूसां पिदना च्वंच्वन । थुकी थःगु प्रयास व कुतः स्वया नं मेमेपिं सहृदय व्यक्तिपिनि प्रयत्न अप्वः जुया च्वंच्वंगु दु । न्हापां अथवा प्रकाशनय् वये न्ह्यवः थुकिया कापि च्वयेगु ज्या, व लिपा हानं छको प्रेसय् थ्यंकेत कापि ल्ह्ययेगु ज्या केहैं उत्पलवर्णा याना बिल; प्रेसय् वना प्रुफ् काः वनेगु व ब्यु वनेगु ज्या किजा श्रामणेर सुनन्द । अले दकले सकले थाकूगु व सफू पिदनेत मदयेकं मगाःगु आर्थिक समस्याया भार जक मखु विभिन्न कथं सामना याये माक्व दुःख कष्ट दक्वया भार नं कुबिया अथक परिश्रम याना बिज्याम्ह हेराकाजी (सुइका) उपासक जुल । साथ साथय् थःगु अमूल्य समय बिया 'निगू शब्द' च्वयेगु ज्या थःगु ल्हाती कया सफूया महत्वपूर्ण भूमिका च्वया बिज्याःम्ह जुल सहोदर भिक्षु सुदर्शन । अनं मेपिं जुल हस्ते धायेवं हाइँसे धका रथ साला बिज्याइपिं श्रद्धालु महानुभावपिं । थुपिं सकलें जिगु दुनुगःया भिंतुनाया पात्रपिं जुया च्वंच्वन । उकिं सकसितं भिंतुना मधासें च्वने मफु- भिंतुना !

आशा व विश्वास दु, थथे हे सकसिगुं सहयोग व सहानुभूतिद्वारा हाकनं हाकनं थुजोगु धर्म व भाषा सेवाया ज्याय् ल्हाः तयावं यंका च्वने दइ ! अस्तु ।

Dhamma.Digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
श्री सुमंगल विहार
भाद्र १, २०२८

Downloaded from http://dhamma.digital

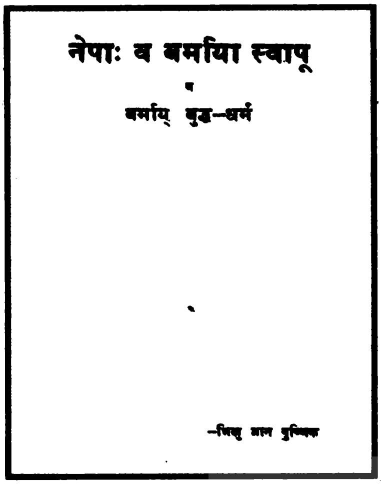
नेपाः व बर्माया स्वापू
व
बर्माय् बुद्ध-धर्म

—भिक्षु ज्ञान पुण्यिक

नेपाः व बर्माया स्वापू
व
बर्माय् बुद्ध धर्म

निगु शब्द

जि बर्माय् तः द मछि च्वना बौद्ध धर्म अध्ययन याना वया । बर्माय् विद्या अध्ययन याना च्वना बले मती तया च्वनागु खः नेपाल व बर्माया मैत्री बः लाके माः । अथे मती तया बर्मा लिहाँ वया "नेपा व बर्माया स्वापू" नामं सफू छगू च्वया ।

तःदं लिपा श्री कवि केशरी चित्तधर दाइया कुतः लं मनं तुना थें थ्व सफू पिदन्के स्वन । थुकिया श्रेय ला चित्तधर दाइ यात हे दु । उकि वेकया प्रति जि कृतज्ञ जुया ।

थ्व सफू स्वर्गीय हर्षरत्न (भाइ साहु) या पुण्य स्मृतिस शान्ति व निर्वाण कामना यासे श्रीमति लक्ष्मीप्रभां छापे याना धर्मदान याना दीगुलि बयेकःयात नुगलं निसे धन्यवाद दु ।

प्रुफ स्वया प्रेसे बिज्याना छापे यायेगु ज्या पूवंका बिज्याःगुलि अश्वघोष भन्ते यात लोमंके फै मखु ।

सफू बाँलाक छापे याना ब्यूगुलिं चांमुन्द्रा प्रेस नं धन्यवाद पात्र जू ।

ज्ञानपुण्णिक
श्री सुमंगल विहार
२८, बैशाख २०२९, ललितपुर ।

Downloaded from http://dhamma.digital

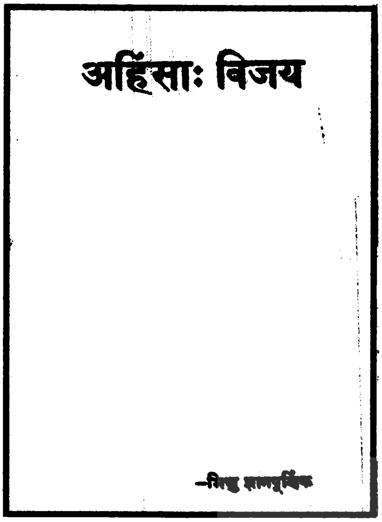

अहिंसा विजय

छुं खँ

जग, थ्व संसार घःचाःथें चाह्यू । उकिं च्वःप्वः खने मदु । न त थाः गाः दुः न दिपु हे । अतः थ्व चित्र नं खः अले विचित्र नं । थन अने तनेगु घटनात दु, संयोगत दु, संसर्गत य सम्मिश्रणत दुः गुकिंया ल्याःचाः मदु । थन थह्यंपि दुये क्वह्यंपि नं दु । तःधं धाःपिं दुथे चीधं धाःपिं नं दु । पण्डित धाःपिं दुथे अतिपण्डित धाःपि नं दु । पशुत दुथें नरपशुत नं दु । पित्याः प्याः चाःपिं दुथें पित्याकी प्याः पि चायेकीपिं नं दु । शोषकत दुथें शोषितत नं दु । अन्याय दुथें अत्याचार न दु । हिंसा दुथें बर्बरता नं दु । थन क्वत्यलीपि दुथें क्वत्ययेका च्वंपि नं दु । थन न्हुत्तु न्हुइपि दुथें न्हुत्तु न्हुइका च्वंपि नं दु । _वथें_वथें थन सकतां सकतां दु ।

अले_अले गबले थन थुकिया लिचः क्यनीपि व बीपि खने दया वइगु, व दयेक वइगु खः, अबले इपि इपि सकसितं हे मनिना वइगु, मजिया वइगु, मछिना वइगु, आच्छु आच्छु मिना वइगु, छु याये गथे याये धयाथें जुया वइगु, मिखां छुं मखना वइगु, हीमी चाया वइगु, बुद्धि व विवेक धाःगु फ्वसा वया वइगु, अले छु मानि, सुला च्वंगु धंवा छ्वाराक्क पिहाँ वया बीगु । शास्त्र वः कयाः, गुरु धाःपिं वः कया धर्म बः कया, नर्कया ख्याःच्वः बिया, स्वर्गया बांला व हिसि क्यनां मज्यूपिं, मभिंपि मनीपि धाक्व पुरोहित खण्डहालंथे होमे याना छ्वयेत स्वइगु । थुकिया विरुद्धय् म्ह ग्वाना, हि क्याना, मि च्याना क्रान्ति धाःगु भःदना वइगु । संघर्ष थाय् काइगु । तर थ्व हानं बँग्वारा ह्याउँकीगु जुल कि लोक अपवादं बचे जुइ मफइगु ! हिटलरया दशां कःवइगु !! उकिं थुजागु अवस्थाय् बोधिसत्व आदर्श छु गुजागु संघर्षया लंपु ज्वना लिचः हइगु खः, थुइके माःगु दु ।

बुद्धया धापू दु "त्याम्हसिया शत्रु आपाः दइ, बूम्ह मकयकुना द्यने माली । त्याबु-चीका शान्त प्रकृती च्वने फुम्हसित याउँसे च्वनी ।" बोधिसत्व चरित्र थुकी हे दिना च्वंगु दु । सत्य व असत्यया घात प्रतिघातय् बोधिसत्व चरित्र थःगु गतिं न्ह्यानावं वना च्वनी, गुबले तक छुं निष्कर्षय् थ्यनी मखु । इतिश्री छुकिं जुइ 'सत्य मेव जयते' या अधारय् बिचाः याये माली 'खः वा मखु' ज्यू वा मज्यू !'

थुकिया निंतिं ब्वमिपिनि न्ह्योने थुगु सफू लःल्हाना च्वनागु दु उखें थुखेंया टुक्रा टाक्रा पुचः चिना, बुद्ध सम्बन्धी घटनात स्वात्तु स्वाना, मनया नुगः खँ व्हत्तु व्हना । उकिं थ्वयात न अनुवाद धायेछि, न सम्पादन, न त व्यक्तिगत विचार धाराया लेखन ! यःगु थजु थ्व छगू सर्वसम्मत सफू खः साइजया दृष्टि, डिजाइनया पहलं, पौ व देबः आखः दुगु आदि आदिया कारणं ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थथे थ्व सफू छिकपिनि न्ह्योने ब्वये दुगु मेतां मखु श्री नीलरत्न तुलाधर असन ध्याकुछे परिवारपिसं श्रद्धा तया ग्वाहालि बिया माःगु माक्व सहयोग याना दीगुलि खः । अले थथे ग्वाहालि यायेत स्वापु स्वाका ब्यूम्ह तता अनागारिका धम्मवती गुलि जक लुदं फुदंगु नुगः दुम्ह जुइ धाये माःगु खँ मखुत । थौंकन्हेया अवस्थां छगू सफू पिकायेत गुलि भासं ल्हाकेमाः सुयातं कना च्वने माःगु मदु । साथ साथय् लिमला फमला भूमिका च्वया बिया बिज्याःम्ह सहोदर भिक्षु सुदर्शन, यले यले थ्यंक प्रुफ बी हया तःफाःगु नुगः क्यंनीम्ह शाक्य प्रेसपि गलि जक हःपाःबी न्ह्यापि जुइ स्वतः हे सिद्ध जुया च्वंगु दु ।

उकिं सकले निर्वाण-प्रार्थी सहयोगी श्रद्धालुपि व हःपाःमि फुकसितं थुजागु हे ज्या-खँय् सदां धयाथें ल्हाः तयेफुपिं जुया देश धर्म भाषा जनसेवा याये फुपिं जुइमाः धका सुवाः ब्युब्युं दुनुगःया भिंतुना प्वंका छुं खँ ब्वया च्वना ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
श्री सुमंगल विहार
नुगः, लुँखुसि, यल । २०३१/९/७

Downloaded from http://dhamma.digital

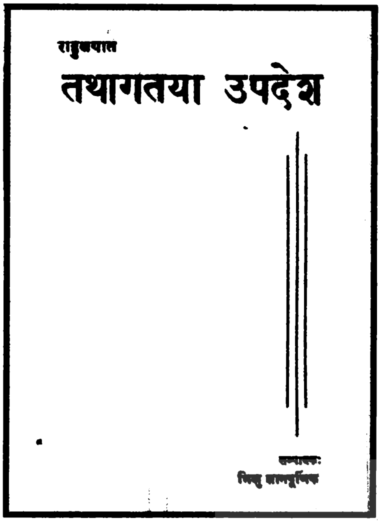

राहुलयात तथागतया उपदेश

न्हापांगु संस्करण कथं

छ्वत्वाः खँ

कुमार राहुल, शाक्यपुत्र राहुलभद्र शिष्टभाव व भद्रत्वया महान प्रतीक खः । वस्पोलयागु प्रत्येक पलाखय् भद्रत्वया चिं प्रतिबिम्बित जुया च्वंगु दु । यदि भीसं बौद्धत्वं जाया च्वंगु सभ्यता व शिष्टाचारया अनुकरण यायेगु खःसा राहुलयागु शुद्ध व स्वच्छगु आदर्शयात थः नाला कायेगु अत्यावश्यक खने दु ।

राहुलयाकेथें जाःगु सुसभ्य व सुसंस्कृत पहः चहःया अभावं थौं भीपिं गुलि कलंकित व अपरिष्कृत खः, भीसं मह्येकुसे हे स्वीकार याये माली ।

थौं भीसं पाश्चात्य सभ्यतायात जक च्वन्ह्या कथं खंका थःगु देश, काल, परिस्थिति व लः फय् निभाःयात ल्वःगु सभ्यतायात तंका च्वना । गुगु धात्थें उत्कृष्टगु च्वन्ह्यागु संस्कृति खः, उकियात थः नाला इपिं इपिं मनूत सुसभ्य व सुसंस्कृतपिं जुया वन, हानं गुकी न्ह्या वना इमिसं थःगु जीवनपथयात निष्कंटक याना वन, व हे संस्कृति व सभ्यता प्रति भीपिं गुलि उपेक्षित ! थ्व छु माजु मल्यूसे ब्वाजु लीगुया ज्वलन्त प्रमाण मखुला ? अथे नं भीसं थःगु गौरवयागु गौरव भाःपी फुगु मखुनि । प्रतिष्ठायात प्रतिष्ठाया रूपय् कायम यायेगु कुतः भीक् मदुनि ।

बौद्ध संस्कृति व आर्य सभ्यतायात थःगु याना थःपिं थःगु तालं हे न्ह्याः वने दयेकेगु खःसा राहुलं ब्यूगु आदर्श बुद्धं क्यंगु लँपुइ न्ह्याज्यां मवंसे मगाः । माँ-बौ, दाजु-किजा, इष्ट-मित्र सब्रह्मचारीपिं वथें आचार्य गुरू आदिपिनि प्रति बौद्ध आदर्श छु गुजागु अभिव्यक्ति अभिव्यक्त यानाच्वन, उकियात सीकेगु निंतिं राहुलयात तथागतया उपदेश पठनीय, पठनीय जक मखु अत्यावश्यक कथं अनुकरणीय नं खः ।

अवस्था अवस्था स्वया तथागत राहुलयात बिया बिज्याःगु उपदेश गुलि त व्यवहारिक जू हानं गुलि त लाभदायक खः मानवीय मनोविज्ञानयात क्वथीक स्वया प्रयोगय् हइपिनि निंतिं सरलथें च्वना नं थुइके थाकुगु, याउँथें जुया नं भ्ह्यातुया च्वंगु, द्योनेसंथें खने दया नं दुग्यःगु, गम्भीरगु, खंके थाकुगुलिं सी दु । राहुलं थःमं व्यक्त याना च्वंगु धापुं नं थुकियात समर्थन याना च्वंगु दु ।

भौतिकपक्ष व आध्यात्मिक-पक्षयात समन्वयात्मक कथं मिखा ब्वये फुसा तिनि यथार्थ ज्ञानया दर्शन जुइगु बौद्ध दृष्टिकोणया प्रतिपादन थुकी जुया च्वंगु दु । उकिं थ्व उपदेशयात भीसं थुइका राहुलयागु भद्रत्वं थःत छाय्पिया जीवन सार याना काये फुसा अवश्यं भीत तःधंगु सार प्राप्त जुइ ।

थुगु सफु प्रकाशनया निंतिं दाता चूलाका ग्वाहालि याना बिज्याम्ह तता अनागारिका धम्मवती लिसें प्रकाशक जुया सहयोग प्रदान याना बिज्याःपिं धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया श्रद्धालुपिनि प्रति व यलय्

Downloaded from http://dhamma.digital

थ्यक प्रुफ बीके हया जितः अःपुका बिया बिज्याम्ह थाकू नायो श्री मंगलमान शाक्यजु तथा शाक्य प्रेसया सकल सहयोगीपिनि प्रति आभारी जुयाच्वना ।

अन्तय् थुकथं हे ग्वाहालि याना सकसिनं बुद्ध-शासन समाज व साहित्ययात तिबः बिया ब्वलंके फयेमाः धका आशिका यानावं च्वने ।

०३३।१२।२६

निगूगु संस्करणया खँ

द्वितीय संस्करण नं याकनं पिकया ब्यूगुलिं धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीयात हानं छकः कृतज्ञता प्रकट याना ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
मणिमण्डप विहार, पटको यल ।
२९।३।२०३६

Downloaded from http://dhamma.digital

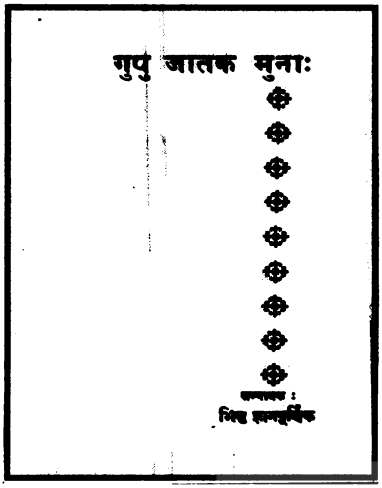

गुपु जातक मुना

छुं खँ

थौयागु युग शिक्षाया युग खः । न्ह्याथिंजाम्हसित नं शिक्षा आवश्यक जुइ धुंकल । मसः मस्यूगु सयेके सीकेगु शिक्षा खः । मस्यू मथूगु सीका थुइका बीगु शिक्षा खः । शिक्षा दत कि मनू शिक्षित जुइ । वयाके बांलागु गुणत यक्व दइ । व शिष्टाचारी जुइ, भलादमी जुइ । सभ्यता दुम्ह व सुसंस्कृतम्ह जुइ ।

तर गबलें गबलें शिक्षा शिक्षित जुइत मजूसे अहं मम भाव वृद्धि यायेत जू वने यःगुलिं शिक्षा सयेके सीकेगुली नं थौं कन्हे बडो हे होश याये माःथें च्वं । शिक्षा जक धयां मज्यू छु गुजागु शिक्षा खः, ल्यये माःथें च्वं ।

शिक्षाया प्रकार तताःजि दु; सामाजिक, राजनीतिक, आर्थिक, धार्मिक-शिक्षा, अथे हे मेमेगु नं । छगू छगू शिक्षाय् यक्व यक्व कच्चा मच्चात दु । नाना पण्डितया ग्वाचय् जा था धाथें शिक्षा तताःजि दुगुलिं हे शिक्षा सयेकीपिं नं ताल तालयापि दया वया च्वन । अथे मजुइक शिक्षाया गुगु उद्देश्य खः, व अनुरूप जुइ कथंया शिक्षा मानव मात्रयात अत्यावश्यक खने दु ।

मनूयात नये त्वने पुने जक दयां मगाः । वयात थःगु जीवन आः नं लिपा नं सुथं लाकेगु लँपु क्यनीगु शिक्षा नं मदयेक मगाः । बिना नैतिक गुण धर्मया अभिवृद्धिं मनू मनू जुइ फइ मखु । उकिं गुगु गुण धर्म दयेकेत थःथःपिनिगु मन, वचन व कर्म भिंका जीवन थाते लाकेत थःगु जीवन लिसे स्वापु दया च्वंगु घटनां जाया च्वंगु खँत नं शिक्षाया रूपय् ग्रहण यायेगु मानवया परम कर्तब्य खः । थुगु कर्तब्य पथय् न्ह्यग्वाका संसारयागु स्थिति थुइका न्ह्यलं चायेका बीगुली जातकं तःधंगु भूमिका म्हिता च्वंगु खँ छपु निपु जातकीय घटना लुमंकेव हे सी दु ।

थ्व हे प्रसंगय् मखादेवादि गुपु जातकं छु छु धया च्वना; छको सारांश कथं नुगलय् थनेगु बेश जुइ ताया । – तुयुगु सँ छपु बुया वयेवं थारान्हुया जीवनया अस्थिरता खंम्ह महान् ऐश्वर्यशाली जुजु मखादेवं *मखादेव जातकय्* धया च्वन, "थ्व जिगु आयु हरण याइगु तुयु-सँ छ्यनय् बुया वल । देवदूत प्रकट जुल । आः थ्व जिगु प्रव्रजित जुइगु (अथवा संसारय् बुत्तुबुला जुइगु तृष्णादि स्वभावयात तोता छ्वयेगु) समय थ्यंक वःगु खः ।"

थुकी तप तया *सुख-विहारी जातकय्* दुथ्याःगु घटनां छु धयाच्वन, भद्दिय स्थविरयागु वर्तमान अनुभवं पिज्वःगु प्रव्रजित जुइ धुंका ब्यक्तयाःगु वस्पोलयागु उद्‌गार वर्णन छको थुकथं लुमके "आः जि अरहन्त जुल । सुं पाले पहरा नं म्वाल । अहो सुख ! अहो सुख !!" अले थ्व हे जातकय् बोधिसत्त्वया थकालिम्ह शिष्ययागु उद्‌गारयात पुष्टि याइगु थ्व धापू नं कम रोचक मजू, "गुम्हसित मेपिसं रक्षा मयाः । गुम्हसिनं मेपिन्त रक्षा मयाः । राजन् । कामगुणय् अनपेक्षितम्ह व हे ब्यक्ति सुखं च्वनी ।"

Downloaded from http://dhamma.digital

शिक्षित खः व मखु, ज्ञां दु व मदु, बुद्धि गाः व मगाः, विवेकी जू व मजू गुलि पाः थ्व खँ लक्खण जातकं बालाक सूचित याना च्वं । – "सदाचारी जुया श्रेष्ठ जीवन हना च्वंम्ह व्यक्ति उन्नति हे जुइ । थःगु जाति समूहयात ल्यू ल्यू तया वःम्ह लक्षण मृगयात स्व । जाति संघ अलग जुया याकचा वःम्ह थ्व काल मृगयात छिमिसं खन मखु ला ?" थ्व गुजागु प्रशंसा व उपहाश !

रस-तृष्णा गुलि ग्यानापु *वातमिग जातकं* ध्वाचुक धया च्वंगु दु, "निवास स्थान वा पासापिनिगु सहवासया आशक्ति रसया आशक्तिथें मभिं मजू । घोर जंगलय् च्वनीम्ह चलायात नं रसद्वारा संजयं बसे काल ।" अनमेल विवाहया कारणं गुलि गथे दुःख सी माले यः, व गुलि खतरनाक *सत्तु-भस्त जातक* थुकिया ज्वलन्त प्रमाण खः । "थीया चरित्तं देवो पि न जानाति = अर्थात् मिसायागु चरित्र द्यवं तकं सीके मफु" थ्व खँ गुलि सत्य खः, थ्व नं थुकिं क्यना च्वंगु दु ।

अधार्मिक जीवनवृत्ति व जात्याभिमान गुलि भयानक थुकिया बारय् *सतधम्म जातक* **बडो व्यंगात्मक** व मार्मिक जू । अले *चुल्ल पदुम जातक* ला मिसा चरित्र ब्वयेगुली व स्त्रो-माया विचित्र धका क्यनेगुली थःगु हे पहःयागु जुल । अथे हे मानव चरित्र छु छु गथे थे जुइ यः, इमिगु रहस्य छु खः, सत्यया वास्तविक प्रभाव गुलि च्व न्ह्या, थुमिगु चित्रणय् *कण्हदीपायन जातक* कम महत्वपूर्ण मजू ।

वथें तुं मानव - कामना, इमिगु इच्छा व आकाक्षाया स्वरूप छु खः, कामना गुलि दुष्कर त्याज्या खः *गंगमाल जातक*या थ्व न्ह्यसःया लिसलं बांलाक धया च्वं, "जित निभालं छ्वयेका च्वंगु मदु । जित कामनातयेसं छ्वयेका च्वन । हे राजन्, जिके अनेक प्रकारया कामनात दु । इमिसं जित छ्वयेका च्वन । निभालं मखु ।" साथय् चायेका च्वनेगु विवेक गुलि ग्यसुला थ्व नं थ्व हे जातकं थथे धका न्ह्यब्वया च्वंगु दु, "हे कामना ! जिं छंगु हा खंके धुन, छ संकल्प-विकल्पं जन्म जुइम्ह खः । आः जि संकल्प-विकल्पतयेत थने मखुत । थुकथं हे कामना ! छ खने दयेक वये फइ मखुत ।"

वस्तुतः मानवया मूल्यांकन जातकया घटनातयेसं प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रूपं याना च्वंगु दु । गबले थुकियागु महत्व प्रत्येक मानवं थुइकी, अबले इपिं धात्थें शिक्षितपिं जुइ फइ । थ्व सूचं नैतिक शिक्षाया भण्डार जातकं बिया च्वंगु दु ।

थ्व *"गुपु जातक मुना"* सम्पादित सफू पिकायेत श्रद्धा तया बिज्यापिं बुद्धमाया शाक्य व वस्पोलया काय् जुजुरत्नपिं अति हे सौभाग्यशालीपिं खः । गुपिंनिगु श्रद्धाया स्वाँनं याना सकसितं नैतिक शिक्षाया सुगन्ध इना बीगु सुअवसर चूलाका बीगु प्रेरणा बिया बिज्याये फत । थुगु ज्याय् हःपाः ब्यूम्ह हेराकाजी सुजिका, च्वयेगुली ग्वाहाली ब्यूम्ह केहें अनागारिका उत्पलवर्णा वथें सफू याकनं पिथनेगुली थाकु मचासे थःगु कर्तव्य पूवंका बिज्यापिं सुभाष प्रिन्टिङ्ग प्रेसया परिवारपिं सकसिगुं प्रति जि अतिकं आभारी जुया च्वना ।

अन्तय् थुकथं हे सहयोग व ग्वाहालि बिया सकलें बुद्ध-शासन, शिक्षा, समाज व नैतिकतायात ब्वलंके फुपिं जुइ फयेमाः धका सदां आशिका यानावं च्वने ।

सम्पादक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
नगर मण्डप श्री कीर्ति विहार,
०३४ भाद्र १२ गते, कीर्तिपुर ।

Downloaded from http://dhamma.digital

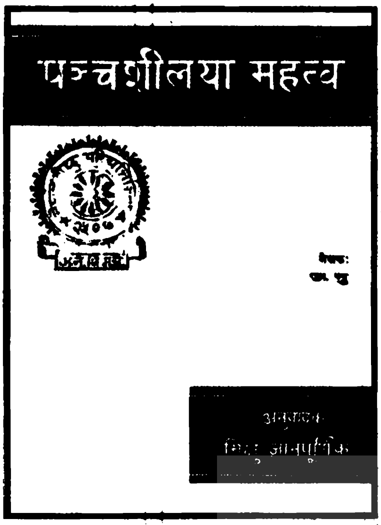

पञ्चशीलया महत्व

प्राक्कथन

पञ्चशील पञ्च व शील निगू शब्द स्वाना च्वंगु शब्द खः। पञ्च न्यागू संख्या सूचक शब्द खःसा शील सामान्य कथं भिंगु आचार अथवा सत्+आचारयात व्यक्त याइगु शब्द खः।

बौद्ध साहित्यय् शीलयात समाधानादि विभिन्न अर्थ कथं व्याख्या याना तःगु दु। समाधान अर्थय् शीलया अभिप्राय खः, कायिक व वाचिक कर्म अनर्थ कथं मजुइक उखे थुखे मछ्वःसे बालाक सुरक्षा याना तयेगु।

शरीर व वचनयात सुशिक्षित जुइक कुशल धर्मया लिधंसा जुइगु व शरण स्थल जुइगु उपधारण अर्थय् नं शील शब्द प्रयोग जू। उकिं शील ब्याक्क भिंगु गुण-धर्मया हा खः, मा खः।

प्रकृति शरीरय् छ्योंया गुलि महत्व दु, अथे हे निर्दोष गुण-धर्म रूपी शरीरय् शीलया नं उलि हे महत्व दुगु भाव अर्थयात कया 'सिस' शब्दय् नं 'स' यात 'ल' याना 'सिल' धाइ। गथे छ्यों मदुगु शरीर अस्तित्व हीन खः, वथें हे शील रहितगु गुण-धर्मया सत्ता अस्तित्व हीन खः।

शीलया मेमेगु नं आपालं अर्थ दनि। इपिं फुकया उल्लेख थन सम्भव मजू। वथें शीलया प्रकारान्त भेद नं तःताजी दु।

विशेष याना थन भीसं सीके माःगु छु धाःसा भोग- प्राप्ति व पुण्य-प्राप्ति अर्थय् न्ह्यागु पालन यायेगु बाहिरिक विधिविधान दक्वं शील मखु। छायधाःसा उकिं मनूयात धात्थेंगु जीवनोपयोगी लिधंसा दये फइ मखु।

बाह्य विधि-विधानय् तःक्यनां मनूतयेसं छु जक मया; गुलिसिनं शीलया नामय् प्यपां चुया जुइगु, कचिगु जक नइगु, घाँय् नापं नइगु, थल बलय् तया मनःसे बँय् समेतं अथें तया नइगु, याना च्वनी। गुलिसिनं ला भाय् समेतं मनुखथें मल्हाःसें च्वना च्वनी। द्यंसा बँय् द्यनी। दिसा पिसाब तकं विकृत रूपं याना च्वनी।

बौद्ध दृष्टिं थुजागु शीलयात विभिन्न कथं नामांकित याना " गोसील, कुक्कुरसील, सकुणसील " आदि धया तल। थुकियात मनुखं पालन याये बहःगु शील धका बौद्ध दृष्टिं धया मतः बरू अन्धविश्वासं जाया च्वंगु मिथ्या धारणाया भ्वलय् दुथ्याका तल।

शील धयागु प्रतिष्ठित रूपं समाजय् याउँक व अःपुक म्वायेत व सुशिक्षित व सभ्य गुणयुक्त आदर्श जीवनयात सुवासित यायेत मदयेकं मगाःगु समाज सुव्यवस्थित याइगु मानव धर्म खः। शीलं आरक्षितगु प्रत्येक मानवया चित्त सन्तोष प्रदायक जक मजुसे प्रबलकारी नं जुइ।

मनू समाजय् च्वनी, अन हे व ब्वलनी। सामाजिक आस्था व प्रतिष्ठा प्राप्तिया निंतिं व अति इच्छुक नं जुया च्वनी। विना नैतिकतां थ्व आकांक्षा पूर्ति सम्भव मदु। अले नैतिकता धयागु शील गुण-धर्म दुसा

Downloaded from http://dhamma.digital

तिनि प्रभावकारी जुइ । अथे जुया हे भगवान बुद्ध शीलयागु गुण वर्णनय् दुने थथे आज्ञा दयेका बिज्याःगु जुइमाः :-

१. गृहपतिपि ! शीलवान् शीलयुक्त व्यक्ति प्रमादि जुइ मखुगुलिं आपालं धन सम्पत्ति प्राप्त याइम्ह जुइ ।
२. ख्याति प्राप्तम्ह, यश व कीर्ति फैले जूम्ह जुइ ।
३. क्षत्रिय, श्रमण, ब्राह्मण व वैश्य न्ह्यागु सभाय् वंसां निर्भीकम्ह, निःसंकोचम्ह जुइ ।
४. होश दयेका मरण जुइ फुम्ह जुइ ।
५. मरणं लिपा नं सुगत्ती थ्यनी ।

थुपिं फुकं नैतिक चरित्रवानम्ह व्यक्तियात समाजय् पाखें प्राप्त जुइगु महान उपलब्धि मखुला ? वास्तवय् शीलवान् सदाचारी व्यक्ति प्रति दुगु सामाजिक विश्वासया हे प्रतीक थुपिं लाभत खः ।

देशय् शान्ति सुरक्षायात कायम याये निंतिं अनेकौं किसिमया दण्ड विधानत निर्माण जुया च्वनी । थुकियागु आवश्यकताया मूल कारणतयेगु अन्वेषणय् वन धाःसा दुश्चरित्र, अनैतिकता, कर्तव्यहीनता आदि शीलया विपक्षी स्वाभावत न्ह्योने च्वं वइ । अथे जुया हे जुइ विश्व सम्राट् चक्रवर्तीया विधान हे पञ्चशील जुया च्वनीगु खँ लिसें अबले देश, राष्ट्र समाज समेतं शान्ति सुरक्षाद्वारा व्यवस्थित जुया च्वनीगु खा विभिन्न धर्मग्रन्थय् उल्लेख जुया च्वनीगु खँ विभिन्न धर्मग्रन्थय् उल्लेख जुया च्वनीगु । विशेषतः बौद्ध धर्मग्रन्थय् । थुगु "पञ्चशील सम्बन्धी" चिकिचाधंगु सफुती उल्लेख याना तःकथं पञ्चशीलयागु नामाकरण नापं " चक्रवर्ती नियम" जुया च्वंगु क्यना तःगु दु, गुगु बर्माया भूपू. प्रधानमन्त्री ऊ. नुं बर्माया रंगून शहरय् दुने क-बा-ए धयागु विश्व शान्ति चैत्य स्थलया अर्न्तगतय् लाःगु छट्ठ संगीति महापासाण गुफाय् आयोजित गोष्ठी बिया दीगु भाषणया अनुवादित रूप खः । थुकी वयृक नं पञ्चशील समाजया निंतिं गुलि आवश्यक, थुकियागु अभावय् सामाजिक ढांचा गुकथं जू वनी आदि खँत प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रूपं उल्लेख याना दीगु दु । पञ्चशील पालनया अभावय् मानव समाजयागु भविष्यया स्थिती खने दः वइगु अव्यवस्थित स्वरूपं वयृकयात गुलि चिन्तित व आकुल ब्याकुल जुइका तल व नं थन सुला च्वंगु मदु ।

चारित्र शीलय् दुथ्याःगु गुण धर्म प्रति दृष्टि ब्वये फत धाःसा वयृकया चिन्ताया कारण पञ्चशील अभावगु समाज छाये जुल धयागु खँ स्पष्ट जुइ तया :-

कल्याणमित्र सत्संगत यायेगु, बाँलाःगु खँय् दुनुगलं निसें साधुवाद बिया सहमती प्रकट यायेगु, मेपिनि अपराधय् क्षमा बीगु शक्ति दयेकेगु, मेपिनि गुण प्रकाश यायेगु, थःगु दोष सुधार यायेत आत्मावलोचना यायेगु, निर्दोष ज्याय् अलसी मजुसे कुतः यायेगु, रोगीपिनि सेवाय् उत्साह दयेकेगु, ज्ञातृ वर्गयात धैर्य बीगु, माःपिंत माः बले फुकथं ग्वाहालि यायेगु, अपराधीपिंत अपराध यायेगु अनुबल मबीगु, बरू सुधारया निंतिं प्रयत्न यायेगु आदि ब्याक्कं चारित्र शीलया अंग खः । वथे हे आदर गौरव तये बहःपिन्त आदर गौरव तयेगु, पूजा व सन्मान यायेगु, बृद्ध बृद्धापिं माँ-बौपिन्त थःगु क्षमता अनुसारं पालन पोषण यायेगु, उपकारया प्रत्युपकार यायेगु आदि गुण धर्म नं चारित्र शीलय् दुथ्याः । अले थुकिया अभावय् समाज अव्यवस्थित जुइगु खँय् ऊ. नु जुं भविष्यया मानव समाजप्रति चिन्ता व्यक्त यातं छुं आश्चर्य जुइ मताः ।

वयृकलं शीलया महत्ता व उकिया पालनय् दये माःगु दृढता साधारण मनूतयेत समेतं थुइका बीया निंतिं थुगु भाषणय् दुथ्याका दीगु जातकीय वर्णन नं थन कम महत्वपूर्ण मजू ।

Downloaded from http://dhamma.digital

खतु थुगु **पञ्चशील सम्बन्धी** ऊ. नुयागु भाषण स्व. अनागारिका मुदिता अैयाया नामं श्रद्धेय भिक्षु कुमारकाश्यपया श्रद्धां पिज्व:गु ऊ. नुया भाणण संकलन सफुती दुथ्याकेया निंति. अनुवाद जूगु खः । तर श्रीमती आशामाया शाक्य(कुटीबाहा) पाखें धर्मदान रूपय् चिकिचा धंगु अलग सफूया रूप कया पिहाँ वयाच्वंगु खः ।

थ्व सफू च्वयेगु ज्याय् ग्वाहालि ब्यूम्ह सुश्री अमिता धाख्वा बि.एस.सी. परियत्ति सद्धम्मपालक अनुवादय् ग्वाहालि या:म्ह अनागारिका उत्पलवण्णा (चिनी) परियत्ति सद्धम्म कोविद, प्रुफ स्व:म्ह भिक्षु शीलभद्र, धुवांधु प्रेसय् वना प्रुफ कावनेगु व ब्यूवनेगुली अलसी मचासे ग्वाहालि ब्यूम्ह श्रामणेर पञ्ञालोक व हिमी मचासे धाबले धा:कथं ज्या खँ याना ग्वाहालि बिया च्वंपिं शाक्य प्रेसया नायः प्रमुख प्रेस परिवारपिं नं गाक्कं धन्यवादया पात्रपिं जुयाच्वन ।

अन्तस श्रीमति आशामाया शाक्य (कुटीबाहा) यात कृतज्ञता व धन्यवाद देछाया थुगु सफूया पाखें लौकिक व लोकुत्तर सम्पत्तिया महान फल लाभ याना काये फयेमा धका आशिका याना च्वनागु जुल । अस्तु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
मणिमण्डप विहार,
पटको, यल ।
१ बैशाख २०३६

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

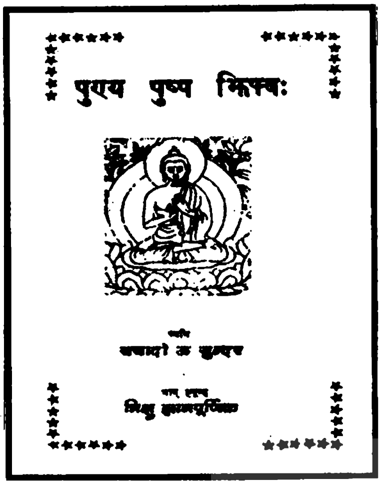

पुण्य पुष्प फिफ्वः स्वां

छुं खँ

मानव मन अजुगति चायापु । छगु रूपं थ्व गबलें मच्वं । हित्तु हिला वना च्वने यःगु थ्वया स्वभाव । थ्व मन गबलें बाँला, हिसि दु, चत्त च्वं । यइपुसे फः फः धाः । गबलें बाँमला, हिसि मदु, चत्त मच्वं । बिसिद्धि वरव्वाः थ्वरव्वाः मदु । मयइपुसे भः भः धाः । थथे जुइगु मेता कारणं मखु । ज्यू कथं खः कथं सही रूपं बिचाः जुइगु, लुइगु अवस्थाय् थ्व सर्वांग रूपं यच्चुसे । तर अखतं मज्यू कथं बेढंगं बिचा जक छु जुइगु खः , लुइगु खः थ्वया स्वरूप हे पाना वनीगु । उकि थ्व मनयात खः थाय् ज्यूथाय् भिंथाय् लाकेत तःसकं होश यायेमाः, तयेमाः । न्ह्यलं चायेका च्वने फयेकेमाः । थ्व हे खँयात बांलाक थुइका बीत थुगु सफू "पुण्य पुष्प फिफ्वः" भीगु न्ह्योने थ्यना च्वन । नस्वाःगु बांलागु शोभा दुगु यइपुसे हिसि दुगु दुने दुनें ह्वया च्वंगु स्वाँ फिफ्वः । थ्व नुगः यचुकीगु स्वाँ खः । मति व गति भिंकीगु स्वाँ खः ।

थुकिया मू च्वमि बर्माय् महाशी सासना यैताया छम्ह गौरबनीय ध्यान गुरु नायक सयादो ऊ. सुन्दर महास्थविर खः । वसपोल नेपाः बिज्याये धुंकूम्ह खः । थाय् थासय् १०-न्हु १०-न्हुया विपश्यना ध्यान शिविर संचालन याना ध्यान नं स्यना बिज्याये धुंकूम्ह खः । अथे जुया वसपोल लिसे नेपाःमि बौद्धपिं बांलाक हे सुपरिचित ।

तर थ्व संसार थःमं धयाथें मदु । थौं खनाम्ह कन्हे खने मदइगु , वथे थौं मखनाम्ह तुरन्त खने दयेक वइगु । दइगु मदइंगु मदइगु अन्तरद्वन्दय् लाना हिला च्वनीगु थुकीया स्वभाव । थ्व स्वभावं सुं सुं हे मुक्त मजू । ज्यो जुइमाः द्यो जुइमाः । यथि जाःम्ह हे छाय् थमजुइमा : । सकले सकलें थुकीया दुने हे लाना भमरीथें चा हिला च्वंगु दु, दु । सयादो ऊ सुन्दर नेपालं बर्मा लिथ्यन । ला बला जक छु दत वस्पोल नं संसारया भमरी लात । वस्पोल थ्व संसारं तना वन । गुलि अजुगति चाये माःगु जुइ थ्व ।

आः वसपोल थ्व संसारय् मन्त । अथे नं वस्पोलया यश कीर्ति व ज्या-खँत थन ल्यना च्वन तिनि । ल्यनी नं तिनि । तनी मखुनि । उकिं हे वस्पोल तथागतं "बांलाक सुशोभित याना छायेपा तःगु राज-रथ जीर्ण जुया वनीगुथें थ्व शरीर नं न्ह्याक्क हे सुरक्षा याना तःसा जीर्ण जुया वनी; तर तथागतपिनि सत्य-धर्म जीर्ण जुइ मखु—" धका उपमामय भाषं भीत न्वखंक धया न्ह्यलं चायेका धका बिज्यागु । भीपिं धाःसा अथे अःपुक याउँक न्ह्यलें चाइपिं मखया च्वनीगु । थ्व भीगु हे दुर्भाग्यया चिं मखा जुइ ।

वस्पोल सयादो नं थुगु सफूथें जाःगु सफूत यक्व च्वया धका बिज्याना तःगु दु । अतिकं जनप्रियगु उपिं सफूत खः। उकी मध्यय् छगू सफू छल्पोल छिकपिनि न्ह्योने ब्वया च्वना । थुकी जितः लयुता वः । थ्व हे वस्पोल सयादोया प्रति थःगु श्रद्धांजली धाये माल । मेकथं वसपोलया प्रति कृतज्ञता प्रकट यायेगु लँपु नं ला आः मदये धुंकल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुगु सफू व्वना ब्वमिपिसं थःथःपिनिगु जीवनय् नस्वाःगु बांलागु भिफ्वः स्वँायागु सुगन्ध वास काये फयेमाः । तिया छायेपा पिने नं दुने नं बांलाके फयेमाः । थुगु जीवन वथें थनं लिपायागु जीवन न सार्थक याना काये फयेमाः ।

थुगु सफू पिथनेत थः दिवंगत पिताजुयागु अनन्त गुण लुमंका वयेकयात पवित्र पुण्यभाग दे छायेया निंतिं धका काय् म्ह्याय् जुया च्वना दीपिं निलमान सिं तुलाधर, पन्नामान सिं तुलाधर, माणिकमान तुलाधर , तारामान तुलाधर , रासमान तुलाधर, नेकलेशदेवी तुलाधर, अले पूर्णदेवी तुलाधर व वयेकपिनि पूज्या मां सहित सपरिवारपिनिगु सश्रद्धां माःगु माक्व श्रद्धा प्वंका दिल । थःपिनिगु हे थाकुथिं थ्व सफू पिथना दिल । सम्पूर्ण परिवार अतिक हे सुभाय् देछाये वहःपि जुया च्वन । थुगु धर्मदान कुशल पुण्यया महानगु अनुभावं वयेकपिनि दिवंगत पिताजुयात सर्व मंगलं सम्पन्नगु जीवनया अवस्था प्राप्त जुइमाः । सम्पूर्ण दुःखं मुक्त जुया च्वंगु निर्वाणयागु अवस्था लाभया उपकारक हेतु व प्रत्यय नं थः जुइमाः !

अले दाता चूलाका बिया बिज्याःम्ह तता धम्मवती अनागारिका खः । वस्पोलयात आखःग्वलं सुभाय् देछायां जक नं गाःगु मखु । वसपोल ला सकसियां हे आभारया पात्र जुल ।

थुकी आपालं आखः द्वं विद्वं दये फु । होश तया सचे याना ब्वना बिज्याये व बी माल । थ्व हे थःगु आशा व भलसा जुल । "हट्पट् को काम लट्पट्" धयाथें जुइगु थ्व स्वाभाविक हे जुया च्वन खनि ।

थुगु सफू आपाःसिया हित व कल्याणया लागी जुइमाः !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
२०४१ चैत्र २१

Downloaded from http://dhamma.digital

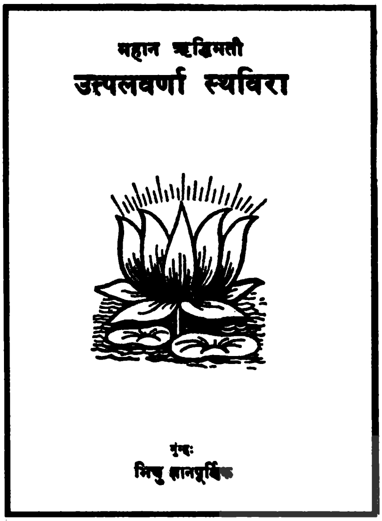

महान ऋद्धिमती उत्पलवर्णा स्थविरा

छुं खँ

बुद्ध-शासन भगवान् बुद्धया माँया लिउ माँ जुया विज्याःम्ह चिर-रात्रिज्ञा महान् आदर्शमयी नारी महा प्रजापति गौतमीयागु असीम प्रयत्नं भिक्षुणी शासन स्थापना जूसें निसें नारी समाजय् तःधंगु आशाया किरण फैले जुया वल । नारीपिनि निंति क्रुर सामाजिक प्रतिबन्धं मुक्त जुया वनेत संघर्ष याना वनेगु लँपु बांलाक चाला वन । निलांगु बुद्धि दुपिं धका हेलाया दृष्टि क्वथुंका च्वने माःगु स्थितिं पिहाँ वना जीवनया श्रेष्ठोत्तम मार्ग फल ज्ञान समेतं लाभ याना क्षीणाश्रवी जुया अरहन्त धायेका पूर्ण आर्यात्वय् थ्यंक वनेफूगु दसू समेतं क्यनेगु अवसर नारीपिसं प्राप्त याना काये फत । कलंकितअवस्थां पुला वना धात्थें निष्कलंकित जीवन हनेगु चक्कंगु लँपु इमिसं खंका काये दत । थ्व खँया पुष्टि बुद्धकालीन बौद्ध स्थविरिपिनिगु उद्गारं बांलाक व्यक्त जुया च्वंगु दु । इमिगु भावातिरेक उदान वाक्य गुलि ममंस्पर्शी व हृदयग्राही जू प्रत्येक स्थविरापिनिगु जीवनी घटनां बांलाक न्ह्यब्वया क्यना च्वंगु दु ।

समस्या जीवनया छगू अंग खः । थ्व संसारय् न्ह्यागु युगय् हे छाय् थमजुइब्यु थःथःगु युग अनुसार समस्यात दया हे च्वनिगु व वया हे च्वनिगु जुया च्वन । समस्या दया हे उकिं मुक्तियागु मार्गया महत्व दया च्वंगु खः । राज रंकं निसें कया भिखाचा छैंया थुवाः तक सकसितं थुकि प्रभावित याना तःगुदु । पलाःचा पलाःचा पतिकं थुकी थःपिनिगु जीवन पाना च्वने माःगु खँ थुगु "उत्पलवर्ण स्थविर" संकलनय् बांलाक व्यक्त जुया च्वंगु दु । थ्व खँ उम्ह स्थविरायागु थःगु हे शब्दं क्यना तःगु दु, "दुःख नं विभिन्न कथं दया च्वन, सम्पत्ति नं विभिन्न कथं दया च्वन ।" उकिं बुद्ध-धर्म समस्या खना बिस्युं वनेगु स्यना मब्युसे उकियात गुकथं गथे समाधान यायेगु धयागु मार्ग प्रदर्शन जुया च्वंगु जुया नारीपिन्त तःधंगु लिधंसा थुगु धर्म बिया च्वंगु दु । गुपिसं थ्व खँया यथार्थ अनुभवयात, इपिं सकलें सकलें धात्थें कृतार्थ व चरितार्थ नं जुल ।

थुगु "उत्पलवर्णा स्थविरा" यागु विभिन्न अवस्थायागु जीवनी घटनां छम्ह नारीयागु वास्तविक चरित्र, वयागु समस्या, वयागु इच्छा व आकांक्षा वया प्रति दया च्वनिगु सामाजिक कुदृष्टि माँ-बौपिनि न्ह्योने छम्ह म्ह्याय्मचाया पाखें वइगु बोझ आदि खँया बांलागु चित्र चित्रित याना क्यना तःगु खँ ब्वमिपिन्सं अनुभव याना यंके फु ।

थुगु सफुती सम्पूर्ण खँया संकलन जुइ मफुनि । विशेषतः धम्मपद अर्थकथा, थेरीगाथा पालि अर्थकथा, अपदान पालि अर्थकथा व जातकीय छुं घटना जक थन आधार रूपय् मुंका तयागु दु । उत्पलवर्णा स्थविराव सम्बन्धी सम्पूर्ण चरित्रया उल्लेख यायेत पिकाकपिनिगु तःधंगु सहयोगया आवश्यकता दु । वसपोल वय्कपिनिगु श्रद्धां भाय् ल्हाक्व जक ज्याखँ याना यंकेगु उचित जुइगु जुया निंति थन नं व हे अनुसारं जक संकलन जुयाच्वंगु जुल । वसपोल स्थविरायागु सम्पूर्ण चरित्रया अध्ययन याइपिन्त पूज्यपाद आचार्य भदन्त डा. अमृतानन्द महास्थविरयागु बुद्धकालीन सफुतिं यक्वं ग्वाहालि जुइ फूगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुगु सफू पिथनेत आपालं आपालं सिगु सहयोग व हःपाः प्राप्त जूगु दु । न्हापां ला प्रकाशिका उपासिका बुद्धमाया शाक्ययागु पवित्र श्रद्धा व मनसुवा हे थुकीया मूहाः जुल । वसपोलं न्यादँ खुदँ न्ह्यवनिसें थुगु सफू पिकायेत मनसुवा याना बिमज्याःगु जूसा सायद थ्व ज्या पूवनिगु सम्भावना दइ मखुगु जुइमाः । न्ह्याक्व हे पियाच्वने माःसां थःगु श्रद्धायात अचल रूपय् वसपोलं रक्षा याना तया बिज्याःगु धात्थें प्रशंसनीय जू । वसपोल प्रति जि तःसकं आभारी खः । वसपोलं धया बिज्याःगु इलय् थःमं थःगु कर्तब्य पूवंका बी मफूगु गुलि तक खेदजनक खः, धयां मब्या । उकिं वसपोल उपासिका अजियागु धैर्ययात न्ह्याक्व साधुवाद देछाःसां मगाःगु जुल ।

वथें थ्व सफूयात सफूया रूप बीत दृश्य व अदृश्य कथं ग्वाहालि ब्यूपिं सकलसितं नं साधुवाद व धन्यवाद देछाया च्वनागु जुल ।

अन्तसः बागमती छापाखानाया नायः व वसपोल प्रेस परिवार प्रति आपालं आपालं सुभाय् देछायेगु जिगु तःधंगु कर्तब्य जुल । वसपोल बेखाराज दाइ नं ठेचो थ्यंक प्रुफ बी हया गुगु थःगु वीर्य व श्रद्धा क्यना बिज्यात, व धात्थें नं अति प्रशंसायुक्त ज्या खः ।

थुगु चिकिचाधंगु सफू ब्वना ब्वमिपिसं अमूल्य ज्ञान कया थःथःपिनिगु जीवनय् छ्यला जीवन सार्थक याना बिज्याये फत दीफत धाःसा सम्पादकाया प्रयास सफल भाःपी दइगु जुल ।

सब्बे सत्ता दुक्खा मुच्चन्तु !!!

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
वेणुवनाराम विहार
धर्मस्थल, ठेचो, यल ।
६/४/२०४१

Dhamma.Digital
Downloaded from http://dhamma.digital

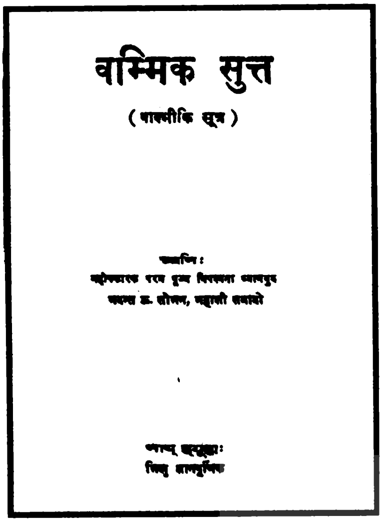

वम्मिक सूत्र

निगू शब्द

बुद्ध-धर्म मानव धर्म खः । बुद्धं मानव जीवन सुथां लाकेत व सार्थक यायेत अथे हे विश्वय् दुपिं देव ब्रम्हाादि उच्चस्थ प्राणीपिं लिसें आपालं जनपिंत हित व कल्याण यायेत अर्थ व सुख बीत देश, काल, परिस्थिति व प्राणीपिनिगु संस्कार, आचार विचार, बानि व्यहोरा व भावनायात ल्वयेक सम्पूर्या दुःख फुना शान्ति बीगु व दइगु उपदेश कना थका बिज्यात । थुकीयात थौं भ्हीसं त्रिपिटक नामं न्यागू निकायय् विभक्त याना अध्ययन अध्यापन चिन्तन व मनन यायेगु याना च्वना । नवांग बुद्ध-वचन व चय्प्यद्वः (८४,०००) धर्मस्कन्ध स्पय् म्हसीका च्वना । मुख्य सार कथं ३७-गू बोधिपक्षीय धर्म स्पय् नं खंका च्वना । व हे ३७-गू बोधिपक्षीय धर्मयात संक्षिप्तं यंका शील, समाधि व प्रज्ञा धका स्वंगू तहः दयेका आचरण व अभ्यास यायेगु कुतः बौद्धपिनि पाखें जुया च्वन । गुगु छगूं ल्यू मेगुया पृष्ठपोषक अंगत खः । छगूया अभावय् मेगु सार्थक जुइ अःपु मजू । मतलब खः, समाधि क्वातुकेत सद्व्यवहार स्पी शीलया लिधंसा माः; मखुसा विक्षिप्त चित्त शान्त जुइ मखु । शान्त स्थिर चित्त दुसा तिनि संसारय् गथे खः अथे धात्थें दया च्वंगु वास्तविक स्वभाव न्यागू स्कन्ध वा उकिया संक्षिप्त स्प नाम व स्प धर्मयागु अनित्य, दुःख व अनात्म लक्षणयात अन्तस्करणं निसें खंके, सीके व थुइके फइगु विपश्यना-प्रज्ञा, मार्ग-प्रज्ञा व फल-प्रज्ञात छसिकथं जया वइगु, थिना वइगु, ग्यसुलाना वइगु जुया च्वन ।

थ्व हे ग्यसुलाना दुग्यःगु खँयात अनुभूतिं चायेका स्वज्ञानं साक्षात्कार याना सीका काये निंतिं विभिन्न कथया व्यावहारिक व धार्मिक क्षेत्रया दसु बिया विपश्यना-प्रज्ञा क्षेत्रय् लुकु बिना मार्ग-ज्ञान फल-ज्ञान लिसें निर्वाण समेतं ध्वदुइगु कथं व्याख्या याना सरल व सुगम तरीकां धर्मदेशना शैलिं आध्यात्मिक दर्शन परमार्थ धर्मयात स्पष्टं उला क्यना तःगु थुगु ग्रन्थ-रत्न खः । थुकिया पृष्ठभूमि ला बुद्धयागु मूल उपदेश "वम्मिक सुत्त" हे जुल । थन थुकिया उपदेशक व लेखक सु खः न्ह्यथना च्वने माःगु आवश्यक मन्त । थुकी हे दुथ्याना च्वंगु विभिन्न विद्वानपिनिगु भूमिका व निदानं स्पष्ट जुइ धुंकूगु जल ।

थ्व सफू नेपाःमि दुग्यःगु बुद्धयागु उपदेशय् थःत दुबीका धात्थेंगु धर्मरस पान यायेगु अभिलाषां आतुर जुइका च्वंपिं धर्मप्रेमी साधक साधिका योगी योगिनीपिन्त अभूतपूर्व कथं प्रेरणा, ग्वाहाली व हःपाः बीगु मनसुवा तया भाय् हिला तयागु ८-दँ १०-दँ मयाये धुंकल । थासा थ्यायेत ग्वसा जक छु ग्वये लात भाय् ह्यूम्ह अन थन मदयेक पिने पिने ला वना न्यादँया ई अथें हे फुना वन । पिनें दुने थ्यने साथं हानं कुतः जुल । तर विभिन्न प्रपंच व शारीरिक गतिरोधं याना तुरन्त पिकाये मफया वन । उकिं याना मनय् तःसकं सुख मतायेका च्वना । अथे नं आः थथे ब्वंमिपिनि न्ह्योने थ्व सफू पिथना ब्वये दया तःसकं लय्ताया अनुभव याना च्वना । थ्व सफू ब्वना ब्वंमिपिसं बुद्धयागु उपदेशया सार प्रत्यक्ष अनुभूतिं थुइका कया थः थः पिनिगु न्हिथंया जीवनय् छ्यला यंके फत धाःसा थ्व थगु प्रयास अवश्यं सफल भाःपी दइगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुगु सफू पिथनेत आर्थिक ग्वाहलि बिया सद्धर्मय् छपला न्ह्यचिला बिज्याःपिं नां मयःसां धर्म यःपिं श्रद्धालुपिन्त व तता मयृजु अनागारिका सुधम्मवती प्रमुख धर्मकीर्ति अध्ययन गोष्ठी परिवार, गुपिसं थुगु सफू हान मेगु द्वःछि पिथनेगु भाला थःपिसं हे कया छकोलनं निद्वः सफू पिथनेगु तःधंगु उत्साह व प्रेरणा बिया बिज्यात, यक्व यक्व साधुवादया पात्र जुया बिज्याना च्वंगु जुल ।

सहोदर आयुष्मान सुदर्शन, गुम्हसिनं मर्मस्पर्शी हृदयग्राही भूमिका च्वया थःगु अमूल्य समय थुकी समर्पण याना बिज्यात, उकिया निंतिं वसपोल प्रति नं गाक्कं गाक्कं आभार व्यक्त याना च्वना ।

अथे हे गबलें थःमं हे प्रुफ स्वया अप्वःयाना न्ह्याबलें प्रुफ ब्वना ग्वाहालि ब्यूम्ह सहोदर शीलभद्र, वथें छुं समय जक जूसां यें थ्यंकः वना प्रुफ ब्यू वनेगु ज्या याना थःगु सहयोगया चिं तःम्ह आवुसो कालुदायी, अनं लिपा प्रुफ जक बालाक कम्पोज याना मखु प्रुफ ब्यू वयेगु व का वयेगु समेतं याना अथक परिश्रम याना बिज्याःम्ह भाजु अशोक शाक्ययात न्ह्याक्व साधुवाद व सुभाय् देछाःसां गाःगु मखुत । उकिं सकसितं दुनुगलं निसें साधुवाद व सभाय् देछाया च्वनागु जुल ।

अले 'नेपाल प्रेस', गुकियागु सहयोग बिना ला थ्व सफुतिं सफूया रूप काइगु हे मखुत । उगु प्रेस परिवारयात सुभाय् दे मछाःसे ला गाःगु हे मखुत । वयृकपिन्त नं आपालं आपालं सुभाय् देछाना च्वनागु जुल ।

उलि जक मखु, थुगु सफू पिथनेत दृश्य व अदृश्य कथं प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रूपं ग्वाहालि ब्यूपिं हःपाः देछाःपिं थःगु अमूल्य समय बिया निस्वार्थ भाव क्यंपिं सकल सकलसिगुं सुख, सुविधा, निरोगी, दीर्घायु कामना जक मखु वस्पोलपिं सकलसितं परम शान्तिपद निर्वाण समेत लाभ याना काये फूपिं जुइमाल धयागु प्रार्थना नापं यासे थ्व निगू शब्द थनसं क्वचायेका च्वनागु जुल ।

सकलें सकलें सखी जुइमा : । । ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
मणिमण्डप विहार,
पटको, क्वालखु, यल ।
३०–२–२०४९

Dhamma.Digital
Downloaded from http://dhamma.digital

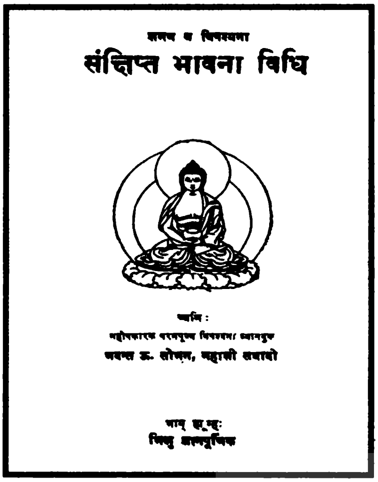

समथ व विपश्यना
संक्षिप्त भावना विधि

छत्वाः खँ

मानव जीवन छगू विचित्रगु संसार खः । थुकी सम्पूर्ण ब्रह्माण्डया फुकं तत्वत दुथ्याः । थुगु जीवन छगूयात जक गति लाक्क व ग्यसुलाक्क अध्ययन, मनन व अनुसन्धान याना यंकल धाःसा संसारय् अजुगति चाये बहःगु धाक्व तत्वत थुकी दुने खंका काये ज्यू, काये फू ।

मानवपिं पिनेयागु रंगी विरंगी दृश्यत खना जक म्हुतु वां खायेका च्वनीपिं । तर थःपिनि प्यकुत्याः हाकःगु जीवनयागु रंगी विरंगी दृश्यप्रति धाःसा इपिं सकलें मिखा तिसिना च्वनीपिं । गुकिं याना थःत थःमं म्हमसीका च्वने माःगु जक मखु, संसारया दकसिबें विचित्रगु चित्र स्वयेगुलिं नं विमुख जुइका च्वने माला च्वंपि । उकिं हे इमिसं मेपिनि ख्वापाः जक ता तुना च्वने माःगु । थ्व इमिगु तःधंगु दयनीय अवस्था खः । थुकिं मुक्त जुइगु कुतः प्रत्येक मानवं याये माःगु दु । लँपु तथागत सम्यक्सम्बुद्धं माथं वंक हे दयेका बिज्याना तःगु दु । उकीयात मानवपिसं माथं वंगु लँपु धका चायेका काये मफू । उकी पलाः छिना वनेगु कुतः इपिं मध्यय् अल्पसंख्यकं जक यानाच्वंगु दु । सुनां थ्व लँपुइ बांलाकं हे पलाः छित, इपिं आर्य धायेके दुपिं जुल । श्रेष्ठ व प्रणीत गुणं युक्तपिं जुल । इमित विशुद्धि देवया रूपय् संसारं गौरवया दृष्टिं स्वत । थ्व असाधारण गौरब खः । छाय् धाःसा थ्व साधारण जनं दयेके फइगु गौरब मखु । थुजागु गौरब दयेकेत मामुलिगु श्रद्धा, छन्द, वीर्य, समाधि, स्मृति व प्रज्ञा दयां मगाः । उपरोक्त गुणधर्म शीर्षस्थय् थ्यंके फुपिसं हे जक थ्व गौरव प्राप्त यायेगु सम्भावना दइगु जुल ।

थ्व हे गौरव प्राप्त यायेगु लँपु क्यनेया निंतिं तथागत प्रतिपादित पद्धतियात हे बःकया बर्माया विश्वप्रसिद्ध विपश्यना ध्यान गुरू परमपूज्य महोपकारक महाशी सयादो नं गुलिखे दँ न्ह्यवः संक्षिप्तं तर पूवंक लेखया रूपय् च्वया तया बिज्याःगु **"शमथ व विपश्यना संक्षिप्त भावना विधि"** नामकरण याना तयागु थुगु सफू छलपोलपिनिगु न्ह्योने ब्वये हयाच्वना ।

थुकी न्हापां शुरू जूगु न्ह्यसः व लिसःद्वारा नं भीसं थुइके फु, मानवपिनिगु धात्थेंगु लक्ष्य छु जुइमाः, अले छु यायेमाः ?

थौयागु युगय् मानवं भौतिक जगतय् छु जक आविष्कार व निर्माण मयागु दु ? भू-मण्डलयात जक इमिसं थःगु ल्हाती प्याखँ ल्हुइके फये धुंकूगु मखु, नभ पथय् नं इमिसं विजय हासिल यायेगु प्रयास यानावं वनाच्वन तिनि । गुलिं गुलिं क्षेत्रय् ला इपिं सफल नं जुया वनाच्वंगु दु । तर- तर — मानव जीवनयागु दुःख दर्द शोक पीडा उकिं मदयेके मफूगु जक मखु, भ्रं भ्रं अप्वः जुइका हयाच्वंगु सुनां जक अनुभव मयासें च्वंगु दइ ! छखें विकास व उन्नतियागु झलक दुसा मेखें विध्वंशया साधनत नं पर्याप्त मात्राय् दयाच्वंगु दु । उकिया मतलब दयेकेगु धयागु स्यंकेया निंतिं खः धका प्रमाणित याना च्वंथें मच्वँला ? थौयागु भौतिक विज्ञानं

Downloaded from http://dhamma.digital

न्ह्याक्व हे प्रगति याना वना च्वंसां संसारयागु प्रकतियात वं बसे तये फइगु कदापि मखु । प्राकृतिक प्रलय व प्रकोपं संसार गुलि पीडित व ला विश्व व्यापक खँ सीकेगुली न्हायपं तिं स्वाका च्वनीपिं सकसिनं न्हिथं न्यना च्वंगु द्दु, स्वया च्वंगु दु । सुं नं उकिं मुक्त जुइ फुपि खने दुगु मखु । अथे जुया हे भगवान बुद्ध संसार निर्माण पक्षय् बिमज्यासे निर्वाण पक्षय् बिज्यागु जुइ । निर्माणया अन्त विनाश जुइगु खःसा निर्वाणया अन्त विनाशयागु अन्त तिनि जुइगु जुयाच्वन । विनाशया अन्त उकिं शान्तिकर शान्तपद जुल । शान्त, स्वच्छ, शीतलत्व प्राप्ति हे उकिं निर्वाण खः । निर्वाणगामी मार्ग प्रदर्शन थ्व सफूया मूल उद्देश्य जुल ।

थुगु सफू मात्र ब्वनेया निंतिं जक मखु, आचरण व अभ्यासया निंतिं नं जुयाच्वन । थ्व आचरण व अभ्यास एकान्त व शान्त वातावरणय् च्वना जक यायेफु । हुलङंगा मचे जुइ थाय् च्वना मखु । बुद्धं गुगु मार्ग लुइका बोधिज्ञान प्राप्त याना कया बिज्यात, व याकचा एकान्तय् च्वना याना बिज्यागु आत्म अनुसन्धान व अन्वेषण खः । उकी भौतिक पक्षया लिसेलिसें आध्यात्मिक पक्ष नं दु । अथे जुया व ज्ञान एकपक्षिय मखु, उभयपक्षिय खः । व उगु ज्ञान उकिं सार्वभौमिक खः । संसारयात यथार्थ रूपं खंकेत नामधर्म धयागु आध्यात्मिक तत्व व रूपधर्म धयागु भौतिक तत्व नितां अध्ययन मनन नितान्त आवश्यक जुयाच्वन । अले तिनि सकसिनं पूर्णता प्राप्त याये फइगु जुयाच्वन ।

थ्व खँ गुलि तक यथार्थ व वास्तविक जू, थुगु सफूया अध्ययन, मनन व अभ्यासं स्पष्ट जुइताः । थुकिं सकल पाठक वर्गपिं सफलीभूत जुइ फयेमाः धयागु मनसुवा यासे थःगु छत्वाःचा खँ थनं तुं क्वचायेका च्वना ।

थुगु सफू प्रकाशनय् हयेत श्रद्धालु दाता चूलाका ब्यूगुली तता सुधम्मवती अनागारिका सुभाय्या पात्र जुयाच्वंगु दु, वथें श्रद्धालु दातावर्ग नं ।

लिसें थुगु सफू याकनं पाठक वर्गपिनि न्ह्योने ब्वये फयेक यलं निसें न्हू बानेश्वर तक प्रुफ बी हयेगु व का वयेगु याना अथक परिश्रम याना बिज्याःम्ह बागमती छापाखानाया मू नायः व वसपोलया सकल सहयोगीपिन्त दुनुगलं निसें सुभाय् बिया च्वनागु जुल ।

सकलसितं निर्वाण प्राप्त जुया याकनं सांसारिक भोक, रोग व शोकं सकलें मुक्त जुइ फयेमाल ।

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
न्हू बानेश्वर, यें
१३ आश्विन २०४२

Downloaded from http://dhamma.digital

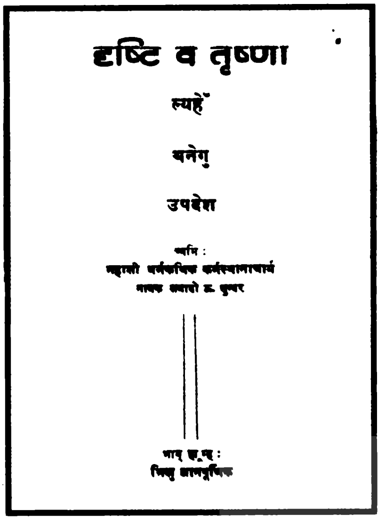

दृष्टि व तृष्णा ल्यहैं थनेगु उपदेश

समर्पण

गुम्ह व्यक्तियाके बुद्ध बूगु देयापिनिप्रति तःधंगु आस्था, स्नेह व ममता दुगु खः, गुम्ह व्यक्ति बुद्धयागु अमृत सन्देश उगु देशय् च्वंपिंत धर्म उपहारया रूपय् लुदंक फुदंक बी मास्ते वयेकूगु खः, गुम्ह व्यक्ति नेपाःमि बौद्धपिनिगु परिचय थःगु देशय् च्वंपिंत बांलाक थुइका बीगु कुतः याःगु खः, उम्ह व्यक्ति थौं थ्व संसारय् मदये धुंकल । अथेसां थःगु कृति वस्पोलं अवश्यं तोता थका बिज्यात । नेपाल यात्राया निगूगु सफू पिथने न्ह्यवः वस्पोल थः हे थ्व संसारं पिहाँ बिज्याये माल । वस्पोलयागु विभिन्न मनसाय पूर्ण पूवंके मदुवं वस्पोल थथे बिज्याःगुली थःमं मेगु छुं याये मफुसां थुगु सफू भाय् हिला जक जूसां पूजा यायेगु कथं वस्पोल नायक सयादो ऊ. सुन्दरयागु पुण्य-स्मृती थःगु श्रद्धाया स्वाँ छफ्वः देछाया च्वना जुल ।

सुभाय्

काम जगत विभिन्न परिवेशं जाया च्वंगु दु । थन भि नं दु मभि नं । थन बांला नं दु बांमला नं । थन यइपु नं दु मयइपु नं । थन थह्यं नं दु क्वह्यं नं । थन न्ह्याइपु दुथें म्हाइपु नं दु । थन शोभा दुथें दुःख नं दु । अने तने कथंयागु वातावरणं भुना तःगु दु थन । द्वन्दात्मक जगत खः थ्व । थुकीयात बांलाक थुइकेगु आवश्यक दु , अथे नं थ्व अःपु मजू । साधारण दृष्टि थ्व लुइ मखु । थुकीयात थुइकेत जहाँ थीगु जः माः, चक्कंगु ख्यः माः । सत्काययात थूसा वास्तविकता लुइ । दृष्टि दुहाँ वयेवं हानं यथार्थता तनि ।

भतिचा रहस्य लूगु व थूगुः कथं धाइ-ब्रह्मत्व मू वं , पू वं । अन द्वन्द मदु । उकिं अन वनेगु भि । अन थ्यंकी । छाय् धाःसा व पूर्णत्व खः । अन थ्यनेवं सकतां दइ । व स्थायित्व खः । ध्रुव खः । ब्रह्म सत्य खः । जगत् मिथ्या खः । यद्यपि थुकी अर्ध सत्य दुथ्याःथें दुथ्याःथें च्वं । तर सत्काययागु धात्थेंगु रहस्य उकीयागु तथ्य थुलि खंके अःपु मजू । उकिं हे काम जगतं पिहाँ वनेगु जक महत्वपूर्ण धयागु भाव ब्रह्मत्वय् थ्यंम्हं व्यक्त याना तल । गुकीयात बुद्धं पूर्ण रूपं स्वीकार याना बिमज्याः । कारण वस्पोलं ब्रह्मत्वयागु अस्थिरता बांलाकं खना बिज्याः । उकी ध्रुवत्व मदु धयागु चाया बिज्याः । अथे जुया हे सत्काययात चायेका दृष्टियात वां छ्वयेगु नीति वस्पोलं व्यक्त याना बिज्यात । थुकिं तिनि धात्थें द्वन्दात्मक काम जगतं मुक्त जुइगु लँपु दइगु जुल । अस्थिरत्वयात पूर्ण रूपं वा चायेकेत , दुःखयात विशेष ज्ञानं थुइकेत व अनात्मयात सही रूपं लुइकेत विपश्यनायागु भाविता जुइ हे माःगु जुल । पल पल पतिकंयागु होश व जागृत विना थ्व सम्भव मजू । थ्व हे अर्थ अभिव्यक्ति यायेगु थ्व सफूया मू लक्ष्य खः ।

उकिं थुगु सफू खालि ब्वं जक ब्वनेत मखु । अभ्यासं परिपक्व जुइत खः । थ्व सफू ढंगं च्वया तःगु दु । प्रत्येक खँ थुइकेत विभिन्न उदाहरण प्रस्तुत थन जुया च्वंगु दु । लिसें लुमंके अःपुकेत कवितात दुथ्याका

Downloaded from http://dhamma.digital

तःगु दु । बुद्ध-वचन उल्लेख जुया च्वंगु दु । विपश्यना विधि छर्लंग क्यना तःगु दु । थुगु सफू ब्वना साधक साधिका योगीपिं लाभान्वित जुइ फयेमाः थ्व जिमि मनसुवा खः ।

थुगु सफू वयस्कपिंत विशेषतः योगीपिंत उद्देश्य याना च्वया तःगु सफू खः । अथे नं नवयुवक युवतीपिं योगी मखुपिसं ब्वंसा नं थ्व सफू अवश्यं थुइके फइगु जुया च्वन । थुगु सफू ब्वना थुइके फइ मफइ धयागु खँ ब्वना स्वःसा तिनि सीके फइगु जुल । अथे जुया परीक्षणया रूपय् जक जूसां थुगु सफू ब्वना स्वये बहः जू । ब्वना नं स्वयेके बी मास्ते वः ।

थुगु सफू तता धम्मवती व धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीयागु अनुपम ग्वाहाली विना असम्भव खः । वस्पोलपिनिप्रति उकिं तःधंगु आभार व्यक्त याना च्वनागु जुल । लिसें थुजागु हे रूपं आपालंसित नुगः मिखा चायेका ज्ञान उपार्जन जुइकीगु ज्याय् धर्मदान याना बौद्ध अध्ययन गोष्ठी मद्युसे न्ह्यावनावं च्वनी धयागु आशा व विश्वास नं व्यक्त याना च्वनागु जुल ।

थुगु सफू भाय् हिलेगु ज्याय् कोरां च्वयेगु साफी यायेगु सम्पूर्ण क्षेत्रय् थःगु अमूल्य समय बिया थाकु मचासे परिश्रम याना त्यकू तया ब्यूम्ह केहैं उत्पलवर्णा आपालं साधुवादया सुपात्र जुया च्वंगु जुल ।

अले वागमती छापाखानाया मूथुवाः मूनायः श्री बेखाराज बज्राचार्य, गुम्हसिनं यलं निसें प्रुफ ब्यू बिज्यायेगु का बिज्यायेगु ज्या याना जक मखु इलय् हे सफू पिथनेगुली समेतं भ्याः भति हे दुःख मताःसे दिपा मदयेक गुगु परिश्रम याना बिज्यात, धात्थें हे सहश्र धन्यवादया अधिकारी जुया बिज्यात । उकिं वस्पोल व वस्पोलया छापाखाना परिवारप्रति अतिकं कृतज्ञ जुया च्वनागु जुल ।

अन्तसः सकल सकलसिगु दीर्घायु, सुस्वास्थ्य, सुख शान्ति व निर्वाण लाभया मंगल कामना यासे सकलसितं सुभाय् देछाया च्वनागु जुल ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर , यँ ।
१२, कार्तिक २०४३.

Downloaded from http://dhamma.digital

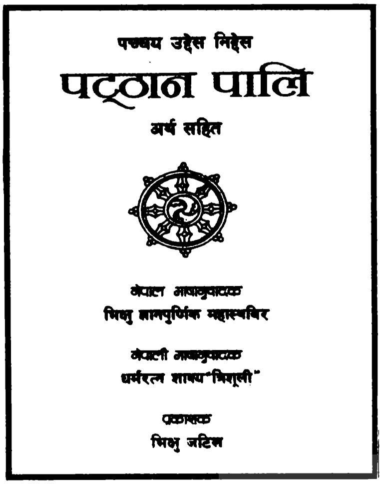

पट्ठान पाली

भूमिका

बौद्ध जगतय् अभिधर्मया थःगु हे अस्तित्व दु, महत्व नं । यद्यपि थ्व गुलिं गुलिं तर्कवादी विद्वान धाःपिनि निंतिं लिपा लिपायागु दार्शनिक उपजया रूपय् आलोचनाया विषय वस्तु जुया च्वंगु दु । थुकी भीपिं उलि तःतः मतः क्यने माःगु आवश्यक मदु ।

गुगु धर्मयागु मौलिक सार थ्व जगतय् आः तक दया च्वंगु दु, उकिया खास विवरण अभिधर्म गुगु ढंगं याना तल, शायद् व मेथाय् नं उपलब्ध जुइ फुनि धायेगु सम्भव मदु । थुजागु ज्ञानया दर्शन व दिग्दर्शन बी फूगु ज्ञानया भण्डार अभिधर्मया उपज सम्यक सम्बुद्धयागुथें जाःगु मस्तिष्कं बिना मेगुलिं याये फइ धायेगु सूर्यया न्ह्योने पुइँ पुइँ गेराया प्रशंसा यायेगु बाहेक मेगु छु जुइ फइ !

उकिं बुद्धयागु उपदेशया यथार्थतायात गथे दु अथे क्यनीगु थ्व उपदेश याउँक अःपुक थुइकेगु धयागु साधारण खँ मखु । मात्र श्रुतमय व चिन्तामय ज्ञानं थ्व स्तरय् थ्यंकेगु कपोल कल्पना जक जुइ । गुलि गुलि मनूतय्के भावनामय ज्ञान बृद्धि जुजुंवनी, उलि उलि हे अभिधर्म उपदेश ग्यसु द दं वनीगु जूया निंतिं बुद्धयागु वचन कथं थ्व 'अतर्कावचर' विषय खः । दुर्दर्शनीय खः । दुर्बोध्य खः । शान्त खः । प्रणीत खः । गम्भीर खः । शूक्ष्म खः । अनुभवी पण्डित वेदनीय खः ।

थ्व उपदेशया प्रादुर्भाव गबले गुकथं जुल संक्षिप्तं विवरण बीगु उपयुक्त जुइ ताया ।

पट्ठान देशना प्रभावकारी जू धयागु खँयात परिचर्चा याना स्पष्ट रूपं क्यनेया निंतिं –

१. शूक्ष्म प्रणीत जुया विशाल गम्भीर देशना;
२. प्रभावशालीपिं देव ब्रम्हापिसं आदर गौरव तया तःगु उपदेश जुया च्वंगु;
३. व बुद्ध-शासन प्रतिष्ठित जुइका तये निंतिं प्रमुख गढ जुया च्वंगु; थुपिं स्वता कारणयात पृष्ठभूमि याना पालि, अर्थकथा, टीकाया आधारय् छुं खँ उल्लेख यायेगु बाँलाइ ताः ।

१. शूक्ष्म प्रणीत जुया विशाल गम्भीर देशना :

पट्ठान देशना शूक्ष्म प्रणीत बिशाल गम्भीर देशना खः । धात्थें खः, पट्ठान देशनाय् सीके व खंके अःपु मजूगु दुष्करगु चित्त, चैतसिक, रूप, निर्वाण, स्कन्ध, आयतन, धातु सत्य, हेतु, ध्यानाङ्ग, मार्गाङ्ग आदि परमार्थ धर्म देशना याना तःगु जुया थ्व शूक्ष्म प्रणीत देशना खः ।

थुकी थुपिं परमार्थ धर्मतय्त परस्परय् कारण कार्यया रूपय् सम्बन्धित जुया अवस्थित जुया च्वंगु उल्लेख याना क्यना तःगु जुया थ्व गम्भीर खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुपि कारण कार्यया रूपय् सम्बन्धित जुया अवस्थित जुया च्वंगु धर्मतयेत गुकथं गथे अवस्थित जुया च्वंगु दु धयागुयात आदि अन्त व थाः गाः मदयेक विभिन्न विधि नाना नयद्वारा स्पष्टीकरण बिया क्यना तःगु जुया थ्व अथाह खः, विशाल खः ।

थुकथं शूक्ष्म प्रणीत जुया गम्भीर व विशालगु उपदेश जूया निंति थ्व देशना प्रभावकारी जुया च्वंगु खः । थुगु उद्धरण धात्थेंगु जुया च्वंगु खँ वस्पोल तथागतयागु जीवनी घटना छगू न्ह्यब्वया नमूनाया रूपय् न्ह्यचीके मास्ते वः ।

वस्पोल तथागत पञ्चमारयात हटे याना अनुपम बुद्ध जुया बिज्याये धुका २२-न्हु दयेका बोधिबृक्षया पश्चिमोत्तर पार्श्व प्यंगूगु सप्ताह जुया च्वंगु रत्नाघर चैत्यय् विराजमान जुया च्वना बिज्यात । अबले हे न्हेगू अभिधर्मया प्रत्यवेक्षण याना बिज्यात । छसिकथं वस्पोलं धम्मसंगणी विभंग, धातुकथा, पुग्गल पञ्ञत्ति, कथावत्थु व यमकयात क्रमशः परामर्श याना बिज्याःगु अवस्थाय् विशेष अद्भूत घटना छुं छुं हे लुया मवः तर अन्तिम पट्ठानयात परामर्श याना बिज्याःबले धाःसा वसपोलया शरीरं छवर्ण रश्मि प्रादुर्भाव जुया जःख, च्वय् क्वय्, ब्यथाँ १०-गू दिशायुसं अपरिमाण रूपं निर्विघ्न प्रभाशित जूगु जुल ।

थथे छवर्ण रश्मि अपरिमाण रूपं आदि अन्त मदयेक उत्पन्न जुया प्रभाशित जूगु वस्पोल तथागतयागु अनन्त भाग्य प्रादुर्भाव जुया हे जुल । अनन्त भाग्य उत्पन्न जूगुया कारणआदि अन्त मदयेक सीके खके फूगु सर्वज्ञता ज्ञानं शूक्ष्म प्रणीत गम्भीर जुया अपरिमाण विशालगु अनन्तमय समन्त पट्ठानया आरम्मण याये दुगुलिं प्रसन्न प्रफुल्लित जूगु जुया खः ।

सर्वज्ञता ज्ञान प्रसन्न व प्रफुल्लित जूगु अवस्थाय् ज्ञान लिसे लिसें सम्प्रयुक्त चित्त चैतसिक धर्मत नं प्रफुल्लित जूगु जुल । सर्वज्ञता ज्ञान लिसें तुं सम्प्रयुक्त चित्त चैतसिक धर्मया आधार हृदयवस्तु धयागु नुगःयागु रक्त संचालन नं प्रसन्न व प्रज्वलित जुया वःगु जुल । हृदयवस्तु रक्त-तन्तु लिसे स्वापु दया च्वंगु ला, हि, नसा, क्वें, छ्यंगु न्यागू इन्द्रिय मेमेगु चित्तज, कर्मज, आहारज व ऋतुज रूप धर्मत नं प्रसन्न व प्रज्वलित जुया वया छवर्ण रश्मि प्वाला प्वालां थिना अनन्त चक्रवालय् अपरिमाण रूपं द्रुतगतिं फैले जुया वंगु जुल ।

थन सर्वज्ञता ज्ञानं मेमेगु धर्मयात परामर्शन याना बिज्याःगु अवस्थाय् तक छुं विशेषता मदुनिगु खः, तर गबले पट्ठानयात परामर्श याना बिज्यात अबले तिनि विशेष रूपं छवर्ण रश्मि प्रादुर्भाव जूगु पट्ठान देशना प्रभावकारी जूगुलिं हे जुया च्वन ।

अरहन्त जुइके फूगु पट्ठान :

उर्वरा शक्ति अप्वःगु भूमी पुसा अनुसार स्वाँ, सिमा, फलफूल बाँलाइगु व बृद्धि जुइगुथें पट्ठान आरम्मणय् थ्यंका प्रकृति ज्ञान प्रज्ञा श्रद्धा चेतना फल बीगु महान व पवित्र जुइगु खँयात महागतिगमिय तिष्यदत्त स्थविरया नमूनाद्वारा स्पष्ट जुइका लङ्का द्वीप निवासी महागतिगमिय तिष्यदत्त स्थविर महाबोधि दर्शन यायेगु कामनां लङ्काद्वीपं जम्बुद्वीपय् जहाज बिज्याना च्वंगु जुल ।

समुद्रपार याना च्वंच्वं वार पार खने मदयेका तःधंगु चीधंगु लःया तरङ्ग उथल पुथल जुइक द्वब्व कया थुखें उखे उखें थुखे लःयागु फोहराथें पिकया फातरा फातरा सना च्वंगु अवस्थाय्–

Downloaded from http://dhamma.digital

'थुगु समुद्रया फौँतय् दुगु लःया तरङ्ग हे अप्वः विशाल जुइ ला कि पट्ठान देशनाय् दुगु विभिन्न नय हे अप्वः विशाल व व्यापक जुइ' धका बिचाःयाना बिज्याबले 'समुद्रयागु फौँट क्वय् पाखे स्वत धाःसा घन पृथ्वी, च्वय् पाखे अजटाकाश; जः खः घाट मेखे पाखे चक्रवालया पःखालं याना परिमाण दुगु जुल । पट्ठान देशना जुलसा विभिन्न नयत सम्मिश्रण जुया अन्त हे खने मदयेक अति हे विस्तृत व व्यापक जुया च्वन खनि सा' धका निश्चित रूपं सिया खना वसेलिं पट्ठान देशनाय् श्रद्धा व विश्वास उत्पनन जुया वःगु जुल ।

उकथं श्रद्धा व विश्वास उत्पन्न वःगु बखतय् हर्षित जुइगु सौमनस्य, यइपु ताइगु प्रीति, लय् ताइगु प्रमुदितता तनंतं उत्पन्न जुया वया उगु धर्मयात हे आधार याना विपश्यना ज्ञान बृद्धि यासे छगू हे आसनय्, क्लेश क्षय जुया अरहन्त जूगु जुल । (अट्ठ. १२)

थुगु घटनाय् अरहन्त जूगु फल अपरिमितगु महान फल खः । थुकथं महत्फल प्राप्त जूगु शूक्ष्म गम्भीर विशाल प्रणीतगु पट्ठान देशनाय् प्रसन्न ताःगु चेतना श्रद्धा धर्मया कारणं हे खः ।

२. प्रभावशाली देवब्रम्हापिनि गौरबनीय धर्म :

भगवान बुद्धं ७-गूगु वर्षावास च्वना विज्याइगु आषाढ पुन्ही खुन्हु श्रावस्तीया आसपासय् कण्डम्ब आँमाया क्वय् बिज्याना तीर्थङ्करतयेत दमन याये निंतिं लः मि छज्वः छज्वः त्वतीयु यमक प्रातीहार्य क्यना बिज्यात ।

अनंलि वस्पोल श्रमण ब्राम्हण गृहस्थ दक्वसिनं दर्शन याना च्वंक च्वंकं हे त्रयस्त्रिंश देवलोकय् स्वंगू पलाखं बिज्याना देवराज इन्द्र च्वनीगु पारिजात वक्ष मूलय् लाया तःगु पण्डुकम्बल शिलासनय् मुलेपतिं थ्याना फेतुना मां जुया वये नंह्म देवपुत्र प्रमुख भिद्वः चक्रवालं समागम जूवःपिं देवब्रम्हापिंत अभिधर्म देशना कना बिज्यागु जुल ।

वर्षा स्वला यंकं अभिधर्म देशना कना बिज्याना आश्विन-पुन्ही खुन्हु अभिधर्म देशनाया अन्तिम जुया च्वंगु पट्ठान देशनायात सम्पूर्ण याना कना बिज्यागु जुल । पट्ठान देशनाया अन्तय् भिद्वः चक्रवालं समागम जू वयाच्वंपिं ८०-गु कोटी देवब्रम्हापिंसं धर्म सीका मुक्ति लाभ याना काःगु जुल ।

धर्म सीका मुक्ति लाभ यायेगु धयागु विशिष्ट धर्मयात सीका अरहन्त जूपिं धयागु अभिप्राय खः । सामान्य धर्मयात सीका कल्याण पृथग्जन जूपिं, श्रोतापन्न जूपिं, सकृदागामि जूपिं, अनागामि जूपिं, क्वय्यागु मार्ग फल प्राप्त जूपिं देव ब्रम्हापिनि ल्याःचाः हे मदुगु जुल ।

अवश्यं खः, अपादान अर्थकथाय् –

न्हापा न्हापायापिं तथागतपिनिगु परम्परा व आचार गौचर अनुसार त्रयस्त्रिंश देवलोकय् बिज्याना वर्षावास च्वना बिज्यासे वर्षा ३-ला यंकं दिपा मदयेक अभिधर्म कना बिज्याना मातृ देवपुत्र प्रमुख आपालं देव ब्रम्हापिंत श्रोतापन्न मार्ग प्राप्त जुइका बिज्याःगु जुल धका उल्लेख याना तःगु जुयाच्वन ।

थुकथं धम्मपद अर्थकथाय् अभिधर्म देशना न्यने दुगुलिं देव ब्रम्हापिं ८०-गू कोटी अरहन्त फलय् प्रतिष्ठित जूगु क्यना अपादान अर्थकथाय् मातृ देवपुत्र प्रमुख आपालं देव ब्रम्हापिं श्रोतापत्ति मार्ग प्राप्त जूगु क्यना तःगु जुया अभिधर्म देशना न्यने खंगुलिं उगु अवस्थायापिं देव ब्रम्हापिं ८०-गू कोटी अरहन्त जुया ल्याः चाः मदयेक श्रोतापन्न, सकृदागामि, अनागामि जूगु खँ स्पष्ट जूगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अभिधर्म न्हेगू ग्रन्थ मध्यय् अनन्त नयं छायेपिया तःगु पट्ठान देशना न्यने दुगुलिं विशिष्ट धर्म प्राप्त जुया आर्य जुया वंपि पट्ठान परिषद् देवब्रम्हापि मेमेगु उपदेश न्यने दया विशिष्ट धर्म लाभ याना आर्य जूपि देव ब्रम्हापि स्वया आपा दइ धयागु निस्सन्देह सिद्ध जुइगु जुल ।

थुगु प्रकारं दृष्परिणामयात रोके याना सुपरिणाम प्राप्त जुइकिगु कारणं याना पट्ठान देशना प्रभावकारी जू धका न्हापां निसें कया थौं तकं परम्परागत आस्था व विश्वास दया वया च्वंगु जुल ।

३. बुद्ध शासन स्थितिया निंतिं प्रमुख गढ :

विश्वय् छगू देशया सुरक्षाया निंतिं शत्रु क्षेत्रया लिक्कसं दुगु थःगु देशय् दुने प्रमुख गढ (किल्ला) छगु न्ह्याबलें निर्माण याना तइगु जुयाच्वन । प्रमुख गढ् ध्वस्त जुया शत्रु सैन्यत देशय् दुने दुहाँ वये फत धाःसा यत्थे उपद्रव मचे याना ध्वस्त नष्ट जुइका देश छगुलिं अधीनस्थ याये फइगु जुया च्वन ।

लिपा वया सैन्य शक्ति बःलाना हाकनं प्रत्याक्रमण याना काये फुसां थःगु देशय् दुनय् युद्ध-क्षेत्र जुइका यक्वं यक्व हानि जुइका च्वने मालीगु जुया च्वन ।

उकें देश छगूया सुरक्षा स्थिर यायेत प्रमुख गढ अत्यावश्यक खः । थुगु कारणयात स्यूपिं राष्ट्र प्रेमीपिंसं प्रमुख गढ दृढ व शक्तिशाली जुइका तयेत अनुबल बिया रक्षा याना च्वनीगु जुयाच्वन । सुरक्षा याना च्वनीगु जुया च्वन । रेखदेख याना ध्यान तया च्वनीगु जुया च्वन ।

थुगु बुद्ध-शासनय् पट्ठान देशना प्रमुख न्ह्यलुवा गढ खः । स्पष्टीकरणया लागि भति विस्तृत याये –

तथागत शासन लोप जुइ त्यइगु अवस्थाय् गुकथं लोप जुइ धयागु खँ पाथिक वर्ग अर्थकथाय् निम्नः कथं क्यना तःगु दयाच्वन –

परियत्ति शासन, प्रतिपत्ति शासन व प्रतिवेध शासन धयागु शासन ३-गू मध्यय् परियत्ति शासन न्हापां लोप जुइ ।

परियत्ति शासनय् नं सूत्र, विनय व अभिधर्म पिटक धयागु ३-थी मध्यय् अभिधर्म पिटक न्हापां लोप जुइ ।

धम्मसंगणी आदि ७-गू ग्रन्थ मध्यय् नं पट्ठान ग्रन्थ न्हापां लोप जुइ । अनं लिपा तिति क्वं निसें छसिकथं ग्रन्थत लोप जुइगु जुया च्वन । अनं लिपा सूत्र अनं विनय ग्रन्थ छसिकथं लोप जुइ । परियत्ति शासन लोप जुइ धुंका प्रतिपत्ति शासन व प्रतिवेध शासन २-गू लोप जुइ धका उल्लेख याना तःगु दया च्वन ।

थुपिं शासन लोप जुइगु विधि क्रम क्यना तःगुली दकसिबे शीर्ष भागय् पट्ठान देशना निसें लोप जुइगु खँयात विशेष होश याये माःगु उचित जुया च्वन । थुकथं जुल धाःसा पट्ठान देशना शासनिक क्षेत्रय् प्रमुख न्ह्यलुवा गढ जुया च्वंगु जुल । शासन लोप मजुइकेया निंतिं पट्ठान देशना स्थिर व वृद्धि जुइका तयेत सुरक्षा याना तये मालीगु जुल । रेखदेख याना तये मालीगु जुल । अनुबल प्रदान याना च्वने मालीगु जुल ।

पट्ठान देशना लोप जुल धाःसा मेमेगु उपदेश नं स्वाकं तुं लोप जुया वनी । अथे जुया शासन स्थितिया निंतिं प्रमुख न्ह्यलुवा गढ जुया च्वंगु पट्ठान देशना स्थिर व अभिवृद्धि जुइगुयात सुरक्षा प्रदान यायेगु कार्य याना यंकेगु शासन प्रेमीपिनिगु कर्तव्य जुया च्वंगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुकथं पट्ठानया गम्भीरगु खँ संक्षिप्तं उल्लेख यानागु जुल । आः थ्व सफू गुकथं प्रकाशय् वल धइगु बारे छत्वाःचा खँ उल्लेख याये –

सत्यनारायण गोयन्काया थःम्ह ध्यान तइगु शिविरय् थ्व पट्ठान पच्चय निद्देस पालि सुथयया इलय् ताउत पाठ याइगु जुया च्वन । पूज्य अनिरूद्ध भन्तेया सत्यनारायण गोयन्काजीयागु उगु पाठ न्यना थः नं पाठ यायेगु श्रद्धा उत्पन्न जुल । लिपा उकिया अर्थ नं छापे याना प्रकाश यायेगु इच्छा याना बिज्यात । अनिरूद्ध भन्ते नं जित नं छक्व पट्ठानया अर्थ च्वयेत धया बिज्यात, तर फुर्सदया अभावं वस्पोलया बचन पूवंके मफया च्वंगु जुल ।

छको इन्द्रनारायण मानन्धरजु जिथाय् वया पट्ठानया अर्थ थुइकेगु इच्छा थःमं च्वया तःगु अर्थ क्यने हल । अर्थ मिले मजूनिगुलिं बर्मेली सफूया लिधंसा कया अर्थ च्वया बिया । लिपा बुद्धघोष भन्ते नं व खँ सिया अनिरूद्ध भन्तेयात निवेदन याना बिज्याबले वसपोलं सहर्ष पूर्वक छापे यायेगु इच्छा प्रकट याना बिज्यागु जुया च्वन ।

पट्ठानया बारे भति बिस्तृत रूपं भूमिका च्वयेगु मती तयागु खः, तर चिकिच्याधंगु सफूयात भूमिका तःह्राक जुइवं बाँलाइ मखु धका गुरूवर भन्तेनं धया बिज्याःगुलिं थुलिं हे सन्तोष तायेके माःगु जुल ।

आशा दु, ब्वमिपिसं थ्व सफू ब्वना पट्ठानया छुं महत्व थुइका कया लाभान्वित जुया बिज्याइ व दी ।

अन्तय् थ्व सफू प्रकाश याना बिज्याःम्ह पूज्य अनिरूद्ध महास्थविरया सुखी, ताःआयु व निरोगी कामना लिसें थ्व संक्षिप्त भूमिका क्वचायेका च्वनागु जुल ।

चिरं तिट्ठतु सद्धम्मो !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीन भवन, नयाँ बानेश्वर, यें, १ मंसीर

Downloaded from http://dhamma.digital

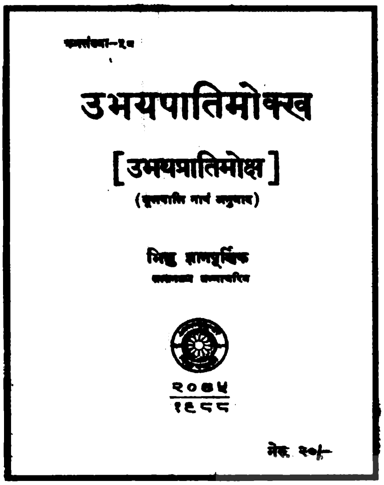

उभयपातिमोक्ख (उभयप्रातिमोक्ष)

(मूलपालि नापं अनुवाद)

निगू शब्द

"विनयो नाम सासनस्स आयु" "विनये ठिते सासनं ठितं होति" धयागु अमूल्य वचनयात न्ह्योने ब्वया धायेगु खःसा वस्पोल सम्यक्सम्बुद्ध तथागतयागु अमृतोपदेशरूपी परियत्ति, प्रपिपत्ति व प्रतिवेध शासनयात स्थिर व दृढरूपं ताकालतक म्वाका जीवितयाना तयेगु निंतिं शासनभार वाहक विशुद्धजीवि भिक्षु संघया अत्यावश्यक खः । वस्पोलपिं हे खास बौद्ध संस्कृति व सभ्यतायात यथावत् न्ह्याका म्वाका ग्वाका तइपिं खः । कारण उकीया मूल श्रोत हे तथागतया धर्म विनय खः । उकिया भारवाहक रक्षकपिं भिक्षु संघपिं ख : ।

गृहस्थाश्रमय् च्वनाच्वंपि बहुसंख्यक गृहस्थी व्यक्तिपिनिपाखें , राग द्वेष मोहादि भयानक क्लेशाग्निं मुक्त जुइका असहनीय अपायादि भय उपद्रवं छुटे जुइकेया निंति धिसिमिसि धायेक क्वात्तुक बिया बिज्याना तःगु धात्थेंगु कथं सुसंस्कृत व सुसभ्य जुया च्वंगु तथागतयागु अद्वितीय अतुलनीय अमूल्य उपदेशया रक्षा व सुरक्षा कथमपि सम्भव मजू । कारण, इपिं स्वयं रागादि क्लेशाग्निं दग्ध जुइका प्रातिमोक्षया अनुशासन व परिशीलन अले धारणा व पालन याये मफूपिं जूया निंतिं खः । थ्व खँ पातिमोक्ख (प्रातिमोक्ष) शब्दया सही अर्थ थुइवं स्पष्ट जुइगु जुल ।

पातिमोक्ख (प्रातिमोक्ष) या संक्षिप्त अर्थ खः "अति प्रमुखगु अतिश्रेष्ठगु अति उत्तमगु ।" थुगु वचनार्थ कथं प्रातिमोक्ष छथी जक खःसां शील व ग्रन्थ कथं निथी दु । थुकियात हे भति विस्तृत याये – "प्रातिमोक्ष संवरद्वारा संयमित जुया विहार याना च्वन" धयागु थुगु वाक्यय् व "थ्व कुशल धर्मया आदि खः , मुख (श्रोत) खः , प्रमुख खः , उकिं प्रातिमोक्ष धाई" धयागु आदि वचनय् शीलयात प्रातिमोक्ष धाई । "नितां प्रातिमोक्ष वयाके विस्तृतरूपं बांलाक वयाच्वंगु दु" धयागु आदि वचनय् ग्रन्थयात प्रातिमोक्ष धाई । उकीमध्यय् गुम्रसिनं उकी (शील) यात रक्षा बीगु मोचन याना बीगु जुया शीलयात प्रातिमोक्ष धाई । उगु (शील) प्रातिमोक्षयात दद्योतीत प्रकाशित याना बीगु जुया ग्रन्थयात नं प्रातिमोक्ष धाई ।

उपरोक्त प्रातिमोक्षयागु संक्षिप्त अर्थयात गहनरूपं दृष्टिपात याना स्वल धाःसा भिक्षु संघपिं इपिं रागादि क्लेशतय्‌त स्वयं थःपिसं नं हटे यायेगु प्रयासयुक्त धर्म विनयय् , गृहस्थाश्रमयागु अनेक कलंकित कलुषित प्रपंचयात त्याग याना स्वच्छ व स्वतन्त्ररूपं त्यागमय विशुद्ध जीवनहना । संलग्न जुया बिज्याना च्वंपि जूया निंतिं धात्थें प्रातिमोक्षया रक्षा वस्पोलपिनिगु पाखें हे जक जुइफइगु सम्भवदुगु जुल । उकिं छखे प्रातिमोक्षया रक्षा यासे मेखें गुगु कल्याणकारी धर्म खः उकियात स्वयं थःपिसं नं वहन याना मस्यू मथूपिन्त नं आदेशना प्रातिहार्यद्वारा अवगत याकु याकुं तथागत शासनयात निष्कलंकितरूपं न्ह्याका यंका च्वनेगु क्षमता म्वाकावं वना च्वनेगु सामर्थ्य वस्पोलपिंके तिनि धात्थें दइगु जुल ।

थुकथं संघपिंत म्वाका शासनयात जीवन प्रदान याना शुद्धरूपं ल्यहें मदनीगु जग स्वना

Downloaded from http://dhamma.digital

तथागतयागु त्रिकालय्‌सं उपयक्तगु उपदेशयात सुरक्षितरूपं म्वाका न्ह्याका ग्वाका दीर्घायु जुइका चिरंजीवी याना तये फइगु जूया निंतिं प्रातिमोक्षरूपी नियम नीति विनय धर्मयागु ज्ञान बुद्धानुयायी न्ह्याह्मसित यथारह आवश्यक जुइगु जुया च्वन । उकीयागु धारण व पालनं प्रत्येक व्यक्तिपिंके दया च्वनीगु स्थूल, मध्यम ,सूक्ष्म अथवा वीतिक्रमण , परियुष्ठान व अनुशय क्लेश धर्मतयत् क्रमगत कथं शील, समाधि व प्रज्ञाद्वारा छेदन भेदन याना सर्वश्रेष्ठ आर्यत्व लाभ यासे सही अर्थया अष्टांगिक मार्गयात पूवंके फइगु जुल । "मार्ग मध्यय् श्रेष्ठगु मार्ग आर्यअष्टांगिक मार्ग खः" धयागु खँ स्वयं तथागतं धर्मपदय् आज्ञा जुया बिज्याना तःगु दु । लिसें सुभद्र सूत्रय् उकीयागु यथार्थ महत्व उल्लेख जुया च्वंगु दु । थुपिं फुक्कया परिपूर्ति बिना प्रातिमोक्ष नियम पालक संघ शक्ति सम्भव मदु ।

थुलि महत्वपूर्णगु प्रातिमोक्ष थौं थःगु भाषं भाय् हिला नेपाःया थेरवाद शासनयात अनुबल प्रदानं याना म्वाका सुदृढ यायेगु सुअवसर प्रदान यायेगु दुग्यःगु ग्यसुलाःगु प्रेरणा प्रदान याना बिज्याःम्ह वस्पोल डा. आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरप्रति न्ह्याक्व आभारी जूसां गाइ मखुगु जुल । लिसें थुगु सफू पिथनें निंतिं सम्पूर्ण छपाइ आदि कार्यय् वस्पोलं गुलि गथे प्रयास, उद्योग व प्रयत्न याना बिज्यात जुइ व नं वस्पोलयागु नुगलं बाहेक मेपिसं लना स्वये फइगु खँ मखुत । थुलिं हे नेपाःया थेरवाद शासनप्रति वस्पोलया अन्तस्करणय् छ गुजागु भावना दु जुइ धयागु खँ अनुमान याना स्वये फूगु जुल ।

जिगु थःगुपाखेँ अपशोचया खँ थुलि हे जुल ; वस्पोलयागु व उगु शुभ कार्यय् थम्हं भाय् हिला वस्पोलयात लः ल्हाना तोता थकेगु बाहेक मेगु हानं छुं ठप ग्वाहाली यायेगु पुनित अवसर काये मखन । कारण थःपिं देशं पिने बाध्यतावश लाना च्वने माल ।

जिके पूर्णविश्वास दु कि श्रद्धेय कुमार काश्यप महास्थविरं नं थुकिया प्रफु स्वया बिज्याना तद्धंगु गुहालि याना बिज्यात जुइ ।

अन्तस थुगु प्रातिमोक्ष सफूद्वारा विशेषतः नेपाःमि थेरवाद बुद्ध शासनुयायीपिं थःथःपिनिगु विनय नियमयात अध्ययन अध्यापन यायेगुद्वारा आपालं लाभान्वित जुइ साथय् बुद्ध-शासन सम्बन्धि क्रियाकलापय् शुद्ध, स्वच्छ, निर्मल व परिशुद्धरूपं न्ह्यज्यावना तथागत शासनयात तःहाकःगु आयु व जीवन प्रदान यायेगुली वस्पोलपिसं अपरिमित सफलता व पूर्णता प्राप्त याना काये फइ धइगु क्वातूगु भलसा ब्याका च्वनागु जुल ।

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
सासनधज धम्माचरिय
रंगून, बर्मा
६ जुलाई १९८८

Downloaded from http://dhamma.digital

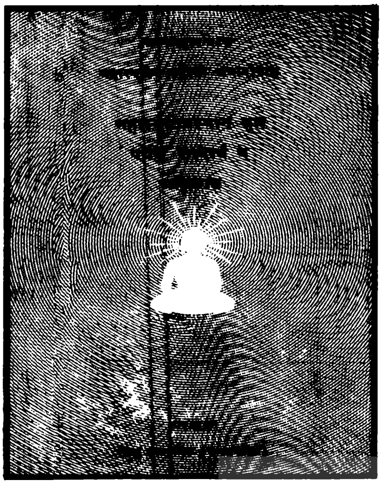

महास्मृतिप्रस्थान सूत्र

पालि शब्दार्थ व अभिप्राय

लिसा

"महास्मृतिप्रस्थान सूत्र" बुद्धभाषित आपालं आपालं मध्यय् अतिकं महत्वपूर्णगु थ:गु है, मू व पहः दुगु सूत्र रत्न खः । निर्वाण गमनार्थ आकांक्षोपिनि निंतिं उद्योग व अभ्यासया सम्पूर्ण विधि सरल भाषं तर दुग्ययेक निर्देशित याना तःगु २१-गू विधि पर्व परिपूर्णगु गद्य शैलीया थ्व वेय्याकरण सूत्र जुल । थौया अद्यापि सुं नं विपश्यना भावना निर्देशक आचार्यपिसं थुपिं फुकं विधियात अंगीकृत याये फूगु मखुनि । थकी च्वंगु २१-गू विधित मध्यय् गुलिसिनं निगू विधि गुलिसिनं स्वंगू प्यंगू विधि अले गुलिसिनं खुगू तक विधियात थः नालाः विपश्यना भावनाया निर्देशन बीगु याना च्वंगु प्रायः याना खने दया च्वंगु जुल ।

स्मृतिप्रस्थान सतिपट्ठान पालि शब्दया संस्कृत रुपान्तरण खः । थुगु पालि शब्दयागु अर्थ थुइकेत थन पालि दुथे भति वर्णन यायेगु मति तया । सतिपट्ठान शब्द सामूहिक शब्द खः । सति + पट्ठान निगू शब्दया पुचः खः । सति=लुमंकेगु,चायेकेगु, स्मरण यायेगु, स्मृति तयेगु+पट्ठान–लय् नं प+ठान धका छुटे याना ठान-यात नं हाकनं ठा+यु धका छुटे जुइकेगु खः । सामान्य कथं पट्ठान-यात विग्रह यात धाःसा (पतिट्ठाति अस्मिन्ति पट्ठान) धका धाये ज्यू । अनंलि हानं "प" शब्दयागु विशिष्ट अर्थ व्यक्त याये निंतिं पट्ठातीति पट्ठानं: उपट्ठाति ओकन्तित्वा पक्खन्दित्वा पत्थरित्वा पवत्ततीति अत्थो-ट्ठ ।

पट्ठातीति एत्थ पसद्दो भूसट्ठविसिट्ठं दीपेतीति ओक्कन्तित्वा पक्खन्दित्वा पवत्ततीति अत्थोति आह धयागु अर्थकथा व टीकाया वर्णन कथं "प" शब्दयागु विशिष्ट अर्थयात नं व्यक्त जुइकेगु रुपं तीव्र रुपं-क्वात्तुसे च्वंक दृढता पूर्वक-(आरम्मण) लिक्कसं थ्यंका-दुबे जुया-दुचायेका वना-(भन्टे यायेथें च्वंक) दुब्वाँ वना-फिजे जुया, फइले जुया न्यंकनं चक्कना -च्वने सःगु उत्पन्न जुइ सःगु धयागु अर्थ दुगु जुल । उकीयात नं भति वर्णन याना "सति" शब्द लिसे जोडे यायेगु कुतः जुल धाःसा निम्नः कथं वर्णन याये थाय् दुगु जुल ।

चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता सत्त सम्बोज्फङ्गे परिपूरेन्तीति आदीसु सतियेव"सतिपट्ठानन्ति वुच्चति-धयागु वर्णन कथं"काय, वेदना, चित्त व धर्म धयागु प्यंगू स्मृतिप्रस्थानयात भाविता यात बहुलीकृत यात धाःसा न्हेगू सम्बोध्यंगयात पूर्ण जुइकीगु जुया च्वन धयागु आदि क्षेत्रय् सति (स्मृति) यात हे "सतिपट्ठान" धका धया तःगु जुल ।"

तस्सत्थो-पट्ठातीति पट्ठानंः ओक्कन्दित्वा (ओकन्तित्वा ?) पक्खन्दित्वा पत्थरित्वा पवत्ततीति अत्थो । सतियेव सतिपट्ठानं ।

"उकीयागु अर्थ गथे धाःसा-लिक्कसं च्वनीगु जुया पट्ठान धाइ । लिक्कसं च्वनीगु धयागु नं दुचायेक वना-दुब्वां वना-न्यंकनं फइले जुया चक्कना वना उत्पन्न जुइगुयात धाइगु जुल । सति-यात हे सतिपट्ठान

Downloaded from http://dhamma.digital

धाइ ।" थ्व जुल न्हापांगु विधि कथयागु अर्थ ।

मेकथंयागु विधि गुकथं लय् धाःबले-

अथवा सरणट्ठेन सति उपट्ठानट्ठेन पट्ठानं: इति सति च सा पट्ठानञ्चाति पि सतिपट्ठानं । इदमिधाधिप्पेतं-ट्ठ ।

"अथवा लुमंकेगु, चायेकेगु, स्मरण यायेगु, स्मृति तयेगु अर्थय् सति खः, लिक्कसं च्वना उत्पन्न जुइगु जुया पट्ठान धाइ । थुकथं व सति नं खः उपस्थान नं खःगु जुया सतिपट्ठान जुल । थुगु निगूगु अर्थाभिव्यक्ति हे थन अभिप्रेत जुल ।"-अर्थकथा ।

थुपि सम्पूर्ण वर्णनयात सारांश कथं कया अर्थ छ्याना यंकल धाःसा निम्नः कथं अर्थ छ्यायेः ज्यूगु जुल । तीव्र रूपं-क्वात्तुसे च्वंक दृढतापूर्वक (काय, वेदना, चित्त व धर्म धयागु प्यंगू आरम्मण मध्यय् पूर्ण वर्तमान लुया वया च्वंगु आरम्मण छगू छगुली) लिक्कसं थ्यंका - दुचायेका-(भम्टे यायेथें) दुब्बा वना - न्यकनं फइले जुया चक्कना-उत्पन्न जुया च्वने सःगु सति (स्मृति) धर्म । तीव्र रूपं-क्वात्तुसे दृढता पूर्वक (आरम्मणय्) लिक्कसं थ्यंका-दुचायेका दुब्बा वना- न्यंकनं फइले जुया चक्कना च्वनीगु धयागु सति (लुमंकेगु, चायेकेगु, स्मरण यायेगु, भाविता यायेगु) धर्म । दी-ट्ठ-२३४४ःम-१-२४३ःअभि-२-२४० ।

(थुगु सफुती गुलि नं पौल्याःत उल्लेख जुया च्वंगु दु व छट्ठ संगायन सफू कथंयागु पौल्याःत जक खः धका भाःपी माःगु जुल ।)

उपरोक्त खँयात हे बाँलाक व्याख्या याना यंकल धाःसा अति हे व्यापक रूपं वर्णन याये ज्यूगु जुल । थन ला खालि भाव मात्र जक उल्लेख याना क्यनागु जुल । थुगु हे अर्थ अनुरूप साधक साधिका योगीपिसं साधना याना यंके फत धाःसा सूत्रया प्रारम्भय् तथागतं गुगु न्हेगू सुपरिणाम न्ह्यवः हे उद्घोषण याना बिज्याःगु खः, उकीयात प्रत्येक साधक साधिका योगीपिसं थः थःगु पारमी संस्कार अनुरूप प्रत्यक्ष अनुभव याये दइगु जुल धका सुनिश्चित रूपं धाये फूगु जुया च्वन ।

थुगु सफूया भाय् हिलेगु ज्या न्यादँ न्ह्यवःहे मोटामोटी कथं पूवना च्वने धुंकूगु जुल । तर सफूया आकार साधारण मखुगुलिं सामान्य श्रद्धा व ग्वाहालिं जक पिथने फइगु मखया च्वंगु जुल । थ्वथें जाःगु छगू छगू सफू पिथनेत भतिचा ग्वाहालि मगाःगु जुयाच्वन । थुगु ज्याय् आपालंसिगु चोट पटक व लाञ्छना फया नं थःगु मनयात धैर्य याना दृढता तया शुद्ध बुद्ध शासनिक प्रचार व प्रसार कार्यया लागी थःपि दुघाः जुइका च्वने मातले नं लिचिले मखुः हतोत्साही जुइ मखू, यानागु , याये माःगु ज्या पू हे वंके धयागु दृढता व पराक्रम न्ह्यब्वया धया यंकूलिसे न्हापां खेस्रा रूपय् च्वयेगु, अनं उकीयात दोहरे त्योहरे याना मूल बर्मेली सफू लिसे मिले याना ब्वनेगु संशोधन यायेगु ज्या सिघयेका हानं छको प्रेसय् छ्वये जीक साफि यायेगु आदि सम्पूर्ण धयाथें ज्याया अभिभार व दाता समेतं चूलाका बीगु ज्याय् संलग्न जुया प्रुफ ब्वना बीगुली तकं नं ल्हा तया ज्या सिद्ध याना ब्यूगु बारय् केहेँ मयजु अनागारिका उत्पलवर्णाप्रति न्ह्यक्व आभार व साधुवाद व्यक्त याःसां गाइ मताः ।

अथे हे पाण्डुलिपि कापी ब्वना स्वये धुंका जीवमान कालय् हे "थुगु सफू भन्ते जिं हे पिकाये" धका हौसला व पूर्ण आश्वासन बिया बिज्याःम्ह विश्व शान्ति दायक समितिया क्रियाशील दुस्यो व दुजः अध्यक्ष

Downloaded from http://dhamma.digital

जुया च्वना बिज्याःम्ह श्री पद्मराज शाक्य (बौद्ध) सफू पिथनेत माःगु आर्थिक सहयोगया अभिभार कया बिज्याःगु कथं सफू प्रेसय् वनेगु ज्या भ्वःछु जक छु छुये लात आकस्मिक मोटर दुर्घटनाय् लाना वस्पोलं थुगु सफू पिदंगु हे स्वये मलाक थःगु जीवन अन्त याना बिज्यात ।

वस्पोलयागु निधनं विश्व शान्ति विहारयात जक मखु आपालं आपालं विहारयात मलखं कयेथें जाःगु वज्राघाट जू वंगु जुल । वस्पोलयाकेथें जाःगु श्रद्धा ,दूरदर्शिता, कोमल स्वभाव, सहनशीलता,कर्तव्य परायणता, सहज सरल प्रवृत्ति, उपासकत्व गुण, निष्पक्षपात स्वभाव, व्यवहार कुशलता, कार्य क्षमता, क्रियाशीलता आदि आदि गुणत मेमेपिंके नं दया तथागत शासनप्रतियागु निस्वार्थपूर्ण दृढ आस्था व विश्वास दया ब्यूगु जूसा शुद्ध रूपं नेपाःयागु थेरवाद शासन प्रचार प्रसार, प्रतिष्ठा व सुदृढिकरणय् आपालं प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष ग्वाहाली जू वने फइगु जुल । तर छु याये– थुपिं फुकं खँत स्वप्नय् म्हंका आकाशय् छँ दनेगु कल्पना यायेथें जक च्वंगु जुल । तःधंगु खेदया खँ धाये माल ।

वस्पोल पद्मराज शाक्यं जीवित अवस्थाय् थुगु सफू पिदने निंतिं गुगु दृढ आश्वासन बिया बिज्याःगु खः, वस्पोलं थ्व संसार तोता बिज्याःसां वस्पोलया मौं , दाजुपिं, भोतपिं जहान परिवार सकलसिनं वस्पोलयागु आकांक्षा व अभिलाषायात सितिं मछ्वःसे वस्पोलया हे पुण्य स्मृतिस वस्पोलयागु हे सुगति स्वर्ग निर्वाण कामना यासे थुगु सफू पिथनेगु हानं न्हूगु आश्वासन लिसें पूर्ण ग्वाहालि बिया बिज्याःगु जूया निंतिं थुगु सफू ब्वमिपिनि म्ह्योने ब्वये हये दुगु जुल । उकिं वस्पोल सहितं वस्पोलया जीवित सम्पूर्ण परिवारप्रति असीमित अप्रमेय्य रूपं हे आभार ,सुभाय् व साधुवाद देछाया च्वनागु जल । थुगु पुण्यया प्रभावं वस्पोलयात व जीवित सम्पूर्ण परिवारपिन्ति याकनं शान्तपद निर्वाण लायेमाः ।

थथे हे तथागत शासनया लागि वस्पोलपिसं पुर्खा पुर्खा निसें याना बिज्याना च्वंगु कुशल कर्म भविष्यय् नं दिपाः मदयेक छगू सन्ततिया रूपय् न्ह्याकावं यंका बिज्याना च्वनी धयागु आशा नं ब्यक्त याना च्वनागु जुल ।

थुगु सफूयागु महत्व वृद्धि याना बीत अतिकं लिमलाःगु अवस्थाय् यानागु आग्रहयात समेतं छसः नहीं नास्ति मयाःसे तुरून्त स्वीकार याना ग्यसु लाःगु भूमिका (निगू शब्द) च्वया बिज्याना लुँयागु अंगुति हीरा फ्वः थुनेगुथें जाःगु ज्या याना बिया बिज्याःगुली सहोदर आयुष्मान सुदर्शनप्रति अतिकं सौमनस्य व्यक्त यासे साधुवाद बिया च्वनागु जुल ।

अनंलि सफू पिथनेत प्रेसलिसे सम्पर्क तया बिया आश्वस्त जुइका ब्यूगुलिं श्री इन्द्र नारायण मानन्धरज्यूयात, पिकाःक पाखें संस्मरण निंति संकलन याना बिया बिज्याःगुली त्रिशुली, सुगतपुर विहारया कर्मठ कार्यकर्ता समाजसेवी श्री धर्मरत्न शाक्य (ताःजाःफः) यात , प्रुफ ब्वनेगुली सहयोगी जूम्ह भिंचा प्रकाश वज्राचार्ययात अले लक्ष्मी छापाखानाया मू-नायः जुया दीम्ह श्री साहु सत्यनारायण चित्रकारजुयात व थाकु मचाःसे धुवांधु प्रुफ ब्यू वया अस्यः मचाःसे न्हिला प्रुफ पिया पिया तकं ग्वाहाली याना सहभागी जूम्ह भाइ दिलिप कुमार लिसें सकल लक्ष्मी छापाखाना परिवारयात नं दुनुगलं निसेंया आभार, सुभाय् व साधुवाद दे मछाःसें च्वने मफूगु जुल । श्री चित्रकाजुयागु प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष सहयोगं जिगु नुगःयात वयक लिसे गाक्कं गाक्कं हे लिक्क लाका ब्यूगु दु । थ्व छगू पुलांगु संस्कारया ल्यना च्वंगु सम्बन्धया चिं जकं जुल ला नं धाये मफु । धात्थें धाये धाःसा थुगु सफू पिदनेत वयकयागु सराहनीय सहयोगु असीमित रूपं दया च्वंगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अन्तसः सम्पूर्ण सहयोगीपिन्त लिसें पिकाक परिवार सम्पूर्णयात हानं छको सधन्यवाद साधुवाद व्यक्त याना च्वना । थुगु सफू ल्हाती लाका थुगु सफूयागु अध्ययन, चिन्तन मनन उद्योग व अभ्यासं थःथःपिनिगु जीवनयात सफल व सुधार याना ब्वमिपिसं यंके फया वन धाःसा गुगु अथक परिश्रम थुकी तूगु खः, व सारय् लाःगु जुइ । उगु सारय् लाकेत ब्वमिपिसं थुगु सफूयात सामान्य सफू धका जक भाःमप्युसें अमूल्य धर्म ग्रन्थरत्नया रूपय् थःनाला काये फयेमाः । थुकीयागु सही सदुपयोग याना बिज्याये व दी फयेमाः । थःथःपिनिगु जीवनयात सन्तुलित समताय् तये फयेका अमृत पद परम शान्ति समेत लाभ याना वने फूपि जुइमाः धका मैत्री व करूणायुक्त प्रार्थना न्ह्यचिकुसे थःगु लिसा थनं तुं काये गाका च्वनागु जुल ।

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर काठमाडौं, नेपाल ।
२०४६ श्रावण ३०

Downloaded from http://dhamma.digital

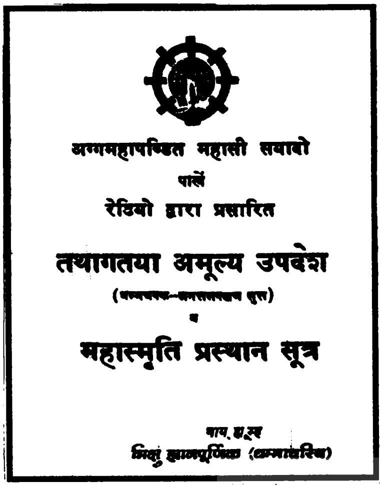

तथागतया अमूल्य उपदेश व महास्मृतिप्रस्थान सूत्र

थ:गु बिचा:

दृष्टि भ्रम संसारया छगू भयंकरगु जाल खः । उकिं याना हे थ्व संसारय् च्वंपि त:धं चीधंपि सम्पूर्ण प्राणीपिन्त दु:ख सागरय् थुना अनं मुक्त जुइ मफयेक इत:मत:कंका वाथा वाथा मिंके बिया न्हापां सास्ति याये फक्व याना अनं-नं लिपा था:गा: मदयेक क्वसिका यंका जन्म पत्तिकं जरा व्याधि मरणया म्हुतुइ ल्वसुके यंका तइगु । थथे दृष्टि भ्रमय् लाइगु नं मेतां मखु ; यथार्थ स्वभावयात वास्तविकगु सम्यक् दृष्टिं स्वये मसया च्वनेगु व स्वहे स्व:सां अखतं स्वया च्वनीगु अले झिलिमिलि धा:थें च्वंगु भव जालय् बांला तायेका नसा मा:वने मास्ति वइगु लालसां याना हे खः ।

थुकिं मुक्त जुइत स्वयं तथागतं कम कुत:याना बिज्या:गु मखु । प्यंगू असंख्य छगू लाख कल्पया पुरित पारमी संस्कार 'तिण्णो तारेय्यं, मुत्तो मोचेय्यं=जि स्वयं थः न्हापां उत्तीर्ण जुया पार तरे याना अनं लिपा सत्त्व प्राणीपिन्त नं जिं पार तरे याके ; जि स्वयं थः न्हापां मुक्त जुया जालं छुटे जुया वना लिपा सत्त्व प्राणीपिन्त नं जिं मुक्त याके छुटे जुइके' धयागु थ्व प्रतिज्ञायात वस्पोलं सफल याना कया बिज्याये निर्ति संचय याना बिज्या:गु खः ।

थुकीयागु फलस्वरूप ३५-दँया उमेरय् वस्पोलयात अनुत्तर सम्यक् सम्बोधि ज्ञान लाभ जुल । वस्पोल उगु ज्ञान लाभं गुलि प्रभावित जुल, व न्हेनू सप्ताहया विमुक्ति सुख अनुभूतिं व्यक्त याना कना च्वंगु दु । बोधि लाभं लिपा न्हेगू सप्ताह तक यागु महान ज्ञानया परिष्करण व परिचालनं लिपा वस्पोलयात उगु अथाह गम्भीर, दुर्दर्शनीय, दुर्बोध्य, शान्त, प्रणीत, अतर्कावचर, निपुणगु, पण्डितजनपिसं जक सीके बह:गु धर्म थुइकेपिं सु धयाथें जा:गु भाव प्रकट जुल । गुगु भाव छुं अस्वभाविक कथंयागु भाव मखु । कारण-

थ्व संसारय् च्वंपिके अबले तक उलि दुग्यंगु, चक्कंगु, तीक्ष्णगु, पार दर्शनीय धर्म चक्षु दहे मदुनिगु खः । जोतिष व लक्षण शास्त्रयात ब:कया छपतिं जक पतिं धस्वा:का बुद्धत्वया सुनिश्चित निर्भिक घोषणा याये स:म्ह व फुम्ह त्रिवेद पारंगत निष्णात पण्डित धायेका च्वंम्ह कोण्डन्य ब्राह्मणं हे नं न्हापां न्हापां तथागत सम्यक् सम्बुद्धयाप्रति गुलि गथे हीन भावं स्वल, गुलि गथे थ:समान व्यवहार यात, थ्व उकीया ज्वलन्त उदाहरण खः । गुपिं व्यक्तिपिसं सिद्धार्थ कुमारं गृहत्याग याये गुलिखे न्ह्यव:हे थ:पिनि शास्त्रयात पत्या:याना विश्वास ब्याका छैं तोता ऋषि भेष धारण याना बोधिसत्त्वप्रति असीमित महान् आस्था व विश्वास तया श्रद्धापूर्वक वस्पोल बुद्ध जुया बिज्याइगु प्रतिज्ञा यात; उपदेश न्यनेगु महेच्छा नुगलय् घाना जुल; आहार भति छु सेवन यायेवं हे वस्पोलयात तप भ्रष्ट जुल, प्रधान निभ्रान्त जुल धका कुंखिना थ:गु शास्त्रीय वचनयात समेतं कलंकित यायेगु ता:तुन, व छु कम शक्तिशालीगु इमिगु दुष्टि भ्रम ला !

Downloaded from http://dhamma.digital

तथागत सम्यक् सम्बुद्धं स्वको स्वको तक मान वर्ति "भिक्षुपिं, तथागत , अरहत् सम्यक सम्बुद्ध खः । भिक्षुपिं, जिं अमृत लुइके धुन; न्हाय्पं बिया न्यं, अनुशासन याये, धर्म उपदेश कने । उपदेश अनुसार आचरण यात धाःसा, गुलिचां मदुर्वं-गुगु कारणया निर्तिं कुलपुत्रपिसं सम्पूर्ण छें बुँ तोता, अनागारिका जुया प्रब्रजित जुइगु खः , उगु अनुपम ब्रह्मचार्यवास पूर्वका-थुगु हे जीवनय् स्वयं विशेष ज्ञान थुइका, साक्षात्कार याना, परिपूर्ण व सिद्ध जुइका विहार याना च्वने फइ ।" धका ठोसपूर्ण शब्दं धया विज्यातनं इपिं कौण्डिन्य प्रमुख न्याम्ह त्रिवेद पारंगत ब्राह्मण ऋषिपिं स्यले जुया मवं; क्वमछु । आखिरय् "भिक्षुपिं, जिं थ्वयां न्हापा छिमित थथे धयागु छिमिसं स्यूला ? "धका धया बिज्याःसेलि तिनि "न्हापाला थथे गवलें धाःगु मदुनि खःबा" धका चायेका इमिसं तथागतयागु खँ न्यनेगुयात, ध्यान बिल; ज्ञान लाभया निर्तिं मनयात एकाग्र व एकचित्त यात ।

उजोपिं पण्डितपिन्त समेतं धुलं छ्वाका तये यःगु थुपिं भयंकरपिं काम दृष्टयादि उपादानतयृत समल नष्ट याये निर्तिं तथागतं बुद्धत्व लाभं तुरन्त पञ्च भद्रवर्गीय ऋषिपिन्त दकसिबे न्हापां बिया बिज्याःगु उपदेश "धर्मचक्र देशना" खः । गुकीयात भी सकल बुद्धशासनिक व्यक्तिपिंसं "धम्मचक्कपवत्तन सुत्त" नामं म्हसीका वयाच्वना ।

थुगु सफुती थ्वहे सूत्रया संक्षिप्तं तर स्पष्टं सारांश कथं व्याख्या जुया च्वंगु दु । अनं लिपा सफल पञ्चभद्रवर्गीय ऋषिपिसं म्हर्ति म्हर्ति बुद्ध धर्मया न्हापांगु मुहान निर्वाणश्रोतय् थ्यंका श्रोतापन्नत्व लाभ याये धुसेंलि आषाढ कृष्ण पञ्चमी खुनु तथागतं इमिगु हृदयय् मचायेक स्वचाना च्वनीगु मानानुशययात समूल प्रहीण याना सदांया लागी विशुद्धस्थिती थ्यनीगु अरहन्तत्व लाभार्थ "अनत्तलक्खण सुत्त" देशना याना बिज्यात । उगु सूत्रया नं थुगु सफुती सारगर्भित रूपं सारांश कया व्याख्या जुया च्वंगु अले थुगु निगुलिं सूत्रयात धात्थें महत्व दुगु रूपय् प्रत्यक्षीकरण याकीगु कार्यान्वयन याये माःगु सत्त्वपिनि विशुद्धि आदि विभिन्न अर्थलाभया मूल कारण जुया तथागत प्रतिपादित छपु मात्र निर्वाणगामी मार्ग जुया च्वंगु "महा सतिपट्ठान सुत्त" या कार्य प्रणाली सहितगु सार संग्रहात्मक सारांश अर्थबोध थुकी दुथ्याना च्वंगु दु ।

थुपिं स्वंगुलिं सुत्तत्र अत्यन्त मूल्यवानगु अनर्घ सुत्तत जुया सफूया नां "संक्षिप्त बुद्धया अमूल्य उपदेश" जुया च्वंगु दु ।

थुगु सफुतिं ब्वमिपिन्त तथागत सम्यक् सम्बुद्धयागु मौलिक उपदेश छु खः धयागु क्वात्तुक थुइका बीत आपालं ग्वाहालि जुइ धयागु आशा व विश्वास याना च्वना । कारण प्यंगू सत्यं विनिर्मुक्तगु छुं नं धर्म स्वभाव मदुगु जुया खः ।

थुगु सफु पिथनेत पिकाकपिं लिसें सम्पर्क दयेका बिज्यायेगु ज्याय् श्रद्धेय भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरयागु असीम अनुकम्पा दुविना च्वंगु दु । अथे हे सफूया रूप बीकेत प्रूफ आदि स्वयेगु, ब्यवस्था यायेगु ज्याय् थःगु अमूल्य समय बिया पूज्यपाद गुरुवर श्रद्धेय भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर पाखें अमूल्य सहयोग प्राप्त जुया च्वंगु जुल । वस्पोलयागु सद्‌भावना बिना थ्व सफूयात सफूया रूप बीकेत सायद अःपुइ मखु ताः । अथे हे पिकाक परिवारयागु विशुद्ध पवित्र प्रबल त्यागमय भावना व चेतना विना नं धार्मिक सफू काचाक्क ब्वमिपिनि न्ह्योने ब्वनेगु धाइ असम्भवथें हे जुइगु जुया च्वन । वयक श्रीमती चिनी कुमारी बनिया प्रमुख पिकाक परिवारपिसं धर्मदानयागु सर्वश्रेष्ठत्वयात सीका आःथें थुगु "तथागतया अमूल्य उपदेश" धयागु सफू पिथना दिवंगत ज्ञानमान बनिया (चिक साहु) प्रति पुण्य स्मृति गुगु प्रणीत श्रद्धाञ्जली प्रकट याना दिल व

Downloaded from http://dhamma.digital

धात्थेंगु आदर्शमय दसु खः । उकिं वयक सकल पिकाक परिवारपिं प्रशंसाया भागी जया च्वना दीगु दु । वथें हे हानं लच्छिया दुने इलय् हे सफू पिथना बीगु भाला कया वचन अनुरूप ज्या सिद्ध याना ब्यूगुली "बाल कुमारी प्रिटिंग प्रेस" या सम्बन्धित परिवारपिं नं कम धन्यवादया पात्रपिं मखु । अले हानं खेश्राकापि साफि याना प्रेसय् बीजीकः पाण्डुलिपि तयार यायेगु ज्याय् स्मृति व धैर्य तया मद्वंक च्वयेगु ज्या पूवंका ब्यूगुली केहें मयूजु अनागारिका उत्पवर्णा प्रति नं आपालं आभार देछाया च्वनागु जुल ।

थुकथं विभिन्न क्षेत्रया, विभिन्न महानुभावपिनिगु सामूहिक प्रयासं थुगु सफू थुलि याकनं ब्वमिपिनि ल्हाती लावये फूगु व दुगु जुया वस्पोल वयकःपिनिगु प्रति न्ह्याक्व सुभाय् व साधुवाद देछाःसां गाइख्वाः मवः । गाइ मताः ।

अन्तस थुगु हे रूपं थःथःपिसं फू फूथें प्रणीत पवित्र विशुद्ध श्रद्धा न्ह्यचीका वस्पोल तथागत सम्यक् सम्बुद्धयागु नित्य स्मरणीय उपदेश, शिक्षा व अनुशासनयात उन्नति विकाश व चिरस्थायी याये फइकथं धर्मदानया परिशुद्ध पुण्य कार्य सदां धयाथें याये फयेका थःथःपिनिगु सारहीन भौतिक जीवनयात सारपूर्णगु अमूल्य जीवन दयेका सम्पूर्ण जरा, व्याधि, मरणादि दुःखया अन्त्य जुया च्वंगु निर्वाण सम्पत्ति प्रत्यक्षीकृत अनुभूतिं हे खंका सीका काये फये माल धयागु शुभाभिलाषा व्यक्त यासे थःगु बिचाः थनंतुं क्वचायेका च्वना ।

थुगु पुण्यया विशुद्ध आनुभावं दिवंगत ज्ञानमान बनियायात निर्वाण प्राप्तार्थ हेतु व प्रत्यय जुयेमा ।

भाय् ह्यूम्ह

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (धम्माचरिय)

विश्व शान्ति विहार मीन भवन, नयाँ वानेश्वर,

काठमाडौं ।

Downloaded from http://dhamma.digital

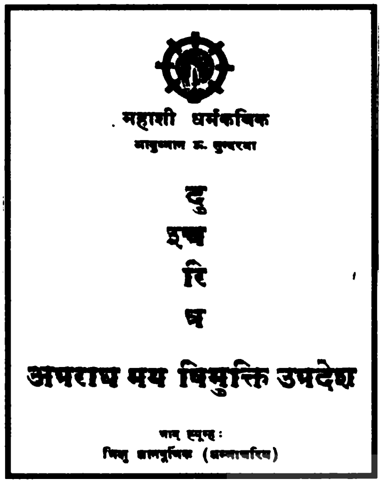

दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश

थ:गु छुं खँ

लोक परलोक अति महत्वपूर्णगु जीवनया छगू समस्या खः । थ्व मुक्कं धार्मिक समस्या मखु; प्रमुखगु मानवीय समस्या खः । जीवन-दृष्टि परिशुद्ध मजुल कि मिथ्यादृष्टि मिथ्यावाद मिथ्याधारणा अले मिथ्यासिद्धान्त दुहाँ वइगु जुया च्वन ।

द्वंगु दृष्टि दुगु चित्त उत्पन्न जुक्व पतिकं सदोष युक्त जुया पलाःचा पतिकं अपाय ध्वाखाया सत्तिक लिक्क न्ह्यचिला वना च्वने यः । यइपुसे न्ह्याइपुसे शान्तमयगु आनन्दपूर्णगु जीवन दये मफया च्वने यः ।

ज्ञानदृष्टि परिशुद्ध जूसा तिनि दृष्टि तप्यनीगु खः । दृष्टि तप्यंसा तिनि भिंगु जीवन, भिंगु गति, अमूल्यगु जन्म अर्थ हितकारी भूमि निर्माण याये फइगु खः ।

अतीत जन्म अनागत जीवनप्रति आस्था व विश्वास कर्मस्वकत्व सम्यग्दृष्टिया मुख्यगु पृष्ठभूमि खः ।

सही सिद्धान्त यथार्थ दृष्टियात खंका सीका च्वं च्वनेगु नसा, त्वंसा, पुंसा व च्वंसा दयेका च्वनेगु सिबे भ्रं अप्वः महत्व दुगु ग्यसु लाःगु जुइगु खः ।

उकिं वर्तमान जीवनय् अत्यधिक महत्वपूर्णगु व अत्यावश्यकगु तत्व सम्यग्दृष्टि ग्रहण यायेगु हे जुया च्वन ।

As a man believes so he thinks, and as he thinks so he acts.

"छम्ह व्यक्तिं थःम्ह विश्वास यानाथें बिचाः याइगु खः; बिचाः याःथें ज्या याइगु खः ।"

Only the right view can lead to true happiness and complete peacefulness.

"धात्थेंगु सम्यग्दृष्टिं हे जक सत्यगु सुख, पूर्णता दुगु शान्तियात बी फइगु जुया च्वन ।

तथागत प्रतिपादित विमुक्ति व विशुद्धिया मार्गय् दकसिबे न्हापांगु मार्ग हे सम्यग्दृष्टि मार्ग खः । प्रकारान्तर भेद कथं सम्यग्दृष्टियात स्वथी थी याना तथागतं क्यना तया बिज्याःगुली कम्मस्सकता सम्मादिट्ठि (कर्मस्वकत्व सम्यग् दृष्टि) न्हापांगु दृष्टि खः । तथागतयागु थःगु हे वचन कथं व निम्न रूपय् जुल ।

"सब्बे सत्ता कम्मस्सका, कम्मदायादा, कम्मयोनी, कम्मबन्धू, कम्मप्पटिसरणा, यं कम्मं करिस्सन्ति कल्याणं वा पापकं वा तस्स दायादा भविस्सन्ति ।"

थुकीयात हे भति चक्कंका यंकेगु खःसा–

सत्त्वपिं जन्म का कां संसार रूपी घःचाःलय् चाःहिला च्वंत्तलेयात इमिगु भिं मभिं कुशल अकुशल कर्म (ज्या) हे इमि इमिगु निजी सम्पत्ति खः, उगु उगु कर्म हे सदां सदां इमि ल्यूल्यू दया च्वनीगु खः । स्वकर्म खः । इमि इमिगु कुशल अकुशल कर्म हे इमि इमि सम्पत्तिया नायः खः, थुवाः खः, हर्ताकर्ता खः । संसारया घःचाःलय् चाःचाःहिला च्वनेगुया मूलस्रोत नं इमि इमिगु हे कुशल अकुशल कर्म भिं मभिं ज्या खः । भिं मभिं ज्या कुशल अकुशल कर्म हे इमि इमि थःथिति खः, बन्धु बान्धव खः, धात्थेंपिं इष्टमित्र खः । इमि इमि धात्थेंगु

Downloaded from http://dhamma.digital

शरण, प्रतिशरण नं इमिसं इमिसं याइगु भिं मभिं कुशल अकुशल कर्म हे खः । इमिसं इमिसं याइगु कल्याण पापक भिं मभिं कर्म हे इमि इमिगु दायाद खः; अंश खः, क्वसः खः धयागु जुल ।

अनं लिपा निगूगु सम्यगृदृष्टि गुकीयात पालि प्रयोजित शब्द कथं दसवत्थुक सम्मादिट्ठि धाइ । व निम्नः कथं जुल ।

"अत्थि दिन्नं; अत्थि यिट्ठं; अत्थि हुतं; अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको; अत्थि माता; अत्थि पिता; अत्थि सत्ता ओपपातिका; अत्थि अयं लोको; अत्थि परो लोको; अत्थि लोके समणब्राम्हणा समग्गता सम्मापटिपन्ना, ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति ।"

अर्थात्– (क) बीगु ज्या व बियागुया फल वा विपाक अवश्यमेव दु । (ख) महानदान कर्म व उकीया फल वा विपाक धात्थें दु । (ग) अवश्यमेव चीधंगु दान कर्म व उकीया फल वा विपाक दु । (घ) धात्थें धात्थें सुकृत्य व दुष्कृत्य कर्म व उकीया फल वा विपाक दु । - (ङ) मां प्रति भिं वा मभिं यानागु व उकीया फल वा विपाक अवश्यं दु । (च) बौ प्रति भिं वा मभिं यानागु व उकीया फल वा विपाक अवश्यं दु । (छ) योनी आदि च्वने म्वाक स्वभावतः यथावत् स्वय् जन्म जुइपिं सत्त्वपिं अवश्यं दु । गथे कि– देव, ब्रम्हा, यक्ष, प्रेत आदि; गुपिन्त साधारण मनूतय्सं

(कोडागु मात्र मंस चक्षु) खंका काये मफु । (ज) निस्सन्देह हे थःथःपिनि मिखां खने दुगु (अयं लोको) थुगु लोक दु । (झ) निस्सन्देह हे (परो लोको) मेगु संसार वा परलोक दु, गन मृत्युं लिपा जन्म जुइगु खः ।

मेकथं धाल धाःसा निस्सन्देह थुगु मानव संसार व मेगु संसार (प्यंगू अपाय लोक, खुगू काम देवलोक व नीगू ब्रम्हलोक) दु ।

हानं मेकथं– अवश्यमेव मनुष्यलोक, प्यंगू अपाय लोक, खुगू काम देवलोक, नीगू ब्रम्हलोक सहितगु थुगु विश्व (लोक) व च्यागू दिशाय् अपरिमित मेगु लोक दु ।

(ञ) धात्थें हे थुगु मानव लोकय् सर्वज्ञ बुद्ध, श्रमण व ब्राम्हणपिं दु । गुपिं मानसिक शान्तिया अवस्थाय् थ्यंक बिज्याये धुंकुपिं व बांलाक आचरण याना बिज्याये धुंकूपिं खः; गुपिसं थुगु लोकयात जक मखु मेगु लोकयात तकं स्वयं थःथः पिसं विशिष्टगु ज्ञानं साक्षात्कार याना, खंका, सीका मेपिन्त नं प्रकाशित याना बिज्याइगु जुल ।

उल्लेखित थुपिं निगू सम्यगृदृष्टि ज्ञानद्वारा हे भीसं थःगु दृष्टि गुकथं व गुजागु जुइमाः धयागु थुइकेत अःपुइगु जुया च्वन । थुकीयात हे हानं व्याख्या याना यंकल धाःसा "थःगु छुं खँ" अति विस्तृत जू वनीगु भय दु । थ्व खँयात थुइके मास्ति वःसा मग्गङ्ग दीपनी, विपस्सना दीपनी, पञ्च आलोक, आदि आदि आधिकारिक ग्रन्थयागु आद्योपान्त अध्ययन, मनन व परिशीलन आवश्यक जू ।

आधारभूत धर्म व खः, गुगु धर्मया आधार कायेबले वा शरणय् वनेबले शरणार्थीपिन्त अपाय दुःख व भवचक्रयागु दुःखया गालय् क्वब्वां वने म्वायेक धारण यायेगु क्षमता दइगु जक मखु धर्मया शरणय् मच्वनीपिसं फये मालीगु सांसारिक दुःख पारलौकिक दुःखं समेतं सुरक्षा बी फूगु क्षमता दइगु खः ।

अपायय् कारण मदयेक कुतुं वनीगु मखु । थुगु सफुती क्यना तःथें थःथःपिसं याइगु पापक अधर्मया आचरणं हे कुतुं वनीगु खः । उकिं अपायय् कुतुं वनीगु स्वया अपायय् ध्वाना छ्वइगु कुतुकीगु पापक अकुशल धर्मत हे दकसिबे ग्यानापुसे च्वंगु खने दया च्वन ।

तसर्थ धर्मयात अनुकूल जुइक आचण याना धर्मया शरणय् वना उकी संलग्न जुया च्वनीपिं व्यक्तिपिंके कुशल धर्म बुद्धि जुयावं वना च्वनीथें अकुशल धर्मत नं स्वतः हे लोप जुया वना च्वनीगु जुया अकुशल

Downloaded from http://dhamma.digital

धर्मतय्त कुशल धर्म, विशेष रूपं विपश्यना कुशल धर्म रोके याना, हटे याना तइगु जुया च्वन । फलस्वरूप उकीया फल वा विपाक अपाय दुःख, भवचक्र दुःखयात नं हटेयाना निर्मूल याना छ्वइगु जुया च्वन । थ्व हे थुगु सफूद्वारा थुइका बीगु कुतः जुया च्वंगु खँ ब्वमिपिसं प्रत्यक्ष अनुभव याये दइगु जुल ।

थुगु सफूया भाय् हिलेगु ज्या नं तदँ मछिं न्ह्यवः हे जुया च्वने धुंकूगु खः । गथे थःगु मेमेगु सफूतय्गु भाय् हिलेगु ज्याय् पाण्डुलिपि तयार यायेगु ज्याय्, प्रेसय् छ्वयेत पाय्छि जुइ कथं पिकाकपिं चूलाका बीगु आदि ज्याय् केहेँ मय्जु अनागारिका उत्पलवर्णायागु प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष हःपा व तिबः दया च्वनीगु खः, थुगु सफू पिथनेगु ज्याय् नं भाय् हिलेगु ज्याय् प्रेरणा बीगु निसें कया सफू चूलाका बीगु खेस्रा कापी, साफी कापी तयार जुइ कथं च्वयेगु, पिकाक श्रद्धालुपिं चूलाका बीगु आदि आदि ज्याय् अमूल्य समय व योगदान बिया ग्वाहालि याना ब्यूगु जुया च्वन । उकीया लागि व बुद्धशासन प्रचार प्रसारय् दत्तचित्त तया चतुर्दिगं वइगु वा फय् व गो फय्यागु च्यूता मःकासे दृढता पूर्वक संलग्न जुइ फूगु लागी बारबार साधुवाद देछाया च्वनागु जुल ।

थुगु सफू पिथनेया निर्तिं दच्छि न्हापा संसारयागु ह्यूपाः वइगु स्वभाव कथं ह्यूपाः फया परलोक जुया बिज्याःम्ह बाकुननी, नागबहाःया श्रीसाहु भाइकाजी शाक्ययागु सुगति व निर्वाणया कामना यासे वस्पोलया पुण्यस्मृती वस्पोलया श्रीमती प्रमुख सकल परिवारपिसं विशेष रूपं भाला कया न्हापां श्रद्धा तया बिज्याःगु जुल । अनं लिपा पूज्य गुरूवर श्रद्धेय भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर सह मेमेपि श्रद्धालुपिसं नं थी थी ग्वहाली याना बिज्याःगु कथं न्हापांगु संस्करणया रूपय् हे निद्वः (२०००) सफू पिथने दुगु जुल । उकिं वस्पोलपिं सकलसितं नं आपालं आपालं सुभाय् लिसें साधुवाद देछाया च्वनागु जुल ।

प्रुफ स्वयेगु प्रुफ ब्वनेगु सफू पिथनेगु ज्याय् भ्र्यातु तायेके बहःगु ज्या खः । न्ह्याबलें प्रुफ ब्वना बीगु ज्याय् व मालीबले माःकथं प्रुफ का-ब्यू वनेगु ज्याय् थाकु मचाःसे सहयोग याना ब्यूगुली भिंचा भाजु प्रकाश बज्राचार्यप्रति गाक्कं आभारी जुया च्वना ।

सफू पिथनेगुली तःधंगु योगदान ला खास याना थाकूयागु पाखें हे दइगु खँ सकसिनं मस्यूगु मखु । वय्कःपिनिगु सहृदय सहयोग बिना सफू हिसि दयेक पिज्वयेकेगु, इलय्, बिलय् लाक्क सफू पिथनेगु ज्या सम्भव मदु । विशेष याना कम्पोजं लिपा प्रुफ का-ब्यू वनेगु व छ्वयेगु वय्कपिनि निर्तिं छगू तःधंगु बोभ्क हे जुया च्वन । तर थुजोगु छुं हे च्यूता मतःसे नेपाल प्रेसया प्रमुखपिं निसें कया थुकी संलग्न सकल प्रेस परिवारपिसं आपालं आपालं सहयोग व सहानुभूति प्रदान याना दीगु बारय् वय्कपिन्त गुकथं गथे सुभाय् व साधुवाद देछाये माली शब्द हे माले मसःथे जुया च्वंगु जुल । यगु थजु, सम्पूर्ण प्रेस परिवारप्रति अतिकं कृतज्ञ व अतिकं अतिकं आभारी जुया च्वनागु ला अवश्यं जुल ।

अन्तसः सकल सकल श्रद्धालु महानुभावपिनिगु सहयोग, अनुदान, योगदान, सहानुभूतिद्वारा पिदना च्वंगु थुगु सफूया सही अध्ययन मनन व अनुशीलन परिशीलनद्वारा मभिं चीका भिं वृद्धि याना विपश्यना ज्ञानयागु प्रकाशं जहाँ थीगु मार्गज्ञान फलज्ञानयागु जलय् च्वना दुःख विमुक्ति निर्वाणया अनुभूति दयेका काये फया वन धाःसा सर्व अर्थ सिद्ध जूगु भाःपी दइगु जुल । अथे जुइ फये माल धयागु आशीष व्यक्त यासे थःगु छुं खँ थनसं इति श्री याना च्वनागु जुल ।

भाय् ह्यूम्ह

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

विश्व शान्ति विहार, मीन भवन, नयाँ बानेश्वर

३ कार्तिक २०४६

Downloaded from http://dhamma.digital

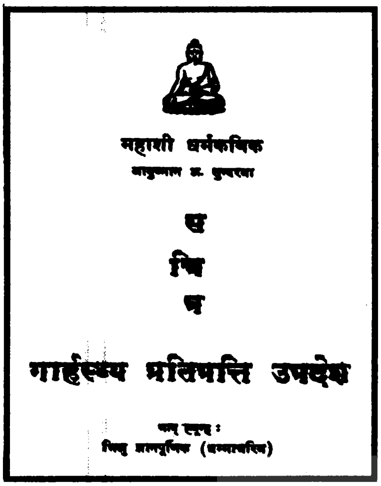

सचित्र गार्हस्थ्य प्रतिपत्ति उपदेश

थ:गु छुं खँ

थुगु 'गार्हस्थ्य प्रतिपत्ति उपदेश' सफू बर्मा देशया नांदंगु विश्व प्रशिद्ध विपश्यना ध्यान केन्द्र 'महाशी सासना यैता, रंगूनया धर्मकथिक नायक कर्मस्थानाचार्य सयादो प्यूंदजा आयुष्मान ऊ. सुन्दर (बी.ए.) नं मस्तनिसें कया सकल वयस्क वृद्ध सभ्य सुसंस्कृत धर्मप्रेमी ब्वमिपिन्त ल्वइकथं सरल भाषं थुइके अ:पुक च्वया बिज्याना त:गु सफूया हिला भाय् सफू ख: ।

थुकीया मूल आधारभूत उपदेश तथागत सम्यक्सम्बुद्धं (दीघ - निकाय, पाथिक वग्ग, सिंगालक सुत्त वण्णना-य् उल्लेख जुयाच्वंगु कथं) स्वयं कना तया बिज्या:गु ख: ।

सिंगाल (श्रृगाल) राजगृहया छम्ह गृहपति महाजनया काय् ख: । वया अबुम्ह गृहपति महाशाल कुलयाम्ह ख: । स्वथना तया त:गु धन सम्पत्ति जक हे (४०) कोटी दया च्वन । सिंगाल वयागु नां ख: । गृहपतिया काय् जुया 'गृहपति पुत्र' धया त:गु ख: ।

सिंगाल धनाढ्य कुलय् जन्म जुया छुं भति धनाभिमान दया च्वंम्हथें जुया पूर्वाधार कथं वयाके धार्मिक आस्था भ्या: भति हे दु ख्वा: मव: । ल्याय्म्हतय्गु स्वभाव अनुरूप भौतिक रंगमञ्चय् हे वया दिलचस्पी अप्व: जुयाच्वंगु खने दु ।

उकिं बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघपिनिप्रति वया थ: माँ-बौपिंके गुलि दुग्ययेक, दुचायेक व क्वात्तुक आस्था व श्रद्धा दुगु खनेदु, वयाके उलि श्रद्धा मदु ।

वया माँ-बौपि निम्हं बुद्धोपदेशद्वारा बांलाक परिभावितपिं धर्मयात ग्यसुलाक्क प्रत्यक्षीकरण याना अटल व अचल श्रद्धां युक्तपिं श्रोतापन्न आर्यश्रावकपिं जुयाच्वन । तर व थ: थ:मं धा:सा विहारय् वना बुद्ध सहित श्रावकपिन्त अभिवादनादि सार कर्म याये मं मदुम्ह जुयाच्वन ।

थौकन्हेयापिं प्राय: याना ल्याय्म्हतय्संथें वं विहारय् वनां छुं लाभ दु मतायेकु । वया अबुजु गृहपतिं थ: म्वाना च्वंबले हे वयात गुलिखे बुद्ध-शासनय् श्रद्धा तयेके बी मास्ति वया नं खँ न्यंके मफु । भिंपि माँ-बौपिनि कर्तब्य पूवंकेगु इमिगु त:धंगु अभिलाषा व इच्छा । तर म्वाना च्वंतले गृहपतिं थ:गु आकांक्षा पूवंके मफुत । अथे नं हतोत्साही मजू ।

उकिं थ्व संसार तोते न्ह्यव: वया अबुजु गृहपतिं मती तल, 'मरणया इलय् बीगु उपदेश व अनुशासन थ: काय्यागु नुगलय् स्वचायेके फयेफु । अले हानं थ्व हे खँयात कारण याना छन्हु मखु छन्हु वयागु सम्पर्क तथागत सम्यकसम्बुद्ध लिसे नं द:वने फु । गुगु वयागु भविष्य भिंके व सुधार यायेया निंतिं, जीवन सार याना च्वन्ह्याका यंकेया निंतिं महत्वपूर्णगु संयोग जू वनेफु ।'

थथे मती तया दूरदर्शिता पूर्वक विवेकं ज्या कया, 'बाबु, छं खुगू दिशा नमस्कार याना च्वं च्वं न्हिं

Downloaded from http://dhamma.digital

ला' धका मरणासन्न इलय् मरण शैय्याय् च्वना वयात खुगू दिशा नमस्कार याना च्वनेगु खँ अन्तिमगु बौयागु वचनया रूपय् नुगलं चायेक धया थकूगु जुल ।

न्हापा लिपा माँ-बौपिनिगु खँयात च्यूता मतःसे वया च्वंम्ह कायमचा जूसां थुगु बौयागु अन्तिम वचनयात ला वं नहीं नास्ति यायेमफुत । स्वीकार याना काल ।

थ्व ज्या यायेत वयात छु थाकुइगु नं ला मखुत । विहारय् वना पुलिं चुया घौं स्याना छ्यनं चुया वन्दना याये माःगु कथंयागु पुली खौं थायेका संयम याना च्वने माःगु ज्या नं थ्व मखुत । खुसी वना मो छको खःसां मखुसां ल्हुया दना दनां तुं ल्हाः निपाः थः छ्वया खुगू दिशा चाःहिलाः नमस्कार यायेगु धयागु छुं अपायसकं बोफ दया झ्यातूगु ज्या ला खः हे मखुत ।

उकिं वं व खँयात थः नाला कया अबुम्हं धाःथें न्हिथं यायेगु याना यंकल । तर छु उद्देश्यं अबुम्हं वयात अथे याकूगु खः, उकिया वास्तविक तथ्य ला वं थूगु मखु, थुइकेगु आवश्यकता नं वं मतायेकु । सर्वसाधारणपिन्सं याना वना च्वंगु ज्या नं ला थ्व जुल ।

छन्हु तथागतं न्हिथंथें सुथ न्हापनं उपकार याये बहःपि वेनेय्य सत्त्वपिन्त महानगु सिच्चुसे शीतलगु करूणां बिलिबिलि जाःगु हृदयं महाकरूणा समापत्ति (ध्यान) रूपी बुद्धचक्षुद्वारा लोकय् स्वया बिज्याःबले सिंगाल गृहपति पुत्रयात खंका बिज्यात ।

"थौं जिं सिंगाल गृहपति पुत्रयात खुगू दिशा नमस्कार याना च्वंगु विषययात कया "गार्हस्थ्य प्रतिपत्ति" सम्बन्धी खँ कना यंके । उकिया पाखें गृहपति पुत्रयात जक मखुसे आपालं आपालं जनपिन्त तकं गुलिखे गुलिखे सार्थक जुइतिनि ।"

थथे खंका बिज्याना सुथ न्हापनं हे राजगृहय् भिक्षाटनया निंतिं बिज्याःगु जुल । अनं लिपा तथागत व सिंगाल गृहपति पुत्रया दथुइ गुगु खँल्हाःबल्हा जुल, गुकथं तथागतं वयात आर्य विनयय् खुगू दिशा नमस्कार यायेगु उपदेश बिया बिज्यात, व खँ सफुतिं हे न्ववाना च्वने धुंकूगु जुल ।

थुगु उपदेशय् दुथ्याना च्वंगु झिंप्यंगू विषयत बुद्धकालीन अवस्थायापिं मनूतय्‌त जक लागू जुइगु उपदेशत मखु । यथिंजाःगु ई, यथिंजाःगु युग, यथिंजाःगु धर्मयापिं ब्यक्तिपिनि निंतिं नं उपादेय जुया च्वंगु थ्व उपदेशत हे खः । देश, काल, भाषा, धर्म, लिंग, जाति आदि कथं थुकी छुं नं भेदभाव मदु । थ्व सर्वकालिक, सर्वदेशिक, सार्वभौमिक, सर्वभाषिक, सर्वधार्मिक, सर्वलैंगिक, सर्वजातिक, सार्वजनिक, जन साधारण उपदेश खः ।

थुजोगु उपदेशया ज्ञानाभावं याना हे थ्व मनुष्य जीवनय्, मनुष्य समाजय्, अनेक कथंया व्यक्तिगत, पारिवारिक, सामाजिक, नैतिक, आर्थिक, धार्मिक, शैक्षिक आदि क्षेत्रय् छल, प्रपञ्च, जाल, फेल, कुरीति, कुप्रथा, विषमता, पक्षपात, ल्वापु, ख्यापु, कलह, अशान्ति, अन्याय, अत्याचार, तँ तँ म म आदि कर्मक्लेश जाया च्वंगु परिस्थितिया सृजना जुया सामना याना जीवनयात क्वथुना, क्वह्यंका कलंकित याना थन नं अन नं सुख, शान्ति, आनन्द, चैन व सन्तोष भाव मदयेका च्वने माःगु जुया च्वन खनिसा धयागु खँ ब्वमिपिसं अवश्यमेव ध्वाथुइका अनुभव याना काये फइगु जुया च्वनी धका मनं तुना च्वना ।

थुगु सफू ब्वमिपिनि न्ह्योने तये हये दया च्वंगु मेता कारणं मखु, दिवंगत अबुजु श्री पूर्णकाजी ताम्राकारयागु कृत उपकारयात दुनुगलंनिसें चायेका धर्मानुकूल कथं कृतज्ञता प्रकट यासे चिरस्मरणीय बौप्रति

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रत्युपकार यायेगु रूपय् याना तःगु गुणयात सही ढंगं प्रकाश याना क्यनेगु निंतिं धात्थेंपिं सुयोग्य कुलपुत्र जुया च्वंपिं काय् म्ह्यायपिनिगु कर्तब्ययात क्वजीक थूपिं कर्तब्यपरायणी काय् म्ह्यायपिनिगु पवित्र श्रद्धाया कारण खः । उकीसनं थः स्वामियागु महोपकारक गुणयात गुकथं महत्त्व दयेक क्यनेमाः धका स्यूम्ह श्रीमती पूर्णशोभा ताम्राकारयागु विवेकपूर्ण विचाः नं थुकी दुबिना च्वंगु जुया खः । "सब्बदानं धम्मदानं जिनाति" धयागु तथागतयागु अमूल्यवाणीयात नं वयक:पिनि सकल परिवारपिसं दुचायेक ध्वाथूगु जुया हे थ्वथें जाःगु अनर्घ रत्न समानगु सफू पिदना ब्वंमिपिनि न्ह्योने तये दया च्वंगु खः ।

खःतु भीगु भाषं थ्व विषयया सफू न्हापा न्हापा पिमज्वःनिगु ला मखु । पूज्यपाद आचार्य डा. भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरं गुलिखे दँ न्ह्यबः गृही-विनय नामं व वयांलिपा नं भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर व भिक्षु सुदर्शन महास्थविरपिनि पाखें गृही-प्रतिपत्ति नामं पिदने धुंकूगु दु । तर विषय वस्तु उत्तें जुया नं विषयवस्तुया प्रस्तुतीकरणय् थःगु हे कथंया मौलिकता व विशेषता थुकी दयाच्वंगु लिसें, मस्त, वयस्क, वृद्ध वृद्धा सकलसितं सरल तरिकां बुद्धोपदेशयात थुइका बीगुलीं आपालं योगदान व उपादेयता दइगु खँयात महसूस याना थुगु सफू थःगु हे विशेषता व मौलिकता ज्वना पिज्वया च्वंगु दया च्वन ।

थुगु सफू इलय् पिथनेत पिकाक परिवारपिनिगु आर्थिक ग्वाहाली जकं मयाःसे प्रुफ् इलय् लाक्क का वनेगु ब्यू वनेगु झंझटया ज्याय् समेतं थाकू मचाःसे अमूल्य योगदान दया च्वंगु छगू नमूना काये बहःगु घटना हे जुयाच्वन । उकी हानं थप योगदान भाजु मणिजीव कंसाकार पाखें प्राप्त जुयाच्वंगु दु । वयक:यागु सद्भावनां जाःगु कुतः थुकी शुरू निसें हे दया च्वंगु जुल । पिकाक लिसेया सम्पर्क, इलय् बिलय् प्रुफ का वनेगु ब्यू वनेगु, पिकाक परिवारया पाखें निगू शब्द द्वारा संस्मरण च्वयेगु ज्या वयकलं हे पूवंका बियादीगु दु । अले थाकू "नेपाल प्रेस" परिवारपिनिगु सहयोग नं थुकी कम मजू । वयक:पिसं इलय् इलय् हे प्रुफ तयार याना बिया गुलि फत उलि याकनं सफू पिथने दयेक थाकु मचाःसे ज्या याना च्वना दीगु धात्थें हे प्रशंसनीय ज्या जुया च्वन । अले अप्रत्यक्ष रूपं प्रुफ ब्वना ग्वाहाली बीगु ज्याय् भिंचा भाजु प्रकाश बज्राचार्ययागु अदृश्य सहयोग नं सराहनीय जुया च्वंगु दु ।

थुकथं थुगु सफू थुलि याकनं पिथने दुगु पिकाक परिवार लिसें कया सम्पूर्ण बुद्धोपदेश प्रेमी महानुभावपिनिगु सहयोग व योगदानं याना खः । अथे जुया वयक: वयक:पिनि प्रति न्ह्याक्व हे आभार व साधुवाद प्वंकूसां, प्रकट याःसां गाइ मताः ।

वस्तुतः थुकथं हे थःथःपिसं फूचाःगु कथं पवित्र श्रद्धा न्ह्यब्वाका तथागत सम्यक्सम्बुद्धया अविस्मरणीय अववाद, उपदेश व अनुशासनयात उन्नति, प्रगति व चिरस्थायी याये फयेक धर्मदानया विशुद्ध पुण्य कार्य ननानं याये फया थःथःपिनिगु निःसार भौतिक जीवनयात दुस्यः दुगु सारयुक्तगु अमूल्य जीवन दयेका सम्पूर्ण दुःखया अन्त जुया च्वंगु निर्वाण सम्पत्ति स्वानुभूतिं हे खंका व सीका काये फयेमाः धयागु शुभाशीष ब्यक्त यासे थःगु छुं खँ थनं तुं क्वचायेका च्वना ।

भाय् ह्यूम्ह - ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार, मीनभवन
नयाँ वानेश्वर, काठमाडौं ।
२०४६ चैत्र १ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

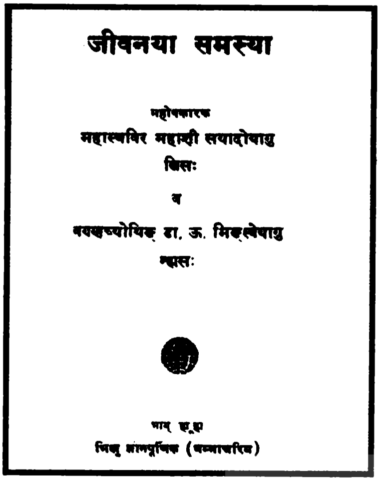

जीवनया समस्या

निगू शब्द

जीवन स्वभाव धर्मया छगू प्रवाहित तरंग खः । थ्व दिपा मदयेक खुशी च्वंगु लःधाःथें न्ह्यानावं वनाच्वंगु दु । उकिं थ्व फुना मदया वनीगु स्वभाव दुगु खः । अथे जुया थुकी यात "अनित्य" धाइ । "यदनिच्चं तं दुक्खं" धयागु तथागत वचन अनुरूप थुकीयात सही दृष्टि स्वया खंका यंकल धाःसा थ्व "दुःख" खः । दुःखमय जीवन जूसेंलि थुकी दुने अने तने कथंया समस्यात सुला च्वनीगु स्वाभाविक हे जुल ।

धार्मिक, सामाजिक, आर्थिक, पारिवारिक, शैक्षिक, राजनैतिक आदि आदि समस्यात प्रत्येक मानव जीवनय् दयाच्वंगु दु । उकिं सुं नं मुक्त जुइ अःपु मजू ।

थुगु "जीवनया समस्या" नां दुगु सफू बौद्ध दृष्टिकोणं छुं छुं कथं समाज लिसे स्वापु तया पिहाँ वया च्वनीगु धार्मिक कथंया समस्यातय्त धार्मिक रूपं हे समाधान यायेगु कुतः जुयाच्वंगु सफू खः ।

न्ह्यसः तःम्ह व्यक्ति बर्माय् सुविख्यातम्ह न्हू बिचाः धालं भय्ब्यूम्ह वैज्ञानिक परिपेक्षं धर्मयात थुइकेगु कुतः दुम्ह छम्ह डाक्टर जुयाच्वन । थुम्ह व्यक्तियागु न्ह्यसलं हे वय्कयागु मनोभावना ब्वमिपिसं लना स्वये फु । अथे हे थें लिसः बिया च्वना बिज्याःम्ह महास्थविर नं विश्व विख्यात जुया बिज्याःम्ह षष्ठ संगीति प्रश्न कर्ता अग्गमहापण्डित महोपकारक महाशी सयादो खः । वसपोलयागु यश कीर्ति व ख्याति विश्यना भावनाया क्षेत्रय् थःगु स्वदेश बर्माय् गुलि दु धका ला धाये माःगु हे मखुत । विदेशय् नं दक्षिण पूर्वी एशियां निसें कया युरोपया विभिन्न राष्ट्रत लिसें इंगलैण्ड अमेरिका तक नं व्याप्त जुया न्यना च्वंगु दु ।

थुकथं थुगु सफू थःगु हे कथंया मू दुगु सफू जुया च्वन । बौद्ध दृष्टिकोणं जन्म मरणयागु श्रृंखला व म्वाना च्वंतले मानव जातिपिनिगु कर्तव्य धर्म छु धयागु सीकेत थुगु सफुतिं ब्वंमि भाजु मय्जुपिन्त आपालं लिधंसा दइ धयागु मनं तुना ।

थुगु सफूयात सफूया रूप बीत खेश्रा च्वयेगु, साफी यायेगु, प्रकाशन सहयोगीपिं चूलाका बीगु आदि मजी मगाःगु ज्या-खँय् पूर्ण सहयोग केहें मय्जु अनागारिका उत्पलवर्णा पाखें प्राप्त जूगु दु । उगु सहयोगया अभावय् थुगु ज्या अःपुक पूवनि मताः । उलि जक मखु, न्हून्हूगु सफू पिथना यंके फयेकेत थःमं हे उपासक उपासिकापिन्त हौसला बिया, प्रेरित याना, खँ कना पिदना च्वने धुंकूगु सफूत ल्हाती ल्हाती थ्यंका बीगु ज्या याना जम्मा जूवःगु ७००० (न्हेद्वः) दां नं वसपोलं थुकी हे दुथ्याका छ्वःगु दु । गुगु अतिकं प्रेरणादायी ज्या खः ।

प्रकाशन सहयोगीपिनि सहयोगया अभावय् वसपोल वय्कःपिनि श्रद्धाया स्वाँ बिना छुं नं कार्य याउँक सिद्ध याये फइगु मखु । उकिं श्रद्धा-पुष्प ह्वयेका बिज्याःपि दीपि सकलें श्रद्धालुपि साधुवादया पात्र जुयाच्वंगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अथे हे गबलें प्रुफ ब्वना बीगु, गबलें प्रुफ का वनेगु व तःवनेगु ज्या याना सहयोग ब्यूम्ह भिंचा प्रकाश बज्राचार्य नं धन्यवादया पात्र जुयाच्वंगु दु । सफू पिथनेगुली अप्वः ग्वाहाली थाकू परिवार पाखें हे अप्वः पिज्वइगु खः । वय्‌कपिनिगु सक्रिय सहभागिता, सहृदयता पूर्ण व्यवहार कर्तब्यय् लगनशीलता आदि सफू इलय् पिथना बीगु सफू बांलाका बीगु परिश्रम पूर्ण ज्याय् महत्वपूर्ण खः । उगु ज्याय् लक्ष्मी छापाखानाया नायः प्रमुख सकल थाकू परिवार गुकथं दुथ्याना च्वंगु दु, धाये माःगु मखुत । उकिं वय्‌कःपिनि प्रति यक्व यक्व सुभाय् देछायाच्वना ।

अन्तस आपालं आपालं महाजनपिनिगु जीवनया समस्या गथि गथि मच्चुंसे अःपुक याउँक समाधान जुया जीवनया रहस्य प्रत्यक्षानुभूतिं थुइका गुलि फत उलि याकनं इमिसं समस्या रहितगु अवस्था निर्वाण पद प्राप्त याना काये फये माल धका भिन्तुना द्यछासे थःगु थ्व निगू शब्द क्वचायेका च्वना ।

निब्बानस्स पच्चयो होतु !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार, मीन भवन,
नयाँ बानेश्वर, यैं ।
२०४७ आश्वीन २२ गत

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

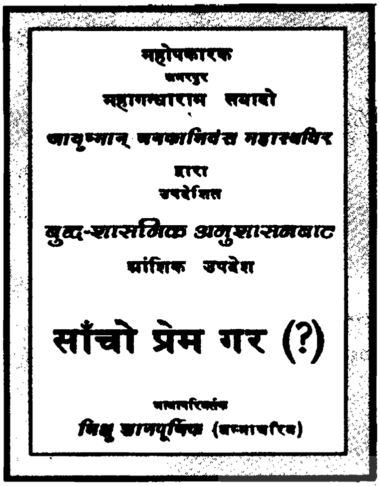

महोपकारक

द्वारा

बुद्ध-शासनिक अनुशासनबाट

साँचो प्रेम गर (?)

साँचो प्रेम गर (?)

केही कुरा

बितेको वर्ष धर्मसम्बन्धी विशेष कामले आफ्नो धर्म गुरूको साथ लागी थाइलैण्ड, मलेशिया, अष्ट्रेलिया र सिंगापुर आदि ठाउँहरूमा पुगें । विशेषतः अष्ट्रेलियामा दुई महिना पूरा समय लाग्यो । मलेशियामा मात्र करीब करीब डेढ महिना लाग्यो । धार्मिक कार्यक्षेत्रमा उत्रिसकेपछि केही फाटफुट समय निस्किन्थ्यो । मनमा लाग्यो, समय किन खेर फाल्ने, आफ्नो देशलाई केही न केही रूपमा उपयोग हुने काम गर्नुपऱ्यो । यसो सोचें, के गर्नुपर्ला, खोइ ! किताबको रैकतिर यसो आँखा दौडाएँ । मझौलाखालको सुनौला अक्षरले नाउँ लेखिराखेको चिटिक्क परेको किताबमा आँखा अडियो । नाउँ राम्रो लाग्यो । रैकको शीशाको फ्रेम घ्यार्‌र्‌र् यता सर्काएँ । किताब झिकें । पहिले त यता उता पाना उल्टाएँ, पल्टाएँ । पछि थचक्क बसी पहिलो विषय पढ्न थालें । उपदेशमाला जस्तो बोलीचालीको भाषामै किताबी रूप दिइराखेको उपदेश सरसरती पढ्दै जाँदा असाध्य मन पऱ्यो, घत लाग्यो । लौ अब यसैलाई भाषा परिवर्तन गरी आफ्नो देशलाई फाइदा पुऱ्याइहालूं त भनी त्यही दिनमै काम शुरू गरें । पढिरहेको बेला मनमा जति सजिलो लागेको थियो, लेख्दा त अर्कै रूप लिन थाल्यो ।

बोलीचालीको व्यावहारिक भाषामा उपदेश दिइरहेको रूपमै लेखिराखेकोलाई भाषा परिवर्तन गर्दा निकै अप्ठेरो हुने रहेछ । त्यसमा पनि आफूलाई अभ्यास नभएको नेपाली भाषामा लेख्न थालेको । म त भुतुक्क भएँ । लौ न अब कसरी लेख्ने हो ? एकछिन घुरेर बसें । फेरि मनले घचेट्न थाल्यो । लेख न लेख, के हुन्छ र, आफ्नो देशमा पुगिसकेपछि कोही न कोही सहयोगी त फेला परिहाल्ला नि । पहिले पहिले अलि अलि त गाऱ्हो हुने नै भो नि त । लेख्दा लेख्दा सजिलो भएर आइहाल्ला नि ।

यस्तै यस्तै प्रेरणा लिंदै दिक्क मान्दै, अल्छी हुँदै लेख्दै गएँ । एक खण्ड बल्ल बल्ल सिध्याएँ । पढेर हेरें । राम्रो राम्रो जस्तो लाग्यो तर कहीं कतै मसला न मिले जस्तो, नून नपुगे जस्तो, पकाउन बाँकी रहे जस्तो । आधा पाकेको काँचो काँचो जस्तो लाग्न थाल्यो । त्यसो हुँदा लेख्ने कि नलेख्ने, लेख्ने कि नलेख्ने भनी दोधारमा परें ।

अगाडि अर्को विषय कस्तो होला ! हेरौं न एकपल्ट भन्दै अगाडिको अर्को विषय शुरू गरें । त्यो झन गाऱ्हो लाग्यो । शब्दै नपुगे जस्तो, भाव नै नपुगे नमिले जस्तो कस्तो कस्तो भान हुन थाल्यो । केही दिनको लागि अर्को एउटा किताबको भाषा परिवर्तनतिर लागें । त्यो चाहिँ सजिलो लाग्यो । त्यसैमा दिलचस्पी बढ्दै गयो । लेख्न थालेको पनि नेपालभाषामा भयो । सजिलोपन आयो । पहिलेको काम बीचैमा छुट्ने जस्तो भयो । फेरि लेख्न थालें । मनलाई प्रोत्साहन दिंदै गएँ तर उही विषय के गर्नु, केही सीप लागेन । आधा जति किताब सिध्याइसकेपछि त ठयाम्मै अडियो । आजसम्म पनि त्यो काम अधुरो रहेको रहेकै भयो । पूरा गर्न सकिएन ।

Downloaded from http://dhamma.digital

तैपनि जे जति घचेट्दै घचेट्दै लेख्ने गरेको थिएँ, त्यसैको केही अंशले आज स्यानो पुस्तकको रूप लिन लागेको छ ।

यो काम यस रूपमा ल्याउन मलाई ममता र श्रद्धापूर्ण दृष्टिले हृदयदेखि सघाउने हाम्रा अतिव्यस्त बुद्ध उपासक धर्म मित्र दरवार हाइस्कूलका प्रधानाध्यापक श्री सुवर्ण शाक्यज्यू हुनुहुन्छ । वहाँको सौहाद्रपूर्ण सक्रिय र अनर्घ सहयोग बिना यस पुस्तकको भाषा पनि मीठो हुने थिएन । भाव पनि रसिलो हुने थिए । अझ वहाँको अनुभूतिपूर्ण भावना यसमा थप्न नपाएको भए यो पुस्तकको रूपरेखाले कुन कस्तो रूप लिने होला । मलाई त भन्न नै असजिलो असजिलो जस्तो छ । तसर्थ वहाँलाई के कस्तो शब्द प्रकट गरी आफ्नो कृतज्ञता व्यक्त गर्ने हो, मनको भाको पोख्न मुश्किल परिरहेको छ । जे होस् वहाँलाई मेरो अन्तर्मनदेखि साधुवाद छ ।

साधु ! साधु !! साधु !!!

त्यस्तै त्रिशूलीका अति श्रद्धावान् उपासक श्री बोधिरत्न शाक्यज्यू एक दिन सरासर मकहाँ आइपुग्नुभो । वहाँले आफ्नो जीवित जन्मदाता पिताज्यूको पुण्यार्थ एउटा स्यानो पुस्तक प्रकाशित गर्ने मनसाय पोख्नुभयो । नेपालीमा भए निकै बेश हुन्छ भन्ने भावना पनि वहाँले अगाडि सार्नुभो । वहाँको सदिच्छा साकार तुल्याउन यही पुस्तक उपयुक्त हुने कुरा व्यक्त गरें । वहाँले तुरून्तै पुस्तक छपाईको लागि आफ्नो श्रद्धा अर्पण गर्नुभो । सुवर्ण शाक्यसित कुराकानी चल्यो । वहाँ आफैले संशोधन जस्तो असजिलो काम र प्रूफ हेर्ने कामको साथै छपाईको काम समेत आफ्नै प्रेसमा गरिदिनेछु भनी सम्पूर्ण जिम्मा बोक्नुभो । के खोज्छस् काना, आँखा भने जस्तै मलाई त यस्तो व्यक्तिको सहयोग मिल्यो, मन एकदम ढुक्क भइहाल्यो । काम शुरू भयो । आफूले केही गर्नु नै परेन । श्रद्धा र सहयोगको परिणाम यस्तो पो हुँदोरहेछ ! म त हात पोको पारी बसिरहें ।

आज यी नै अति श्रद्धावान् धर्मप्रेमीद्वयको श्रद्धाको प्रतीक यो पुस्तक पाठकवृन्दहरूको सामुन्ने आइराखेको छ । यस स्यानो पुस्तकबाट पाठकवृन्द लाभान्वित हुने नै छ भन्ने आशा एवं विश्वास राखेको छु । अलिकतिमात्र पनि लाभ यस पुस्तकले पुऱ्याउन सके पनि यस पुस्तकको उपादेयता सन्तोषजनक रहेको रहेछ भन्ने सम्झी आफ्नो अधुरो नौलो प्रयास केही हदमा सफल भएको सम्झन पाउनेछु । यो मेरो यस प्रकारको प्रयास पहिलो प्रयास नै हो भन्नुमा अत्युक्ति होला जस्तो लाग्दैन ।

वस्तुतः सबै सहयोगी श्रद्धालु सद्धर्मप्रेमीहरूप्रति अन्तस्करणदेखि फेरि साधुवाद र धन्यवाद ज्ञापन गर्दै आफ्नो केही कुरा यहीं टुंग्याउन चाहन्छु । धन्यवाद ।

भवतु सब्बमङ्गलं ।

भाषापरिवर्तक
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
२०४७-९-२५

Downloaded from http://dhamma.digital

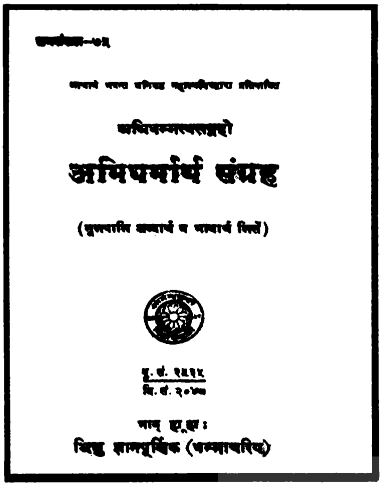

'अभिधर्मार्थ संग्रह'

छत्वाः बत्वाः खँ

लयताया खँ खः थौं थ्व 'अभिधर्मार्थ संग्रह' ग्रन्थ सफू मूलपालि शब्दार्थ व भावार्थ स्वंय् सम्पूर्ण कथं पिदना च्वं च्वन । थुकीयागु पूर्ण श्रेय आदरणीय दिवंगत पूज्यपाद आचार्य डा. भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरयात दु । वस्पोलयागु मैत्रीपूर्ण सद्‌भावना व सत्प्रेरणाद्वारा हे थुगु सफू थुगु स्वंय् श्रद्धालु महानुभाव ब्वमिपिनि न्ह्योने न्ह्यब्वये दया च्वंगु खः । महत्व, आवश्यकता, दूरदर्शिता व भविष्यया उपादेयतायात स्वयेगु खंकेगु शूक्ष्म निरीक्षण शक्ति वस्पोलयाके गुलि दु, व अवस्था स्वया, ई स्वया, वातावरण स्वया ज्या यायेत प्रोत्साहन व हःपाः बीगु वस्पोलया चरित्रं स्पष्ट याना च्वंगु दु । तर अपशोच खः, वसपोलं थःगु उत्प्रेरणाया प्रतिफल थःमं स्वयं निरीक्षण यायेगु ई बिया बिज्याये मफुत । ज्या न्ह्यचीका वस्पोल थ्व संसार थः स्वयं लिचिला बिज्यात । तर वस्पोल थःगु लक्ष्यं पिने ला लाइ मताः । छाय् धाःसा थुकीयागु वास्तविक सुपरिणाम वस्पोलं लक्ष्य तया बिज्याःथें भविष्यया बुद्ध धयागु खँय् संशय दइ मताः ।

थुगु 'अभिधर्मार्थ संग्रह' ग्रन्थ सफू भाय् हिला तयागु यक्वं यक्व दँ पुले धुंकल । थः बर्मा लिहँ वये धुंका वाराणसीया 'वाराणसेय संस्कृत विश्वविद्यालय' 'संस्कृत डिप्लोमा' अध्ययनं लिपा छुं विवशता व अस्वस्थतां नेपाः लिहँ वया । यलया श्री सुमङ्गल विहारय् च्वं च्वनागु खः । इ.सं. १९६९-७० पाखे थुगु सफू धा धां च्वकेगु ब्वंकेगु कथं भाय् हिलेगु ज्या याना यंका । खेस्रा च्वयेगु ल्ह्ययेगु व साफि यायेगु ज्याय् पूवंक ल्हाःतःम्ह केहे अनागारिका उत्पलवर्णा जुल । लिसें पाण्डुलिपि दनं दँ सुरक्षा याना तयेगु थाकूगु अभिभार नं थःमं हे कया प्रशंसनीय ज्या पूवंकल ।

छुं दँ लिपा 'नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा' या क्लाशया निति अभिधर्म सफू आवश्यकता खने दः वःसेंलि बि.सं.२०२८ (ने.सं.१०९१) पाखे कुटिबहाः नागबहाःया हेराकाजी सुजीकाःया सश्रद्धां पूवंक मखुसां थःगु गच्छे व सामर्थ्य अनुसार थी थी ब्वः थलाः पिथना यंकेगु ग्वःसा जुसेलिं न्हापांगु द्याः कथं चित्त, चेतसिक व पकिण्णक स्वंगू काण्ड तया 'अभिधर्मार्थ संग्रह' पिदन । अनंलि निगूगु व स्वंगूगु द्याः पिथनेगु ज्या २० दँ ति तक धयाथे अथें हे लिकुना च्वं च्वन । पिहाँ वये मफु ।

पूज्यपाद महानायक भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरयागु सत्प्रेरणा व सत्प्रयासं 'उभय पातिमोक्ख' पिहाँ वये धुंका वस्पोलं हे हानं 'अभिधर्मार्थ संग्रह' नं पिकाये माल धका खँ न्ह्यथना बिज्यात । थःमं च्वया तये धुंगु दुगु खँ निवेदन यानाबले तुरून्त हे पाण्डुलिपि फ्वना कया बिज्यात । प्रकाशनया सम्पूर्ण अभिभार आनन्दकुटी विहार गुठीं कुबीगु क्वःछिना थः छुं ईया निंतिं मलेशिया , अष्ट्रेलिया आदि थासय् थ्यना च्वंतलें प्रेसय् समेतं थःमं स्वयेगु फुक्कं व्यवस्था मिले याका न्हापां न्हापांगु प्रुफ समेतं थःमं स्वयेगु याना बिज्याना च्वं च्वन । उखे पाखें लिथ्यनेवं तुं उकीया सम्पूर्ण भार थःत हे बिया बिज्यात । गुलिचा मदुवं वस्पोलं थ्व संसारयागु भार नापं दिका सदांया निंतिं धयाथें थनं पिहाँ बिज्यात । थ्व भीगु निंतिं तःधंगु अपूरणीय क्षति

Downloaded from http://dhamma.digital

हे जुल । बुद्ध शासनिक दृष्टि तःधंगु घाःलात । थःगु पक्षय् ला पां हे कल । वस्पोलं बीगुथें जाःगु प्रोत्साहन युक्त सत्प्रेरणा व साहस आः गन सुयाके काःवने ।

अनं ल्यू थुगु ज्याय् माक्व चाक्व योगदान तन व मनं बिया धुवांधु विहार व प्रेसय् थाज्या यनेथें जुया लिसे प्रुफ ब्वनेगुथें जाःगु न्ह्यलं ब्वायेकीगु ज्याय् थाकु मचाःसे मू वंगु ई व परिश्रम ब्यूपि उपासक भाजु श्री मणिजीव कंसाकारजु, भिंचा प्रकाश बज्राचार्य व श्रामणेर वजिरबुद्धिपिं जुल । धात्थें धात्थें थुपिं व्यक्तिपिनिगु परिश्रम व सहयोगु विना थ्व ज्या याकनं पूर्वके अःपइ मखुगु खँ सुना जक मस्यूगु दइ ?

लिसे लिसे थःगु मू ई बिया थः हे नं थुगु पुनित ज्या-खँय् लच्छि मयाक दुना गहन अध्ययनं सार तिसिना कया उगु सार तत्वं आसेवित निसेवित प्रभावित याना "अभिधम्म" या गम्भीर रहस्य प्वलाः प्वलाः "निगू शब्द" च्वया थुगु सफूया महत्व अभिवृद्धि याना ग्यसुलाका बिया बिज्याःम्ह सरोदर भिक्षु सुदर्शन महास्थविरयागु भूमिका नं कम ग्यसुलागु जू मवं ।

अले प्रेसं याये माःगु धाक्व ज्या इलय् पूवंका बिया नं लच्छि मयाक ल्हाःप्वःचिना च्वने मायेक दिक्क मचाःसे मिया थःगु धैर्य , उत्साह व श्रद्धायात प्रत्यक्ष क्यना थुगु पुनित कार्यय् आर्य मौनथें जाःगु मौन धारण यायेगु व संहिष्णुता व सहानुभूति पूर्ण सहयोगु बीगुली थःपिनि आदर्श न्ह्यज्याका क्यंपिं थुकी संलग्न "नेपाल प्रेस" या मू नायः प्रमुख सकल प्रेस परिवारपिनिगु योगदान नं न्ह्याक्व भिंतुना देछाःसां गाइ मखु कथंया जुया च्वन ।

आनन्दकुटी विहार गुठीयागु श्रद्धाया बारे ला भं छुं हे धाये माःथे मताः । गुठीयागु श्रद्धा जक थुकी दुमथ्यागु जूसा थुजोगु सफू ब्वमि श्रद्धालु महानुभावपिनि न्ह्योने ब्वयेगु साहस काचाक्क याये फइगु हे गन !

उकिं थुपिं इपि सकलें सकलें जिगु थःगु दुनुगःया सुभाय् व भिंतुनाया पात्रपिं जुया च्वं च्वन । सकलसितं सुभाय् देछाना भिंतुना मधाःसे गथे च्वने-भिंतुना ! भिंतुना !! भिंतुना !!!

आशा व विश्वास दु, थुगु अमूल्य निधि समानगु ग्रन्थ सफूया अध्ययन, अन्वेषण व अध्यापनं धर्मया "अभि" तत्वं जाःगु सार प्राप्त याना कया बिज्याइपिं सकलसिगु सहयोग व सहानुभूति थथे हे दयावं वना हानं थुजोगु सारगर्भित धर्म व भाषा सेवाया ज्याय् ल्हाः तयावं यंका च्वने दइ ! अस्तु !

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, न्हू बानेश्वर, यँ
बु.सं.२५३४ (ने.सं. १११९)]

Downloaded from http://dhamma.digital

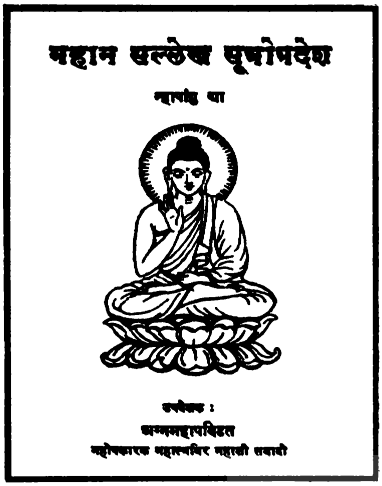

महान सल्लेख सूत्रोपदेश
न्हापांगु घा

सादर अभिवादन

गुम्ह प्रातः स्मरणीय आचार्यवर, रंगुन महाशी सासना यैताः प्रधान केन्द्रया ओवादाचरिय जुया बिज्याकम्ह परम हितैषी सयादो भद्दन्त पण्डिताभिवंस महास्थविरं थुगु "महान सल्लेख सूत्रोपदेश" यागु हिला भाय्या ज्या याना च्वंच्वनागु इलय् अतिकं च्यूता कया छको पतिकं निराश मतायेकुसे थ:गु ज्या पुवंक न्ह्यज्याका सफल याये निंतिं अनर्घ व असीम उत्साह, प्रेरणा व ह:पा बिया जिगु मनयात च्वछायावं यंकेगुली अविस्मरणीय शुभाशीष बिया बिज्यात, उम्ह अनन्त प्रेरणादायी आचार्यवर प्रति सश्रद्धा व सभक्तिपूर्ण सादर अभिवादन चढे याना जुल ।

आचरियगुणं अहं वन्दामि ! ! !

थ:गु छुं खँ

इ.सं. १९८५-८६ साल पाखेयागु खँ खः । थः बर्मेली ध्यानगुरूया ध्यान भावना सम्बन्धी धर्मदूतया पुनित ज्या-खँय् थ:मं फू चाः कथं ग्वाहाली बीया निति अष्ट्रेलिया महाद्वीपया सिड्नी शहरय् वनेगु अवसर निको खुसी थ:त चूलात । अन ला बला च्वने माल । योगीपिन्त बी मा:गु सहयोगया ज्या पूवंके धुनिबले छुं भति ई अन ल्यं दइगु जुया च्वन । उकीयात सितिं मछ्वयेगु कुतलय् थ:के नं छुं भति धार्मिक ज्ञां अप्वः दइ कथं अले थ:गु देयात नं छुं बी फइ कथं धका थ:थाय् अभाव जुया च्वंगु जक मखु लिपा लिपाया निंतिं मदयेकं मगाइगु रूपय् मनय् महशुस जुया वइ कथंयागु विषयवस्तु ल्यया ल्यया अमूल्यथें ता:गु सफूया भाय् हिलेगु ज्या यायेगु बिचाः लुया वल । उगु सिलसिलाय् परमपूज्य महोपकारक महास्थविर महाशी सयादो नं अतिकं परिश्रम याना उपदेश बिया बिज्याना त:गुयात सफूया रूप बिया त:गु सफूत मध्यय् थुगु "महान सल्लेख सूत्रोपदेश" य् मिखा वना भाय् हिलावं यंका ।

भाषा सम्बन्धी साहित्यिक क्षेत्रय् दक्षता दया मखु; भिक्षु जीवनय् च्वंच्वनाथें थ:गु देया निंतिं मेगु छुं याये मफुसां थ:मं स्यूथें थूथें च्वंगु बुद्धोपदेशया सार तत्त्वत ल्यंका थकेमाः धयागु आत्मप्रेरणां प्रेरित याना ह:गु जुया जक खः । अले हानं थ:गु धार्मिक शिक्षा अध्ययन क्षेत्र बर्मा (म्यान्मा:) जूया निंतिं अन च्वंगु भाषं पिथना त:गु महान प्रज्ञाविद् परियत्ति प्रतिपत्ति विशारद महास्थविर सयादोपिनिगु मन मस्तिष्क व अभ्यासया चिं जुया च्वंगु भ्रीथाय् भ्रीगु भाषं दये अ:पु मजूगु रत्न तुल्य ग्रन्थत छगू निगू जूसां थ:गु शक्तिं भ्यावे जुक्व हिला भाय् कथं जक जूसां छाय् पिमथंसे च्वनेगु, छुं भति जूसां सया च्वंगु भाय्यात छाय् मछ्यसे ल्व:मंका सितिं छ्वयेगु, ज्याय् मवंका च्वनेगु धयागु भावनां याना नं थुगु कुतलय् ल्हा: त: वने ला:गु जुया च्वन । उकिं थ्व कुत: जिगु बर्मेली भाषाप्रति दुगु स्नेह व ममताया चिं धा:सां छुं पाइ मता: ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अथे धका जि छम्ह बर्मेली भाय्या पूरा ज्ञाता मखु । थ:गु मां भाय् ला थ:मं बालाक पूवंक मस:निसा थ:गु मां भाय् मखुगु कतपिनिगु भाषाय् गुकथं जक पूर्णत्व दयेका काये फइ ? छुं गुगुं भाषाय् पूर्णत्व दयेके धयागु अ:पुगु खँ नं ला मखु । जिज्ञासा व दिलचस्पीया कारणं जक थुजागु चिकिचा चिकिचा धंगु कुत: जू वना च्वनीगु ख: ।

विद्वत्तापूर्ण ढंगं अभ्यासं भ्रूचा:गु मन मस्तिष्कं ल्हाना भाषं पिथना तइगु थुजागु सफूया भाय् हिले गुलि अ:पु मजू, थाकु खनि धयागु महशुस भाय् ह्यु ह्युं वं लिसे तिनि थुया वइगु जुयाच्वन । खालि ब्वं जक ब्वना वनेबले गुलि थू स्यूथें च्वनीगु ख:, च्वसुया रूपय् हयेबले ला भुयु च:ति हे पिज्वयेके मालीगु जुया च्वन खनि । अथे नं निराश तायेकां ज्या जुइ मखु; प्रयासं तिनि ज्या जुइगु ख: धका धित्तुधिना घ्वात्तु घ्वाना च्वसु न्ह्याका यंके मा:गु जुया च्वन । उकिया हे थ्व लिच्व: धाये माल ।

थुगु सफू गुलि तक ग्यसु दु मदुया मूल्यांकन यायेगु परीक्षण व निरीक्षण यायेगु अभिभारा ब्वमिपिनि ल्हाती हे तोता बिया च्वना । ब्वमिपि हे थुकिया निरीक्षक व परीक्षकपि ख: । थ्व सफू सामान्य कथंया धार्मिक बाखँ सफू मखु, यद्यपि थुकी दुने गहन विषययात याउँक अ:पुक थुइका बीत थाय् थासय् उदाहरण कथं बाखँ प्रयोग जुया मच्वंगु मखु । विपश्यना भावनाया अनुभवी विपश्यक ऋजु, सुऋजु, निराभिमानी, अल्पेच्छु, सन्तोषी, सत्पुरूष योगी साधक साधिकापिनिगु दृष्टि कथं धायेगु ख:सा थुगु सफू दृष्टान्त साक्षीया रूपय् च्वंवये फु । अथे धका योगी मखुपिनि निर्तिं अनुपयोगी धयागु मखु । थ:थ:पिनिगु मानवीय मानसिक कमजोरीयात चीका च्वन्ह्यान्ह्यां वनेगु, इच्छा, अभिलाषा व आकांक्षा दुपिं प्रत्येक बाल, वयस्क, युवक युवती, बृद्धबृद्धापिं निसें कया सकलसितं ज्ञानया मिखा चायेका ज: क्यने फूगु सफू धका नं थुकीयात धाये ल्व: जुइ ताया । उकिं थ्व सफू खालि म्हाइपु छ्याये निर्तिं ब्वनेगु मखु, बरू नुगलय् दुचायेके निर्तिं ब्वने ल्व:गु, ब्वने मा:गु, ब्वने थ्या:गु, ब्वने योग्य व उचितगु सफू ख: । थ्व खँ अति उक्ति मखु; स्वानुभूतिं कसौटी च्वला स्वया समर्थन याये मा:गु खँ ख: ।

थ:गु अस्वस्थ व ब्यस्त इलय् नं म्हां मधा:से सहृदयता पूर्वक ज:गु च्वसु चुला भूमिका च्वया गुगु अमूल्यगु व संस्मरणीय सहयोग समर्पण याना थुगु सफूया महत्व च्वन्ह्याकेगु प्रशंसनीय ज्या सहोदर आयुष्मान भिक्षु सुदर्शनं याना बिज्यात, उकिया लागी वसपोल धात्थें साधुवादया पात्र जुया बिज्या:गु जुल । लिसें गुगु अमूल्य भावना पूर्ण सुभाव वसपोलया पाखें न्ह्यब्वया बिज्यात, उकीयात ब्वमि श्रद्धालु महानुभावपिसं अवश्यमेव विचार विवेकपूर्ण दृष्टिं ग्यसुला कथं भालपी ताया ।

थुगु सफू साधारण कुतलं पिदना च्वंगु मखु । २५-३० गू फर्माया निगू निगू सफू पिदनेत मा:गु, श्रद्धां पिज्वयेके मा:गु ब्यय भार कम भ्रयातूगु खँ मखु । याक: बक: श्रद्धालुपिनिगु श्रद्धां असम्भव मखुसां अ:पु ला जू हे मजू । उकीयात संकलन यायेगु ज्याय् गुलि गथे प्रेरणा बी मालिगु जुइ, गुलि गथे श्रद्धावन्तपिं लिसे स्वापु तयेत परिश्रम, ई व कर्णप्रिय जुइ कथंयागु शिष्ट सभ्य ठोसपूर्ण नुग: स्वाँ ह्वकथं यागु सुसंस्कृत भाषण मालिगु जुइ, उत्साहित याये मालिगु, श्रद्धा-स्वाँ ह्वयेके बी मालिगु जुइ, गुलि तक भ्या: भति हे निराश भाव पिमका:से थ:गु पवित्र भावनायात साकार रूप बीगु ज्याय् प्रयास व प्रयत्न याये माल जुइ, उकीया मूल्यांकन व लेखा जोखा ज्या याये नंपिसं जक अनुभव याये फइगु व थुइके फइगु स्वानुभूतिया खँ जुल । उजागु बोभ युक्त भ्रयातूगु अभिभार थ:मं कुबिया स्वदेशी विदेशी श्रद्धावन्तपिं मुंकेगु, श्रद्धा-स्वाँ संकलन यायेगु, प्रेस लिसे सम्पर्क तया मा:गु माक्व व्यवस्थाया ज्या लिसें साफि पाण्डुलिपि तयार यायेगु आदि थाकूगु मजी मगा:गु ज्या

Downloaded from http://dhamma.digital

धाक्वलय् असीम अपरिमित स्यं अनर्घ योगदानमात्र बुद्धशासन प्रतिया आस्था व विश्वासं जाःगु भावना तया ब्यूम्ह केहें अनगारिका उत्पलवर्णाप्रति न्ह्याक्व कृतज्ञता व साधुवाद प्वंकुसां स्वल्प जक हे जुइ ताया । अले श्रद्धा-स्वाँ ह्वयेका बिज्याःपि स्वदेशी विदेशी सकल श्रद्धालु बुद्धशासनानुयायी श्रद्धावन्तपिं नं थुजागु पवित्र पुनित ज्याय् थथे श्रद्धा-स्वाँ छाया थःथःगु शासनिक कर्तव्य चायेका वायेका पूवंके सःगुली आपालं आपालं सुभाय् दे छायेगुया थलः जुया च्वंगु दु ।

छगू छगू ज्या पूवंकेत याकचिगु मेहनतं जक मगाः । आपालं आपालं सहृदयीपिनिगु तःधं चीधंगु ह:पाः माः; ल्हाः माः । थुकी थःगु हे मनं खना हःपाः जक ब्यूगु मखुसे ल्हाः नापं बिया प्रेस व विहारय् बार बार इरूथिरू जुया गबलें गबलें आवश्यकता अनुसार प्रुफ समेतं ब्वना बिया थःगु अमूल्य ई व श्रम देछाया थःगु ज्यायात सफल यायेगुली दत्तचित्त तया दीम्ह श्रद्धालु उपासक भाजु मणिजीव कंसाकारजु, अले थः हे सहृदयी भिंचा प्रकाश वज्राचार्य, गुम्हसिनं अस्वस्थ इलय् नं म्हां मधाःसे धाःधाःगु इलय् प्रूफ ब्वने का वनेगु तः वनेगु ज्याय् गुलिखे गुलिखे ग्वाहाली बिल, अले हानं प्रेसया नायः निसें कया थुगु ज्याय् संलग्नपिं प्रमुख प्रमुख सहयोगीपिं निसें कया सकल प्रेस परिवारपिं धात्थें हे भिंतुना व सुभाय् प्वंके बहःपि जुया च्वंगु दु । न्ह्याबलें न्ह्याबलें धयाथें प्रेस परिवारपिन्त याकन याये माल धका प्रायः याना घ्वान्ना च्वने मालिगु थासय् अखबतं वय्कपिसं थःत घ्वाये मायेका च्वने माःगु व वय्कपिनिगु धात्थेंगु श्रद्धा, लगनशीलता, परिश्रम व सहिष्णुता पूर्णगु सहयोग मखुसा मेगु छु धायेगु !

अन्तसः सम्पूर्ण सम्पूर्ण सहयोगी श्रद्धावन्तपिनिगु श्रद्धां, प्रेरणां, हःपालं हि चःतिया ग्वाहालिं पिज्वया च्वंगु थुगु 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' सफूयात ब्वमि महानुभावपिसं नं उलि हे आस्था, विश्वास, सद्भावना, शुद्ध बिचाः व सही दृष्टि तया थुगु सफुतिं बीगु शुद्ध प्रतिफल लाभ याना थः कतः निगुलिं पक्षयापिनिगु जीवनयात सार्थक याये फत धाःसा गुलि नं श्रम व योगदान थुकी दुत्यंगु खः, सफल जुल भालपी दइ । अस्तु ।

सब्बे भवन्तु सुखिनो – सब्बे होन्तु निरामया ।
सब्बे भद्दानि पस्सन्तु – मा कच्चि दुक्खमागमा ॥

Dhamma.Digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
बु.सं.२५३४ (९–१–२०४८)

Downloaded from http://dhamma.digital

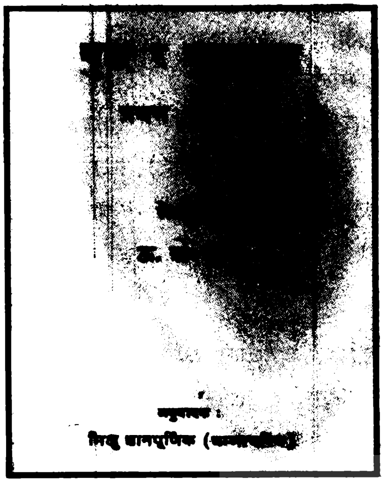

'बुद्ध र बुद्धवाद'

प्रथम भाग-१

मन्तव्य

३ भागमा विभाजित प्रस्तुत 'बुद्ध र बुद्धवाद' पुस्तक मेरो हात लागेको कयौं वर्ष भइसक्यो । बर्मा (वर्तमान म्यान्मा:) मा आफ्नो धार्मिक अध्ययन पुरा गरेर केही धार्मिक क्षेत्रको सेवा कार्य पछि इ सं. १९६७ को मध्यतिर आदरणीय गुरूवरको सदिच्छा अनुसार संस्कृत अध्ययन गर्न बर्माबाट वाराणसी जान लागेको थिएँ । बर्मा छोड्नु भन्दा अगाडि अमूल्य र महत्वपूर्ण बौद्ध ग्रन्थहरु संकलन गर्ने मनसाय लिई 'यःम्ह म्ह्याय्' (स्नेही छोरी) उपन्यासको लेखक आचार्य 'र वेन्थन्' सँगै पुस्तक भण्डारतिर पुगें । त्यहीं प्रस्तुत पुस्तक पनि राम्रो भन्ने सुनी तीनै भाग लिएर फर्के । केही तीतो मिठो तुरून्तै चाख्न थालें । आधुनिक जमानामा तीतो मिठो चाख्न चाहने व्यक्तिहरूको निमित्त, बुद्धिचाल खेल्न मन पराउनहरूको निमित्त, आफ्नो बुद्धिले नभ्याए पनि अरूको लहलहैमा नाची वैज्ञानिक युगको ढाँक लगाउन चाहनेहरूको निमित्त, महापुरूषको व्यक्तित्व र प्रभावकारिता माथि विज्ञानको एकोहोरो छाप लगाई नकारने फेशनका मानिसहरूको निमित्त, पश्रिमी विद्वानहरूले जे लेखे पनि प्रसंसा गरी तिनीहरूका कुराहरूलाई अकाट्य वाक्य सम्झी ,सहानुभूतिबाट परिमार्जित प्रज्ञा ज्ञानले प्राक्षालन गरिराखेका कुराहरूलाई भने यस्तो हुनुपर्ने उस्तो हुनुपर्ने भनी उन्मत्त चिन्तन मननद्धारा प्रतिरोध गर्न चाहनेहरूलाई निमित्त, कोरा तर्क शास्त्र र दर्शन शास्त्रमा लागेर अतर्कावचर ज्ञानमाथि आ-आफ्ना घोप्टो रिक्त विद्वता छाँट्न चाहनेहरूको निमित्त नमूना प्रस्तुत गर्ने उद्देश्यबाट यो पुस्तक भाग भाग गरि धेरै वर्ष अघि अगाडिदेखि भाषान्तर गर्ने विचार गरेको थिएँ । दुई वर्ष अघि बीर अस्पतालमा उपचारार्थ समय बिताइरहँदा केही अंश नेपाल भाषामा उतारि पनि सकेको थिएँ । तर गत वर्षको मध्यतिर यस पुस्तकको प्रकाशक परिवारको आग्रहबाट पुनः नेपाली भाषामा भाषान्तरण गरी पाठक वर्गको सामु प्रस्तुत गरेको छु ।

प्रस्तुत पुस्तक मूल लेखकको "प्राक्कथन" अनुरूप ६/७ महिना पछि नै द्वितिय संस्करण हुन लागेको बर्मेली भाषा र धर्मप्रेमीहरूमा प्रभाव पारेको पुस्तक हो तापनि यस पुस्तकमा उल्लेखित कतिपय पिषयहरु बौद्ध जगतमा सर्वमान्य तथ्यहरु माथि समेत आघात पुऱ्याउने खालका नभएको होइन । पुस्तक भ्रम उठाउने, हलचल मचाउने, भुइँचालो ल्याउने, समुद्री छाल उछाल्ने शैलीको छ । वास्तवमा यसै कारण बौद्धिक मन्थन नेपाली बौद्ध जगतमा पनि आओस् भनेर म अनुवादतिर अग्रसर भएको छु । प्रतिपादित सबै विषयहरु माथि मेरो आफ्नो समर्थन र सहमति जनाउन होइन । साथै यो पुस्तक केही तात्विक र मार्मिक कुराहरूमा निहित छ भन्ने भावना र विचारलाई पनि मैले आफ्नो मनबाट अलग्याउन सकेको पनि होइन । बर्मा जस्तो थेरवाद बुद्ध धर्मको सुदृढ परम्परा भएको देश, धर्मका प्रकाण्ड विद्वान, त्रिपिटक मन्थन गर्न सक्ने आधिकारिक विद्वान बौद्ध भिक्षु महास्थविरहरु भएको देशमा पनि प्रस्तुत पुस्तक प्रकाशित हुन सक्नुबाट कतिको स्वतन्त्र चिन्तन र स्वच्छन्द वैचारिक स्वतन्त्रता बौद्ध सभ्यता र बौद्ध संस्कृतिमा रहेको छ भन्ने तथ्यलाई

Downloaded from http://dhamma.digital

औल्याउन दिनको लागि पनि मैले यस पुस्तकको अनुवाद कार्य गरेको हुँ । जस्तो सुकै वाद प्रतिवाद पनि खप्न सक्ने शक्ति बुद्ध-धर्ममा छ । बुद्ध-धर्म मार्जित परिमार्जित हुँदै निखरिँदै आउनु जानुको कारणपनि वास्तवमा यस्तै यस्तै चोटपटकलाई सहँदै स्वीकार्दै जानुबाट हो । जति जति घर्षण स्पर्शन बढ्दै जान्छ, त्यति त्यति नै टलक निस्कँदै सुधोतशंख वर्ण प्रतिभाग हुँदै गइरहेको हुन्छ । बुद्धधर्म स्वतन्त्र समीक्षा वैचारिक विविधतापूर्ण टीकाटिप्पणीबाट डगमगिँदैन, विचलित हुँदैन, प्रकम्पित हुँदैन । बुद्ध-धर्म स्वाख्यात् छ, नजिक आएर हेर र एक एक छुट्याएर विचार गरेर चाहेमा ठीक जस्तो लागेमा मात्र स्वीकार गर भन्ने आह्वान नै बुद्ध-धर्मको विशेषता हो । "ग्रन्थ प्रमाण" नमान्नु, यो वचन अकाट्य नभन्नु नै बुद्ध-धर्मको मानव जातिको लागि विचार स्वतन्त्रताको क्रान्तिकारी देन हो ।

यस धर्ममा कुनै किसिमको बपौति अधिकार जमिरहेको छैन । ईश्वर वाक्यको रूपमा झूठलई पनि साँचो मान्नुपर्ने बाध्यता छैन । त्यसको लागि कोही पनि दण्डित हुनु र ज्यान समेत गुमाउनुपर्ने स्थितिमा पुग्नुपर्ने डर भय छैन । न त जोर जुलुम र जबरजस्तीको यत्किंचित वातावरण नै यसमा छ । यसको मतलब यो पनि होइन कि यसले मुर्खतापूर्ण पाण्डित्य दर्शाइलाई प्रोत्साहन दिन्छ । मिथ्यावाद, मिथ्या धारणा, मिथ्या कल्पना, मिथ्या सिद्धान्तलाई उन्मूलन गर्ने र बाटो बिराएकालाई बाटो देखाउने, अँध्यारोमा बत्ति बालिदिने घोप्टिएको बुद्धिलाई सुल्टो पारिदिने बुद्धको अनुशासन आदर्श नै हो । प्रत्यक्ष कार्यान्वयन, प्रत्यक्ष दर्शन, स्वानुभूति र साक्षात्कारलाई बुद्ध धर्मले बढी से बढी महत्व दिएको छ । प्रश्रय दिएको छ, उत्साहित गरेको छ । समुत्साहित गरेको छ । बाटो खोलिराखेको छ । त्यसकारण नै यसधर्मलाई "विभज्जवादी" भनिएको हो ।

वस्तुतः प्रस्तुत पुस्तकमा रहेका तथ्यहरूको पनि पुनः विवेचना गर्ने र त्यसमाथि आ-आफ्ना विचारधाराहरु व्यक्त गर्ने अधिकार र अवसर हाम्रै हातमा सुरक्षित छ । नमूनाको रूपमा औंल्याउँदै केहि बूँदामा म आफ्नो विचार प्रस्तुत गर्दछु ।

यस पुस्तकको पृष्ठ संख्या ५-६ मा लेखेको छ "भगवान बुद्ध वैशाख पूर्णिमाको दिन परिनिर्वाण हुनु भयो भनी बर्मेलीहरु विश्वास गर्दछन् । यस विश्वासको निमित्त आधार तथ्य जिनत्थपकासनी ग्रन्थ र अन्य बुद्धवंश ग्रन्थहरु हुन् । बुद्धवंशका ग्रन्थकार आचार्यहरुले बुद्ध परिनिर्वाण खण्डलाई रचना गर्दा दीघनिकाय महापरिनिब्बान सुत्तलाई आधार लिनुपर्दछ । महापरिनिब्बान सुत्तमा भने बुद्ध परिनिर्वाण हुनुभएको दिनको नाउँ उल्लेख छैन । खास भनौं भने बुद्धको जीवनी उल्लेख गरेका अन्य पालिहरूमा पनि बुद्धको अन्य घटनाक्रमहरूको सम्बन्धमा साल सम्बत् वर्ष महिना दिन निश्चित तोकिएको उल्लेख छैन ।

महापरिनिब्बान सुत्तको भनाई अनुसार भगवान् बुद्ध राजगृह नगर नजिक वेलुव ग्राममा अन्तिम वर्षावास बस्नु भयो । त्यसपछि वैशाली नगर नजिक चापाल चैत्य स्थानमा मारदेवलाई म तथागत आजदेखि तीन महिनापछिको दिनमा परिनिर्वाण हुनेछु भनी आज्ञा गर्नुभयो । त्यसरी आज्ञा गर्नुभएको समय वर्षावासभित्र वा वर्षावासको लगत्तै पछि हुनुपर्ने छ । अतः बुद्ध परिनिर्वाणको महिना अक्टूवर र जनवरी महिना बीचको एक न एक महिना हुनुपर्छ । मई (बैशाख) महिना होला जस्तो लाग्दैन ।___" इत्यादि भन्दै त्यसको पुष्ट्याइँको निमित्त विभिन्न प्रमाणहरु अगाडि सारिएको पाइन्छ ।

लेखकले यस विषयमा पश्चिमी राष्ट्रका विद्वानहरूका विचारधारालाई मात्र बढी प्रश्रय दिएको छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

खालि महापरिनिब्बान सुत्तको सामान्य कथनलाई मात्र ध्यान दिँदा लेखकको तर्क सही जस्तो लाग्नेछ । तर यस दिशामा भगवान् बुद्धका प्रमुख अग्रश्रावक शिष्यद्वय आयुष्मान सारिपुत्र र आयुष्मान महामोग्गल्लानहरूका अन्तिम जीवन वृतहरूतिर पनि ध्यान दिनु आवश्यक छ । नियालेर हेर्दा अग्रश्रावकद्वको परिनिर्वाण भगवान् बुद्धको वेलुव ग्राममा बस्नु भएको अन्तिम वर्षावास पछिको कार्तिक पूर्णिमा (सकिमिला पुन्हि) मा र मार्गकृष्ण अमावास्यमा क्रमशः भएको हो । अनि परिनिर्वाणको लागि भगवान् बुद्धसँग बिदा माग्न जानु भएका ठाउँहरु पनि आयुष्मान सारिपुत्र महास्थविरले श्रावस्ती नगरको जेतवन महाविहारमा र आयुष्मान महामोग्गल्लान महास्थविरले राजगृहमा भएको स्पष्ट छ । यी तथ्यहरूलाई आधार वनाई केलाएर हेर्दा भगवान् बुद्ध वेलुव ग्राममा आधार बनाइ केलाएर हेर्दा भगवान् बुद्ध अन्तिम वर्षावास पूरा गरि सिधै कुशीनगरतिर जानुभएको नभई बरु फेरि बेलुव ग्रामबाट त्यही अघि आउनुभएको बाटो हुँदै श्रावस्ती फर्कनु भएको कुरा पनि स्पष्ट हुन्छ ।

त्यहाँबाट फेरि केही दिनमै यात्रा प्रारम्भ गर्नु भई राजगृह जानु भयो, जहाँ महामोग्गल्लान महाथेरोले परिनिर्वाण प्राप्त गर्नु भयो । पर्याप्त समय त्यही बिताइसक्नु भई त्सस पछि वहाँ उक्काचेल नगरतिर प्रस्थान गर्नु भयो । त्यहींको गंगाघाटमा अग्रश्रावक शिष्य द्वयको परिनिर्वाण सम्बन्धमा सं. नि.तृतीय . १४१ (छट्ठ संगायन ग्रन्थ पृष्ठ) मा उल्लेख उक्काचेल सूत्र देशना गर्नु भयो । त्यतिखेर नै भगवान् बुद्ध चापोल चेतिय दिवा विहारको निमित्त जानु भई उपस्थापक आयुष्मान आनन्दलाई सांकेतिक भाषामा बुद्धहरु आयुकल्पसम्म जीवित रहन सक्नु हुने कुरा तीन पटकसम्म भन्दा पनि अन्योलमा परिरहेको आयुष्मान आनन्दको विस्मृतिले गर्दा वहाँले भगवान् बुद्धसँग आयुकल्पसम्म जीवित रहन प्रार्थना गर्न सक्नु भएन । आयुष्मान आनन्द बुद्धको सन्मुखबाट फर्किसके पछि तुरून्त मारदेव पापिमा आइपुगी विभिन्न प्रकारले परिनिर्वाणको लागि भगवान् बुद्धसँग अनुनय विनय प्रार्थना गर्दा अन्तिम वार; भगवान् बुद्धले "आजदेखि तीन महिना बितिसकेपछि तथागत परिनिर्वाण हुनेछ" भनी मारदेव पापिमा समक्ष आयुसंस्कार परित्याग गर्नुभयो । तसर्थ भगवान् बुद्धले आयुसंस्कार त्यागी **आजदेखि तीन महिना बितिसके पछि** भनी समय तोक्नुभएको समय वा महिना लेखक महोदयले दर्शाउन खोजेजस्तै वर्षावास भित्र वा वर्षावास लगत्तै पछि हुन नसक्ने तथ्य स्पष्ट हुन आउँछ । त्यस उसले गर्दा त्यो घोषणा गर्नुभएको महिना पौष महिनाको अन्त्यतिर हुन पुग्छ । किनभने भगवान् बुद्धको यस यात्रा अन्तिम यात्रा भएको हुनाले आफ्नो शारीरिक स्थिति माथि विचार पुऱ्याउनु भई प्रत्येक विश्राम स्थलमा दुई तीन हप्ता दुई तीन हप्ता विश्राम लिई आराम गरी महत्वपूर्ण मौलिक उपदेशहरूको सम्झना शिष्य श्रावकहरूलाई अन्तिमवार दिंदै चालै नपाउने गरी समय गुजार्दै बडो सारपूर्ण रूपमा गर्नुभएको छ । त्यसकारणले गर्दा पनि लेखक महोदयको "गर्मी, ताप, राप भएको ग्रीष्मको तीन महिनासम्म देश चारिकामा हिड्नुपऱ्यो भन्ने कथन तर्क युक्त छैन । यहीं निर राजगृहदेखि कपिलवस्तुसम्मको फाल्गुण पूर्णिमादेखि वैशाख पूर्णिमासम्मको दुई महिना यात्रार्थ सुविधाजनक र उपयोगी भएको तथ्य पनि सम्झना हुन्छ ।

अनि अर्को कुरा अकाल पुष्प पुष्पित भयो भन्नेछ । त्यो बुद्धानुभाव हो किं वा श्रद्धाभिव्यक्ति । अतः यस बाह्य वातावरणलाई ठोस र अकाट्य प्रमाण मान्नु वैचारिक दृष्टिबाट कमजोर छ । सँधैभरी एकैनाशको बाह्य वातावरण पनि त रहिरहन्न । शाल पुष्पको रूपमा त्यो समय अकाल समय हुन सक्तैन भने मन्दार पुष्पको बारेमा के भन्ने त ? आयुष्मान महाकश्यपले भगवान् बुद्ध परिनिवाण हुन भएको एक सप्ताह भइसक्यो भन्ने कुरा आफ्नो हातको मन्दार पुष्प देखाइ आफू बुद्धको देहान्त शरीर दर्शन गरी त्यहींबाट त्यो

Downloaded from http://dhamma.digital

पुष्प ल्याएको हुँ भन्ने आजीवकको मुखबाट सुन्नु भएको छ ।

यस्तै यस्तै कुराहरूतिर बुद्ध धर्मको अध्ययन, चिन्तन मनन, अन्वेषण र अनुसन्धान गर्न चाहने व्यक्तिहरूले अन्तर्मुखी भई सही दृष्टि पुऱ्याउनुपर्छ, न कि हचुवा किसिमको भावना लिइकन यथार्थता र वास्तविकता पत्ता लगाउनुबाट विमुखि हुनु ।

यस पुस्तकको "पालिपिटक परीक्षण" विषय अध्धन गर्दा पनि पाठकवृन्द सतर्क र विवेकशील हुनु नितान्त आवश्यक ठान्दछु । कतै कतै लेखक अति पश्चिमी विद्वत् वर्गको पक्षपाती देखिन्छ भने कतै कतै अति तर्कवादी । जसले गर्दा लेखक यथाभूत तत्वबाट पर चिप्लिएको छ । "जस्तो कि पृष्ठ ४७ मा महापरिनिब्बान सुत्तमा पनि प्रथम संगायनको विषयलाई विल्कुल उल्लेख गरिराखेको छैन ।" भनी उल्लेख गरेको पाइन्छ । यस विषयमा यी कथनहरु मननीय छन् "महापरिनिब्बान सुत्त" को विषय भगवान् बुद्धको परिनिर्वाणको दृश्य वर्णन गर्नु हो, संघको इतिहासको निर्देश गर्नु होइन । संघको इतिहासको सम्बन्ध "विनय" सित छ । अतः भगवान् बुद्धको परिनिर्वाण पछि भिक्षुहरूको विह्वल दशालाई वर्णन गर्दै "महापरिनिब्बान सुत्त" का संगायकहरूले सुभद्र जस्तै असंयमी भिक्षुको विपरीत व्यवहारलाई त उल्लेख गरियो, तर त्यहाँबाट अघि बढ्न त्यहाँ ठीक मानिएन । —अतः "महापरिनिब्बान सुत्त"को मौन धारणबाट हामीले त्यस प्रकारको निषेधात्मक निष्कर्ष निकाल्न सकिन्न, जसरी एक पश्चिमी विद्वान्ले निकालेको छ । —डा. उपाध्याय भरतसिंह (पालि साहित्यका इतिहास) ।

प्रथम संगीतिको प्रामाणिकताको प्रसंगमा संशय गर्दै पृष्ठ ४७ र ४८ मा आयुष्मान पुराणको जुन घटना प्रस्तुत गरिएको छ आयुष्मान पुराणको त्यो उक्तिमा राजगृहका सभासद्हरूद्वारा संगायन गरेका धम्म र विनयप्रति अप्रामाणिकताको भाव होइन, जसरी कुनै कुनै विद्वान्हरूले भ्रमवश विचार गरेका छन् । संघको निमित्त यो कुनै खतराको संकेत थिएन, जसरी कसै कसैलाई भ्रम परेको छ । पुराण एउटा साधक हो । उनमा एकान्त साधनाको भाव अवश्य अधिक थियो, जुन कारणले गर्दा उनले आफ्नो ध्यान भावनामा, जुन कि उनलाई शास्ताको प्रत्यक्ष सम्पर्कबाट प्राप्त भएको थियो, कुनै प्रकारको विक्षेप आउँन दिन चाहन्नथ्यो । अरूहरूले भगवान् बुद्धको मुखबाट जे जति सुनेका छन्, ती जम्मै ठीक होऊन्,सत्य होऊन् । तर पुराणको लागि त आफ्नो जीवनयापन त्यसैबाट गर्नु छ, जुन कि उनको आवश्यकतालाई हेरी स्वयं भगवान् बुद्धले उनलाई दिनुभएको थियो । तसर्थ पुरणको त्यो उक्तिमा न त राजगृहको सभामा संगायन गरिएका बुद्धवचनहरूको अप्रामाणिकता माथि संकेत छ, न त त्यो भिक्षुसंघको निमित्त केही खतराको घण्टी नै थियो । स्वतन्त्र विचारहरूको अभिव्यक्तिमा भिक्षुसंघमा कहिल्यै प्रतिबन्ध छैन; तसर्थ हामी भन्न सक्छौं कि धर्मवादी विनयवादी भिक्षुहरूले धर्मको संगायन त्यस्तै नै गरे जसरी उनीहरूले स्वयं भगवान् बुद्धबाट सुनेका थिए । जुन उनीहरूले संगायन गरे त्यो हामीलाई पालि सुत्त र विनय विटकमा पाइरहेको छ । यद्यपि त्यसमा केही अन्य कुराहरु पनि अंगिकार गरेका छन् ।

पृष्ठ ४९ मा "बुद्ध बाहेक अर्को शरण छैन" भन्ने कथन "आफूलाई मूल आधार बनाऊ, आफू बाहेक अन्य आधार छैन" भन्ने अववादसँग प्रतिपक्ष भएकोले बुद्धको कथन हो भन्नु मुस्किल छ भनी तर्क उठाएको छ । त्यो पनि बुद्ध शब्द व्यक्तिवाचक भएको खण्डमा र एक व्यक्तिको सर्वस्वत्वलाई मात्र लिएर भनेको हो भने मनासिब देखिन्छ । तर बुद्धप्रति श्रद्धा राख्न जुन बुद्धका नवांग गुणहरूलाई यत्र तत्र सर्वत्र पालिमा दर्शाएका छन्, त्यसको आधारमा भन्ने हो भने आफूले आफूलाई शरण लिनलाई पनि त आधारभूत तत्व

Downloaded from http://dhamma.digital

चाहिन्छ । गुण स्मरण र आदर्शको आधार विना कसरी आफू आफ्नो आधार बन्न सकिएला ? बुद्ध-गुण जुन सही धर्ममा आधिरित छ, त्यसलाई आधार लिंदा त्यसमा कुनै प्रतिपक्षभाव निस्किंदैन । यो तथ्य निम्नः तथागतको आफ्नै वचनद्वारा सिद्ध छ । –

"आनन्द, शायद तिमीहरूलाई यस्तो लाग्ने छ– अतीत शास्ताको यो पावचन हो; (अहिले) हाम्रो शास्ता रहनु भएम । आनन्द; यस्तो विचार नगर्न । मैले (तथागत) जुन धर्म र विनय देशना गरिराखेको छु; प्रज्ञप्त गरिराखेको छु; म बितिसकेपछि त्यही नै तिमीहरूको शास्ता (गुरु) हुनेछ ।"

यो कुरा यसै पुस्तकको पृष्ठ १०१ मा लेखकले परिनिर्वाणासन्न अवस्थामा भगवान् बुद्धले आयुष्मान आनन्दलाई आज्ञा गर्नुभएको भनी उद्धृत गरिराखेको छ ।

यसबाट पनि बुद्ध शब्द व्यक्तिवाचक हुनुभन्दा यो धर्मसित एकैनासको रूपमा घुलमिल भइसकेको र अन्योन्याश्रित भइरहेको स्पष्ट छ । अतः बुद्धको शरण जानु भन्नु नै धर्मको शरण जानु हो र धर्म बिना कोही पनि आफू आफ्नो शरण हुन नसक्ने तथ्य ध्रुवसत्य हो । तसर्थ "बुद्ध बाहेक अर्को शरण छैन" भन्ने कथन र "आफूलाई मूल आधार बनाऊ, आफू बाहेक अन्य आधार छैन" भन्ने अववाद एक अर्कोसित प्रतिपक्षी छ र बुद्ध हो भन्न मुश्किल छ भन्ने तर्क सारयुक्त छैन । धर्मानुकूल होइन । सही धारणा ठहरिन्न ।

पृष्ठ ५० मा भगवान् बुद्धले भर्खर बुद्ध हुनु भई उपदेशार्थ वाराणसीतिर जाँदै गर्नु हुँदा बाटोमा भेटेको उपक परिब्राजकलाई भन्नुभएको कुरालाई बुद्धवचनको रूपमा धारण गर्न मुश्किल छ भनी स्वीकार्न नचाहेको भाव देखाएको छ । व्यक्ति,व्यक्तिको अध्यासय, समय,परिस्थिति आदिलाई केलाएर कुन बेला, कस्तो व्यक्तिलाई कसरी गर्दा भविष्यमा उसलाई लाभ पुऱ्याउन सक्ने हो, त्यसलाई आत्मसात गरी कुरा गर्ने "सुगत" गुणले युक्त बुद्धको त्यस कथनमा कुनै अहं वब विकृति देखा पर्दैन पछि उही उपक बुद्धको त्यही वचनलाई सम्झना गरी आफूलाई संकट आएको बेला भगवान् बुद्धलाई खोजी खोजी बुद्धको शिष्य बन्न पुगेको यथार्थताले पनि यो कुरा स्पष्टिएको छ ।

"क) पिटकबाट गौतम बुद्ध" शिर्षकमा भगवान् बुद्ध "राजाको पुत्र होइन; धन सम्पत्ति सम्पन्न र समृद्ध भई उच्च जातिका क्षत्रियवंशी एक जना भूमिपतिको छोरा हुन सक्ने" तर्क उठाइएको छ ।

यस विषयमा लेखकद्वारा आफ्नो तर्क साबित गर्न उदाहरणको रूपमा प्रस्तुत गरेका प्रमाणहरु राजतन्त्रात्मक देशका राजाहरु बिम्बिसार, कोशल नरेश, अजातशत्रु जस्ता "महाराज" "राज" आदि प्रशस्ति पाएका राजाहरु हुन् । यसमा कपिलवस्तुका भद्दियराज बाहेक अन्य कुनै पनि त्यस ताकाका गणतन्त्रात्मक देशका गणतन्त्रीय राजाहरूलाई प्रमाणको रूपमा प्रस्तुत गरिएको पाइँदैन । त्यस बेलाको सबभन्दा शक्तिशाली र प्रभावकरी गणतन्त्र वैशालीका राजाहरूलाई पनि त उदाहरणको रूपमा दर्शाउनु उचित देखिन्छ । किनभने शाक्यहरु गणतन्त्रीय थिए । राजतन्त्रात्मक राज्यका राजाहरूको प्रशस्ति र गणतन्त्रात्मक राज्यका राजाहरूको प्रशस्तिमा अवश्यमेव फरक पर्दो हो । राजतन्त्रात्मक राज्यमा व्यक्तिप्रधान भएता पनि गणतन्त्रात्मक राज्यमा व्यक्ति गौण हुँदो हो । त्यसैले गणतन्त्रीहरूले वंश, गोत्र र कुललाई बढी प्राथमिकता दिने भई व्यक्तिगत प्रशस्तिलाई त्यति महत्व नदिने भएकोले राजा शुद्धोदनलाई पनि सामान्य रूपमा नै बढी व्यवहार गर्थे होलान् । त्यस युगको वढी प्रभावशाली गणराज्य वैशालीका राजाहरूलाई पनि "महाराज" प्रशस्ति नजोडी लिच्छवी लिच्छवयो भन्ने शब्द नै प्रायशः प्रयोग र व्यवहारमा ल्याइएको पाइन्छ । यदि त्यसो हो भने राजा

Downloaded from http://dhamma.digital

शुद्धोदनलाई व्यवहार गर्दा पनि प्रायशः नाम, गोत्र र कुलवंशलाई नै मूल रूपमा प्रयोग गर्दा हुन् । यसबाट "राजा" हुनु माथि शंका गर्ने स्थिति देखिंदैन । यद्यपि "शुद्धोदनको घर" भनेर प्रयोग गरियो नै भनौं प्रासाद शब्द प्रयोग त्यस बेलामा गरिएन नै भनौं, फेरि किन राजकुमार सिद्धार्थको निमित्त बनाएंका तीनवटा घरहरूलाई "तीनवटा प्रासादहरूमा" भनी प्रयोग गरिए होलान् त ? त्यसलाई पनि त घर भनेर मात्रै प्रयोग गरिनु पर्दथ्यो । खास रूपमा त यी कराहरु त्यति महत्वपूर्ण जस्तो लाग्दैन । यसको लागि त इतिहास र पुरातात्विक अनुसन्धानबाट खोज तलाश गरी फेला पारिसकेका प्रमाणहरूले नै "राजकुल" हो होइन सही निर्णय दिन सकिने नै भइसकेको छ । अति तर्क वितर्क र वादविवादले खालि समस्या मात्रै खडा गर्दछ । केही उपलब्धि त्यसमा देखिंदैन । बरु त्यो हानिकारक नै साबित हुन जान्छ । घिउ किन्न जाने तर्कशास्त्री विद्यार्थीले घिउ नष्ट पार जस्तै । अर्को कुरा लेखकको कथन पूर्वापर बिरोधी देखिन्छ कारण यस पुस्तकको १२४-५ पृष्ठमा वहाँ आफैले जातक अर्थकथाको कथनलाई उद्धृत गरी त्यसमा आफूलाई मन नपरेका "महाराज" "राजप्रसाद" "राजपरिवार" "राजकुमारी" शब्दहरु यथावत् प्रयोगमा ल्याइराखेको छ । जसबाट पनि वहाँको पूर्व तर्क खालि तर्क मात्र रही युक्ति युक्त आधार विहीन रहेको पाइन्छ ।

राजकुमार सिद्धार्थको महाभिनिष्क्रमणको कारणको बारेमा यस पुस्तकमा बढी तर्क वितर्क पेश गरी हलचल मचाउन खोजिएको पाइन्छ । संस्कार धर्मको परिपक्वतालाई ठूलो प्रश्रय दिने तथागतको धर्ममा जबसम्म कुनै चीज वा व्यक्तिमा त्यो स्थिति आइपुग्दैन । त्यसबेला सम्भ अनुकूल अवस्थामा पुग्न सक्तैन । यो संसारमा कतिपय कुराहरु त्यस्ता छन् जुन सयौं, हजारौं लाखौं पटक आ-आफ्ना वरिपरि घुमिरहँदा पनि त्यसबाट कुनै अनुकूल वा प्रतिकुल प्रभाव वा असर परेको देखा पर्दैन । तर कुनै बेला भने त्यस्तै स्थिति त्यस्तै घटनाले एक्कासी मानिसलाई कहाँबाट कहाँ पुऱ्याइदिन्छ । तुरून्त त्यसको प्रभाव र असर परिहाल्छ । तसर्थ कुनै घटना घट्नको निमित्त समयले पर्खिरहेको हन्छ । वातावरण सृजना हुँदै गइरहेको हुन्छ । संस्कारको परिपक्वतालाई ताकिरहेको हुन्छ । सबै साधनहरु जुट्ना साथ त्यो घटना घटि नै हाल्छ । त्यसरी नै सिद्धार्थ गौतमको महाभिनिष्क्रमणको प्रेरक निमित्तहरूलाई सम्झनुपर्ने देखिन्छ । न्युटनको गुरूत्वाकर्षण सिद्धान्तको प्रतिपादनमा पनि त्यस्तै स्थिति आइपरेको पाइन्छ । अरु अरु अवस्थामा पनि न्यूटनले रूखबाट कुनै चीज खसेको धेरै पटक देखेको नै थियो होला । तर त्यसलाई अन्य अवस्थामा त्यो विचार मनमा कद्नै सकेको थिएन । जब अनुकूल समय, वातावरण रपरिस्थिति ठ्यम्म जुट्यो, त्यसबेला एउटा स्याउ रूखबाट खस्नासाथ उसको ज्ञान इ्वाट्ट खुल्यो र गुरूत्वाकर्षणको खास अनुभव उसलाई भइहाल्यो । त्यो सिद्धान्त प्रतिपादन गर्नमा उनी समर्थवान् भयो ।

उपर्युक्त विषयहरु बाहेक यस पुस्तकमा उल्लिखित विभिन्न मूल विषयहरु जस्तो कि – पालिपिटक परीक्षण, अनात्मवाद, प्रतीत्य समुत्पाद, भवसंसार अति गहन विषयहरु हुन् । यी विषयहरूलाई सही सही व्याख्या गर्न, वास्तविकता दर्शाउन, विभिन्न दार्शनिक ग्रन्थ अध्ययन, बाह्य चिन्तन मनन, वादविवाद, तर्क वितर्क, पूर्वेली, पश्चिमेली महान् दार्शनिक, न्याय शास्त्री, तर्क शास्त्री, इतिहासकार, मनोवैज्ञानिकहरूका भावनामय यथाभूत ज्ञान दर्शन रहित, कथनहरूको मात्र आधार तथा माध्यमबाट असम्भव नै छन् त भन्न नसकिने भएता पनि सम्भव हुन अति दुष्कर छ भन्नुमा कुनै असजिलोपन महसूस गर्ने आवश्यकता देखिंदैन । यदि भगवान् बुद्धको वचन, उहाँका चतु:प्रतिसम्भिदा चतुभिज्ञा आदि विशिष्ट गुणसम्पन्न क्षीणश्रवी विवश्वस्त अग्रश्रावक महाश्रावक अरहन्तत्व प्राप्त आर्यश्रावकहरूका कथनहरूलाई समेत स्वीकार र समर्थन जनाउन

Downloaded from http://dhamma.digital

मुश्किल देखिन्छन् भने राग, द्वेष, मोहादि अनेकन मानसिक विकारले भरिपूर्ण भई अन्धोपन पृथग्जनत्वबाट मुक्त नभएका शुष्क तर्कका विद्वान्हरूका कथनहरु कति हदसम्म समर्थन योग्य तथा स्वीकार्य छ यहाँ भनिरहनु पर्दैन ।

तथागत प्रवेदित गम्भीरातिगम्भीर दुदर्शनीय धर्म विनयमा भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक तथा उपासिका चतुः परिषद्लाई द्वन्द संशय, शंका उपशंका, अस्पष्टता, अनभिज्ञता, परप्रवाद प्रमर्दन असमर्थता आदि हटाई वैशारद्य प्राप्त तुल्याएर मात्र तथागत परिनिर्वाण हुनेछ भन्ने मारदेव पापिमा समक्ष प्रकट गर्नुभएको आदि-अन्त्य तथागत वाक्य, महापरिनिर्वाणासन्न अवस्थामा बारम्बार आफ्ना शिष्य श्रावकहरूसँग धर्म विनयमा शंका समयमै सोधपुछ गरी शंका समाधान र निराकरण गर्न विविधाकारले प्ररण र प्रोत्साहन दिइसक्नु भई आश्वस्त विश्वस्त हुनु भएर मात्र परिनिर्वाणार्थ तयार हुनभएको तथ्यहरूलाई गहिरिएर विचार विमर्श गरेको खण्डमा बुद्ध धर्मका सारगर्भित मौलिक विशुद्धि विर्देशन उत्तरि मनुष्य धर्म प्रदायक बुद्धोपदेश तथा तथागत समर्थित धर्मोपदेशहरूप्रति बुद्धका शिष्य श्रावकहरूमा कुनै प्रकारको द्वन्द संशय, शंका उपशंका, आकांक्षा विमति नरहेको स्पष्ट झल्किन्छ । बुद्ध स्वयं पनि यस विषयमा आफ्ना शिष्य श्रावकहरूप्रति निःसन्देह आश्वस्त एवं विश्वस्त रहनुभएको बुझिन्छ । अल्पज्ञ, अल्पश्रुत, रूढिग्रस्त मोघपुरूषहरूमा ती विषयहरु द्वन्दात्मक र संशयात्मक कांक्षा र विमति युक्त रहनुमा त केही भन्नु नै छैन । कारण तथागत प्रतिवेदित धर्म स्वतः नै "प्रत्यक्ष विज्ञ वेदनीय" धर्म हो । "गुह्य अविज्ञ वेदयित धर्म" त होइन ।

प्रस्तुत यस पुस्तकमा यस्तै यस्तै अन्य थुप्रै कुराहरु बाँकि छन्, तर ती जम्मैलाई यस छोटो मन्तब्यमा समीक्षा गर्नु सम्भव छैन । नमूनाको रूपमा दुई चार कुरा पाठक वृन्दहरु समक्षं प्रस्तुत चर्दै ग्रन्थभारबाट बच्न विशेषतः स्वयं पाठकहरूको स्वतन्त्र चिन्तन स्वतन्त्र परीक्षणका लागि आह्वान गर्दै, अन्ततः पाठकहरूको विवेक, बुद्धि, सत्यान्वेषणमा भरोसा लिंदै यस विषयहरूलाई यहिं विश्राम दिन चाहन्छु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
ने.सं. १११९

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

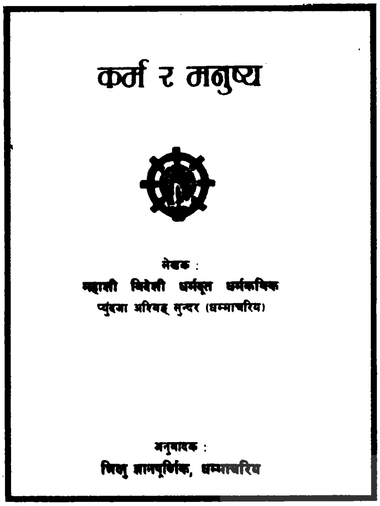

'कर्म र मनुष्य'

केही कुरा

"कर्म र मनुष्य" शीर्षकमा हामीले बुझ्नु पर्ने शब्द 'कर्म' हो । 'कर्म' तीन अक्षरको शब्द हो । शब्द स्यानो छ । तर यसमा निहित अर्थाभिव्यक्ति अथाह छ, गम्भीर छ; प्रतिवेध गर्न अत्यन्त दुष्कर छ । तथ्य पत्ता लगाउन अति गाह्रो छ । कोरा कल्पना माथिल्लो सतहमा मात्र रहेको ज्ञान बुद्धिले यसको वास्तविकता बुझ्न निश्चय नै असम्भव छ । त्यसैले नै बुद्धिमान भनाउँदा व्यक्तिहरु पनि "आधुनिक भौतिक विज्ञान" लाई मात्र ठोस र अकाट्य प्रमाण र आधार मानी यसको सही एवं यथार्थ अर्थ लगाउनुबाट चिप्लिएर मन गढन्त भूमरीमा परी कता कता पुगिरहेको देखिन्छन् अर्थलाई पनि अनर्थ सम्भन लागिरहेको छन् । तथ्ययुक्त घटनालाई भुठ सावित गर्न तम्सिरहेका हुन्छन् ।

बुद्ध-धर्ममा मन वा चित्तको स्थान सर्वोपरि छ । मानव जाति सहित सबै सत्त्व प्राणीहरूको सम्पूर्ण क्रियाकलाप र त्यसको परिणाम लेखाजोखा विभिन्न वातावरण र स्थितिमा अनेकौं रूप लिएर क्षण क्षणमा विपरिणत र परिवर्तन भई उब्जने चित्तावस्थालाई हेरेर मात्र कुनै ठोस निर्णयमा पुग्न सकिन्छ । मनको यथार्थ स्वभावलाई प्रज्ञाद्वारा विभाजन गरी अध्ययन, मनन र अन्वेषण अनुसन्धान नगरी कुनै कर्मको प्रतिफल के कस्तो हुनसक्छ भनी ठोकुवा गरी निर्णयमा पुग्नु अन्धो परम्पराको मिथ्याभिव्यक्ति सिद्ध हुन जान्छ । कर्मको खास मर्म बुझ्नु सर्वज्ञता ज्ञानको परिधिभित्र पर्दछ । साधारण पृथग्जनको अवधि मिश्रित क्लेशाभिभूत ज्ञान बुद्धिले र बाह्य आडम्बरयुक्त चिन्तन शक्तिले यसको नाप तौल गर्न सजिलो छैन । सम्भव हुदैंन । त्यसैले नै कर्मको विषय बुद्ध विषय हो । यो अचिन्तेय्य छ, अप्रमेय्य छ । जसले यसको चिन्तन गर्न खोज्छ, त्यो उन्मत्त अवस्थामा मात्र पुग्न सकिन्छ; अत्तो पत्तो लगाउनु सकिन्न । कौवाले महासमुद्रको पानी सुखाउने अनर्थ प्रयास गरे जस्तो मात्रै हुन पुग्छ । कुनै व्यक्तिको अध्यासय बुझ्न काम क्लेशान्ध व्यक्तिहरूको क्षेत्र होइन । त्यसकारण आफ्नो क्षमतमाले भ्याउन नसक्ने आफ्नो परिधि बाहिरको विषयमाथि आलोचना र टीका टिप्पणी गर्न खोज्नु उन्मत्तक प्रलाप मात्र हुन पुग्नेछ । आफू स्वयं अन्धो भइरहेको व्यक्तिले अरूहरूलाई पनि अन्धो सम्भे जस्तै हुनजानेछ ।

आफू स्वयं खाल्डोमा परि दुःख भोग्नु परिरहेको व्यक्तिले अरूलाई खाल्डोबाट मुक्त दिने उपायको व्याख्यान गरिरहने जस्तो हुन जानेछ । पहिले आफू स्वयं खाल्डोबाट मुक्त भएर देखाउन सकेमा नै आफ्नो व्याख्यानमा सारनिहित भएको मानिने छ । नत्रभने खालि व्याख्यानले मात्र लंका हाँकिरहनु निरर्थक हुन जानेछ । खाली ढिंढोरा पिट्नु खोखलापन देखाउनु हो । ज्ञानभावको नाङ्गोपन देखाउनु हो । कुनै पनि ठोस निष्कर्षमा पुग्न सक्ने छैन, न त पुऱ्याउन सक्ने नै छ ।

जुन व्यक्तिमा आत्माभिमान बढी हुन्छ; आत्माशक्तिबाट मुक्त हुन सक्तैन, त्यस व्यक्तिले सार तत्वलाई असार सम्भिराख्छ र असारलाई सार । सार तत्वलाई उसले फेला पार्न सक्दैन । त्यो उसको मिथ्यासंकल्प गौचरको प्रमाण हो । सम्यक्संकल्प गौचर उसमा हुन सक्दैन । सम्यक्संकल्प गौचर नभइकन कर्मको खेल

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्झन सक्तैन । कर्मको खेलको ज्ञानभावमा सत्त्वप्राणीहरूको गतिको स्थितिलाई टुङ्गो लगाउनाले ठूलो भूल हुने सम्भावना छ । यस प्रकारको भूल गर्नुबाट मानिस सधैं अलग्ग रहनु उचित मानिन्छ । सोचविचारले काम गर्नुबाट नै मानिसको बुद्धिमत्ता झल्किन्छ । बुद्धोपदेश माथि एक्कासी प्रहार गर्नु अत्यन्त भयावह छ । यसले मानिसलाई कहाँबाट कहाँ पुऱ्याइदिन्छ । तसर्थ दृष्टिभ्रम र दृष्टिजालबाट मुक्त हुन खोज्नुमा नै मानिसको अर्थ र लाभ गाँसिएको छ । अन्यथा शिकारीको जालबाट उम्कन खोज्दाखोज्दै झन् झन् त्यसैमा फँस्दै अल्झिँदै गइरहेको चालै पाउन सक्दैन । अतएव पाठक वृन्दहरूले यस "कर्म र मनुष्य" पुस्तक अध्ययन गर्दा यसमा उल्लेखित विषय वस्तुहरूमाथि हलुङ्गो तरिकाले अध्ययन नगरी मामुली से मामुली साधारण से साधारण विषयलाई पनि गहन रूपमा विचार र बुद्धि विवेक पुऱ्याई अध्ययन मनन गर्न र यसबाट सही अर्थ लाभ गर्न सकुन् भन्ने सदाशयता व्यक्त गर्न चाहन्छु । किन भने बुद्ध धर्मको कर्मको विषय हामीले सम्झिराखेको भन्दा अति नै दुरुह छ, अथाह, गम्भीर छ, शूक्ष्म छ, दुर्बोध्य, छ अनि अत्यन्त दुर्दर्शनीय पनि ।

यस पुस्तक पाठकवृन्दहरु समक्ष यसरी प्रस्तुत गर्न भाषा संशोधन जस्तो बोझिलो काममा तथा पुस्तकोपयोगी समालोचनात्मक भूमिका लेख्ने काममा जुन किसिमको सौहाद्रता, लगनशीलता र दिलचस्प देखाउनु हुँदै हे.मा. श्री सुवर्ण शाक्यज्यूले आफ्नो अमूल्य समय र योगदान समर्पण गर्नुभयो, त्यसको लागि वहाँप्रति जति आभार प्रकट गरे पनि थोरै नै हुने छ । वहाँको सहिष्णुता पूर्ण सहयोग विना यो पुस्तकको रूपरेखा अहिलेको जस्तो हुने सम्भावना थिएन । अतः वहाँप्रति आफ्नो हृदयदेखिको साधुवाद समर्पित छ ।

यस पुस्तकको पहिलो संस्करण स्वर्गीय श्री कविन्द्रराज शाक्यको पुण्यस्मृतिमा श्रीमती लेखमाया शाक्य प्रमुख सपरिवारको पुनीत श्रद्धाले पाठक वृन्दहरूको सामू प्रस्तुत गर्न सकिएको थियो । अब फेरि सन्ति सुखावासको तर्फाबाट यो दोस्रो संस्करण प्रकाशित भइरहेको छ । यस धार्मिक पुस्तक प्रकाशन जस्तो धर्मदान पुण्यको आनुभाव प्रभावले सम्पूर्ण दुःखको उन्मूलन अवस्था निर्वाण सुख प्राप्त होऊन् भन्ने हार्दिक शुभेच्छा व्यक्त गर्दछु । यस प्रकारको पुण्य कार्य बेला बखतमा आर्जन भई आफ्नो धर्म, संस्कृति र सभ्यतालाई अक्षुन्न राखी सेवा पुऱ्याउन सकून भन्ने आशा पनि व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

विभिन्न अङ्ग जुढेर पनि परिवारको सहिष्णुता, सहानुभूति लगनशीलता, व्यवस्थित व्यवस्था र कार्यपराणता विना पुस्तक यथासमयमा प्रकाशित हुनु असम्भव जस्तो हुन जान्छ । यस दिशामा "नेपाल प्रेस" प्रमुख र वहाँका सहकर्मीहरु नितान्त प्रशंसनीय तथा हार्दिक धन्यवादका पात्रहरु रहेका कुरा व्यक्त गर्दै आफ्नो केही कुरा यहीं टुग्याउन चाहन्छु ।

चिरं तिट्ठतु सद्धम्मो ।
सद्धर्म चिरस्थायी रहुन् ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीन भवन, नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।

Downloaded from http://dhamma.digital

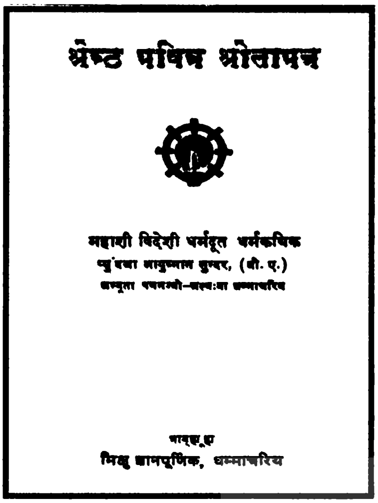

श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न

थःगु खँ

बोधिसत्व सिद्धार्थ गौतम ३५-दँया वयसय् बुद्धगयाया बोधिवृक्ष सिमा क्वय् च्वना सर्वज्ञता ज्ञानयुक्त बुद्ध जुया बिज्यात । न्हेगू सप्ताह तक बोधिज्ञानं पिज्वःगु विमुक्ति सुखया रसपान याना बिज्यात । थःत प्राप्त जूगु अथाह, गम्भीर, दुर्दर्शनीया ज्ञानयात थतुं क्वतुं बिचाःयाना निरीक्षण, परीक्षण व प्रत्यवेक्षण याना बिज्यात । ज्ञानयागु दुर्बोध्य, शूक्ष्म, प्रणीत भावं वस्पोलयात आश्चर्य, अचम्भ व विस्मित स्थिती थ्यंका बिल "थ्व ज्ञानयात थुइकीपिं लोकजनपिं दइगु खःलाथें ! कारण थ्व लोकया प्रजाजनपिं कामगुण आलयरमपि आलयरक्तपि आलयसम्मुदितपि जुयाच्वन । थुजोपिसं थ्व ज्ञान थ्व धर्म बांलाक थुइका काइ मखु ।

अथे नं थ्व लोकय् श्रोतवान् (प्रज्ञा) चक्षुसम्पन्नपिं श्रद्धावन्तपिं नं स्वल्प मात्राय् जूसां दइ तिनि । इमिसं थ्व ज्ञान थ्व धर्म थुइका काइ अवश्यं, उकि जि धर्मया घःचाः चाःहिक वने, धर्मया धिमे धर्मया धाः धर्मया अमृत दुन्दुभि थाः वने । थथे मती लुइके धुंका वस्पालेया पलाः वाराणसीया क्षेत्र ऋषिपतन मृगदावन स्वया न्ह्यात ।

अन वस्पोलं पञ्चवर्गीय श्रमणपिन्त धर्मया घःचाः चाःहीका क्यना बिज्यात । अमृत दर्शनया उपदेश बिया धर्म दुन्दुभि न्यायेका बिज्यात । धर्मयागु घःचाःया वास्तविकता व यथार्थ महिमा थुइका अन्तर्दर्शन दयेके फूम्ह न्हापांम्ह छम्ह श्रमण पिज्वल "गुलि नं समुदय धर्मत खः, इपिं फुकं निरोधधर्म नं खः ।" वस्पोल जुल आयुष्मान कोण्डञ्ञ । वस्पोलयात विरज वीतमल धर्मचक्षु उदय जुल । तथागत सम्यक्सम्बुद्ध अबले अतिकं प्रसन्न, प्रमुदित व भावविभोर जुया बिज्यात । वस्पोलं थःगु हर्षातिरेक उद्‌गार मप्वंकुसें च्वना बिज्याये मफुत, प्वंका बिज्यात-"अहो भो लोकजनपिं, धात्थे हे कोण्डञ्ञं थुइकल , अहो भो लोकजनपिं, धात्थें हे कोण्डञ्ञं थुइकल ।" छम्ह अतुलनीय सम्यक्सम्बुद्धया श्रीमुखं पिज्वःगु त्रिलोक व्याप्त उद्‌गार साधारण व मामुली उद्‌गार थ्व अवश्यं मखु । थुकिया रहस्य व गहनता वं हे जक थुइ, गुम्ह उगु तनय् थ्यने धुनिम्ह खः । आयुष्मान कोण्डञ्ञ श्रोतापत्ति मार्ग व फलय् थ्यंबलेसिगु थ्व तथागतया उद्‌गार खः । थ्व उद्‌गारं हे सी दु, श्रोतापत्ति मार्ग व फलय् प्रतिष्ठित जुया श्रोतापन्न जुइगु धयागु गुजोगु अवस्थाया सूचक खः ।

स्वयं अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध वर्णित श्रोतापन्न आर्य पुद्‌गलया स्तुति छको भीसं थन निम्नः कथं ध्यान बिया अध्ययन मनन याना स्वये । व थथे खः-

"पृथ्वी दुचायेक दुतिना क्वात्तुक हा कया स्थिर जुया च्वंगु इन्द्रकील थां प्यंगू दिशां वइगु वा-फसं संके फइ मखुगुथें मार्गज्ञानं आर्यसत्ययात सीका खंका च्वंम्ह श्रोतापन्न सत्पुरूषयात उगु इन्द्रकील थां समानम्ह सत्पुरूष धका जि तथागतं कना च्वना । श्रोतापन्न संघय् थुगु रत्नया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांगत नं प्रणीत जुया च्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपिं सुखी जुयेमाल ।"

Downloaded from http://dhamma.digital

श्रोतापत्तियंग निथीः

आस्था बुद्ध-धर्म-संघय्, मजू कम्प नं भ्याः भति ।
आर्यकान्त न्यागू शील, जुइगु सम्पन्न बांलाक ।
धाइ श्रोतापत्तियंग, पूवंगु गुणांग प्यथी ॥

मेकथंः

यायेगु संगत सत्पुरूष, न्यनेगु उपदेश धर्मया ।
तयेगु विचाःयोग्य कथं, यायेगु आचरण धर्मया ।
श्रोतापत्तियंग थुपि, पूवंगु गुणांग प्यथी

"गम्भीरगु प्रज्ञा दया बिज्याकम्ह सर्वज्ञ तथागतं सर्वोत्तम रूपं कना तया बिज्याःगु आर्यसत्ययात मार्ग ज्ञान लाभ जुया प्रकट रूपं सीका बिज्यानाच्वंपिं सत्तक्खत्तु परम श्रोतापन्न पुद्गलपिसं सुख ऐश्वर्य कायेका तीव्र रूप प्रमादी जुया च्वंसा नं च्यागूगु जन्म ग्रहण यायेगु स्वभाव मदये धुंकल । श्रोतापन्न संघया रत्न धका सीके फइगु भाव थुगु गुणांग नं प्रणीत जुयाच्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपिं सुखी स्वस्ति जुयेमाल ।"

"श्रोतापन्न पवित्र पुद्गलं श्रोतापत्ति मार्ग ज्ञानं सम्पन्न जुइ धुनेवं छकोलनं सत्कायदृष्टि, विचिकित्सा, शीलव्रत-धर्म स्वंगू लिसें गुलिं गुलिं क्लेशतय्‌त चीका वांछ्वये धुंकल । उम्ह श्रोतापन्न पवित्र व्यक्ति प्यंगू अपाय नं प्रमुक्त जुइ धुंकल । अभिठान धयागु हीनगु स्थूलगु कारण पुचः दोष कर्मयात नं याये अयोग्यम्ह जुइ धुंकल । श्रोतापन्न संघय् रत्नया भाव थुगु यइपुसे च्वंगु गुणांग न प्रणीत जुयाच्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपिं सुखी स्वस्ति जुयेमाल ।"

"श्रोतापन्न पुद्गल शरीरं, वचन वा मनं मभिंगु पाप कर्म उल्लङ्घन याये लात धाःसा नं उम्ह श्रोतापन्न उगु याये लाःगु पापकर्मयात सुचुका तोपुया तयेगु जुइफइमखुत । मार्ग ज्ञान निर्वाण खने धुंकूम्ह आर्य श्रोतापन्नया थःमं यानागु पापकर्मयात त्वपुया तये अयोग्यम्ह जुइ धुंकूगु खँयात तथागतं आज्ञा दयेका बिज्यात । श्रोतापन्न संघय् थुगु रत्नधका सीके फूगुया कारण गुण नं प्रणीतगु खः । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपिं सुखी स्वस्ति जुयेमाल"

थुपिं बुद्ध वर्णित श्रोतापन्न आर्यपुद्गलया स्तुतित भिंछपू परित्राणय् दुथ्याःगु "रत्न सूत्र" य् उल्लेखित स्तुतित खः । गुगु सूत्र चच्छि यंकं मैत्री करूणा पूर्वगामीगु पवित्र चित्तं पाठ याना बुद्ध उपस्थापक आयुष्मान आनन्द स्थविरं बैशाली गणराज्यया त्रिविध भय (रोग, दुर्भिक्ष व अमनुष्य) यात न्हंका छ्वया वैशालीयात भय विमुक्त क्षेमं प्राप्त याना बिज्याःगु खः ।

थुलिं हे नं श्रोतापत्ति धयागु छु खः , श्रोतापन्न धयाम्ह सु खः सीका कायेत आधारभूत वस्तुस्थिति स्पष्ट जुया च्वने धुंकूगु दु । उकिं थुगु "श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न" सफू आकारया दृष्टिं चीधंगु जूसां थुकिया दुने सुलाच्वंगु महत्त्व गुलि ग्यसु ला धयागु विशेष वर्णन याना च्वने माःगु आवश्यक मखना ।

थथे जाःगु रत्न तुल्य सफू पिथना थुगु लोक तोता परलोक भाया दीम्ह ख्याति प्राप्त इन्जिनीयर स्व. श्री कुलरत्न तुलाधरयात असीमित धर्मदान पुण्य तोता श्रद्धाञ्जली प्वंकेगु गुगु प्रशंसनीय ज्या श्रीमती चिनीमाया तुलाधर प्रमुख सपरिवारपिसं याना दिल, व धात्थें महानगु श्रद्धाञ्जली हे खः धका धायेमाः । थुगु

Downloaded from http://dhamma.digital

पुण्यया प्रभावं स्वर्गीय तुलाधरयात व जीवीत सकल सपरिवारपिन्त सम्पूर्ण भव दुःखं विमुक्तगु निर्वाण सम्पत्ति लाभ जुयेमाल ।

थुगु सफू पिथनेगु ज्याय् प्रकाशन परिवार चूलाका बिया वथें माःमाःगु व्यवस्थाया ज्या–खँ मिले याना सारपूर्णगु सहयोग उपलब्ध याना ब्यूम्ह धर्मया केहें अनागारिका उत्पलवर्णा धात्थें साधुवाधया पात्र जुयाच्वंगु दु । वथें थुगु कुशल कार्य याकनं सिद्ध यायेया लागी धुवांधु प्रेसय् वना प्रुफ का वनेगु ब्यू वनेगु व प्रुफ ब्वनेगु ज्याय् समेतं हःपाः व ग्वाहाली ब्यूम्ह श्रामणेर वजिरबुद्धिप्रति अतिकं आभारी जुयाच्वना । लिसें छुं ईया दुने हे सफू पिथना ब्यूगुली 'नेपाल प्रेस' प्रमुख सहित सकल सम्बन्धित प्रेस परिवार नं धन्यबादया पात्र जुयाच्वंगु दु । वय्कपिं सकलसित सहश्र धन्यवाद व सुभाय् देछाना च्वना । अस्तु !

निब्बानस्स पच्चयो होतु !

भाय्ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार,
मीन भवन, न्हू बानेश्वर, यें
२०४८ कार्तिक १५

Downloaded from http://dhamma.digital

मरण दो तये व झी ?

नित्वाः खँ

मरण ।

"भिक्षुपि, मरण (सीगु) धयागु छु खः ?" "इपि इपि सत्त्वप्राणीपिनि उगु उगु सत्त्वनिकाय पुचलं गुगु च्यूत जुइगु, च्यूत जुइगुया भाव, भेद जुइगु, लोप जुइगु, मृत्यु वा मरण जुइगु, सीगु, स्कन्धतय्‌गु विनाश जुइगु, लाशयात वांछ्वयेगु, हाकुतिना छ्वयेगु, जीवितिन्द्रिय धयागु प्राणया उपच्छेद जुइगु, छगू छगू याना कू दलिगु दु; भिक्षुपि, उगु उगु उल्लेख याना वयागु स्वभावयात मरण धका धाइ ।"

मरण दुःखय् मरण निथी दु । विनाश क्षण भंग धयागु संस्कृत लक्षण नं मरण खः । थुकीयात उद्देश्य याना जरा मरणयात निगू स्कन्धं रूपयागु जरामरणयात रूपस्कन्धं व प्यंगू (४) नामस्कन्धयागु जरामरणयात संस्कारस्कन्धं, थुकथं निगू (२) स्कन्धं ल्याःचाः यायेमाः धका (भगवान बुद्ध) उपदेश याना बिज्याना तःगु खः । छगू जन्मय् दुथ्याना च्वंगु जीवितिन्द्रियक्रमया उपच्छेद जुइगु त्वाःदलिगु नं मरण खः । थुकीयात उद्देश्य याना "सत्त्वप्राणीपिन्त न्ह्याबलें नं मरण धयागु भयंकर भय दया च्वनी" धका (वस्पोलं) उपदेश बिया बिज्याना तःगु खः । जीवितिन्द्रिय उपच्छेद जुइगु, त्वाःदलिगु धयागु उगु मरण थन अपेक्षित खः । न्हू जन्म जुइगु जातिया कारणं मरण जुइगु, मरण-प्रयोगया कारणं मरण जुइगु, स्वाभाविक रूपं थःथःमं मरण जुइगु, आयुक्षय जुइगु पाखें मरण जुइगु, कर्मशक्ति फुना मरण जुइगु थुपिं नां पुचः नं उगु जीवितिन्द्रियक्रम उपच्छेद जुइगु, त्वाःदलिगु धयागु मरणया हे नां खः । उगु मरणय् पुलांगु जन्मं च्यूत जुइगु च्वःद्यलिगु लक्षण दया च्वंगु दु । स्वापु दुगु सत्त्व संस्कारत लिसे बायेका छ्वयेगु ज्या दयाच्वंगु दु । उत्पत्ति अवस्थायागु गतिं छुटे जुइगु कथं ज्ञानय् अभिमुख जुया न्ह्यचिला प्रकट जुइगु खः । कायिक व मानसिक दुःखया आधार कारणवस्तु जुयाच्वंगु कारणं याना दुःख धका सीके दु । (सब्बे भायन्ति मच्चुनो) धयागु देशनानुरूप दोषं मुक्त मजूपिं न्ह्याम्हं व्यक्ति मरण खना ग्याः । उकथं ग्यानापुसे च्वना अनिष्टगु स्वभाव दुगु जुया नं मरण दुःख खः धका धाये ल्वः जू । उकिं हे क्वय्‌च्वंगु धापू धाये ल्वः जू–

"मरणान्त अवस्थाय् थ्यना च्वंम्ह अकुशल ज्या याइम्ह व्यक्तिं अकुशल कर्म, अकुशल कर्म निमित्त व अकुशलया प्रतिफल अपाय गतिनिमित्तयात त्वाःमदयेक खना च्वनीगु जुया व मरणान्त अवस्थाय् थ्यना च्वंच्वंम्ह कुशल ज्या याइम्ह व्यक्ति प्रिय प्रेमनीयगु वस्तुलिसे स्वापु दुगु बाये माःगुयात सहयाये फइ मखुगु जुया गुगु मानसिक दुःख जुइगु खः;

अकुशल ज्या याइम्ह कुशल ज्या याइम्ह धका ब्वःमथःसे सामान्य रूपं सकलें व्यक्तिपिनि प्रति समेतं प्यपुनिगु, स्वापु स्वाइगुयात कूथलीगु वायुं हृदय आदि मरणया गाःजुया च्वंगु क्षेत्रयात भ्वाः भ्वां सुइगु सास्ति याइगुयात सह यायेगु याये माला प्यपुनिगु स्वापु स्वाइगुयात कूथलेगु आदिया कारणं लुया वइगु वा-प्यपुनिगु स्वापु स्वाइगु आदियागु त्वाःदलिगुया कारणं लुया वइगु सह याये थाकूगु उपचार याये अःपु मजूगु

Downloaded from http://dhamma.digital

गुगु शारीरिक दुःख नं जुइगु खः; थ्व मरण उगु मानसिक व शारीरिक दुःखया आधार कारणवस्तु हे खः। अथे जुया मरणयात दुःख धका हे उपदेश याना बिज्याना तःगु खः।

मरण-धयागु छगू जन्मय् छगू कर्मया कारणं प्रतिसन्धिं निसें कया दिपाः मदयेक लुया वया च्वनीगु प्राण धयागु जीवित नामरूपया छिन्न भिन्न जुया वनेगु स्वभाव हे खः। उकीयात उद्देश्य याना (सब्बे भायन्ति मच्चुनो) "सकलें सत्त्वप्राणीपिं सी खना ग्याः" धका उपदेश बिया बिज्याना तःगु खः। जाति (जन्म) हे मूल कारण दया च्वंगु मरण, (कतः) कुतलं याना जुइगु मरण, स्वभावतः जुइगु मरण आयु फुना जुइगु मरण, कुशल कर्म फुना जुइगु मरण धयागु नं थुगु जीवित नामरूपया छेदक जुइगुया हे नां खः। थुगु मरण जुइगु धयागु नं जीवित नामरूपया विनाश जुइगु भंग स्वभाव मात्र जुया च्वंगुलिं असह्य दुःख ला मखु; अथे नं मरण जुइगु अवस्थाय् वर्तमान स्कन्धकाय लिसें यःपिं व्यक्तिपिं, परिवारपिं, थःथितिपिं, उपभोग याये बहःगु चीज बीजत, थुपिं फुक्कंयात तोता वने मालीगु जुया च्वन। आःयागु दृष्टान्त संसारयात त्याग याना तोता वने मानिगु खनिसा धका कल्पना व चिन्तना याना म्हतिं म्हतिं सत्त्वप्राणीपिं मरण जुइ खना तःसकं तःसकं ग्याना भयभीत जुइगु खः। मरणं लिपा गुजोगु जन्मय् थ्यनीगु जुइथें धका कल्पना व चिन्तना याना नं ग्याइगु, भयभीत जुइगु खः। उकथं ग्याइगु भयभीत जुइगु जूया निर्तिं ग्यानापुसे भयावह जुया च्वंगु जुया निर्तिं (दुक्खं भयट्ठेन-ग्यानापुसे भयावहःगु स्वभावया कारणं याना दुःख धाइगु धापू अनुरूप) मरणयात दुःख धका तथागत सम्यक्सम्बुद्धं उपदेश बिया बिज्याना तःगु खः।

अर्थकथाय् क्यना तःगु ला बांमलाःगु अकुशल कर्म दुम्ह व्यक्तिं सी त्ययेका थःमं याना तयागु अकुशल कर्म, उगु कर्म यानागु इलय्यागु आरम्भण निमित्त, उत्पन्न जू वने मालीगु अपाय भूमिया आरम्भण निमित्तत खने दयेक वइगु कारणं याना मानसिक दुःख फये मालीगु जुयाच्वन। कुशल कर्म दुम्ह व्यक्तिं नं यःम्ह व्यक्ति यःगु चीज पदार्थतय्‌पाखें बायाच्वने मालीगुयात बिचाः याना मानसिक दुःख फये मालीगु जुयाच्वन। सकलें सत्त्वप्राणीपिन्त हे मरणासन्न अवस्थाय् सी त्ययेका रोग वेदनां तीव्र रूपं तच्वतं सास्ति याइगु जूया निर्तिं सह याये मफयेक ग्यानापुसे भयंकरगु शारीरिक दुःख लुया वइगु जुया च्वन। उगु उगु शारीरिक व मानसिक दुःखत मरण जुइगु सीगुयात बःकया लुया वइगु खः। थुकथं भयानक जुया च्वंगु शारीरिक व मानसिक दुःखतय्‌गु कारण जुया च्वंगुलिं मरणयात दुःख धका उपदेश बिया बिज्याःगु जुल।

का स्वयेनु सा, न्हापांगु जाति (जन्म जुइगु) दुःख सुयापाखें नं चिला वनी मखु। निगूगु जरा दुःख, ज्याथः ज्यिथी जुइक तकं म्वाना च्वन धाःसा सुयापाखें नं चिला वनी मखु। न्ह्यवः ई मत्यवं सी माल धाःसा कर्मखोट्टा जू वनीगु। उकीया दथुइ रोग-ब्याधि धयागु दुःख मचामिचा तय्‌त नं जू; ज्याथः ज्यिथपिन्त नं जू। थ्व अस्वस्थ जुइगु, ज्वः वइगु, ल्वचं कइगु, ज्याथः ज्यिथी जुइमा वा ल्यायम्ह ल्यासी; सकसितं जुइगु खः। अनं लिपा सी माःगु मरण दुःख। ख्वात्त स्वात्त सीगुथें जाःगु मरण ला अपायच्वतं सी मदु। सी न, मरण जुइन धायेबले नकतिनि धया वयागु तीव्र रूपं तःसकं ल्वचं कया, ब्याधि धर्म लुया वया सी त्यःगु मरण जुइ त्यंगु जुल धाःसा उम्ह सी त्यःम्ह मरण जुइ त्यंम्ह व्यक्ति सत्पुरूष, भिंम्ह मनू, कुशल कर्म याना तःम्ह जुयाच्वन धाःसा नं "जि ला भिंम्ह तःजिम्ह मनू, सुगति थ्यं हे थ्यनी नि" धका मनं भाःपी फइ मखु। "अहो! — काय् म्ह्याय्‌पिं नापं बाये मालीगु जुल; जिमि छय् छुइचात लिसे बाये मालिगु जुल धका मनय् भाःपिया मनय् धौ-बजि वाला च्वनीगु जुया च्वन। धन थूपिं मनूतय्‌गु दथुइ नं "जि जीवनकाछिं कमे याना तयागु सम्पत्ति, जिगु अंशत बांलाक ज्याय् छ्यलीगु खः ला मखु ला, हाश नाश जकं याना छ्वइगु ला; जिं

Downloaded from http://dhamma.digital

जीवनकाछिं दुःख कष्ट सिया माला तयागु थुपि सम्पत्तित लिसे चिला वने मालीगु जुल" धका भाःपिया शोक जुइका च्वनीगु जुयाच्वन । सत्पुरुष जुया नं छु याये ? थःगु सम्पत्ति बाया च्वने मालीगुली वयाके चिन्ता जुया च्वनीगु । काय् म्ह्याय्‌पिं नापं बाया च्वने मालेगुली वयात शोक जुया च्वनीगु ।

होश ।

तःसकं नां दंम्ह भी बुद्धशासन रक्षक सम्राट धर्माशोकयात हे स्वये नु । वस्पोलया काय् महेन्द्र महास्थविर शासन हितकारक अरहन्त, अले म्ह्याय्, संघमित्रा, शासनकारी अरहन्त भिक्षुणी; थुपि काय् म्ह्याय्‌पिसं शासन प्रचार यानावं च्वंच्वन । स्वयं थःम्हं नं जम्बूद्वीप नां दुगु सम्पूर्ण भारतय् प्रशासन चले याना थःगु प्रभावं अभिभूत याना बिज्याना च्वंच्वंम्ह सम्राट, वस्पोलं तकं मरणासन्न अवस्थाय् बैद्यराजं "थ्व अम्बयागु कू छकू नया तइबिज्याहुँ, म्हुतुइ तया तइ बिज्याहुँ" धाःबले वस्पोलयात घाःपाः जुया गुजागु तक शोक फये माल ।

शोकं याना बिचरां "सम्पूर्ण भूमण्डलय् प्रशासन चले याना आधिपत्य कायम याना वया च्वनाम्ह जि जुजु, करोडौं करोड सम्पत्ति त्याग याना दान बी फूम्ह जि जुजु, थुलि तक ऐश्वर्यशालीम्ह जि राजाधिराज सम्राटं अन्तिम इलय् अम्बया कू छकुति जक हे अधिकार काये फइगु जुल का मखुला !" धका मानसिक कथं दुःखी जुया च्वने माल । आः तक ला अम्बया कू छकुति जक जूसा नं अधिकार दया च्वन तिनि, मरण जुया सिना वने धुनेवं तुं उगु अम्बया कु छकुति नं अधिकार दया च्वनी मखुत । गुजोगु लाचार थ्व सम्राट् जुया च्वना नं; गुजोगु बिडम्बना सत्पुरुष जुया च्वना नं !

का आः स्वये नु, मरण दुःख गुलि तक भयंकर व ग्यानापुसे च्वं । सुरक्षायागु व्यवस्था न्ह्यवः निसें हे तयार याना मतल धाःसा सकले सकलेसिनं नं थुजो थुजोगु हे दुःख फये मालीगु जुया हे च्वन । उकिं मरण दुःख हे खः । धात्थे नं दुःख हे खः । अथे जुया थुजोगु दुःखं मुक्त जुइगु उपाय सकसिनं लुइकेगु स्वये माल । थुकिं मुक्त नं जुया हे वने फयेके माल । उपाय थुगु चिकिचाधना नं ग्यसु दुगु सफू बना लुइकेगु कुतः जुइ माल । बर्मेली महाउपासिका दो तयेयात साक्षी प्रमाणया रूपय् न्ह्योने न्ह्यचीका भीपि सकलें नं सतर्क व सजगपि जुइ माल । उकिया निति हे थुगु सफू भीगु न्ह्योने खने दयेक वयाच्वंगु खः ।

थुगु चिकिचाधना नं अतिकं ग्यसु दुगु धर्म संवेग लुइका कायेत गाक्कं तिब बी फुगू सफू थ्व जुया च्वंगु दु ।

थः अनन्त गुणवती जन्मदाता ब्रम्हातुल्य पूर्वाचार्य शिक्षिका मांयात मेगु उपहार चढे यायेगु मेगु छुं लुइके मफया छु याये छु याये जुइका च्वना दीपि सिद्धिधन तुलाधर प्रमुख सकल परिवारपिसं थःपिनि यःम्ह मांयात पुण्य बिया श्रद्धाञ्जली देछायेगु रूपय् पुण्योपहार थुगु सफू पिथना बिया च्वना दिल । थ्व धात्थेंगु पवित्र व प्रणीतगु उपहार हे धाये माल । थुजोगु उपहार देछाना थ्व संसार तोता भाःम्ह मांयात जक मखुसे मरण स्वभाव दुपि मेमेपि आपालं आपालं मनुष्यादि प्राणीपिन्त नं थुकिं गाक्कं गाक्कं उपकार जुइकेगु कुतः वय्‌कपिनिपाखें जुयाच्वंगु दु । थुजोगु थ्व उत्तमगु कुशल पुण्यया प्रभावं वय्‌कपिनि दिवंगत मां ताराशोभा तुलाधरनिसें कया आपालंसित सम्पूर्ण संसार वर्त दुःखया अन्त जुया च्वंगु निर्वाण लाभया हेतु व प्रत्यय थ्व जुयेमाल धयागु सुवाः लिसे साधुवादया पात्रपि वय्‌कपिन्त सहृदयतापूर्वक साधुवाद देछाना च्वना ।

अथे हे प्रेसय् धुवाँधु जुया ग्वाहाली याःपिं अन्तेवासिक शिष्यगणपिनि प्रति जि अतिकं आभारी जुया च्वना । उलि जक मखु नेपाल प्रेसया नायःपिं निसें कया थुगु ज्याय् सहभागी जुया तुरन्त सफू पिथना बीगुली ग्वाहाली याना दीपिं प्रेस परिवारपिन्त नं दुनुगलं निसें सुभाय् देछाना च्वनागु जुल । अस्तु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
२०४९।४।३

Downloaded from http://dhamma.digital

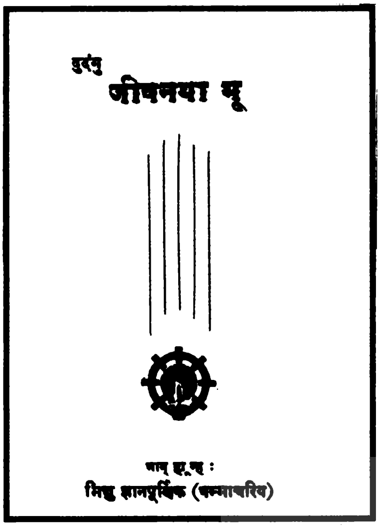

दुदंगु जीवनया मू

थ:गु छुं खँ

थुगु "जीवनया मू" सफूया उपदेशक बर्मा (म्यान्मा:) देशया अतिकं नां दंम्ह धर्मकथिक सयादो आयुष्मान ञाणिस्सर (ज्ञानेश्वर) महास्थविर ख: । वस्पोलयात बर्मेलीतय्सं सश्रद्धा गबलें तपइआइँ सयादोया स्मय् सम्बोधन याइगु ख:सा गबलें तएक्वन् सयादोया स्मय् अले हानं गबलें सद्धम्म सीतगु छ्याउँ सयादोया स्मय् नं सम्बोधन याइगु जुया च्वन । तर उकी मध्यय् अप्व:सिनं तपइआइँ सयादोया स्मय् हे म्हसीका त:गु जुया च्वन ।

थुगु सफू भाय् ह्यूम्ह गबले बर्मा लिहाँ वये धुंका ई.सं. १९८१ दँय् हानं न्हापां बर्माय् दुस्व:वनागु ख:; अबले वस्पोल सयादोया ख्याति शिखरय् थ्यना च्वंगु ख: । अबले ख्वा: मनंनिसां सलं छुं भति परिचय दया च्वने धुंकल धायेमाल । लिपा ई.सं. १९८२ दँ पाखे वस्पोल इङ्गलैण्ड थ्यंक बिज्यात; अबले तिनि ख्वा: ख्वा: चूलाका वस्पोलयात म्हसीके दत । बाँलाक हे परिचित जुल । लिक्क च्वना वस्पोलं ब्यूगु उपदेश नं न्यने दत । सकसितं प्रभावित जुइक हे उपदेश बिया बिज्याइगु जुया च्वन । वाक् शक्ति दुथें वचन नं मधुर अले कर्णप्रियगु जुया च्वन । शब्द ध्वनि ओजस्पूर्ण प्रभावोत्पादक नं जू ।

यद्यपि वस्पोलया उपदेशया स्मय्यागु सफूत त:धं चीधंगु याना गाक्कं दये धुंकल; तर अथे नं थ्व चिकिधंगु सफूनिं न्हापागु वस्पोलया उपदेश सफूया स्मय् भाय् हिलेगु कुत: थन जुया च्वंगु ख: । थ्व वस्पोलयात बिया तयागु बचंया छुमा धाये माल ।

थुगु सफुतिं हे वस्पोलयागु उपदेश शैली, उपदेश विधि, उपदेशया लक्ष्य इत्यादि स्पष्ट जुया च्वंगु दु । न्हू पहलं गम्भीर ज्ञानया दर्शन बीगु वस्पोलया उद्देश्य खने दयाच्वंगु दु । सेवा व परोपकारया भावनां वस्पोलया नुग: जाया च्वंगु खने दु ।

प्रत्येक मनुष्य प्राणीया लाभ जुयाच्वंगु मनुष्य जीवनयात च्वन्ह्या:गु, मू दुगु, ग्यसु ला:गु जीवन दयेका कायेगु छन्द, आकांक्षा एवं अभिलाषा पूवंक दया च्वनीगु ख: । थ:थ:पिसं अभिलाषा दयेकाथें थ:गु जीवन निर्माण यायेत, सिद्ध यायेत, सफलता दयेकेत धा:सा थी थी समस्या थी थी कथंया दु:खात्मक, कष्टप्रद, घटनात, बिध्नबाधात, अवरोधत, पंगलत लिसे सामना याना ध्वदुइका च्वं च्वनेमा: । थ्व ला जीवनया स्वभाव हे जुल ।

थुजोगु अवस्थाय् उत्तिकं धैर्य दयेमा:; उत्साह दयेमा:; सह यायेगु क्षमता दयेमा; थ:थ:पिकें शारीरिक व मानसिक दृढ शक्ति दयेमा:; वीर्य शक्ति दयेमा:; उकीयात क्वाक्वातुक सदुपयोग याये स:गु सामर्थ्य दयेमा: । उकीयात हानं स्थिर शान्तगु समाधि घ:कू तया बीत नं दकसिबे मदयेकं मगा:गु स्मृति छ्यलेगु अभ्यास दयेमा: । थुकथं जीवनसार ल्हाती लाकेत मदयेक मगा:गु हलं ज्वलंत तयार याना छपला: यानां निपला: यायां न्ह्यथिंजा:गु बिध्नबाधात व अवरोधत न्ह्योने व:सां लिमच्यूसे दते जुया न्ह्यज्यां वनीम्ह व्यक्ति व वनीपिं व्यक्तिपिं सिद्धहस्त व्यक्तिपिं जुइ फइगु जुया च्वन । इमिं न्ह्योने सफलतां छ्यौं क्वछुक वइगु जुया च्वन ।

Downloaded from http://dhamma.digital

ममू गुलि गुलि सफल जुल, जीवनया मू थाहाँ वन, दुदुन; उलि उलि भं भं सजग व सतर्क जुइमाःगु आवश्यक दयाच्वन । सजग व सतर्क जुया थःगु ज्याया सही सही लेखाजोखा व मूल्याङ्कन यायेगु अले उकीयात पायछिगु दृष्टिं स्वया ज्या याना यंके मफुसे दया वःगु सफलताय् मन्त्रमुग्ध जुया लुब्ध छुब्ध जुया मज्जा तायेका मस्त जुया वन वा च्वन अथवा तुतिं बँय् मचुइक छ्यनं सर्गतय् ध्वयेक धुप्यना तिप्यना धः धः स्वाना सर्गय् थहाँ वनेगु कुत अप्वः जुजुं वन धाःसा ल्हाती लाये धुंकूगु अमूल्य रत्न कतः ल्हाती ला वनीथें थःगु सारगु जीवनं, मू दुगु जीवनं, च्वन्ह्याःगु जीवनं भुगरूं भुगरूं कुतुं वयेका च्वने मालीगु जुयाच्वन । अथे मजुइकेया निर्तिं नं चेतना थना खबरदार यायेगु ज्या उपदेशकं थुगु सफुतिइ नाइक छाइक न्ह्यब्वया बिज्याना तःगु दयाच्वन ।

थःथःपिनिगु जीवन च्वन्ह्याःगु, दुदंगु, सार दुगु, मू वंगु दयेके मास्ते वया कुतः याना नं सफल जुइ मफुपिं व्यक्तिपिनि निर्तिं नं नुगः मछिंका मच्वंसे छाय्, छु जुया, थुकथं सफलता मदुगु लय् धयागु तथ्ययात थःगु चरित्र सम्बन्धी अले वीर्य, समाधि, प्रज्ञा सम्बन्धी कमजोरी व भूलचूकतय्त निरीक्षण परीक्षण व परामर्शन यायेगु हानं उकीयात सदुपयोग याके बी सयेका बीगु थःथःपिनिगु काय, ज्ञान, वीर्यबल शक्तितय्त बेहोश व प्रमादी मजूसे छ्ययेके बीगु लक्ष्य नं थुगु "जीवनया मू" उपदेश सफुतिइ दुथ्यानाच्वंगु दयाच्वन ।

थुगु "जीवनया मू" उपदेश बुद्धवचन पालि अलग पिकया तःगु सुत्तन्त छगूया नां मखु । उगु उगु पालि व अर्थकथा बाँबाँलाःगु विषयतय्त ल्यया ल्यया क्रम हँका कनातःगु उपदेश जक खः ।

उकिं थुगु उपदेशया निर्तिं बःकया तःगु सफूत खः-

१) धम्मपद पालि　　२) धम्मपद अट्ठकथा　　३) अंगुत्तर पालि
४) सुत्तनिपात पालि　　५) सीलक्खन्धवग्ग पालि　　६) जातक अट्ठकथा (चतुर्थ)

थुगु सफू ब्वःमिपिनिगु ल्हाती लः ल्हाये दुगु मेता कारणं मखु; स्वर्गीय श्री हर्षदास तुलाधरजुया सुपुत्रीपिनिगु सश्रद्धां याना खः । परलोक जुया भाःम्ह अनन्त गुणवान जन्मदाता बौयाप्रति सारपूर्णगु रूपं पुण्य मुंका उगु पुण्य इना बिया श्रद्धाञ्जली दे छायेगु मनं तुना वय्‌कपिसं थ्व चिकिंचाधंसां नं दुदंगु, सार युक्तगु, ग्यसु लाःगु, मू दुगु सफू धर्मदानया रूपय् पिथना दिया च्वंगु खः । उकिं वय्‌कपिं सकलें सुभाय् व साधुवादया पात्रपिं जुया च्वना दीगु दु । थुगु धर्मदान रूपी सर्वदान विजित दानया प्रभावं स्वर्गीय श्री हर्षदास तुलाधरजुया फुकं दुःखया कारण आश्रव क्षय जुयाच्वंगु निर्वाण सुख लाभ जुयेमाल । वथें तुं मेमेपिं सकल सत्त्वप्राणीपिन्त हित सुखया कारण थ्व जुयेमाल ।

थुगु सफू पिथनेगु ज्याखँय् सहभागी जुया ग्वाहालि ब्यूपिं अन्तेवासिक शिष्यगणपिं वथें तुं हे इलय् लाक्क सफू पिथनेया निर्तिं संलग्न जुया दीपिं नेपाल प्रेसया नायःपिं प्रमुख प्रेस परिवारपिन्त दुनुगलं निसें आभार पूर्ण साधुवाद व सुभाय् देछाया च्वनागु जुल ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीन भवन, न्हू बानेश्वर, यें । २०५९/४/९

Downloaded from http://dhamma.digital

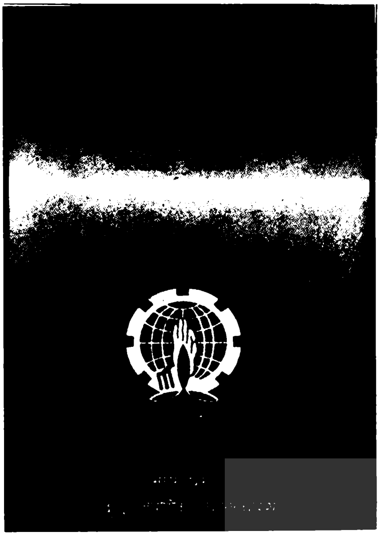

न्हूगु परित्राण निश्रय

समर्पण

गुम्ह शील, समाधि व प्रज्ञागुणं सम्पन्न, "छट्ठसंगीति भारवाहक संघ समिति" महासचिव ,विज्जालंकार महाविहाराधिपति, अनन्त गुणवान, अग्गमहापण्डित भद्दन्त विसुद्धाभिवंस महास्थविरं जित न्हापांगु प्रवजित जीवन जक मखुसे बुद्धशासनया अनुपम अमूल्य शिक्षामय जीवन हनेगु निंतिं तकं पितृस्नेह प्वंका सारपूर्ण सम्पत्ति बिया थःगु कर्तब्य पूवंका बिज्यातः उम्ह आयुष्मान परमपूज्य नित्य प्रातः अभिवन्दनीय थुगु सफू रचनाया प्रमुख प्रेरक श्रोत स्व. उपाध्यायाचार्य प्रति सादर समर्पण !!

लिसा

अभय व सुखकामी मानव समुदायं थःगु जीवनय् न्ह्याकथं जूसां भय व दुःख मुक्तिया कामना याना च्वनीगु खः । उपद्रव व विपत्ति लिचिला च्वनेगु चाहना दयेका च्वनीगु खः । त्राण वा रक्षा दयेका च्वनेगु सकसियां अतिकं यः । आर्शीवाद व वरदान फये दत कि सकले लय्ताः । लुधं फुधं ।

सर्वसाधारणं थः नाला याना च्वनीगु धर्म कथं धाल धाःसा संसारय् भयं मुक्त जुया वर प्राप्त याये निति हे धर्म यायेगु दया वःगु खँ बुद्ध-वचनं नं छुं कथं पुष्टि याना च्वंगु दु ताः । गथे कि "निस्सन्देह आपालं मनूत पर्वत , वन,उद्यान,आराम ,वृक्ष, चैत्यादिया शरणय् वनीगु भयं तर्जित जुया खः । तर थुपिं क्षेत्रत व स्थलत भय रहित क्षेम प्राप्तगु , उत्तमगु शरण मखुः थुमिगु शरण कया धका सम्पूर्ण दुःखं मुक्त जुइगु अवश्यं मखु ।"

बुद्ध-वचन कथंयागु भय रहित क्षेम युक्तगु उत्तमगु शरण व सम्पूर्ण दुःख मुक्त जुइ दइगु क्षेत्र ला बुद्ध, धर्म, व संघ त्रिरत्नया शरणय् वनेगु , सम्यक् प्रज्ञां बांलाक दुःख सत्य, दुःख प्रभव कारण समुदय सत्य, दुःख निरोध व अतिक्रमण जुया च्वंगु निरोध सत्य अले दुःख शान्त जुइकीगु पाखे न्ह्यावना च्वंगु च्याता अंगं पूवंगु मार्ग सत्ययात सीका खंका च्वनेगु खः ।

थुगु "न्हूगु परित्राण निश्रय"-य् उल्लेख जुया च्वंगु भिंछपु सूत्रयात क्वथीक, दुग्ययेक ग्यसुलाक, दुथ्यंक दुचायेक , चिन्तन मनन, निरीक्षण परीक्षण , अध्ययन व वीमंशन याना यंकल धाःसा च्वय् उल्लेखित बुद्ध-वचन कथंयागु तथ्यतय्गु अनुकरण, अनुशरण व अभ्यासं रोग, भय, दुःख, उपद्रव विपत्ति, दुःस्वप्न, दुर्मंगल अमनाप स्थितिं मुक्त जुइ दइगु स्पष्ट जू ।

गुपिं व्यक्तिपिसं थ्व खँयात स्वीकार याना आस्था व सही ढंगयागु विश्वासं थःथःपिनिगु जीवनयात धालय् याना छ्यला यंकी; इमिसं उकीयागु सुफल सुपरिणाम सांदृष्टिक रूपं अनुभव याये दया, गुपिं थुकिया विपरीत दिशाय् न्ह्यावनी, इपिं अवांछित दुष्परिणामं क्वचीका च्वने मालीगु अवश्यम्भावी जुल ।

रोग, दुःख, भय, त्राश ,विपत्ति, उपद्रवप्रति घृणा तायेका सुखया अभिलाषा तया च्वनीपिं मानवपिन्त

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्यक् मार्ग यथार्थ पद्धति अवबोध जुइकेगु मनसायं थुगु "न्हूगु परित्राण निश्रय" सफू बर्मेली (म्यान्माः) भाषां भ्रीगु थःगु नेपाल भाषाय् हिलेगु कुतः जूगु खः । थुगु ज्या न्हापां छुनाबले विशेष उत्साह व प्रेरणा प्राप्त जूगु खः ध्यानगुरू अववादचार्य सयादो ऊ. पण्डिताभिवंस महास्थविरपाखें । अबले जि वस्पोल नाप नापं "विपश्यना ध्यान शिविर" संचालनया सिलसिलाय् मलेशिया,सिंगापुर,अष्ट्रेलिया व अमेरिका पाखे वस्पोलया हे सहयोगी जुया वना च्वनागु ई खः । ध्यान शिविर सम्बन्धी न्हिथंया ज्या-भ्रवः फ्वचालेवं दुगु ई सितिं मछ्वःसे इलं ब्युक्व ब्युक्व थुगु सफूया भाय् हिले ज्या छुना यंका । न्हापां न्हापां ला थ्व सफूया भाय् हिले ज्या अति हे दुरूह ताया वःगु जुया म्हालं धका तकं धायेमाःथें च्वना वःगु खः; अथे नं अबले. वस्पोल सयादोयागु प्रदत्त हौसला, उत्साह व सत्प्रेरणां याना थुगु ज्या बुलुहूँ बुलुहूँ न्ह्याका पूवंका यंके फत । गुकिया सुफल व सुपरिणाम थौं ब्वमि श्रद्धालुपिनि न्ह्योने ब्वये दया च्वन ।

थुगु सफुति गुलि नं ग्रन्थ उद्धरणत दुः; व फुकं बर्मेली छट्ठ संगायन आरूढ संस्करणयागु पालि, अट्ठकथा व टीकादिया उद्धृत पौल्याः कथं जुया च्वंगु दु । अले छुं भति कथं थुगु हे सफूया पौल्याःत प्रयोग याये माःमाःथासय् प्रयोग जुया च्वंगु नं दु । जिके देवनागरि मुद्रित नालन्दा पालि संस्करणत मदुगु व नालन्दा संस्करणय् पालि त्रिपिटक बाहेक पूर्ण रूपं अट्ठकथा व टीका संस्करणत उपलब्ध आःतक मजूनितिनिगु तथा थःगु अध्ययन क्षेत्र नं बर्मेली लिपि कथंयागु अप्वः जूगु जुया ब्वंमिपिन्त थुकि छुं छुं असुविधाया अनुभव जूवने फयेफु । उकिया लागी जिगु बाध्यतायात नुगलय् थना क्षम्य जुइ धयागु आशा दु । शुद्धाशुद्धप्रति नं फयां फक्व मद्वनेमाः धका विशेष होश तयेगु कुतः जूगु खः; तर अथे जुइक जुइकं नं गनं गनं सच्चे याये माःगु स्थिति मुक्त जुइ मफूगु नं दया च्वंगु दु । सूत्रया नां त गनं पालि कथं हे च्वना गनं संस्कृतिकरण जूवना च्वंगू नं ब्वमि विद्वज्जनपिसं खंका काये फु । थुकी भाय् ह्यूम्हसिया पाखेंयागु प्रमादवश जूगु त्रुटि व गनं गनं बाध्यता धका हे भाःपी माली ताः ।

इलय् ब्यलय् धर्म खँ न्यनेगु मंगल विषयय् भगवान् बद्धं अनुज्ञा बिया बिज्याना तःगु दि कथं लय् च्याकेया बारे थुगु निश्रय सफुति "पंचमी , अष्टमी , चतुर्दशी , पुन्ही कृष्णपक्ष व शुक्लपक्ष धका सामान्य कथं जक क्यना तःगु दु । दि मगाःगुथें च्वना च्वंगु दु । उकी गबलें गनं गुगुं थासय् प्रतिपदा व गबलें गनं गुगुं थासय् एकादशीयात पुण्य पर्व तिथि कथं माने यायेगु चलन दु । अथे प्रदेश व समाजया मान्यता कथं छि छि कथं काये मालीबले निश्चित रूपं उल्लेख याये मछिथें च्वंगु जुया थन स्पष्ट व्यक्त याना मतःगु जुइमाःथें च्वं । धात्थे ला दि उलि महत्वपूर्ण मखु । गुगु खँ थुगु हे सफुति स्पष्टं उल्लेख दु । अनुकूल अवस्था चू लाइगु हे धर्मश्रवणया मंगल विषय जुलः अले उकिया पाखें पिज्वइगु बांलाःगु लिच्वः ।

शंकास्पद जुइ फूगु जुया अप्रासंगिकथें च्वंसा स्पष्टताया लागी थन उल्लेख याना च्वना । "साधुवाद" थुकी संकेत ब्यूगु ब्वमिपिनिगु नितिं जू वंगु जुया अति हे बांलात ।

थुगु सफू पिथनेत भति भति आर्थिक सहयोग गाःगु मखु । श्रद्धां पिज्वयेके माःगु आर्थिक संकलनया तःधंगु भार दु । थुगु ज्याय् भ्याः भति हे निराश मतायेकुसे अथक परिश्रम याना श्रद्धालुपिनिगु नुगः नायेका श्रद्धा ब्वलंका बीगुली अतुलनीय सहयोग ब्यूम्ह केहें अनागारिका उत्पलवर्णायागु अमूल्य योगदान अति हे सराहनीय जुया च्वंगु दुः अथे हे सद्धर्म ह्यःपिं श्रद्धालुपि नं । स्वदेशी विदेशी सकल बुद्ध-शासन उन्नति वृद्धिकामी श्रद्धालुपिनिगु हि चःतिया चिं थुकी दुथ्याना च्वंगु दु । व श्रद्धावन्त दातापिनिगु धल-पति क्यनाच्वंगु दु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अले थुगु सफूया महत्व व उपादेयता वृद्धि यायेगु ज्याय् ग्यसु दुगु च्वसु भूमिकाया थःगु हे थाय् दु । थुगु क्षेत्रय् सहोदर आयुष्मान सुदर्शन महास्थविरं थःगु व्यस्त व अस्वस्थ अवस्थायात हे च्यूता मकाः से जःगु तीक्ष्णगु च्वसुं सारगर्भित "साधुवाद" भूमिकाया रूपय् तपं तया थुगु सफूया आकर्षण वृद्धि याना बिज्याःगुली वस्पोलप्रति अतिकं आभारी जुया च्वनागु दु ।

लिसें प्रेस सम्बन्धी प्रुफ् ब्यूवनेगु कावनेगुथें जाःगु उसिमुसि धायेकीगु म्हाइपुगु ज्या-खँय् भ्याः भति हे थाकू पहः मक्यंसे धुवांधु इरूथिरू जुया ग्वाहाली यायेगु व प्रुफ समेतं ब्वना सहयोग बीगुली श्रम व ई ब्यूपि सब्रह्मचारी व शिष्यगणपि विशेषतः भिक्षु बोधिज्ञान, श्रामणेर वजिरबुद्धि व निग्रोधपि अले भिचा प्रकाश बज्राचार्यपि धात्थें प्रसंसा व सुभाय्या पात्र जुयाच्वंगु दु । अथे हे "नेपाल प्रेस" या नायःपि, अभिन्न अंग श्री मित्रमानजु सह सकल सम्बन्धित प्रेस परिवारपिनिगु बहुमूल्य सहयोग अतिकं अतिकं हे उपकारक सिद्ध जुया च्वंगु दु । उकिं सकल सकलसितं दुनुगलं निसेंया सुभाय् व साधुवाद दु ।

वस्तुतः थुगु "न्हूगु परित्राण निश्रय" सकल नेपाःमि बुद्ध-शासनानुयायी धर्मगरूक विशुद्ध धर्मप्रेमीपिनि निति छगू अनर्घ ग्रन्थरत्न खः । थुगु ग्रन्थरत्नया सही मुल्यांकन याना यथार्थ महत्व थुइका थुकिया पाखें थःगु विपन्न जीवनयात सम्पन्न यायेगु शिक्षा लाभ याये फत धाःसा भाय् ह्यूम्हसिया कुतः सार्थक जुया नुगः सिच्चुसे व यच्चुसे च्वंके दइ ताया ।

थुगु परित्राण आरक्षाद्वारा दुःख प्राप्तिपि निःदुखी , भय प्राप्तपि निर्भयी, शोक प्राप्तपि निःशोकी जुयेमाल ! सकलसितं सर्वमंगलं परिपूर्ण जुयेमाल ।

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, न्हू बानेश्वर, यँ
२०५०/७/१६

Downloaded from http://dhamma.digital

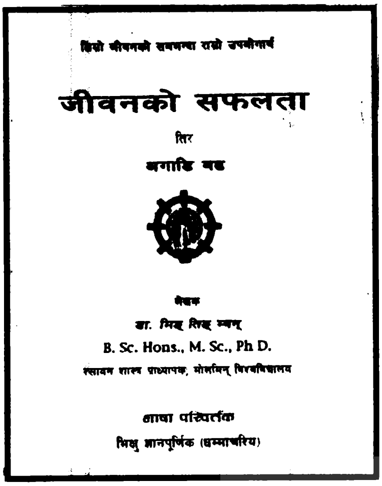

जीवनको सफलतातिर अगाडी बढ

दुई शब्द

पाँच छ वर्ष अगाडिको कुरा थियो । बर्मा (म्यानमाः) बाट मलाई मेरा हितैषी दाताहरूले धर्म सम्बन्धी केही नयाँ पुस्तकहरु पठाइदिएका थिए । त्यस मध्येमा पहिले मैले यो पुस्तिका हातमा लिएँ । लेखकको नाउँसित म परिचित थिएँ । उहाँले बुद्ध धर्म सम्बन्धी थुप्रै पुस्तकहरु लेखिसकेका थिए । उहाँका पुस्तकहरु विभिन्न दृष्टिकोणले घतलाग्दा र ज्ञान प्रवर्द्धक हुन्थे । धर्मसम्बन्धी भएता पनि उहाँको लेखनमा आधुनिकता झल्कनुका साथै धर्मको मर्मलाई उहाँले सरलताका साथ गहन रूपमा प्रस्तुत गर्ने गर्नु हुन्थ्यो र प्रभावकारिता पनि त्यत्तिकै रहन्थ्यो । किनभने उहाँले बुद्ध धर्मलाई पुस्तकीय अध्ययन ज्ञानमा मात्र सीमित नराखी आफ्नै प्रत्यक्ष अभ्यास र अनुभवद्वारा समेत राम्ररी अनुसन्धान , अन्वेषण र गवेषणबाट बुझिसकेका थिए । ती कुराहरु पाठकवृन्दहरूले यो पुस्तिका पढ्ने बित्तिकै थाहा पाइसक्नु नै हुनेछ ।

त्यसैले मैले यसलाई ध्यानपूर्वक गहिरिएर पढ्दै गएँ । मलाई एकदम यसले तान्दै लान थाल्यो । आद्योपान्त पढिहालेँ । मलाई यसले दिलचस्पी मात्रे दिन लागेको थिएन अति महत्वपूर्ण उपयोगी र गरिमामय गुणयुक्त रहेछ भन्ने प्रभाव पनि दर्शाइहाल्यो । मनमा तुरन्त यस्ता पुस्तक बौद्ध या अबौद्ध सबै आफ्ना नेपाली दाजु भाई दिदी बहिनीहरूको निमित्त पनि नभई नहुने रहेछ भन्ने भावना उब्जन थाल्यो । भाषा परिवर्तन गर्ने कुटकुटी लागि हाल्यो र भाषा परिवर्तनतिर लागिहालेँ पनि । आँखाको असुविधाले गर्दा एकैचोटि सिध्याउन त सकेन । बिस्तारै फुर्सदमा लेख्न लागी नै रहेँ । खेस्रा रूपमा सिद्धियो पनि । छ सात महना अगाडि श्रद्धालु सुश्री मनोहरा देवी शाक्य उपासिकाले आफ्नी स्वर्गीय आमाको पुण्यस्मृतिमा सारयुक्त एउटा पुस्तक छाप्न पाए हुन्थ्यो कि भन्ने आशय व्यक्त गर्नुभयो । मैले त्यही पाण्डुलिपी एकचोटि पढेर हेर्न उहाँको हातमा सुम्पिदिएँ । पढिसकेपछि उहाँलाई चित्त बुझिहाल्यो । आफ्नै प्रेसमा कम्प्युटरद्वारा प्रुफ निकालेर उहाँले मेरो हातमा राखिदिनु भयो । जसको परिणाम स्वरूप अहिले यो पुस्तिका तपाइँको हातमा समेत पर्न लागेको छ ।

विश्वास छ, यस पुस्तिकाले तपाइँलाई पनि जीवनको सफलता तिर अगाडि बढाउन निक्कै मद्दत पुर्‍याउने छ र लाभान्वित पनि हुनसक्नेछ ।

नेपाली भाषामा त्यतिको दखल नभएको कारणले यसलाई परिमार्जन गरिदिन दरबार हाइस्कूलका प्रधानाध्यापक श्री सुवर्ण शाक्यज्यूको सहयोगको हात मागेँ । आफ्नो अति व्यस्ततामा समेत येन केन प्रकारण समय निकाली उहाँले यसलाई परिमार्जिन र परिष्कृत पारिदिनुभयो । अतः उहाँ प्रति म अत्यन्त आभारी छु । संशोधित खेस्रा पाण्डुलिपिलाई आफ्ना शिष्य श्रामणेर वजिरबुद्धिले प्रेसमा पढाउन लायक हुने गरी साफि पाण्डुलिपी तयार पारिदियो । तसर्थ उनीप्रति म आफ्नो मैत्रीयुक्त साधुवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यति मात्र नभई प्रुफ पढ्ने काममा सघाउने मेरा अर्का शिष्यहरु भिक्षु बोधिज्ञान, श्रामणेर निग्रोध र धर्म बहिनी अनागारिका उत्पलवर्णाप्रति पनि आफ्नो शुभेच्छा र आर्शीवाद पोख्न चाहन्छु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अनि आफ्नै स्वर्गीय आमाको पुण्यस्मृतिमा श्रद्धापुष्प चढाउन यसरी धर्म पुस्तिका प्रकाशन गर्नुका साथै आफ्नै प्रेसमा मेहेनतले छाप्न लगाई धर्मदान पुण्य संचय गर्ने प्रकाशक परिवारप्रति जति साधुवाद, आभार प्रकट गर्न खोजे पनि अपुग नै रहने कुरा सर्वविदित नै रहेको छ । उहाँहरूको सम्यक छन्द अनुरूप यस महान धर्मदानको पुण्यको विशुद्ध प्रभावले स्वर्गीय श्रीमति रत्नदेवी शाक्यलाई यो पुण्य प्राप्त भई सहर्ष अनुमोदन गर्नुद्वारा उहाँको भविष्य जीवनको सफलताको साथै निर्वाण सम्पत्ति समेत उहाँलाई लाभ होस् र सम्पूर्ण सांसारिक दुःखको भवसागरबाट उत्तीर्ण भई सर्वोत्तम परम शान्ति प्राप्त होस् भन्ने शुभकामना र प्रार्थना संगै यो दुई शब्द यहिं टुंग्याउन चाहन्छु । अस्तु ।

इदं नो पुञ्ञं निब्बानस्स पच्चयो होतु ।
हाम्रो यस पुण्य (सबैको) निर्वाण प्राप्तिको हेतु र प्रत्यय बनोस् !

Dhamma.Digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (धम्मचरिय)
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर,
२०५२ चैत्र २१

Downloaded from http://dhamma.digital

महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश

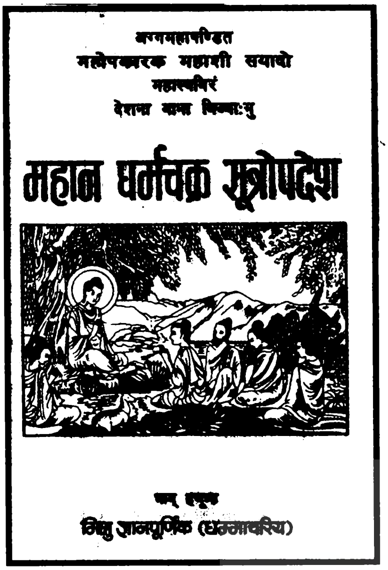

'सन्ति सूखावस' या मू उद्देश्य फूचा कथं बुद्धोपदेश प्रचार प्रसारया निति भीगु देशय् अभाव जुया च्वंगु सफूत छसिकथं पिथना बुद्धवचन ग्रन्थत प्रकाशय् हयेगु खः ।

थुगु उपाय् विशेषतः ग्वाहालि जुया च्वंगु कथं म्यान्माः देया अतिकं ख्याति प्राप्तम्ह विश्वय् जनं दजन बिज्याकम्ह 'छट्ठसंगीतिपुच्छक अग्गमहापण्डित परमपुज्य महोपकारक महाशी सयादो महास्थविर पाखें व्याख्यात्मक व विश्लेषणात्मक ढंगं धर्मदेशना याना बिज्यायेगु रूपय् प्रतिपादन जुया च्वंगु महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश स्मृतिप्रस्थान विपश्यना भावनायात कार्य क्षेत्रय् न्ह्यच्वका यंके फइगु तरीकां वस्पोलं तथागतं गुकथं निर्देशन बिया बिज्याना तःगु दु धइगुयात समेतं कुला उला गम्भीर रूपं ग्यसु दयेक कना बिज्याना तःगु सफू समेतं कुला उला गम्भीर रूपं ग्यसु दयेक कना बिज्याना तःगु सफू जुयाच्वन । उकीयात मूल उपदेश लिसे फयां फक्व सत्तिक च्वना विषयभाव व अर्थ ब्यञ्जनभाव मस्यंक भाय् हिलेगु कूतः याना भीगु थःगु मांभासं वस्पोल भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं भीगु न्ह्योने न्ह्यब्वया बिज्यात । उकिं थ्व सफू थौं छिगु (छःपिनिगू ल्हाती थ्यना च्वंगु जुल ।

वस्पोल स्थविरं थ्व सफू थःगु विदेश धर्मदूत सेवक जुया ज्या याना बिज्याना च्वंगु यात्राया अवस्थाय् देशं पिने च्वना नं थःगु मांदेयागु सेवा यायेगु कथं इलं ब्युब्युबले परिस्थिति भाय् ल्हाः ल्हाः बले ईयागु महत्वयात थुइका उकीयात सदुपयोग यायेगु कथं व थःगु देयात आध्यात्मिक व धार्मिक ग्यसूलाःगु उपहार बी फयेकेत धका थःगु ल्हाती दुगु अमूल्य रत्न समानगु सम्यक्सम्बुद्ध तथागतयागु बोधि प्राप्ति तुरून्त लिपा अले दकसिबे न्हापां थःमं लुइकाःगु ज्ञानया घोषणा यासे धर्मया धाः थायेथें च्वंक हे देशना याना बिज्याःगु 'धम्मचक्कप्पवत्तनसूत्त' उपदेशया भाय् हिले ज्या याना बिज्याना तःगु रूपय् पिथना तःगु सफू जुयाच्वन ।

अनुभवया परिप्रेक्षं स्वयेगु खःसा थुजोगु सफू भीथें जाःगु घलमल पञ्चक्वाःया धर्मया संस्कारं भय् बिया अबुं मस्यू ब्वाजुं मसीका च्वंगुं देशय् च्वंपिं जनपिनिगु निंतिं आलु धाःगु ला पालु धाःगु ला जुया च्वनीगु असम्भव मखु । थुकी पञ्चक्वाःया सवाः मखुसे सर्वरसयात त्याके फुगु शुद्धगु धर्मरसं बिलि बिलि जाया च्वंगु खँ धात्थेपिं साक्षात्दर्शी प्रत्यक्षकर्ता शुद्ध बुद्ध श्रावकपिसं ध्वाःथुइके फइगु जुयाच्वन । पत्याः मजुसा निरीक्षण परीक्षण अनूसन्धान व अन्वेषण याना यंकेफु । तर छुयाय्, भिक्षु सुदर्शन महास्थविरं थःगु दुदंगु भूमिकाय् खंका बिज्याना तःगु विष्मयकारी भावनाया शब्द तरंगय् दुवाला अर्थावभास पिकायेगु क्षमता व दक्षता हीनपिं जनपिसं उगु छगु मात्र सवाः दुगु धर्मरसयात गबलें थुइके फइगु जुइ ? दँनं दँया परिश्रम अत्यावश्यक तिनि इमिगु निंतिं : व खँ थुइकेत जक मखु खालि महसुस जक यायेत नं । अथेसां सूर्यया जःतकं मदूगु थासय् चिकँ मतःया जःजक जुसां क्इना बीगु छुं खंकेत अवश्यं तिबःजू वनीगु खः । अथे जुया न्ह्याबलें छुं मसीक ख्यूंका बिया तयेगु उचित मखुगु जुया चिकँ मतः जक च्याका जूसां छुं भति जः काये सःपिं जुइ ला धइगु

Downloaded from http://dhamma.digital

आशं थुगु सफू पिथनेगु साहस याना च्वनागु खः । थुगु सफू ब्वना अभ्यास याना सूर्यया जःहे काये फुसा तु अहोभाग्य हे सम्भे जुइ दइगु जुल ।

थुगु सफू पिथनेत माःगु अनुदान याना बिज्याःपिं अत्यन्त प्रबल व स्वच्छगु हृदय घाना बुद्ध-शासनयात चिरस्थायी याना लोकोपकार यायेगु भावना ज्वना थःगु देशय् जक मखुसे बूद्ध जन्मभूमि देश प्रदेशय् नं उतें ग्यंक जग स्वनेगु श्रद्धा दुपिं मलेशियन परिवारपिं जुयाच्वन । वय्क अनिमित्त उपासक परोपकारय् न्ह्यबलें ल्हाः व पलाः न्ह्यावंम्ह जूयाच्वन । परया सेवा हे थःगु सेवा भाःपी फुम्ह व सःम्ह नं जुयाच्वन । विशेषतः बुद्ध-शासनया सेवा परमोत्तम सेवा भाःपीम्ह जुया शासनिक कार्य क्षेत्रय् दूगु वय्कया परिवारपिनि श्रद्धा अतुलनीय धाःसां अत्युक्ति जुइ मताः । छाय् धासा थुगु ग्वाहाली व अनुदानय् वय्कपिन्त व वय्कपिनि देयात छुं नं दइगु आशा कायेथाय् दुगु मखुः खालि नेपाःमि व नेपाः देयात बाहेक । थःगु छप्ति स्वार्थया निंति न्ह्याग्गूं यायेत तयारगु थ्व युगय् छु वय्कपिनिगू चेतना थ्व दृष्टि अतुलनीय मजू ला ? उकिं वय्कपिन्त आपालं आपालं सूभाय् व आभार प्वंका च्वना ।

थुगु सफू प्रकाशनय् हयेत मेमेकथं हःपाः व सहयोग ब्यूपिं नं आपालं दुगु जुल । वस्पोल वय्कपिं सकलसितं दुनुगलं निसें साधुवाद देछाया च्वना ।

थुगु पुण्यं सकलसित परमोत्तम शान्तिपद प्राप्त जूइमाः !

शान्ति सूखावास
२०५२ आश्विन २०
चाकु पाट, यल ।

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रतीत्य समुत्पाद महान उपदेश- भाग १

दुई शब्द

बुद्धशासनको आधारभूत सिद्धान्त "प्रतीत्य समुत्पाद" हो । यस विषयलाई बुझ्न कत्तिको गाह्रो छ भन्ने कुरा बुद्ध-वचनबाट नै हामीले महशुस गर्न सक्छौं । बुद्धत्व प्राप्ति पछि भगवान् बुद्धले आफूले बोध गर्नु भएको बोधिज्ञानको निरीक्षण परीक्षणको साथसाथै त्यसबाट पाइने विमुक्तिसुखानुभूतिको अनुभव गर्नुहुँदै सप्त-सप्ताह बोधिवृक्ष र त्यस्को वरीपरिको स्थलहरूमा बिताउनु भयो । गहन चिन्तन मननमा डुबुल्की मार्नु भयो । धर्मसमुद्रको गहिराइमा डुबी अमूल्य रत्नको अनुसन्धानमा तल्लीन हुनुभयो । सप्त-सप्ताह पछि हस्तगत धर्मको गम्भीरतालाई केलाउनु हुँदै जुनबेला वहाँले आफूले पाएको धर्मको आख्यान गर्नको निमित्त विचार गर्नु भएको थियो, त्यसबेला वहाँले व्यक्त गर्नु भएको कथन बडो मार्मिक किसिमको थियो । मार्मिक मात्र नभई वहाँ जस्तोलाई समेत केही कदसम्म पछि हट्न बाध्य तुल्याउने खालको देखापर्न आएको देखिन्थ्यो । वहाँ तथागतको त्यो कथन निम्नः प्रकारको थियो-

किच्छेन मे अधिगतं; हलं दानि पकासितुं ।
रागदोसपरेतेहि; नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥
पटिसोतगामिं निपुणं; गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।
रागरत्ता न दक्खन्ति; तमोक्खन्धेन आवुटा ॥

अर्थात्– "मैले बडो कठिनताका साथ यो धर्म (यो कार्य कारण सम्बन्ध जोडी उत्पन्न हुने प्रतीत्य समुत्पाद धर्म) अधिगत गरें । तर अहिले यस धर्मलाई प्रकाश गर्नु उपयुक्त होला जस्तो लाग्दैन । किनभने रागद्वेषहरूले पीडित जनसमुदायले यो धर्म राम्ररी बुझ्नसक्ने छैन । त्यति मात्र होइन, यो धर्म प्रतिश्रोतगामी छ; निपुण छ; गम्भीर छ; दुर्दर्शनीय छ; अणु परमाणु तुल्य सूक्ष्म छ; रागले रक्त आरक्त व्यक्तिहरूले तमस्कन्धद्वारा बेरिराखेको कारणले यो धर्मलाई देख्ने नै छैनन् ।"

यसरी यो प्रतीत्य समुत्पाद धर्मको बारेमा भगवान् बुद्ध स्वयंले आफ्नो स्पष्ट धारणा राख्नु भएको पाइन्छ । भगवान् बुद्धका असाधारण गुणहरु मध्येमा समावेश भएको एउटा विशिष्ट गुण हो "लोकविदू" । यसको व्याख्यामा पनि ग्रन्थमा उल्लेख गरिराखेको छ- जसलाई लोक विदित छ; जसले लोकहरूलाई जानेको छ; त्यो "लोकविदू" हो । लोक विशेषतः ३ प्रकारले विभाजित छ । जस्तो कि :- ओकासलोक, सत्त (सत्त्व) लोक र संङ्खार (संस्कार) लोक । सम्पूर्ण विश्व जुन शून्य व्योममा स्थित छ; त्यसलाई ओकासलोक भन्दछ । त्यसमा प्राणीहरु विद्यमान रहेकोले ती प्राणीहरूलाई सत्त (सत्त्व) लोक भन्दछ र ती प्राणीहरूमा संस्कारहरूको तरंगहरु समावेश भइराखेका छन्; त्यसैले सङ्खार (संस्कार) लोक भन्दछ ।

यी सम्पूर्ण लोकहरूको बारेमा जसलाई सम्पूर्ण सत्यता विदित छ; त्यसलाई "लोकविदू" भन्दछ । यिनीहरूको बारेमा पूर्ण जानकारी वास्तवमा उनीमा मात्र हुनसक्दछ; जसले सबै लोकको अनुसन्धान पूरा गरेर यिनीहरूलाई नाघी लोकातीत अवस्था निर्वाणलाई साक्षात्कार गरिसकेको हुन्छ । अर्थात् जो लोक+अन्तगू=लोकन्तगू भइसकेको हुन्छ, त्यो नै सही अर्थमा लोकविन्दू हुन्छ । नत्र त भ्रममा मात्रै उल्झिरहने हुन्छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

लोकन्तगू बन्नको लागि प्रतीत्य समुत्पाद धर्मको यथानुभूति नितान्त जरूरी छ । जसले प्रतीत्य समुत्पाद धर्मको वास्तविक मर्म र रहस्य स्वयं आफूले पनि स्वानुभूतिद्वारा अवबोध गरी अरूहरूलाई पनि त्यसको यथार्थ परिचय गराइ भवचक्रबाट उन्मुक्त पारी सांसारिक जघन्य पीडाकष्टबाट मुक्ति दिलाउन सक्तछ; त्यो नै सही मानेमा "लोकविदू" कहलाइन्छ ।

प्रतीत्य समुत्पाद धर्म कत्तिको गहन छ; त्यसलाई बुझ्न कति गाह्रो छ आदि इत्यादि कुराहरूलाई महशुस गर्न महोपकारक महाशी सयादो महास्थविरद्वारा उपदेशित यस "प्रतीत्य समुत्पाद महान उपदेश" नामक ग्रन्थले सद्धर्म प्रेमी श्रद्धालु पाठक वृन्दहरूलाई प्रत्यक्ष प्रदर्शन गरेर देखाइरहेको कुरालाई स्वयं अनुभव गर्न सकिने छ । तर त्यस्तो गम्भीर विषयलाई पनि वहाँ सयादो महास्थविरले विपश्यना भावना पद्धतिलाई अनुभूतिको आधारमा अगाडि सारी सरल र सुगम तुल्याइ दिनु भएको तथ्य पनि श्रद्धालुहरूले प्रत्यक्षीकरण गर्न सक्नेछन् ।

यस किसिमको ग्रन्थ अहिलेसम्म हाम्रो देशले पाउन सकेको छैन भन्नु अत्युक्ति नहोला । यस ग्रन्थको महत्व, आवश्यकता र उपादेयतालाई महशुस गरी आफूले भ्याएसम्मको क्षमतालाई प्रयोग गरी धेरै समय अघि नै फुर्सद, फुर्सदमा भाषान्तरण गर्ने जमर्को गर्दै "प्रथम -भाग" पूरा हुने गरी आफ्नो प्रयास सतत जारी राखेको थिएँ । तर दुर्भाव्यवश पछि गएर आँखाको रोगले सताउन लागेकोले दोश्रो भाग त अहिलेसम्म पनि छुनसकेको छैन । जे होस्, पूरा गर्ने अठोटमा रहि नै रहेको छु । यसको मात्र होइन, अरू अरू ग्रन्थहरूको पनि यस्तै हालत भइराखेको छ । विशेषतः "बुद्ध र बुद्धवाद" को दोश्रो र तेश्रो भाग पनि थन्कि नै रहेका छन् । पूरा गर्न सकिएको छैन । ऋणी बन्दै गइरहेको छु । त्यसकारण आफ्नो कर्तव्य पूरा गर्न नसकिरहेकोमा खेद पनि लागिरहेको छ । सबैको मैत्री र उत्साहवर्द्धक प्रेरणाको प्रभावले भविष्यमा पूरा गर्न सकिने छ भन्ने आशा एवं विश्वासमा छु ।

नेपालीमा लेख्ने अभ्यासको अभावले र आफ्नो मातृभाषा पनि नभएकोले गर्दा संशोधनको नितान्त आवश्यकता रहने नै भयो । यस कार्यमा आफ्ना अमूल्य समय प्रदान गर्दै श्री आर. बी. वन्द्यज्यू र प्रधानाध्यापक प्रा. श्री सुवर्ण शाक्यज्यूहरुद्वारा प्रदर्शित सद्भावना र प्रदान गरिएको सहयोग प्रति आफ्नो तर्फबाट जति आभार व्यक्त गरे पनि अत्यल्प नै हुनेछ । वहाँहरूलाई मेरो अन्तस्करण देखिको साधुवाद छ । त्यस अलावा यस ग्रन्थको अन्तिम केही अंशहरु समयको अभावले संशोधन कार्य पूरा हुन नसकी त्यसै त्यसै यथावत् नै छपाउनु परेकोले भाषामा जुन मिठाश आउनु पर्ने हो, शुद्धिता हुनु पर्ने हो, त्यसमा कमीपन र खलल पुग्न गएको आभास अवश्यमेव हुनेछ । त्यसमा अनुवादकको नै असक्षमता सम्झी क्षमा प्रदान गर्नु हुन र त्रुटी सच्याई, भुल सुधार गरी सुझाव प्रदान गरिदिनु हुन विनम्र अनुरोध गर्न चाहन्छु; साथसाथै सहृदय आभार पनि व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

आफ्नो प्रयास अनुसार तयार पारिराखेको यस पुस्तक प्रकाशनार्थ महती श्रद्धा प्रकट गरी श्रीमान् भाइराजा (द्रव्यमान सिं) तुलाधर श्रीमती बसुन्धरा तुलाधर प्रमुख सपरिवारले जुन प्रकारको अमूल्य योगदान पुऱ्याउनु भयो त्यसको लागि वहाँहरूको सद्धर्म प्रतिको विशुद्ध श्रद्धाप्रति आफ्नो हृदय देखिको सदिच्छा एवं मंगल-कामना पोख्याउनु चाहन्छु र वहाँहरूले चाहनु भएका वहाँहरूको सदिच्छा पनि पूर्ण होऊन् भनी शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु तथा त्रिरत्नसँग प्रार्थना पनि गर्दछु । त्यस्तै सन्ति सुखावास प्रकाशन समितिको तर्फबाट साधुवाद एवं धन्यवाद पनि चढाउन चाहन्छु । त्यस्तै अन्य सम्पूर्ण सहयोगीहरूप्रति पनि मेरो सहर्ष साधुवाद छ ।

यस्तो किसिमको पुण्यकार्य पुनः पुनः गरिनै रहन सकून र बुद्धशासन सूर्य र चन्द्रको प्रकाश जस्तै प्रभावित पनि भइरहन सकून् । जिनसासनं चिरं तिट्टतु !!!

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक

विश्व शान्ति विहार, मीनभवन, नयाँ बानेश्वर, बु.सं. २५४२; वि.सं. २०५५ मंसिर ११ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

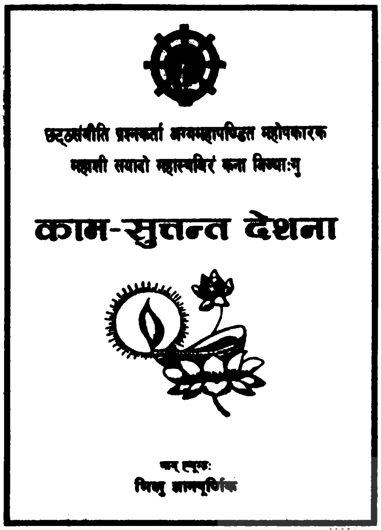

काम सुत्तन्त देशना

प्राक्कथन

थुगु काम-सुत्तन्त

कामभूमिवासीपिं रूप वर्ण शब्द आदि पञ्च आलम्बन कामगुणत पाखें पञ्चक्वा जुइका च्वनेमाःपिं खः । इपिं आलम्बनतय्‌सं नं अभिभूत जुइका काबुइ कया तयेथें याना चाहुइका तःगु दु । माया जालय् लाका ह्ययेका त्वःपुया तःगुथें । सत्त्वपिं इपिं आलम्बनतय्पाखें न्ह्याबलें उम्के जुइत सना च्वंक च्वंक नं छको बको न्ह्यलं ब्वाका बिया तयेयः । मोह लिसे छखे चिला च्वने मफुनिगुलिं प्रज्ञारश्मि जहाँ थिना वये मफया च्वंगु स्वभाव हे खः ।

थुगु कामसुत्तन्त उपदेशयात महोपकारक सयादो महास्थविरं सत्त्वपिन्त इपिं कामगुण न्यागू अन्धकार धर्मतय् पाखें तापाका अलग्ग याना शुद्ध जुइथाय् तक आचरण मार्ग लिसे जोडे याना विभिन्न उपमा ब्वया क्यनां कना बिज्याना तल ।

चाहुइका तःम्ह शत्रु नं, बिस्युं वनेत मया कुतः ।
व ला द्वंमखु लँयागु, द्वं खः व ला उम्हसिगु ॥
च्वंम्ह किका मलमूत्रं, स्वच्छ शीतल लः दतं ।
म्छ्व सिला यच्चुक वं, लःया द्वं ला खः हे मखु ॥

ध्यागु कथन अनुसार महोपकारक सयादो महास्थविरं थुगु कामसुत्तन्त उपदेशय् आचरण मार्ग धयागु पिहाँ वनेगु लँयात क्यना पायूछि जुइक कना बिज्याना तःगुयात आचरण याना यंकेगु हे जक बाकि दनि । आचरण मया चिन्तन मयानिवं थुगु सफूयात ब्वं जक ब्वनेवं हे नं अर्थ हितकर आपालं जुइगु खँ सुनिश्चित जुल ।

संसार स्वभाव

संसारय् थहाँ वनेगु दत कि क्वहाँ वनेगु दइथें सुख दत धायेवं नं दुःख नं दइगु हे जुल । सुख व दुःख द्वन्दात्मक रूपय् वना च्वंगु दु । तर आपालं मनूतय्‌सं सुख जुया च्वनीगु अवस्थाय् "जि गुलि सुखी जुयाच्वन, थुगु सुख गुकथं विपरीत जुइफु" धका होश मया, मस्यु । दुःख लिसे ध्वः दुइगु इलय् धाःसा मानसिक शक्ति क्षीण जुइका भुलुसुलु दंका थारा न्हुइका स्मृति संवेग लुइका च्वनीगु खः । "गुलि गुलि दुःख जुल उलि उलि संवेग लू" धयागु बर्मेली उखान अनुसार बिल्कुल समानगु अनुभूतित अनुभव याये दइगु जुल ।

तःतःसकं भरोसा कायेगु

सुख जुया च्वनीबले सुखया अनुभव यानाच्वना धका मसीगु काय् म्हयाय् कलाः छैं बुँ धन सम्पत्ति यश परिवार पासाभाइ पुचलं चाःहुइका सम्पन्न जुयाच्वंगु कामगुण आलम्बनतय् प्रति ल्वःवंका मज्जा तायेका डुबे जुया चुइके यंका तःतःसकं भरोसा कया च्वनीगु कारणं हे खः । उकथं ल्वःवंका मज्जा ताया डुबे जुइका

Downloaded from http://dhamma.digital

चुइका च्वना न्ह्याइपुसे च्वंच्वंनीगु इलय् हे कामगुण आलम्बनत हिनामिना जुया विनाश जुयावन धाःसा शरीर व मन नितां क्लान्त जुइका रोगं त्वःपुइका चिलाय्मलाय् दंक विनाश जुया वने यःगु स्थिती तकं थ्यना च्वने यः ।

उकथं जुइगु "सब्बे सत्ता कम्मस्सका कम्मदायादा = सकलं सत्त्वपिं कर्म हे निजी सम्पत्ति दुपिं खः । (थःगु कर्म अनुसारं जक वया थःगु कर्म अनुसारं तुं वनाच्वन । मेम्ह लिसे छुं नं सम्बन्ध मदु) । कर्म हे अंशियार दुम्ह खः" (बांलाःगु अंश बांमलाःगु अंश धाक्व थःपिसं याना तःगु कर्मया प्रतिफल अनुसारं जक अनुभव याये मालीगु खः, सुयागुं प्रयोग लिसें नं सम्बन्ध मदु) धका प्रज्ञाज्ञान मथ्यना च्वनीगु कारणं जक खः ।

थुगु धर्मया उद्देश्य

मनुष्य स्वभाव मनुष्य छन्द (अभिलाषा) अनुसार जीवनया छगू मोडय् ध्वःदुइ यःगु थुपिं स्वभाव धर्मतय्त हटेयाना मदयेका छ्वये निंतिं थुगु कामसुत्तन्त उपदेशय् महोपकारक महाशी सयादो महास्थविरं आपालं सत्त्वपिसं कामगुण आलम्बनय् आसक्त जुया मज्जा ताया पित्याइगु प्याः चाइगु आशाकुति जुइगु धाक्वयात हटे याना पुलाः मुक्त जुइका बी फूगुया कारण जुयाच्वंगु कथावस्तुतद्वारा, लौकिक उपमातद्वारा स्मृतिप्रस्थान भाविता याना स्मृतिं चाय्का वृद्धि यायेगु विधितद्वारा संज्ञाज्ञान विज्ञानज्ञानं अतिरिक्त प्रज्ञाज्ञान थ्यंक तकं अःपुसे च्वंगु अतिकं स्पष्टगु यथाशिघ्र ध्वःदुइका सीका थुइका चित्त बुभ्रे जुइका काये फयेक आवश्यकगु अभिप्राय मात्रयात जक समावेश याना संक्षिप्त व सारांशय् थ्यनी कथं स्पष्ट याना निर्देशन ब्युसे कना बिज्याना तःगु जुल ।

थुलि तक गम्भीर विस्तृत व ब्यापक जुया आदि मध्य व अन्त्य धयागु त्रिविध कल्याण सम्पन्न जुयाच्वंगु थुगु कामसुत्तन्त देशनायात न्यना ब्वना धारण याना तये दुपिं धर्मपासा पुचः सत्पुरूषपिसं धर्मय् दुने दयाच्वंगु अर्थ अभिप्राय अनुसार भाविता याना स्मृतिं चायेका अभिवृद्धि उद्योग व अभ्यास याना यंके फया विपश्यना ज्ञानक्रम मार्गज्ञानक्रमद्वारा निर्वाण सुखयात द्रुतगतिं थ्यंक वना साक्षात्कार याना काये फइ, साक्षात्कार याना काये फयेमाः धयागु सम्यक् छन्द तीव्र आशीषद्वारा मैत्रीधर्मदान लःल्हाना बिया च्वनागु जुल ।

शीतु-ऊ ञीपु
अध्यक्ष - बुद्धसासनानुग्गह मूल समिति, यांगुन् ।
१३३८ बु.सं. मंसीर कृष्ण चौथी

थुगु "कामसुत्तन्त देशना" सफू मौखिक उपदेशयात गथे उपदेश ब्यूगु खः अथे यथावत् रूपं हे पिथना तःगु सफू खः । म्यानमार् देशय् ध्यान भावना आदि गम्भीर विषय सम्बन्धी उपदेश बीगु अवस्थाय् उपदेशकपिसं थुइके थाकुइगु विषयवस्तुतय्त धर्म श्रोतागणपिन्त थुइके बिया लुमंका धारण याना तयेके बिया निंतिं "स्मरणिका" धका गबले सारांश गद्यया रूपय् गबलें पद्यया रूपय् धर्मश्रोतगणपिन्त उपदेश स्थलय् हे बारबार धायेके बीगु चलन दु । व हे अनुसारं थुगु सफुति नं उगु भाव संरक्षण थजु धयागु मनसाय कथं व हे खँयात "का ... धायेमाली" धका हानं हानं दोहरे दोहरे याना धायेका तःगु यथावत् कायम याना तयागु दु । थुकिं नेपाःमिं ब्वमिपिन्त भति झ्यातुगुथें अले यक्व हे पुनरावृत्ति जुया च्वंगुथें धका मती वनीगु स्वाभाविक जुयाच्वन ।

Downloaded from http://dhamma.digital

मेगु खँ – धर्मया गम्भीर विषय उपन्यास ब्वनेथें जक ब्वनां ब्वमिपिन्त उलि लाभदायक जुइ फइमखु । थुइका लुमंका धारण याना तये फयेकेया निंतिं बारबार व हे खँयात दोहरे त्योहरे याना अध्ययन चिन्तन मनन व आवृत्ति यायेगु आवश्यक जू । अले तिनि उकिं ब्वमिपिन्त दये माःगु लाभ व फाइदा दयेफइ ।

अले हानं गुगु स्मृतिप्रस्थान ध्यान भावना विधि थुगु सफुती उल्लेख जुयाच्वंगु दु, उकियात नं प्रयोगय् हया उद्योग व अभ्यास याना यंके फत धाःसा ला भं हे जीवनया निंतिं अत्यन्त उपयोगी व कल्याणकारी जुइगुली छुं हे द्वन्द संशय काये थाय् दइमखु ।

भाय् हिलेगुली ब्वने न्ह्याइपुकेगु निंतिं स्वया नं मूल उपदेशकयागु भावनायात धक्का मजुइमाः, वसपोलं बिया बिज्याये त्यंगु थःगु हे शैलीयागु सन्देशया गुलि फत उलि लिक्क थः च्वने फयेमाः धयागु भावं भाय् हिला तयागु जुया भाषा शिलिष्टता, माधुर्य व लालित्य मदया भति थथगथें जुया च्वनफु । उकिया लागी ब्वमिपिसं क्षमा बी धयागु आशा व भलसा कया च्वनागु जुल । थुगु सफू पिथनेगु ज्याय् ग्वाहालि यानं दीपि प्रेस परिवार सकलयात जिगु दुनुगलंनिसेंया सुभाय् व भिन्तुना ।

अस्तु !

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
ने.सं. १११९

Downloaded from http://dhamma.digital

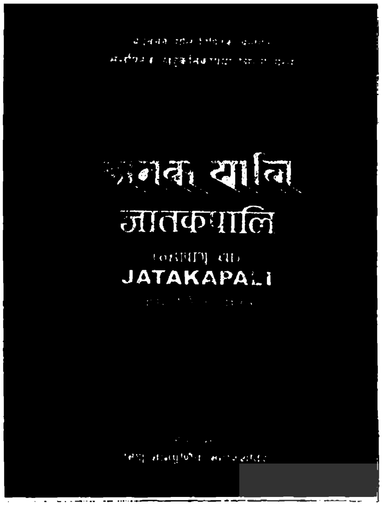

जातकपालि

नुगः खँ छत्वाः

तिपिटकया दुने लाःगु छगू पिटक सुत्तपिटक खः । उकी दीघ, मज्झिम, संयुक्त , अंगुत्तर व खुद्यकनिकाय धका ५-गू मूल निकाय दु । उकी मध्यय् दीघ, मज्झिम व संयुत्तनिकाय स्वंगु दुण्डबहादुर वज्राचार्यजु पाखे भाय् हिलेगु ज्या लिसें पिथनेगु ज्या समेतं पूवंका बुद्ध-शासनयात तःधंगु तिबः बया च्वछायेगु ज्या याना बिज्याये धुंकल । गुगु अतिकं हे प्रशंसनीय जू । अंगुत्तर निकायया भाय् हिले ज्या उपासक धर्मरत्न शाक्य 'त्रिशुली' पाखे जुयाच्वंगु दु धयागु सीके दु । अन्तिमगु निकाय खुद्दकनिकाय खः । उकी १५-गू ग्रन्थत दु । उकी मध्यय् न्हृगू ८-गू ग्रन्थ नं पूवंका छ्वये दुसा अतिकं बांलाइ धयागु बिचाः कथं दच्छि न्ह्यवः नगर मण्पडप श्रीकिर्ति विहार , कीर्तिपुरय् छगू मुंज्या जुल । उकी भाला ब्यूकथं 'पेतवत्थु व थेरगाथा' भिक्षु बोधिसेन महास्थविर पाखें, 'बद्धवस' भुवनलाल प्रधानजु पाखें व 'विमानवत्थु' धर्मरत्न शाक्य, त्रिशुली पाखें भाय् हिले ज्या जुया नं पिदना उलेज्या समेतं पूवने धुंकल । वसपोलपिन्त आपालं आपालं साधुवाद देछाये बहःजू ।

खुद्दक-निकायया १०-गूगु पालि ग्रन्थ कथं थुगु 'जातकपाली' खः । थुकी निगू द्या दु- न्हापांगु द्या व तिंस निपात तक दुगु जुल । थुपिं फुक्कं ' जातकपालि' गाथाया रूपय् अथवा श्लोकया रूपय् दु । जातक अट्ठकथाया लिधंसा मदयेयकं थुकीयागु गाथात भाय् हिलेगु असम्भव मखुसां अप्वलं अप्वः अतिकं थाकुसे च्वं । उकीसनं थुपिं गाथात लिसे सम्बन्धितगु बाखँया भाव मथुइकं गनं ला भाय् हिले ज्या सम्भव हे मदु ला धयाथें च्वं ।

अले हानं थकी उल्लिखित स्वाँ, सिमा, फलमूलतय्गु नाया भाय् हिले ज्या हे थाकू । बोटानिकल ट्रेनिङ्ग हे माःथे च्वं । उकिं गथे दु अथे हे पालि शब्द तुं छयले माःगु परिस्थिति दया उजोगु थासय् यथावत् हे जुयाच्वंगु ब्वमिपिसं खनि । थुकी ब्वमिपिसं भाय् ह्यूपिन्त थःथे हे क्षमा बी धयागु भलसा कयाच्वना ।

'जातक' खुद्दकनिकाय १५-गू ग्रन्थया दुने लाःगु पालि ग्रन्थ खःथें तुं नवांग बुद्ध-शासनय् दुने(७) गूगु अंगय् दुतिनाच्वंगु ग्रन्थ नं खः । अथे जुया जातकया थःगु हे महत्व व अस्तित्व नं दु । 'जातक' बाखँत दक्वं सामान्य ल्याःचाः कथं ५५०-पु दु धाइ । तर खाला साला यायेबले ५४७-पु ल्याः खायेगु विद्वानपिनिगु परम्परा दु । चरियपिटकय् उल्लेख जुयाच्वंगु गुलिखे चरियात जातक कथं नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु । चरियपिटक खुद्दकनिकाय ३५-पु चरियात दु । उकी मध्यय् महागोविन्द चरिया छपु जक जातकय् खनेमदु । मेगु ३४-पु चरियात जातक कथं नं दुगु जुल ।

जातकय् उल्लेख जुयाच्वंगु निपातत एकक निसें तेरसक निपात तक छसिकथं वना १४-गूगु चुद्दसक निपातयात 'पकिण्णक निपात'धका ननं बियातःगु दु । अनं लिपा वीसति निपात, तिंस , चत्तालीस, पण्णास, सट्ठी, सत्तत्ति व असीति निपात धका उल्लेख यानातःगु दु । अले 'वग्ग'कथं नं ब्वथला तःगु दनि । थुगु

Downloaded from http://dhamma.digital

न्हापांगु द्या तिसं निपातं क्वचालाच्वंगु दु । चत्तालीस निपातं निसें निगूगु द्या शुरू जुइगु खः । गुगु बाकी हे दनि ।

जातक खालि बोधिसत्त्वया जीवनी बाखँ कथं जक नं महत्वपूर्णगु मखु । थ्व दक्वं धयाथें विषयवस्तुयात कः घाये फूगु जन साहित्यथें नं खः । थुकी दुने छु जक मदु ? मनोरञ्जन , उपदेश, नीति, ब्यंग, बुद्धि विकासया लँपु ,भौगोलिक , धार्मिक , राजनीतिक , सामाजिक , आदि विषयत लिसे परिचय दयेका बीगु थ्व अतुलनीय ग्रन्थ खः । स्थल मार्गयागु चर्चाया विषययात अथें तया सामुद्रिक यात्राया चिमिसं ब्वँ ब्वँ दंकीगु घटनातयूगु उल्लेख भीत जलमार्गयागु रोमाञ्चाकारी यात्रात लिसे नं परिचित याका ब्यु । सुप्पारक जातक थुकीया दसु खः । जातक पूर्व पश्चिम कथा साहित्य न्ह्यलुवा हे धाःसां ज्यू ।

जातकयागु भाय् हिले ज्या न्हापांगु द्या कथं पूवना आः पिद्ने त्यंगु जुल । थुकिया प्रेरक श्रोत श्रद्धेय भिक्षु सुदर्शन महास्थवीर जुया बिज्यातः । वसपोल प्रति लापालं सुभाय् दु । लिसें साधुवाद नं ।

थ्व मुक्कं जिगु थःग क्षमता ब्यूगु भाय् हिला ज्या मखु । थुगु ज्या पूवंकेत भाय् हिले ज्याय् म्हुतु च्वयेकागु थःम्हं खःसां भौंतय् आखः कीगु ज्या दक्वं केहैं मयजु अनागारिका उत्पलवर्णायात लाः वने माःगु जुल । थकी वा मचायेक सी मदयेक दुनें दुनें ग्वहालि बिया साधुवादया पात्र जुया बिज्याःम्ह भिक्षु चन्द्रगुप्त स्थविर जुल । अतएव वसपोलं प्रति नं कृतज्ञ जुयाच्वना ।

लिसें थुगु ज्याय् प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रूपं हस्तेलय् हइँसे याना बिज्याःपिं प्रकाशक परिवार लिसें कया थुकी दुथ्याःपिं सकसितं दुनुगलंनिसें आभार प्रकट यासे साधुवाद देछना च्वना ।

चिरं तिट्ठतु बुद्धसासनं !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर

Downloaded from http://dhamma.digital

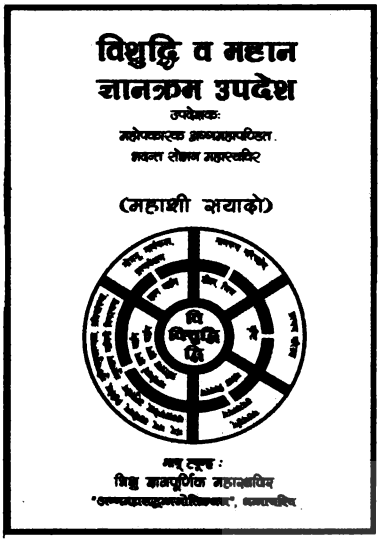

विशुद्धि व महान ज्ञानक्रम उपदेश

थःगु खँ

थ्व थुगु "विशुद्ध व महान ज्ञानक्रम उपदेश" सफू भाय् हिले निर्तिं सम्बन्धित दातापिसं जित स्वदँ प्यदँ न्ह्यवः निसें अनुरोध याना तःगु खः, अथे नं काचाक्क ज्या छुइ मफु । थनिं निदँ न्ह्यो "लुम्बिनी पण्डिताराम ध्यानकेन्द्र" या प्रमुख अववादचार्य सयादो भद्दन्त पण्डिताभिवंश महास्थविरं लुम्बिनी हे स्वंगू हप्ताया स्मृतिप्रस्थान विपश्यना ध्यान शिविर संचालन याना बिज्यात । अबले वसपोलयात भाय् हिला ग्वाहालि यायेत जि थः नं लुम्बिनी वनेगु जुल । व हे ई लाका न्हिनेसिया भोजनं लिपा ४-ताःईया उपदेश जुइ न्ह्यवः निघौ स्वघौतिया ई दुगु जुल । उकियात हे सदुपयोग यायेगु कथं थुगु उपदेशया भाय् हिले ज्या छुना यंका । भाग्यवश अन च्वना च्वंच्वं हे भाय् हिले ज्या निर्विध्न सम्पन्न जुल । लय् ताल । भाय् हिले ज्या पूवंगु दिं खः ई.सं. १९९९ मार्चया ३ तारिक-फागु पुन्ही ।

तर भाय् हिले ज्या पूवना ज्या पूवना नं दत्यार्तिं मयाक धयाथें पाण्डुलिपिया रूपय् थार्तिं च्वना च्वंच्वन । बल्ल आः तिनि वया थुगु उपदेशं सफूया रूपं कयाच्वन । थ्व ला भ्रं हे लय्ताया खँ जुल ।

थ्व थुगु सफू आकारं चिकिचाधं खने दुसां थुकी दुनेच्वंगु सार अवर्णनीय खः । थुजोगु प्रत्यक्ष अनुभवया साक्षात्कृत स्मृतिप्रस्थान विपश्यना भावना सम्बन्धी उपदेश थौ तक थन नेपालय् पिदंगु मदुनि । विपश्यना ध्यान भावनाया पूर्ण परिपक्वता दुपि साधक साधिका योगीपिनि निर्तिं थ्व उपदेश अतुलनीय अनर्घ रत्न समान खः । विशेषतः न्हेगू विशुद्ध व विपश्यना ज्ञानक्रमया थीथी अवस्थायागु वर्णन अनुभव शून्यपिं व्यक्तिपिनि निर्तिं काना अक्षर भैसी बरोबर जूवने फु ।

उकिं हे थुगु उपदेश सफू प्रचार प्रसारया दृष्टिकोणं पिथनेगु कुतः जुयाच्वंगु मखु । बरूं इमान्दार पुर्वक सही ढंगं विपश्यना भावनायात पूपूवंक सन्तोषजनक जुइक तनंतं न्हेगू विशुद्धि धर्मयात परिष्कृत व परिशुद्ध याना छसिकथं विपश्यना ज्ञानक्रमत लाभ व अनुभव याना अचल अटल श्रद्धा उत्पन्न जुइके नंपिं साधक साधिका योगीपिन्त विपश्यना ध्यान भावनाया शक्ति सामर्थ्य थुइका हौसला वृद्धि जुइका बुद्ध, धर्म व संघ त्रिरत्नप्रति सही कथंयागु भावना ब्वलंके बीया निर्तिं धायेमाली ताः ।

धात्थें धाये माल धाःसा विपश्यना भावना हे निर्वाणाभिमुखी धर्म खः , विपश्यना भावना विना संसार दुःखं विमुक्ति असम्भव खः धयागु प्रमाण थुगु पूर्ण अनुभवया स्पष्ट वर्णन यथार्थदर्शी योगी साधक साधिकापिसं अक्षरशः स्वीकार याना कया निर्भिक रूपं आत्मनिर्णय बी फयेका ज्ञानस्तर उत्तरोत्तर वुद्धि याना प्रत्यक्ष वर्तमान जीवनय् हे अन्तिम चरणय् थ्यंक वनेत क्वात्तुसे च्वंगु प्रेरणा प्राप्त जुइका **"मा निवत्त अभिक्कम"** बुद्ध- वचन सार्थक जुइकेया निर्तिं धायेमाली ताः ।

अथे जुया हे म्यान्मार् (बर्मा) थें जाःगु बुद्ध-धर्मया अभ्यास व परिचालनय् अग्रस्थान प्राप्तगु देशय् तक

Downloaded from http://dhamma.digital

नं थुगु उपदेशयात सफूया रूप बीया निर्तिं गुलिखे ई तक आलताल आलताल जुया च्वंगु थुगु उपदेशयागु सफूया बर्मेली प्राक्कथनं नं स्पष्ट जुयाच्वंगु दु । छुं अंश हिला भासं थनं न्ह्यब्वथा च्वना ।

'—न्हापां न्हापां थुगु ज्ञानक्रम उपदेश वसपोल सयादो (महाशी) यागु अववाद अनुशासन अनुसार विपश्यना भावना पूपूवंक उद्योग व अभ्यास याये धुंकूपिं योगीपिनि निंतिं जक उद्देश्य तया कना बिज्याना तःगु उपदेश जुया व मेमेपिन्त सीके बी माःगु आवश्यक मदुगु जुया सफूया रूपय् पिथनेगु उद्देश्य न्ह्यवः मदुगु जुयाच्वन । खालि क्यासेट् भरे याना न्यंकेगु जक याना वयाच्वंगु खः । कर्मस्थानाचार्य ध्यानगुरूपिसं बारबार वसपोल सयादोयाके निवेदन व प्रार्थना याःगुलिं जक इपिं इपिं ध्यानगुरूपिनि निंतिं धका जक वसपोलं सफू पिथनेगु अनुमति बिया बिज्याःगु जुयाच्वन ।

उकिं हानं थुकथं नं विशेष होश बिया तःगु दयाच्वन- 'थुगु विपश्यना ज्ञानक्रम उपदेश सफू पूपूवंक विपश्यना भावना धर्म उद्योग व अभ्यास याये नंपिं योगीपिनि निंतिं जक कना बिज्याना तःगु उपदेशयात छतं ल्ह्यया कया पिथना तःगु सफू जूगु जुया थुगु सफूयात सम्बन्धित मखुपिं मेमेपिं व्यक्तिपिनि ल्हाती मथ्यंकेया निंतिं सफू ल्हाती थ्यनाच्वपिं व्यक्तिपिसं आदर गौरव पूर्वक सुरक्षित व संरक्षण याना तये माःगु जुल ।'

आयुष्मान सुजात

प्रमुख कर्मस्थानाचार्य, सासना यैता, यांगुन् ।

एकायन मार्ग स्मृतिप्रस्थान विपश्यना ध्यान भावनाया गुणानिशंस व महत्व थूपिं स्यूपिं श्रद्धालु विपश्यी साधक साधिका योगीपिनिगु महती श्रद्धाया चिं थ्व सफू खः । वसपोलपिनिगु सहयोग, ग्वाहाली व हःपाः विना आःथें थ्व सफू उपलब्ध जुइगु सम्भावना मदु ।

उकिं वसपोलपिनिगु मनसुवायात कदरयाना वाःचायेका विपश्यना भावना धर्मय् दत्तचित्त दुपिं साधक साधिकापिंसं थःगु जीवनयात च्वन्ह्याका थः ल्हवना बीगु थुगु सफूयात सदुपयोग जुइक छ्यला बुद्धोपदेशानुरूप धर्मया मर्म बांलाक थुइका थःथःपिनिगु मनुष्य जीवनयात ग्यसुलाक्क न्ह्याका सन्तोष प्राप्त याना काये फत धाःसा प्रकाशक श्रद्धालु दातापिनिगु कुशल श्रद्धा चेतना सार्थक व सफल जुइ भालपाः च्वना ।

न्हापां आःथें श्रद्धा व्यक्त याना बिज्याःपिं वसपोल श्रद्धालु दातापिन्त आपालं साधुवाद नं देछाना च्वना । अथे हे थःगु सफूपिथनेत थी थी कथं थःगु अमूल्य समय बिया थीथाय् लाक्क यइपुक सफू पिथने ज्याय् ग्वाहाली याना बिज्याःपिं दीपिं न्यू नेपाल प्रेसया सकल दुजःपिन्त; विशेषतः प्रुफ ब्यूवयेगु कावयेगु लिसें प्रेस सम्बन्धी ज्याखँ पूवंका धाःबले धाःकथं सहयोगी जुया दीम्ह सुरेश भाइ व घण्टौं घण्टा बीक प्रुफ ब्वना बिया संशोधनथें जाःगु जटिल ज्याय् परिश्रम पूर्वक सहभागी जूम्ह केहैं अनागारिका उत्पलवर्णायात नं दुने निसें साधुवाद लिसें सुभाय् देछाना थःगु खँ क्वचायेका च्वना ।

बुद्धशासन चिरस्थाथी जुइमाः ! सकलसित मंगल जइमाः !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक

विश्व शान्ति विहार,

मीन भवनः न्हू बानेश्वर, यें, २०५८ पौष

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रतित्यसमुत्पाद-२

दुई शब्द :

हृदयंगम गर्न सकोस्

शुद्धि, विशुद्धि, मुक्ति, विमुक्ति मार्ग प्रदर्शक शुद्ध बुद्ध-धर्म विभज्जवाद, कारण कार्य समन्वयवाद, हेतुवाद निर्धारित रहेको छ । सम्पूर्ण जीवजगतको गतिविधि कारण कार्य समवायबाट चलिरहेको हुन्छ । प्रतीत्य समुत्पाद सिद्धान्तमा आधारित छ । बुद्धको शिक्षामा हर्ता, कर्ता, धर्ता, निर्माता,स्वामी, निवासी, कारक, वेदक, पुद्‌गल, सत्त्व, जीव, आत्म केही पनि रहँदैन । यी गहन, दुरूह विषयहरूलाई बुझ्न केही हदसम्म निम्न कुराहरूको सही चिन्तन मनन, गम्भिर अध्ययन निरीक्षण परीक्षण हुनु नितान्त आवश्यक देखिन्छ–

"जसरी अंग अंगहरूको सम्भारले 'रथ' शब्द हुन्छ, त्यसरी नै रूपस्कन्ध आदि स्कन्धहरु विद्यमान रहँदा 'सत्त्व' भन्ने सम्मुति व्यवहार हुन्छ ।"

"आवुस, जसरी काष्ठ, डोरी (लहरा), माटो र घाँसले घेरिएको आकाश 'घर' भनिन्छ, त्यसरी नै आवुस, हाड, नशा, मासु र छालाले घेरिएको आकाश रूप (शरीर) भनिन्छ ।"

"दुःख मात्र नै उत्पन्न भइरहन्छ; दुःख नै रहिरहन्छ र दुःख नै नाश भइरहन्छ । दुःखको अतिरिक्त अरू उत्पन्न हुँदैन, न त दुःखको अतिरिक्त अरू निरूद्ध नै हुन्छ ।"

"यी शरीरमा वास्तविक रूपमा विद्यमान रहेको नाम र रूप मात्र हो; सत्त्व र मनुज यसमा विद्यमान छैन । अभिसंस्कृत यन्त्र जस्तै यो शून्य छ, तृण या काष्ठको पुञ्जजस्तै यो दुःखको पुञ्ज हो ।

"नाम रूप दुबै जोडा अन्योन्याश्रित छ; एकको नाश हुँदा भेद हुँदा दुबै प्रत्ययहरु नाश हुन्छन्, भेद हुन्छन् ; बिग्रिन्छन् ।"

"जसरी दण्डाले पीट्दा भेरीको सहाराले शब्द निस्कन्छ; तर भेरी अर्को हुन्छ, शब्द अर्कै हुन्छ; भेरी तथा शब्द मिश्रित छैन । भेरी शब्दले शून्य छ, शब्द भेरीले शून्य छ । यसरी वस्तु, द्वार, आलम्बन भनिने रूपको सहाराले नाम प्रवर्तित छ । तर रूप अर्कै हो र नाम अर्कै हो । नाम तथा रूप अमिश्रित छ । नाम रूपले शून्य छ, रूप नामले शून्य छ । फेरि भेरीको कारणले शब्द भएजस्तै रूपको कारणले नाम प्रवर्तित छ ।

"चक्षुबाट स्पर्श, वेदना, संज्ञा, चेतना, चित्र यी स्पर्श पञ्चम उत्पन्न हुँदैनन्, न त रूपबाट नै, न त दुबैको बीचबाट उत्पन्न हुन्छ । चक्षु, रूप, आलोक, मनसिकार यी देखिने हेतुको कारण संस्कृत (प्रतीत्य समुत्पन्न) धर्महरु त्यसरी नै उत्पन्न हुन्छन्, जसरी भेरीलाई पीट्दा शब्द निस्कन्छ ।"

"त्यस्तै नै श्रोतबाट___; घ्राणबाट___; जिह्वाबाट___; कायबाट । वस्तुरूपबाट संस्कृत धर्महरु उत्पन्न हुँदैनन्; न त धर्मायतनबाट निस्कन्छ । हेतुको कारणले संस्कृत धर्महरु त्यसरी नै उत्पन्न हुन्छन्, जसरी भेरी पीट्दा शब्द निस्कन्छ ।"

Downloaded from http://dhamma.digital

"नाम निस्तेज छ– आफ्नी तेजले प्रवर्तित हुनसक्दैन । न खान्छ, न पिउँछ, न बोल्छ, न हिंडडुल गर्छ । रूप पनि निस्तेज छ, आफ्नो तेजले प्रवर्तित हुनसक्दैन, उसलाई खानेको इच्छा छैन, पिउने इच्छा छैन, बोल्ने इच्छा छैन, हिडडुल गर्ने इच्छा छैन । तर नामको साहाराले रूप प्रवर्तित हुन्छ र रूपको साहाराले नाम प्रवर्तित हुन्छ । नामको खानेको इच्छा, पिउने इच्छा, बोल्ने इच्छा, हिंडडुल गर्ने इच्छा हुँदा रूप खान्छ, पिउँछ, बोल्छ, हिडडुल गर्छ । यो कुरालाई स्पष्ट पार्न यो उत्तम उपमा भन्नुपर्छ–

जन्मान्धा र लंगडाको उपमा–जसरी एक जन्मान्धा र एक लंगडा कतै जान चाहोस् । जन्मान्धाले लंगडोलाई यसो भन्छ–"भाई, म खुट्टाले हिड्न सक्छु, तर मेरो आँखा छैन जसले समविसम देखुँ ।"लंगडाले पनि जन्मान्धालाई यसो भन्छ–"भाई, म आँखाले देख्नसक्छु, तर मेरा खुट्टा छैनन्, जसले गर्दा हिंड्न वा फर्किन सँकु ।" उनीहरु धैरे नै प्रसन्न भए ।

जन्मान्धले लंगडालाई आफ्नो काँधमा राख्यो, लंगडाले जन्मान्धको काँधमा बसेर यसरी भन्यो–बाँया हिंड–दाँया पक्र, दाँया हिंड–बाँया पक्र ।"

त्यो जन्मान्ध पनि निस्तेज र दुर्बल छ, आफ्नो तेजले जादैंन, लंगडा पनि निस्तेज र दुर्बल छ, आफ्नो तेज र बलले जाँदैन । तर उनीहरुको गमन एक अर्काको साहाराले हुन्छ । यसरी नै नाम पनि निस्तेज छ, आफ्नो तेजले उत्पन्न हुँदैन । त्यस त्यस क्रियामा प्रवर्तित हुँदैन । रूप पनि निस्तेज छ, आफ्नो तेजले उत्पन्न हुँदैन । त्यस त्यस क्रियाहरुमा प्रवर्तित हुँदैन, तर त्यसको उत्पति र प्रवर्ति एक अर्काको साहाराले हुन्छ । त्यसैले यो भनिन्छ–

"आफ्नो बलले उत्पन्न हुँदैन, आफ्नो बलले स्थित हुँदैन,बल्कि अरू धर्महरुको वशमा रहने आत्म दुर्बल र संस्कृतधर्महरु नै उत्पन्न हुन्छन् ।"

"अन्य धर्महरुको प्रत्ययले उत्पन्न हुन्छन् । अन्य धर्महरुको आलम्बनले स्थित रहन्छन् । यी अन्य धर्महरुको आलम्बन र प्रत्ययले उत्पादित छन् ।"

"जसरी नौकाको साहाराले मनुष्य समुद्रमा जान्छन्, यसरी नै रूपको साहाराले नामकाय प्रवर्तित भइरहेको हुन्छ ।"

"जसरी मनुष्यको साहाराले नौका समुद्रमा जान्छ, यसरी नै नामको साहाराले रूपकाय प्रवर्तित भइरहेको हुन्छ ।"

"मनुष्य र नौका दुवै एक अर्काको साहाराले समुद्रमा जान्छन्, यसरी नै नाम रूप दुवै अन्योन्याश्रित छन् ।"

"कर्म र विपाक विद्यमान छन्, विपाक कर्मद्वारा उत्पन्न छ र कर्मद्वारा पुनर्भव हुन्छ– यसरी संसार प्रवर्तित भइरहेको छ ।" "कर्मको कर्ता छैन, न विपाकको भोक्ता छ । शुद्ध धर्म मात्र प्रवर्तित छन्,यस प्रकार जान्नु सम्यक्दर्शन हो ।"

"यसरी सहेतुककर्म र विपाक प्रवर्तित हुँदा बीज, रूख आदि जस्तै पूर्व कोटि (सुरुआत) देखापर्दैन ।"

"भविष्यकालमा पनि संसारमा अप्रवर्ति देखापर्दैन, यस कुरालाई थाहा नपाएर तीर्थक (अन्य मतावलम्बी) हरु आफ्नो वशमा छैनन् ।"

"सत्त्व भएको संज्ञालाई ग्रहणगरी शाश्वत र उच्छेददर्शनलाई मान्नेहरु परस्पर विरोधी बासट्ठी प्रकारका मिथ्यादृष्टिहरुलाई ग्रहण गर्दछन् ।"

Downloaded from http://dhamma.digital

"ती दृष्टि बन्धनहरूले बाधिँएका तिनीहरु तृष्णाश्रोतसँग बाहिरहेका हुन्छन् र ती तृष्णाश्रोतसँग बहदैँ तिनीहरूको दुःखबाट छुटकारा पाउदैँनन् ।"

"यसरी यसलाई बुझेर बुद्धश्रावक भिक्षुले गम्भीर, निपुण, शून्य प्रत्यय ज्ञानलाई प्राप्त गर्दछ ।"

"कर्ममा विपाक छैन, विपाकमा कर्म छैन; परस्परमा दुबै शून्य छन् र कर्म विना फल छैन ।"

"जसरी सूर्यमा आगो छैन, न त मणिमा न गोबरमा छ । त्यो उनीहरूको बाहिर पनि छैन; तापनि प्रत्ययहरूको कारणले उत्पन्न भइरहन्छ ।"

"त्यसरी कर्मभित्र विपाक हुँदैन, कर्म बाहिर पनि रहँदैन र त्यसमा कर्म हुँदेन ।"

"त्यो कर्म फलबाट शून्य छ, फल कर्ममा छैन, तर पनि कर्मको आधार लिएर त्यसबाट फल उत्पन्न हुन्छ ।"

"यो संसारमा कोही संसारको कर्ता देव वा ब्रह्मा छैन; हेतुप्रत्ययको कारणले शुद्ध धर्महरु मात्र प्रवर्तित भइरहेका हुन्छन् ।"

"जसरी मनोधातुको अनन्तरमा चक्षुविज्ञान आएको हुँदैन र त्यसको अनन्तरमा उत्पन्न नभएको पनि होइन ।" त्यसरी नै प्रतिसन्धिमा चित्तसन्तति प्रवर्तित हुन्छ; पूर्वको चित्त नाश हुन्छ ; त्यसपछि पछिल्लो चित्त उत्पन्न हुन्छ । त्यसको बीचमा अनन्तर छैन । तिनिहरूको बीचि (खालि) छैन । यहाँबाट केही जाँदैन र पनि प्रतिसन्धि उत्पन्न हुन्छ ।"

यस ज्ञानयुक्त विपश्यना गर्ने भिक्षुले बुद्धशासनमा आश्वासन पाएर, प्रतिष्ठा पाएर, नियत गतियुक्त कान्छो श्रोतापन्न हुन्छ ।

प्रतीत्य समुत्पाद के हो ? त्यसलाई संक्षिप्त र सारांशको रूपमा जान्न निम्न कुरालाई पनि बोध गरिराख्नु उपकारक सिद्ध हुन्छ -

"जुन प्रत्यय (कारण) समूहले सम्बन्धित कारणहरु एकत्रित भई समन्वयमा आउने कामलाई आधार बनाएर एक समान र एकजूट भएर प्रत्युत्पन्न (फल) धर्महरूलाई उत्पन्न गराउँछ, त्यो कारणसमूहलाई प्रतीत्यसमुत्पाद भन्दछ ।"

यो विग्रह अनुसार अविद्या आदि पूर्व कारण धर्महरु मात्रलाई मुख्य रूपमा प्रतीत्यसमुत्पाद भन्दछ; तापनि कारण जति उत्पन्न हुन्छ भने फलसित पनि अलग्गिन न सकिने भएकोले संस्कार, विज्ञान आदि पछि पछिको फल धर्मसमूहलाई पनि अविनाभाव नय अनुसार प्रतीत्यसमुत्पाद भनेर नै भन्नसकिने हुन्छ ।

"अविज्जापच्चया सङ्खारा" मा **अविज्जा** (अविद्या) कारण प्रत्यय, **सङ्खारा** (संस्कारहरु) फल प्रत्ययुत्पन्न हो; **"सङ्खारपच्चया विञ्ञाण"** मा संस्कार कारण प्रत्यय, **विञ्ञाण** (विज्ञान) फल प्रत्ययुत्पन्न हो । आदि हिसाबले पूर्व पूर्व कारण प्रत्ययले पछि पछिको फल प्रत्ययुत्पन्नलाई उत्पन्न गराउन जानेको कारणले "प्रत्ययुत्पन्न धर्महरूलाई उत्पन्न गराउँदछ" भन्ने अर्थमा "प्रतीत्य" भनी भन्नुपरेको हो । समुत्पादमा 'सम्' शब्द समान अर्थ र 'सह' अर्थ २-वटा अर्थ लाग्ने शब्द हो । समानको अभिप्राय "अविद्याले संस्कारलाई उत्पन्न गराउँदामा संस्कार एउटैलाई मात्र उत्पन्न गराउने होइन, संस्कारसंगसंगै उत्पन्न हुने स्वभाव भएको चित्त चैतसिकहरूलाई पनि पूर्णरूपमा समानरूपले बाँकि साँकि नरहने गरि उत्पन्न गराउँछ" भन्ने हो । सहको अभिप्राय त – "त्यसरी संस्कारसित जोड्ने चित्त चैतसिकहरूलाई उत्पन्न गराउँदा भाग भाग (एक पछि अर्को) गरी उत्पन्न गराउँने होइन, एकै साथ एकै समूह हुनेगरी उत्पन्न गराउँछ" भन्ने हो ।

Downloaded from http://dhamma.digital

यो कथन अनुसार अविद्याले संस्कारलाई उत्पन्न गराउँदा संस्कार एउटैलाई मात्र उत्पन्न गराउने होइन, संस्कारसित संलग्न चित्त चेतसिक जम्मैलाई समेत एकै साथ उत्पन्न गराउँछ; तर अविद्याको कारणले उत्पन्न हुनुपर्ने ती धर्महरुमध्येमा संस्कार भन्ने चेतना अप्रधान रहेको छ; तसर्थ प्रधान नय अनुसार संस्कारलाई शीर्षमा राखी **"अविज्जापच्चया सङ्खारा"** भनी उदेशित भइराखेकोलाई जान्नुपर्दछ ।

फेरी पनि–"अविद्याले संस्कारलाई उत्पन्न गराउँछ" भनेकोमा अविद्या एउटैले संस्कारलाई उत्पन्न गराउन सकिएको होइन, अविद्यामा सहयोगी कारणधर्महरु हुनु आवश्यक छ । स्पष्ट पार्ने छ–लोभमूल पहिलो चित्तमा सम्प्रयुक्त संस्कारद्वारा मिथ्याचारकर्म गर्दामा दोष नदेख्नु भन्ने अविद्या मूलकारण भयो; त्यो मूलकारण बाहेक संस्कारको आधार वस्तु सहित आलम्बनहरु पनि कारणधर्म भित्र समावेश हुनैपर्ने हुन्छ । अनुचित तरीकाले मननगर्नु भन्ने अयोनिसो मनसिकार र तृष्णा, उपादानहरु पनि अलग्ग हुनसक्दैन; ती वस्तु, आलम्बन आदि कारणहरु पनि संस्कार उत्पन्न हुन अविद्यामा सहयोगी भएका कारणहरु हुन्; त्यसरी जम्मै कारणहरुको जमघट हुनु सामग्गी हुनुलाई आधार बनाउन पाएमा मात्र अविद्याले संस्कारलाई उत्पन्न गराउन सकिने हुन्छ; तसर्थ "प्रत्यय सामग्गीलाई आधार बनाएर" भनी भन्नुपरेको हो ।

यो कथन अनुसार संस्कार उत्पन्न हुन खाली अविद्या एउटै मात्र नभई थुप्रै कारणहरु छन्; तापनि अविद्या सबभन्दा प्रकट भएको भएर प्रधान र निदर्शन नय अनुसार अविद्यालाई शीर्षमा राखी **"अविज्जापच्चया सङ्खारा"** भनी उपदेश दिइराख्नु भएकोलाई जान्नुपर्दछ । संस्कार आदिले विज्ञान आदिलाई उत्पन्न गराउनुमा पनि यही विधि नै रहेको छ ।

भगवान बुद्धको स्वयंको वचन अनुसार प्रतीत्यसमुत्पादको विषय बुझ्न अति नै गाह्रो छ । केही हदसम्म बुझ्न सकोस् भन्ने भावनाले केही मननीय कुराहरु यहाँ उल्लेख गरिएको छ । यस विषयमा बारबार दोहऱ्याइ तेहऱ्याई बहुलीकृत गरी अध्ययन चिन्तन मनन एवं भावना अभ्यास गर्नुद्वारा बुझ्ने प्रयासमा लाग्न सकिएको खण्डमा उपकार र लाभ प्राप्त गर्न सकिने छ । अभ्यासमा लाग्न सकून् र लाभ प्राप्त होओस् भन्ने शुभचिन्तन पनि व्यक्त गर्न चाहूँला ।

सुखिता होथ ! दुक्खा मुञ्चथ !! परमसन्तिं पटिलभथ !!!

Dhamma.Digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीन भवनः न्हू बानेश्वर, यें ।

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया ख्वसु मुना

नित्वाः खँ

नेपाल सुपुत्र नेपाल विभूति भगवान् सम्यक्‌सम्बुद्ध खः। वसपोलयागु गौरव गाथा याना भीसं नं थःत थःपिसं गौरवान्वित भाःपाः च्वना। लोक अग्र, लोक जेष्ठ, लोक श्रेष्ठ भगवान् अरहत् सम्यक्‌सम्बुद्ध देवादि मनुष्य दक्वदिक्वं लोकया शास्ता गुरू जुया बिज्यात। थः स्वयं नं मनुष्यया रूपय् खने दयेक बिज्याःम्ह वसपोलं देवब्रह्मादिपिन्त स्वया नं मनूयात अप्वलं अप्वः प्रोत्साहन बिया बिज्याइगु जुयाच्वन। मानव जीवनयात दकसिबें च्वन्ह्यागु महानगु जीवन धका भाःपिया बिज्याइगु, मान्यता बिया बिज्याइगु खः। मानव जीवन गुलि च्वन्ह्यायेफु च्वजायेफु उलि गुगुं नं जीवन वसपोलं खंका बिमज्याः। सर्वज्ञ स्वयम्भू ज्ञानधारी वसपोलं "मनुष्यत्वयात अतिकं दुर्लभ" तायेका बिज्याःगु दु। अथे हे धका सीका नं बिज्याःगु दु।

देव ब्रह्मादि अवस्थाय् थ्यंका इमिसं थ्व विश्व जगतयात छुं नं ठोस सार तत्त्व बी फयाच्वंगु खनेमदु। तर गबले सुं छम्ह प्राणी मनुष्य रूपय् च्वंवइगु खः, मानवोचित गुण नं वयाके दत धाःसा, वया पाखें थ्व विश्व जगतयात गुलि नं कल्याण जुइगु खः, सुख जुइगु खः, आनन्द फलदायी जुइगु खः, उकिया ल्याः चाः सुनां नं याये फइमखु। मानवगुण मानवतां वयात सर्वोच्च शिखरय् थ्यंका बीगु खः। सदांया निंतिं दक्वदिक्व दुःखं मुक्ति बीके फइगु अवस्थाय् तकं व थ्यंके वनेफु। गथे भगवान् बुद्ध स्वयं थ्यंक बिज्यात। वसपोलया सलंसः द्वलंद्वः लखंलख, कोटान्‌कोटी आर्यश्रावक शिष्यपिसं नं उजोगु अवस्था मानव जीवनय् च्वना हे प्राप्त याना धन्य धायेका बिज्याःगु खः। धायेका च्वना बिज्याना च्वन अले धायेका बिज्यानानं च्वनीतिनि।

गबले तक्क थ्व धरती बुद्धवचन, बुद्धोपदेश बुद्धशासन शुद्ध स्वच्छ व परिशुद्ध रूपं गथे खः अथे विद्यमान जुयावं च्वनीतिनि, अबले तक उकिया अनुगामीपिं उगु दिशापाखे उन्मुख जुया लँ मद्वंकुसे गतिशील जुया निरन्तर रूपं दिपा मदयेक अनुगमन अनुशीलन अनुपालन यानावं वना च्वनीतिनि सत्यनिष्ठ जुया। उकिं याना इपिं सुपरिणाम शुभ प्रतिफलं सुं नं छखे चिला च्वने मालीमखु। मुख्य खँ ला मनुखं मानवतायात रक्षा याना बचे याना तयेमाःगु अतिकं जरूरी खः।

तर गबले मनुखं मानवतायात पाचिना जुइगु तोता दानव प्रवृत्तियात थः नाला उकीयात च्वछाया जुइयाइ, अबले उगु दानवतां मानवयागु दक्वदिक्वं अस्तित्व हे म्हुना छ्वयेगु याइ, नष्ट भ्रष्ट व ध्वस्त हे याना छ्वयेगु याइ। थ्व विश्व जगतयात खरानीस ल्वाकछ्याना छ्वइ।

थौयागु थ्व विश्व जगत गुगु लँपुं न्ह्या वनाच्वन, उकियात क्वथिक स्वयेबले ला बुलुहुँ बुलुहुँ मानवता ह्रास जुजुं दानवतां थाय् काकां वयाच्वंगु स्पष्ट खनेदयाच्वंगु दु। गुकियागु प्रतिफल कथं मानवं मानवयात म्हसिकेगु तोतावं वयाच्वंगु दु। मानवयागु मूल्य व मान्यता यात धुलय् ल्वाकछ्याना छ्वयेगु कुतः जारि जुजुं

Downloaded from http://dhamma.digital

वनाच्वंगु दु । थ्व विश्व थौं धर्म, न्याय, शान्ति, सत्य, प्रेम, करूणा, मैत्री आदि मानवीय गुणं तापानावं वना उकिया पलेसा अधर्म, अन्याय, अशान्ति, असत्य, घृणा, द्वेष, ब्यापाद, आघात, कोप, क्रोध, ईर्ष्या, जलन, प्रतिशोध, अदला बदला, आदि दानवीय दुर्गुणतयुसं थाय् काकां वनाच्वंगु छर्लंग खनेदया वयाच्वने धुंकल । सिच्चुसे न्ह्याइपुसे, न्यने यइपुसे च्वंगु खुसीचिगु कलकल सःया थासय् ह्याउँसे च्वंगु हियागु धःचाः न्ह्याना दक्वसिगु नुगः हे पम्हुया छ्वम्हुया वइथें च्वने धुंकल । खलबल मचे जुइधुंकल । धलमलय् जुइधुंकल । उकिं मानवीय मूल्य व मान्यतायात कदर याना बिज्याइम्ह बुद्धयात आत्म विश्वास ब्वलथना च्यो बुद्धि व ज्यो प्रवृत्ति त्याग याना आत्मद्वीप बःकया आत्म प्रदीप च्याका जः ह्वलेगु निंतिं प्रेरित याना बिज्याइम्ह सम्यक्सम्बुद्धयात भी सकलसिनं सही रूपं यथार्थ रूपं म्हसीके माल, आत्मसात् याये फयेके माल । थः नाले माल, वसपोलयागु अमृत सन्देशयात बुलन्द यायेमाल । मानवतायात म्वाका तयेत अभियान चले यायेमाल । मखु धयागु जूसा भीपिं सकलें दानवतायागु मिया रापय् ताप फफं स्वाहा जूवने माली जुल । हे मानव ! सचेतजू न्ह्यलं चायेकी । जागृत जू, दँ !दानवतायात अन्त या ! फुका छ्व !!

थौं थ्व थुगु धरती मानवताया आवश्यकता दु । मानवयाके मानवता सुरक्षित जुयाच्वंसा हे जक थुगु विश्व च्वनेल्वःगु थाय् जुइ, विश्वय् शान्ति न्यनावनी, सच्चिदानन्दया अनुभूति कया न्ह्याइपुका च्वनेदइ, मखु धयागु जूसा मखु धयागु हे जू वनी । भिं जुइ फइमखु । थुजोगु मानवीय भावना ब्वलथना प्रेरित व प्रोत्साहित यायां थुगु "च्वसु मुना" या निंतिं विवेचनात्मक व समालोचनात्मक "छुं छत्वाः खँ" च्वया थुगु सफूचिगु मान मर्यादा व प्रतिष्ठा च्वजायेका बिज्याःगुलिं वसपोल प्राध्यापक सुवर्णशाक्यजु प्रति साधुवाद व सुभाय् मब्युसे च्वनेमफु ।

दनं दं न्ह्यवः निसें उखें थुखें चिलाय् दनाच्वंगु च्वसुत मालामाला मुंका स्वँमाः हनेथें हना सफूचिगु रूप बिया "च्वसु मुना" सम्पादन याना प्रकाशय् हःम्ह धर्मया केहैं अनागारिका उप्पलवर्ण्णा गुलि तक प्रशंसा यायेबहःम्ह खः धका कुला च्वनेमाःगु आवश्यकता दइमताः । वसपोलयागु थुगु दूरदर्शी ज्या-खँ प्रति तःसकं तःसकं आभारी व कृतज्ञ जुयाच्वना । धात्थें साधुवाद देछाये बहःम्ह वसपोल खः । ब्वमि महानुभावपिसं थुकियात अवश्यं कदर याना बिज्याइ दी अले थुगु चिकिधंगु सफुतिं भतिचा जक जूसा लाभान्वित जुया बिज्याये व दी फत धाःसा अन केहैं मयजु अनागारिकाया कुतः सफल जुल भाःपी दइ ।

अथे हे थुगु सफू प्रकाशनया प्रकाशकीय आर्थिक बोध फया गुण याये निंतिं श्रद्धा ब्यक्त याना च्वंगु "सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति" यात ला न्ह्याको साधुवाद व कृतज्ञता प्वंकुसानं गात धयागु ला दइ हे मखुगु जुल ।

अन्तस थुगु सफू पिथनेगु ज्याय् काय् वाक् मन बिया ग्वाहालि बिया बिज्याःपिं "न्यू नेपाल प्रेस" या थुगु ज्या लिसे स्वापु दुपिं सकलें प्रेस परिवारपिन्त आभार व कृतज्ञता ज्ञापन यासे थ्व थुगु "नित्वाः खँ" कीगुलिं बिदा काये त्यनागु जुल ।

सकसियां भिं जुयेमा !!! सकलसित शान्ति दयेमाः !!!

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक "धम्माचरिय"
विश्व शान्ति विहार, मीन भवन
२०६१/६/१९/३

Downloaded from http://dhamma.digital

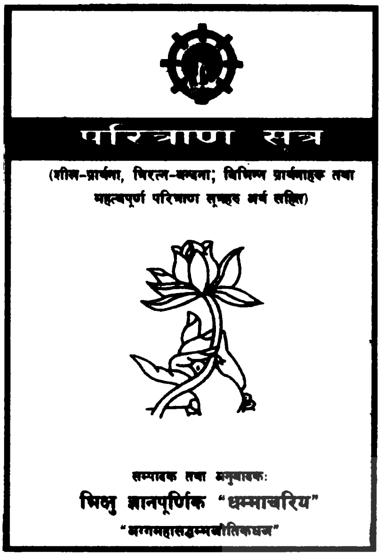

परित्राण सूत्र

दुई शब्द

'मातापितु-गुणो अनन्तो' आमा बाबुहरूको गुण अनन्त छः असीमित छः अपरिचित छ । कसैले त्यस गुणको सही लेखा जोखा गर्नसक्तैन । यसरी असीमित गुणका खानी अनन्तगुणका अधिकारी आमा बाबुहरूको उपस्थानगर्नु, सेवागर्नु, लालन पालनगर्नु, भरण पोषणगर्नु सन्तानहरूको परम कर्तव्य हो । आमा बाबुको उपस्थानगर्नु कल्याणकारी छः उपकारक छ , मंगलमय छ । यो कुशल कर्मपथ पनि हो । आमा बाबुको सश्रद्धापूर्वक सेवागर्नु,, सुश्रुषागर्नु बुद्धकै सेवागर्नु होः ब्रह्माकै सेवागर्नु हो । गुरू आचार्यहरूकै सेवागर्नु हो । देवी देवताहरूको सेवा भन्दा पनि महत्वपूर्ण छः सफलदायी छ ।

आफूमा क्षमता भएर पनि, सामर्थ्य रहेर पनि यदि अशक्त, दुर्बल अवस्थामा आमा बाबुहरूको सेवा सुश्रुषा सन्तानहरूले गर्दैनन्, उनीहरूको राम्रो देखभाल हुँदैन, वास्ताकिस्ता नै नराखी त्यसै त्यसै फालिराखेका बेवास्ता गरिएका छन् भने त्यस्ता किसिमको अवहेलनापूर्ण व्यवहारले ती सन्तानहरूको पराभव नै हुन्छ, पतन नै हुन्छ, विनाश नै हुन्छ । त्यस्ता सन्तानहरू छण्डालतुल्य हुन्छन्: नीच हुन्छनु घटिया जातका हुनपुग्छन्, चाहे तिनीहरू जस्तोसुकै उच्च जातमा जन्मेका नै किन नहुन् ! जातले कोही चण्डाल हुँदैनन् जातले कोही ब्राह्मण पनि हुँदैनन् । प्रत्येक व्यक्तिले गर्ने क्रियाकलाप नै उच्च नीचताका मापदण्ड हुन् ।

जीवित छँदा आमा बाबुको सेवा सुश्रुषा, देखभाल, लालनपालन, कर्तव्यपरायणतापूर्वक गर्नुपर्ने कुरा त त्यसै छाडौं मरण पछि समेत उनीहरूको नाममा विभिन्न प्रकारका कुशलपुण्य सम्पादनगरी पुण्यदानगर्नु नितान्त लावश्यक देखिन्छ । कहिल्यै विर्सन नहुने उनीहरूको गुण हो । कृतज्ञ भई कृताज्ञातापूर्वक उनीहरूको गुणको यथोचित कदर गरेर अविच्छिन्न रूपमा नहुने कर्तव्य धर्म हो । यति पनि गर्न नसकी भुलभुलैयामै परिरहनु सपुतहरूको काम नभई कपुतहरूको काम मात्र हुनजान्छ । तिनीहरूलाई 'कुपुत्र' नामाकरण गरिन्छ । तिनीहरू साँच्चिकै नालायक सन्तानहरू हुन, कुसन्तानहरू पशुतुत्य हुने हुनाले तिनीहरू निस्सन्देह 'नरपशु' हरू हुन् । यो मानिस भनाउँदाहरूको निमित्त ठूलो अभिशाप हो । अपाय दुर्गतिको अवस्था हो । मानव चरित्रको कलंक होःदाग हो ।

भगवान् बुद्ध स्वयंले समेत मातृऋणपितृऋणबाट मुक्तहुने आदर्श आफैले देखाएर जानुभएको ज्वलन्त उदाहरणहरू हामीले बौद्ध साहित्यमा हेर्ने र अध्ययनगर्न पाइराखेका छौं । भगवान् बुद्ध जस्तो संसारमा सर्वश्रेष्ठ व्यक्तित्वले समेत मातृपितृ ऋण चुकाएर जानुपर्दछ भने हामी जस्ता वहाँका नङ्का धुलो जति पनि नगन्य व्यक्तिहरूले के कस्तो गर्नुपर्ने हो त्यसलाई भनिरहनुपर्ला जस्तो लाग्दैन ।

तसर्थ सत्पुरूषगुण भएका सन्तानहरूले आमाबाबुप्रति केतज्ञ भई अनेकन् पुण्यकर्महरू गरी उनीहरूप्रति पुण्यदान गर्नेछन् । मातृपितृऋणबाट छुटकारा पाउने प्रयास गर्दछन् । धेरै जसोले त 'सबै दान मध्ये सर्वश्रेष्ठ

Downloaded from http://dhamma.digital

दान धर्मदान" गर्नुको रूपमा धर्म सम्बन्धी जीवनोपयोगी पुस्तक पुस्तिका, ग्रन्थ प्रकरणहरू प्रकाशितगरी पुण्यदान गर्ने गर्दछन् । यसै क्रममा आवुसो भिक्षु यसधम्मो र वहाँको बहिनी सानुमाया प्रजापतिले भगवान् बुद्धका अमूल्य उपदेशः भय, त्राश, उपद्रव, अन्तरायहरूबाट त्राण दिनेसक्ने "परित्राण" सुत्तहरू अर्थ सहितगरी "त्रिरत्न वन्दना, शील प्राथना विधि, मैत्री भावना विधि समेत समावेश भएको यो "परित्राण सूत्र" पुस्तक प्रकाशित आमा बाबुहरूको निर्वाण प्राप्तिको लागि शुभकामना व्यक्त गरिएको छ । पुण्यदानगरी प्राथना गरेको छन् ।

वहाँहरूको कामना र प्रार्थना सफलदायी होऊन्ः वहाँहरूले पनि यस संचित पुण्यद्वारा निर्वाण लाभ गर्नसकून् भन्ने शुभेच्छाका साथ यो दुई शब्द यही टुंग्याउँछु ।

चिरं तिट्ठतु सद्धम्मो !
सद्धर्म चिरस्थायी होऊन् !

भिक्षु ज्ञानपूणिक
विश्व शान्ति विहार, मिनभवन, नयाँ बानेश्वर
२०६० अषाढ २८

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

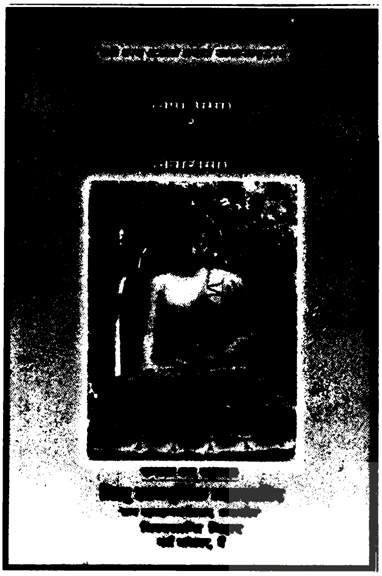

त्रिरत्न वन्दना र
सतिपट्ठान विपश्यना ध्यान निर्देशन

दुई शब्द

बुद्धगुण, धर्मगुण, संघगुण त्रिरत्न गुणानुस्मरण अर्थसहित अनुस्मरण गरी काय, वाक् र मनोकर्म शुद्ध स्वच्छ एवं निर्मल पार्न प्रेरणाको स्रोत रहेको यो पुस्तिका हो । यस भित्र मानवोचित गुण अभिवृद्धि गर्न आवश्यक अनुशासन, अववाद, उपदेशहरु भरिएको छ । मानवोचित गुण भन्नु नैतिकता, सच्चरित्रता, सहानुभूति, सहिष्णुता, मैत्री, करुणा, दया, माया, सद्भावना आदि गुणहरुको यथोचित वृद्धि गर्दै लैजानु हो । ती गुणहरुले अलंकृत हुनसकेमा मात्र मानव मानव बन्न सकिने हुन्छ । दानव बन्नबाट टाढिन सकिन्छ । त्यसैले शील, समाधि, प्रज्ञाको प्रतिपालन अत्यावश्यक हुनजान्छ । ती त्रिविध शिक्षाको जानकारी यस पुस्तिकाले सहज र सरल रुपमा प्रदर्शन गरिराखेको छ ।

त्यति मात्र होइन, प्राणी जगतमा प्रत्याशित अप्रत्याशित रुपमा अनेकौं प्रकारका प्रिय अप्रिय घटनाहरु घटिराखेका हुन्छन् । विभिन्न प्रकारका भय उपद्रव, बिघ्न बाधा, अन्तरायहरु प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रुपमा आइराखेका हुन्छन् । त्यस प्रकारका अनिच्छापूर्ण स्थितिहरुबाट त्राण प्राप्त गर्नको लागि के कस्तो प्रकारको मार्ग पद्धतिहरुको अवलम्बन गर्नुपर्दछ र नीति नियम, विधि विधानहरुको अनुगमन, अनुशरण एवं धारण पालन गर्नुपर्दछ भन्ने मार्ग पद्धतिको निर्देशनसहित अमूल्य-सन्देश, सुझाव र प्रेरणात्मक निर्देशनहरु पनि यस पुस्तिकामा हामीले अध्ययन, चिन्तन मननको साथसाथै भाविता गर्नुपर्नेबारे पथ प्रदर्शन पनि यसभित्र पूर्णरुपमा भइराखेको हामी पाउँछौं । यसरी यस पुस्तिका अत्यन्त जीवनोपयोगी सिद्ध हुनसक्ने कुरालाई पाठकवर्गहरुले आफैले पनि अनुभूतिमा उतार्न सक्ने छन् भन्ने हाम्रो धारणा छ र विश्वास पनि हामीमा लागिरहेको छ ।

यस्तो महत्वपूर्ण पुस्तिका अनन्त गुणले सहित भएका प्रातः स्मरणीय पिता दिवंगत सिंघराज शाक्य तथा माता दिवंगत आशामाया शाक्यको पुण्यस्मृतिमा श्री बाबुकाजी शाक्य प्रमुख सम्पूर्ण परिवारहरुको शुद्ध स्वच्छ श्रद्धाले प्रकाशनमा आइराखेको छ । उहाँहरुको यो योगदान सानो तिनो खालको नभई "सब्बदानं धम्म दानं जिनाति" भन्ने बुद्धवचन अनुसार सर्वश्रेष्ठ दानमा गनिने सर्व-विजयी योगदान हो । यस पुण्यको आनुभावले दिवंगत सिंघराज शाक्य तथा माता दिवंगत आशामाया शाक्यसहित सम्पूर्ण दुःखको अन्तको अवस्था निर्वाण प्राप्तिको हेतु हुन सकोस् !

यस पुस्तिकालाई यो अवस्थामा पुऱ्याउन ज-जसले जे जति सहयोग पुऱ्याएका छन्, नाउँ उल्लेख नभए पनि सबैप्रति आफ्नो साधुवाद प्रकट गर्दै दुई शब्द यहीं टुंग्याउन चाहन्छु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर
"अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज, धम्माचरिय"
मिति : ०६५।४।१

Downloaded from http://dhamma.digital

यांगुन महाशी सासना यैता. छट्ठसंगीति प्रश्नकर्ता अग्गमहापण्डित
महोपकारक महाशी सयादो महास्थविरं निरीक्षण व परीक्षण याना तया बिज्या:गु
विनयानुकूलगु

उपसम्पदकम्मवाचा

(कथिन सीमासम्मति आदि महत्वपूर्ण कम्मवाचा नं दुथ्या:गु)

सम्पादनकर्ता:
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, धम्माचरिय, अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज

प्रकाशक:
सुखी होतु नेपाल

प्रथम संस्करण बु.सं. २५५२

उपसम्पदाकम्मवाचा

नित्वा: खँ

"विनयो नाम सासनस्स आयु । विनये ठिते सासनं ठितं नाम होति ।" अर्थात् तथागत प्रज्ञप्त विनीतभाव-सिर्जक, अनुशासन-प्रवर्द्धक, नीति नियम विनय, बुद्धशासनया प्राणरक्षक आयु खः, जीवन खः ।

गबले तक थ्व विश्वय् विनय, विनयानुकूल, धर्मानुकूल, विधानानुकूल, नियमानुकूल, शिक्षानुकूल अले तथागत शासनानुकूल प्रतिस्थापित जुयावं न्ह्यावनाच्वंच्वनी; अबले तक बुद्धशिक्षा व बुद्धशासन नामक त्रिविध शिक्षा शासन शील, समाधि व प्रज्ञा, च्यागू अंगयुक्त आर्यमार्ग म्वाना, न्ह्याना, दिपा मदयेक क्रियाशील अले गतिशील जुया स्थिर व स्थित जुयावं वनाच्वनी ।

उगु शासनयात नियमानुकूल विधिविधानानुकूल प्रगति पथय् पला:छिका यंकेत मदयेकं मगा:गु बुद्धकालीन अवस्थां निसें संगठनात्मक शक्तिकथं थौं तक अटूट रूपं श्रृंखलाबद्ध भावय् क्रियाशील जुयावयाच्वंगु परम्परा हे भिक्षुसंघ परम्परा खः ।

उगु भिक्षुसंघ परम्परायात प्राण प्रतिष्ठा यानाबीगु भिक्षुसंघयागु मया:सें मगा:गु अति महत्वपूर्णगु कर्मयात संघकर्म धका धाइ । त:धं चीधंगु संघकर्मयात विधिवत् एकताबद्ध व मेलमिलाप दयेक, भेद विभेद मदयेक सुनियोजितकथं योजनाबद्धरूपं निर्धारित व नियमित यानात:गु परिधि अथवा सीमा दुनेच्वना गणतन्त्रात्मकढंगं स्वच्छन्द-भावना पिज्वयेका, छन्दागति, दोषागति, मोहागति व भयागति धयागु नाले बह:मजूगु, मत्य:गु, मल्वा:गु अगति प्यंगुलिं बचेजुया लिचिला, करूणां प्रेरित जुया, निस्वार्थपूर्वक बहुजनहिताय बहुजनसुखाययागु मूललक्ष्य ज्वना उच्चकोटिगु जीवन हनेत संघ संगठनात्मक निरीक्षण, परीक्षण व निर्णयद्वारा जुइगु ज्याखँ हे संघकर्म खः ।

संघकर्म ज्ञप्ति-द्वितीय संघकर्म व ज्ञप्ति-चतुर्थ संघकर्म धका ग्यसुला:गु व हलुका:गु संघकर्मकथं निथी दयाच्वंगु दु । अले कार्यविधिकथं धाल धा:सा—उपसम्पदा-संघकर्म, उपोसथ-संघकर्म, पवारणा-संघकर्म, कथिन-संघकर्म, सीमासम्मति-संघकर्म अब्भान-संघकर्म, पब्बाजनीय-संघकर्म, उक्खेपनीय-संघकर्म, तज्जनीय-संघकर्म, पत्तनिकुज्जन-संघकर्म, चतुवग्ग-संघकर्म, पञ्चवग्ग-संघकर्म, दसवग्ग-संघकर्म, वीसतिवग्ग-संघकर्म, अतिरेक वीसतिवग्ग-संघकर्म आदिकथं थी थी दयाच्वंगु जुल ।

थुपिं संघकर्मत विधिवत् सम्पन्न यायेत वा पूवंकेत कम्मवाचा (कर्मवाचा) कानूनी प्रक्रिया पूरेयाना संवैधानिक नीतिगतरूपं कार्यसम्पादन यायेगु अति महत्वपूर्ण जुया अत्यावश्यककथं वैधानिक क्रियाकलाप

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्पन्नयायेगु विनयनीतिनियम तथागत सम्यकसम्बुद्धं प्रतिपादनयाना व्यवस्थितढंगं जारीयाना तयाथका बिज्याःगु जुल ।

गन तक भिक्षुसंघ संगठन दइ, अन तक थुपिं क्रियाकलापत वहनयाना धारणयाना पालनयाना न्ह्याका यंकावं वनाच्वनेमाः । थुपिं क्रियाकलापत सक्रियरूपं न्ह्याके मफुत, उकियागु अनुरूप ज्या-खँत संचालन मजुल, जुइ मफुत धाल धाःसा बुद्धशासनया अवस्था घिँतिघिँति च्वनीगु जक मखु, प्राणान्त अवस्थाय् हे थ्यनीगु सुनिश्चित जुल ।

गबलेसं निसें थेरवाद भिक्षुसंघ हाकनं बुद्धजन्मभूमि थ्व नेपालय् खनेदयेक बिज्यात, अबलेसं निसें थुपिं क्रियाकलापत थन नं विधिवत् न्ह्यानावं वनाच्वंगु जुल । तर सुव्यवस्थित रूपं न्ह्याका यंकेत थुगु विधिया ग्रन्थ अभाव हे जुया उगुंथुगुं भाषं वा लिपिं पिथनातःगु सफूत बःकया ज्याःखँत चले यायेमाःगु परिस्थिति दयाच्वंगु जुल । उकियात महसूस यासे उगु आवश्यकतायात नं पूर्ण यायेमाल धयागु मनसायकथं म्यान्मार् राष्ट्रया विश्व सुप्रसिद्ध स्मृतिप्रस्थान विपश्यना ध्यानगुरू छट्ठसंगीति प्रश्नकर्ता, अग्गमहापण्डित महोपकारक महाशी सयादो भदन्त सोभन महास्थविरं निरीक्षण, परीक्षण, परिशोधन अले परिमार्जनयाना शुद्ध स्वच्छरूपं प्रतिपादनयाना बिज्यानातःगु उपसम्पद-कम्मवाचायात बःकया नेपालभाषां थुगु उपसम्पद-कम्मवाचालिसें अत्यावश्यक जुयाच्वंगु मेमेगु थी थी कम्मवाचासमेतं माःहना दुथ्याका भाय्हिलेगु, लिपि परिवर्तन यायेगुकथं जक मखुसे सम्पादन ज्या नं यानागु जुल ।

थुगु ग्रन्थयागु महिमा व महत्त्वयात थुइका सुखी होतु नेपालं अतिकं च्वजाःगु श्रद्धा पिज्वयेका पिकाकःया झ्यातूगु अभिभार कुबिया तःधंगु कुशलपुण्य संग्रहयाना काःगु जुल । उकिं सुखी होतु नेपाल सम्पूर्ण दुजःपिनिप्रति दुनुगलंनिसें साधुवाद नापं सधन्यवाद कृतज्ञता देछानाच्वनागु जुल ।

अले थुगु सफू पिथनेगु ज्याया निंतिं भाय् हिलेत पाण्डुलिपि तयार यायेगु व प्रफु ब्वनेगु ज्याय् आपालं ग्वाहालि याना हःपा बिया योगदान ब्यूम्ह केहैं मय्जु अनागारिका उप्पलवण्णा अले थःपिनि लिमलागु ज्यायागु व्यस्तताया बाबजूद इलय् बिलय् प्रुफ् काःवनेगु तःवनेगु ज्याय् अस्यः मचाःसे ग्वाहालीयाना हःपाः बिया वःगुली थःपिनि शिष्य भिक्षु निग्रोध भिक्षु जनक आदिपिनिप्रति नं आभारी लिसें कृतज्ञ जुयाच्वनागु जुल ।

वथें थुगु सफू पिथनेगु ज्याय् यक्वं यक्व ई बिका भ्याःभति हे उसिं मचायेकुसे धाःधाःथे प्रुफ् तयार यायेगु अले धैर्य धारणयाना समयया प्रतिक्षाय् च्वना सम्पादकया भिक्षुभावय् थ्यंगु ५०-दँ क्यंगु सुवर्ण-जयन्तीया लसताय् पिदनिगुकथं कार्यसम्पादन यायेगुली व कभर डिजाइन यायेगुली तकं आपालं आपालं सहयोगयाना दीपिं न्यू नेपाल प्रेसया नायः भाजु विजयमान सिंह तुलाधरलिसें थुगु ज्यालिसे स्वापुदुपिं सकल प्रेस परिवारप्रति हार्दिक शुभमंगल कामना नाप नापं धन्यवाद व सुभाय् प्वंका च्वनागु जुल ।

सकलें सत्त्वपिं सुखी जुयेमाल !
"चिरं तिट्ठतु सद्धम्मो"सद्धर्म चिरस्थायी जुयेमाल !!

सम्पादक **भिक्षु ज्ञानपूर्णिक**
विश्व शान्ति विहार, मीनभवन, न्हू बानेश्वर, यें
२०६५ पौष २६ गते, शनिबार, बु.सं. २५५२,
ने.सं. ११२९ पोहेलाथ्व,
ई.सं. २००९, १० जनवरी

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया थःगु सफू
मेपिं च्वमिपिसं अनुवाद यानातःगु
संस्करणय् थःगु बिचाः

Downloaded from http://dhamma.digital

Downloaded from http://dhamma.digital

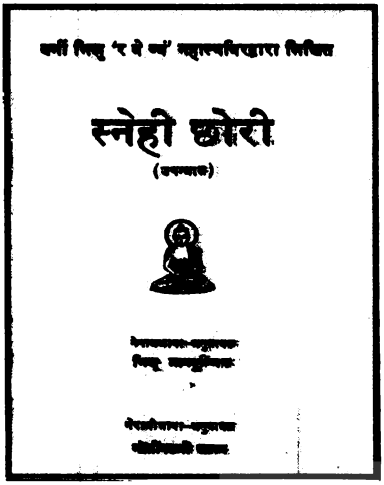

स्नेही छोरी

फोसा

बालक कालमा पसलेसित फोसा लिने गरेको बानी अझै बिर्सेको छैन । त्यसबेला एक टुक्रा नरिवल अथवा एक टुक्रा सुपारी फोसामा पाएर रमाउँथें, अहिले अरु थोक नै पाएर खुसि छु ।

थपुवा र बढुवा पाउनेकै मात्र प्रायोजनको हुन्छ, तर फोसा चाहिं उभयपक्षी हुन्छ । फेसा पाउने र अन्य मध्ये जसको प्रयोजनमा पनि ल्याउन सकिन्छ ।

मिठो थपाइन्छ त राम्रो बढाइन्छ, अनि थपमोल नपर्ने चाहिं फोसामा दिइन्छ । तर फोसा भन्दैमा नाकै खुम्च्याउनु पर्ने चाहिं पक्कै हुँदैन । फोसामा पाइने थपुवा र बढुवामा पाइने सरह कै पनि हुन सक्छ ।

आज भन्दा सात वर्ष अघिको कुरो हो, भर्खर परीक्षा सकेकोले दिमाग र हात, दुइटैले विश्राम पाएको थियो । तर बर्माको मण्डले शहरको गर्मीमा कोठाभित्र रित्तै उकुसमुकुसिएर बस्नु सरल थिएन । त्यसैले केही पढौं भनेर न्याकमा भएका पुस्तकमा आँखा दगुराएँ । आँखा "तमीः छेत्" नामको पुस्तकमा गएर अड्यो । सो पुस्तक न्याकबाट निकालेर ल्याई खाटमा पल्टेर पढ्न थालें । अनायसनै पानाहरु पल्टिदैं गए । आकर्षक कथावस्तु, मनमोहक शैली-एकै खेपमा आद्योपान्त पढें । पढी सकेपछि मनमा कुरा खेल्यो-"र वे थ्वं" द्वारा लिखित 'तमीः छेत्' अति राम्रो छ, नेपाल भाषामा अनुवाद गरे उत्तम हुन्छ भनेर धेरै विद्वानहरुले भन्नुभएको थियो । तर समयाभावले आफूले अझै पढ्नै पाएको थिएन । वास्तवमा यो पुस्तक मैले आफ्नो मातृभाषामा अनुवाद गर्नै पर्ने खालको रहेछ । स्वदेशको एउटी दिदीको जीवनीमा आधारित, एक जना विदेशी विद्वानद्वारा विदेशी भाषामा लिखित उपन्यास !_ तर__के मैले यसको अनुवाद गर्न सकुँला त ?_मातृ भाषामा बोल्नै नपाएको पनि कति वर्ष भैसकेको छ । कति शब्दहरु बिर्सिसकेको छुँ । शब्दकोष पनि आफूले साथमा ल्याएको छैन । __जे पर्ला, पर्ला ! कमसेकम प्रयाससम्म त मैले गर्नै पर्छ । आफूले बिर्सेका शब्दहरुको हकमा मोलमिनमा हालसालै नेपालबाट पढ्न आएका बहिनीहरुसित सोधेर भएपनि लेखुँला !_भाव र अभिव्यक्ति सम्बन्धमा कठिनाइ आइपरेमा स्वयम् मूल लेखकसितै छलफल गरुँला । उहाँ पनि परिचित ब्यक्ति नै त हुनुहुन्छ नि !_"

त्यसरी अनुवाद गरेरै हेर्ने कुरो मनमा निधो भएपछि कापी र कलम लिएर मेच-टेबुलनिर गएँ । ठूलठूला अक्षरले "योःम्हम्ह्याय्" भनेर शिर्षकको अनुवाद गरिसकेपछि धमाधम अनुवाद गर्दै लगें । भाग्यवश त्यसैताका गर्मी स्थान मण्डलेबाट शितल हावापानी भएको ठाउँ च्याउमेमा जान पाइने अवसर पाएँ । च्याउमेको शितल बातावरणमा ठण्डा दिमागले अनुवाद कार्य बढाउँदै लगें । यसरी अनुवाद गर्दै जाँदा बल्ल थाहा पाउँदै गएँ, अनुवाद गर्नु भनेको सजिलो काम रहेनछ भनेर । डेढ महिना जति च्याउमेमा बसेर आफैले गर्न सक्ने जतिको अनुवाद गरेर मण्डले फर्के । मण्डलेबाट रंगूनमा गएर मूल लेखक "र वे थ्वं" स्थविरसित भेट गरी आफूलाई स्पष्ट नभएको विषयमा छलफल गरें । यसरी आफूले बुझ्न पर्ने कुराहरु त बुझें, तर

Downloaded from http://dhamma.digital

आफूले बुझेको भाव र अभिव्यक्तिलाई नेपाल भाषामा व्यक्त गर्न कतिपय शब्द र वाक्य- बाङ्मय आफूसित नभइदिएकाले अरु नेपालीहरुसित परामर्श लिन मोलमिन जानै पर्ने महशुस भयो । सो कुरो थाहापाएपछि र वे थ्वं स्थविर पनि साथै आइदिनमा उत्सुक हुनुभयो । दुबै जना सँगै मोलमिनमा पुग्यौं । हाम्रो उद्देश्य थाहा पाएपछि खेमाराम विहारका गुरु आमा "दो पञ्ञाचारी" र "दो सुख" ले हाम्रो लागी बस्ने खाने व्यवस्था खेमारामबाट टाढा नपर्ने "साइँमामा" विहारमा गरिदिए । यसरी त्यसबेला खेमाराम विहारमा अध्ययनरत नेपाली अनागारिकाहरु-धर्मदिन्ना (चमेली), उत्पलवण्णा (चिनी) र पञ्ञा (कमला) सित परामर्श लिएर बाँकी अनुवाद कार्य सम्पन्न गरैं । त्यसैले उनीहरु तिनै जना धन्यवादका पात्र भएका छन् । मूल लेखक र वे थ्वं स्थविरले, अमूल्य त्रिपिटक पुनः प्रकाशन सम्बन्धी आफ्नो त्यस्तो महत्वपूर्ण काम थन्काएर मसँगै मोलमिनसम्म आइदिने कष्ट गर्नु भएबाट, उहाँले मलाई यस अनुवाद कार्य गर्नुमा कति प्रोत्साहन दिनुभयो होला भन्ने कुरो स्पष्ट भएको हुनुपर्छ । अनि वहाँको मनमा नेपालप्रति कति सहानुभूति, श्रद्धा र सौहार्दता रहेछ भन्ने कुरो पनि त्यस बाटै अभिव्यक्ति भएको हुनुपर्छ ।

अनुवाद कार्य सम्पन्न भएको धेरैदिन नबित्दैमा "योःम्हम्याय्" को पाण्डुलिपि नेपाल पठाइदिनलाई सहोदर भिक्षु सुदर्शनले लेखि पठाएको पत्र मैले पाएँ । नितान्त आवश्यक केही सुधार कार्य यथासम्भव चाँडै सम्पन्न गरेर पाण्डुलिपि नेपाल पठाइदिएँ । जवाफमा-"पाण्डुलिपि हात पर्ने बित्तिकै एकै खेपमा अद्योपान्त पढैं । राम्रै लाग्यो ।" -भनि लेखिएको पत्र पाएँ । त्यो मेरो लागि पहिला फोसा भयो ।

जुनबेला म बर्मामा अध्ययन सकेर नेपाल फर्कनेछुँ, तबसम्ममा "योम्ह म्ह्याय्" प्रकाशित भई सबैको प्रिय पुस्तक भइसकेको हुनेछ भनेर मैले त्यसैबेलै सोचेको थिएँ । तर वर्षौं पछि, आफू फर्कदाँ पनि त्यो पाण्डुलिपि , पाण्डुलिपि कै रुपमा मात्र सीमित रहिरहेको देख्नु पर्दा म केही निराश भएँ ।

गत वर्ष "योःम्हम्ह्याय्" मा थप सुधार गर्नमा लाग्यौं । आठ-दश दिन जति त्यसरी तिनै जनाले मिलेर सुधार गरिसकेपछि बाँकी सुधार कार्य म एक्लैले गर्ने जिम्मा कविज्यूले मलाई दिनुभयो । सुधारकार्य सम्पन्न भएपछि सुधारिएको पाण्डुलिपि कविज्यूको हातमा सुम्पिदिएँ । त्यसपछि त्यसलाई यो पुस्तकको रुपमा यसरी पाठक समक्ष ल्याइदिन गर्नु पर्ने सम्पूर्ण काम कविज्यू एक्लैले अथक परिश्रम गरी सम्पन्न गर्नुभयो । यदि उहाँले त्यसरी परिश्रम गर्नु नभएको भए यो अझै पनि पाण्डुलिपिकै रुपमा सीमित रहिरहने थियो होला । त्यसैले कविज्यू कतिको श्रेयपात्र हुनुहुन्छ त्यो भनिरहनु नपर्ला । तर उहाँबाट त्यसरी सहयोग पाउनु मेरो लागि एउटा महत्वपूर्ण फोसा भएको छ , त्यो चाहिँ नभनिहुन्न ।

अन्तमा, यो पुस्तक अनुवाद गर्नमा र यसको प्रकाशन गर्नमा विभिन्न प्रकारले सहानुभूति व्यक्त गर्नु हुने र सहयोग दिनुहुने सबैलाई हृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यो उपन्यास आफ्नै देशको एउटी वीराङ्गनाको जीवनमा घटेका घटनाहरुमा आधारित छ भन्ने कुरो थाहा गरी, पाठकहरुले यसबाट लिन सक्ने प्रेरणा लिनुका साथै यसको महत्व हृदयगत गरिदिएमा मूल लेखकको आकांक्षा पूर्ण हुने भए झैं यस अनुवादकको मनोकामना पनि पूर्ण भएको महशुस हुनेछ भन्ने कुरो पनि उल्लेख गर्न चाहन्छु ।

भिक्षु ज्ञानपुर्णिक
(नेपाल भाषामा अनुवादक)
२०२७ कार्तिक ४

Downloaded from http://dhamma.digital

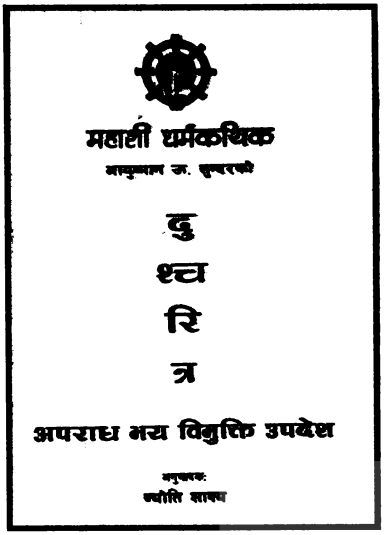

दुश्चरित्र (नेपाली)

मन्तव्य

लोक परलोक जीवनको अति महत्वपूर्ण जीवनको एउटा समस्या हो । यो मात्र धार्मिक समस्या होइन, प्रमुख मानवीय समस्या पनि हो । जीवन-दृष्टि परिशुद्ध भने मिथ्यादृष्टि मिथ्यावाद मिथ्या धारणा एवं मिथ्या सिद्धान्त भित्रिन थाल्दछ ।

जब जब गलत धारणा भएको चित्त उत्पन्न हुन्छ, तब तब हाम्रो जीवन दोषयुक्त भई प्रत्येक पाइलामा अपाय ढोकाको नजिकतिर अघि सर्दै गइरहेको हुन्छ । स्वच्छ, रमणीय, शान्तिमय आनन्द पूर्ण जीवन नरहन सक्तछ ।

ज्ञान दृष्टि परिशुद्ध भएमा मात्र दृष्टि सोझिन्छ । दृष्टि सोझिएमा मात्र राम्रो जीवन, राम्रो गति, अमूल्य जन्म, अर्थहितकारी भूमि निर्माण गर्न सकिन्छ ।

अतीत जन्म, अनागत जीवनप्रति आस्था र विश्वास कर्मस्वकत्व सम्यकदृष्टिको मुख्य पृष्ठभूमि हो ।

सहि सिद्धान्त यथार्थ दृष्टिलाई देखी, जानी रहनु खान, पान, लवाई बसाई व्यवस्थिति पारी रहनु भन्दा बढी महत्व रहेको ठोसपूर्ण हुन्छ ।

तसर्थ वर्तमान जीवनमा अत्यधिक महत्वपूर्ण र अत्यावश्यक तत्व सम्यकदृष्टि ग्रहन गर्नु नै हो ।

As a man believes so he thinks, and as he thinks so he acts.

मानिसको विश्वास अनुसार उसको सोचाई हुन्छ र उसको सोचाई अनुसार काम ।

Only the right view can lead to true happiness and complete peacefulness.

वास्तविक सम्यग्दृष्टिले मात्र सही सुख पूर्ण शान्ति प्रदान गर्न सक्तछ ।

तथागत प्रतिपादित विमुक्ति र विशुद्धिको मार्ग मध्ये पहिलो मार्ग नै सम्यकदृष्टि मार्ग हो । प्रकारान्तर भेदको हिसाबले सम्यकदृष्टिलाई त्रिविध विभाजन गरी तथागत (बुद्ध) ले दर्शाउनु हुँदा **कम्मस्सकता सम्मादिट्ठि** (कर्मस्वकत्व सम्यकदृष्टि) प्राथमिक तहमा पर्दछ । तथागतको आफ्नै वचन अनुसार त्यो निम्नानुसार हुन्छ–

"सब्बे सत्ता कम्मस्सका, कम्मदायादा, कम्मयोनी, कम्मबन्धू, कम्मप्पटिसरणा, यं कम्मं करिस्सति कल्याणं वा पापकं वा तस्स दायादा भविस्सन्ति ।"

यसैलाई अलिकति विस्तृत पारेर लाने हो भने- सत्त्व प्राणीहरु जन्म लिंदै संसार चक्रमा घुमिरहुञ्जेलसम्म उनीहरूको राम्रो नराम्रो कुशल अकुशल कर्म (काम) नै उनीहरूको निजी सम्पत्तिं हो, ती ती कर्म नै सर्वदा उनीहरूको पछि पछि लागीरहन्छ । आफ्नै कुशल अकुशल कर्म नै उनीहरूको सम्पत्तिको अगुवा हो; अधिकारी हो, हर्ताकर्ता हो । संसार चक्रमा घुमिरहनुको मूलश्रोत पनि उनीहरूकै कुशल अकुशल कर्म राम्रो नराम्रो काम

Downloaded from http://dhamma.digital

हो । राम्रो नराम्रो काम , कुशल अकुशल कर्म नै उनीहरूको बन्धुबान्धव हो । साँच्चैको इष्टमित्र हो । उनीहरूको साँच्चैको शरण, प्रतिशरण पनि उनीहरूद्वारा गरिने राम्रो नराम्रो कुशल अकुशल कर्म नै हो । उनीहरूद्वारा गरिने कल्याण र पापक राम्रो नराम्रो कर्म नै उनीहरूको दायाद हो; अंश हो; दाइजो हो; ।

त्यस अतिरिक्त सम्यग्दृष्टि जसलाई पालि प्रयोजित शब्द अनुसार दसवत्थुक सम्मादिट्ठि भनिन्छ । त्यो निम्नानुसार हुन्छ – **अत्थि दिन्नं; अत्थि यिट्ठं; अत्थि हुतं; अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फल विपाको; अत्थि माता; अत्थि पिता; अत्थि सत्ता ओपपातिका; अत्थि अयं लोको; अत्थि पर लोको; अत्थि लोके समणब्राह्मणा समग्गता सम्मापटिपन्ना; ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति ।"**

अर्थात् – (क) दिने काम र दिइनुको फल वा विपाक अवश्यमेव छ । (ख) महान दान कर्म र त्यसको फल वा विपाक अवश्य छ । (ग) अवश्यमेव सानो दानकर्म र त्यसको फल वा विपाक छ । (घ) निश्चय नै सुकृत्य र दुष्कृत्य कर्म र त्यसको फल र विपाक छ । (ङ) आमा प्रति राम्रो वा नराम्रो गरेको र त्यसको फल र विपाक अवश्य छ । (च) बाबु प्रति राम्रो वा नराम्रो गरेको र त्यसको फल वा विपाक अवश्य छ (छ) गर्भ आदिमा बस्न नपरी स्वभावतः यथावत् रूपमा जन्मिने सत्त्व प्राणीहरु अवश्य छन् । जस्तो कि – देव, ब्रह्मा, यक्ष, प्रेत आदि; जसलाई सामान्य मानिसहरूले (स्थूल मांसचक्षु मात्रले) देख्न सकिन्न । (ज) निःसन्देह नै आफ्ना आँखाहरूले देख्ने इहलोक छ । (झ) निःसन्देह नै अन्य संसार वा परलोक छ, जहाँ मरणोपरान्त जन्म होइन्छ –

अर्को विधिले भन्ने हो भने– निःसन्देह यस मानव संसार र अन्य संसार (चार अपाय लोक, छ काम देवलोक र बीस ब्रह्मलोक) छ ।

फेरी अर्को विधि अनुसार– अवश्यमेव मनुष्य लोक, चार अपाय लोक, छ काम देव लोक, बीस बह्मलोक सहित यस विश्व ब्रह्माण्ड र आठै दिशामा अन्य अपरिमित लोक छ ।

साँच्चै नै यस मानव लोकमा सर्वज्ञ बुद्ध, श्रमण र ब्राह्मणहरु छन् । जो मानसिक शान्ति अवस्थामा पुगिसकेर राम्ररी आचरण गरिसकेका छन् । जसले यस लोकलाई मात्र नभई अन्य लोकलाई समेत स्वयं आ-आफैले विशिष्ट ज्ञानद्वारा साक्षात्कार गरी देखी, जानी अरूहरूलाई पनि प्रकाशित गर्दछन् ।

उल्लिखित यी दुई सम्यग्दृष्टि ज्ञानद्वारा नै हामीले आफ्ना दृष्टि के कस्तो हुनुपर्छ भन्ने कुरालाई बुझ्न सजिलो हुन्छ । यसैलाई फेरि ब्याख्या गरेर लानु परेमा "मन्तब्य" अतिविस्तृत हुन जाने भय छ । यी कुराहरूलाई जान्न बुझ्न चाहेमा मग्गङ्ग दीपनी, विपस्सना दीपनी पञ्च आलोक आदि आदि आधिकारिक ग्रन्थहरूको आद्योपान्त अध्ययन मनन एवं परिशीलन आवश्यक छ ।

आधारभूत धर्म त्यो हो, जुन धर्मको आधार लिंदा वा शरणमा जाँदा शरणार्थीहरूलाई अपाय दुःख र भवचक्र दुःखको खाडलमा झर्न नपरी धारण गर्ने क्षमता हुने मात्र नभई धर्मको शरणमा नजाने ब्यक्तिहरूले खप्न पर्ने सांसारिक दुःख पारलौकिक दुःखबाट समेत सुरक्षा दिन सक्ने क्षमता भएको होओइन्छ ।

अपाय दुर्गतिमा विना कारण पतन हुने होइन । यस पुस्तकमा दर्शाइराखे अनुसार आ-आफूद्वारा गरिने पापक अधर्मको आचरणले नै हुने हो । तसर्थ अपायमा पतन हुने भन्दा अपायमा धकेलिदिने पतन गराउने पापक अकुशल धर्महरु नै सबैभन्दा भयंकर देखिन्छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

तसर्थ धर्मलाई अनुकुल हुने गरी आचरण गरेर धर्मको शरणमा गई त्यसमा संलग्न भइरहने व्यक्तिहरूमा कुशल धर्म बृद्धि हुँदै गइरहने हुनाले अकुशल धर्महरु पनि स्वतः नै लोप हुँदै गइरहने हुँदा अकुशल धर्महरूलाई कुशल धर्मले, विशेष रूपमा विपश्यना कुशल धर्मले रोकी हटाई राख्ने हुन्छ । फलस्वरूप त्यसको फल वा विपाकले अयाय दुःख, भवचक्र दुःखलाई पनि हटाई निर्मूल पारी दिन्छ । यसैलाई यस पुस्तकद्वारा बुझाई दिने प्रयास भइरहेको कुरालाई पाठक वृन्दहरूले प्रत्यक्ष अनुभव गर्न पाउनु हुनेछ ।

यो पुस्तक आज राष्ट्र भाषा नेपालीमा देखा पर्न सक्नु अनुवादकज्यूको धर्म र भाषाप्रतिको श्रद्धा र आस्थाको कारणले हो । आफ्नो शारीरिक स्थितिलाई परवाह नराखी काम सुम्पिने बित्तिकै सोचेभन्दा पनि शिघ्रताका साथ पूर्ण कर्तब्य परायणी भई काम सम्पन्न गरीदिनु भएको धेरै समय बितिसक्यो । बल्ल, अहिले वहाँको प्रयास सार्थक पार्न सकेकोले वहाँ प्रतिको आफ्नो कर्तव्य पूरा भएको ठान्दै छु । यस कार्यको लागि वहाँलाई जति साधुवाद दिए पनि कमनै हुनेछ । जेहोस् यस पुण्यको प्रभावले वहाँको जीवन सुखमय हुनुको साथै सम्पूर्ण दुःखको अन्त्य, शान्ति स्वस्तियुक्त निर्वाण प्राप्तिको कारण पनि बनोस् ।

यस पुस्तक प्रकाशनार्थ प्रकाशकको व्यवस्था गर्न, प्रुफ पढ्नु अन्य आवश्यक सहयोग दिनुमा सतत् प्रयत्नशील बहिनी उत्पलवर्णाप्रति र बेला बेलामा आफ्ना अमूल्य समय दिई प्रुफ संशोधनमा सहयोगको हात बढाउने शिष्यहरु भिक्षु बोधिज्ञान भिक्षु निग्रोधहरु प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न आफ्नो कर्तब्य ठान्दछु ।

पुस्तक प्रकाशनमा प्रेस परिवारहरूको सहृदय सहयोग विना चिटिक्क पारेर समय मै प्रकाशनमा आउन सक्ने सम्भव छैन । त्यसको लागि प्रेसका प्रमुखहरु सहित यस कार्यमा संलग्न सबै परिवारहरूद्वारा थुप्रै सहयोग र सहानुभूति प्रदान भएका छन् । त्यकारण सबै प्रति प्रति धन्यवाद र साधुवाद दिए पनि नपुग नै रहने छ । वहाँहरूप्रति अत्यन्त आभारी छु ।

अन्तमा सबै श्रद्धालु महानुभावहरूको सहयोग, अनुदान, योगदान सहानुभूतिद्वारा प्रकाशनमा आएको यस पुस्तकको सही अध्ययन, चिन्तन मनन एवं अनुशीलन परिशीलनद्वारा अकुशल हटाई कुशल बृद्धि गरी विपश्यना ज्ञानको प्रकाशले प्रज्वलित मार्गज्ञान फलज्ञानको ज्योतिपुञ्जमा रही दुःख विमुक्त निर्वाणको अनुभूति प्राप्त गर्न सकेमा सर्व अर्थ सिद्ध भएको सम्झन पाइने छ । अस्तु !

नेपालभाषामा अनुदित पुस्तकका प्रणेता -

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर
२०५५ कार्तिक ७ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

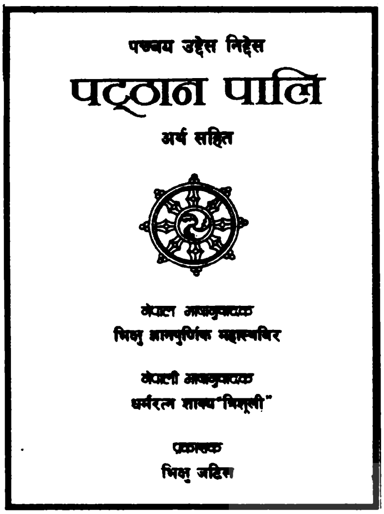

पट्ठान पाली

भूमिका

बौद्ध जगत्मा अभिधर्मको आफ्नै अस्तित्व छ, महत्व पनि । यद्यपि यो कुनै कुनै तर्कवादी विद्वान भनिनेहरूको निम्ति पछि पछिको दार्शनिक उपजको रूपमा आलोचनाको विषयवस्तु भैरहेको छ । यसमा हामी त्यति अल्भिनु पर्ने आवश्यकता छैन ।

जुन धर्मको मौलिक सार यो जगतमा अहिलेसम्म विद्यमान छ, त्यसको खास विवरण अभिधर्मले जुन ढंगले गरिराख्यो शायद त्यो अन्त पनि उपलब्ध हुन सक्छ भन्ने सम्भव छैन । यस्तो ज्ञानको दर्शन र दिग्दर्शन गर्न सक्ने ज्ञानको भण्डार अभिधर्मको उपज सम्यकसम्बुद्धको जस्तो मस्तिस्क विना अरूले गर्न सकिन्छ भन्नु सूर्यको अगाडि जुनकिरीको प्रशंसा गर्नु बाहेक अरु के हुनसक्छ !

तसर्थ बुद्धको उपदेशको यथार्थतालाई जस्ताको तस्तै दर्शाउने यो उपदेश सरल सजिलोसँग बुझ्नु भन्नु साधारण कुरा होइन । मात्र श्रुतमय र चिन्तामय ज्ञानले यो स्तरमा पुग्नु कपोल कल्पना मात्र हुन्छ । जति जति मानिसहरूमा भावनामय ज्ञान बृद्धि हुँदैजान्छ त्यति त्यति नै अभिधर्म उपदेश गहकिलो हुँदै जाने हुनाले बुद्ध वचन अनुसार यो "अतर्कावचार" विषय हो । दुर्दर्शनीय हो । दुर्बोध्य हो । शान्त हो । प्रणीत हो । गम्भीर हो । शूक्ष्म हो । अनुभवी पण्डित वेदनीय हो ।

यो उपदेश प्रादुर्भाव कहिले कसरी भयो भन्ने विषयमा संक्षिप्तमा विवरण दिन उपयुक्त सम्झन्छु ।

पट्ठान देशना प्रभावकारी छ भन्ने कुरालाई परिचर्चा गरी स्पष्ट रूपले दर्शाउनुको निम्ति–

१) शूक्ष्म प्रणीत भएर विशाल गम्भीर भैरहेको ।
२) प्रभावशाली देव ब्रह्माहरूले आदर गौरव राखेको उपदेश भैरहेको र
३) बुद्धशासन प्रतिष्ठित गराईराख्न प्रमुख गढ भैरहेको । यी तीन कारणलाई पृष्ठभूमी तुल्याई पालि, अर्थकथा, टीकाको आधारमा केही कुरा उल्लेख गर्न योग्य सम्झन्छु ।

१) शूक्ष्म प्रणीत विशाल गम्भीर देशनाः-

पट्ठान देशना शूक्ष्म प्रणीत विशाल गम्भीर देशना हो । साँच्चै हो, पट्ठान देशनामा जान्न र देख्न सजिलो नभएको दुष्कर भएको चित्त, चैतसिक, रूप , निर्वाण, स्कन्ध, आयतन, धातु, सत्य, हेतु, ध्यानाङ्ग, मार्गाङ्ग आदि परमार्थ धर्म देशना गरिराखेको हुनाले यो शूक्ष्म प्रणीत देशना हो ।

यसमा यी परमार्थ धर्महरूलाई परस्परमा कारण कार्यको रूपमा सम्बन्धित भएर अवस्थित भैरहेको उल्लेख गरी दर्शाईराखेको हुनाले यो गम्भीर हो ।

यी कारण कार्यको रूपमा सम्बन्धित भएर अवस्थित भैरहेको धर्महरूलाई कसरी कुन प्रकारले

Downloaded from http://dhamma.digital

अवस्थित भैरहेको छ भन्नेलाई आदि अन्त र अथाह रूपमा विभिन्न विधि नाना नय द्वारा स्पष्टिकरण दिएर देखाईराखेको हुनाले यो अथाह हो, विशाल हो ।

यसरी शुक्ष्म प्रणीत भएर गम्भीर र विशाल भएको उपदेश हुनाले यो देशमा प्रभावकारी भैरहेको हो । यो उद्धरण साँच्चैको भैरहेको कुरा उनी तथागतको जीवनी घटना एउटा अधिसारेर नमूनाको रूपमा प्रस्तुत गर्न चाहन्छु ।

उनी तथागत पञ्चमारलाई हटाएर अनुपम बुद्ध हुनु भैसकेपछि २२ औं दिनमा बोधिवृक्षको पश्चिमोत्तर तर्फ चौथौं सप्ताह भैरहेको रत्नाघर चैत्यमा विराजमान भै रहनुभयो । त्यसबेला नै सातवटा अभिधर्मको प्रत्यवेक्षण गर्नुभयो । क्रमशः वहाँले धम्मसंगणी , विभंग, धातुकथा, पुग्गलपञ्ञत्ति, कथावत्थु र यमकलाई क्रमशः परामर्श गर्नुभएको अवस्थामा विशेष अद्‌भूत घटना कुनै प्रकट भएन । परन्तु अन्तिम पट्ठानलाई परामर्श गर्नुभएको बेलामा भने वहाँको शरीरबाट छ :वर्ण रश्मि प्रादुर्भाव भएर दायाँ, बायाँ, तल, माथि, तेर्सो १० वटा दिशामा पनि अपरिमाण रूपले निर्बिघन् प्रभाशित भयो ।

यसरी छःवर्ण रश्मि अपरिमाण रूपले आदि अन्त नहुने गरी उत्पन्न भएर प्रभाशित भएको उनी तथागतको अनन्त भाग्य प्रादुर्भाव भएको नै भयो । अनन्त भाग्य उत्पन्न भएको कारण आदि अन्त नहुनेगरी जान्न देख्न सकिने सर्वज्ञता ज्ञानले शूक्ष्म प्रणीत अपरिमाण विशाल भएको अनन्त नय समन्त पट्ठान आरम्मण गर्न पाएकोले प्रसन्न प्रफुल्लित हुनुभएकोले हो ।

सर्वज्ञता ज्ञान प्रसन्न र प्रफुल्लित भएको अवस्थामा ज्ञानको साथ साथै सम्प्रयुक्त चित्त चैतसिक धर्महरु पनि प्रसन्न प्रफुल्लित भयो । सर्वज्ञता ज्ञानसँग नै सम्प्रयुत्त चित्त चैतसिक धर्मको आधार हृदयवस्तु भनिएको मुटुको रक्त संचालन पनि प्रसन्न र प्रज्वलित भएर आयो । हृदयवस्तु रक्ततन्तुसँग सम्बन्धित भएको मासु, रगत, हाड , छाला, नसा पाँच इन्द्रिय अरु अरु चित्तज, कर्मज, आहारज, ऋतुज रूपधर्महरु रश्मि चम्केर अनन्त चक्रवालमा अपरिमाण रूपले द्रुतगतिले फैलिएर गयो ।

यहाँ सर्वज्ञता ज्ञानले अन्य धर्मलाई परामर्शन गर्नुभएको अवस्थामा सम्म कुनै विशेषता थिएन, परन्तु जब पट्ठानलाई परामर्श गर्नुभयो तब मात्र विशेष रूपले छःवर्ण रश्मि प्रादुर्भाव भएको पट्ठान देशना प्रभावाकारी भएकोले नै भयो ।

अरहन्त बनाउन सकिने पट्ठानः-

उर्बरा शक्ति बढी भएको भूमीमा बीज अनुसार फूल बृक्ष फलफूल राम्रो हुने र वृद्धि हुने जस्तै पट्ठान आरम्मणमा पुगेर प्रकृति ज्ञान प्रज्ञा श्रद्धा चेतनाले फल दिने महान र पवित्र हुने कुरालाई महागतिगमिय तिष्यदत्त स्थविरको नमूनाद्वारा स्पष्ट गराउँछु - लंकाद्वीप निवासी महागतिगमिय तिष्यदत्त स्थविर महाबोधि दर्शन गर्न कामनाले लंकाद्वीपबाट जम्बुद्वीपमा जहाजबाट आइरहनु भएको थियो ।

समुद्रपार गर्दागर्दै वारपार नदेखिने ठूला साना पानीको तरङ्ग उथल पुथल हुनेगरी छालको रूपमा यताबाट उता उताबाट यता पानीको फोहोराझैं बनी चलायमान भैरहेको अवस्थामा "यो समुद्रको फाँटमा भएको पानीको तरङ्ग नै विशाल हुन्छ कि पट्ठान देशनामा भएको विभिन्न नय नै धेरै विशाल र व्यापक हुन्छ" भनी विचार गर्नु भएको बेलामा "समुद्रको फाँट तलतिर हेऱ्यो भने घन पृथ्वी, माथितिर अजटाकाशः दायाँ

Downloaded from http://dhamma.digital

बायाँ अरुतिर चक्रवालको पर्खालले गर्दा परिमाण भएको भयो । पट्ठान देशना त विभिन्न नयहरु संमिश्रण भएर अन्त नै नदेखिने गरी अति नै विस्तृत र व्यापक भएको रहेछ" भनी निश्चित रूपले जानी देखी सकेपछि पट्ठान देशनामा श्रद्धा र विश्वास उत्पन्न भएर आयो ।

त्यसरी श्रद्धा र विश्वास उत्पन्न भएर आएको बखतमा हर्षित हुने सौमनस्य, मनपर्दो हुने प्रीति, रमाउने प्रमुदितता एकपछि अर्को खपाखप् उत्पन्न भएर आई सोही धर्मलाई आधार गरी विपश्यना ज्ञान बृद्धि गरी एउटै आसनमा क्लेश क्षय भई अरहन्त हुनुभयो ।

यस घटनामा अरहन्त भएको फल अपरिमित भएको महान फल हो । यसरी महत्फल प्राप्त भएको शूक्ष्म गम्भीर विशाल प्रणीत भएको पट्ठान देशनामा भएको चेतना श्रद्धा धर्मको कारणले नै हो ।

२) प्रभावशाली देव ब्रह्माहरूको गौरवनीय धर्मः-

भगवान बुद्धले सातौं वर्षावास गर्नुहुने आषाढ पूर्णिमाको दिन श्रावस्तीको आसपासमा कण्डम्ब आँपको रूखमुनि पाल्नुभई तीर्थकरहरूलाई दमन गर्नुको निम्ति पानी र आगो एकेक जोडा छोड्ने यमक प्रातिहार्य देखाउनु भयो ।

त्यसपछि उनी श्रमण ब्राह्मण गृहस्थ सबैले दर्शन गर्दा गर्दै नै त्रायत्रिंश देवलोकमा तीन पाइला चालेर देवराज इन्द्र बस्ने पारिजात वृक्षमूलमा बिछ्याराखेको पण्डुकम्बल शीलासनमा पलेटिमारेर बस्नुभई आमा बनेर आएका देवपुत्र प्रमुख दश हजार चक्रवालबाट समागम जुन आएका देव ब्रह्माहरूलाई अभिधर्म देशना ब्याख्यान गर्नु भएको हो ।

वर्षा तीन महिनासम्म अभिधर्म देशना ब्याख्यागर्नुभै आश्वीन पूर्णिमाको दिन अभिधर्म देशनाको अन्तिम भैरहेको पट्ठान देशनाको अन्तमा दशहजार चक्रवालबाट समागम हुन आएका ८०,००,००,००० (असि करोड) देव ब्रह्माहरूले धर्म जानेर मुक्ति लाभ गरे ।

धर्म जानेर मुक्ति लाभगर्ने भनेको विशिष्ठ धर्मलाई जानेर अरहन्त भएका भन्ने अभिप्राय हो सामान्य धर्मलाई जानेर कल्याण पृथग्जन भएका , श्रोतापन्न भएका, सकृदागामी भएका, अनागामी भएका, तल तलका मार्ग फल प्राप्त भएका देव ब्रह्माहरूको गिन्ति नै थिएन ।

अवश्य पनि हो । अपदान अर्थकथामाः-

पहिले पहिलेका तथागतहरूको परम्परा र आचार गोचर अनुसार त्रायत्रिंश देवलोकमा पाल्नुभई वर्षावास बस्नुभई वर्षा तीन महिना अटूट अविरल अभिधर्म देशना गर्नुभई मातृ देवपुत्र प्रमुख धेरै नै देव ब्रह्माहरूलाई श्रोतापन्न मार्ग प्राप्त गराउनुभई पाल्नु भएको छ भनी उल्लेख गरिराखेका छन् ।

यसरी धम्मपद अर्थकथामा अभिधर्म देशना सुन्न पाउँदा देव ब्रह्माहरु ८० करोड अरहन्त फलमा प्रतिष्ठित भएको देखाई अपदान अर्थकथामा मातृदेव प्रमुख धेरै नै देव ब्रह्माहरु श्रोतापत्ति मार्ग प्राप्त भएको देखाइराखेको हुनाले अभिधर्म देशना अरहन्त भएर अनगिन्ति रूपले श्रोतापन्न, सकृदागामी , अनागामी भएको कुरा स्पष्ट भएको छ ।

अभिधर्म सातवटा ग्रन्थ मध्ये अनन्त नयले सिंगारिएको पट्ठान देशना सुन्न पाउँदा विशिष्ट धर्म प्राप्त भएर गएका पट्ठान परिषद् देव ब्रह्माहरु अरु अरु उपदेश सुन्न पाएर विशिष्ट धर्म लाभ गरी आर्य भएका

Downloaded from http://dhamma.digital

देव ब्रह्माहरु भन्दा बढी हुन्छ भन्ने निसन्देह सिद्ध हुन आउँछ ।

यस प्रकारले दुष्परिणामलाई रोकेर सुपरिणामलाई प्राप्त गराउने कारणले गर्दा पट्ठान देशना प्रभावशाली छ भनी पहिलेदेखि लिएर आजसम्म पनि परम्परागत आस्था र विश्वास भैरहेको छ ।

३) बुद्धशासन स्थितिको निम्ति प्रमुख गढः-

विश्वमा एक देशको सुरक्षाको निम्ति शत्रु क्षेत्रको नजिकै भएको आफ्नो देशको भित्र प्रमुख गढ (किल्ला) एउटा जहिले पनि निर्माण गरिराख्ने हुन्छ । प्रमुख गढ ध्वस्त भएर शत्रु सैन्यहरु देश भित्र पस्न सकियो भने मनले चाहेजस्तै उपद्रव मचाएर ध्वस्त नस्त पारी सम्पूर्ण देश अधिनमा गराउन सकिन्छ ।

पछि त्यसको शैन्यशक्ति बलियो तुल्याई फेरी प्रत्याक्रमण गरेर लिन सके पनि आफ्नो देश भित्र युद्धक्षेत्र तुल्याई धेरै धेरै नै हानी हुने गराईरहनुपर्ने हुन्छ ।

तसर्थ एउटा देशको सुरक्षा स्थिरगर्न प्रमुखगढ आवश्यक छ । यो कारणलाई जान्ने राष्ट्रप्रेमीहरूले प्रमुख गढ दृढ र शक्तिशाली तुल्याइराख्न अनुबल दिएर रक्षा गरिरहने हुन्छ ।

यो बुद्धशासनमा पट्ठान देशना प्रमुख अगुवा गढ हो । स्पष्टिकरणको निम्ति अलि विस्तृत गर्दछु—

तथागत शासन लोप हुने अवस्थाको शुरुआतमा कुन प्रकारले लोपहुन्छ भन्ने कुरा पाथिक वर्ग अर्थकथामा निम्न अनुसार देखाईराखेको छ— परियत्तिशासन, प्रतिपत्तिशासन र प्रतिबेधशासन भनिएका तीनवटा शासन मध्ये परियत्तिशासन पहिले लोप हुन्छ ।

परियत्तिशासनमा पनि सूत्र, विनय र अभिधर्मपिटक भनिएका तीनथरी मध्ये अभिधर्म पिटक पहिले लोप हुन्छ । धम्मसंगणी लादि ७ वटा ग्रन्थ मध्ये पनि पट्ठान ग्रन्थ पहिले लोप हुन्छ । त्यसपछि मात्र तलैदेखि क्रमशः ग्रन्थहरु लोप हुने हुन्छ । त्यसपछि सूत्र त्यसपछि विनय ग्रन्थ क्रमशः लोप हुन्छ । परियत्तिशासन लोप भैसकेपछि प्रतिपत्तिशासन र प्रतिबेधशासन दुईवटा लोप हुन्छ भनी उल्लेख गरिराखेका छन् ।

यी शासन लोप हुने बिधि क्रम देखाईराखेकोमा सबभन्दा शीर्षभागमा पट्ठान देशना देखि लोप हुने कुरालाई विशेष होश गर्नु उचित छ । यस्तो भयोभने पट्ठान देशना शासनिक क्षेत्रमा प्रमुख अगुवा भएर रहने भयो । शासन लोप नगराउनुको निम्ति पट्ठान देशना स्थिर र बृद्धि गराईराख्न सुरक्षा गरिराख्नु पर्‍यो । रेखदेख गरिराख्नु पर्ने भयो । अनुबल प्रदान गरिराख्नु पर्ने भयो ।

पट्ठान देशना लोप भयोभने अरु अरु उपदेश पनि लहरै नै लोप भएर जानेछ । त्यसकारण शासन स्थितिको निम्ति प्रमुख अगुवा गढ भैरहेको पट्ठान देशना स्थिर र अभिवृद्धि हुनुलाई सुरक्षा प्रदान गर्नु कार्य गर्दै लैजानु शासनप्रेमीहरूको कर्तव्य भयो ।

यसरी पट्ठान गम्भीर भएको कुरा संक्षिप्त रुपले उल्लेखगरेको छु । आशा छ पाठकवर्ग यो पुस्तक पढेर पट्ठानको केही महत्व बुझेर लाभान्वित हुनुहुनेछ ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन नयाँ बानेश्वर
फो.नं. ४४८२९८४

Downloaded from http://dhamma.digital

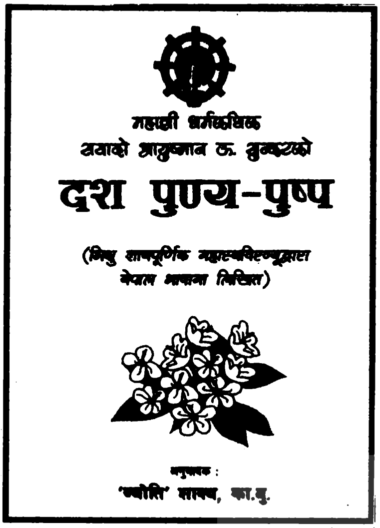

दश पुण्य-पुष्प

नेपालभाषानुवादकको केही कुरा

मानव मन अचम्मलाग्दो छ । एकैनाशले यो कहिले पनि रहँदैन । सदा परिवर्तन भइरहेको यसको स्वभाव हो । यो मन कहिले राम्रो छ, हिस्सि परेको, चित्तिक्क रहेको निर्मल, चमकदार, शोभायमान भएको, कहिलेकाहिँ राम्रो छैन, हिस्सि परेको हुँदैन, चित्तिक्क रहँदैन । बिसिद्धि हुन्छ, अनुहार बिग्रेको, शोभाहीन, चमक रहित । यसो हुनु अरु अरु कारणले होइन । जब भएको रूपमा सहि ढंगले तथ्य रूपमा विचार उब्जन्छ तब यो सर्वांग रूपले निर्मल, परिशुद्ध चम्केको हुन्छ । तर उल्टो रूपमा बेढंगले नमिल्दो किसिमले जब विचार उब्जन्छ, तब त्यसको स्वरूप नै फरक हुँदछ । तसर्थ यो मनलाई ठीक ठाउँ राम्रो ठाउँ उचित ठाउँमा लगाउन बडो होस् गर्नु पर्छ राख्नु पर्छ । जागरूक भएर बस्न सक्नु पर्दछ । यही कुरालाई राम्ररी सम्झाउन बुझाउन यो पुस्तक "दश पुण्य-पुष्प" हाम्रो सामू आइराखेको छ । मगमग वास आउने, राम्रो, शोभा युक्त चित्तिक्क र हिस्सि परेको भित्रै भित्रबाट फलिफूलि रहेको यो दश पुष्प हो । यो हृदयलाई सफा पार्ने फूल हो । मति र गति स्वच्छ पार्ने फूल हो ।

यसको मूल लेखक म्यान्मारको महाशी सासना यैता (ध्यानकेन्द्र) को एकजना गौरवनीय ध्यानगुरु नायक सयादो ऊ सुन्दर महास्थविर हो । वहाँ नेपाल पनि दुइ तीन चोटि आइसक्नु भएको थियो । त्यस उसले वहाँ नेपाली बौद्धहरूसित राम्ररी नै सुपरिचित व्यक्ति हुनु हुन्थ्यो ।

तर यो संसार आफूले चिताए जस्तो छैन । आज देखा परेको व्यक्ति भोलि देखा नपर्ने, त्यस्तै आज नदेखिएको व्यक्ति पनि तुरन्त देखा पर्न आउने यो संसारको रीत । हुने नहुने नहुने हुने अन्तरद्वन्दमा परी परिवर्तन भइरहनु यसको स्वभाव हो । यो स्वभावबाट कोही पनि मुक्त हुँदैन । देउता सेउता चाहे जो सुकै होस् सबै नै यसैको भित्र परी भूमरी जस्तै घुमिरहन्छ रहन्छ । सयादो ऊ. सुन्दर नेपालबाट म्यान्मार फर्कनु भो । एक दुई महिना के बितेको थियो, वहाँ पनि यस संसारको भूमरिमा पर्नु भो । वहाँ यस संसारबाट लोप भएर जानु भो । कस्तो अचम्म लाग्दो छ यो ।

अहिले वहाँ यस संसारमा हुनुहुन्न । तै पनि वहाँको यश कीर्ति र वहाँले गरेर जानु भएका त्रियाकलापहरु यथावत् नै विद्यमान रहिरहेका छन । रहिरहने पनि छन् । त्यो त सिति मिति त्यसै हराएर जाने छैन । त्यसैले वहाँ तथागत सम्यकसम्बुद्ध "राम्ररी सुशोभित सुसज्जित राज-रथ जीर्ण भएर जाने जस्तै यो शरीर पनि जतिसुकै सुरक्षा गरिराखे तापनि जीर्ण भएर जान्छ , तर तथागतहरूको सत्य-धर्म जीर्ण हुदैँन ——" भनी उपमामय भाषामा हामीलाई कोट्याएर भन्नु हुँदै ब्युँझाएर जानु भएको छ । हामी भने त्यसरी सजिलैसित ब्युझिने खालको होइनौं रहेछ । यो त हाम्रो दुर्भाग्यको चिनो नै त होला नि !

Downloaded from http://dhamma.digital

वहाँ सयादोले यो पुस्तक जस्तै अन्य थुप्रै पुस्तकहरु लेखेर जानु भएको थियो । ती पुस्तकहरु अति नै जनप्रिय भएका थिए । ती मध्येको पुस्तक तपाईहरु समक्ष प्रस्तुत हुँदैछ । यसमा मलाई खुसी लागेको छ । यही वहाँ सयादोप्रतिको मेरो आफ्नो श्रद्धाञ्जली भन्नु पऱ्यो । अन्यथा वहाँप्रति आफ्नो कृतज्ञता प्रकट गर्ने बाटो पनि त अहिले केही रहने भएन नि ।

यो पुस्तक पढी पाठक वृन्दहरुले आ आफ्नो जीवनहरुमा सुगन्धयुक्त सुन्दर दश पुष्पको सुगन्ध बास लिन सकून् ती पुष्पहरु लगाई सिंगारि भित्र बाहिर दुबै क्षेत्रतिर सुन्दर पार्न सकून । यस जीवन, त्यस्तै यस पछिको भविष्य जीवनलाई पनि सार्थक तुल्याउन सकून् । अस्तु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर

२०५६ कार्तिक ९गते मंगलबार

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

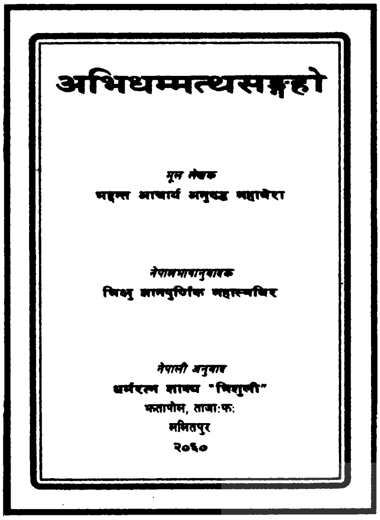

अभिधम्मत्थसंगहो

दुई शब्द

भगवान् गौतम बुद्धको चार असंख्य र एक लाख कल्पसम्म दानादि ३० पारमिता पूरा गर्नुभएको थियो महासत्व बोधिसत्वको रूपमा रही ।

२६२५ वर्ष अघि राजकुमार सिद्धार्थ गौतमको रूपमा बैशाख पूर्णिमाको पवित्र दिनमा नेपाल अधिराज्यको पश्चिमी क्षेत्र लुम्बिनीको शालोद्यानमा जन्मनुभएको थियो वहाँ । २९ वर्षसम्म भौतिक सुख शयलमा डुब्की लगाई संसारको भयावह स्थितिलाई महसूस गरी त्यसबाट मुक्ति पाउन राजपात वैभव सुख शयल जम्मैलाई तिलाञ्जली दिई गृहत्याग गरेर किंकुशलगवेषी भई ६ वर्षको समय प्रचलित धर्म नामक धर्मको परीक्षणमा डुबी बाँच्नै सक्तैन कि क्या हो भन्नुपर्ने अवस्था सम्मन् असह्य कष्ट र पीडा सही दुष्कर चर्यामा तल्लीन हुनुभएको थियो ।

तत्पश्चात् स्वानुभूतिले नै दुष्करचर्याको निस्सारता र निरर्थकतालाई अभ्यन्तर देखि नै प्रत्यक्षीकरण गरिसकेपछि त्यसलाई पूर्णतः त्याग गरी मध्यम मार्ग नामक शील, समाधि र प्रज्ञाको मार्ग अपनाइ ३५ वर्षको उमेरमा अविद्यालाई क्षत विक्षत पारी विद्या उत्पादन गरेर अरहत मार्गज्ञानद्वारा जे जति नराम्रा विकार नराम्रा कुप्रबृत्तिहरू छन् ती जम्मैलाई सखाप पारी निर्मूल रूपमा उच्छेदन गरेर सर्वज्ञता ज्ञान सहित सम्यक्सम्ब्द्धत्व हासिल गर्नुभएको थियो । आफुमा लाभ भएको आफैले आविष्कार गरी फेला पार्नुभएको विमुक्ति सुखको अनुभव गर्दै पुनराबृत्तिको रूपमा अनुलोम प्रतिलोम, निरीक्षण परीक्षण, संश्लेषण, विभाजन परिचालन, अनुशीलन परिशीलन, अनुमार्जन परिमार्जन गरी बोधिवृक्ष देखि लिएर वरीपरीका स्थलहरूमा एक एक सप्ताह गरी ७ सप्ताह विताई सुखको प्रत्यक्षानुभूति गर्नुभएको थियो । धर्म गम्भीरताको मर्म बुझिलिनु भएको थियो ।

त्यसै सिलसिलामा चौथो सप्ताह वहाँले रत्नाघर चैत्यमा बिताउनु भएको थियो । त्यही त्यो ठाउँ भनिन्छ जुन ठाउँमा बसेर वहाँले गम्भीरतिगम्भीर अभिधर्म सम्बन्धी परमार्थ दर्शनको चिन्तन मनन गर्नभएको थियो र भनिन्छ, त्यही अवस्थामा नै वहाँको शरीरबाट नील, पीत, लोहित, अवदात, मञ्जिट्ठ, पभस्सर (प्रभास्वर) ६ वर्ण रश्मि प्रज्वलित भएको थियो । यसै अवस्था देखि नै अभिधर्म प्रत्यक्षीकरण तथागतको मानस पटलमा भइसकेको थियो, जसलाई मानसिक देशना भनी भन्दछ ।

त्यसपछि सातौं वर्षावासको समयमा श्रावस्ती नगरको कण्डम्ब बृक्षमूलमा तीर्थकर दमनार्थ यमक प्रातिहार्य प्रर्दशन पछि तीन पाइला चालेर त्रयत्रिंशत् देवलोकका देवब्रह्माहरूलाई वर्षावास ३ महिनासम्म लगातार निरन्तरता दिई अभिधर्मको देशना गर्नुभएको थियो भन्ने कुरा पिटक ग्रन्थहरूमा उल्लेखित छ ।

मानव शरीरलाई यापन गर्नको निमित्त निर्मित बुद्धद्वारा देशना क्रम चालु राख्न प्रबन्ध मिलाई वहाँ तथागत मनुष्य लोकमा अवतरण गर्नु भई भिक्षाटनादि दैनिक चर्या भएको उपदेशको सारांश आफ्नो दाहिने

Downloaded from http://dhamma.digital

हस्त शिष्य अग्रश्रावक आयुष्मान सारिपुत्र स्थविरलाई सुनाउनु हुन्थ्यो ।

वहाँ आयुष्मान सारिपुत्र स्थविरले फेरी आफ्ना ५०० शिष्यगणहरूलाई देशना गरी त्यस अभिधम देशना मनुष्य लोकमा पनि नातिविस्तृत नातिसंक्षिप्त रूपमा प्रतिष्ठापित गर्नुभएको थियो । यसरी अभिधर्म देशनाले पछि गएर अभिधर्म–पिटकको रूप लिनपुगेको थियो ।

धर्मस्कन्धको हिसाबले विनय–पिटक र सूत्र–पिटक गरी ४२ हजार धर्मस्कन्ध रहेको छ भने एउटै मात्र अभिधर्म–पिटकमा बाँकि ४२ हजार धर्मस्कन्ध समाहित भईरहेको छ । यदि अभिधर्म–पिटकलाई परसार्ने हो भने ८४ हजार धर्मस्कन्ध कथमपि पुरा हुन सक्नेछैन । तीनै पिटक विनय, सूत्र र अभिधर्म जोडेर मात्रै ८४ हजार हुन पुगेको हो ।

तसर्थ अभिधर्मको निदानमा कौशल्य अथवा दक्षता प्राप्तिको निमित्त निम्न प्रश्नोत्तर प्रति ध्यानाकर्षण गर्नु आवश्यकता देखिन्छ :–

प्रश्न : यो अभिधर्म के ले प्रभावित भइराखेको छ ?
उत्तर : बोधि प्रार्थना श्रद्धाले प्रभावित भइराखेको छ ।
प्रश्न : कहाँ परिपक्व भएको हो ?
उत्तर : ५५० जातकमा परिपक्व भएको हो ।
प्रश्न : कहाँ अधिगम भएको हो ?
उत्तर : बोधिवृक्ष मूलमा अधिगम भएको हो ।
प्रश्न : कहिले अधिगम भएको हो ?
उत्तर : वैशाख पूर्णिमाको दिनमा ।
प्रश्न : कसले अधिगम गरेको हो ?
उत्तर : सर्वज्ञ बुद्धले ।
प्रश्न : कहाँ निरिक्षण भएको हो ?
उत्तर : बोधिमण्डपमा ।
प्रश्न : कहाँ देशना गर्नुभएको हो ?
उत्तर : त्रयस्त्रिंशत् देवलोकमा ।
प्रश्न : कस्को निमित्त देशना गर्नुभएको हो ?
उत्तर : देवताहरूको निमित्त ।
प्रश्न : किन देशना गर्नुभएको हो ?
उत्तर : ४ ओघ (बाढीबाट) उत्तीर्ण गराउनको निमित्त ।
प्रश्न : क–कसले ग्रहण गरेका छन् ?
उत्तर : शैक्षहरू र पृथग्जनहरूले ।
प्रश्न : को को शिक्षित शिक्षा भएका हुन् ?
उत्तर : अरहन्त क्षीणाश्रवहरू ।
प्रश्न : क–कसले धारण गरेर लिने हुन् ?
उत्तर : ज–जसलाई आवश्यक पर्ने हुन्छ, तिनीहरूले धारण गरेर लिने हुन् ।

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रश्न : कसको वचन हो ?

उत्तर : भगवान अरहन्त सम्यक्सम्बुद्धको ।

प्रश्न : कसले प्रवाहित गरेका हुन ?

उत्तर : आचार्य परम्पराले प्रवाहित गरेका हुन् ।

प्रश्न : यो अभिधर्म ग्रन्थको हिसाबः–

उत्तर : (१) धम्मसङ्गणी (२) विभङ्ग (३) धातुकथा (४) पुग्गलपञ्ञत्ति (५) कथावत्थु (६) यमक र (७) पट्ठान भनी ७ ग्रन्थहरू छन् ।

ती मध्येमा (५) औ कथावत्थु ग्रन्थ सम्यक्सम्बुद्ध तथागतको महापरिनिर्वाणको २१८ वर्ष पछि मोग्गलिपुत्ततिस्स (मौदुगलिपुत्र तिष्य) स्थापित ग्रन्थ हो । त्यो पनि शास्ताले दिएरजानु भएको मातिका नयलाई आधार बनाई देशना गरिराख्नु भएको हुनाले मधुपिण्डिक सूत्रादि अन्य सूत्रहरू श्रावकभाषित नै भए पनि तथागतले समर्थन गरिराख्नु भएका सूत्रहरू भएकाले बुद्धभाषित रूपमै गनन गरिराखेको हो ।

अभिधर्म सात ग्रन्थको संक्षिप्त परिचय निम्नानुसार बुझ्नु पर्दछ :–

(१) धम्मसङ्गिणी–अभिधर्म-पिटकको पहिलो ग्रन्थ हो । यसमा परमार्थ-धर्मलाई बुझाउनको निमित्त ४ भागमा विभाजन गरिराखेको छ । (क) चित्त-विभाजन (ख) रूप-विभाजन (ग) निक्षेपराशी र (घ) अर्थोद्धार गरी । (क) चित्तविभाजनमा ८९ प्रकारका चित्तलाई भूमि जाति आदि रूपमा विभाजन गरी दर्शाइएको छ । (ख) रूपविभाजनमा एक प्रकारको रूप दुई प्रकारको रूप आदि गरी मातिका अगाडि सारी विस्तृत रूपले विभाजन गरी दर्शाइको छ । (ग) त्यस पछि मूल, स्कन्ध, द्वार, भूमि, अर्थ, धर्म, नाम, लिंग, आदि गरी निक्षेप राशीको प्रदर्शन पछि (घ) अन्त्यमा त्रिपिटक बुद्धवचनको अर्थोद्धार प्रकाश पार्दै गम्भीर शूक्ष्म बुद्ध देशना अगाडि सारेको छ ।

(२) दोश्रो विभङ्ग प्रकरणमा स्कन्ध, आयतन, धातु, सत्य, इन्द्रियो आदि १८ प्रकारका विभङ्गहरूलाई उल्लेख गरी परमार्थ धर्मलाई विभाजन गरी दर्शाइएको छ ।

(३) धातुकथा– मा संग्रह असंग्रह आदि रूपमा धर्मलाई १४ प्रकारले विभक्त पारिराखेको छ ।

(४) पुग्गलपञ्ञत्ति - मा स्कन्ध, प्रज्ञाप्ति गरी ६ प्रकारले विभक्त गरी धर्महरूलाई बुझाइराखेको छ ।

(५) कथावत्थु - मा स्व-पक्षिय ५०० सूत्रहरू र परपक्षिय ५०० सूत्रहरू यसरी १००० सूत्रहरू समावेश गरी विभाजन गरिराखेको छ । प्रश्नोत्तरको रूपमा अगाडी बढिरहेको यो ग्रन्थ हो ।

(६) यमक - मा मूलयमक, स्कन्ध, आयतन, धातु, सत्य,संस्कार -यमक आदि गरी १० यमक छुट्याएर दर्शाइएको छ ।

(७) अन्तिम पट्ठान ग्रन्थ हो । यो पुस्तकको दृष्टिले एक भागमा ४०० पेज भन्दा बढी पेज भएका ५ भागमा विभाजित ग्रन्थ हो । हेतु-प्रत्यय, आलम्बन-प्रत्यय आदि २४ प्रत्यय धर्मको रूपमा सर्वप्रथम विभाजन गरी त्यस पछि २२ त्रिक, १०० दुकलाई आधार बनाई तिकपट्ठान , दुकपट्ठान, दुकतिकपट्ठान, तिकदुकपट्ठान, तिकतिक पट्ठान, दुकदुक पट्ठान, भनी ६ भागमा विभेद गरी एक एकमा फेरी अनुलोम, पच्चनीय, अनुलोमपच्चनीय, पच्चीयानुलोम गरी ४ भागमा समावेश गरेर ६ अनुलोम पट्ठान, ६ पटिलोम पट्ठान, ६

Downloaded from http://dhamma.digital

अनुलोमपच्चनीय पट्ठान, ६ पचनीयानुलोम पट्ठान गरी यसरी जम्मा २४ पट्ठानहरू प्रदर्शन भइरहेको छ । धर्मको हिसाबले यो अति नै शूक्ष्म र गम्भीर ग्रन्थ हो ।

वास्तवमा अभिधर्मको परिचय दिनु सजिलो छैन । अभिधर्म साधारण जनले बुझ्ने खालको व्यवहारिक प्रज्ञप्ति सत्यमा आधारित उपदेश होइन । पूर्णतः परमार्थ धर्म सम्बन्धी उपदेश हो । खालि सुन्नु मात्रले विचार मात्रले तर्कना र कल्पना मात्रले. बुझ्ने खालको उपदेश पनि यो होइन । साँच्चिकै विपश्यना भावना धर्ममा डुब्कि लगाई भावनामय ज्ञान परिपक्व भएमा मात्र बुझ्ने खालको यो उपदेश हो । अनुभूति र साक्षात्कारद्वारा प्रत्यक्ष दर्शन गरी लिन सकेमा मात्र अभिधर्म वास्तवमै बुद्धोपदेश रहेछ भनी स्वीकार गर्न सकिने हो । अन्यथा तर्क वितर्क वादविवादलाई नै गम्भीर दर्शन सक्फनेहरूको निमित्त अभिधर्म उपयोगी सिद्ध हुन सक्तैन । वनमा चरिरहने मृगले माणिक नै देखे पनि त्यो माणिक उसको लागि घाँस जति पनि मूल्यवान् हुन सक्तैन भने जस्तै नै हुन जान्छ । उपर्युक्त अभिधर्म पिटकको धम्मसङ्गणी आदि सात ग्रन्थ भित्र प्रवेश पाउन सजिलो पार्नको निमित्त आयुष्मान भद्दन्त अनुरूद्ध महास्थविरले सातैवटा ग्रन्थहरूको निचोड सार संग्रह गरी "अभिधम्मत्थसङ्गहो" - अभिधर्मार्थसंग्रह" नामले एकदम सानो कान्छो औंला जस्तो ग्रन्थको प्रतिपादन गरेर जानु भयो ।

विश्वभरमा आज यस ग्रन्थले अभिधर्म अध्ययनको क्षेत्रमा यस्तो स्थान ओगटिसकेको छ कि सर्वप्रथम उस ग्रन्थ को अध्ययनले साँचो प्रयोग गरी ताला खोले जस्तो खोल्नु बिना अभिधर्मको खास अध्ययन असम्भव प्रायः भइसकेको छ । यस ग्रन्थमा जतिका टीका अनुटिका, मधु गण्ठी आदिहरूका रचनाहरू अरू कुनै अन्य ग्रन्थमा पनि भएको पाइन्न भन्नु अत्युक्ति न होला जस्तो लाग्छ ।

वस्तुतः त्यस्तो महत्वपूर्ण ग्रन्थको आज नेपाल भाषामा भाषान्तरण भइसके जस्तै श्री धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली" को महति श्रद्धाले र अथक प्रयासले अस्वस्थ रहेर पनि नेपाली भाषामा भावानुवादको रूपमा भाषान्तरण गरी सद्धर्म प्रेमी परमार्थ गवेषी पाटकहरू समक्ष प्रस्तुत हुन लागिरहेको छ यो एउटा नेपाली मात्रको निमित्त गौरव र शौभाग्यको कुरा बन्न पुगेको छ । तसर्थ वहाँप्रति हामी अति नै आभारी भइरहेका छौं । साथै वहाँ साधुवादको भागी पनि हुनु हुन्छ ।

अन्तमा वहाँ प्रति आफ्नो अन्तस्करण देखिको साधुवाद प्रकट गर्दै मेरो यो "दुई शब्द" यही टुंग्याउन चाहन्छु ।

साधु । साधु ।। साधु ।।।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्वशान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर
कान्तिपुर, नेपाल, २०६०

Downloaded from http://dhamma.digital

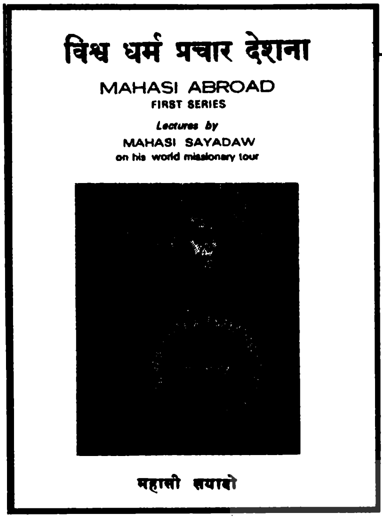

विश्व धर्म प्रचार देशना

प्रकाशकीय

बुद्ध धर्मया मूल खँ दान, शील व भावना खः । भावना धैगु चित्त एकाग्र याय्‌गु व चित्ते छु छु कल्पना वैच्वंगु खः उकियात चाय्‌का होश ततं भिगु मभिंगु छुते याना चित्त शुद्ध याय्‌गु अभ्यास नं खः । थुकथं अभ्यास याना यंकेगु यात हे विपस्सना ध्यान धाइ । न्ह्यागुं खँयात बांलाक ज्ञानया मिखां खंकेगु व थ्वीका काय्‌गुयात विपस्सना धाइ । थ्व खँ मथ्वीकं व अभ्यास मयाय्‌कं दुःख तनी मखु ।

बर्माया नांदंम्ह पूज्य महासी सायदो भन्ते नं बुद्धं कना बिज्या थें विपस्सना ध्याना अभ्यास जक याना बिज्यागु मखु आचरण नं बालाका थुगु बारे उपदेश नं याना बिज्याना वस्पोलं विश्वधर्म प्रचारया लागी युरोप देशेनं बिज्याना विपस्सना ध्याना प्रचार याना बिज्यात । उगु उपदेशत बर्मी व अंग्रेजी भासं छापे याना तःगु यात पूज्य ज्ञानपूर्णिक भन्ते नं नेवाः भासं अनुवाद याना बिज्यात ।

थुगु सफू छापे याय्‌त ग्राण्ड उल सेन्टर परिवार पाखें दिवंगत श्रीमती रत्नदेवी तुलाधर व मणिकधन तुलाधर पिनिगु पुण्य स्मृतिस चन्दा प्रदाना याना धर्मदान याना दिल । वय्‌कपिन्त थुगु पुण्यं भिंज्वीमा धका कामना याना । पूज्य महासी सयादो भन्ते नेपाः बिज्याना कना बिज्यागु विश्व धर्म प्रचार धर्म देशना निगूगु भाग न्हापा हे छापे ज्वी धुंकल । आः प्रथम भाग छिकपिनि ल्हाती थ्यना च्वन ।

वस्पोल महासी सायादो विदेशे यक्वं चाहिला बिज्यात, तथा धर्म प्रचार याना बिज्यात तर बौद्ध देशे बाहिक गनं नं नेपाले थें आपालं मनूतसें श्रद्धातया धर्मया खँ न्यंगु मदु धैगु खँ वसपोलं प्रकट याना बिज्यात । वसपोलं बर्मा लिहाँ बिज्यानालि धै बिज्यात हँ-"नेपाल हिन्दू राष्ट्र जूगुलि बौद्धत आपा दै मखु व धर्म प्रचार नं छुं मदु ज्वी धका मती तयागु ला अथे मखु खनि धैगु खँ मिखां खना । आपालं मनूते बुद्ध धर्म श्रद्धा दुगु खना" धै बिज्यात ।

थ्व सफू याकनं सिधय्‌के प्रुफ स्वेगुली व छापे याय् गुली तन मन बिया गुहाली याना ब्यूगुलि शाक्य प्रेसयात नं धन्यवाद दु ।

सफू अनुवाद याना बिज्याम्ह श्रद्धेय ज्ञानपूर्णिक भन्तेयात नं धन्यवाद मब्यूसॄ च्वने मफु ।

थौं तक दातापिनिगु सहयोगं धर्मकीर्ति प्रकाशनया थ्व ८० गूगु सफू पाठक पिनि ल्हाती थ्यंका बी फुगु आपालं लय्‌ताय् दुगु खँ खः । मेमेपिसं नं थुकथं धर्मदान याना दी धैगु आशा दु ।

अ. धम्मवती
अध्यक्ष-धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी, श्रीघ ,यें
३२ जेष्ठ २०३८

Downloaded from http://dhamma.digital

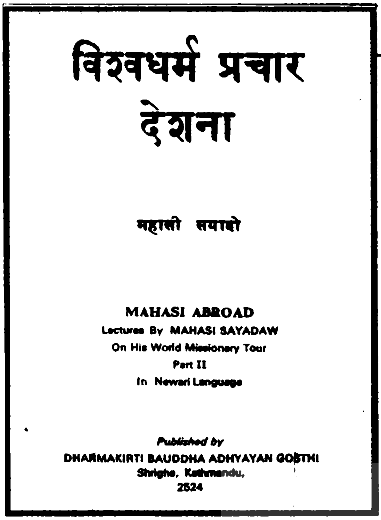
विश्वधर्म प्रचार
देशना

महासी सयादो

MAHASI ABROAD
Lectures By MAHASI SAYADAW
On His World Missionary Tour
Part II
In Newari Language

Published by
DHARMAKIRTI BAUDDHA ADHYAYAN GOSTHI
Shrigha, Kathmandu,
2524

विश्व धर्म प्रचार देशना

प्रकाशकीय

बर्माया नां दंम्ह (प्रख्यातम्ह) ध्यान गुरु अग्गमहापण्डित पूज्य उ. शोभन महासी सयादो नेपाले बिज्याके खंगु भाग्यया खँ खः । वसपोल नेपाले बिज्यागु लुम्बिनी विकास समितिया निमन्त्रणाय् खः ।

वसपोलं नेपाले बिज्याना उपदेश बिया बिज्याइगु खँत श्रद्धेय ज्ञानपूर्णिक भन्ते नं अनुवाद याना बर्मा छोया बिज्यागु प्रचारार्थ सफूया रूपे प्रकाशन यायगु मति तया थ्व बिश्व धर्म प्रचार सफू धर्मकीर्ति प्रकाशनया ७७ गूगु रूपे छापेयाय् खना लेतावो ।

वसपोलया उपदेशे अतिगम्भीर व ज्ञानं जागु खँ जक यक्व दु । ध्यानया अभ्यास दुपिसं जक थ्वीके फैगु खं खः ।

महासी सयादोयागु सफू छापेयाय्त श्रद्धा प्रकट याना ध्यबां सहयोग याना दीम्ह श्रीमति ज्ञानहेरा कंसाकार असं धालसिकोयात नं यक्व पुण्य लाय्मा धका भिंतुना दु ।

पूज्य महासी सयादोयागु उपदेशयात अनुवाद याना छापे याय्त सुअवसर चूलाका बिज्याम्ह भन्तेयात नं साधुवाद दु ।

प्रुफ स्वया बिज्याम्ह अश्वघोष भन्तेयात नं यक्व धन्यवाद दु ।

धम्मवती
अध्यक्ष धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
२७ माघ २०३७

Downloaded from http://dhamma.digital

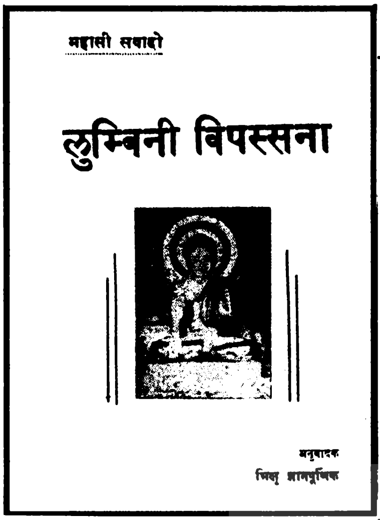

लुम्बिनी विपस्सना

छत्वाःचा खँ

प्राणीपिं मध्ये मनुष्य जन्म धैगु तःसकं उत्तमगु व दुर्लभगु चोला खः । मनू जुयाबले हे खः ततःधंगु ज्ञान प्राप्त यायेफैगु । ततःधंगु ज्ञान मध्ये उत्तमगु ज्ञान हे जन्म जरा ब्याधि मरणं मुक्त ज्वी फैगु, अन्तर्मुखी (थःगु चित्त परिशुद्ध ज्वीगु), चित्तयात म्हसीका बसेतय् फैगु विपश्यना ज्ञान खः । थ्व भवचक्रं मुक्त जुया धर्मचक्रे लाइगु ज्ञान खः धयां अपो खँ ज्वी मखु ।

थज्योगु उत्तमगु विपश्यना ज्ञान नेपाःमिपिन्त प्राप्त याकेया निम्तिं लुम्बिनी विकास समितिया अध्यक्ष श्री लोकदर्शन दाइ नं बर्मा बिज्यागु अवस्थाय् विपश्यना ज्ञानया छम्ह मुख्यम्ह गुरू, निर्वाणया मार्ग बुद्धं कनाबिज्याम्ह, बर्माया जनतां अपो माने याना तःथें सरकारं नं मान्यता बियातःम्ह ध्यानगुरू महासि सयादो महास्थविर भन्तेयात निमन्त्रणा याना नेपाले बिज्याका यैँ (काठमाडौं), यल, भौँत आदि थाय् थासे उपदेश बिया बिज्याका अनं लुम्बिनी बुद्ध जन्मस्थले न्हेन्हु (७) तक वसपोलं निर्वाणे वने फैगु अथवा वसपोलं कना बिज्याःथें आचरण यात धाःसा संसार दुःखं मुक्त ज्वी फैगु विपश्यना ध्यान अभ्यास नं याका उपदेश नं बिया बिज्यात । थ्व सफूया चन्दादाता जुया दीम्ह सुश्री सानुनानी लुम्बिनी भाया थ्व विपस्सना (विपश्यना) परमुखी मखु अन्तर्मुखी ज्वीगु अमृत रसपान छुं भचा सां नं याना भायालि थ्व विपश्यना ज्ञान रूपी अमृत रसपानयात मेपिन्सं नं अमृतपान याये फयेमा धैगु व दिवंगत अबुयागु नं गुण लुमंका थ्व सफू छापे यायेत माक्व चन्दा प्रदान यानागु जुल ।

थ्व सफू वसपोल महासी सयादो भन्ते नं लुम्बिनी न्हेन्हु तक ध्यान बिया बिज्याबले उपदेश बिया बिज्यागुयात पूज्य ज्ञानपूर्णिक भन्ते नं नेपाल भाषां अनुवाद याना बिज्यागु खः ।

थ्व सफू धर्मकीर्ति प्रकाशनया ७९ गूगु सफू खः । धर्मकीर्ति विहार पाखें श्रद्धावान्पिन्त ज्ञानया मिखा बी फैगु बुद्धया ज्ञान सफूत मनं तुनाथें छापे यायेफयाच्वंगु हे चन्दादातापिनि श्रद्धां याना खः । अथे हे पूज्य अश्वघोष भन्तेया पाखें अल्सि मचासे प्रेसे वनेगु व प्रुफ स्वयेगु आदि सहयोग दुगुलिं नं थ्व ज्या गतिशील वा न्ह्यज्याये फयाच्वंगु खः धयां अपो खँ ज्वी थें मताः । उकिं चन्दादाता सुश्री सानुनानी कंसाकार प्रमुख सफू बर्मी भाय्यात नेपाल भाषं हीका बिज्याःम्ह पूज्य ज्ञानपूर्णिक भन्तेया प्रति धर्मकीर्ति परिवार आपालं कृतज्ञ जुया ।

प्रुफ काःवयेगु व ब्यूवेगु याना छापे यायेगु ज्याय् सहयोग ब्यूगुलिं शाक्य प्रेसयात नं धन्यवाद दु ।

धम्मवती
अध्यक्ष - धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
२२ जेठ २०३८

Downloaded from http://dhamma.digital

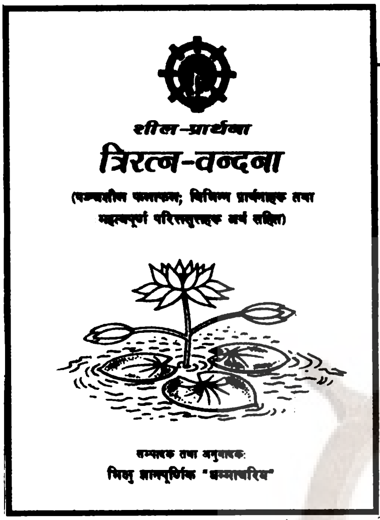

त्रिरत्न वन्दना

प्रकाशकीय

थुगु "त्रिरत्न-वन्दना" सफू स्वे बिया पिथनेगु मती तुना च्वनागु ताःहे दत । आःतिनि सकल थुकी सहयोगी र सहभागी जुया बिज्याःपिं बेतिमाया शाक्य, मानभवनः हेरादेवी शाक्य, बौद्धः, कान्छी शाक्य, प्रयाग पुखू व उपलक्ष्मी शाक्य (पन्त), लाजिम्पाट श्रद्धालुपिनिगु श्रद्धा-सुमनं थ्व ज्या पूवंके खन ।

थ्व ज्या पूवंकेत नमूना कथं ग्वाहाली धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली" यागु "परित्राण" नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाया पाठ्यसफू "परियत्ति-शिक्षा" प्रथम-भाग, अले नानीमैयाँ मानन्धर जुयागु "त्रिरत्न-वन्दना" लिसें मेमेगु छगू निगू सफूत खः । उकिं वस्पोलपिनि प्रति थुगु प्रकाशन समिति अति हे कृतज्ञ व आभारी जुयाच्वना ।

विशेषतः पूज्य भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरयागु सम्पादन लिसें प्रुफ संशोधन, अनुवादयागु मेहेनत व परिश्रम विना थ्व ज्या थुलि याउँक अःपुक अले याकनं पूवनीगु सम्भावना मदु । उकिं वस्पोलया प्रति न्ह्याक्क कृतज्ञता व साधुवाद देछाःसां गाःगु मखुत ।

थुकथं सकलसिगु सहयोग व सहानुभूति न्ह्यज्याका थुगु सफू मेहेनत तुका पिथनाथें तुं थुकिया पाखें आपलं श्रद्धालुपिन्त धर्म-चेतना थना पुण्य संचय यायेगुली तपं तया पुण्य बी फत धाःसां तःधंगु सार हे भाःपि दइगु जुल । सकलसिकें धर्म-चेतना ब्वलना च्वने फयेमाः । त्रिरत्नयागु आनुभाव व प्रभावं सकलसित सुख, शान्ति व आनन्द जुयेमाः ।

सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया सम्पादित, अनुदित सफू

(हनेबहःपिनिगु भूमिका व थःगु खँ मदुगु)

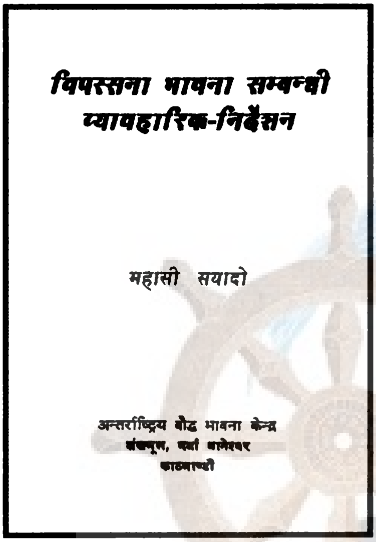

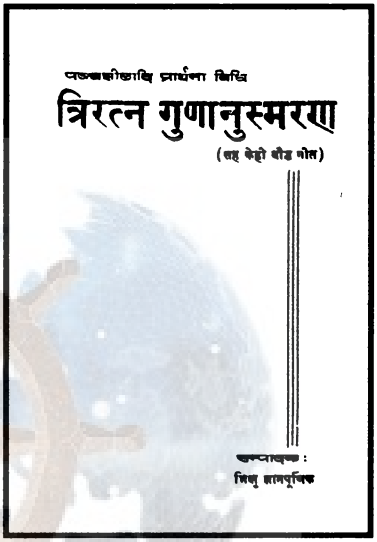

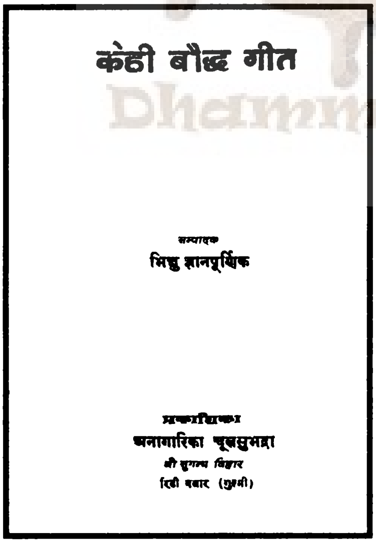

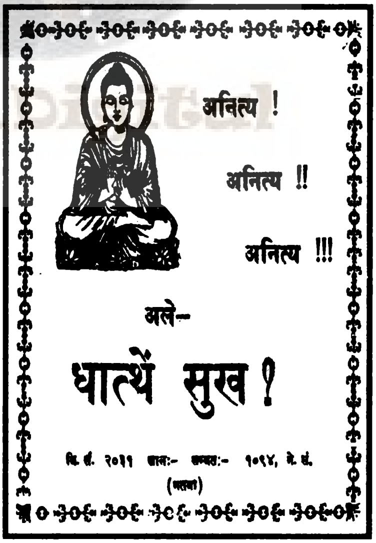

Downloaded from http://dhamma.digital

हनेबहःपि च्वमिपिनिगु सफूतिइ भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया बिचाः

Downloaded from http://dhamma.digital

Downloaded from http://dhamma.digital

खुद्दक पाठ

न्हापांगु खँ

बौद्ध वाङ्मय स्वंगः धकि (त्रिपिटक) दु । धकी भीसं विविध प्रकारया नस्वाः नस्वाः नस्वाःगु स्वाँ जायेकी । बौद्ध वाङ्मयया स्वंगः धकी नं पीन्यादँ तकं बुद्धं अटूट कथं कना बिज्यागु प्राणी मात्रयात नस्वाः बिया जीवन सुख समृद्धि याना बी फुगु उपदेश स्वाँ जायेका तःगु दु । व उगु धकी स्वाँ पुचः न्यापु दुः । दीघ, मज्झिम, संयुत्त, अंगुत्तर व खुद्दक निकाय । निकाय समूह (पुचः) या पर्यायवाची शब्द खः । न्हापांगु प्यंगू पुचःयात चीका ल्यं दुगु पति हाकःगु उपदेश अथवा धर्मस्कन्ध पुचःयात हे "खुद्दक-निकाय" धाःगु खः । थुकी सूत्र पिटकय् अन्तरगत भिंन्यागू अग व विनय अभिधर्म दुथ्याः । उपिं सूत्र पिटकय् दुथ्याःगु भिं न्यागू अंग खः -

"खुद्दक-पाठ, धम्मपद, उदान, इतिवुत्तक, सुत्त-निपात, विमान-वत्थु, पेत-वत्थु, थेर-थेरी-गाथा, ज़ातक, निद्देस, पटिसम्भिदा-मग्ग, अपदान, बुद्ध-वंश व चरियापिटक । थुकी "खुद्दक-पाठ न्हापांगु अंग खः, खुद्दक-निकायया चिकिचाधंगु अंश । गुगु पति पति हाकः कथं न्हिथं पठनी व पाठनीय जू ।

बुद्ध-धर्मय् प्रवेश जुइगु न्हापांगु त्वाथः त्रिशरण व पञ्चशील अले ब्रत रूपय् पालनीय अष्टशील थुकिंयागु आदि खः, गुकिं यागु आचरण व पालन बौद्ध उपासकत्व ग्रहण यायेगु जू वं ।

समाधि पक्षकथं कायगतासति (कायगता स्मृति) भावनाय् दुथ्याःगु स्वीनिगू कोट्ठास भावना वथें प्रज्ञा पक्षय् "एक नाम किं" आदी दुग्यंगु भिगू न्ह्यसः व लिसः ।

थनं लिपा "मंगल-सुत्त, रतन-सुत्त, मेत्त-सुत्त, तिरोकुट्ट-सुत्त व निधिकण्ड-सुत्तं" थाय् काःवइ ।

मंगल-सुत्तः गुकिं बाह्य जगतय् मान्यता दूगु दुस्य मदुगु काल्पनिक मंगलया अःखःगु धारणा जाःगु फ्वसा वये धुंकूगु दृष्टिकोणयात चीका धात्थें समाज सुधारयात मदयेकं मगाःगु विज्ञानया न्ह्योने छ्यों धःस्वाके फुगु बुद्धि व बिकेकयात पुष्टि याइगु वास्तविक कल्याण मार्गया निर्देश याः ।

रतन-सुत्तः गुकिं मानव जगतय् वइगु दुर्भिक्षादि अने तनेगु भय व विघ्न बाधायात विगत-राग, विगत-द्वेष व विगत मोहया विशुद्ध गुणं जाःगु त्रिरत्नया प्रभावं हटे यानाछ्वइ ।

मेत्त-सुत्तः नामं हे थुकिं भीगु नुगलय् मानव मात्र प्रति दया, प्रेम, सहिष्णुता व सद्भावना तयेगु लँपु क्यनीगु स्पष्ट जू । थ्व खः विश्व शान्तियात मदयेक मगाःगु बुद्धया अमूल्य सन्देश ।

तिरोकुट्ट-सुत्तः थःथःपिसं यानागु भिंगु ज्याया फल चक्कंगु नुगल इना बिया परयात अथवा थः परलोकगामी जुया वनेधुंकूपिं, थःथितिपिसं इना बीगु पुण्यया प्रतीक्षाय् च्वनीपिं ज्ञाति बन्धुपिन्त हित व उपकार यायेमा धइगु सेवाया सुभाव खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

अले अन्तिमय् वइ निधिकण्ड सुत्तः गुकिं भौतिक धन सम्पत्तिया धुकूया मू तःधंगु क्यना इह व परलोकया सुख समृद्धि प्राप्त जुइगु आदर्श पूर्ण विधि स्यनाब्यू ।

यद्यपि थ्व ग्रन्थ चिकिचाधं, तर थुकियागु सारगर्भित-उपदेशया मूल्य अनन्त व अपरिमित खः ।

थ्व सफू अनुवाद यायेगुली ल्हा तया बिज्याम्ह श्री धर्मरत्न शाक्य खः । अनुवाद गनं गनं शाब्दिक रूपय् जुयाच्वंगु दुसां अप्वः याना भावात्मक जू । गुकिं ब्वंमिपिन्त सूत्रया मूल अर्थ व अभिप्राय थुइकेत अःपुसे च्वका बी ।

थुकी दुथ्याःगु गुलिं गुलिं सूत्र (गथेः "मंगल-सुत्त, रतन-सुत्त, मेत्त) या मूल पालि सहित भावार्थ अनुवाद भी नेवाः भाषं पिहाँ मवनीगु मखु । पूज्य भन्ते अमृतानन्द महास्थविरया पाखें "पाठ्य-सूत्र" नामं पिहाँ वये धुंकूगु दु ।

थ्व सफू प्रकाशनय् माक्व ग्वाहाली त्रिशूलीया सुगतपुर विहारं ब्यूगु दु । थ्व सुगतपुर विहारया न्हापांगु सहयोगात्मक पलाः खः । गुकिया निंतिं सुगतपुर विहारयात धन्यवाद मब्यूसे भीपिं च्वने फइमखु ।

थथे हे भीगु जीवनय् मदयेकं मगाःगु मसीकुसें मज्यूगु न्हिथं लुमंका तदनुसार ज्याख्यले याये माःगु मानवया कर्तब्य पूवंकेगु ज्याभः देछायेगु ज्या जू वन धाःसा भीगु निंतिं लयता वयेके दइगु अवशर प्राप्त जुया वं मच्वनी धका गबले धाये फइ ।

अतएव श्री धर्मरत्न शाक्यया कुतलं व सुगतपुर विहारया सहयोगं बुद्ध धर्मया त्वाथलं निसें उन्नतिया शिखरय् थ्यंकं नस्वाः बी फुगु सूत्र-पिटक धकी दुने च्वंगु स्वाँ छफ्वः थौं भीगु न्ह्योने पालि व भावार्थ लिसें सौन्दर्य व सुगन्ध ब्यू वयाच्वंगु अहोभाग्ययया खँ खः ।

भी नेपाःया बुद्ध धर्म सम्बन्धी सफूया धुकुती न्हूगु स्वाँ छफ्वः थपय् याना मजाःगु धुकू जाय्कावं यंकेगु थ्व उम्ह उपासकया कुतः खः ।

थ्व हे नस्वाः स्वाँ थःथःपिनिगु ल्हाती घाना गतय् क्वखाया थःथःपिनिगु जीवनयात भःभःः मभः धायेका बिज्याये फत वा दीफत धाःसा उम्ह उपासकया कुतः सार्थक जू वनी धयागु जिं न्हापांगु सदिच्छा याना । अस्तु !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
श्री सुमंगल विहार
भाद्र शुक्ल दशमी २०२५

Downloaded from http://dhamma.digital

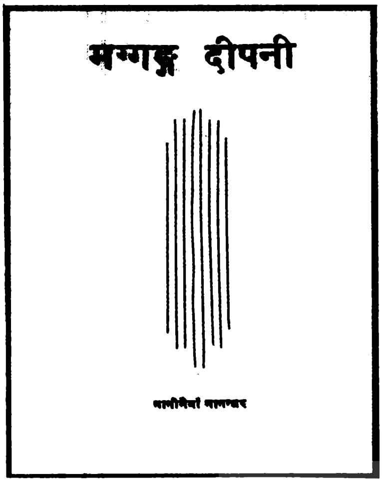

मग्गङ्ग दीपनी

भूमिका

सिद्धार्थ गौतम ३५ वर्षको उमेरमा बुद्ध भइसकेपछि उहाँको प्रथम धर्मोपदेश वाराणसीको ऋषिपतन मृगदावनमा पञ्च भद्रवर्गीयहरूको बीचमा भएको थियो । जुन उपदेश आज पनि **'धम्म चक्कप्पवत्तन-सुत्त'** को नामले प्रख्यात छ । र ४५ वर्ष सम्मको बुद्ध-वचनको आधार स्तम्भ यही नै रहेको कुरा बुद्ध-धर्मको अध्ययनबाट स्पष्ट झल्किन्छ ।

जहिलेसम्म आर्य अष्टांगिक-मार्ग र चतुरार्य सत्यको यथार्थ ज्ञान अववोध हुँदैन, तब सम्म बुद्ध-धर्मको सत्य दर्शन कसैमा हुन सक्तैन । संसारका अतिहरूलाई हटाई, पन्छाई पहिलो **मार्ग सम्यक्दृष्टि** साक्षात्कार नभएसम्म वास्तविक धर्मको अस्तित्व र महत्व थाहा पाउनु सजिलो कुरो होइन । **सम्यक्दृष्टिको** साक्षात्कारद्वारा नै मानिसमा रहेका विभिन्न प्रकारका संज्ञा,चित्त र दृष्टि जसता भ्रमहरु हट्न सक्ने हुन्छन् । ती भ्रमहरूका निवारणबाट मात्र निर्वाणको पहिलो श्रोतमा पुगी पतीतावस्थाबाट मानिस निःशंक रूपमा पार हुन सक्ने हुन्छन् ।

आर्य अष्टांगिक मार्गमा आध्यात्मिक जीवनको सबै पक्षहरु, जस्तै- **कर्तव्यपक्ष, मनपक्ष, ज्ञानपक्ष** समावेश छन् । आठ अङ्गहरूमा तीनको सम्बन्ध वचन, कर्म तथा जीविकासित छ र यसको विषयमा धेरै नियमहरु निकायहरु र विनय ग्रन्थहरूमा संकलित छन्, जसमा भिक्षुहरूको उचित आचरण र व्यवहारको विषयमा विस्तृत निर्देश दिराखेको छ । यस पछिका तीन अंगहरूमा त्यो विधि भनिएको छ, जस अनुसार साधकले योगिक साधनाद्वारा आफ्नो वृत्तिलाई संयम गरिन्छ, र उसको मन यसरी शान्त एवं निश्चिल हुन्छ कि सुख वा दुःखमा त्यो अलिकति पनि विचलित हुँदैन । शारीरिक र मानसिक अभ्यास पूर्ण भइसकेपछि साधक यसको निमित्त उपयुक्त हुन्छ कि उनले आफ्नो मनमा सांसारिक रागहरूबाट पूर्णःत मुक्त गरेर त्यसलाई चार आर्यसत्यको ज्ञान प्राप्त गर्ने तिर लगाँउछ र त्यसबाट **'सम्मादिट्ठि'** (सम्यक-दृष्टि) प्राप्त हुन जान्छ ।

मग्ग-संयुत्तमा अष्टांगिक मार्गलाई आध्यात्मिक पथ-प्रदर्शक (कल्याण मित्र) भनिएको छ कि बौद्ध योगी जसले जुनसुकै आध्यात्मिक लाभ प्राप्त गर्ने इच्छा गर्दछ, ती सबै यसबाट प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

यसको क्रमिक ब्याख्या यस पुस्तक ***'मग्गङ्ग-दीपनी'*** मा समुल्लेख भएको देखिन्छ । यसमा सर्वप्रथम संक्षिप्त रूपमा मार्ग-अङ्ग आठको पालि र अर्थ, त्यस पछि एक एक मार्ग-अङ्गको प्रकारान्तर पालि र अर्थ, अनि फेरी त्यसको पनि विभेद पालि अर्थ सहित दर्शाइ त्यसपछि पुनः एक एकको व्याख्यात्मक रूप दिइ प्रत्येक मार्ग–अङ्गलाई स्पष्ट रूपमा बुझाउने प्रयत्न गरिएको पाठक-वर्गले स्वतः बुझ्न् सकिन्छ । विशेष अर्थ र भाव बुझ्न् गाह्रो पर्ने ठाउँमा उपमान उपमेयको तुलनात्मक अधययन गराइ स्पष्ट पार्ने प्रयत्न पनि यस पुस्तकको विशेषता देखिन्छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

त्यस्तै अन्य उपमाहरू पनि गम्भीर भाव थाहा पाउन ठाउँ ठाउँमा प्रयोग गरिराखेकोले यसको उपयोगिताहरू झन बढेको छ ।

जुन धर्मको आधार लिंदा वा शरणमा पर्दा शरण परेका व्यक्तिहरूलाई अपाय-दुःख र भवचक्रको-दुःखको खाल्डोमा पतन हुने नगरी धारण गर्ने क्षमता रहनुको साथै धर्मको शरणमा नपर्ने व्यक्तिहरूले सामना गर्नुपर्ने वर्तमान सांसारिक दुःख पारलौकिक दुःखहरूबाट पनि सुरक्षा प्रदान गर्न सक्ने क्षमता रहेको हुन्छ, त्यस प्रकारको शरण प्रदायक धर्मलाई **'धारेती'ति धम्मो'** को रूपमा धर्म भनिन्छ ।

सांसारिक विषयमा र लोकोत्तर विषयमा धर्मानुकूल आचरण गर्ने, त्यस अनुकूल व्यवहार गर्ने, बोल्ने, विशिष्ट रूपमा धर्ममा संलग्न रहने व्यक्तिहरूलाई अपाय भयबाट मुक्त पारी शनैः शनैः परिपक्वता प्राप्त गरी आर्य(सत्पुरूष) हरुद्वारा अनुभव गरिने गुण-धर्मको शक्ति विशेषता मान्नु पर्दछ ।

अपाय विनाकारण पतन हुने होइन । आ-आफुले गरेको अधर्माचरणद्वारा नै पतन हुने हो । अतः अपायमा पतन हुनु भन्दा अपाय तिर घचेट्ने, पतन गराउने अकुशल धर्महरू नै अत्यधिक डर लाग्दा देखिन्छन् ।

जे भए पनि धर्मानुकूल आचरण गरी धर्मको शरणमा गई त्यसमा संलग्न रहने व्यक्तिहरूमा कुशल धर्म वृद्धि भइरहे जस्तै अकुशल धर्महरू स्वतः लुप्त भइरहने हुँदा अकुशल धर्महरूलाई कुशल धर्महरूले हटाई राखेका, रोकिराखेका हुन्छन् भनी भन्नु पर्दछ । कारण अकुशल धर्मको रोकावटबाट त्यसको फल अथवा विपाक **अपाय-दुःख, भवचक्र-दुःखलाई पनि हटाईएको हुन्छ ।**

चार अपाय भूमिमा अधर्माचरणको कारणले स्वभावतः नराम्रो परिणाम भोगिरहेका प्राणीहरू भए जस्तै मनुष्य दिव्य र ब्रम्हलोकमा पनि प्राकृतिक रूपमा नै शुभ परिणाम भोगिरहेका मनुष्य, देव र बह्माहरू परम्परागत क्रम अनुसार रहिरहने छ । अतएव धर्मको शरणमा पर्दा अथवा धर्मको सुव्यवस्थित ढंगले आचरण गर्दा त्यसमा शरण पर्ने वा आचरण गर्ने व्यक्तिलाई अपाय-भूमिमा पतन नहुने गरी धारण गर्ने, रक्षा गर्ने शक्ति विशेष धर्ममा रहिरहेको हुन्छ । त्यस्तै भवचक्र दुःखबाट उन्मुक्त हुने मौका प्रदान गरी शान्तिपद निर्वाणसम्म पुऱ्याउने क्षमता पनि त्यसमा हुन्छ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त नै हुनु पर्नेछ । यसले हामीमा आत्मविश्वासको भावना जगाई दिनुको साथै अरु कसैको भरमा पर्ने कुबानिलाई पनि हटाइदिन्छ र विकासको बाटोमा लम्कन ठूलो प्रेरणा र उत्साह पनि दिने गर्दछ । अनि फेरि आफ्नो सुकर्म (राम्रो कर्म) को यथार्थ परिणाम यस्तो हुँदोरहेछ भन्ने ज्ञानलाई समेत अववोध गराईदिन्छ ।

बच्नै नसक्ने लोक स्वभाव-धर्मको कारणले दुःख भोग्नु पर्ने अवस्था आएता पनि यदि उनी धर्मचारी भइरहेमा धर्मद्वारा उनी आश्वस्त भइरहने छ । अन्तिम रूपमा मरण भयसित सामना गर्नु परेतापनि 'ममा धर्म छँदै छ किन डराउनु पर्ने' भनी निर्भीक रूपमा मरण हुनु नै अर्को जन्मको निमित्त मरण-पुष्प पुष्पित हुनु हो । त्यसकारण रक्षा गर्न नसकिने लोक स्वभाव धर्म दुःखसित सामना गर्नु पर्ने बेलामा समेत आफूले आधार लिइराखेको किल्ला धर्म नै चित्तमा बलिरहेको आगो निभाउने शान्त पार्ने औषधि हो भनी विश्वास लिनु योग्य छ ।

कायिक (शरीर सम्बन्धी) आदि मानिसका तीन मुख्य क्रियाकलापहरू मध्ये शीलले **कायिक** र **वाचिक** क्रियालाई शुद्ध परिदिन्छ । यसबाट मानसिक क्रिया स्थिर पार्ने समाधिलाई उच्च स्तरमा पुऱ्याउन अनुबल प्राप्त हुन्छ । यसले आफ्नो मनस्थितिलाई चाँडै नै एकाग्रतामा ल्याई स्वच्छतामा थप अनुबल प्रदान गर्छ ।

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रज्ञास्तर माथि उचाल्न यसबाट सत्प्रेरणा प्राप्त हुन्छ । जसबाट प्रज्ञा स्वच्छ, शुद्ध एवं परिष्कृत भई सत्कायदृष्टि जस्ता आत्म दृष्टि निर्मूल पार्ने **सम्यक्-दृष्टि** स्थापना गर्ने अनमोल प्रकाश मिल्दछ र शान्त शीतल निर्वाणको साक्षात् अनुभूति प्रस्फुरित हुन जान्छ ।

तसर्थ संसारको दुर्गाणलाई अन्तस्तलदेखि हेरी साँच्चै निर्वाण-कामी भई निर्वाण-द्वारमा प्रवेश गर्न इच्छुक व्यक्तिले आदि मार्ग महान् द्वार समान भएको शीललाई खोलिकन मात्र आफूले चाहेको निर्वाण मार्गतिर सोझै पाइला चाल्न सक्ने कुरालाई स्मृतिपूर्वक हेर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

चाहे व्यवहारिक रुपमा होस् चाहे धार्मिक रुपमा शीलादि यथार्थ धर्मलाई आस्था तथा विश्वासपूर्वक हृदयदेखि प्रसन्नता ल्याई प्रत्यक्ष आचरण, धारण एवं पालन गरेको खण्डमा जुनसुकै व्यक्ति किन नहोस्, मार्ग, फल-ज्ञान प्राप्त गर्न नसके पनि आफू सत्पुरुष भए मुताविक मरण पछि अपरझट अपायमा पतन हुने अवसर नमिल्ने हुनाले धर्मले नै धर्मचारीलाई अपाय भयबाट रक्षा गरिराखेको सम्झनु पर्दछ ।

अपायमा पतन नभएपछि त शुद्ध स्वच्छ पवित्र भवगतिमा नै अघि सर्नु पर्ने भएकोले नै धर्मचारीलाई मनुष्य-लोक, दिव्यलोक तिर पुऱ्याएको भन्नु पर्ने हुन्छ । त्यसभन्दा पनि धर्म परिपक्वता प्राप्त भई साधारण मानिसको रुपबाट अलग्ग हुन सकेमा स्रोतापन्न, सकृदागामी भई अपाय संसारबाट पूर्णतः मुक्त हुनेछ । फेरि त्यसभन्दा पनि माथि उठ्न सकेमा अनागामी भई काम-संसारबाट बिल्कुल मुक्त हुनेछ । अझ बढी मात्रामा परिपक्वता आएमा त अरहन्त नै भई रुप, अरुप-संसारबाट पनि बिल्कुल मुक्त हुनेछ । यसरी नै सम्पूर्ण दुःखसित सम्पर्क नभएको यथार्थ सुख (निर्वाण) लाई साक्षात्कार गरिनेछ ।

यस तथ्यलाई विभिन्न प्रकरणद्वारा स्पष्ट पार्ने प्रयत्न यस पुस्तकको रहेको छ । यसको प्रमुख लेखक हुनु हुन्छ, बर्माका प्रसिद्ध महान् बौद्ध विद्वान् महास्थविर भिक्षु अग्गमहापण्डित लेडी सयादो । यस पुस्तकको अंग्रेजीमा पनि अनुवाद भइरहेको हुनाले यसैको माध्यमबाट आज नेपालीमा पनि रुपान्तर भएको पाठक वर्ग समक्ष प्रस्तुत छ । यो पुस्तक अंग्रेजी रुपान्तर मात्र नभई यसमा मूल बर्मीसित पनि सामञ्जय ल्याइएको छ । 'यस पुस्तकबाट पाठक-वर्गद्वारा सच्चा ज्ञान हासिल गर्न सकोस्' यही मेरो सदिच्छा छ ।

निब्बानस्स पच्चयो होतु ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
मणिमण्डप विहार, पटको, पाटन ।
२०३३, आश्विन ६ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

बुद्धकालीन श्रावक - चरित (भाग - ६)

(महाकश्यप-चरित)

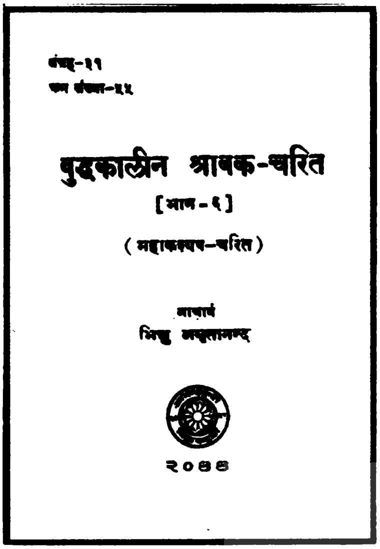

केही कुरा

यो संसारको इतिहास विचित्र घटनाहरूले छरिएको छ, भरिएको छ ओतप्रोत छ । यसको अनौठो श्रृंखला छ । कहिलेकाहिं यहाँ रक्ताम्य विडम्बनाको कोलाहल छ भने कहिलेकाहिं यहाँ शीतल सौरभ सुगन्ध अच्छादित शान्त स्वच्छ निर्मल स्तब्धता पनि छ । कहिलेकाही यहाँ हिंसा द्वेष क्रूरता र बर्बरताको पराकाष्ठा छ भने कहिलेकाहीं यहाँ अहिंसा मैत्री दया प्रेम र करूणाको भव्यता पनि छ । कहिलेकाहीं यहाँ राग, तृष्णा स्वार्थान्धताको कालो बादलले घेरिएको हुन्छ भने कहिलेकाहीं यहाँ विराग, निस्तृष्ण एवं अल्पेच्छताको स्वच्छ वातावरणले छर्लङ्ग पारिएको पनि हुँदो रहेछ । अतः यसको थात् लिन त्यतिको सजिलो नहुने रहेछ । युग, समय, परिस्थिति , संस्कार अनुरूप यसको रूपरेखा आवहवा भेषभूषा बदलिंदै जाने रहेछ । कसैको हातमा यो नित्य, शाश्वत, ध्रुव , अचल, स्थिररूपमा नरहने रहेछ । यी कुराहरु यस छैठौं श्रावक-चरित्रलाई केलाएर हेरेको खण्डमा स्पष्ट होला जस्तो आभास हामीलाई मिल्छ ।

एक समय तथागत प्रकाश पार्नु हुन्छ :
सब्भिरेव समासेथ, सब्भी कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्म मञ्ञाय, सब्ब दुक्खा पमुच्चती ति ।

अर्थात-"सन्त सत्पुरूषहरूको नै सत्संगत गर्नुपर्छः सन्त सत्पुरूषहरूसित नै मित्र सम्बन्ध जोड्नु पर्छः सन्त सत्पुरूषहरूको सद्धर्मलाई बुझ्दा सम्पूर्ण दुःखबाट प्रमुक्त हुन्छ ।"

यो बुद्ध-वचन अति महत्वपुर्ण छ, गम्भीर छ, गहन छ, गहकिलो छ, शूक्ष्म छ,सारगर्भित छ, प्रणीत छ, अमूल्य छ । यसलाई चरितार्थ पार्न यस संसारको यस दिशातिर दौडाउनु नितान्त आवश्यक देखिन्छ । यसैको खास अभावमा आजको संसार यत्रतत्र छिचलिएको छ । सही मार्गबाट चिप्लिएको छ । हिंसा, द्वेष , लोभ, लालच, माया, वंचना, मान, अतिमान, छल, प्रपंच , क्रुरता, वर्बरता, स्वार्थन्धता आदि आदिमा यो संसार अल्झिएको छ , घेरिएको छ, बेरिएको छ , गाँसिएको छ, टाँसिएको छ, बाँधिएको छ । प्रायशः स्वमुखापेक्षी स्वार्थ लोलुप हुँदै गइरहेको छ । फलस्वरूप परमानन्द परम सुख शान्ति चाहेर पनि त्यसबाट झन् झन् विमुख हुँदै गइराखेको छ, त्यो पाउन गाह्रो परिराखेको छ, पाउन सकेको छैन । यस किसिमको दुरावस्थालाई हटाउन यसलाई पन्छाउन तसर्थ सही मार्ग निदर्शन एवं प्रदर्शन अत्यावश्यक छ । त्यो विना सत्पुरूषले विना सन्त कल्याणमित्रले सम्भव छैन ।

हुन त आजको संसार बाह्य भौतिक दृष्टिले बढी बिकसित हुँदै छः उन्नत अवस्थामा पुग्दै छः वर्षेनी नयाँ नयाँ वैज्ञानिक आविष्कार चल्दै छ । अनौठा अनौठा उपभोग्य परिभोग्य चीज पदार्थहरु दिनहुँ उपभोग

Downloaded from http://dhamma.digital

एवं परिभोग गर्न पाइराखेका छन् । भौतिक सुखको पराकाष्ठको 'रूपमा उपभोग गरिने पञ्चकाम विषयहरु नयाँ नयाँ रूप लिंदै यो संसारमा रूमलिंदै छन् । त्यसैको उपलब्धिको निमित्त संसारका प्राणीहरु तँछाड मछाड गर्दैछन् संसरन गर्दै दगुर्दैछन । स्वाँ स्वाँ र फ्वाँ फ्वाँ गर्दैछन् । कसैमा कुनै किसिमको फुर्सद छैन, अवकास छैन, एकछिनको लागि स्वच्छ श्वास लिन र त्यसलाई विचार गर्न समय पुग्दैन , छैन पनि । ता पनि उनीहरूको जीवन सुव्यवस्थित छैन, सुसंगठित छैन, स्थिर छैन , झन् झन् अस्तव्यस्त र चुँडाचुँड बाँडाबाँड हुँदै गइरहेको छ । खास सुख शान्ति र चयनको कुनै पनि रूपरेखा र आभास उनीहरूले पाउन सकेका छैनन् । "टन्टा माथि टन्टा झन् झन् टन्टा" को उक्तिलाई उनीहरूले अगाडि बढाउँदै लगिराखेका छन् । यसको आदि अन्त कतै छैन, देखिदैन । यसैलाई महेच्छा र असंतुष्टिता नभने अरू के भनुँ ! यसबाट कुनै हालतमा पनि यो संसार स्थिरत्वमा पुग्न सक्तैन । शान्तमय वातावरण यहाँ छाउन सक्तैन ।

कालो बादलले छाएको यो संसारलाई ज्ञानको ज्योति दिन माकुराको जालो जस्तो जीवनबाट मुक्ति पाउन तसर्थ सन्त पुरूषहरूको जीवनादर्शको उच्चस्थ नमूना सच्चा आदर्शको रूपमा लिनु अवश्यमेव कल्याणकर हुनेछः लाभप्रद देखिनेछ ।

यस दिशामा हाम्रो निम्ति उपयुक्त साधन तपाइँको आफ्नै हातमा रहेको यस बुद्धकालीन छैठौ श्रावक-चरित्र हो भन्नुमा कतै त्रुटि होला जस्तो हामीलाई लाग्दैन । यस संग्रहको मुख्य पात्र प्रमुख तृतीय बुद्ध-श्रावक स्थविर महाकाश्यप हुनुहुन्छ । उहाँ सन्त सत्पुरूषको महान आदर्श आजको युगले सम्झन सकी जीवनमा भिजाउन सकेको खण्डमा केही मात्रामा भए पनि कार्यान्वित गर्न सकेमा भौतिक दृष्टिले मात्र नभई आध्यात्मिक दृष्टिले पनि यो संसार झलमलिने थियो होला कि ! तर अपशोच ! आजको यस दिशाबाट परामुखी हुँदै गइरहेको छ । परिणामतः आज यहाँ आडम्बर छ, बिडम्बना छ, हाहाकार छ । साँच्चैको अमनचैन छैन, आनन्द छैन, सुख छैन, शान्ति छैन । सबैले आ-आफ्नो मर्यादा भुलिसकेका छन् । सद्व्यवहार र सद्गुणलाई बिर्सिसकेका छन् ।

जे होस् , यसलाई पुनर्जीवन प्रदान गर्ने सुवर्ण अवसर अझ पनि यो संसारमा नभएको होइन । जुन दिशामा आजको संसार एकपक्षिय दृष्टि लिंदै दौडिरहेको छ त्यसमा मोड लिनु परिरहेको छ । यदि सही रूपमा सत्य मार्ग पहिल्याइकन अध्यात्म विकासवादलाई समेत समावेश गरी भौतिक र आध्यात्मिक क्षेत्रको बीच समन्वय स्थापना गर्न दुबैको एकनासले उन्नति र विकास गर्न सकिएको खण्डमा आजको जुन वातावरण र परिस्थितिले यो संसारमा छाएको छ त्यो सजिलैसित हटी घटी सच्चिदानन्दको वातावरण सृजना गर्नमा यसले ठूलो योगदान पुर्‍याउन सकिने छ भन्ने कुरा स्थविर महाकाश्यपको जीवन सम्बन्धी घटना दर्शाउदै यस चरित्रले स्पष्ट पार्न खोजेको छ ।

यस पुस्तकको अध्ययनबाट स्थविर महाकाश्यपमा सन्त सत्पुरूष एवं कल्याणमित्र गौरवनीय गुरू कहलाउने सम्पूर्ण प्रकारका गुणांगहरु निहित भएको राम्ररी फेला पार्न सकिन्छ । ती गुणहरु बुद्ध स्वयंले अंगुत्तरनिकायमा निम्नप्रकारले व्यक्त गर्नुभएको छ । जस्तै-

"भिक्षुहरु हो, सात धर्मगुणले युक्त भिक्षु मित्र हो । धपाएर लगारेर पठाएता पनि उसको सेवन गर्नु योग्य छ , भजन गर्नु उचित छ, उपासना गर्नु आवश्यक छ । कुन कुन सात गुणहरु ? जो प्रिय हुन्छ, मनाप हुन्छ, गरू हुन्छ, भावनीय छ, वक्ता छ, वचनक्षमी छ, गम्भीर कुरा गर्ने हुन्छ, अयोग्य स्थानमा लगाउने

Downloaded from http://dhamma.digital

हुँदैन । भिक्षुहरु हो, यी सात धर्मगुणहरूले युक्त भिक्षु मित्र होः धपाएर लगारेर पठाएता पनि उसको सेवन योग्य छ, भजन गर्नु उचित छ, उपासना गर्नु आवश्यक छ ।"

चरित्र शुद्धिताको कारण शील गुण धर्मले गर्दा स्थविर महाकश्यप देव मनुष्य ब्रह्मा सबैलाई प्यारो छ, प्रिय छ, गौरवनीय छः प्रायः सबैको मैत्री चित्तद्वारा उहाँ भावनीय छ । आफ्ना सहधर्मी ब्रह्मचारीहरूमा जहिले जहिले उहाँले केही अनुचित व्यवहार अयोग्य चरित्र नसुहाउँदो बानी व्यहोरा देख्नु हुन्छ, सहजै अनुकम्पापुर्ण दृष्टिले अववाद उपदेश दिनमा उहाँ कहिल्यै हिचकिचाउनु हुन्न, तुरून्तै सुधारको निमित्त भन्नु नै हुन्छ, जसले गर्दा उहाँ वक्ता गुणले सम्पन्न हुनुहुन्छ ।

अरूले सही तौरमा जब उहाँको आलोचना गरिन्छ , केही कुरा आरोपण गरिन्छ त्यसबेला त्यसप्रकारका वचनलाई विना प्रतिकार सहन गर्ने क्षमता उहाँमा मौजूद रहेको छ, अतएव उहाँमा वचनक्षमी गुण पनि विद्यमान छ । कुनै कुरा अयोग्य ठहरेमा त्यसको सही प्रतिक्रिया तुरून्तै जनाउँदै सुधारमा ल्याउने योग्यता पनि उहाँको सराहनीय विशेषता हो । यो गुण सजिलैसित आउन गाह्रो छ । धेरैजसो व्यक्तिहरु अरूलाई अर्ति दिन उपदेश गर्न रूचाउँछन् , तर आफूलाई अर्ति उपदेश दिन लाग्दा रिसाउँछन्, सुन्न चाहँदैनन् , मान्न तयार हुँदैनन् । सरलतापूर्वक स्वीकार्न सक्तैनन् ।

तथागतबाट प्रायशः भिक्षुहरूलाई अववाद उपदेश दिनको निमित्त जुन प्रकारले वहाँलाई उत्प्रेरित गर्दै हुनुहुन्छ, उहाँको आदर्श अन्य भिक्षुहरूलाई दिन चाहनु हुन्छ त्यो बुद्धका यी वाक्यहरुद्धारा स्पष्ट भइराखेको छ-

"कश्यप ! भिक्षुहरूलाई अववाद देऊ । कश्यप ! भिक्षुहलाई धर्मको कुरा सुनाऊ । कश्यप ! तिमीले वा मैले भिक्षुहरूलाई अववाद दिनु पर्छ । तिमीले वा मैले भिक्षुहरूलाई धर्मको कुरा सुनाउनु पर्छ ।"

दुतिय ओवाद सुत्तं, पृ.३०५ मा पनि यही वाक्य तथागतले दोहऱ्याउनु भएको छ । त्यस्तै ततिय ओवाद सुत्तं, पृ.३०८ मा पनि । अझ अगाडि गएर तथागत भन्नुहुन्छ-"भिक्षुहो ! कश्यप वा मद्वारा अववाद गरिने छ अथवा कश्यप समानले । अववाद पाएकाले कश्यप जस्तै हुन सकुँ भनी आचरण गर्न सक्नुपर्छ ।"

यसबाट तथागतको अन्तरस्करणमा स्थविर महाकश्यप प्रति कस्तो सद्भावना व्याप्त छ उहाँलाई तथागतले कुन दृष्टिले हेर्नु हुँदो रहेछ , कत्तिको आस्था राख्नु हुँदो रहेछ, स्पष्ट झल्किएको छ । यसबाट यो पनि स्पष्ट झल्किन्छ कि उहाँमा गम्भीराति गम्भीर विषयमा उपदेश दिई अरूलाई गम्भीर धर्मको अवबोध गराउने क्षमता रहेको छ । र स्थविर महाकश्यप जस्तो सुयोग्य पात्रको बुद्ध-शासन प्रवेशले यसको स्थापना र चिरस्थितिमा कुन किसिमको टेवा एवं बल मिलेको छ त्यो पनि अकाट्य प्रमाणको रूपमा स्पष्ट छ ।

क्षुद्रातिक्षुद्र अणु मात्र वद्य (दोष) अथवा आपत्तिहरु आइपर्ला र विभिन्न प्रकारका अपवादहरु झेलिरहनु पर्ला भन्ने डर आफूमा हरहमेशा ख्याल राखी कुनै पनि दोष आउन नदिन सतत जागरूक रहने जुन प्रवृत्ति उहाँमा छ, दोष, आपत्ति अवगुणप्रति सधैं घृणित एवं भयदर्शी उहाँले कहिल्यै कसैलाई अयोग्य स्थानमा आफ्नो निजी स्वार्थको निमित्त प्रयोग गर्ला भन्ने कुनै आशंका नै लिनु नपर्ने भएको हुँदा सातौ गुण धर्मले पनि उहाँ सुसज्जित र सुशोभित हुनुहुन्छ ।

त्यति मात्र होइन उहाँमा तथागतको बोधिप्रति अचल सुप्रतिस्थिति स्थिर श्रद्धा छ, त्यसैले सम्यक्सम्बोधिको हेतु सत्त्व प्राणीप्रति जुन हितैषीपन छ त्यसलाई उहाँले सधैं आत्मसात् गरिराख्नु भएको पाइन्छ । शील

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्पन्नताको कारणले नै उहाँ देव मनुष्य ब्रह्मा सबैको प्रिय, गौरवनीय भावनीय हुनुहुन्छ ।

जुनबेला कुनै विषयहरूमा अवतीर्ण वा अनवतीर्ण रूपमा व्यतिक्रमण भएको हुन्छ, त्यसबेला, "साथीहरु हो ! भिक्षुले यसरी वस्त्र लगाउनु पर्छ, यसरी पारूपन गर्नुपर्छ, यसरी हिड्नु पर्छ, यसरी उभिनु पर्छ, यसरी खानुपर्छ, यसरी भोजन गर्नुपर्छ" भनी बुद्ध-वचनको तन्ति अनुरूप उहाँले सब्रह्मचारीहरूलाई अनुशासन गर्नहुन्छ र उहाँ चोदक पनि हुनुहुन्छ ।

दुई प्रकारले उहाँ पाप गरही पनि हुनुहुन्छ । पापीहरूसित सधैं अलग रहने, उनीहरूलाई न हेर्ने, उनीहरूको वचन न सुन्ने बानि उहाँमा छ भने आफूमा पनि पापेच्छा, कुत्सित भावना हीनवीर्य, अल्पश्रुतता, अनादरभाव कुनै हालतमा पनि आउन नदिई रागको वशमा नजाने, दोष मोहको वशमा नजाने भई पाप धर्मबाट बिल्कुलै छुट्टै रहने पनि भएको हुनुहुन्छ । वहाँ श्रुतसम्पन्न हुनुहुन्छ । जसको कारणले गर्दा सप्तत्रिंशत् बोधिपक्षीय धर्मप्रति उहाँ सिद्धहस्त हुनुहुन्छ । त्यसमा अभ्यस्त पनि हुनुहुन्छ । उहाँ विभिन्न लौकिक लोकोत्तर अभिज्ञा समापत्तिहरूमा पनि सुकौशल सुप्रतिष्ठित हुनुहुन्छ । त्यसकारणले नै तथागत स्वयंले उहाँलाई आफू जस्तै अभिज्ञा समापत्ति कुशल रहेको कुरा मुक्त कण्ठले प्रशंसा गर्नुभएको देखिन्छ ।

त्याग सम्पत्ति भएको हुँदा उहाँ अल्पेछु सन्तुष्ट प्रविवेक युक्त संसर्ग रहित पनि हुनुहुन्छ । अल्पेच्छुताको कारणले नै आफूमा भएको गुणलाई छिपाई राख्ने, चतुप्रत्यय (वस्त्र, भोजन ,शयनासन र औषधी) प्रतिग्रहणमा मात्रा प्रमाण जान्ने उहाँ हुनुहुन्छ । चतुप्रत्यय प्रयोगमा उहाँमा यथालाभ सन्तोष, यथाबल सन्तोष एवं यथासारूप्य सन्तोष भन्ने तीन प्रकारका सन्तोष भएको स्पष्ट छ । प्रविवेक गुण निहिंत भएको हुँदा काय विवेकको रूपमा उहाँ नैष्क्रम्य अभिरत हुनुहुन्छः परम परिशुद्ध चित्तावस्थामा पुगिसकेको हुँदा चित्त विवेकले पनि उहाँ युक्त हुनुहुन्छ,: संस्कार रहित अवस्था निर्वाणमा पुगिसक्नु भएको हुँदा उहाँमा उपधि विवेक पनि अन्तर्निहित छ । दर्शन संसर्ग, श्रवण संसर्ग, कुराकानीमा संसर्ग, परिभोग संसर्ग र काय संसर्गबाट विमुख रहने भएकोले राज , राज महामात्य, तैर्थिक, तैर्थिक श्रावक, उपासक, उपासिका, भिक्षु, भिक्षुणी भन्ने यी आठ प्रकारका व्यक्तिहरूसित उहाँको कुनै संसर्ग छैन र संसर्ग रहित असंसर्गी पनि उहाँ हुनुहुन्छ ।

हिंड्ने , उभिने, बस्ने र सयन गर्ने जुनसुकै अवस्थामा पनि क्लेश धर्म उत्पन्न हुन नदिई प्रग्रह वीर्य परिपुर्ण वीर्यले युक्त उहाँ आरब्ध वीर्यले पनि सुशोभित हुनुहुन्छ । उहाँ सत स्मृति सम्पन्न, समाधि सम्पन्न प्रज्ञा सम्पन्न रहेको कुरा यस संग्रहको अध्ययनद्वारा पूर्णतः अवबोध गर्न सकिन्छ यस विषयप्रति बुद्धद्वारा उहाँको प्रशंसा यहाँ प्रशंगतः उल्लेखनीय छ । तर विषयभार होला भन्ने डरले फेरि दोहोऱ्याउन पर्ला जस्तो लागेन । त्यस त्यस सन्दर्भमा मूल-सूत्र भै पाठकवृन्द स्वयंले अध्ययन गर्न सक्नु नै हुनेछ ।

जसमा यी गुणहरु पारमी संस्कारको परिणाम स्वरूप निहित छ, त्यसमा अमनचैन, परम सुख शान्ति सुसभ्य सुसंस्कृत उच्च श्रेष्ठ दोष विहीन जीवन लाभ हुनु कुनै अलौकिक र अनौठो कुरो होओइन, यो स्वभावगत त्यस व्यक्तिको जीवनको परम उपलब्धि हो । त्यसैले त यस प्रकारको महान सच्चा आदर्श युक्त व्यक्तिको मुखावृन्दबाट निम्न प्रकारका अनुपम उद्गारहरु सहज रूपमा प्रभासित हुन सकेको हो-"मैले शास्तालाई चिनिसकेको छु । बुद्ध शासन पालन गरिसकेको छु । गह्रौं पञ्चस्कन्धको भार बिसाइसकेको छु । अब फेरि जन्म हुने कारण छैन ।"

"चीवर र भोजनमा मेरो मन लिप्त छैन । गौतम बुद्ध अप्रमाण्य हुनुहुन्छ । निर्मल कमलको फूलमा

Downloaded from http://dhamma.digital

पानी नअड्ने झैं म त्रिभवबाट मुक्त भएको छु ।"

"वहाँ महामुनिको सतिपट्ठानरूपी गर्धन छ, श्रद्धारूपी हात छ, प्रज्ञारूपी टाउको छ, वहाँ महामुनि महाज्ञानी हुनुहुन्छ र वहाँ सधैं शान्त भएर विचरण गर्नुहुन्छ ।"

"असीकोटी सुनचाँदी हुने सुसम्पन्न ब्राह्मण कुलमा जन्मे र पछि त्यसलाई त्यागी म प्रवजित भएँ ।"

"सबै क्लेशहरूलाई मैले भष्म पारिसकें । भवसंसारलाई चुंडालिसकें । बन्धन चुँडालि बस्ने हात्ती जस्तै म अनाश्रवी भई बसेको छु ।"

"बुद्ध श्रेष्ठको सन्मुख मेरो स्वागत छ । तीन विद्यालाई लाभ गरेको छु । बुद्ध शासनको काम पूरा गरेको छु ।"

"मैले चारप्रतिसम्भिदा ज्ञान सहित विमोक्ष पनि प्राप्त गरेको छु र षड्भिज्ञ साक्षात्कार गरी बुद्ध शासनको काम पनि पूरा गरेको छु ।"

बुद्धकालीन अवस्थामा जे जति पनि विशुद्ध चर्यामा लागेका प्रतिभा सम्पन्न महान यश प्राप्त निष्ठावान आस्थावान ख्याति प्राप्त अग्रश्रावक महाश्रावक श्रावकहरु थिए उनीहरूमध्येमा प्रायशः ब्राह्मण कुलोत्पन्न कुलपुत्रहरु नै थिए । तिनीहरूमध्ये एक स्थविर महाकश्यप पनि हुनुहुन्छ । उहाँ असी कोटी वैभव सम्पन्न दशौं गाउँहरु र खेतहरूका मालिक ब्राह्मण महासाल कुलोत्पन्न महर्द्धिक महाधनी ब्राह्मण थिए भन्ने कुरा उहाँको उद्गारबाट थाहापाइसकेको छ । जाति, कुल, सामाजिक प्रतिष्ठालाई हेर्ने हो भने भौतिक तौरबाट उहाँमा कुनै चीजको कमी थिएन । कुनै भौतिक सुखको अभाव थिएन । सुवर्ण वर्ण मुर्तिभन्दा सयौं गुणा रूपवती शौभाग्यवती तेज सम्पन्न नारी उहाँकी स्त्री थिइन् गृहस्थी अवस्थाकी । धर्म शिक्षाको हिसाबले पनि वेदवेदांगमा पारंगत । यस्तो स्थिति यस्तो सुखदपूर्ण अवस्थामा समेत वहाँले बुद्ध-धर्मको अनुशरण गर्नु ,पछि लाग्नु बुद्धलाई नै सर्वेण प्रकारेण गुरू मानी अप्रमाण्य अग्रगण्य ठानी पूर्णतः आफूलाई समर्पित गर्नु र त्यसैमा यथार्थ सारत्व प्राप्त गरी धन्य सम्झनु परम सुख शान्तिको वास्तविक अनुभव गर्नु यो बुद्ध र बुद्ध-धर्मको आफ्नै मौलिक विशेषता नभए अर्को के हुनसक्ला र ! तसर्थ बुद्ध-धर्मलाई कुनै धर्मको शाखा प्रशाखा मान्नु हाँगा बिंगा ठान्नु यो कत्तिको न्यायोचित होला त्यो सबै निरपेक्ष निस्वार्थ भेद विहीन दूरदर्शी निष्पक्षपाती विवेकपूर्ण विद्वत्वर्गमा हातमा अमला राखे जस्तै स्पष्ट देखिने कुरो हो । अन्यथा ब्राह्मण जातिय कुलपुत्र कुलपुत्रीहरूको बुद्ध-धर्म अनुशरण अनुगमनले कुनै मतलब रहने छैन । आवश्यक पनि देखिंदैन । अर्को पक्षमा फेरि बुद्ध-धर्मलाई कुनै धर्मको आँखाको धुलो सम्झी त्यसमाथि मौकैपिच्छे आक्रमण र प्रत्याक्रमण नै किन चाहिएको थियो र !

बुद्ध-धर्ममा दिक्षित र प्रतिष्ठित भइसके पछि मात्रै जातिगत रूढीगत ब्राह्मण उत्तम श्रेष्ठ आर्यत्व प्राप्त सच्चा ब्राह्मण बन्न पुगे । सच्चा श्रमण हुन पुगे । सच्चा प्रव्रजित हुन सके । यसको अन्वयार्थ झल्काउने सत्यवादी बुद्ध-वचन निम्न प्रकारले दर्शाइन्छ-

बाहितपापोति ब्राह्मणो,
समचरियाय समणो' ति वुच्चति ।
पब्बाजय 'त्तनो मलं,
तस्मा पब्बजितो 'ति वुच्चति ॥

Downloaded from http://dhamma.digital

भनाइको तात्पर्य हो "जसले सबै पापलाई बगाइसकेको छ, त्यो सच्चा ब्राह्मण हो । शुद्ध स्वच्छ समचर्याबाट नै श्रमण कहलाइन्छ । जसले आफ्नो मानसिक मल हटाइसकेको छ, त्यसकारण त्यसलाई प्रव्रजित भनिन्छ ।"

यस संग्रह विभिन्न विषयहरूले भरिपूर्ण छ । यसमा कुशलाकुशलका प्रभाव के कस्तो हुन्छः कुनै व्यक्ति उच्चत्वमा पुग्न कस्तो किसिमको मार्ग उसले अपनाउनु पर्छः प्रार्थनाले मात्र होइन पूर्ण सिद्धित्व लाभ गर्न लाभेच्छु व्यक्तिको क्रियाकलाप कस्तो भावनाले अभिप्रेरित भएको हुनुपर्छः बुद्ध जस्ता महान सन्त सत्पुरूष कल्याणमित्रहरूको संसेवनले कुन किसिमको भौतिक एवं आध्यात्मिक अनुपम प्रतिभा लाभ गर्न सघाउ पुऱ्याउँछः दानादि कुशल धर्मको क-कस्तो प्रभाव हुन्छः माग्नुको प्रतिक्रिया दर्शाउने घटनाहरु कत्तिका मननीय छन्, क-कस्ता अवगुणहरु र गुणहरु हुँदा सत्त्वहरूको परिहानी र अभिवृद्धि हुन्छः यो लोकमा सद्धर्म कसरी कुनबेलामा अन्तर्धान वा लोप हुन्छ र के के कारणहरूले गर्दा सद्धर्म स्थिर हुन्छ, लोप हुँदैनः बुद्धशासनमा स्थविर महाकश्यपको कुन किसिमको प्रमुख स्थान , भूमिका र अविस्मरणीय देन छ आदि कुराहरूको सर्वेक्षण गर्न पाइन्छ । अझ यसले मानिस मनुष्यत्वले युक्त भई मनुष्यत्वको पूर्णत्वमा कसरी अगाडि बढ्न सकिन्छ यी जम्मै विषयहरूलाई मूल्यांकन गरी यसलाई जीवनको प्रत्येक घडीमा उतार्न सकेमा क-कस्ता लाभ उठाउन सकिन्छ आ-आफ्नै अनुभवद्वारा थाहा पाउन समेत निर्देशन दिन सकिन्छ ।

अर्को महत्वपूर्ण कुरा के छ भने, यस पुस्तकमा जे जे विषयहरु गहन छन् , दुर्बोध्य छन्, दुष्कर छन्, ती ती विषयहरूलाई बोध गराउन विषयपटु विद्वान महास्थविरज्यूले ठाउँ ठाउँमा खोजपूर्ण स्पष्टीकरण दिइराख्नु भएकोले यस पुस्तकको महत्व अझ बढी गहकिलो हुन गएको छ ।

वस्तुतः पूज्य आचार्य महानायक भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरज्यूको लगनशीलता, विद्वता, दक्षता क्रियाशीलताले गर्दा यस प्रकारका संग्रहहरु पाठकहरु समक्ष नबिलाउँदै नसेलाउँदैमा प्रस्तुत गर्न सकिएको छ । श्रावक-चरितहरुमा यस संग्रह अन्तिम संग्रहको रूपमा प्रस्तुत भइराखेको छ । यसले सबैलाई आत्मसात गरी आध्यात्मिक विकासमा ठूलो योगदान पुऱ्याउने छ भन्नुमा कुनै आशंका लिनु पर्ने छैन जस्तो हामीलाई लाग्छ । त्यस्तै यस्ता अमूल्य संग्रहहरु प्रस्तुत गरी श्रद्धेय महास्थविरज्यूले धर्म, भाषा, शासन र देशको ठूलो सेवा गरिरहनु भएको साथै वहाँको सत्प्रयासले नेपाली मात्रको सत्यको आँखा खुलि सही बाटोमा हिंडाउनमा वहाँको सफलता मिलोस् भन्ने शुभेच्छा व्यक्त गर्दै यो अभिव्यक्ति यहि अन्त गर्न चाहन्छु ।

सबैलाई सम्यक्दृष्टि लाभ होस् !
मिथ्या धारणा अन्त होस् !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार, मीनभवन, नयाँ बानेश्वर,
बु.सं. २५३१

Downloaded from http://dhamma.digital

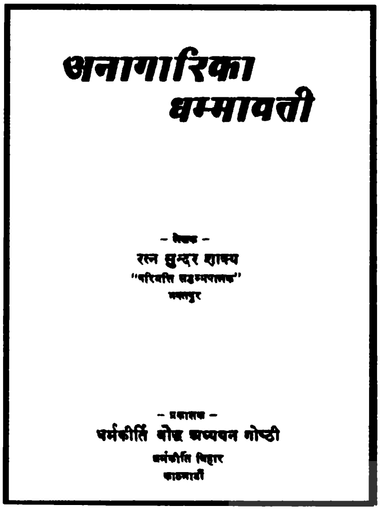

अनागारिका धम्मवती

दुई शब्द

विश्वविभूति, विश्वज्योति, शान्तिका अग्रदुत, स्वदेश सपूत शाक्यमुनि भगवान् गौतम बुद्धको आधिकारिक जन्मभूमि, पावनधरती, यो नेपाल । पवित्र पुण्यभूमि कहलाउने यो "ने" मुनिद्वारा पालिप्त र रक्षित नेपाल । लोक-अग्र, लोक-जेष्ठ, लोक-श्रेष्ठ,अद्वितिय महापुरूष पनि यहाँ छ र सर्वोच्च सर्वोत्तम विश्व-विख्यात हिमशिखर पनि यहीँ छ । यी दुबैको अस्तित्व र वास्तविकतालाई नबुझ्ने, बुझेतापनि बुझपचाउनेहरु पनि यहीँ नै छन् । यही हो- यो देशको अनौठो विशेषता र विचित्रता । त्यतिमात्र होइन , यो देशको देशवासीहरूमा बाहिरको भर्खरको ज्वाइँसाहेबलाई पूरा सम्मानका साथ भित्र्याई सद्दे छोरोलाई षड्यन्त्रको भुमरी र जालमा पारी बिना कसूर घरबाट निष्कासन गर्ने, धपाई पठाउने शीप र अदम्य उत्साह पनि नरहेका (नगरेका) होइनन् । यो कस्तो छल, यो कस्तो बल, यो कस्तो पराक्रम, अहो ! यो देशको, यो अचम्म लाग्दो अद्‌भुत क्षमता होइन र ?

यस्तै यस्ता अचम्म लाग्दा घटनाहरूको कारणले बाहिरिनुपरिरहेको भित्रिन समेत दिन नचाहेको यो पावन पुण्यभूमिमा शुद्ध बुद्धशासन पुनर्स्थापनाको प्रारम्भिक इतिहासकालमा भिक्षु महाप्रज्ञा, पछि बौद्धऋषि महाप्रज्ञा (स्वर्गीय) र वर्तमान अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ आजीवन धर्मानुशासक "अरियधम्मरक्खित नेपाल बुद्धशासन वंसालंकार सिरी" अग्गमहापण्डित भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरहरूको देन अविस्मरणीय र अद्वितिय छ । उहाँहरूकै अदम्य उत्साह र अविरलप्रयासले भिक्षु श्रामणेरहरूको मात्र संख्यामा बुद्धि भई देखापर्न थालेका होइनन् यो नेपालमा,साथै पण्डरंग परिब्राजिका कहलाउन सकिने शीलवती गृहत्यागी महिलाहरु, आफ्नो नेपालको प्रचलित व्यावहारिक भाषामा "अनागारिका गुरूमां" (गुरूआमा) हरु पनि शनैशनैः देखा पर्न आए । यस पुनरूत्थानकालका सर्वप्रथम अनागारिका हुनेहरूमा रत्नपाली ,धर्मपाली र संघपालीहरूको नाउँ समुल्लिखित छ । त्यसपछि प्रभावशाली व्यक्तित्वको रूपमा अनागारिका गुरूमांको रूपमा "अनागारिका धर्मचारी" यस पुण्यभूमिमा देखापर्न आइन् ।

अहिले आएर त्यसबेला भन्दा पनि महिलाजातिको बढी हित, सुख, कल्याण, अर्थ र उत्तरोत्तर अभिबृद्धिकामी यस पुस्तिकाकी सजीव चरित्र नायिका अ. धम्मवती पुण्यभूमि नेपालमा एउटी विदुषी, दक्षा, कार्यकुशला, व्यवहार कुशला, निर्भयी, स्पष्ट वक्त्री, निरालसी, उत्साही, धार्मिक क्षेत्रकी महिला पथप्रदर्शिकाको रूपमा देखा परिरहेकी छिन् ।

विश्वमा नारीस्वतन्त्रता, नारीउत्थान, नारीजागरण र नारीअधिकार प्राप्तिको लागि बुद्ध-धर्म अनुसार सर्वप्रथम इनकलावीको झण्डा उठाउने र त्यसलाई ठड्याउने महिला थिइन् -२६०० वर्ष अगाडि यो संसारमा उत्रनु भएकी स्वयं भगवान् गौतम बुद्धकी पोषिका सानी आमा महारानी "महाप्रजापति गौतमी" अर्थात्

Downloaded from http://dhamma.digital

"चिररात्रिज्ञा स्थविरा भिक्षुणी महाप्रजापति गौतमी ।" त्यस्तै गृहस्थी महिलाको रूपमा महाउपासिका मृगारमाता विशाखालाई पनि एउटी अग्रणी संघर्षकर्तृको रूपमा लिएमा पनि कुनै आपत्ति हुने देखिन्न ।

ती विदुषी लगनशीला,पराक्रमी, भविष्यउत्थान कर्तृ महिला अग्रणीहरूको पदानुपद अनुकरण र अनुशील गर्दै आएका महिलाहरु कम थिएनन् तापनि सामाजिक विसंगति तथा विविध अवरोधकारक कारणहरूले गर्दा बुद्ध-शासनको क्षेत्रभित्रको थेरवाद पिटकग्रन्थ अनुसार यद्यपि भिक्षुणीशासन चिरस्थायी रहन सकेको थिएन तर पनि चेतनशील सजग नारीहरु हातमा हात राखी चूप लागेर बसेकी थिइनन् । बेला बेलामा संघर्षरत नै थिइन् । अवसर र वातावरणले दिएअनुरूप आफ्ना पाइला चाल्दै आइ नै रहेकी थिइन् । तदअनुरूप आफ्ना बुद्ध-धर्म बढी प्रचलनमा आएका देशहरु श्रीलङ्का, बर्मा, थाइलैण्ड, जापान, कोरिया, चीन र ताइवान आदि देशहरु मध्येमा बर्माको इतिहासमा पगान्युग, प्यूयुग, तयेखेत्तयागुग, कुन्भाउँयुगहरूमा पनि पंण्डरंग परिब्राजिकाको रूपमा अथवा सेतो कपडा लगाउने गृहत्यागी शीलवती महिलाहरूको रूपमा राजमहेषी, राजपुत्री, राजकुमारी आदिहरूलाई सरसल्लाह आदि दिई चाहिंदो सहयोग पुऱ्याउने जस्ता उच्चस्थितिमा रही राजकीय सम्मानप्राप्त महिलाहरु रहिआएका कुराहरु उल्लिखित छन् । अँय्वा र मण्डले यतना बउँयुगदेखि यता त सया मय् किङ, सया मय् नातृपी जस्ता निष्ठा र प्रतिष्ठाकी प्रतिरूपा बौद्ध महिला शीलवती तीलाश्यिङहरु प्रशस्तमात्रामा देखा पर्न आएका थिए र आजसम्म पनि त्यो परम्परा देखा पर्न आएका थिए र आजसम्म पनि त्यो परम्परा अक्षुणरूपमा प्रगति हुँदै गइरहेको तथ्य प्रत्यक्षदर्शी भएर नै देख्न पाइरहेको छ र शिक्षा, धर्म, संस्कृतिको रक्षा, जन सेवा र समाज सेवा आदि क्षेत्रहरूमा सेवा पुऱ्याई लोकोपकारक कार्यहरूमा दत्तचित्त भई संलग्न भइरहेकाहरूको संख्या आज आएर दिन द्विगुना रात चौगुना भने जस्तै बृद्धिहुँदै आइरहेको छ । यसैको ज्वलन्त उदाहरण "अनागारिका धम्मावती" रहेकी छिन्-हाम्रो आफ्नो नेपालमा ।

उहाँको के कस्तो भूमिका र देन छ त्यसको बारेमा त यहाँ फेरि उल्लेख गरिरहनु खालि पृष्ठ पोषणको लागि मात्र हुने छः सबै चाहिनेजति कुरा कुशल लेखक रत्नसुन्दर शाक्यले आफ्नो कुशल लेखनीद्वारा यस पुस्तिकामा प्रस्तुत गरिनै सकेको छ । यस क्षेत्रमा उहाँको के कस्तो खुबी छ, उहाँ कसरी सक्षम हुनुहुन्छ, त्यो त उहाँ कै अन्य लेखनीहरुद्वारा स्पष्ट झल्काइसकेको तथ्य सर्वविदित छ ।

वस्तुतः वहाँजस्तो दक्ष, कुशल, क्रियाशील, सक्षम अन्वेषण र अनुसन्धानपूर्ण प्रज्ञाविद्हरूको जीवनी प्रस्तुत कर्तामार्फत् भविष्यमा पनि समय समयमा यस्तै यस्ता सार पूर्ण प्रेरणादायी उत्साहबर्द्धक ऐतिहासिक बौद्ध र बुद्ध-धर्मका कृतिहरूद्वारा लाभान्वित हुन पाइने कुरामा थुप्रै आशा र विश्वास थुपार्दै आफ्नो "दुई शब्द" अन्त गर्दछु । अस्तु !

चिरं तिट्ठतु जिनशासनं

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
नयाँ बानेश्वर,काठमाडौं
२२।३।२०४६

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रज्ञारश्मि महास्थविर

संवेग

भिक्षु प्रज्ञारश्मि महास्थविर नेपालय् हानं छको मूल बुद्ध-धर्म थेरवाद शासन प्रचार प्रसारय् थःगु जीवन अर्पण याना बिज्याकम्ह छम्ह महास्थविर खः । न्हापां न्हापां बुद्धया जन्मभूमि नेपालय् बुद्धयागु उपदेश प्रचार प्रसार यायेत गुलि क्षान्ति दयेका वीर्य व उद्योग यायेफु उगु वीर्य व उद्योग याना बिज्याकपिं महास्थविरपिं मध्ये छम्ह खः । नेपालं बुद्ध-धर्म प्रचार प्रसार याये मखु धका मधासे बरू पितिंका च्वनेगु दुःख सहयायेत तयार जुया दुःख कष्ट सिया बिज्याःपिं वरिष्ठ भिक्षुपिं मध्ये थ्वसपोल छम्ह नं खः ।

वसपोलयागु विहारत दयेकेगुली सहयोग, महापरित्राण सम्पन्न यायेगुली सहयोग व बौद्ध साहित्य च्वयेगु, प्रकाश यायेगुली सहयोग थ्व झीगु न्ह्योने पुण्य स्मृति जुया दना च्वंगु दु ।

वसपोल उच्च रक्तचापया लोचं जुजुं ७७ या उमेरय् थःगु जीवनया ५१ वर्षावास पूवंका अनित्य शरीर तोता परलोक जुया बिज्यात । वसपोलयागु थ्व संक्षिप्त जीवनी वसपालेया बारय् छुं भति सीके फइ, लोमंगु लुमंके फइ धका शाशा याना । वसपोलयात मरणानुस्मृति स्मरण बुद्ध-पूजा, परित्राण पाठ, दान प्रदान आदिया आनुभावं वसपोलं चीवर वस्त्र धारण याना बिज्याबले आशिका याना बिज्याःथें ब्याक्क "वट्ट दुक्खं" मुक्त जुयाच्वंगु निर्वाण याकनं साकार याना काये फयेमा धका प्रार्थना यानागु जुल ।

Dhamma.Digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
सचिव, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ
२०५१।८।१८

Downloaded from http://dhamma.digital

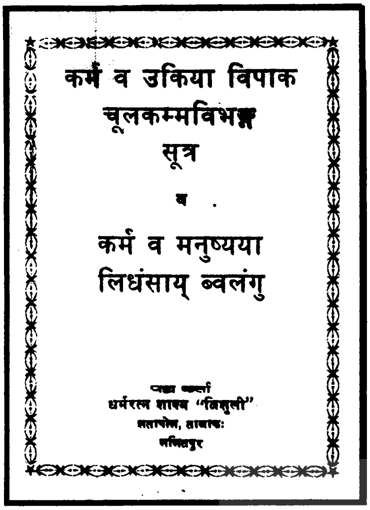
कर्म व उकिया विपाक
चूलकम्मविभङ्ग
सूत्र
व
कर्म व मनुष्यया
लिधंसाय् ब्वलंगु

धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"
ललितपुर

कर्म व उकिया विपाक
चूलकम्मविभङ्ग सूत्र व
कर्म व मनुष्यया लिधंसा ब्वलंगु

मन्तव्य

कर्म शब्दय् दुतिना च्वंगु अर्थाभिव्यक्ति अथाह खः । गम्भीर जू । ध्वा थ्वीक सिइका काये अःपु मजू । तथ्य लुइका काये नं तःसकं थाकु । खालि कल्पना व ल्यहें ल्यहें मात्र पूगु ज्ञान बुद्धिं थुकियागु वास्तविकता थुइके धात्थें नं सम्भव मजू । अथे जुया हे बुद्धिमान धायेका च्वंपि मनूतय्सं नं "थौं यागु भौतिक विज्ञान" यात जक ठोस व अकात्य प्रमाण व आधार भाःपाः थुकियागु सही व यथार्थयागु अर्थ छ्यायेगु पाखें च्वद्ययेका मन गढन्त भमरी लाना गन गन थ्यंका च्वंगु खने दु । अर्थयात नं अनर्थ भाःपा च्वंगु दु ।

बुद्ध-धर्मय् मन वा चित्त अले चेतनायागु थाय् अतिकं च्वयेलाः । मनुष्य प्राणीनिसें सकलें सकलें सत्त्व प्राणीपिनिगु फुकं फुकं ज्या खँत व उकी उकीयागु परिणामतय्गु ल्याःचाः थी थी वातावरण व अवस्थाय् अनेतने कथंया रूप कया क्षण क्षण पत्तिकं विपरिणत व परिवर्तन जुया लुया वया च्वनीगु चित्तयागु अवस्थायात जक स्वया तिनि छुं छगू ठोसगु निर्णयय् थ्यंकः वने फइगु जुयाच्वन । मन व चेतनायागु यथार्थ स्वभावयात प्रज्ञां ब्वः थला अध्ययन, मनन, अन्वेषण व अनुसन्धान मयासे छुंनं कर्मयागु प्रतिफल गथे गुकथं जुइफइ धका ठोकेयाना निर्णयय् थ्यंकः वनेगु अन्ध परम्पराया मिथ्याभिव्यक्ति सिद्ध जूवनिगु खः । कर्मयागु धात्थेंगु मर्म थुइके सर्वज्ञता ज्ञानया परिधी दुने लाः । साधारण पृथग्जनयागु अविद्या ल्वाकः ज्याःगु क्लेशाभिभूत ज्ञान बुद्धि व पिनेयागु आडम्बरं जायाच्वंगु चिन्तन शक्ति थुकियागु दासु दायेगु, लना स्वयेगु अःपु मजू । सम्भव मदु । अथे जुया हे कर्मयागु विषय बुद्ध विषय खः । थ्व अचिन्तेय्य खः । थ्व अप्रमेय खः ।

थुपिं खँत याउँक अःपुक थुइका बिइगु प्रयासय् "महाशी बिदेशी धर्मदूत धर्मकथिक प्युँदजा आयुष्मान सुन्दर, धम्माचरिय" स्थविरं बर्मेलि भाषं च्वयातःगु सफूयात थःम्हं "कर्म र मनुष्य" धका नेपाली अनुवाद याना पिथनागु जुल । उगु हे सफूयात बःकया श्री धर्मरत्न शाक्य (ताःजाःफः) त्रिशुलीया उपासकं काब्यात्मक शैलि नेपाल भाषां च्वया बिज्यात । सफूया रूप नं बिया बिज्याना च्वन ।

थःगु अस्वस्थतायात समेतं च्यूताः मतःसे गुगु कुतः वसपोलं याना बिज्याःगु खः, उकिया लागी आपालं आपालं साधुवाद देछासे थुगु चीहाकःगु मन्तव्य थनं तुं क्वचायेका च्वना ।

तथागतया शासन चिरस्थायी जुइमा !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर, यें ।
दिं: ५।२२।९४ १६:२०

Downloaded from http://dhamma.digital

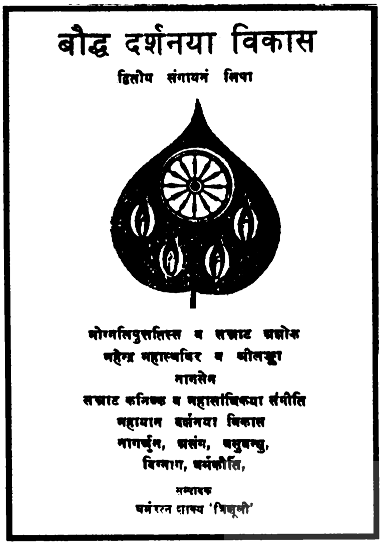

बौद्ध दर्शनया विकास

साधुवाद

श्रद्धेय पूज्य गुरूवर भदन्त बुद्धघोष महास्थविरया ७४ दँ क्यंगु बुदिँया उपलक्ष्य धर्मरत्न शाक्य ताजाफः पाखेँ बुद्ध व बुद्धधर्म अध्ययन अध्यापनद्वारा न्ह्यज्याकेगु लक्ष्य तया संचालन जुया च्वंगु परियत्ति शिक्षायात ग्वाहालि ज्वीगु कथं थुगु सफू पिथना बिज्याना च्वंगुली वसपोलयागु सदिच्छा व कुतःप्रति दुनुगलं निसें साधुवाद दुगु जुल ।

थुगु सफूया अध्ययनं आपालंसित बौद्ध दर्शनया विकासया क्षेत्रय ज्ञान हासिल ज्वी धैगु भावना नं व्यक्त याना च्वनागु जुल ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
मितिः २०५१ आश्विन ६ गते
विश्व शान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर

Downloaded from http://dhamma.digital

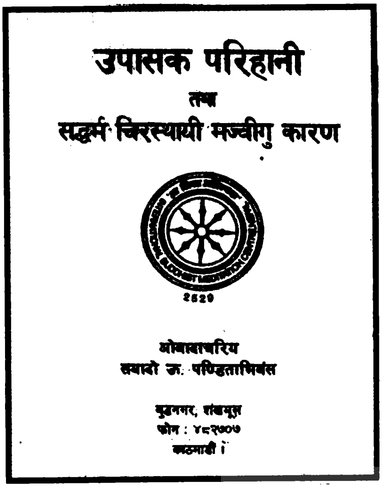

उपासक परिहानी तथा सद्धर्म चिरस्थायी मज्वीगु कारण

साधुवाद

गुण अवगुण, उन्नति अवनति, परिहानी अपरिहानी, शुभ अशुभ, कुशल अकुशल, आदि आदि द्वन्दात्मक तत्वत संसारयागु स्वभाव धर्मत ख । ख्युं तुयु, चा न्हि, शुद्ध अशुद्ध, बाँला बाँमला, भुयु हाकु, बँ सर्ग, सँसारयागु अपरिहाय स्थितित खः । उकिं भगवान बुद्धं लोकविद् जुया बिज्याःकथं कण्हं धम्मं विप्पहाय सुक्कं भावेथ पण्डितो धका हाकुगु स्वभाव धर्मतय्त तोता तुयुगु स्वभाव धर्मत भाविता व अभिबृद्धियायेया निंतिं प्रेरणात्मक सन्देश मानव संसारय् तोता थका बिज्यात । जाकि व फि ल्यये सःपिन्त "पण्डित" संज्ञा नं बिया बिज्यात ।

सज्जन सत्पुरूषपिनि स्वभाव व दुर्जन असत्पुरूषपिनि स्वभाव सीदयेका क्यनेया निंतिं उपमामय भाय् छ्यला नं वसपोलं भ्मीत असत्मार्ग तोता सत्मार्ग ल्यये सयेकेया निंतिं लंपु क्यना बिज्यात । विद्वानपिसं नं नीति शास्त्रय् उल्लेख यानातःगु दयाच्वन भम्बः धयाम्हसिनं स्वांत जक ययेका च्वनी, तर भुजिं धयाम्हसिनं धाःसा ध्वग्गी धाग्गीगु नव निवगु जक ययेका च्वनी ।

जःख अःख निखेंयात निर्देशित याना क्यनीगु बुद्धोपदेशत यक्वं यक्व दुगुली वसपोल तथागतं अंगुत्तर निकाय, निगूगु द्याया सतम निपातय् ३)वीज्जसतक वग्ग) ९ दुतिय परिहानी सुत, कथं संगायन याना तःगु सूत्रय् उपासकपिन्त परिहानी जुइगु धर्मत न्हेगू व अपरिहानी जुइगु धर्मत न्हेगू प्रष्ट रूपं देशना याना तया बिज्यात ।

उकियात हे बर्मा म्यान्मा राष्ट्रया पण्डिताराम विपस्सना सासना यैताया प्रमुख ओवादाचार्य सयादो अग्गमहापण्डित भद्दन्त पण्डिताभिवंस महास्थविरं २०५१ सालं नेपाःबिज्याःगु इलय् अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र शंखमूलय् व्याख्या याना बिज्याःगु जुल । नेवाः भाषं भाय् हिला तःगु टेपयात बडो हे उद्यमी जुया बिज्याःम्ह धर्मरत्न उपासक त्रिशुली पाखें थःगु अस्वस्थतायात समेतं च्यूता मकाःसे ल्ह्यया कम्प्यूटरय् समेतं भरे याना थौं सफूया रूप हे बिया बिज्याना च्वन ।

वस्पोलयागु थुगु प्रबल श्रद्धां बिलिबिलिजाःगु कुतःयात आपालं आपालं साधुवाद देछाये बहः जुयाच्वन । भम्वःयागु गुण दयेका थुगु सफूयात स्वाँया रूपय् थःथःपिंके दयेके फत धाःसा वस्पोलयागु अनवरत प्रयास सार्थक जूवनी ताया । अस्तु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

संक्षिप्तं लुमंकेत न्हेगू अपरिहानी धर्म

१ भावितात्मपिनि दर्शनस मस्यंकी गुम्ह उपासक ।

२ प्रमत्त मजू धर्मश्रवणय्‌स ।

३ सयेक शिक्षा शील नं ॥

४ भिक्षुप्रति प्रसन्नता भ्कं भ्कं बृद्धि याइम्ह नं ।

५ ह्येस्याये चित्त मदु हानं, ह्वःप्वाःमालेगु चित्त नं ॥

न्यनीबले उपदेशस द्वं बिद्वं नं माला मजू ।

६ शासनं पिने गुरू मनाः, दक्षिणय्‌य माला मजू ॥

७ पूर्वकारी थ्व हे शासनय्‌स गम्ह जू व उपासक ।

थुपिं हे खः अपरिहानीस न्हेगू धर्म सुदेशित ।

याः म्ह उपासक सेवनस सद्धर्मं च्वद्यली मखु ॥

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार,
मीन भवन न्हू बानेश्वर
२०५३ आश्विन २८

Downloaded from http://dhamma.digital

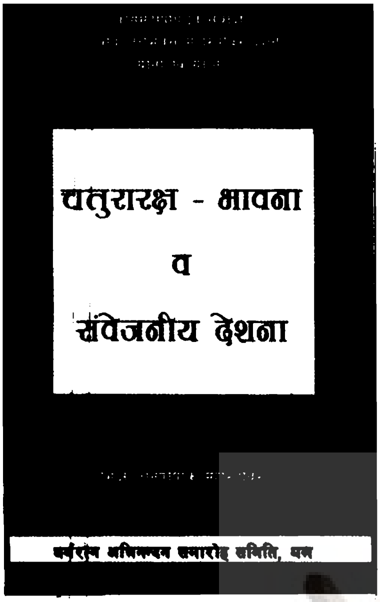

चतुरारक्ष - भावना व संवेजनीय देशना

साधुवादया सः छसः

धार्मिक गतिविधि क्षेत्र निगू दु । भौतिक क्षेत्र व आध्यात्मिक क्षेत्र अथवा लौकिक क्षेत्र व लोकोत्तर क्षेत्र । प्रत्येक क्षेत्रयागु उच्चस्थ स्थिति थ्यंका बीफुगु क्रियाकलापत नं निथी कथं ब्वथले ज्यू । शमथ ध्यान क्षेत्र व विपश्यना ज्ञान क्षेत्र । लौकिक दृष्टिकोणं शमथ ध्यान हे उच्चस्थ स्थिती थ्यंका बीगु बहुमूल्य रत्न समानगु अवस्था खः । अले लोकोत्तर दृष्टिकोण उच्चस्थ स्थिती थ्यंका बीगु विपश्यना ज्ञान बहुमूल्य रत्न समानगु अवस्था खः । बहुमूल्य रत्न मालेगु, लुइकेगु व दयेका कायेगु अःपु मजू । मालाः लुइका दया वइगु अवस्थाय् नं उकियात संरक्षण याये थाकु । उकिं न्ह्यवःनिसें हे आरक्षाया प्रबन्ध व सुरक्षाया व्यवस्था तस्सकं महत्वपूर्ण जू । शमथ ध्यानरूपी रत्न व विपश्यना ज्ञानरूपी रत्न दयेका काये मास्ति वःपिं धार्मिक क्षेत्रया सज्जन वर्गपिसं उगु रत्न माला, लुइका काये न्ह्यवः हे उगु रत्नत बांलाक संरक्षण याना तये फइकथं आरक्षाया प्रबन्ध व सुरक्षाया ब्वस्था यायेगु आत्यावश्यक जू उकियात हे क्वातुसे च्वंगु दृष्टि तया आचार्य, प्राचार्य; अनुभवी विद्वतजनपिसं चतुरारक्ष भावना न्हापां वृद्धि यायेगु। भाविता यायेगु, नीति निर्देशम बियाथकाः बिज्याःगु जुल व नीति निर्देशन अनुरूप भाविता याइपिं साधक ससाधिकापिसं ध्यान भावना क्षेत्रय् वयेयःगु थीथीकथंयागु बाधा अडचन निवारक व विध्वंशक तत्वतयेत याउँक अःपुक चीका हटेयाना छ्वये फइगु जुयाच्वन । उकथं विघ्नबाधातयृत मदयेका छ्वयेगु आरक्षाया प्रबन्ध व सुरक्षाया व्यवस्था याये मफुत धाःसा शमथ ध्यान रत्नयागु उच्चस्थ अवस्था व विपश्यना ज्ञान रत्नयागु धात्थेंगु प्रकाश लाभ याये फइ मखुगु व दइ मखुगु जुयाच्वन । उकिं थुपिं निगुलिं अमूल्य रत्नत लाभ याये अःपुइकेत लाभ जुगु रत्नयात नं बांलाक संरक्षण याना तये फयेकेत चतुरारक्ष भावना आरक्षा व सुरक्षाया लागी तस्सकं घिसिमिसिधाःगु, शत्रुतयृसं आक्रमण याना स्यंके मफइगु गढ समानगु जुयाच्वन । उगु गढ न्हापां निर्माण याना सुरक्षित जुया च्वनेया निर्तिं प्रत्येक साधक साधिकापिसं प्रयत्नपूर्वक सततरूपं सचेत व जागरूक जुया इपिं प्यंगू आरक्षा भावना थःथःपिंके मदयेकुसें मगाःगु जुयाच्व । संक्षिप्तकथं गुकथै गथे भाविता याये माली धयागु थुइकेया निर्तिं परित्राण सूत्रय् उल्लेख जुयाच्वंगु पालियात वःकया क्यय् उल्लेख याना तयागु अनुसारं काव्यात्मक रूप बिया तयागु जुल ...।

अध्ययतन व अभ्यास सुलभ जुइकेया निर्तिं

आरक्षा भावना प्यंगू

१. बुद्धानुस्मृति

बुद्धानुस्मृति व मैत्री, अशुभ मरणस्मृति ।

Downloaded from http://dhamma.digital

आरक्ष भावना प्यंगू, शीलवान भिक्षुं ध्यान या ॥
अनन्त विस्तृत गुणया, गुणानस्मरण याना ।
ध्यान या बुद्धिमान भिक्षुं, बुद्धानुस्मृति निसें ॥

वासनायुक्त क्लेशत, थःथःमं दक्व त्वाः ल्हाना ।
धात्थें शुद्ध पूजनीय, जुया बिज्यात सदा सदा ॥

त्रिकालगत सर्वधर्म, सम्यक्रूपं स्वयं मुनि ।
सर्वाकारं सीयेकाव, सर्वज्ञताय् थ्याना बिज्याः ॥

विपश्यनादि विद्या व, शीलादि चरणं हानं ।
दक्व सिद्धि नं सम्पन्न, गगनय् थ्यूह्म सूर्यथें ॥

शुभ - स्थानय् बांलाक थ्यंह्म, व्यर्थवचन मदुह्म नं ।
त्रिविध लोक दक्वं हे, स्यूह्म मदयेक ल्यंपुल्यं ॥

थी थी गुणया खानी, सर्व सत्त्वोत्तम जुल ।
छयला थी थी उपायत, यात दान्त सुदम्यपि ॥

सर्व लोकया याकःचाह्म, शास्ता व अनुशासक ।
भाग्यैश्र्वर्य गुणादिया, सर्वोत्तम निधि जुल ॥

सर्वधमय् प्रज्ञा दुह्म, सर्वत्वय् दया दुह्म ।
आत्मार्थ परार्थ निगुलि, साधक गुण जेष्ठक ॥

दयां पारमी पूर्ण याना, प्रज्ञां थःत थत कया ।
सर्वधर्मेत थः छ्वया, काल थत सकसितं ॥

खँ जक खनेवं हे नं, रूपकायं अचिन्तिय ।
असाधारण ज्ञानार्घय्, धर्मकायय् ला धायेगु छु ? ॥

२. मैत्र्यानुस्मृति

थःगुथें सकलसियागु, याना सुखया कामना ।
क्रमशः यायेगु भावना, मैत्रीयागु सकसितं ॥

गथे जि न्हिथं सुखी जुइयः, निदुःखी व निरामयी ।
वथें मध्यस्थ व वैरी, जुइमा सुखी न्हिथं जिथें ॥

थुगु ग्रामीण क्षेत्रय् व अले मेमेगु राज्यय् नं ।
चक्रवालय् च्वंनाच्वंपि जुइमा सुखी सदां इपि ॥

छचाःख्यरं चक्रवाल, अनन्तय् दुपि प्राणीपि ।
भूत पुद्गल सकलें, जुइमा सुखी थवं थवे ॥

Downloaded from http://dhamma.digital

वथें मिसा मिजंपि व, आर्य अनार्यपि हनं ।
देव नर अपायष्ठ, झिंगुलि दिशाय् दुपि इपि ॥

३. अशुभानुस्मृति

सविज्ञानक शुभ समगु, अशुभ समाविज्ञानक ।
खंका अशुभ थ्व कायय्, मुनि या भाविताशुभ ॥

वर्ण संस्थान गन्ध व, अवकाश आशय कथं ।
प्रतिकुलगु थ्व कायय्, अशुभ स्वीनिता दव ॥

शरीरय् आश्रित दक्वं, घच्चायापु दुनें पिनें ।
लिधंसा जक सुचि वया, ह्म ला दुर्गन्धय् दियु ॥

साःगालय त्वँतथें थ्व ह्म, असुचि दया वःगु खः ।
दुनें अशुचि जाःगु थ्व , जाःगु पाइखानाथें जुल ॥

जाःगु चिकं थालथें हे, न्हिथं अशुचि बाः वयु ।
थीथी त्वँतय् बास थ्व खः, पाके जूगु घाः सरी ॥

कैथें उपचार घच्चायापु, तज्यागु दुर्गन्ध घः सरी ॥

४. मरणस्मृति

फसं व्हाःगु मत तुल्य, आयु प्रवाह फुइबलय् ।
कतः सीथें सीगु खंका, या ध्यान मरणस्मृति ॥

महासम्पत्तिशालीपि थन गथे सिनाच्वन ।
वतोथें हे जि नं छन्हु, अवश्यं सी मालीतिनि ॥

उत्पत्तिया नापं तुं हे, मरण नं सदां वयु ।
मरणया निति मौका नं, ज्यानमारांथें माला जुयु ॥

बुलुहँ लिहां मवःसे हे, न्ह्यबलें न्ह्यज्याज्यां वन ।
उदयाचलं अस्ताचलय्, सूर्यथें ब्वाइगु जीवन ॥

हाब्लसा लःप्वः खसुतिथें, लःध्वः बान्की तनीगुथें ।
घातक शत्रुथें वयात, गबलें गने नं मज्यू ॥

यशस्वी बली प्रतापी व, बुद्धि वृद्धि जितेन्द्रीपि ।
घात यात वं तत्क्षणं हे, झीथेंजापिन्त धायेगु छु ? ॥

Downloaded from http://dhamma.digital

जुइगु प्रत्यय वैकल्य, बाह्य अध्यात्म उपद्रव ।
जुइगु क्षणय् नाश, मदु पलख नं स्थिर ॥
सीका भय मरणया, थ्वीका क्षणिक जीवन ।
याये माल भावना वृद्धि, मरणानुस्मृति धका ॥

थुपि प्यंगु आरक्ष भावनाया महत्वयात बांलाक थ्वीका बीया निति २०५३ सालं म्यान्मायाः पण्डिताराम सासन यैताया प्रमुख ओवादाचरिय अग्गमहापण्डित सयादो ऊ. पण्डिताभिवंस महास्थविरं अन्तराष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूलय् सतिपट्ठान विपश्यना ध्यान शिविर सञ्चालन याना बिज्याःगु अवस्थाय् न्हिथंया उपदेश कथं न्हापां कना बिज्यागु थ्व आरक्ष भावना उपदेश जुल । टेप भरे याना तःगु भाय् हिला टेप जुयाच्वंगु टेपयात उपासक धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली" या पाखें थःगु अस्वस्थ अवस्थायात तकं च्यूताः मतसे थःमं हे कम्प्यूटरे भरेयाना अथक परिश्रम पूर्वक सफूया रूप बिया थौं सज्जन वर्गपिनि न्ह्योने न्ह्यब्वया बिज्याना च्वन । वसपोलयागु मनोभावनायात व क्रियाकलापयात साधुवाद मब्युसें मगाः । सज्जन वर्गपिसं थुगु अतिकं मू दुगु चीधं जुया नं धात्थें ग्यसु दुगु सफू ब्वना अभ्यास नं याना अमूल्यरत्न लाभ याना काये फत धाःसा वसपोलयागु उगु प्रयास लाभदायी जुल धका भाःपी दइ । थ्व हे साधुवादया सः छसः तया थःगु छुं खँ थनं तुं क्वचायेका च्वना ।

तथागतया जिन शासन चिरस्थायी जुइमाः ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर

Downloaded from http://dhamma.digital

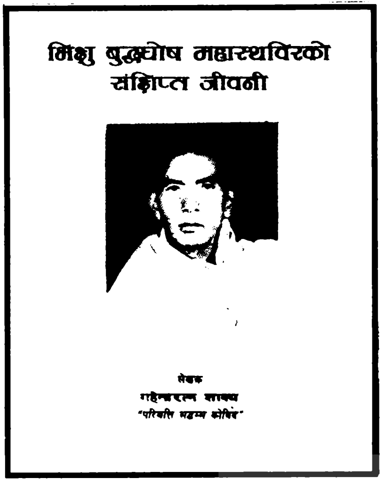

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी

सदिच्छा

प्रातः स्मरणीय पूज्यपाद गुरूवर भद्न्त बुद्धघोष महास्थविरको ७८ औं जन्म जयन्तीको शुभ मङ्गलोत्सवको उपलक्ष्यमा उहाँको सुस्वास्थ्य, दिर्घायु निरोगिताको कामना साथ साथै वहाँबाट थेरवाद बुद्ध शासनलाई शुद्ध, स्वच्छ, निर्मल, स्थायी, सुसमृद्ध, एवं प्रभासित तुल्याउँदै लान अझ बढी उहाँलाई आत्मीय बल लाभ भइरहून् र सबै सद्धर्म प्रेमीहरू प्रति उहाँको सद्प्रेरणा फलीभूत रूपमा सतत् प्रवाहित भइ रहून् यही आफ्नो अन्तरंगको सदिच्छा छ ।

यस पुनित दिवसको सन्दर्भमा श्रद्धेय गुरूवरका शिष्यहरू मध्यको कर्मठ शिष्य श्री महेन्द्ररत्न शाक्यवज्यूले वहाँको सार संक्षिप्त जीवनी लेखी प्रकाशनमा ल्याउनु भएर जुन सराहनीय काम काम गर्नुभएको छ त्यसको लागि एक अर्को शिष्यको हैसियतले उहाँप्रति पनि हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु ।

हामी शिष्यगण सबैको प्रतिनिधित्व गरेर उहाँले आफ्नो चीर प्रतिक्षित अनर्घ अविस्मरणीय दायित्व पूरा गरेर देखाउनु भएकोमा हामी उहाँप्रति कृतज्ञता पनि ज्ञापन गर्न चाहन्छौं ।

चिरं जीवतु नो गुरू!!

सहोदर शिष्यहरू मध्येमा एक शिष्य ।
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

Downloaded from http://dhamma.digital

अभिधम्म एक चिनारी

प्राक्कथन

आजको हाम्रो धरती रागरञ्जित छ, द्वेषदूषित छ र मोहाभिभूत भई अन्धीभूत छ । जसले गर्दा साराका सारा जीव जगत् क्लेशावरणद्वारा बेरिएको छ, छोपिएको, ढाकिएको छ । ईर्ष्या, लोलुपता, डाह, जलन, मान, म्रक्ष, तृष्णा, कंजूसी, लोभ, क्रोध, वैमनस्य, क्रूरता, हिंसा, आतंक आदि आदिद्वारा आतंकित, द्रवित, स्खलित, भ्रमित, स्तम्भित अवस्थामा पुगी जकडिएको छ । जतिसुकै मान मर्यादा पद प्रतिष्ठा पाएका ठूला बडा दिग्गज कहलाइने जीव नै किन नहुन्, तिनीहरू पनि त्यसैमा लडिबुडि खेलिरहेका छन्, पौडिरहेका छन्, होली मचाइरहरहेका छन् । कसैले आफ्नो स्थिति कहाँ पुगेर के भइराखेको छ, बुझ्ने प्रयास र विचार तिनीहरूले गर्न सकेका छैनन् । किन ?

किनभने तिनीहरूले त्यस स्थिति त्यस अवस्थालाई बुझाइदिने ज्ञान, बुद्धि, विवेक र प्रज्ञा नै पाउन सकेका छैनन् । सबै नै अर्काको लहलहैमा बगिरहेका छन् । वाह वाहमा डुबीरहेका छन् । अर्को शब्दमा तिनीहरूले आफूलाई भुमिस्थ जीव भएर पनि भुइँमा टेकाउन नै सकेका छैनन्। पखेटा विना नै उड्दै गइराखेका छन् । कुनबेला कस्तो झट्का लागी कहाँ कसरी तल पछारिन पुग्ने हो त्यसलाई थाहा पाउनै सकेका छैनन् । एकचोटि पछारिन पुगेपछि सँधैको लागि उठ्न नसक्ने गरी तल बज्रिने बेलामा मात्रै शायद तिनीहरूको आँखा खुल्न गई होश ठाउँमा आउने न होला ! तर त्यो अवस्था पुग्दा तिनीहरूको होश हवास् नै पूर्ण रूपमा उडिसकेका, गुमिसकेका, विलीन भइसकेका हुनेछन् । त्यो बेलामा खालि पश्चाताप मोल्नु बाहेक अरू केही हुनेवाला छैन । यसलाई जवि जगत्को विडम्बना र दुर्दशा भन्नु बाहेक अरु के भन्नु पर्ला खोइ !

त्यति मात्र कहाँहो र,"म" र "मेरो" को उचाईमा चढेर उडेर तिनीहरूले संसारको यथार्थतालाई ओझेलमा पारिराखेका हुन्छन् । "तँ" र "तिम्रो" को विभाजन रेखा खिंचेर तिनीहरू सयौं हजारौं लाखौं कोश वास्तविकताबाट टाढिएका हुन्छन् । आखिरमा जब तिनीहरू अनित्यता, अस्थिरता एवं क्षण क्षणको विपरिणामता र परिवर्तनशीलताको चपेटामा परी दुःख उत्पीडनको गहिरो खाल्डोमा जाकिन पुगेका हुनेछन्, तब मात्र तिनीहरूले आ-आफ्ना बितेका कुराहरु सम्झी आर्तनाद गर्दै रूँदै कराउँदै शोक सन्तप्त भई विलाप गर्दै सुस्केरा हाल्दै सहाराको निमित्त मुक्तिदाताको पुकार गर्दै जमिनमा टाउको बजार्दै दुर्भाग्यलाई सराप्दै लम्पसार गरिरहेका हुनेछन् ।

तर तिनीहरूमा कोही पनि मुक्तिदाताहरूले तिनीहरूको पुकार सुन्नसकेका हुने छैनन् । सुन्ने फुर्सद पनि उनीहरूले पाएका हुने छैनन् किनभने हजारौं, लाखौं, करोडौं, अरबौं पुकारमा क-कसको मात्रै पुकार सुनिरहने नि ! सुने तापनि न सुन्ने गरिहाल्छन् ती मुक्तिदाताहरूले पनि । त्यसैले त आजको विश्व ब्रह्माण्ड रोदन क्रन्दनको स्वरले कानै बन्द गर्नुपर्ने, ध्वनि कन्ट्रोल गर्नु पर्ने अवस्थामा पुगिराखेका छन्, कारण शब्द प्रदूषण झन् झन् बढ्दै गइरहेको छ नि, होइन र ! एक त यान वाहनको स्वरले कान थुन्नु पर्ने अर्को रोदन क्रन्दनको स्वरले, अझ अर्को नाराबाजीको स्वरले त झनै मुक्तिदाताहरूको त कानै खाइसके हालान् !

Downloaded from http://dhamma.digital

आजको प्रदुषण बढेको जमानामा मुक्तिदाता बन्नु पनि सजिलो कुरो जस्तो लाग्दैन, कसो ! सुने पनि नसुने जस्तै गरी बसिदिए अलि कति स्वास फेर्न सजिलो पो हुने हो कि वहाँहरूलाई ! यो विचार के कस्तो लाग्छ तपाइँलाई ?

यस्तो यस्तो अवस्थामा पुग्नु पर्ने किन त भन्दा आफूले आफूलाई मूल्यांकन गरेर चिन्न नसक्नाको कारणले हो भन्नु अत्युक्ति नहोला । जब आफ्नो महत्व, अस्तित्व, मूल्य र मान्यतालाई नै चिन्दैन, बिर्सिदिन्छ भने त्यसलाई सही ठाउँमा सही ढंगले लगाउनु र प्रायोजित गर्नु अवश्यमेव सजिलो हुँदैन । यस्तो हुनु परेको नै समयमै वास्तविक दिग्दर्शन पाउन नसकेर हो । यथार्थ दिग्दर्शन पाउन नसक्नु दिग्भ्रमित हुनपर्नु, यथार्थलाई औंल्याउन सक्ने सही दृष्टि, सम्यक् चिन्तन् नहुनाको कारणले हो । अनि यो न्यायपूर्ण, असाम्प्रदायिक, सार्वभौमिक, सार्वजनिक, सार्वदेशिक, सार्वकालिक, सांदृष्टिक सत्य धर्मको पहिचान र परिचालन गर्न नसक्नाले भएको ठहरिन्छ । जीवनको यथार्थतालाई सम्भी त्यसको महत्तालाई बुभी अगाडि बढाउने क्षमता विशिष्ट धर्ममा मात्रै अन्तर्निहित हुन्छ । जबसम्म त्यस प्रति अन्तर्दृष्टि पुग्न सक्दैन, तबसम्म अन्तस्करणमा प्रकाशको ज्वाला उठ्न सक्दैन । विना प्रकाश कसरी स्वच्छ निर्मल रूपमा सत्य तथ्यलाई दृख्न सक्ने ? दृश्य ढल्मलिएको धमिलिएको र अस्पष्ट भएको खण्डमा सत्यदर्शन कहाँबाट हुने ? सम्भव नै छैन ।

त्यसैले पहिले सत्यदर्शनको निमित्त विशिष्ट धर्मको प्रकाशपूर्ण दिग्दर्शन चाहियो, आलोक चाहियो । प्रकाशको सृजना गर्न जीव जगत्‌ले जीवनको रहस्य बुझ्नु पऱ्यो । खोजी नीति हुनु पऱ्यो । रहस्य पत्ता लगाउन अन्वेषण र गन्वेषणको प्रवृत्ति चाहियो । सुतेषी हुनु पऱ्यो । सर्वेक्षण गर्नु पऱ्यो । उत्खनन हुनु पऱ्यो, अनुसन्धानतिर लाग्नु पऱ्यो । सतही अनुसन्धान मात्रले पुग्दैन । गहनतामा पुग्नु पऱ्यो । खोतल्दै जानु पऱ्यो । सारा तथ्यहरूको सही रेकर्ड राख्नु पऱ्यो । सत्य असत्य तथ्य अतथ्य छुट्याउनु पऱ्यो । सक्कली र नक्कलीको पहिचान हुनु पऱ्यो । नक्कलीलाई नक्कली भनेर जाँच बूझ गरी फाल्नु पऱ्यो । सक्कलीलाई सक्कली नै हो भनेर ठोकुवा गर्नको लागि सुनारले सून जाँचे जस्तै आगोमा पोलेर कसौटिमा घोटेर, ठोकेर, हिर्काएर, वल्टाई पल्टाई निरीक्षण परीक्षण गरेर हेर्नु पऱ्यो । सही निरीक्षण पछि त्यसको मूल्यांकन हुनु पऱ्यो । अनर्घ अमूल्यपन थाहा पाए पछि आफ्नै अनुभूतिमा उत्रिसके पछि त्यसको सक्कलीपनको यथार्थतामा कुनै किसिमको द्वन्द संशय कहिल्यै उत्पन्न हुने भएन । दृढ निश्चयी दृढ प्रतिज्ञ भएर अचल प्रतिष्ठित अवस्थामा पुग्नेभए पछि त्यसको जुन ज्ञान छ त्यसमा मान्यता मात्रले नहने रहेछ, जान्ने स्वभाव जानकार नै चाहिंदो रहेछ भन्ने आलोकयुक्त प्रज्ञा जाग्दछ । यसरी यो संसारको यो जीवलोकको सत्य तथ्य पत्ता लाग्दछ । यस किसिमको ज्ञान र प्रज्ञाको वृद्धि गराउने कुनै माध्यम यो संसारमा छ भने त्यो आभिधार्मिक ज्ञान मात्र नै हुन सक्छ ।

धर्म त यो धरतीमा थुप्रै हुन सक्छन्, अनेकौं हुन सक्छन् । तर अभिधम्म एउटै मात्र छ । जति जति चीजहरु अमूल्य हुँदै जान्छन्, त्यति त्यति नै तिनीहरु दुर्लभ पनि हुन्छन् । अति अति नै अमूल्य वस्तुहरु अभ पनि दुर्लभ मात्र नभई अति नै दुर्लभ हुन्छन् । सबैले त्यसको उपभोग र उपयोग गर्न पाउदैनन् र सक्दैनन् पनि । सबैमा त्यो उपलब्ध पनि हुँदैन ।

यो संसारमा त्यसैले बुद्धत्व अति अति दुर्लभ छ, र बुद्धत्वको आधारमा मात्र प्रार्दुभाव हुन सक्ने अभिधम्मको ज्ञान त अभ बढी दुर्लभ नै हुने भयो । सदा सर्वदा यो उपलब्ध हुन सक्ने सत्य ज्ञान होइन । न पत्याए पहिचान गरेर हेर्नु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

जति जति जीव जगत्मा अभिधम्मको ज्ञान बढ्दै जान्छ, त्यति त्यति नै जीव जगत्को अस्तित्व चम्कंदै जान्छ । कारण यसबाट जे जस्तो ज्ञानको प्रार्दभाव हुन्छ, त्यो वास्तविकतामा अडिएको हुन्छ । किनभने सम्यक्दृष्टि र सम्यक्चिन्तनको उपज त्यो ज्ञान हो । कल्पना निःसृत अनुमान आश्रित त्यो ज्ञान होइन । अनि यसमा सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति, सम्यक्समाधिका साथसाथै सम्पूर्ण जीव जगत्मा नैतिकता समावेश छ । अतः सर्वज्ञ सर्वद्रष्टा सम्यक्सम्बुद्ध तथागतको सम्पूर्ण ज्ञानको सारतत्व यसमा अन्तर्निहित छ । त्यसैले अभिधम्म संसारलाई आलेकित प्रभासित पार्ने विश्वज्योति हो । दशसहश्र चक्रवाल ब्रह्माण्डको आलोक हो । सत्य हो, तथ्य हो, वास्तविकता हो, यथार्थता हो । तर माल पाएर के गर्ने चाल पाए पो त !

अभिधम्म बुद्धोपदेशित खास मुक्तिको मार्ग हो । यसको वास्तविक ज्ञानदर्शन नभइकन सांसारिक भयाक्रान्त भयावह दुःखको भुमरीबाट छुटकारा पाउनु असम्भव छ । सम्पूर्ण बुद्धहरूको बोधित्व यसैमा छुपेको छ । त्यस बोधित्वलाई स्वानुभूतिद्वारा प्रत्यक्ष दर्शन विना लोकको अन्तमा पुग्नु भनेको कपोल कल्पित उन्मत्त प्रलापमात्र हुन सक्छ । त्यसैले भगवान् बुद्धले धर्मको मर्म बफाउन भन्नु भएको छ "सत्य तथ्य वास्तविक धर्म भनेको विज्ञजनहरूद्वारा प्रत्यक्ष वेदितव्य अर्थात् बुझ्नु पर्ने" गुणले युक्त हुनु पर्दछ । सांदृष्टिक फलदायी, आशु फलदायी एवं "आऊ-हेर" भनी बोलाएर हत्केलामा राखी देखाउने जस्तै अन्तस्करणले यथावत् यथावत् देख्न सक्ने, जान्न सक्ने, बुझ्न सक्ने, थाहा पाउन सक्ने, प्रतिवेध गर्न सक्ने हुनु पर्दछ । त्यसलाई देख्न र हेर्न मासुको डल्लो दुईवटा मांसचक्षु केहि काम लाग्दैन, तेस्रो आँखा प्रज्ञाचक्षु नै चाहिन्छ । अनि मात्र सही रत्न फेला पर्दछ । र "पञ्ञा नरानं रतनं" "प्रज्ञा नै नरहरूको खास रत्न हो" भन्ने बुद्धवचन सार्थक बन्न पुग्दछ ।

तसर्थ यस किसिमको अनर्घ अमूल्य महान् ज्ञानरत्नको पहिचन दिलाउन प्रयासरत "अभिधम्म अध्ययन समाज, नेपाल" साधुवादको पात्र बन्न योग्य भइरहेको सम्झन्छु । विशेषतः यस समाजका अध्यक्ष श्री प्रेमलाल चित्रकारज्यूको यस कार्य प्रतिको परिश्रम अति नै सराहनीय छ । वहाँ प्रति हृदयदेखि आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । र यस समाजको यस पुनित कार्य प्रति शुभ-कामना, सद्भावना, सत्प्रेरणा बौद्ध विद्वान तथा विदूषीहरूबाट विभिन्न किसिमले व्यक्त भएका कुराहरु पनि यसै पुस्तकमा उल्लेख भइसकेकै छन् । यसबाट एकातिर अभिधम्म समाज, नेपालले गरिआएका कार्यहरु सराहनीय भएको पाइन्छ भने अर्कोतिर अभिधम्मको गहनता अरु प्रष्ट्याइएको पाइन्छ । त्यसकारण यस प्राक्कथनमा अरू केही भन्नु पर्ला जस्तो लाग्दैन ।

अन्त्यमा यही प्रार्थना गर्न चाहन्छु कि "अभिधम्म अध्ययन समाज, नेपाल" यस दिशातिर अचल र अटल श्रद्धा एवं प्रज्ञालाई अघि सार्दै निरन्तर गतिशील हुन सकोस्, बहुजन हिताय, बहुजन सुखायको कार्यमा पछि नहटि डटेर अघि बढ्न सकोस् र बुद्धशासनको विश्व-ज्योतिलाई अखण्ड प्रकाशित पारिराख्न अग्रसर हुँदै गइरहन सकोस् ! यही मेरो सदिच्छा पनि हो । अस्तु ।

चिरं तिट्ठतु बुद्ध-सासनं !
बुद्ध-शासन चिरस्थायी होऊन् !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार,
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर
२०५७ चैत्र ४ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

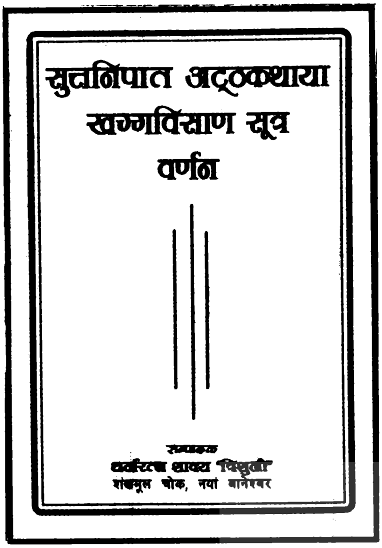

सुत्तनिपात अट्ठकथाया खग्गविसाण सूत्र वर्णन

छुं खँ

थ्व थुगु "खग्गविसाण सुत्त" खुद्दक निकायया १५ गू ग्रन्थ मध्यय् न्यागूगु ग्रन्थ सुत्तनिपातया उरगवग्गादि न्यागू वग्गय् न्हापांगु उरगवग्गया स्वपूगु सुत्त खः । थुगु सुत्तय् विशेष याना ४० म्ह प्रत्येक बुद्धपिनि नैष्क्रम्य गुणया बाँलाक वर्णन जुयाच्वंगु दु । थुकि नैष्क्रम्य गुण धर्म वृद्धि याना छु गुगु कथं धर्म संवेग उत्पन्न जुइका भौतिक जगतया दुर्गुणयात ज्ञानचक्षुं अवलोकनयाना अत्यन्त शान्त शीतल अवस्थाय् थ्यंक वने फु, ज्यू; गुकथं प्रत्येक वोधित्व हस्तगत जुइगु खः स्पष्ट वर्णन याना तःगु दु । सुत्त निपात अट्ठकथा बःकया ध्वाथुइकथं व्याख्या न जुया च्वंगु दु ।

विश्वशान्ति विहार, मीनभवन, न्हू वानेश्वरय् बुद्ध शासन प्रचारप्रसार तातुना झ्वलय् पिटक ग्रन्थयागु अध्ययन न परियत्ति शिक्षायात तिबः बी दुगु जुया न्हापां वर्षावासया अवस्थाय् समय भति सुनिश्चित रूपं उपलब्ध जुइगु जुया छगू छगू हप्ताय् निको स्वको छघौ छघौती अध्ययन याकेगु रूपं सुत्तनिपातया अध्ययन शुरू जूगु खः । तर लिपा जूबले प्रत्येक शनिवारया ज्याझ्वलय् जइगु उपदेश कथं थुकिं थाय् काःवन । गुगु आःतक हे न्ह्यानावं वनाच्वंगु दु ।

थ्व हे उपदेशयात सुत्तनिपात पालिया नेवाः भाषं भाय् हिले ज्या पूवंका सफू नापं पिथना तया बिज्याये धुंकूम्ह उपासक धर्मरत्न शाक्य त्रिशूली थम्हं अध्ययन याना थुगु खग्गविषाण सुत्त गँय्डांया न्यकू उपदेशयात सफूया रूपय् पिथना नेपाःमि बौद्धपिनि नुगलय् नैष्क्रम्य गुण धर्म जाःगु प्रत्येकबुद्धपिनि म्हसिका दुतिंका बीत न्ह्योने न्ह्यब्वया बिज्यात । ग्यसु दुगु ज्या जुल ।

थःगु शारीरिक अस्वस्थतायात तकं च्यूता मकासे गुगु रूपं वसपोलं अरहत् सम्यकसम्बुद्ध तथागतयागु शुद्ध धर्मयात बःकयां धार्मिक उपचारं मनयात स्वस्थ तया शासनिक क्रियाकलाप दृढ संकल्पित जुया न्ह्याका यंका बिज्याना च्वन, व अतिकं च्वछाये बहःजू। । वसपोलयागु सत्प्रयास सफल जुजुं वना च्वनेमा अले लिसें त्रिरत्नया आनुभाव व प्रभावं वस्पोलयागु स्वास्थ्य नं सुथां लानावं च्वनेमा धयागु सुभाय् न्ह्यचिकुसें थःगु छु खँ थनं तुं क्वचायेके ।

चिरं तिट्ठतु बुद्धसासनं !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
विश्व शान्ति विहार
२०५८ आषाढ पूर्णिमा

Downloaded from http://dhamma.digital

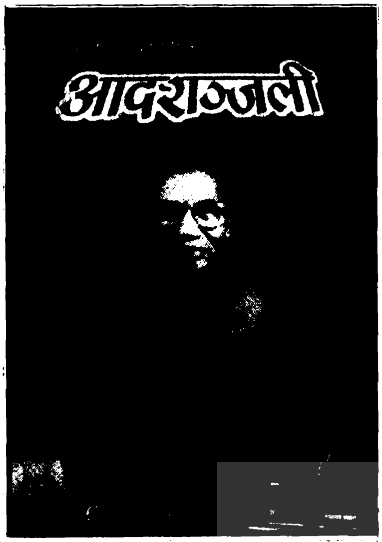

महास्थविर भिक्षु सुदर्शनयात आदराञ्जली

क्षण भंगुरगु भौतिक जीवन जीर्ण जुइ, भ्वाथः जुइ, ज्याथः जुइ । थ्व संसारयागु यथार्थ स्वभाव नियम धर्मयात सुनां नं पने फइ मखु । तर थ्व भौतिक जीवन घाना च्वंतल्ले उगु जीवनय् च्वना छम्ह प्राणी वा छम्ह व्यक्तिं छु गुजागु मू दुगू व्यक्तित्व व अस्तित्व तोता वनी, व जीर्ण जुइ मखु, भ्वाथः जुइ मखु, ज्याथः जुइमखु । व ला ल्यना हे च्वंच्वनी ।

अथे हे धयाथें सहोदर आयुष्मान भिक्षु सुदर्शन महास्थविर थ्व थुगु भौतिक संसार तोता बिज्यागु धा धां मधां दच्छि दइगु जुइ धुंकल । वसपोलयागु भौतिक जीवनला दच्छि न्ह्यवः हे खरानी जुया धुले विलीन जुइ धुंकल । भौतिक नश्वर स्वभाव ल्यना च्वंगु मदये धुंकल । तर अथे नं वसपोलयागु गुगु म्हुना वनी मखुगु, फुना वनी मखुगु, वास्तविक व्यक्तित्व व अस्तित्व खः व ल्यना हे वं च्वंगु दनी, म्वामा हे च्वंगु दनी, म्वाना हे च्वनी तिनि । तना, न्हना, म्हुना, फुना वनी मखुनी । वसपोल छम्ह नेपाःया सपुतम्ह कायूमचा खः , थीगु नगु खः प्रभावशाली बहुआयामिक अस्तित्वं जाःम्ह व्यक्ति खः । वसपोलं थःगु जीवनय् साहित्य, भाषा, संस्कृति धर्म जक मखु मेमेगु थीथी ख्यलय् थी थी कथंया गुगु चिं तोता थका बिज्यात; अले पवित्र बुद्ध-जन्म स्थल लुम्बिनीयागु उन्नती, प्रगती व विकासया लागि गुगु देन वसपोलं बिया विज्यात, असीम ममताया आत्मीय भावना ब्वलंका विज्यात; उकिया चिं सदां ल्वःममनिगु कथं, ल्वमंके हे मज्यू कथं न्यना हे च्वंच्वनी । अथे ल्यंका तयेत कृतज्ञभाव दुपिं मनूतय् पाखें वसपोलयागु देन व ज्या खँतय्गु सही सही कथं मूल्यांकन जुइ माःगु जक मखु; वसपोलयागु वास्तविक जीवनी पक्षयात नं सकसियां न्ह्योने गथे दु अथें न्ह्यब्वायेगु कुतः जुइ माःगु आवश्यकता दु । उलिं जक मखु, अत्यावश्यक धका हे तायेका च्वना । थुगु ख्लयय्याग ज्या नं सहृदयीपिनि पाखें भविष्य् याकनं पूवंका बी तिनि धयागु क्वातूगु भलसा कयाच्वना । वस्पोल मदुगु दच्छि दुगु पुण्यस्मृतिस सुखी होतु नेपालपाखें पिदनेत्यंगु भिक्षु सुदर्शन महास्थविर आदराञ्जली मुना–सफू पिदनाच्वंगु बाँलाःगु हे ज्या खः, साधुवादपूर्ण ज्या खः धैगु मतितसे थःगु नुगः खँ छत्वाःचा थ्व भ्वंतय् किया च्वना ।

वसपोलयात याकनं दुःखया अन्त अवस्था निर्वाण चू लायेमाः ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
न्हूगु बानेश्वर, यें ।
२१–०३–०६०

Downloaded from http://dhamma.digital

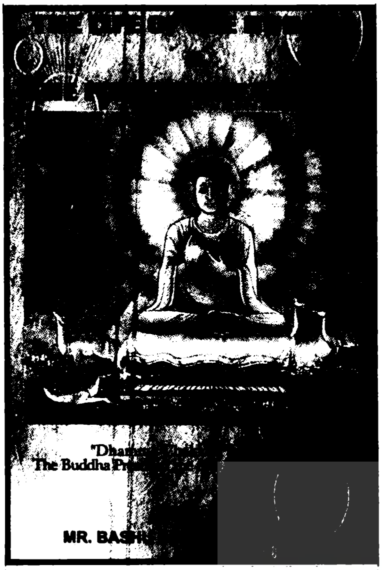

THE LIFE OF THE BUDDHA
&
THE FOUR NOBLE TRUTHS

Few Words

This "THE LIFE OF THE BUDDHA AND THE FOUR NOBLE TRUTHS" booklet is an introduction to the Buddha's teaching and his life story. Readable by the devotees of the Dhamma. It is compilation by Mr. Bashu Dev Deshar.

I have read this compliation and found that this booklet is very important to those who have interest to know and get the informative background of the Buddha, his basic teaching and also to acquare brief knowledge about how Buddha's teachings were carried one generation to another generation out by the honourable diligent disciples of the master upto the modern age, how much they pains takingly struggled to fulfil their wholesome duties to keep the teaching unspoiled and well preserved upto now.

Mr. Deshar is a humble, gentle, honest and whole heartedly devoted devotee to the teaching of the Buddha. He is a silent, effortful, industrious, effective, talented worker and helping propegator of the ture and pure Dhamma.

I wish his good health, happiness, and prosperity as well as good spirit and durable strength for further progress of his pious motivation. Hope all the readers will gain right understanding, proper benefit through reading and studing this book.

With Metta and best regards.

Ven. Bhikshu Jnanapurnik
Vishwa Shanti Vihar,
New Baneshwar, Kathmandu
22nd October 2003

Downloaded from http://dhamma.digital

अभिधम्म स्मारिका

शुभ-कामना

अभिधम्म अध्ययन समाज, नेपालले यसभन्दा अघिपनि **'अभिधम्म एक चिनारी'** नाउँले बुद्ध जन्मभूमि नेपालवासी नेपाली मात्रलाई अभिधम्म के हो चिनाउनको लागि एक चिनारी प्रस्तुत गरिसकेको छ । त्यसबेला ४४ पेज जतिको लघु पुस्तक मात्रै प्रकाशनमा ल्याउन सकिएको थियो भने यसपालि त २५० पृष्ठ भन्दा बढी मोटो ग्रन्थ नै प्रकाशन गर्ने जमर्को गरिरहेको अवगत गर्न पाउँदा अपार धर्मप्रीति जागेको छ । सफलताको निमित्त शुभेच्छा पनि ।

अभिधम्म वास्तवमा मानव जीवनको यथार्थतालाई अवबोध गराई सही सम्यक्दृष्टि जगाउन दिएर स्थायी शान्ति दिलाउन प्रज्ञाचक्षु खोलिदिने तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धको मौलिकताले भरिपूर्ण अमूल्य गहन उपदेश हो ।

यो परमार्थ सत्यको वास्तविकतालाई उजागर गर्ने सूक्ष्मातिसूक्ष्म, गम्भीरातिगम्भीर दुर्दर्शनीय तत्वहरूलाई छर्लङ्ग दर्शन दिने अणुविक्षण धर्मयन्त्र रूपी दिग्दर्शन पारदर्शी उपदेश हो ।

यस उपदेशको यथार्थावबोधद्वारा नेपाली मात्रलाई मिथ्याधारणा, मिथ्यावाद, मिथ्यासिद्धान्त र मिथ्याचरणबाट मुक्ति दिलाई कहिल्यै न निभिने सम्पूर्ण अन्धकार विध्वंशक शान्तिप्रदीप प्रदान गर्न सकून् ! यही मेरो आफ्नो अन्तस्करण देखिको हार्दिक शुभकामना !

बु.सं. २५४६
वि.सं. २०६०

Downloaded from http://dhamma.digital

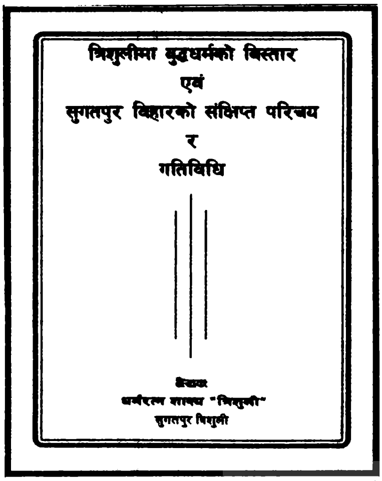

त्रिशूलीमा बुद्ध धर्मको विस्तार एवं सुगतपुर विहारको संक्षिप्त परिचय र गतिविधि

आफ्नो दुई शब्द

विश्व प्रसिद्ध नुवाकोट दरबारको काखमा, त्रिशूली गण्डकी नदीको किनारमा, स्यानो भएर पनि आफ्नै किसिमको गौरव र प्रतिष्ठा बोकेको त्रिशूली बजारको एउटा कुनामा, त्रिशूली जलविधुत् गृहको सन्निकटमा परेको श्री सुगतपुर विहार आकारको हिसावले एकदम स्यानो भएता पनि यसको भूमिका स्यानो छैन । यो स्थल नुवाकोट जिल्लाको प्रतिष्ठा बढाउने विभिन्न स्थलहरु मध्ये एक महत्वपूर्ण स्थल रहनगएको छ । यसले राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत आफ्नै किसिमको छाप अंकितगर्न सफल भइसकेको छ । ख्याति प्राप्त गरिसकेको छ, गर्दैछ र गरिरहने पनि छ ।

यहाँ नेपालको बुद्ध-शासनिक इतिहासमा स्वर्णाक्षरले अंकित गर्नसकिने महत्वपूर्ण क्रियाकलापहरूको थालनी पनि भएको छ । ती मध्ये विशेष रूपमा उल्लेख गर्नयोग्य घटना हो **'अखिल नेपाल भिक्षु महासंघद्वारा'** संचालित **'नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा'** नामक शिक्षण-संस्था शिक्षण-पद्धतिको वीजारोपण । आज चार दशक पारगरिसकेको यस शिक्षण पद्धति नेपालको बुद्ध-शासनिक इतिहासमा आफ्नो छुट्टै पहिचान दिनसकेको छ । बुद्ध-धर्म, बौद्ध-दर्शन, बौद्ध-कला, बौद्ध-संस्कृति एवं बौद्ध-सभ्यतालाई संरक्षण संवर्द्धनगर्न पहिचान दिलाउन, महसूस गराउन, जागृति ल्याउन यसले आफ्नै किसिमले सहयोग पुऱ्याउँदै आइराखेको छ ।

हुन त चार दशक नाघिसकेको दौरानमा यसले थुप्रै काम गर्नसक्नु पर्दथ्यो, तर आफ्नो सीमित श्रोत र साधन, जनशक्तिको अभावको कारणले आजसम्म पनि यसले चिताए बमोजिमको द्रुतगति त लिन सकेको छैन, तापनि नपत्याएको खोलाले बगाउँछ भने जस्तै यसले पनि नेपाली जनमानसमा विस्तारैविस्तारै ***'यो शिक्षा त साँच्चिकै अत्यन्त आवश्यक शिक्षा हो'*** भन्ने महसूसका साथ प्रेरणा जगाउन र चिम्लिरहेको आँखाहरु केही हदसम्म उघार्न यो सक्षम हुँदै आइरहेको कुरालाई त नकार्न भने सक्दैन । यसलाई द्रुतगति दिने काम त हामी सबै नेपालीहरूको काँधमा नै रहेको छ र भविष्यमा यसले कहाँसम्म पुग्नेगरी आफ्नो पाइला चाल्दै जाने छ, त्यो त भविष्यले नै भन्ने छ ।

यस्तो बिघ्न महत्वले भरिएको शिक्षण-पद्धतिको वीजारोपण र सिर्जन स्थल हुनुको साथै अन्य थुप्रै किसिमका धार्मिक गतिविधिहरु गतिमय बनाउने क्षमता भएको त्रिशूली बजार क्षेत्रको यस विहारमा, धार्मिक, सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक आदि इत्यादि विषयमा सत्य तथ्य कुराहरूलाई सबैको जानकारीको निमित्त एउटा छुट्टै परिचयात्मक संरचना लिपिबद्ध पारिसक्नु नितान्त आवश्यक भइरहेको थियो । त्यसको परिपूर्ति आज त्रिशूलीकै बौद्ध उपासक श्री धर्मरत्न शाक्यज्यूको लेखनीबाट प्रकाशमा आउन थालेकोमा हामीलाई अत्यन्त खुशी तुल्याएको छ । यस पुस्तिकाद्वारा सबैको आँखा खोलिदिने छ र छोपिरहेको त्रिशूलीको

Downloaded from http://dhamma.digital

विहारको महिमा अब उद्‌घाटन हुन लागेको छ । धमिलिरहेको त्यो अवस्था अब उज्यालो हुन लागेको छ । त्यसको लागि वहाँ शाक्यज्यू सबैको सराहनीय व्यक्तित्व हुनपुगेको छ ।

यस पुस्तिकामा वहाँले खालि त्रिशूलीको बुद्ध-धर्म सम्बन्धी घटनाहरूलाई मात्रै औंल्याएर उद्‌घाटन गरिराख्नु भएको छैन, अपि तु नेपाल अधिराज्यकै धार्मिक गतिविधिहरूलाई सार संक्षिप्त रूपमा दिग्दर्शन दिने काम गर्नुभएको छ । यस पुस्तिकाको शीर्षक अनुसार त्रिशूलीको विषयमा त वहाँले सकभर विस्तृत रूपमा नै प्रकाशपार्नु वहाँको दायित्व नै रहेको छ । जुन काम वहाँले हामी सबैलाई अवबोध गराई नै सक्नुभएको छ । अतः वहाँ थुप्रै साधुवाद सहित स्पृहागर्न योग्य व्यक्तित्व नै हुनुहुन्छ ।

वस्तुतः यस पुस्तिकाको अध्ययन मननद्वारा त्रिशूली क्षेत्र र श्री सुगतपुर विहारको महिमालाई सम्झी त्यस विहारसित सम्बन्धित व्यक्तिहरूको मात्र नभई हामी सबै बुद्ध-शासनानुयायी व्यक्तिहरूको समेत ध्यानाकर्षण भई त्यस स्थलको उत्तरोत्तर उन्नति, प्रगति र विकासको निमित्त सबैको दृष्टि त्यतातिर उन्मुख रहिरहने छ भन्ने आशा एवं भरोसाको अपेक्षा गर्दै आफ्नो दुई शब्द अन्तगर्न चाहन्छु ।

चिरं तिट्ठतु जिनसासनं !
जिनशासन चिरस्थायी होऊन् !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर "धम्माचरिय"
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर
धर्मानुशासक, श्री सुगतपुर विहार
काठमाडौं, नेपाल ।

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

धम्मपद अट्ठकथा भाग ३

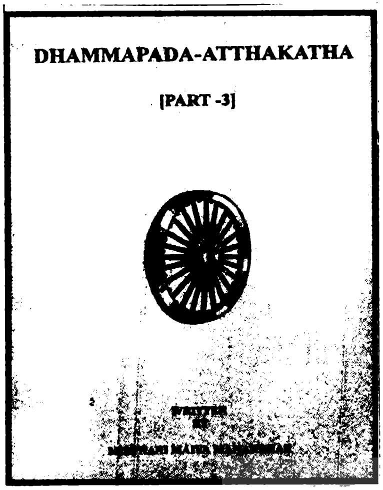

मेरो सदिच्छा

महाबोधिसत्त्व सिद्धार्थ गौतमले ३५ वर्षको उमेरमा बुद्धत्व प्राप्त गर्नुको रूपमा अरहत्त मार्ग फल ज्ञानको साथसाथै सर्वज्ञता ज्ञान पनि हासिल गर्नु भएको थियो । भगवान बुद्ध हुनु भएको त्यो अवस्था देखि निरन्तररूपमा ४५ वर्ष सम्म बहुजन हित, सुख र अर्थको लागि उहाँ समर्पित हुनु भयो । त्यसै दौरनमा उहाँले दिनु भएका उपदेशहरु, अनुशासनहरु, अववादहरु, शिक्षा दीक्षाहरु उहाँको महापरिनिर्वाण प्राप्ति पछि उहाँमा दूरदर्शी भविष्य□ष्टा शिष्य श्रावकहरूले धर्म र विनयको रूपमा सगायन गरी पिटक र निकाय ग्रन्थहरूको यथोचित विभाजन समेत प्रस्तुत गरेर संरक्षण प्रदान गर्नु भएका थिए । ती मध्येमा खुद्दक निकाय अन्तर्गत दोश्रो अंगको रूपमा उल्लेखित विषय धम्मपद हो ।

'धम्मपद' धम्म र पद (धम्म+पद) दुई शब्द जोडिएको समास शब्द हो । यद्यपि धम्म भन्ने पालि शब्दलाई सजिलैसित हामीले संस्कृतमा रूपान्तरण गरी धर्म भन्ने गर्दछौं । तर यो 'धम्म' शब्दको एउटै शब्दले सही अर्थ निकाल्नु भने सजिलो छैन । 'धम्म' शब्द प्रकृति, स्वभाव, निःसत्त्व, निर्जीव, परियत्ति, उपदेश, न्याय, सत्य, प्रज्ञा आदि अनेकौं अर्थमा प्रयोग भइराखेको पाइन्छ । त्यस्तै 'पद' शब्द पनि पाद, कारण, स्थान, नीति, पद आदि इत्यादि अर्थमा । वास्तवमा भन्ने हो भने धम्मपद शब्दले भगवान बुद्धको सम्पूर्ण ४५ वर्ष सम्मको सारा आदर्शहरूलाई समेटिएको छ । कुनै पनि उपदेश यी शब्द बाहिर पुगेको देखापर्दैन । त्यसैले भगवान बुद्ध स्वयंले पनि भनिराख्नु भएको छ– "एकं धम्मपदं सेय्योः यं सुत्वा उपसम्मति ।" सारा दुःख शमनको लागि एउटै मात्र धर्मपद श्रेयष्कर छः जसको श्रवणद्वारा उपसम प्राप्त हुन्छ ।

पहिलो यमकवर्ग देखि ब्राम्हण वर्ग सम्म २६ वर्गमा प्रसंग अनुसार छुट्याइउको ४२३ गाथाहरूले सुसज्जित यो उपदेशात्मक गाथा संकलन हो । यी गाथाहरूलाई संगीतमय र लयबद्ध पारी गुनगुनाई रहँदा पनि अनुपम शान्ति र अपार आनन्दको अनुभूति भइरहन्छ । साँच्चिकै यस भित्रको धर्मको मर्मलाई नै सम्झन सकिने हो भने त दिव्य ब्रह्म सुखानुभूति भन्दा पनि परको परम शान्त अवस्थाको अनुभूति दिलाउन सकिनुमा कुनै किसिमको द्वन्द्व संशय गरिरहनु पर्ला जस्तो लाग्दैन , जति जति यसमा डुबुल्की लगाइन्छ त्यति त्यति नै सारपूर्ण, निरवद्य, स्वच्छ, निर्मल? पवित्र सुखानन्दको रसानुभूति यसबाट लिन सकिन्छ ।

धम्मपदका गाथाहरूको मर्मलाई अझ राम्ररी सम्झन र बुझ्न हामीलाई कथावस्तुहरूको पनि आधारहरु चाहिन्छन् । त्यसको लागि धम्मपदट्ठकथाको व्यवस्था छ । त्यसैको माध्यमबाट सार सार कुराहरूलाई नछुट्ने गरी र सम्झन बुझ्न सजिलो पार्ने गरी सुश्री नानीमैंया मानन्धरज्यूको सत्प्रयासले धम्मपद अट्ठकथा भाग १, भाग २ को रूपमा प्रस्तुत भइसकेका छन् । अब यो भाग ३ पनि प्रस्तुत हुन लागकै छ । यसमा ५ बालवग्गो देखि लिएर ६ पण्डितवग्गो अन्त्य हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको छ ।

दुबै वग्गका गाथाहरु र तत् सम्बन्धित विभिन्न कथावस्तुहरूलाई अध्ययन गर्दै जाँदा कामान्धताले गर्दा कामवासनामा तृप्ति पाउन नसक्ने कामोन्मत्त मूर्खहरूले निर्दोषी निरपराधी स्वच्छजीवी व्यक्तिहरु प्रति पनि क

Downloaded from http://dhamma.digital

कसरी षड्यन्त्र रच्दारहेछन् र आ आफ्ना स्वार्थपूर्तितिर लम्कंदा रहेछन् । आफूमा दुष्परिणाम आइपर्न लाग्दा उनीहरु कसरी छट्पटिंदा रहेछन्, भयभीत र त्रशित हुँदारहेछन् आफ्नो ज्यान जोगाउन मूर्खहरुको लहलहैमा जान खोज्नेहरुले के कस्ता पापकर्महरु गर्न खोज्दारहेछन् । बालमूर्खहरु कत्तिको चाकरीबाज, छलकपट, जालझेलमा लाग्दा रहेछन्; अरुले गरेको काममा जस लिन तम्सिंदा रहेछन्; आफ्नो पोल खोलेपछि कसरी दूषित मनस्थिति भएका हुँदारहेछन् के कस्तो कामतिर लागी आफ्नो खाल्डो आफैले खन्ने गर्दा रहेछन् र खाल्डोमा परी कसरी दुःख भोग्दारहेछन् । राम्रो कुरा गर्दा, सल्लाह सुझावहरु अगाडि सार्दा राम्रो भन्यो, सही कुरो हो, गर्नु पर्छ भन्ने भावना लिनुको सट्टामा कसरी नकारात्मक सोचाई राख्दारहेछन् र उल्टो उनीहरुको कुभलो चिताउँदा रहेछन् । अभिमानी र कंजूसीपनले गर्दा मानिसको गति कति दुःखद र दयनीय हुँदारहेछन्, त्यस्तो अवस्थामा धन-जन-सम्पत्ति- छोराछोरीहरुले पनि केही पनि गर्न नसक्दारहेछन् आफू समेत आफ्नो नहुँदा रहेछन् ।

बालमूर्खहरुले आफूले आफूलाई चिन्न गाह्रो पर्दारहेछन्, यदि त्यसरी चिन्न सकिएको खण्डमा उनीहरुको मूर्खता हट्न पनि सक्दा रहेछन् । तर मूर्खतालाई सच्याउन अति नै मुश्किल हुने गर्दारहेछन् ।

यो संसारमा जबसम्म आन्तरिक धन-सम्पत्ति आर्जन गर्न सकेका हुँदैनन्, तबसम्म वास्तविक जीवनको मूल्य र मान्यताको पहिचान हुन नसक्ने हुँदारहेछन् र दुःखी अवस्थाबाट गुजार्नुपर्ने हुँदारहेछन् । आध्यात्मिक सम्पत्ति लाभ हुने बित्तिकै उनीहरुको कायापलट पनि हुँदारहेछन्, त्यो बेलामा जस्तोसुकैले फकाईफुल्याई गर्न खोज्दा पनि उनीहरुमाथि असर नपर्ने हुँदारहेछन् ।

लोभ, ईर्ष्या, मात्सर्य आदि दुष्प्रवृत्तिले गर्दा मानिस कति हद सम्म तल झर्दारहेछन् र जघन्य अपराध गर्न तिर लागी पछि पछुताउनुपर्ने जस्ता क्रियाकलापतिर लाग्दारहेछन् र दुष्कर्मलाई पनि सुकर्म ठानी हीन नीच कर्महरु गर्दारहेछन् र दुःख भोग्दारहेछन्; आफ्नो दुष्कर्मको प्रतिफल भोग्नु परिरहेको बेलामा पनि सहि सोचाई राख्न नसक्दा आफू पनि गलत बाटोतिर लागी अरुहरुलाई पनि गुमराह पार्न खोज्दारहेछन्; छलछामको जीवन जिउन पछिपर्दा रहेनछन्; तर मैत्री करुणा, प्रज्ञाले भरिपूर्ण व्यक्तिहरुले गर्दा त्यस्ता मूर्खहरुलाई पनि सुधार्न सफल हुँदारहेछन् । यस धरतीमा जे जति नराम्रा क्रियाकलापहरु हुने गर्दछन् ती जम्मै नै राग, द्वेष, मोह, काम, क्रोध, ईर्ष्या, द्वेष, मात्सर्य आदिले गर्दा हुनेरहेछन्; तर त्यसको ज्ञान विरलैले पाएका हुँदारहेछन्; धेरै जसोले त खास परिणाम बुझेकै हुँदैनन्; किनभने नराम्रो कामको प्रतिफल तुरन्तै नपाइने भएकोले नै हो भन्ने आदि इत्यदि कुराहरुलाई यस पुस्तकमा रोचक ढंगले प्रस्तुत गरिराखेको हामीले हतारो नमानी ध्यान पुऱ्याएर पढ्दै जाँदा खुलस्त भएर आउने छन् ।

यद्यपि यसमा उल्लिखित कथावस्तुहरुद्वारा ती कुराहरु प्रष्ट भइसकेकै देखिन्छन् । तापनि साधारणजनहरुले यसलाई पनि मात्र पौराणिक कथाको रुपमा मात्रै लिएर खासै त्यतातिर ध्यान पुऱ्याएका हुँदैनन् भने दुष्कर्म गर्नतिर पनि पछि हटेका हुँदैनन् । मूर्खको ज्ञान अर्थकर नभई अनर्थकर हने हुन्छ । जे-जति सुखका कारणहरु हुन्छन्, ती सबैलाई मूर्खहरुले नष्ट भ्रष्ट पारिदिन्छन् र दुःखको भुमरीमा परी भोग्न सम्मको दुःख भोग गर्दारहेछन् । जब मूर्ख महत्वाकांक्षी र अभिमानी हुन्छन् त्यसबेला उनीहरुले राम्रो नराम्रो केही पनि ख्याल गर्न नसक्ने हुँदारहेछन् । आफ्नो स्वार्थमा अलिकति धक्का पर्ने बित्तिकै उनीहरु रन्थनिन्छन्; रीसालु हुन्छन् । योग्य-अयोग्य सोच्न नसक्ने हुन्छन्ः जसले गर्दा दुष्कर्ममा प्रवृत्त हुन्छन् र पश्चातापको खाल्डोमा परी अशान्त स्थितिमा रहनु पर्ने हुन्छन् ।

Downloaded from http://dhamma.digital

जो व्यक्तिहरु श्रद्धावान, शीलवान् यशवान् र भगवान् हुन्छन्, तिनीहरूले सबैको भलो चिताई काम गर्ने हुँदा जुनसुकै ठाउँमा उनीहरु पुग्न गएता पनि लाभ सत्कार मान मर्यादा पूजा सम्मान पाइराखेका हुन्छन् । तर तिनीहरु त्यसमा आसक्त हुँदैनन् । रमाएर बस्दैनन् । तिनीहरूको निमित्त महत्वपूर्ण कुरा चाहिं विवेक नामक निर्वाण नै सर्वोपरी भइरहन्छन् र त्यसैका लागि उद्यमी, परिश्रमी र विवेकशील भई जीवन गुजारा गरिरहन्छन् ।

मानिस मानिस बन्न, मानिस भएरै जीवन जिउन, मानिसमा योग्य उपायहरूको आवश्यक पर्दछ । ती उपायहरु सजिलैसित प्राप्त गर्न गाह्रो हुन्छ । त्यसको लागि उचित परिस्थिति, अनुकूल वातावरण, योग्य पर्यावरणको खाँचो हुन्छ । त्यसलाई कसरी जुटाउनु पर्दछ र खोजनीति गर्नु पर्दछ भन्ने कुराको ज्ञान पनि हामीलाई धम्मपदले राम्ररी मार्ग प्रदर्शन गरिरहेको हुन्छ । शुद्ध, स्वच्छ, सिदासाधा मार्ग निर्देशन पाउन सकिन्न भने मानिस भुलभलैयामा पर्न जान्छ । अतः पण्डित सत्पुरूषहरूको संसेवन, आसेवन, भजन अति महत्वपूर्ण रहेको हुन्छ । त्यसबाट नै मानिसको दृष्टि सही दिशातिर उन्मुख भएको हुन्छ । गुण-दोष छुट्याउन सकिने हुन्छ । अवगुणलाई त्यागी सद्‌गुणले सम्पन्न हुन सकेमा मात्र मानिस मानिस बन्न सकिने हुन्छ ।

अर्तिबुद्धि, अववाद, उपदेश, सुझाव, सन्देश सुन्न सक्ने भनेको कुरा मान्न जान्ने, निराभिमानी, निहतमानी, सभ्य, सुसंस्कृत, मृदु, कोमल गुणले युक्त हुनु पर्दछ । कल्याणमित्रको स्वभाव वृद्धि गर्नु पर्दछ । सुकृतयकर्मकारी, सुभाषितभाषी, सुचिन्तिन्तचिन्ती हुनुपर्दछ । आर्य प्रवेदित धर्ममा रमाउने हुनु पर्दछ । शमित-दमित स्वभाव भएको हुनु पर्दछ । पूर्वकृत कुशल स्वभाव भएको पनि हुनु पर्दछ । हितानुकम्पी स्वभाव पनि हुनुपर्दछ । धर्मसंवेग जागृत गरी श्रमण-धर्म नामक निर्वाणगामी कार्य गर्नमा पनि लागेको हुनुपर्दछ । कुलो खन्नेले आफूलाई चाहिने ठाउँमा पानी लैजाने जस्तौ; बाणकारकले आफूलाई चाहे बमोजिम बाण सोझ्याउने जस्तै; सिकर्मीले आफूले चाहे अनुसार काठलाई काट्‌छाँट गरी अनेकन प्रकारका फर्निचरहरु तयार पार्ने जस्तै मानिस भएर साँच्चिको मानिस बन्न चाहने पण्डित कहलाउने व्यक्तिले आफूले आफूलाई दमन गर्नु पर्दछ । आत्मदमन गरिसकेको व्यक्ति निन्दा प्रशंसादि लोकधर्मबाट कहिल्यै विचलित हुन सक्तैन जसरी घनीभूत ढुंगे पहाड हावाले ।

स्वच्छ वातावरणमा पलाउन जानिसकेको व्यक्ति कुनै चीजमा आसक्त हुँदैन । काम-विषयहरूमा कुरा पनि गर्दैन । आफ्नो ऊँच-नीच अवस्थाको विषयमा पनि प्रकाश पार्दैन । उनी शीलवान्, प्रज्ञावान्, धार्मिक हुन्छ । आफ्नो लागि वा अरूको लागि कुनै किसिमको भौतिक चाहना उनले राख्दैनन्; न त अधार्मिकपूर्वक आफ्नो समृद्धिको इच्छा नै गर्दछ । उनी पार तर्न गाह्रो सांसारिक मारबन्धनबाट पार पनि तरेर जान्छ । कृष्णधर्म त्याग गरी शुक्ल धर्ममा लागेको हुन्छ । एकान्त स्थानमा रमाउने गर्दछ । काम भोग सबै छोडी क्लेशबाट अलग्ग रही परिशुद्ध भई बस्दछ । सम्बोधि अंगहरूमा सम्यक् चित्तले राम्ररी भाविता गरिसकेको हुन्छ । अपरिग्रही भएर बसेको हुन्छ । तेजसम्पन्न क्षीणास्रवी भएर परिनिर्वाण प्राप्त भएको हुन्छ ।

माथि उल्लिखित अवस्था प्राप्त गर्न सकेमा मानिस मानिस मात्र बन्न सकिने होइनन्, मानिस मानवीय अवस्थाबाट पनि माथि उठी दिव्य ब्रम्हात्वलाई समेत नाघेर निवृत र उपशान्त अवस्थामा पनि पुग्न सक्ने हुन्छन् । यसैलाई बुद्धको शिक्षामा बुद्धको शासनमा बुद्धको धर्ममा सारपूर्ण मानिन्छ । यसको उपलब्धिको निमित्त मार्ग निर्देशन गर्नु नै धम्मपदको सही लक्ष्य हो; मूल उद्देश्य हो ।

Downloaded from http://dhamma.digital

नैतिक गुणले सम्पन्न गराई समाजमा रहेका विभिन्न प्रकारका विकृतिहरू, हत्या, हिंसा, क्रूरता, बर्बरता जस्ता आतंक र कुकृत्यहरू त्याग्न लगाई सुकृत्य कर्मतिर दोहऱ्याई यस संसारलाई, यस धरतीलाई सुरम्य, सुशोभित, रमणीय, आनन्दमय, सुखद, शान्तिपूर्ण तुल्याउनु पर्दछ भन्ने सुभावना जमाई त्यस किसिमको परिस्थिति र वातावरण सृजना गराउन सक्ने यस्तो किसिमको शुद्ध, पवित्र धर्मको प्रकाश छर्न सक्ने पुस्तकहरू प्रकाशनमा ल्याउँदै जनमानसमा अमन-चयन कायम गरी सुख र शान्ति छर्न तत्पर सुश्री नानीमैयाँ मानन्धरज्यूको सत्प्रयास निरन्तररूपमा अगाडि बढ्दै जान सकून भन्ने सदिच्छा एवं शुभकामना समेत पोख्दै आफ्नो केही भावनाहरू व्यक्त गर्ने काम यहीं अन्त्य गर्दछु ।

"जिनसासनं चिरं तिट्ठतु !"

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार,
मीनभवन, काठमाडौं, नेपाल ।
२०६०, फाल्गुण २२

Downloaded from http://dhamma.digital

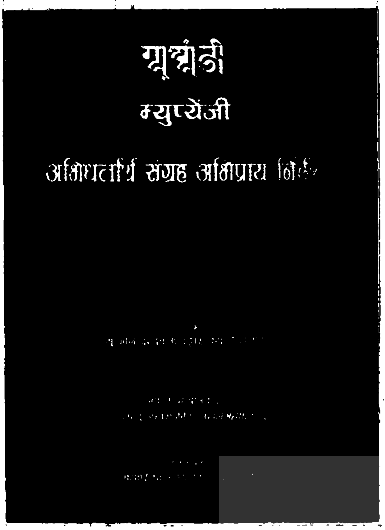

म्युप्येंजी

अभिधर्मार्थ संग्रह अभिप्राय निर्देश

छत्वाःचा मन्तुना

दिवंगत अग्गमहापण्डित परम आदरणीय पूज्यपाद अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया आजीवन धर्मानुशासक अरियधम्मरक्खित नेपाल बुद्धसासन श्री वंसालंकार संघमहानायक भदन्त प्रज्ञानन्द महास्थविरं दँनदँ न्ह्यवःनिसें अथक परिश्रमयाना बर्माया सुप्रसिद्ध आभिधर्मिक म्योप्येंजी सयादोपाखें च्वयाबिज्यानातःगु अभिधर्मार्थ संग्रहया स्वरूप, अर्थ अभिप्राय सहितगु संग्रह ग्रन्थ वस्पोलं भाय्हिला तया बिज्याःगु जुयाच्वन । खः तु थुगु ग्रन्थ वस्पोल जीवमान जुया बिज्याना च्वंगु अवस्थाय् हे पिथनेगु आकांक्षा तयाबिज्यागु खः, तर वस्पोलया व आकांक्षा पूवने मफुत । वस्पोलं थ्व संसार त्वःता बिज्याये धुंका वस्पोलयागु उगु आकांक्षायात साकार रूप बीया निंतिं वस्पोलया शिष्या अनागारिका ञाणसीला अञ्यां थ्व सफू याकनं संशोधन व परिमार्जनयाना पिकया बीमालं धका जिगु ल्हाती लःल्हाना बियाबिज्याःगु जुल । जिं नं फक्व कोशिस याये धका स्वीकार याना कया । छुं कथं संशोधन यायेगु नं याना । तर विभिन्न कारणवश समय जकं फुनावन, उगु ज्या पूवंका बीगु क्षमता जिं पिकाये मफुत । उगु पाण्डुलिपि अथें हे थातिं तयातये माल । मछालपुसे नं च्वनावल । अनं लिपा सुयात भाला ब्यूसा जी धका मनं तुना च्वंच्वं ञाणशीला अय्यां अनागारिका अग्गञाणी धम्माचरिययात खंका बिज्यात । जिं नं उकीयात हे उचित तायेका आखिरय् शिक्षाशीला अग्गञाणीयात हे पाण्डुलिपि लःल्हाना बिया । न्ह्यागु ज्या नं याये धाल धायेवं क्वातुक्क हे यायेगु, पूवंक हे यायेगु स्वभाव दुम्ह वस्पोलं थःगु अति हे व्यस्तताया बाबजूद नं अधिष्ठानथें हे याना संशोधन व परिमार्जन याये धुंका हानं छको परिष्कृत याये कथं जिथाय् वया बर्मेली सफू लिसे ल्वाकाः ल्वाकाः त्वःति फ्यूगु थःमदयेमा, गनं छुं कथ द्वंगु थःमदयेमाः धका आवृत्ति यायेगु ज्या जुल । तुरून्त हे प्रेसय् नं थ्यंका बिल । गुकिया फलस्वरूप थ्व सफू थौं थुगु रूपं ब्वंमि अध्ययनार्थीपिनिगु ल्हाती थ्यंक वये फत ।

भीसं स्यू, वस्पोल तथागतं थःगु बुद्धत्वं लिपा ४५-दँ तक दिपाः हे मदयेक निरन्तर रूपं बहुजन हित, सुख व अर्थया निंतिं थाय् थासय् थःगु अमृतोपदेश इनेगु ज्यायाना बिज्यात । त्रिविध शिक्षा, नवांग बुद्ध-शासन, चय्प्यद्वः धर्मस्कन्ध देशना वस्पोलं याना बिज्यात । उकीयात हे सूत्र, विनय व अभिधर्म - पिटक कथं त्रिपिटकया रूपय् थौं विश्वं बुद्धोपदेश बुद्धवचनकथं थःनाला वयाच्वन । मेकथं धाल धाःसा - निकाय कथं; दीर्घ, मध्यम, संयुक्त, अंगुत्तर व क्षुद्रक - निकाय धका न्यागू निकायकथं म्हसीका वयाच्वन । उपि मध्यय् क्षुद्रक निकाय अन्तर्गत अभिधर्म - पिटक न्हेगू प्रकरणय् विभक्त जुयाच्वंगु दु । गथे कि - धर्मसंगणी, विभंग, धातुकथा, पुद्गलप्रज्ञप्ति, कथावस्तु, यमक व प्रस्थान धका । धर्मस्कन्ध कथं विभाजन यात धाःसा सूत्रपिटकय् २१००० धर्मस्कन्ध, विनयपिटकय् २१००० अले मुक्कं अभिधर्मय् जक ४२,००० धर्मस्कन्ध दुथ्याना च्वंगुजुल । बुद्धोपदेशय् दकसिबे गम्भीरगु देशना हे अभिधर्म खः । अभिधर्मयात छखे तया बुद्धोपदेशयात यथार्थरूपं सीका थुइकेगु सम्भावना मदु ।

Downloaded from http://dhamma.digital

सत्य निगू दु - संवृत्ति अथवा प्रज्ञप्ति वा व्यावहारिक सत्य व परमार्थ सत्य धका । इपि निगु सत्य मध्यय् धात्थें महत्वपूर्णगु सत्य परमार्थ सत्य अथवा आध्यात्मिक सत्य खः । परमार्थ सत्यया वास्तविक ज्ञानयागु अभावय् दुःखं मुक्ति सम्भव मदु । निर्वाण साक्षातकार कदापि जुइफइमखु । चतुरार्य सत्ययात खंकेगु सीकेगु थुइकेगु प्रत्यक्षीकरण यायेगु सम्भावना मदु । उकिं आज्ञा देशना, व्यवहार देशना व परमार्थ देशना धका स्वंगू देशना दुगुली परमार्थ देशना हे बुद्ध उपदेशया सार देशना खः । दुदंगु, सारपूर्णगु, अर्थयुक्तगु देशना खः । थ्व हे अभिधर्म खः ।

अभिधर्म न्हेगू प्रकरण रूपी महान गर्भग् दुहाँ वना अन दुनेच्वंगु रत्न खंकेत अनयागु रत्न प्रयोगय् हया जीवन सार्थक यायेत तिनातःगु रत्नागार चायेकेत ताःचायागु आवश्यक जू । ७-८ -गू शताब्दी न्हापायाम्ह आचार्य अनुरूद्ध महास्थविरद्वारा रचित गुंगू खण्डय् विभाजित अभिधर्मार्थ संग्रहरूपी सिकापतिं अर्थकथा धयागु नां दंगु विश्व विख्यात अभिधर्मार्थ संग्रह नाँगु आकारय् चिकिचाधंगु जुया नं अतिकं हे मूवंगु, ग्यसुलागु, धिसिधाःगु , क्वात्तुसे च्वंगु विभिन्न व्याख्याकार, टीकाकार, अनुटीकाकार, भाष्यकार, आदि आदिपिनिगु मिखाया नानीचा जुयाच्वंगु सफू बुद्ध - शासनय् खने दयेक वःगुजुल । अभिधर्म अध्ययनार्थी सुनानं हे थुकीयात तिरस्कृत याये मफूगु जुल । दकसिबे न्हापां हे थुकीयागु दर्शन निं थुइके माःगु जुल । अले तिनि न्हेगू प्रकरण ढुकुटी चायेके फइगु जुल । धर्मया भण्डागारय् दुहाँवने खनिगु जुल । उकिं थ्व थुगु अभिधर्मार्थ संग्रह, गुकियात सकल विद्वानजनपिंसं मिखा ब्वया थुकीयात जितिं जिक्व स्पष्ट जुइकथं व्याख्या यायेगु, टीका टिप्पणी यायेगु, संश्लेषण विश्लेषण निरीक्षण परीक्षण यायेगु अनुमार्जित परिमार्जित यायेगु याना वयाच्वंगु जुल । उकी दुने थ्व थुगु सफूया च्वमि सुप्रसिद्ध आभिधर्मिक म्योप्येंजी सयादो नं छम्ह जुया बिज्याःगु जुल । थ्व थुगु सफू अभिधार्थसंग्रहया नाति विस्तृत नाति संक्षिप्त कथंयागु व्याख्यात्मक सफू खः । उकिं अध्ययनार्थीपिन्त थुकिं अप्वः इयातु पहःया अनुभव जुइका बीमखु । बरू सरलताया अवबोध जुइका बी । अथे जुया थ्व अभिधर्म सम्बन्धी व्याख्या सफू दिवंगत संघनायक भन्तेया तःसकं यःगु सफू जुयाच्वन । वस्पोलं थुकीयात मेहनत याना थःगु भाषं हिला बिज्याःगु नं जुयाच्वन । वस्पोलयागु मनोकांक्षा पूवंका बीगु कथं उकिं थ्व सफू वस्पोल पूज्यपाद भन्तेया जन्मदिं अक्षय तृतीया खुन्हु हे पिकायेगु अथक प्रयास जूथें थौं थ्व सफू पिहाँवया नं च्वंगुजुल ।

थुकीयात भाय् हिला सहयोगी अनागारिका शिक्षाशीला अग्गञाणी धम्माचरिय धात्थें साधुवादया पात्र जुयाच्वंगु दु । वस्पोलं दृढता क्यना ग्वाहाली मयाःगु जूसा थ्व सफू थौं नं ब्वमीपिनि ल्हाती थ्यने मफयेफु । उकिं वस्पोलयात आपालं आपालं कृतज्ञता सहित साधुवाद देछानाच्वना । जिगु ब्वहःयागु भारीयात थःमं कुबिया वस्पोलया अथक प्रयासं जाःगु ग्वाहालिं पिज्वःगु थुगु सफू अध्ययन याना भगवानु बुद्धयागु मुक्ति मार्ग उपदेशयात थुइका थुकी दुनेच्वंगु सारपूर्ण अमृत उपदेश रसपानयाना ब्वमिपिं धन्य धायेके फूपिं नं जुइमाः धका भिंतुना देछासे थःगु छुं छत्वाः मन्तुना क्वचायेका च्वना ।

सब्बे सत्ता दुक्खा मुच्चन्तु ।
सकल सत्त्वप्राणीपिं दुःखं मुक्त जुइमाल ॥

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीन भवन, न्हू बानेश्वर, कान्तिपुर ।

Downloaded from http://dhamma.digital

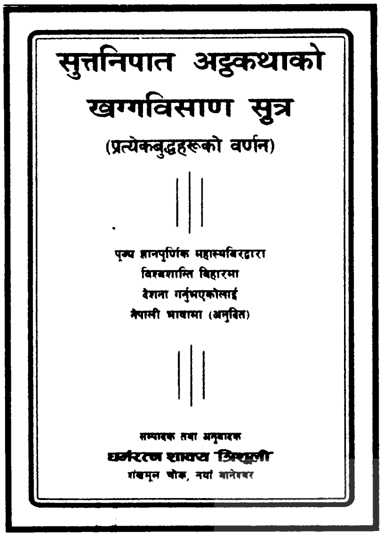
सुत्तनिपात अट्ठकथाको
खग्गविसाण सूत्र
(प्रत्येकबुद्धहरूको वर्णन)

पूज्य ज्ञानपूर्णिक महास्थविरद्वारा
विश्वशान्ति विहारमा
देशना गर्नुभएकोलाई
नेपाली भाषामा (अनुदित)

सम्पादक तथा अनुवादक
धर्मरत्न शाक्य 'त्रिशूली'
शंखमूल चोक, नयाँ बानेश्वर

सुत्तनिपात अट्ठकथाको खग्गविसाण सूत्र वर्णन

केही कुरा

यो 'खग्गविसाण-सूत्र' खुद्दकनिकायको १५-ग्रन्थहरूमध्ये पाँचौ ग्रन्थ सुत्तनिपातको उरगवग्गादि पाँच वग्गहरूमा पहिलो उरगवग्गका तेस्रो 'सुत्त' हो । यस सुत्तमा विशेष रूपले ४० जना प्रत्येकबुद्धहरूको नैष्क्रम्य गुणको राम्रो वर्णन भइराखेको छ । यस सुत्रमा नैष्क्रम्य गुणधर्म वेद्धि गरी के कसरी धर्मसंवेग उत्पन्न गराई भौतिक जगतको दुर्गुणहरूलाई ज्ञानचक्षु प्रज्ञाचक्षुद्वरा अवलोकन गरेर अत्यन्त शान्त शीतल अवस्थामा पुग्न सकिन्छ , पुग्न हुन्छ, कसरी प्रत्येक बोधित्व हस्तगत हुन्छ , त्यसको स्पष्ट वर्णन गरिराखेको हामी पाउँछौ । सुत्तनिपात अट्ठकथाको आधारमा बुझ्ने गरिकन व्याख्या पनि यसमा भइराखेको छ ।

विभिन्न प्रकारका सांसारिक भयावह त्राशदिपूर्ण स्थितिहरु र संवेगजनीय घटनाहरूको दिग्दर्शन सूत्रमा राम्ररी प्रदर्शन गरिएको हामी पाउँछौ । ती विषयहरूलाई सही दृष्टिद्वारा अध्ययन गर्नु, चिन्तन मनन गर्नु, भाविता गर्नु मानव मात्रको लागि लाभदायक छ, कल्याणकारक छ, मंगलमय छ ।

यस किसिमको उचित र योग्य निन्तन मननले गर्दा मानिसको मन पापक धर्ममा रमाउँदैन र शुद्ध, स्वच्छ, निर्मल विचारधारा बोकिहिँड्दा उसको. मन बाह्य दूषित वातावरणद्वारा आकर्षित हुँदैन । जसले गर्दा सचेतता र सजगता अपनाउन उसलाई सजिलो हुन जान्छ । वास्तविक जीवनको सत्य तथ्य बुझ्न असलाई अप्ठेरो पर्दैन र जीवन मुक्तिको पथतिर ऊ दृढचित्तले अगाडि बढ्न सक्छ र धर्मसंवेग गराई सही मार्गमा लम्कन उसलाई गाऱ्हो पर्दैन । साथै यस सूत्रमा उल्लेखित प्रत्येकबुद्धहरूको भावनालाई बुझ्न ऊ सक्षम हुनजान्छ । अनि एक सिंगे गैंडा जस्नै भएर एक्लै रमाउन सक्ने कार्यविवेक र चित्तविवेक प्राप्त गरी प्रीति, सुख, एकाग्रतालाई साथमा राखी ऊ, परम शान्तिको अनुभूति लिएर अमन चयनमा तल्लीन हुनसक्दछ ।

यसरी आजकालको जटिल अवस्थामा हत्या, हिंसा, आतंक, अन्याय, अत्याचार, भ्रष्टाचार, द्वेष, कोप, क्रोध, ईर्ष्या, मान, पद, प्रमाद, लोभ, मोह, तृष्णा, अविद्या आदिले जकडिएको ग्रसित, त्रसित, अस्तव्यस्त जीवन स्थितिबाट अलग्गिएर, टाढिएर तटस्थ रूपमा आफूलाई राखी संयमित, सन्तुलित, शमित, दमित जीवन जिउन सहज हुनजान्छ । यस सूत्रको अध्ययन मननको । अभ्यासको उपादेयाता यसैमा निहित छ ।

यही 'सुत्तनिपात' पालिको 'खग्गविसाण - सुत्त' लाई सर्वप्रथम नेपालभाषामा व्याख्या सहित भाषान्तरण र सम्पादन गरी निकाल्नु भइसकेको उपासक धर्मरत्न शाक्य 'त्रिशूली' ले अहिले आएर नेपालीभाषाका पनि रूपान्तरण गरी नेपाली बौद्ध बुद्धिजीवीहरूको हृदय पटलमा नैष्क्रम्य गुणधर्मले भरेको प्रत्येकबुद्धहरूको परिचय भरिदिन अगाडि सार्नु भएको छ । महत्वपूर्ण क्रिया नै भयो ।

शारीरिकि दृष्टिकोणले आफू अस्वस्थ भए बाबजूद पनि त्यसलाई पर्वाह नगरी जुनरूपले वहाँले

Downloaded from http://dhamma.digital

सम्यकसम्बुद्ध तथागतको शुद्ध, स्वच्छ, निर्मल धर्मलाई आधार बनाएर बुद्धोपदेशको उपचारले मनलाई स्वस्थ पारी दृढ संकल्पित भई आफ्नो शरीरलाई हिलोमाटोबाट कमल फूल फूलाउने जस्तै फुलाउने काम गरिरहनु भएको छ, त्यो अति नै सराहनीय कुरो हो । वहाँको सत्प्रयास सफल हुँदै जाओस् र त्रिरत्नको आनुभाव प्रभावले वहाँको स्वास्थ्य पनि दिन दुईगुणा रात चौगुणा राम्रो हुँदै जाओस् भन्ने शुभाभिलाषलाई अगाडि सार्दै वहाँलाई यथायोग्य सहयोग प्रदान गर्नुहुने अन्य व्यक्तिहरूप्रति पनि हार्दिक आभार एवं शुभेच्छा प्रकट गर्दै आफ्नो केही कुरा यही टुंग्याउँदै छु ।

चिरं तिट्ठतु जिासासनं !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीनभवन, नयाँ बानेश्वर

Downloaded from http://dhamma.digital

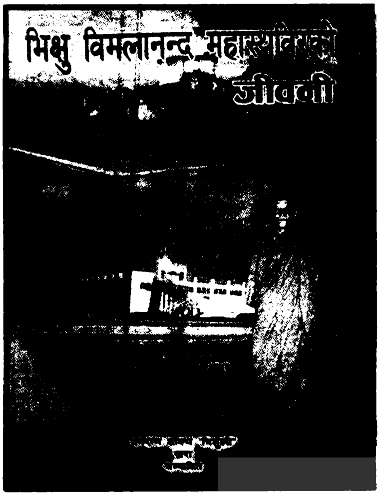

भिक्षु विमलानन्द महास्थविरको जीवनी

मंगल -कामना

श्रद्धेय भिक्षु विमलानन्द महास्थविरज्यूको ७७औ जन्म दिवसको अवसरमा २०६२ माघका दिन प्रकाशित हुने गरी वहाँको बाल्यकाल सम्वन्धी जीवनी पुस्तक लुम्विनी धर्मोदय उपसमितिले प्रकाशनमा ल्याउनु सुखद कूरो हो । यो देखेर खूशी पनि लागेको छ । कदर योग्य व्यक्तिहरूको कदर यथसमयमै हून सुहाउदो कुरो हो ।

एक संस्मरण मतिनाकाजि शाक्य वर्तमान भिक्षु विमलानन्द महास्थविरज्यूको जीवनी सम्बन्धी आत्मकथाको रोचक ढंगको पुस्तक सरसर्ति हैने मौका पाएँ । बाल्यकालदेखि नै वैराग्य भावना बोकेर मरणलाई समेत परास्त गरी बुद्धशासनमा प्रवजित भई छ । त्यसका लागि वहाँले गर्नुभएको पटक पटकको मननीय छ । इच्छा भए पछि जुनसुकै काम पनि पूरागर्ने सकिदो नै रहेछ । त्यो बेलामा मानिसले जस्तोसुकै दुःख कष्ट पीडा र बाधा अढचनाहरूको पनि सामना गर्न पछि नहट्ने प्रण गर्दोरहेछ । यस्तै किसिमको दृद चरित्र मतिनाकाजीमा पनि फलेको स्पष्ट छ । आखिरमा वहाँ सफल पनि हुनुभयो ।

श्रामणेर विमलानन्द भिक्षु विमलानन्द र महास्थविर विमलानन्दको रूपमा रही बुद्ध शासनलाई वहाँले अफूले सक्दो रूपमा योगदान दिदैं आइरहनु भएको छ । श्रीलंकामा पनि दशक जति समय बिताई कुन किसिमको कार्य वहाले गरेर देखाउनु भयो त्यसपछि ई.सं. १९७२ देखि आजसम्म अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध तथागत बुद्धको पवित्र जन्मस्थल पुण्यभूमि लुम्बिनीमा घाम पानी बतास हुरी हावा खाएर जस्तो किसिमको सेवा , सहयोग र योगदान वहाँले पुऱ्याएर आउँदै रहनु भएको छ । त्यसको प्रशंसा एवं सह्राहना जति गरे पनि नपुग नै रहन जान्छ । कम श्रद्धा कम धैर्य कम सहनशीलता कम लगनशीलता कम साहस कम उत्साहले त्यो काममा हात हाल्न असम्भव प्राय नै छ । अति दुष्कर त अवश्य पनि मान्नुपर्दछ ।

यसरी आफ्नो सारा जीवनी नै बुद्ध शासनिक क्रियाकलाप र सामाजिक सेवा तथा विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउदैं त्यस मध्यमा पनि विशेषतः लुम्बिनीको चौतर्फी विकासको निमित्त आत्मसमर्पण एवं दत्तचित गइ लागिरहनु भएको वहाँको जीवन अनि प्रशंसनीय एवं अविस्मरणीय रहेको छ । वहाँ अझ पनि निरोगी स्वस्थ दीर्घायु जीवन प्राप्तगरी अगाडि बददै जानसकून भन्ने शुभकामना तथा मंगलकामना व्यक्त गर्दछु ।

चिरं जीवतु सो विमलो : सुखी होतु दीघायुको ।
लभतु थामबलो च : रक्खितुं सुभूमि लुम्बिनी ।।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार, मीनभवन, नयाँ बानेश्वर
११२६/वि.सं. २०६२

Downloaded from http://dhamma.digital

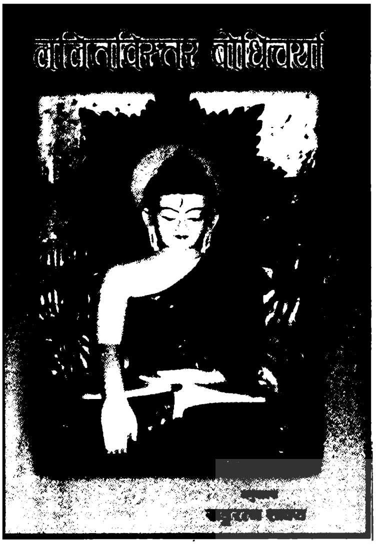

ललितविस्तर बोधिचर्या

दुई शब्द

पालि भाषानुसारको "ललितविस्तर" ५०-६० वर्ष अगाडी भिक्षु महाप्रज्ञा (पछि बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञा) ज्यूले कालिम्पोङ्मा बसोबास गरी रहनुभएको बेला बडो मेहनतका साथ आफैले प्रेस स्थापना गर्नुभई राणाशासनको जगजगी मच्चिरहेको त्यो बेलामा पनि कसैप्रति नझुकी, डर नमानी पालि भाषानुसार "ललितविस्तर" नामाकरण गरी बुद्ध जीवनी सम्बन्धी ठूलो आकारमा नेपाल भाषामा ग्रन्थ प्रतिपादन गर्नुभएको थियो ।

पण्डित निष्ठानन्द बज्राचार्यज्यूले संस्कृत भाषाबाट लेखिएको महायान परम्परा अनुसारको "ललितविस्तर" आफ्नै अथक प्रयासले ठूलो प्रयत्नका साथ नेपाल-भाषामा भाषान्तरण गर्नुभए जस्तै नै वहाँ भिक्षु महाप्रज्ञाज्यूले पनि पालि भाषानुसारको "ललितविस्तर" प्रतिपादन गर्नुभई नेपाल भाषा साहित्यको इतिहासमा ठूलो योगदान पुऱ्याई गुण गर्नुभएको छ । दुबै व्यक्ति प्रति हामी सबै नेपाली ऋणी रहेका छौं ।

आज आएर भिक्षु महाप्रज्ञाज्यूको नेपाल भाषामा रचित "ललितविस्तर"लाई खड्गरत्न शाक्यज्यूले नेपाली राष्ट्र भाषामा भाषान्तरण गरी प्रकाशमा ल्याउनु भई नेपाली भाषाको साहित्य भण्डारमा एउटा नयाँ आयाम ठप्नु भएको छ । डा. आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरज्यूले लेख्नु भएको "संक्षिप्त बुद्धजीवनी" बाहेक नेपाली भाषामा अर्को बुद्धजीवनी सम्बन्धी विस्तृत जानकारी दिलाउने ग्रन्थहरु अभाव नै भइराखेको थियो । त्यो अभावको परिपूर्ति अहिले खड्गरत्न शाक्यज्यूले गर्नुभएकोछ । जसले गर्दा राष्ट्र भाषाभाषी नेपालीहरूको लागि पनि ठूलो गुण गर्नुभएको छ भन्नु अतिसयोक्ति नहोला जस्तो लाग्छ । यसको लागि हामीले वहाँलाई हृदयदेखि नै साधुवाद दिन चाहन्छौं । यस्तै यस्ता अमूल्य ग्रन्थहरु पछि पछि पनि वहाँबाट सृजित हुँदै जानेछ र राष्ट्रभाषा नेपालीको साहित्य भण्डारमा बौद्धग्रन्थहरु पनि शनैः शनैः ठप्दै जानेछ भन्ने आशा पनि गर्दै जानुपर्ला ।

सबैको कल्याण होस् !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीन भवन, नयाँ बानेश्वर
मिति :- २०६३ श्रावण ४ गते

Downloaded from http://dhamma.digital

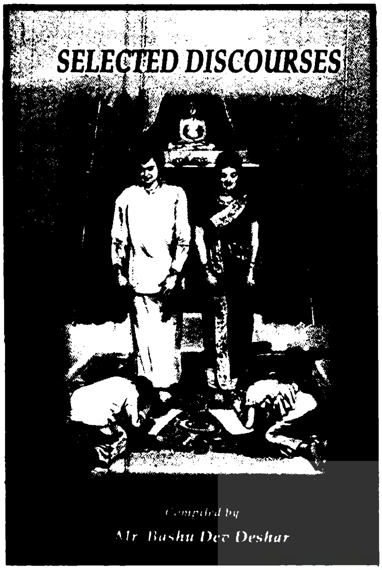

SELECTED DISCOURSE

Few Blessing Words

The aims and objects of the worldly beings are peace and happiness. To get rid of suffering they follow all kinds of practices. At the pre-historical period the ancient people worshipped natural forces being prevalent to them as their refuges; such as: rocks, woods, groves, trees and various shrines. But these things did not give protection to them, did not solve their problems and they were not get away from disasters.

Because such a refuge is not a safe refuge, not the best refuge. One is not liberated from all evil consequences of existence for having come to such a refuge.

Lack of true knowledge and proper understanding even in this modern age people still follow the somehow same type of mistaken ways. They cannot find out the right path and appropriate ways to lead their lives in proper manner. They do not realize that the actual refuge and real practice could be found within their own life as pointed out by the Tathagata. In the teaching of the Tathagata people should understand to pay attention to their own life. They should, at the beginning, try to develop wholesome attitude wholesome behavior practicing generosity, observing moral precepts, performing all sorts of duties and keeping away unwholesome attitudes demeritorious thoughts which will drive them to be down carts and to down fall, well prescribed by the Buddha in various Suttas, such as: Sigalovada Sutta, Mangala Sutta, Vasala Sutta, Parabhara Sutta, Metta Sutta etc. and also go to refuge to the Buddha, The Dhamma, and the Sangha, see with right knowledge the four noble Truths, Sorrow, the cause of Sorrow, the transcending of Sorrow and the Noble Eightfold Path leads to the Cessation of Sorrow.

This, indeed, is refuge, secure. This, indeed, is refuge, supreme. By seeking such refuge one is released from all sorrow.

All of there ways of freedom, from suffering are collected, compiled and placed in one place to make easy to study to give facility to the learners Mr. Bashu Dev Deshar, a devoted Buddhist, endeavored and brought forward this book being a gentle, humble, simple and benevolent person himself, with a wishful thought of giving important guidance to the concerning people to get right knowledge and understanding about the ways to get rid of suffering and to obtain real peace and happiness in life.

Hope, this book will serve the purpose of the needy people to awaken them and give the proper understanding how to gain the quality of a human being to be a real human with the nature of humanity. May the entire blessing be with the sentient beings.

Bhikshu Jnanapurnik Mahasthavira.
Vishva Shanti Vihara
Meen Bhawan, New Baneshwar, Kathmandu, Nepal, 4482984

Downloaded from http://dhamma.digital

म्यानमारय् बौद्ध धर्म व नेपाललिसेया स्वापू

धम्माचार्य, अग्गमहासद्धम्म ज्योतिकधज भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरपाखें मन्तुना

हिरण्यलाल श्रेष्ठजु नेपालया वयादेशिक मामिला सम्बन्धी नीतिया पारखीया रूपय् सुपरिचितम्ह व्यक्ति जुया दीथें ऐतिहासिक विषयतय्त बौद्ध धर्मया ख्यलं विशेषता प्रदर्शन यानाः अध्ययन यायेगुपाखे रुचि तयादीम्ह राजदूतया रूपय् च्वनाः जक ज्या याना दीगु मखु विशेषतः अनयागु बुद्धधर्म सम्बन्धी ऐतिहासिक महत्वया थायबाय्तय्त नं अनुसन्धान यानादीगु ज्याय् संलग्न जुयादिल । गुकिया फलस्वरूप रूस व नेपालया बौद्धधर्मलिसें छु गुजागु स्वापू दुगु खः । गुकथं अन न्हापानिसें नेपाःयागु बौद्ध धर्मया प्रभाव लानाच्वंगु खः मात्तुमालेगु लिसे लिसें थाय् थासय्यागु स्थलगत भ्रमणद्वारा जानकारी तकं हासिल याना मूवंगु छगू यात्रा विवरणथें जाःगु सफू तकं प्रकाशय् हयादिल । नेपालयागु महत्व क्यनेगु ज्या यानादिल । वयकःयागु उगु सफूया नां खः "रूसय् बौद्धधर्म व नेपाल लिसेंया स्वापू" ।

अथे हे आः वयाः वय्कलं थःगु मन क्वसाःगु विषय जुयाच्वंगु नेपाः व मित्रराष्ट्र म्यानरमारयागु विषययात कया छगुलिं ल्यू मेगु स्वात्तुस्वास्वां हे थःगु सिद्धहस्त च्वसुत "सन्ध्या टाइम्स" व हेटौंडा वाः" पती पिकाकां भायाच्वंगु दु । विशेषरूपं नेपाः व म्यानमारया बौद्धधर्मयागु सम्बन्धयात क्वात्तुसे च्वंके बीगुलिइ वय्कलं पलाः न्ह्याकाः च्वनादीगु जुल । उकियात कयाः वय्कलं नेपालभाषां विभिन्न विधायात न्ह्यचीकाः च्वसूत प्रकाशय् हया च्वनादीगु दु । गथे कि लोकमणि चूलाचैत्य, म्यानमारया चिं, महाविजया सेडी चैत्य, नेपाःया चिं, ऊ चन्द्रमणि महास्थविर : नेपाली भिक्षुपिनि प्रेरक गुरु, चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलनय् बर्मेलीत, म्यानमारय् जूगु खुक्वःगु बौद्ध संगायन व नेपाल, म्यानमारय् गोर्खाली बौद्ध गुम्बा व विहार, भिक्षुणी धम्मावती गुरुमां व बर्माया स्वापू, बर्माया गुणवती गुरुमां : जनमैत्रीया न्ह्यलुवाः, नेपाल व म्यानमारया दथुइ धार्मिक व जातीय स्वापू, विपश्यना ध्यान पुनरोदय म्यानमारपाखें, म्यानमारय् बौद्ध धर्म, म्यानमारय् नांजाःगु बौद्ध सम्पदात, नेपाल म्यानमार बौद्ध स्वापूया जग तयाबिज्यापिं, म्यानमारय् बौद्ध संस्कार, उत्सव व नखः चखःत, विश्व बौद्ध ख्यलय् म्यानमारया योगदान, म्यानमारय् नेपालीतय्त अध्ययन व सम्मान, म्यानमारया बौद्ध साहित्यया नेपालय् प्रभाव, ऊ.थान्त व लुम्बिनी विकासया अन्तराष्ट्रियकरण, म्यानमारया त्रिपिटकधर डा. सुमंगलालंकारया नेपाल यात्रा, नेपाल बिज्याःपिं म्यानमारया प्रमुख भन्तेपिं, नेपाल-म्यानमार बौद्ध स्वापूया छम्ह माली ज्ञानपूर्णिक भन्ते शीर्षकया च्वसुत तया थुगु सफू पिकयादी त्यन । उयां न्ह्यो २००२ ई.सं. वय्कलं नेपाली भाषां : (क) प्रत्येक म्यानमारवासी लुम्बिनीप्रति आकर्षित, (ख) नेपाल म्यानमार सम्बन्धमा गोरखाली वीरताको पक्ष, (ग) म्यानमारमा जोगाएको नेपाली संस्कृति, (घ) बर्माया नेवात आदि इत्यादि च्वसुत च्वया थीथी पत्रिकाय् पिकया दीगु खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

हानं थथेंज्यागु स्वापूया रूपय् आपालं आपाः विषयगत च्वसुत पिहाँवये बाँकी हे दनि । वय्कःया थुगु पलाः अतिकं हे च्वछाये बहःजू । थुकिया महत्व गुलि दु, बिचाः दुपिसं अवश्यं मथुइगु खँ मखु ।

थुगु क्षेत्रय् वय्कलं गुलि तक थःगु दिलचस्पी ब्बलंका दिल व वय्कःया थ्व हे विषयय् अध्ययनया निर्तिं धका स्वयं हालसालय् म्यानमार भ्काया यानादीगु म्यानमारया अध्ययनया भ्रमण हे स्पष्ट यानाच्वंगु दु । थुगु भ्रमणय् वय्कलं छु छु खंका दिल, छु छु अनुभव याना दिल, छु छु लुइका दिल, छु छु ब्बलंका दिल, छु छु ज्ञां प्वः चिना भ्काल, व फुक्कं वय्कःया च्वसुं हे सी दयेका बियावं च्वंगु दु, पिब्वया क्यनावं च्वंगु दु । थ्व देया निर्ति व थ्व देया जनमानसया निर्ति धायेमाल धाःसा वय्कःया तःधंगु देन व योगदान धाःसां ज्युगू हे जुल ।

थुकथं वय्कलं नेपाः व मित्रराष्ट्रतय् दथुइ दुगु मैत्री सम्बन्धयात विभिन्न दृष्टिकोणं मूल्यांकन याना दौत्य सम्बन्ध क्वातुका पारस्परिक आदान प्रदानयात भ्कं भ्कं घिसि धायेका बल्लाके बिया नेपाःयागु विश्व राष्ट्रतय् दथुइ दयेका तयेमाःगु घनिष्ठता व सौहार्द्रतायात म्वाका तयेगु स्वापू त्वाः दयेके मज्यूगुयात सांकेतिक भाषं निर्देशित यानाच्वना दीगु दु । वय्कःयागु लक्ष्य थुलिं जक नं पूमवंनि । मेमेगु राष्ट्रत लिसेया नेपाःयागु स्वापुतयुत नं वय्कलं फक्वः उजागर यायेगु, न्ह्यब्वयेगु वय्कया ताःतुना दया हे च्वंगु दनि । वय्कलं थःगु भविष्यया उगु तातुनातयुत नं साकार रूप बी फयेमाः धका भिंतुना देछाःसे थःगु मन्तुना थन हे क्वचायेके । सकसिया भिं जुइमाः !

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक
ने.सं. ११२७,

Dhamma.Digital
Downloaded from http://dhamma.digital

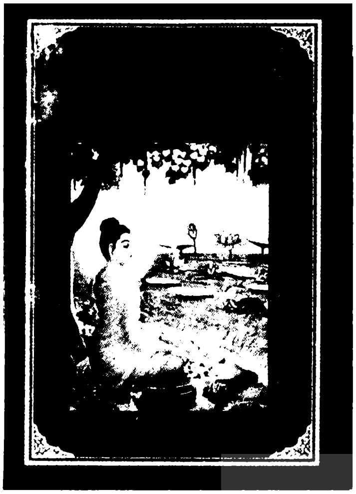

प्रेमपूर्ण जीवन र सुखद् मृत्यु

मन्तव्यको दुई शब्द

भगवान् बुद्धले शुद्ध स्वच्छ काम गर्दा निर्विघ्न रूपमा आरक्षा प्राप्तगर्नका लागि चार प्रकारका आरक्षा भावनाहरू आज्ञा गर्नुभएका थिए ।

बुद्धानुस्सति मेत्ता च ; असुभं मरणस्सति ।
इतिमा चतुरारक्खा ; भिक्खु भावेय्य सीलवा ॥

अर्थात् - बुद्धानुस्मृति-भावना, मैत्री-भावना, अशुभ-भावना र मरणानुस्मृति-भावनाहरू शीलवान् भिक्षुद्वारा भाविता गर्नुपर्ने भावनाहरू हुन् ।

यो जीवनमा सुरक्षित जीवन जिउन नचाहने व्यक्तिहरू कोही पनि छैनन् । एक न एक किसिमका आरक्षा सबैको लागि अपरिहार्य रहेको छ । आरक्षा विना जीवन भयरहित हुनसक्तैन । भयाक्रान्त जीवन अभिशापयुक्त हुन्छ । भयाक्रान्त जीवन जिउनु भनेको नारकीय जीवन भोग्नु हो । त्यसैले प्राणीहरूले निर्भय अवस्थाको जहिले पनि खोजिनीति गरिरहेका हुन्छन् । त्यसैले भगवान् बुद्धले भन्नुभएको हो -

बहुं वे सरण यन्ति; पब्बतानि वनानि च ।
आराम-रूक्ख-चेत्यानि; मनुस्सा भयतज्जिता ॥

अर्थात् - भयतर्जित मनुष्यहरू अवश्यमेव कुनै न कुनै किसिमका शरणहरूको शरणमा जान्छन् : वन, पर्वत, आराम, वृक्ष, चैत्यस्थल आदि इत्यादि ।

तर के गर्नु ? वास्तविक सुरक्षाको लागि तिनीहरू कुनै पनि विश्वसनीय छैनन् । किनभने तिनीहरू साँच्चिको शरणस्थलहरू कुनै हालतमा पनि हुनसक्तैनन् । कारण तिनीहरू निर्भय प्रदान गर्नसक्ने खालका होइनन् । उत्तम खालका होइनन् । सर्वदुःख हटाउनसक्ने गुणहरू, प्रभावहरू, शक्तिहरू तिनीहरूमा छैनन् । तिनीहरू आफै पनि भयग्रसित छन्; त्राशले त्रशित छन् । आफै पनि आरक्षाको खोजीमा छन्; प्रतिक्षामा छन् ।

बुद्ध भय रहित छ; त्राश मुक्त छ, निर्भय अवस्थामा पुगिसकेको छ । आरक्षाको खोजिगर्न नपर्ने भइसकेको छ । भयसृजक कुनै पनि कारण वहाँमा छैन । क्लेशबाट निर्लिप्त भइसक्नुभएको छ । क्लेशहरू नै भयसृजक हुन् । त्यसैले बुद्धको गुणानुस्मरण आरक्षाको कारण हो । निर्भयताको आधार हो । तसर्थ बुद्धानुस्मृति भावना आरक्षा प्रदायक रहेको छ । त्यस्तै मैत्री, अशुभ भावनाहरू पनि मित्रताको चरित्र अभिवृद्धि गर्ने, हिंसा, द्वेष, आक्रोश, क्रोध, आधात, प्रत्याघात जस्ता भयसृजक तद्रवहरूलाई निर्मूलपारी निर्भय अवस्थामा पुग्नसक्ने स्नेह, सहिष्णुता, सहानुभूति, अद्वेष, अक्रोध, अहिंसात्मकता, निरातंकता, निरापराधता, करूणा, दयालुपन, मायालुपन आदिका सृजक त्यस्तै कामच्छन्द, राग, तृष्णा, लोभ, आसक्ति, उपादान, वासनाहरूलाई पन्छाई निष्काम, विराग, वितृष्णा, निर्लोभ, अनासक्ति, अनुपादान, अनभिरति उत्पादक भएकाले भयनाशक स्वभावगुणले युक्तरहेका छन् र आरक्षा प्रदानगर्न सक्षम छन् ।

रह्यो मरणस्मृति । त्यो त शुद्ध स्वच्छ क्रियाकलापतिर अगाडि बढ्न, विशुद्ध भावना जगाउन

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रेरणाको श्रोत नै रहेको छ । जसले आफू एकदिन मर्नुछ भनेर विचार गर्दैन । सधैं बाँचिरहने जस्तो धारणा लिएको हुन्छ ; त्यो व्यक्तिमा होश कहिल्यै जाग्दैन र त्यो व्यक्ति सधैंभरी आफ्नो स्वार्थपूर्तितिर मात्रै ध्यान दिइरहेन अर्काको लागि कुनै सोच नै नराख्ने हुने भएकोले उसको कारणले जहिले पनि झै-झगडा कलह अशान्तिका वातावरण मात्रै सृजना भइरहन्छ । त्यो व्यक्तिबाट जस्तोसुकै नराम्रो काम पनि सहज रूपमै भइरहेको हुन्छ । सम्पूर्ण पाप अधर्म अकुशल कर्मको सृजक नै त्यो भइरहन्छ । तर जो व्यक्ति मरण धर्मप्रति सचेत, सजग, होशियार र स्मृतियुक्त छ; त्यो व्यक्ति अप्रमादी स्वभाव भएको हुने हुनाले त्यसबाट नराम्रो काम हुन्छ भनेको छैन कि जस्तो नै हुनजान्छ । सदाचार सच्चरित्रता सद्व्यवहार उसको दैनिक क्रियाकलाप नै भइरहेको हुन्छ । झै-झगडा कलह अशान्ति उसबाट सृजनै हुनसक्तैन । यसरी सम्पूर्ण शुद्ध, स्वच्छ, कुशल धर्मको सृजक त्यो व्यक्ति भइरहेको हुन्छ । त्यसैले भगवान् बुद्धले मरणस्मृतिलाई आरक्षा भावनाको रूपमा अगाडी सार्नुभएको हो । मरणस्मृति यसरी भाविता गर्नसकिन्छ -

क) **अध्रुवं मे जीवितं ; ध्रुवं मे मरणं ।**

- मेरो जीवित रहनु अध्रुव, अशाश्वत छ, मेरो मरण हुनु ध्रुव छ, शाश्वत छ ।

ख) **मरणपरियोसानं मे जीवितं** - मेरो बाँचिरहनु मरण अन्त रहेको छ ।

ग) **जीवितं अनियतं, मरणं नियतं** - बाँचिरहनु निश्चित छैन, मरण हुनु निश्चित छ ।

घ) **अवस्सं मया मरितब्बं** - मेरो मरण अवश्यम्भावी छ ।

बुद्धशासनमा मरणधर्मलाई सम्झनु भनेको कुशलधर्ममा उत्साह बढाउनु,

हिरी (पापकर्म गर्न लजाउनु) ओतप्प (पापकर्म गर्न भय मान्नु) नामक लोकपाल धर्मको यथार्थरूपमा पालना गर्नु, अकुशलधर्म गर्न हतोत्साही हुनु, निर्वाणाभिमुखी बन्न पूर्ण पराक्रमी स्वभाव जगाउनको लागि अचुक रामवाण साबित भएको छ । तर वासना लम्पट, विषयभोगी, कामपिपासुहरूको निमित्त त यो मरणस्मृति विषालु साँप झैं हो । मरणस्मृतिलाई प्राणीहरूले कति नजिकबाट हेरिनुपर्दछ; स्मरण गर्नुपर्दछ, अभिवृद्धिगर्नु भावितागर्नु आवश्यक छ; त्यस बारेमा पनि भगवान् बुद्धका दृष्टि अति स्पष्ट छ ।

बुद्धकालीन अवस्थाको कुरा हो - एक दिन भगवान् बुद्ध समक्ष ध्यानाभिरत केही भिक्षुहरु दर्शनार्थ आइपुगेका थिए । सामान्य कुशलवार्ता पछि भगवान् बुद्धले ती भिक्षुहरूसँग सोध्न लाग्नुभो - "भिक्षुहरु हो, तिमीहरूले अप्रमादी भएर आफ्नो हित साधनागर्न मरणधर्मलाई कत्तिको नजिकबाट भाविता गर्दछौ ?"

ती भिक्षुहरूमध्ये कोही भिक्षुहरूले बिन्ति गरे- "भन्ते ; एकदिन भए पनि हामी बाँच्नपाई हामीले श्रमणधर्म (= शील सदाचारिता गुणधर्मलाई पृष्ठभूमी बनाई शमथ वा विपश्यना - भावनाद्वारा आफूमा भएका, रहेका मानसिक विकार राग, द्वेष, मोहादि क्लेशहरूलाई शान्त दान्त शमन दमन गर्ने वा निर्मूल पार्ने प्रक्रियाहरूमा श्रद्धा, वीर्य, स्मृति, समाधि, प्रज्ञा जगाई निरन्तर अभ्यासरत रहनु) गर्नपाएमा हामी भाग्यमानी हुने छौं भनी मरणधर्मलाई भाविता गरिरहेका छौं ।"

ती भिक्षुहरूको जवाफ सुनेर भगवान् बुद्धले कुनै प्रतिक्रिया जनाउनु भएन ।

अर्को भिक्षुसमूहले बिन्ति चढाए - "भन्ते, हामी एक रात मात्र भए पनि बाँच्नपाई हामीले श्रमणधर्म गर्न-पाएमा हामी भाग्यमानी हुनेछौं ।" यसमा पनि भगवान् बुद्धले कुनै प्रतिक्रिया जनाउनु भएन ।

अर्को भिक्षुसमूहले बिन्ति गरे - "भन्ते, हामी एक छाक भोजन खाउञ्जेल सम्म बाँच्नपाई हामीले

Downloaded from http://dhamma.digital

श्रमणधर्म गर्न पाएमा हामी आफूहरूलाई धन्य सम्झन्छौं ।" यसमा पनि भगवान् बुद्धले कुनै प्रतिक्रिया जनाउनु भएन ।

फेरी अर्को भिक्षुसमूहले बिन्ति चढाए - "भन्ते ! हामी एक गाँस भोजन, आँखाको एक झिम्काई, एक चुत्की भर अथवा श्वास प्रश्वासको एक क्षणसम्म भए पनि बाँच्नपाई हामीले श्रमणधर्म गर्नपाएमा हाम्रो जीवन सफल भयो भनी ठान्छौं ।" ती भिक्षुहरूको कुरा सुनीसकेपछि मात्र भगवान् बुद्धले ती भिक्षुहरूलाई साधुवाद दिंदै तिनीहरूको कुरामा समर्थन जनाउनु भयो । भन्नुको तात्पर्य हो, साँच्चिको मरणधर्मको भावना त्यति नजिकिएर गर्नुपर्छ भन्ने भाव हो । यसबाट हामीले मरणधर्मलाई कसरी स्मृति राख्नुपर्छ भन्ने कुरा बुझ्नुपर्दछ । यदि मरणधर्मलाई त्यतिको नजिकमा राखेर हामीले श्रमणधर्म गर्नसक्यौं भने निश्चित छ त्यसै जीवनमा हाम्रो श्रमणधर्म पूर्णत्वमा पुग्नजाने छ । जीवन मुक्त अवस्था प्राप्तगर्न सकिनेछ । **'अयमन्तिमा जाति, नत्थिदानि पुनब्भवोति'**को सही घोषणा गर्नसकिने हुन्छ । मरणस्मृतिले हामीलाई त्यस्तो किसिमको आरक्षा प्रदान गर्नसक्तछ । त्यसैले ज्यान प्राण अर्पण गरेर जसले काम गर्छ, त्यो व्यक्तिको जुनसुकै लक्ष्य पनि पूरा हुन्छ, हुन्छ । यसमा कुनै किसिमको द्वन्द संशय गरिरहनु आवश्यक छैन । चतुरंग वीर्यको महत्व यसैमा निहित छ ।

भिक्षु विशुद्धाचार, क्वालालम्पुर, मलेशियाद्वारा लिखित, दोलेन्द्र शाक्य, चाकुपाट, ल.पु. (नेपाल) द्वारा अनुदित 'प्रेमपूर्ण जीवन र सुखद् मृत्यु' पाठकवृन्दहरूले पढेर मरणस्मृतिलाई जीवनको आधार आरक्ष-भावनाको रूपमा अभिवृद्धिगर्न सकिएको खण्डमा तपाईहरूको जीवन मनुष्यत्वलाई सुहाउँदो मानव गुणयुक्त भई मरणसित सामना गर्नपर्दा हाँसी हाँसी सामना गर्नसक्ने अवस्थामा पुऱ्याइदिनेछ । र मरण पछिको तपाईहरूको जीवन पनि सुखद्, सन्तोषप्रद, आनन्ददायी, शान्तिपूर्ण नै हुनेछ । यहाँ जो व्यक्ति हाँसी हाँसी बाँच्न जान्दछ त्यो मरण हुन पनि जानेको हुन्छ ; उसको भविष्य जीवन पनि हँसिलो नै भइरहनेमा सुनिश्चित रहने पनि हुन्छ । कारण हेर्नुस् निम्न बुद्धवचन -

इध नन्दति, पेच्च नन्दति; कतपुञ्ञो उभयत्थ नन्दति ।
पुञ्ञं मे कतन्ति नन्दति; भिय्यो नन्दति सुग्गतिं गतो ॥

अर्थात् - यहाँ (यस वर्तमान जीवनमा) रमाउँछ ; वहाँ (भविष्य जीवनमा) रमाउँछ । कृतपुण्य व्यक्ति यहाँ वहाँ दुबैतिर रमाउँछ । "मैले पुण्य गरिसकेको छु" भनी रमाउँछ । सुगतिगामी भएर अझ बढी रमाउँछ ।

इद मोदति, पेच्च मोदति ; कतपुञ्ञो उभयत्थ नन्दति ।
सो मोदति सो पमोदति ; दिस्वा कम्मविसुद्धिमत्तनो ॥

अर्थात्- यहाँ (यस वर्तमान जीवनमा) प्रमुदित हुन्छ ; वहाँ (भविष्य जीवनमा) प्रमुदित रहन्छ । कृतपुण्य व्यक्ति दुबैतिर प्रमुदित हुन्छ । आफ्नो सुपरिशुद्ध, विशुद्ध कर्मलाई देखेर त्यो मुदित हुन्छ, प्रमुदित हुन्छ ।

यस सन्दर्भमा तिपिटकधर, धम्मभण्डागारिक, अग्गमहापण्डित, अभिधजमहारट्ठगुरु भदन्त विचित्तसाराभिवंस महास्थविर (म्यान्मार) सयादोका सारगर्भित पुण्यप्रेरक उपदेशहरु यसप्रकार स्मरण गर्न सकिन्छ -

१) उपकारक व्यक्तिहरूको उपकारलाई जान्ने बुझ्ने गरी जहिले पनि कोशिस गर ।

२) प्रत्युपकार गर्नसक्ने बेलामा प्रत्युपकार गर ।

Downloaded from http://dhamma.digital

३) प्रत्युपकार गर्न सकिएको छैन भने कृतघ्न नबन्न होश पुऱ्याई संयम गर ।

४) सबैको गौरवनीय व्यक्तिहरूको राम्रा पक्षहरूलाई गहिरिएर अध्ययन गर ।

५) आदर्श लेऊ ।

६) राम्रा पक्षहरूलाई देख्नसक्ने गरी हेरिन्छ भने राम्रो मनोवृत्ति उत्पन्न भई राम्रा कामहरु गर्नसकिने हुन्छ ।

७) राम्रा कामहरु गर्नाको कारणले राम्रा परिणामहरु देखापर्नेछन् ।

८) नराम्रा क्रियाकलापहरु हेर्ने गरियो भने त नराम्रो मनस्थिति प्रवेश हुनसक्नेछ ।

९) नराम्रो मनस्थिति उत्पन्न भयो कि नराम्रो कामगर्न लाग्नेछ ।

१०) नराम्रो कामगर्न लाग्यो कि त नराम्रो दुष्परिणाम भोग्नुपर्ने नै हुन्छ ।

११) तसर्थ अन्य व्यक्तिहरूको नराम्रा क्रियाकलापहरु हेर्न नलाग्ने गरी अलग रहेर राम्रा पक्षहरूलाई हेरी राम्रा कामहरूतिर मात्रै प्रयत्नशील रहनुपर्दछ ।

१२) आफ्ना गल्तीहरु, कमजोरीहरु, दोषहरूलाई जहिले पनि विचार गरी खोजीगर्ने गर ।

१३) भेटिएमा सच्याऊ, अनि मात्र राम्रो मान्छे बनिन्छ ।

१४) अरूहरूको राम्रो पक्ष र गुणहरूलाई सधैं विचार गर ।

१५) अरूहरूको राम्रो पक्ष र गुणहरूलाई बढी भन्दा बढी हेर्नाले अरूहरूप्रति मैत्रीधर्म पनि जाग्न सकिन्छ ।

१६) आफूमा पनि अरूहरूको राम्रा गुणहरु बटुल्न चाहना जागिन्छ ।

१७) त्यसो गर्न प्रयत्नशील बन्दै आउने हुन्छ । राम्रा गुणहरु बढी भन्दा बढी बटुल्ने प्रयास जतिजति बढ्दै जान्छ त्यति त्यति नै सत्पुरूष बन्दैजाने मौका मिल्ने छ ।

यो पुस्तकको बारेमा धेरै टीकाटिप्पणी गरिरहनु आवश्यक देखिंदैन । योनिसो मनसिकार (उचित विचार) लाई अगाडी सारी पढ्ने व्यक्तिलाई यसले जीवनमा आवश्यक मानवीय मनमस्तिष्कको सही खुराक , पुष्टिलो आहार पूरा गरिदिने छ । मानिस मानिस बन्नको लागि यो किताब अति नै महत्वपूर्ण छ । सुदृष्टि राख्ने जो सुकैलाई पनि यो पुस्तक संजीवनी औषधी हुनेछ । यस्तो अनमोल, अनर्घ सन्देशले भरिपूर्ण यस्तो पुस्तक आज आएर राष्ट्रभाषा नेपालीमा पनि उपलब्ध गराई आध्यात्मिक ज्योति फैलाउन चाहनु भएका, आफू पनि यसै दिशातिर उन्मुख भई विपश्यना योगीको रूपमा रही आफ्नो रोगको उपचार समेत योगसाधनाद्वारा नै गरिरहनु भएका बौद्ध उपासक श्री दोलेन्द्र शाक्यज्यू प्रशंसाको भागी बन्नुभएकोछ । वहाँको यो क्रियाकलाप अत्यन्त सराहनीय पनि रहेको छ ।

सज्जन पाठकवृन्दहरूले यस पुस्तकलाई सारगर्भित सन्देशवाहकको रूपमा अंगाली आ-आफ्नो जीवन धन्य तुल्याउन सकेमा अनुवादकको अथक प्रयास सफल भएको ठान्न सकिन्छ । यसको अध्ययन चिन्तन मननको साथै जीवनमा समेत उतारी प्रयोगगर्न सकी जीवन धन्य एवं कल्याणमय बनाउन सकून् भन्ने सुचिन्तन एवं शुभ प्रार्थनाका साथै यो आफ्ना मन्तव्यको दुई शब्द यहीं टुंग्याउन चाहन्छु ।

भवतु सब्बमंगलं ।

सबैको मंगल होस् । सबैको कल्याण होस् ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
मीन भवन, नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
२०६२/१०/२७

Downloaded from http://dhamma.digital

क्या बुद्ध नास्तिक थे ?

श्रद्धालु उपासक यादवजी, शुभाशीष !

दिनांक ३०-०९-२००६ मैं श्री रूपज्योतिजीद्वारा प्रेषित पत्र एवं गुरूजीकी नई अमूल्य कृति "क्या बुद्ध नास्तिक थे ?" हाथमें लगा । स्वयं रूपज्योतिजी खुद अपने आप पहुँचाने आया था ।

समयाभाव के कारण जल्दबाजी में ही पढते गए । जो अमूल्य कृति पढने को मिला, इसी में अपने आपको भाग्यशाली समझा । विरले ही ऐसी कृतियाँ पढनेको मिलते हैं ।

गुरूजी के अपने ही प्रत्यक्षानुभूति पर आधारित सही अनुसन्धान, अन्वेषण, गवेषण एवं परीक्षण से भरपूर सिद्धहस्त लेखनीद्वारा प्रस्तुत इस तरह की प्रस्तुति सभी के लिए हित, सुख, अर्थावह एवं कल्याणकारी होने में किसी को भी कुछ संशय उत्पादन करने की जगह एवं जरूरत ही कहाँ हो सकते हैं ?

गुरूजी ने जिस तरह इस कृतिको प्रस्तुत किया है, अगर इस को दृष्टिजाल, दृष्टिभ्रम और पूर्वाग्रह रहित हो सन्तुलित समदृष्टि, समधारणा, समसिद्धान्त, समसोच रखकर छिद्रान्वेषी, छिद्रगवेषी न होते हुए सत्यान्वेषी, सत्यगवेषी बनकर सत्यकी ही धरातल पर खडे हो पढेंगे, अध्ययन करेंगे, देखेंगे तो अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध तथागत क्या है, क्या नहीं, सही मूल्यांकन पर उतरकर यथार्थावबोध करसकने में कुछ भी कठिनाई की सामना नहीं करनी पडेंगी । ठीक ठीक समझमें आजाएँगी कि भगवान् बुद्ध क्या है, कौन है, कैसी सिद्धान्तवाले है, कैसी दृष्टि उनकी है, क्या उनका उपदेश है, किस तरह उन्होंने इस संसारवालोंको भूलभूलैयों से छुटकारा दिलवाने का प्रयास किया है, किस तरह सम्यग्दृष्टि दिखाने के लिए उन्होंने इस संसारको सही धर्मचक्षु दिलवाने का सत्प्रयास सतत रूपसे किस प्रकार किया, सन्मार्ग दिखाया, स्पष्ट हो जाएँगे ।

अन्य मतावलम्बी अन्य सिद्धान्तवादियों ने युगयुगों से भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध के प्रति जो अभूतवाद के आरोप लगाए गएथे, लगाते जारहे हैं, लगाते जाएँगे, उन सबके उन्मूलन हो जाएँगे । ये काम गुरूजी जैसे व्यक्तित्वों के ही हाथ में है; वे ही ये कार्य कर सकते हैं ।

इस भूमण्डलमें सबसे भयंकर, सबसे भयावह मजबूत जंजाल, मजबूत बन्धन, दूसरे नहीं हैं, दृष्टिजंजाल, दृष्टिबन्धन ही वे हैं । इनसे छूटकारा पाना उनसे मुक्त हो सकना इतना आसान नहीं है । जिसको गुरूजी स्वयं ने अपने अनुभवों को उदाहरण के रूप में प्रस्तुत कर दिखाया है ।

अतः गुरूजी के द्वारा जो नई कृति सशक्त सिद्धहस्त लेखनी से आज सब के सामने प्रस्तुत हो रही है सब के अर्थ के लिए, हित के लिए, कल्याण साधने के लिए, सुख और शान्ति सृजन के लिए अत्यन्त महत्वपूर्ण हो रहे हैं । ऐसी ही कृतियाँ गुरूजी के प्रत्यक्षानुभूतिजन्य सशक्त सिद्धहस्त लेखनी से और और भी एक के बाद दूसरे प्रस्तुत होते जारहेंगे तो इस धरती के दृष्टिबन्धन से बँधे हुए दृष्ट्यान्धकार से घिरे हुए लोगों के लिए बन्धनमुक्तिका साधन मिल जाएँगे; अन्धकारनाशक प्रदीप मिल जाएँगे; सही दिशाबोध हो जाएँगे ।

Downloaded from http://dhamma.digital

आशा एवं विश्वास पलते जारहे है कि ऐसी अमूल्य कृतियाँ और और भी भविष्य में सृजित होते जाएँगे । दृष्टिबन्धन तोडने के लिए, दृष्टिजंजाल से छुटकारा पाने के लिए; दृष्ट्यान्धकार जैसे अन्धकारसे बाहर आने के लिए ।

जिस तरह से गुरूजी के हृदयपटल मे अपने लिए स्थान संजोए हुए हैं इस प्रति अत्यन्त आभारी हो रहाँ हूँ और गुरूजीके कृपाका अनुभव करते हुए भावविभोर भी हो रहा हूँ । आप, गुरूजी और माताजी सभीके चिरायु, दीर्घजीवन, निरोगी एवं सुस्वास्थ्यका हृदयसे कामना करते हुए बिदा लेना चाहुँगा ।

सभी के मैत्रानुभाव से ठीक हूँ ।

शुभेच्छुक
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक, नेपाल

पुनश्च: श्री रूपज्योतिजी के द्वारा २९ अक्टुबर २००६ के प्रोग्राम में हमारा आगमन की सूचना तो आपके यहाँ पहुँच चुके ही होंगे । तब भी मिलेंगे ही ।

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

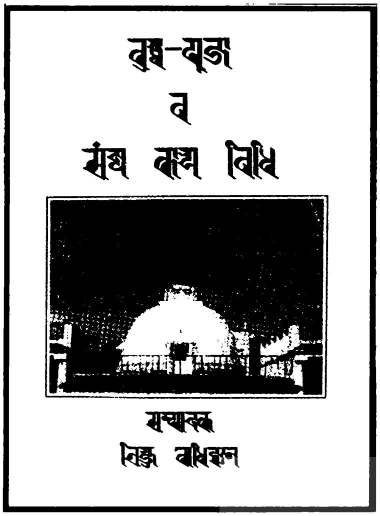

बुद्ध-पूजा
व
संघ कार्य विधि

छत्वाः खँ

जेष्ठ शिष्य भिक्षु बोधिज्ञानयागु विवेकपूर्ण कुतलं थुगु सफू **'विश्वशान्ति विहारया बुद्ध(पूजा व विविध संघ कार्य विधि'** नामं सम्पादन ,जुया पिदना च्वन । भ्रीथाय् नेपालय् अप्वलं अप्वः याना विहार विहारय् सुथय् व बहनी नित्य पूजा कथं न्हिथं धयाथें पूजा यायेगु छगू बांलागु परम्परा न्ह्यानावं वनाच्वंगु दु । थुकिं याना विहारय् बसोबास याना बिज्याइपिं भिक्षु, श्रामणेरपिं, अनागारिकापिं व सम्बन्धित उपासकोपासिकापिन्त वामचायेक हे **'पूजा च पूजनेय्यानं, एतं मङ्गल मुत्तमं'** या अंशभागी जुइगु सुअवसर प्राप्त जुयाच्वंगु दु ।

सम्यक्सम्बुद्ध तथागत विश्वय् परिशुद्धताया दृष्टिकोणं विचाः याना यंकल धाःसा छुं हे कुखिंनेथाय् मदयेक हे शारीरिक, वाचसिक व मानसिक कर्म निर्मल व विशुद्धम्ह अद्वितीय महामानव खः। थ्व हे कारणं वस्पोलयात नरपुंगव,देवातिदेव, ब्रह्मातिब्रह्मया स्पय् अतुलनीय शास्ता कथं गुणवर्णन यानातःगु जुल ।

विशुद्धदायी अमृत धर्मयात सर्वोपरी भाःपिया बिज्याःम्ह वस्पोल बुद्धं थःगु उपदेशया रक्षाया लागी व्यक्तियात प्रधानता मब्यूसे धर्मयात हे न्ह्यचीका थःगु जीवनया अन्तय् थः सारा शिष्य श्रावक अनुयायीपिन्त धर्मया प्रदीप च्याकेगु अथवा धर्मया द्वीप दयेकेगु धर्म शरण धर्म परायण जुइगु निर्देशन बिया बिज्यात । धर्म बाहेक छुकियागुं सुयागुं हे शरण ग्रहण मयायेगु दृढतापूर्ण प्रेरणा नं वस्पोलं उद्‌घोषण याना बिज्यात । गुकी दुने अन्ध(श्रद्धा,अन्ध(भक्ति व अन्धानुकरणया लागी छुं छुं हे संकेत मदु ।

उकिं हे वस्पोलया आर्यगुणं सम्पन्नपिं शिष्य श्रावकसंघपिं नं थैंया अद्यापि विश्वय् गौरवनीय पुण्यक्षेत्रया स्पय् प्रतिष्ठापित जुयाच्वना बिज्यात । थुकथं थुपिं बुद्ध-धर्म व संघपिनिगु गुणानुस्मरणं थः थःपिनिगु जीवनयात शुद्ध व स्वच्छताय् यंकेया निंतिं आशु फलदायी प्रेरणा प्राप्तार्थ न्हिथं बुद्ध-पूजा धका यायेमाःगु जुयाच्वन। गुगु अति महत्त्वपूर्ण नं जुयाच्वंगु दु । लिसें बुद्ध-पूजाया इलय् भय अन्तरायं मुक्त जुइत जुइगु परित्राण पाठ ,स्मरणीय कविता गाथा,ज्ञानमालादिया अनुस्मरणं मन मस्तिष्कयात हे छगू कथं न्हूधाः याना बिया शारीरिक व मानसिक स्फूर्ति समेतं वृद्धि जुइका बीगु जुयाच्वन । आदि इत्यादि भिंगु लिच्वतं जाःगु विषयवस्तुत मुंका अति उपकारक चिर स्मरणीय बाज्या अजिपिनिगु पुण्यस्मृतिस वय्कपिनिगु दुःख मुक्तिया शुद्धगु कामना व प्रार्थना न्ह्यब्वया थुगु सफू पिदनाच्वन । थ्व नं **'कतञ्ञू होन्तु पाणिनो'** धयागु बुद्धवचनया अक्षरशः अनुगमन हे जुल ।

उकिं आःथें हे भिक्षु बोधिज्ञान न्हूनूगु ग्यसुलाःगु उद्देश्य ज्वना सकलसितं भिं याइगु ज्या-खँय् व

Downloaded from http://dhamma.digital

बुद्ध-शासनयात उन्नति वृद्धि जुइकीगु ज्या-खँय् नना नं न्ह्यावना च्वने फयेमाः धयागु दुनुगःया भिंतुना प्वंकुसे थँगु छत्वाः खँ थनसं पूवंका च्वना ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
२०५७ भाद्र ९

तँसा

जेष्ठ अनुयायी भिक्षु बोधिज्ञानयापाखें न्हापां पिदंगु **"विश्वशान्ति विहारया बुद्ध-पूजा व विविध संघकार्यविधि"** सफूस आः हानं ग्यसुलाःगु महत्वपूर्ण ज्याख्यले दुगु विषयत वृद्धि याना निगूगु संस्करण कथं पिकायेगु मनंतुना थ्व सफू हाकनं पिदनाच्वन । तःसकं लय्ताया खँ जुल ।

मेपिन्त पुण्य बिया थःमं नं पुण्य तपं ततं यंकेगु सत्पुरूषपिनिगु स्वभाव खः, इमिगु थ्व धर्म खः । थःगु दैनिक न्हिथंयागु जीवनय् छसः तःसकं हाले मयःम्ह, मसःम्ह, मेपि हालिगु नं छुथें छुथें तायेका न्वंमवाःसे च्वंच्वने फूम्ह, मेपिनि नुगलय् स्याइ धकां तच्वतं ग्याःम्ह भिक्षु बोधिज्ञानया थ्व सहनशीलतायुक्त कर्तव्य परायणतायात साधुवाद बियाच्वना ।

पुण्य धयागु थौं याये धुन, कन्हे याये गात, म्वाल धयागु गबलें दयेमज्यू । पुण्य धयागु ननानं यानावं वनाच्वनेमाः । सुखकामी व्यक्तिपिनि निंतिं पुण्य हे छगू मात्र लँपु, छपु मात्र मार्ग धयां छुं अत्युक्ति जुइमखु । छाय् धाःबले वसपोल तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धं स्वयं हे आज्ञा जुया बिज्याना तःगु दु **"सुखो पुञ्ञस्स उच्चयो ।"** अर्थात् गुलि गुलि पुण्य वृद्धि जूल, च्वजाल, उलि उलि हे सुख नं वृद्धि जुजुं वनाच्वनीगु खः ।

अथे जुया पुण्य धयागु आपाः भति धका हालाच्वने मज्यू, ल्याःचाः याना च्वनेम्वाः । छफुति लखं धँपः,ग्वँपः जाया वइथें छफुति पुण्यं याना नं सुखरूपी धँप, ग्वँपः जाया वइगु सुनिश्चित जुल ।

"आःथें हे आवुसो बोधिज्ञानं थःगु धर्मदानरूपी सत्कार्य बुलुहुँ बुलुहुँ न्ह्याका थःम्हं नं दान मध्यय् च्वन्ह्यागु तःजीगु धर्मदान यानावं वनाच्वने फयेमाः । उलि हे थुजोगु शुभकार्य मेपिन्त नं पुण्य वृद्धि जुइका बियाच्वने फयेमाः" धका दुनुगलंनिसेंयागु भिंतुना प्वंकुसे थ्व तँसा थनं तुं क्वचायेके । अस्तु !

चिरं तिट्ठतु जिनसासनं ।

क्लेश शत्रु धाक्वयात त्याका **"जिन"** धायेका बिज्याःम्ह वसपोल मारविजयी तथागतयागु अववाद उपदेश रूपी जिनशासन ताःतक ब्वलना च्वनेमाः ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्वशान्ति विहार, मीनभवन
वैशाख २९, २०६०

Downloaded from http://dhamma.digital

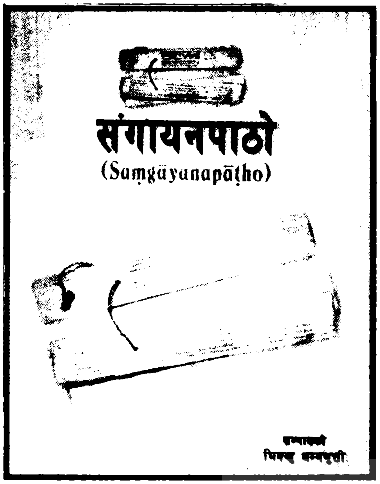

संगायन पाठो

भिंतुना

२०-दँ ति न्ह्यवःयागु खँ खः । पूज्यपाद महानायक डा. भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर उगु इलय् जीवित हे जुयाच्वना बिज्याःगु जुल । उगु इलय् वसपोलया थःगु जीवनय् उपसम्पन्न भिक्षुत्व लाभयाना कयाबिज्याःगु ५०-दँ पूवने धुंकूगु जुल । उकियात स्वर्ण-जयन्तीया रूपय् भिक्षु महासंघपिन्त मुंका थःपिनि थःथिति इष्ट-मित्र बन्धु बान्धवपिन्त नं छथासं जम्मायाना त्रिपिटक संगायन याकेगु लिसे लिसें मनं तुनाथें थीथी कथंया दान दातब्यत दान प्रदान याना भव्यरूपं तःधंक उत्सव न्यायेकेया निंतिं तःधंगु लक्ष्य तया बिज्याःगु जुयाच्वन ! थःगु उगु लक्ष्य पूवंकेत सुयातं छुं धया मबिज्यासे सुयागुं छुं ग्वाहाली नं कया बिमज्यासे दान दातब्य चीजवस्तुत थःयाकचां हे प्वःप्वः चिना व्यवस्था मिले यायेत नं गुलिखे गुलिखे दिं बिका लिमला फमला सुनां मसीक ज्या याना बिज्यानाच्वंगु जुयाच्वन । निन्हु स्वन्हु न्ह्यवः वस्पोल भति अश्वस्थ नं जुयाच्वना बिज्याःगु जुल । अले हानं अबले हे थःथितिपिन्त सःता सःता नापलाना खँ-खिँ नं ल्हाना बिज्यानाच्वंगु जुल ।

तर बिडम्बना छु जुल लय् धाःबले थःगु उगु लक्ष्य पूवंके मधुंनिवं हे वसपोलयात आकाभाकां कालगतिं त्वःपू वःगु जुल । अले आसे आसे धाये मलावं यमदूतं जबर्जस्तिं सात्तुसाला यंकाबिल । गुकिं याना वसपोलयागु अपाय्धंगु महान लक्ष्य बाखिच्याःतुं जुयावन । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघं छु नं छुं याना बीगु कुतः ला मयागु मखु । सामान्य कथं वसपोलयागु इच्छा पूवंका बीगु कुतः ला याःगु हे जुल । तर अथे नं व सायद वसपोलं मनंतुना बिज्याःथें जकं जू मवन ला ? यःगु थजु, वसपोल महास्थविर थःपिनि थःथिति नं जुया बिज्याःगु जूया निंतिं वसपोलं थःगु जीवनय् पूवंका बिज्याये मफूगु उगु ज्या नं छुं छुं अंशय् पूवनेथःमाः, थःगु उपसम्पन्न भिक्षुत्व ५०-दँ पूवंगु लसताय् तःधंगु कुशल-पुण्य नं सम्पादन थःजुइमाः अले नेपाःप्रति तःधंगु गुण उपकार याना बिज्यानातःपिं बौद्ध मित्रराष्ट्रयापिं शील, समाधि, प्रज्ञादि थीथी गुणधर्म सम्पन्न जुयाबिज्याःपिं महोपकारक महास्थविरपिनि प्रति आत्मियतापूर्ण आभार व कृतज्ञभावनं प्रकट याये फयेमाः धयागु सद्भावनायात न्ह्यचीका थुगुसि न्हेन्हुयंकं पालि त्रिपिटक सज्झायनपाठ लिसें विभिन्न कथंयागु मू दुगु ग्यसुलाःगु ज्याइवःत दुथ्याका ५०-दँ उपसम्पन्न स्वर्णदिवस हनेगु ताःतुना च्वनागु जुल ।

उगु हे लसताय् भिक्षुमहासंघपाखें याउँक अःपुक त्रिपिटक सज्झायन पाठ याये फयेमाः धका त्रिपिटक पालिं सार दुगु महत्वं जाःगु उपदेशत मुंका सफूया रूपय् थासा थाका पिथना भिक्षुमहासंघपाखें अनुमति प्राप्त याना सहोदर आयुष्मान भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविरयागु दक्ष, योग्य व कर्मठसहयोगं वसपोलयागु हे सम्पादकत्वय् "तिपिटक संगायनपाठो" सफू आःभीगु न्ह्योने थ्यंकवयाच्वंगु जुल । व स्वये दया सकसिया निंतिं सुखद अनुभूति अनुभव याये खनाच्वंगु अतिकं अतिकं हे प्रसन्नताया विषय जुयाच्वंगु जुल ।

Downloaded from http://dhamma.digital

थुगु पवित्र व पुनितगु ज्या याउँक अःपुक सम्पादन याये दइगु तःसकं महत्वपूर्णगु विषय खः आर्थिक ग्वाहाली । उकियात जोरजाम यायेगु धयागु अःपुगु ज्या मखयाच्वन । उजोगु अत्यावश्यकगु व थाकूगु ज्या पूवंकेगु ग्वाहालिमी श्रद्धालु दातापिं तयार यायेगु भं जक थाकुसेच्वंगु खँ जुयाच्वन । उकियात तकं ज्या-खँ पायृछि जुइका मिले याना बीगुलि सक्षम जुया थःगु मूवंगु ग्वाहालि पूवंकेगु निंतिं सफल जूम्ह धर्मया केहें अनागारिका उत्पलवर्णा प्रशंसाया पात्री जुयाच्वंगु जुल ।

वसपोलयागु हे प्रेरणा व हःपाः प्राप्त यानाकया थासा सम्बन्धी दक्वं ज्याया भार लिसें तःधंगु श्रद्धा प्वंका बिज्याःसे आर्थिक ग्वाहालि तकं प्रदान यानाबिज्याःम्ह दाता उपासिका सुश्री सानुनानी कंसाकार, क्षेत्रपाटी अतिकं हे साधुवाद एवं धन्यवादया पात्रत जुयाच्वना बिज्याःगु जुल । वसपोलयागु थुजोगु कथंयागु योगदान ताकल तक लुमंका तये बहःगु जक मखुसे थुगु पुण्य वसपोलया सांसारिक दुःखयात अन्त याना निर्वाण प्राप्तिया निंतिं नं अतिकं महत्वपूर्णगु पुण्यानिशंस जुयाबीगु खँ निर्विवाद हे जुयाच्वन ।

थुंकथं हे थुगु त्रिपिटक सज्भायन पाठ तयार यायेगु पवित्र ज्या-खँय् संलग्नपिं मेमेपिं ग्वाहालिमी दक्वं महानुभावपिनि प्रति नं कृतज्ञता नापं साधुवाद देछाना च्वनागु जुल ।

थुगु महानगु पुण्यया आनुभाव व प्रभावं विशेष रुपं परलोकगामी जुयाबिज्याःम्ह वसपोल पूज्यपाद महानायक डा. भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरयात दक्वदिक्वं सांसारिक दुःखया अन्त्य जुयाच्वंगु परमोत्तम शान्तपद निर्वाण लाभया निंतिं अमूल्य योगदान साबित जुयाबी माल ।

सम्पूर्ण सत्वप्राणीपिन्त भिं जुइमाः ! मंगल जुइमाः !!

कल्याण जुइमाः !!!

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
विश्व शान्ति विहार
२०६५ फागुन १

Downloaded from http://dhamma.digital

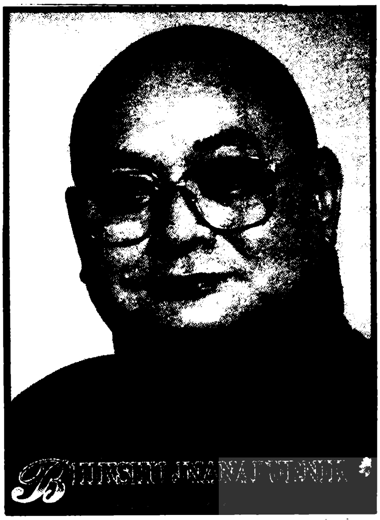

A Biography of Bhikshu Jnanapurnik

It was only in 1920's that Theravada Buddhism was revived in Nepal after an eclipse for nearly 25 centuries. The credit for reviving Theravada Buddhism goes to Jagat Man Vaidya (1902-1963) who, under the influence of Anagarika Dharmapala (1864-1933) of Sri Lanka, embraced Buddhism, while he was studying in Calcutta. He was renamed Dharmaditya Dharmacharya. During his stay in Calcutta, Dharmaditya Dharmacharya studied Pali language, the original source of Theravada Buddhism, read Buddhist philosophy from various sources, came into contact with Buddhist scholars and later dedicated himself to Buddhism. The Theravada revival activities in India and the suppression of Buddhism in Nepal by the Rana rulers who were the supporters of Hinduism, in 1920's, were two important factors that led Dharmaditya Dharmacharya to dedicate his life for the revival of Buddhism in Nepal.

It is in this light that the importance of the Golden Jubilee celebration to mark the higher ordination of Bhikshu Jnanapurnik must be viewed. Of course, there were other senior monks before Bhikshu Jnanapurnik. There were Prajnananda Mahasthavir (1900-93), Amritananda Mahasthavir (1918-90), Aniruddha Mahasthavir (1915-2003), Buddhaghosh Mahasthavir (b. 1921) Ashwa Ghosh Mahasthavir (b.1926)and Kumar Kashyap Mahasthavir (b.1926) who have completed their 50th year of higher ordination. Dharmaloka Mahasthvir (1890-1967) died a premature death after a good deal of struggle and sacrifice for the revival of Theravada Buddhism in 1940's and 1950's. Of course, there was also Mahaprajya (1908-78), the contemporary of Bhikshu Prajnananda, who became a Bhikshu and worked here for the revival of Theravada Buddhism. But, he abandoned the monk's robe and led a saintly life. His contribution must be remembered while talking about the revival of Theravada Buddhism.

The Golden Jubilee celebration to mark the higher ordination of Bhikshu Jnanapurnik in 2009 constitutes a new chapter in the history of Theravada Buddhism in Nepal. It is a great event for the Buddhists of Nepal. It is also a happy occasion for the Buddhists of Burma, Sri Lanka, Thailand, Malaysia, Singapore, India, USA, England, Germany, Australia, Mongolia and other countries where he visited to undertake Dharma activities or to take part in Buddhist conferences.

Childhood

Bhikshu Jnanapurnik was born at Tansen Taksar in Palpa district of Nepal on Nov.21, 1939 in the Buddhist family of Shakyas. His father was Surya Lal Shakya and his mother was Chandramaya Shakya. He wanted to become a monk since his childhood. He met Buddhaghosh Mahasthavir,

Downloaded from http://dhamma.digital

the incumbent Sangho Nayaka, and Sudarshan Mahasthavir in Tansen way back in 1951 when he was only aged 11. At that time, Chandramaya Shakya, his mother, who was deeply influenced by the religious discourse of Buddhaghosh , during the varshabas (rain retreat), served the monks with food and refreshment. Of course, he had helped his mother in this task. His mother became a nun (Anagarika) and acquired the name of Sharansila. He completed the four-year course at a school called Shila Pathsala conducted at Mahachaitya Vihara in Tansen. This shows that he was in touch with monastic life since his childhood.

He was introduced to Buddhist education at the age of eleven by Bhikshu Buddhaghosh Mahasthavir. At the same time he learnt the Pali language from Bhikshu Buddhaghosh. This continued upto the age of 15. The eventful year started for Bhikshu Jnanapurnik when Bhikshu Buddhaghosh took him to Calcutta for his departure to Burma for the study of Buddhism. But, Buddhghosh failed to receive passport and visa for him considering the boy under aged. It was only three years later that Bhikshu Buddhaghosh was able to get a donor in Burma to sponsor for the boy's education in Burma. As soon as the boy, Bhikshu Jnanapurnik, received the letter to this effect, he stayed at Dharmankar Vihar in Calcutta, received the visa and sailed to Burma.

Bhikshu Buddhaghosh was elated with joy to see the boy at Yangon (now Rangoon) all of a sudden without any difficulty.

Then, he succeeded in getting Jnanapurnik ordained as Sramanera on Augustl 5, 1955 under the preceptorship of Aggamahapandita Vijjalankar Sayadaw Bhaddant Visuddhabhivamsa Mahathera in Yangon. After ordination as sramanera, he appeared in the examination of Pali as part of a course of Buddhist religion conducted by the government of Myanmar. This was followed by his success in 3-year semesterwise examination. He also passed in the examination called Shakysimha Sramanera in the first division.

The success in these examinations made him qualified for the higher ordination of full Bhikshuhood. This higher ordination was conferred on April 12, 1959 under the preceptor Abhidhaja Maharattha Guru Aggamahapandita Masoeying Sayadaw U. Suriyabhivamsa Mahathero. Then, he was renamed Ven. Bhikshu Jnanapurnik in Yangon. This was followed by the award of the degree of Sasanadhaja Dhammacariya by the government of Myanmar in 1963 in Yangon.

After this he was assigned as a teacher of Pali at Vijjalankar Kyaung, Sayan,in West Mandalay. He was also asked to introduce Sanskrit in that institution. This assignment to introduce Sanskrit as a language very different from Pali required upon him to make further study of Sanskrit.

In 1967 he returned to Nepal from India. One of the major reasons of return is that he became sick. He could not resume formal study for four years. He passed School Leaving Certificate Examination (S.L.C.) in 1971, Intermediate in Arts (I.A.) in 1974. He wanted to continue the higher study and joined Master of Arts (M.A.) course in 1978. This aim was not fulfilled as he chose to keep himself busy in the Dhamma activity. Since 1979, he was involved in Buddhist promotional activities in Nepal and in other countries.He went to India and joined the Varanaseya Sanskrit University in Benares, India, in the year 1966. He passed the diploma in Sanskrit from that university.

Downloaded from http://dhamma.digital

Due to his knowledge of English, Pali, Sanskrit, Nepali, Newari, Hindi and so on and extensive study of books of Eastern and Western philosophy, religious texts of a wide variety, it is but natural to expect writings from him. Therefore, apart from the expression of his views in his works in various forms, he had contributed articles to many Buddhist journals published from Nepal and abroad. What is remarkable about his writings is that the views expressed therein are very mature, analytical, precise and up to the point. This is manifestation of his deep study and understanding of Buddhist philosophy and the comparative study of other world religions.

Most of his time is spent in study. He was involved in the project of preparing the Pali-Burmese World Dictionary sponsored by the Burmese government. It was published by the Buddha Sasana Council of KabaAye, Yangoon, Myanmar. Later, he devoted his time to translate the noted works of Burmese Buddhist scholars and preceptors. This is but natural because he had acquired expertise in Burmese and Pali languages during his stay in Burma.

The first translation work was Payasi Sutta which was the translation of 23rd sutta of Dighanikaya under the Sutta Pitaka. Most of the works translated were of the Burmese Dharma Gurus such as Mahasi Sayadaw, U. Aye Maun, Mahasi Nideshi, Dharmakathik, U. Sundar Sayadaw, Vasathabhivamsa, Ra We Thon, etc. The original texts are in Pali. He has translated most of the discourses and books of Mahasi Sayadaw. The number of those works reached 14. He has also translated the works of other Burmese venerable monks. One of the important translations includes the discourses of U Nu, the former Prime Minister of Burma, which he delivered on Panchasila during the Sixth Sangiti (Sanghayana, Synod) organized by the Buddha Sasana Council of Burma in 1979.

As a translator

For over a decade he spent his time translating the Burmese books in Nepali.

The major translation works were Mahan Dharmachakra Sutropadesh (1995), Mahasmritiprasthan Sutra Pali Sabdartha wa Abhipraya (1989), Vammika Sutra (1984), Visuddhi wa Mahan Jnana Karma (2002), Pratityasamutpada Mahan Upadesh (2007) of Mahasi Sayadaw, Ubhayapatimokkha (1986), JatakaPali VoLI (2001). Another important translation work he did was Buddha ra Buddhawad (1991) part I written by U. Aye Maun. About this book, Bhikshu Jnanapurnik wrote, "This book is of the type which raises illusion, causes commotion, tremor and agitation. That is why I have been motivated to translate this book expecting that it will bring about the same effect in the Buddhist world of Nepal." The translation of such book with great love and care shows the rational, scientific and practical approach of Bhikshu Jnanapurnik towards Buddhist religion and philosophy. It appears that Bhikshu Jnanapurnik is essentially a writer and thinker. In spite of that as he was guided by Buddhist philosophy which calls for action rather than mere preaching, he was involved in the construction and renovation of vihars in the Kathmandu Valley. In this regard, he renovated the Manimandap Mahavihar at Patan. He constructed the Veluwanarama Vihara at Thecho, a village in Lalitpur, in 1976. Two of the major works he did was to establish the Vishwa Shanti Vihar at New Baneswor in Kathmandu in 1984 and the establishment, construction as well as the management of the International Buddhist Meditation Center at Sankhamool in Kathmandu.

Downloaded from http://dhamma.digital

Dhamma activities in Nepal and outside Nepal

Although most of his works are related to promotion of Buddhism, his active involvement in the Dhamma activities began from 1989. Since that year he has been preaching Buddhism to the new Bhikshus, Sramaneras (novices) and the lay devotees (upasakas and upasikas) at Vishwa Shanti Vihara once a week. In addition to this, he organizes and conducts meditation and talk programmes each Saturday. He has also made a provision of running classes for teaching Abhidhamma at the Vishwa Shanti Vihara.

In addition to this, he organized the meditation camps at different places of Nepal by inviting renowned gurus of Vipassana meditation from Myanmar. In 1981 he served as interpreter of Vipassana meditation master Aggamahapandit Mahasi Sayadaw Ashin Sobhana Mahathero of Myanmar during his visit to Nepal and India.

The Dhamma activities kept him busy most of the time. He was invited to conduct the Dhamma activities such as conducting meditation courses, meditation retreats and managing Buddhist temples outside Nepal. In 1982, he was invited to supervise the management of a Buddhist temple of Nashville, Tennessee in the USA. He accepted the invitation and performed the job assigned to him for a year. He went to Indonesia for conducting meditation retreats in 2005. He used to pay regular visits to Malaysia and Singapore for two months every year. During these visits, he received medical treatment there. This has been going on for over a decade or so. He was appointed as Executive member from 1979 to 1982 of West Midlands Buddhist center at Birmingham in England.

Missionary Activity

Apart from his construction, Dhamma activities in Nepal and other parts of the world, he represented Nepal, the birthplace of the Buddha, in many Buddhist conferences. Previously, it was Bhikshu Amritananda who participated in Buddhist conferences. He was an international figure respected in all the countries he visited. Bhikshu Jnanapurnik filled the vaccum left by Bhikshu Amritananda. His participation in regional and international gatherings began since 1979. He attended the Fifth Asian Buddhist Conference for Peace at Ullanbator, Mongolia, as a representative of Nepal. He represented Nepal at the world peace conference at Moscow. This conference was participated by 93 countries. He attended the Sixth Asian Buddhist Conference for peace held at Ullanbator, Mongolia. He could not attend most of the conferences in the succeeding years due to health reasons.

In other to strengthen the cause of Buddhism in Nepal, he has launched several initiatives and has occupied posts to organize Buddhist association of various kinds. He is co-Registar of Nepal Buddhist Pariyatti Education, Dharmanusasaka (Patron) of Young Men's Buddhist Association, Sukhi Hotu Nepal, Buddhist Women's Association and Abhidhamma Study society. He is religious advisor to the International Buddhist Meditation Center at Sankhamol, Kathmandu. He is advisor and life member of Dharmodaya Sabha and Buddhist Communication center, Patan. In addition to this, he has shouldered the responsibility as member and advisor of Lumbini Development Trust and as Vice president of All Nepal Bhikshu Association.

Downloaded from http://dhamma.digital

Awards

His contribution to the cause of Buddhism in Nepal and abroad was recognized and awards have been given to him nationally and internationally. Chosapasa, the literary Academy for the development of Nepal Bhasha language, conferred on him Shrestha Sirpa for translating the Burmese novel Yoma Mhydye (Beloved daughter) in Nepal bhasa. Likewise, Jnanamala Bhajan Khalak of Kathmandu presented Ratnawat Sirpa. He was also presented with Dharma Bahadur Dhakhwa Kalyan Kosh Sirpa by Bandha sangha of Biratnagar. Similarly, All Nepal Bhikshu Association, in collaboration with other Buddhist organisations, felicitated Bhikshu Jnanapurnik on April 14, 2002. Other Buddhist organizations of Nepal have presented letters of honor and felicitations to him.

The government of Myanmar conferred on him the coveted title of Agga Maha Saddhammajotikadhaja on him on March 19, 2001, in recognition of his unique contribution to Buddhism. It is to be recalled that this title has been conferred by the government of Myanmar on Bhikshus Shakyananda, Anirudha, Buddhaghosh and Ashwaghosh. Similarly, he has been awarded the title of Obadacharya and Kamatthanacharya by the meditation center of Myanmar.

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

BHIKSHU JNANAPURNIK - A PICTORIAL RETROSPECT

Preface

Many senior and prominent monks have actively contributed for the revival of Theravada Buddhism in Nepal. They can be respectfully remembered as the first generation of Buddhist monks in our country. Following their glorious path are the monks of the second generation among whom Ven. Bhikshu Jnanapurnik is the fortunate one who has completed the 50th year of his ordination on April 12, 2009. Ordinarily, such an occasion is available only to a very few Ven.Bhikshus. That itself makes this event remarkable and memorable. Ven. Jnanapurnik has been making an outstanding contribution not only in propagating the teachings of Gautam Buddha, the Prince of Peace, but is also playing a significant role for the spread of Buddhist culture and education in Nepal. His activity in the field of Nepalese literature and social service sector is also worthy of commendation.

This pictorial life history has been published keeping in view his valuable contribution in disseminating the theoretical and practical aspects of Buddhism not only in the nook and corner of Nepal's cities and villages but also in the far-off countries of Asia, Europe and America. It has been our endeavour to collect as many relevant and important pictures of his life as possible so that the viewers can have a glimpse of what his life was when he was a child and how he grew up to the present stature.

Life in itself had not been so easy to Ven. Jnanapurnik when he was just a boy of eleven years old. His respectable Mother Chandra Maya Shakya (who then later on became renowned as Anagarika Sharanshila) had offered her son Hira Lal to Ven. Buddhaghosh Mahasthavir in the service of the Buddha , Dhamma and Sangha. Meanwhile, in 1952, the late Ven. Amritananda Mahasthavir had also asked Chandra Maya to offer Hira Lal to his care. The mother could not break the words given to Ven. Buddhaghosa prior to Ven. Amritananda's request. Ven. Amritananda also had a plan to send him to Sri Lanka for study. This was a period of real dilemma for the young Hira Lal as he was not prepared to dis-respect Ven. Amritananda for being his kith and kin nor could he disregard his mother's commitment made to Ven. Buddhaghosa. It was only with great difficulty that he decided to be the disciple of Ven. Buddhaghosa which manifests his values and norms in life - that words given to others must strictly be kept, come what may.

It is worth-while here to mention the fact that the late Ven. Amritananda Mahasthavir had also wished to commemorate the 50th year of his ordination

with some special programmes that included the Sanghayana Sutra Recitatation

Downloaded from http://dhamma.digital

(Chanting of the Tripitaka), the performance of wholesome deeds together with his family members, *Kalpa Briksha Dana* (offering wish fulfilling tree) and offering (Dana) to followers of three different sects of Buddhists in Nepal (Theravada, Vajrayana, and Mahayana). In preparing the packages of offering (Dana), he took the help of nobody. This was, indeed, a strenuous task both mentally and physically. But as misfortune had it, he could not fulfill his desire as he passed away suddenly. Ven. Jnanapurnik has taken the responsibility to carry out some of those deeds which have remained incomplete in so far as Ven. Amritananda Mahasthavir's wish is concerned. Chanting of the Tripitaka is the most significant of them all. The Golden Jubilee Higher Ordination Celebration Committee has formulated programmes to chant not only the Tripitaka, but also publish various books and booklets on the occasion of the Golden Jubilee. Besides, a statue of Ven. Jnanapurnik has been made for installation in front of Stupa of Vishwa Shanti Vihara. It is a matter of immense satisfaction to us that the publication of books, booklets, and sovenir presents a glimpse of his personality, his achievement and contribution in relation to his activities for the spread of Buddhism in Nepal and other foreign countries.

Ven. Jnanapurnik, a compassionate and gentle teacher, was not willing to have his life-history published in the present manner as it is likely to be a show business. In fact, it is the Celebration Committee that persuaded him to give consent for this publication so that his commendable deeds could be recorded for the posterity to come.

We anticipate that his pictorial life history will prove to be an inspiration to the followers of the Buddha, Dhamma, and Sangha of Nepal and abroad.

Dhamma.Digital

Downloaded from http://dhamma.digital

GOLDEN JUBILEE CELEBRATION

Significant contributions have been made by many scholars, communities and organisations in the Buddha Land Nepal to make the country resound with the immortal words of the Buddha. The need of the day is for the society and the nation to recognize and duly honour the eminent personalities who have devoted their whole life for the preservation, expansion and development of Buddhism, Buddhist education and culture. In this context, with the cooperation of Akhil Nepal Bhikkhu Mahasangha, "Golden Jubilee Celebration of the Higher Ordination of Bhikkhu Jnanapurnik Mahasthavira" is being organized on the occasion of the completion of the 50th year of higher ordination of Ven. Jnanapurnik Mahasthavira who has been making valuable contribution in the field of Theravada Buddhism and Buddhist education in Nepal for more than five decades.

The Celebration Committee is aiming to organize the ceremony in the august presence of high level and respectable dignatories from friendly countries like Thailand, Myanmar and Sri Lanka. The people of these friendly countries have been making remarkable contribution for the consolidation, expansion and development of Buddhism since the early days of Buddhist revivalism in Nepal. It is an occasion of happiness for us all that the present celebration programme being held here on April 12, 2009 will give due recognition, at both national and international level, to the contribution made by Ven. Jnanapurnik Mahasthavira for the upliftment of Buddhism in Nepal.

OBJECTIVE

- To felicitate Ven. Jnanapurnik Mahasthavira- a personality dedicated to the cause of development of Buddhism in Nepal.
- To strengthen the harmonious relationship with the friendly Buddhist countries such as Myanmar, Sri Lanka and Thailand by inviting high level Ven. Bhikkhus from these countries.
- To bring mass awareness of Theravada Buddhism in Nepal, and to create an environment conducive to the conservation, expansion and development of this religion.

INTRODUCING VEN. BHIKSHU JNANAPURNIK MAHASTHVIRA

Date of Birth : Nov 21, 1939, Palpa, Nepal
Household Name : Hiralal Shakya
Father : Suryalal Shakya
Mother : Chandramaya Shakya

EDUCATION

- Study up to grade 4, at Sheela Pathshala, Takshar, Mahachaitya Vihara, Tansen
- Travel to Myanmar at the age of 16
- Shramanera Ordination: August 15, 1955
- Shramanera Name: Shramanera Jnanapurnik

Downloaded from http://dhamma.digital

- Higher Ordination (Bhikkhu-hood): April 12, 1959
- Title of Sasanadhaja Dhammacariya: Govt Pali University, Myanmar 1963
- Diploma in Sanskrit: " Varanaseya Sanskrit University," Varanasi, 1967 - B.A. (Nepal): 1977

CONTRIBUTION

- Compilation of "Pali Burmeli Vishwa Sabdakosha" (Pali-Burmese World Dictionary), Burma 1964-1966
- Religious service in West Midlands Buddhist Centre, Birmingham, England, 1979-82
- Elected as Member of Executive Committee at the Fifth Asian Buddhist Conference for Peace (ABCP Ulaanbaatar, Mongolia,1979) Translator in Dharmadoot Mandala of World Famous Vipassana Dhyanguru Agga Mahapandita Mahashi Sayadaw of Burma, 1981 Renovation works of Manimandap Mahavihara, Patan
- Construction of Veluwanarama Vihara, Thecho
- Construction of Vishwa Shanti Vihara, Naya Baneshwor, 1984 - Contribution in various capacities and presently as Vice Rector of Nepal Bauddha Pariyatti Shikshya
- Founder: Vishwa Shanti Baudha Shikshyalaya,1996

LITERAY WORKS

- Published books: more than 50
- Articles on Buddhism in various journals
- Religious discourse cassettes and CDs on Vipassana, Abhidhamma, Paritrana and various other subjects.

HONOURS

- Shrestha Sirapa: From Chosapasa (a literary organization of Nepal Bhasa) 1970
- Decoration with the tittle of : Agga Maha Saddhamma Jotika Dhaja by the Govt of Myanmar, 2001

TRAVELS

India, China, Indonesia, Burma, Thailand, Sri Lanka, Malaysia, Singapore, Japan, Mongolia, USA, Russia, Great Britain, Germany, France, Australia and other countries of Europe.

Downloaded from http://dhamma.digital

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया चिहाकलं म्हसिका

१. **जन्म मिति** : वि सं.१९९६ कार्तिक शुक्ल एकादशी (ई.सं.१९३९ नवम्बर २१)
२. **जन्म स्थान** : तानसेन टक्सार, पाल्पा, लुम्बिनी, पश्चिम नेपाल
३. **बौ** : सूर्यलाल शाक्य
४. **बाज्या** : मोतिराज शाक्य
५. **मां** : चन्द्रमाया शाक्य
६. **बज्ये** : लालकुमारी शाक्य
७. **गृहस्थी नां** : हीरालाल शाक्य

शिक्षा दीक्षा

६) बाल्यकालयागु अध्ययन छें हे जुल । ४ गू तगिं तक्कयागु अध्ययन "शील पाठशाला" तानसेन टक्सार, महाचैत्य विहारय् । ११-१५ दँ तक्क भिक्षू बुद्धघोष महास्थविरया छत्रछाँयाय् बौद्ध शिक्षा व पालि भाषायागु अध्ययन ।

७) **१६ दँया उमेरय् बर्मा (म्यान्माः) गमनः**

श्रामणेर दीक्षा : वि. सं.२०१३ श्रावण शुक्ल नवमी (ई.सं. १९५६ अगष्ट १५ तारिख)

उपाध्यायाचार्य : अग्गमहापण्डित विज्जालंकार सयादो भद्दन्त ऊ. विशुद्धाभिवंश महास्थविर ।

दीक्षा का:गु थाय् : जम्बुदीप च्याउँ छाउँ, गभाए, यांगुन, बर्मा ।

श्रामणेर नां : सामणेर ञाणपुण्णिक (श्रामणेर ज्ञानपूर्णिक) (Shramanara Jnanapurnik) (SAMANERA NANAPUNNIKA)

बर्मी सरकारपाखें संचालित बुद्धधर्म अध्ययन सम्बन्धी सरकारी पालि परीक्षाय् संलग्न । ३ वर्षयागु श्रेणीगत परीक्षाय् उत्तीर्ण । सक्यसीह सामणेर परीक्षा प्रथम श्रेणीइ उत्तीर्ण ।

अध्ययन यागु थाय् : स्वेवाविङ् च्याउँ । म्याताउँ ताइक्, अनाउप्यिङ्, मण्डले

८) **उपसम्पदा भिक्षुत्व ग्रहण** : वि.सं. २०१५ चैत्रशुक्ल चतुर्थी (इ.सं. १९५९ अप्रिल १२ तारिख)

उपाध्याचार्य : अभिधज महारट्ठगुरू अग्गमहापण्डित मस्वःयिङ् सयादो ऊ. सुरियाभिवंस

दीक्षाकागु थाय् : महाखण्डसीमा, गभाय, यांगुन्, बर्मा ।

९) इ.सं. १९६३ सालय् बर्मायागु सरकारी पालि विश्वविद्यालय उपाधि परीक्षा सासनधज धम्माचरिय उपाधि प्राप्त ।

अध्ययन स्थल : विशुद्धाराम नव पालि तक्कसीला, नन्दवन् लां, बहां, यांगुन्, बर्मा (म्यान्माः)

Downloaded from http://dhamma.digital

बर्माय् ज्यासना:

१०) विज्जालंकार च्याउँ ताइक्, सइँपान्, मण्डलेय् विद्यार्थीतयेत पालि शिक्षा अध्यापन । जम्बुदीप च्याँउ छाउँ, गभाय । यागुन्य् परिचयात्मक संस्कृत अध्यापन । "पालि बर्मेली विश्व शब्दकोष" निर्माण कार्यसं संलग्न (इ.सं. १९६४-१९६६)

११) इ.सं. १९६६ जुलाईसं भारत प्रस्थान । वाराणसीइ संस्कृत अध्ययन ।

इ.सं. १९६७ सालं "वाराणसेय संस्कृत विश्व विद्यालय, वाराणसी संस्कृत डिप्लोमा"।

इ.सं. १९६७ सालं नेपाल लिहाँवःगु (स्वास्थ्योपचार)

इ.सं. १९७१ सालं एस्.एल्.सी उत्तीर्ण ।

इ.सं. १९७४ सालं आइ.ए. उत्तीर्ण ।

मणिमण्डप महाविहार, पटको, पाटन जीर्णोद्धार नापं न्हूगु विहार निर्माण । १९७६ सालं ठेचो गामय् वेलुवनाराम विहारया निर्माण । (निगूलिं विहारया संस्थापक) इ.सं. १९७७ सालं बी.ए. उत्तीर्ण ।

विभिन्न सभा सम्मेलनय् सम्मिलित

१२) इ.सं. १९७९ सालं "पाचौ शान्तिको लागि ऐशियाली बाद्ध सम्मेलन (ABCP) उलान् बातोर्, मंगोलियाय् प्रतिनिधिकथं सम्मिलित । कार्यकारिणी सदश्यय् मनोनित ।

इ.सं. १९७९-८२ तक्क West Midlands Buddhist Centre, Birmingham, England, धार्मिक सेवा ।

इ.सं. १९८१ सालं बर्माया विश्व प्रसिद्ध विपश्यना ध्यानगुरु अग्गमहापण्डित महाशी सयादो आयुष्मान सोभन

महास्थविरयागु धर्मदूत मण्डल भ्रमणय् वसपोलया भाषा परिवर्तककथं नेपाल व भारत भ्रमण ।

इ.सं. १९८२ सालं विश्व शान्ति सम्मेलन USSR मस्कोसं प्रतिनिधिकथं सम्मिलित ।

(९३ राष्ट्रं ब्वतिकाःगु)

ई.सं. १९८२ सालय् हे छैठौ शान्तिको लागि एशियाली बौद्ध सम्मेलन, उलान् बातोर्, मंगोलियाय् सम्मिलित ।

WBC JAPAN या आयोजनाय् ई.सं. २००६ लय् बैंककय् 4th WBC Summit, व २००८य् कोबे, जापानय् जूगु 5th WBC Summit सहभागी ।

स्वदेश व विदेशय् धर्मसेवा नापं भ्रमण

१३) इ.सं. १९८२ -८३ या अन्ततक्कं न्हापांगु अमेरिका भ्रमण । Buddhist Temple, Nashville, Tennessee, USA टेम्पलया प्रमुखकथं ११ महिना धार्मिक सेवा ।

इ.सं. १९८२ सालं फ्रान्स व जर्मन भ्रमण ।

इ.सं. १९८३ डिसेम्बरं नेपाल लिहाँवःगु ।

इ.सं. १९८४ निसें ८८ तक्क "धर्मदूत" धर्मप्रचारया सिलसिलाय् बर्मा ६ क्वः, थाइलैण्ड ५ क्वः, मलेशिया व शिंगापुर ४ क्वः, अष्ट्रेलिया ३ क्वः, जर्मनी २ क्वः, इंगलैण्ड १ क्वः, अमेरिका ४ क्वः आवागमन ।

इ.सं. १९९२ अक्टोवरय् जापान, सिंगापुर व मलेशिया भ्रमण ।

इ.सं. १९९३ माचय् स्वास्थ्योपचारालागि सिंगापुर व मलेशिया गमन ।

थौकन्हे हरेक वर्ष धर्मदूतकथं मलेशिया व शिंगापुर भ्रमण न्ह्यानाच्वंगु दु ।

इ.सं. २००४ इण्डोनेशिया धर्मदूत

Downloaded from http://dhamma.digital

मेमेगु धार्मिक सेवा

- इ.सं. १९८४ विश्व शान्ति विहार, नयाँ बानेश्वरया निर्माण नापं बसोबास ।
- इ.सं. १९८४ निसें ८९ तक्क बर्मापाखें लोकंह्वापिं विपश्यना ध्यान गुरूपिं नेपालय् बिज्याका थाय्थासय् विपश्यना ध्यान शिविर संचालन । 'अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल स्थापना व निर्माणया लागि उत्साह, प्रेरणा नापं व्यवस्थाय् सक्रिय ।
- इ.सं. १९८९ निसें विश्व शान्ति विहार, नयाँ बानेश्वरय् न्हूपि भिक्षु श्रामणेर व श्रद्धालु उपासकोपासिकपिन्त धार्मिक शिक्षा बिइगु सुरू । प्रत्येक शनिवार ध्यान भावना व प्रवचन कार्यक्रम संचालन ।
- ने.सं. १०८९ निसें ११२९ तक्कया दुने प्रकाशनय् वःगु लिखित अनुदित धार्मिक सफू संख्या ५१ गू प्रकाशित जुइ धुंकूगु ।
- **सह शिक्षाध्यक्ष** - नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा, नेपाल
- **धर्मानुशासक** - युवक बौद्ध मण्डल नेपाल, अर्न्तराष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द शंखमोल, बौद्ध महिला संघ नेपाल, सुखी होतु नेपाल, अभिधम्म अध्ययन समाज, बुद्धिष्ट कम्यूनिकेशन सेन्टर पाटन ।
- **निवर्तमान उपाध्यक्ष** - अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, नेपाल ।
- **भू.पू. सदस्य** - लुम्बिनी विकास कोष, नेपाल ।
- **सल्लाहकार** - धर्मोदय सभा, लुम्बिनी विकास कोष
- **निर्देशक** - आनन्द भूमि (नेपालया न्हापांगु बौद्ध मासिक पत्रिका)
- **संस्थापक प्रबन्धक** - विश्व शान्ति विहार व विश्व शान्ति बौद्ध शिक्षालय ।

विविधः

वि.सं २०६५ साल चैत्र २३ गते निसें ३० गतेतक श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरजु उपसम्पन्न जुया बिज्याःगु ५० दँ क्यंगु उपलक्ष्यय् वसपोल च्वना बिज्याःगु विश्व शान्ति विहार, मीनभवनय् थी-थी कार्यक्रमत ग्वसाः ग्वया सुवर्ण दिवस मानेयाःगु खः । थ्व हे अवसरय् विशिष्ट तःतधंपिं महास्थविर भिक्षुपिं म्यानमारं (बर्मा) अभिधजमहारट्ठगुरू सयादो ऊ शासनाभिवंश महास्थविर, अग्गमहापण्डित सयादो ञाणिस्सर महास्थविर, अग्गमहापण्डित सयादो सागराभिवंश महास्थविर, श्रीलंकां अग्गमहापण्डित भिक्षु कोटुगोद धम्मावास महास्थविर, व थाइलैण्डं फ्रा. खु राजरतनरंशी, फ्रा.खु एस. प्रयुत व फ्रा. खु प्रजाकवारायण नं बिज्याःगु खः । अथे हे चैत्र २३ गते निसें २९ तक न्हेनुयंकं भिक्षु महासंघयापाखें संक्षिप्त तिपिटक संभायना पाठ, उपासक-उपासिकापिं पाखें ज्ञानमाला भजन व विदेशी भिक्षुपिनिपाखें धर्मोपदेशनं जूगु खः । सुवर्ण दिवसया हे उपलक्ष्यय् ५० म्हसित अल्पकालीन उपसम्पदा प्रव्रज्या प्रदान याना भिक्षुभाव प्रदान याःगु खः । नाप-नापं उपसम्पदकम्मवाचा, संक्षिप्त त्रिपिटक संभायना पाठ सफू, वसपोलया जीवनी आधारित सचित्र पुस्तक, डी.भी.डी चक्का व शान्ति सन्देश विशेषांक नं विमोचन जूगु खः । अथे हे चैत्र ३० गते निक्वःगु बृहत् परियत्ति भेला (सन्निपात)या नं आयोजना जूगु खः व हे ज्वलय् वसपोलं बुद्धधर्मया ख्यलय् याना बिज्याःगु योगदान स्वरूप नागरिक अभिनन्दन कार्यक्रम याना वसपोलयात ११३ गु बौद्ध संघ-संस्थापाखें सामुहिक अभिनन्दन सम्माननीय राष्ट्रपति डा. रामबरण यादवजुं याना बिज्याःगु खः । अथे हे आपालं मनूतय्सं व्यक्तिगत रूपय् नं वसपोलयात अभिनन्दन याःगु व सम्मान ब्यूगु खः ।

Downloaded from http://dhamma.digital

सफू घलः

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	थाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं च्वया, अनुवाद व सम्पादन यानाबिज्याःगु सफू									
१	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पायासि सुत्त	३४	पवित्र बहादुर बज्राचार्य	यल	२५१२	१०८९	२०२६	१९६९	सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस
२	र वे ध्वं, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	यःम्ह म्ह्याय्	१९५	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५१३	१०९०	२०२७	१९७०	नेपाल प्रेस
३	भिक्षु धर्मरक्षित (भारत), भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	तथागतया न्हापांगु उपदेशः धर्मचक्र पवर्तन सूत्र	२४	रामरत्न शाक्य	यल	२५१४	१०९०	२०२७	१९७०	नेपाल प्रेस
४	भदन्त अनिरुद्धाचार्य, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक(अनु.)	अभिधर्मार्थ संग्रह, भाग १	१६०	हेरा काजी सुजिका	यें	२५१४	१०९१	२०२८	१९७१	नेपाल प्रेस
५	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक	नेपाः व बर्माया स्वापु	४३	लक्ष्मी प्रभा	यें	२५१५	१०९२	२०२९	१९७२	चामुण्डा प्रेस
६	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक	केही बौद्ध गीत(सम्पादन)	२२	अनागारिका चूलसुभद्रा	रिडी	२५१६	१०९३	२०३०	१९७३	शाक्य प्रेस
७	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	धात्थें सुख	९	माहिला शाक्य	यल	२५१७	१०९४	२०३१	१९७४	रत्न प्रिन्टिङ प्रेस
८	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक	अहिंसा विजय	१४०	नीलरत्न तुलाधर	यें	२५१८	१०९५	२०३१	१९७४	शाक्य प्रेस
९	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	त्रिरत्न गुणानुस्मरण (केही बौद्ध गीत सहित)	४७	अनागारिका चूलसुभद्रा	रिडी	२५२०	१०९७	२०३३	१९७७	शाक्य प्रेस
१०	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	राहुलयात तथागतया उपदेश	४६	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२०	१०९७	२०३३	१९७७	शाक्य प्रेस
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	राहुलयात तथागतया उपदेश (द्वि.सं.)	५४	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२३	१०९९	२०३६	१९७९	शाक्य प्रेस
११	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	गुपु जातक मुना	६८	बुद्ध माया शाक्य	यल	२५२०	१०९७	२०३४	१९७७	सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस
१२	ऊ.नु,भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पञ्चशीलया महत्व	४६	आशामाया शाक्य	यल	२५२३	१०९९	२०३६	१९७९	शाक्य प्रेस
	ऊ.नु,भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पञ्चशीलया महत्व	४६	बेतिमाया शाक्य	यल	२५२३	१०९९	२०३६	१९७९	शाक्य प्रेस
	ऊ.नु,भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पञ्चशीलया महत्व	४६	बहादुर शाक्य	यल	२५२३	१०९९	२०३६	१९७९	शाक्य प्रेस
	ऊ.नु,भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पञ्चशीलया महत्व	४६	पवित्र बहादुर बज्राचार्य	यल	२५२३	१०९९	२०३६	१९७९	शाक्य प्रेस
	ऊ.नु,भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पञ्चशीलया महत्व	४६	पद्मराज शाक्य	यें	२५२३	१०९९	२०३६	१९७९	शाक्य प्रेस
१३	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	विश्व धर्मप्रचार देशना,भाग(१)	९५	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२५	११०१	२०३८	१९८१	शाक्य प्रेस
१४	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	विश्व धर्मप्रचार देशना,भाग(२)	५२	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२४	११०१	२०३७	१९८१	शाक्य प्रेस

Downloaded from http://dhamma.digital

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	थाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
१५	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	लुम्बिनी विपस्सना	४१	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२५	११०१	२०३८	१९८१	शाक्य प्रेस
१६	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	वम्मिक सुत्र	२३१	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२७	११०४	२०४१	१९८४	नेपाल प्रेस
१७	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पुण्य पुञ्ज फिफूव स्वाँ	९०	लानीदेवी तुलाधर परिवार	यें	२५२८	११०५	२०४१	१९८५	आकास भैरव प्रिन्टिङ प्रेस
१८	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (मुम्ह)	उत्पलवर्णा स्थविरा	५८	बुद्धमाया शाक्य	यल	२५२८	११०४	२०४१	१९८४	बागमती छापाखाना
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (मुम्ह)	उत्पलवर्णा स्थविरा (द्वि.सं.)	५८	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५३७	१११३	२०५०	१९९३	नेपाल प्रेस
१९	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	समथ व विपश्यना संक्षिप्त भावना विधि	४१	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२९	११०५	२०४२	१९८५	बागमती छापाखाना
२०	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	दृष्टि व तृष्णा त्यहैं थनेगु उपदेश	१११	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५२९	११०५	२०४२	१९८५	बागमती छापाखाना
२१	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	पट्ठान पालि	१०१	भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर	यें	२५३०	११०७	२०४४	१९८७	लक्ष्मी छापाखाना
२२	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	उभयपातिमोक्ख	३२६	आनन्दकुटी विहार गुठी	यें	२५३१	११०८	२०४५	१९८८	नेपाल प्रेस
२३	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	महास्मृतिप्रस्थान सूत्र पालि शब्दार्थ व अभिप्राय	२५५	रत्न कुमारी शाक्य	यें	२५३२	११०९	२०४६	१९८९	लक्ष्मी छापाखाना
२४	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	तथागतया अमूल्य उपदेश व महा स्मृति प्रस्थान सूत्र	१०९	चिनि कुमारी बानिया	यें	२५३३	१११०	२०४६	१९९०	नेपाल टाईटल प्रेस
२५	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश	२२०	हेरादेवी शाक्य परिवार	यल	२५३३	१११०	२०४६	१९८९	नेपाल प्रेस
२६	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	सचित्र गार्हस्थ्य प्रतिपत्ति उपदेश	११४	पूर्ण शोभा ताम्राकार परिवार	यें	२५३३	१११०	२०४६	१९९०	नेपाल प्रेस
२७	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	जीवनया समस्या	११०	अनागारिका ज्ञाणवती	यल	२५३३	१११०	२०४७	१९९०	लक्ष्मी छापाखाना
२८	सयादो ऊ.जनकाभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक(अनु.)	साँचो प्रेम गर	७९	बोधिरत्न शाक्य परिवार, भिशूली		२५३४	११११	२०४७	१९९१	कान्तिपुर प्रिन्टिङ प्रेस
२९	आचार्य भिक्षु अनिरुद्ध, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	अभिधर्मार्थ संग्रह (सम्पूर्ण)	५४४	आनन्दकुटी विहार गुठी	यें	२५३४	११११	२०४८	१९९१	नेपाल प्रेस
३०	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	महान सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग(१)	४४०	स्वदेशी विदेशी धर्मप्रेमी शासनानुयायी	यें	२५३४	११११	२०४७	१९९१	नेपाल प्रेस

Downloaded from http://dhamma.digital

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	थाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
३१	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	महान सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग(२)	४५८	देशः विदेशया श्रद्धालुपिं	यें	२५३४	११११	२०४८	१९९१	नेपाल प्रेस
३२	ऊ.अे माउँ, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	बुद्ध र बुद्धवाद भाग(१)	३९३	बेतिमाया शाक्य	यल	२५३५	११११	२०४८	१९९१	नेपाल प्रेस
	ऊ.अे माउँ, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	बुद्ध र बुद्धवाद भाग(१) NE ०८ पुनः प्रकाशन	४२५	द कर्पोरेट बडी अफ दी बुद्ध एजुकेशनल फाउण्डेशन,टाईवान		२५४४	११२१	२०५८	२००२	टाईवानः
३३	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	कर्म र मनुष्य	१२३	लेखमाया शाक्य	यल	२५३५	११११	२०४८	१९९१	नेपाल प्रेस
	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	कर्म र मनुष्य (द्वि.सं.)	१२३	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४१	१११७	२०५४	१९९७	नेपाल प्रेस
	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	कर्म र मनुष्य (द्वि.सं.) NE ०९ पुनः प्रकाशन	४२५	द कर्पोरेट बडी अफ दी बुद्ध एजुकेशनल फाउण्डेशन,टाईवान		२५४४	११२१	२०५८	२००२	टाईवानः
३४	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न	१०७	चिनिमाया तुलाधर परिवार	यें	२५३५	११११	२०४८	१९९१	नेपाल प्रेस
३५	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	मरण वो तये ब ल्गी	४८	सिद्धिधन तुलाधर परिवार	यें	२५३५	१११२	२०४९	१९९२	नेपाल प्रेस
३६	सयादो ऊ जाणिस्सर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक(अनु.)	दुबंगु जीवनया मू	६१	हर्षदास तुलाधर परिवार	यें	२५३५	१११२	२०४९	१९९२	नेपाल प्रेस
३७	सयादो ऊ वासेट्ठाभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	न्हूगु परित्राण निश्चय (शब्दार्थ, भावार्थ व्याख्या सह)	५९६	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५३६	१११३	२०५०	१९९३	नेपाल प्रेस
३८	डा.मिङ तिङ म्वन्, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक(अनु.)	जीवनको सफलतातिर अगाडि बढ	११९	डा रत्न बहादुर शाक्य	यल	२५३६	१११३	२०५३	१९९३	विद्याधरी प्रिन्टिङ प्रेस
३९	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश (व्याख्या सह)	४०७	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५३९	१११६	२०५२	१९९६	नेपाल प्रेस
४०	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	प्रतीत्य समुत्पाद महान उपदेश (व्याख्यात्मक)भाग(१)	३२४	माईराजा तुलाधर	यें	२५४२	१११९	२०५५	१९९८	नेपाल प्रेस
	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	प्रतीत्य समुत्पाद महान उपदेश (व्याख्यात्मक)भाग(१) NE ०९ पुनः प्रकाशन	४२५	द कर्पोरेट बडी अफ दी बुद्ध एजुकेशनल फाउण्डेशन,टाईवान		२५४४	११२१	२०५८	२००२	टाईवानः
४१	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	कामसुत्तन्त देशना	५६	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यें	२५४२	१११९	२०५६	१९९९	नेपाल प्रेस

Downloaded from http://dhamma.digital

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	थाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
४२	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	जातक पालि (न्हापांगु ता)	४६९	ज्ञानज्योति कंसाकार	यें	२५४४	११२१	२०५७	२००१	नेपाल प्रेस
४३	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	विशुद्धि व महान ज्ञानक्रम उपदेश	१७०	अष्टधन तुलाधर	यें	२५४५	११२२	२०५८	२००२	नेपाल प्रेस
४४	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	त्रिरत्न वन्दना (सम्पादन व अनुवाद)		सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४६	११२३	२०६०	२००३	नेपाल प्रेस
४५	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	परित्राण सूत्र	११४	भिक्षु यसधम्मो	यें	२५४७	११२३	२०६०	२००३	सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	परित्राण सूत्र(द्वि.सं.)	११४	भिक्षु यसधम्मो	यें	२५५०	११२७	२०६३	२००७	नेपाल प्रेस
४६	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	शील प्रार्थना / त्रिरत्न वन्दना	७४	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४७	११२३	२०६०	२००३	नेपाल प्रेस
४७	अनागारिका उप्पलवण्णा(सम्पा.)	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया ख्वासु मुना	८४	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४७	११२४	२०६१	२००४	नेपाल प्रेस
४८	अनागारिका उप्पलवण्णा(सम्पा.)	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको रचना संग्रह	१३५	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४८	११२४	२०६१	२००४	नेपाल प्रेस
४९	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	प्रतीत्य समुत्पाद महान उपदेश (व्याख्यात्मक)भाग(२)	२२६	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यें	२५५०	११२७	२०६३	२००७	नेपाल प्रेस
५०	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	उपसम्पदा कम्मवाचा	६१	सुखी होतु नेपाल	यें	२५५२	११२९	२०६५	२००९	नेपाल प्रेस
५१	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (सम्पा.)	त्रिरत्न वन्दना र सतिपट्ठान विपश्यना ध्यान निर्देशन	१०३	बाबुकाजी शाक्य	यल	२२५२	११२८	२०६५	२००८	मच्छिन्द्र प्रिन्टिङ प्रेस
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया जीवनी सम्बन्धी सफू									
1	Bhikshu Nigrodha, Ganesh Mali, Harischandralal Singh, Gyankaji Shakya	Bhikshu Jnanapurnik- A Pictorial Retrospect	152	DravyamanMan Singh Tuladhar	Ktm	2552	1129	2065	2009	Shakya Press
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया अनुदित, सम्पादित सफूया नेपाली अनुवाद									
१	र वे थ्वं, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), मोतिकाजी शाक्य (नेपाली अनु.)	स्नेही छोरी	२३०	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५३४	१११०	२०४७	१९९०	शोभा भगवती प्रिन्टिङ प्रेस
२	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.) धर्मरत्न शाक्य(नेपाली अनु.)	पट्ठान पालि	६४	भिक्षु जटिल,बुटवल		२५४१	१११७	२०५४	१९९७	बागमती छापाखाना

Downloaded from http://dhamma.digital

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	भाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
३	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), ज्योति शाक्य(नेपाली अनु.)	दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश	१८३	बेतिमाया शाक्य	यल	२५४२	१११८	२०५५	१९९८	नेपाल प्रेस
४	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.) ज्योति शाक्य(नेपाली अनु.)	दश पुण्य पुष्प	७८	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४३	१११९	२०५६	१९९९	नेपाल प्रेस
५	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), ज्योति शाक्य(नेपाली अनु.)	दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश (पुनः प्रकाशन)	२०१	द कर्पोरेट बडी अफ दी बुद्ध एजुकेशनल फाउण्डेशन,टाईवान		२५४४	११२१	२०५८	२००२	टाईवान
६	आचार्य भिक्षु अनिरुद्ध, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य (नेपाली अनु.)	अभिधम्मत्थ संगहो	२४८	धर्मरत्न शाक्य	यें	२५४६	११२३	२०६०	२००३	बागमती छापाखाना
७	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.) ज्योति शाक्य(नेपाली अनु)	महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश (व्याख्या सह)	३००	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५४७	११२४	२०६०	२००४	नेपाल प्रेस
८	सयादो ऊ. सुन्दर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), ज्योति शाक्य (नेपाली अनु.)	दृष्टि व तृष्णा उन्मूलक उपदेश	१०८	सन्ति सुखावास प्रकाशन समिति	यल	२५५०	११२७	२०६३	२००६	नेपाल प्रेस
९	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), मोतिकाजी शाक्य (नेपाली अनु.)	सल्लेख सूत्र (मूल पालि र नेपालीमा)	६४	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५५१	११२७	२०६४	२००७	नेपाल प्रेस
	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), मोतिकाजी शाक्य (नेपाली अनु.)	सल्लेख सूत्र (मूल पालि र नेपालीमा)	६३	नेपाल सम्यक समाज	यल	२५५२	११२९	२०६५	२००८	बागमती छापाखाना
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं उपदेश अनुवाद यानाबिज्या:गुया संकलित सफू									
१	सयादो ऊ पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य(सम्पा.)	विपस्सना ध्यान निर्देशन	२८	पवित्र बहादुर बज्राचार्य परिवार	यल	२५२९	११०५	२०४२	१९८५	बागमती छापाखाना
	सयादो ऊ पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य(सम्पा.)	विपस्सना ध्यान निर्देशन	२८	आशामाया शाक्य	यल	२५२९	११०५	२०४२	१९८५	बागमती छापाखाना

Downloaded from http://dhamma.digital

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	थाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
२	सयादो ऊ पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य (पद्य अनु.)	विपस्सना ध्यान निर्देश तथा चिभवन विहारको संक्षिप्त परिचय	५४	आशारत्न वज्राचार्य, [illegible]		२५३३	११०९	२०४६	१९८९	नेपाल प्रेस
३	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	विपस्सना भावना सम्बिन्धी व्यावहारिक –निर्देशन(द्वि.सं.)	१९	अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र	यें	२५३३	१११०	२०४६	१९९०	मैत्री प्रिन्टिङ प्रेस
	महाशी सयादो, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.)	विपस्सना भावना सम्बिन्धी व्यावहारिक –निर्देशन(द्वि.सं.)	१९	अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र	यें	२५३४	११११	२०४७	१९९१	मैत्री प्रिन्टिङ प्रेस
४	सयादो ऊ पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य (नेपाली अनु.)	संवेजनीय धम्मुद्देश देशना	६०	अष्टधन तुलाधर	यें	२५४१	१११७	२०५४	१९९७	नेपाल प्रेस
५	सयादो ऊ पण्डिताभिवंश, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (अनु.), धर्मरत्न शाक्य(सम्पा.)	उपासक परिहानी तथा सद्धर्म चिरस्थायी मज्वीगु कारण	७०	अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र	यें	२५४०	१११६	२०५३	१९९६	मञ्जुश्री प्रिन्टिङ प्रेस
६	अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल	अभिधम्म एक बिनारी	४४	अभिधम्म अध्ययन समाज	यें	२५४४	११२१	२०५७	२००१	सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस
७	धर्मरत्न शाक्य"त्रिशूली"(सम्पा.)	सुत्तनिपात अट्ठकथाया खग्गविसाण सूत्र वर्णन	१४०	धर्मरत्न शाक्य"त्रिशूली"	यल	२५४५	११२१	२०५८	२००१	बागमती छापाखाना
८	धर्मरत्न शाक्य"त्रिशूली"(सम्पा.)	सुत्तनिपात अट्ठकथाको खग्गविसाण सूत्र वर्णन	१५३	धर्मराज लामा	यल	२५४९	११२५	२०६२	२००५	बागमती छापाखाना
९	Bhikshu Jnanapurnik	HUMAN LIFE IS PRECIOUS	88	Inward Path Publisher,Malaysia		2552	११२९	2065	2009	Inward Path Publisher
	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया भूमिका, मन्तव्य, मिन्तुना दुगु सफू									
१	धर्मरत्न शाक्य (अनु.)	खुद्दक पाठ	५४	सुगतपुर विहार,त्रिशूली		२५१२	१०८८	२०२५	१९६८	सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस
२	लेडी सयादो, नानीमैया मानन्धर(अनु)	मग्गङ्ग दीपनी	९०	सिद्धिग्रेड इण्डष्ट्रिज	यें	२५२०	१०९६	२०३३	१९७६	शारदा प्रिन्टिङ प्रेस
३	भिक्षु अमृतानन्द	बुद्धकालीन श्रावक–चरित (भाग–६)	४७६	आनन्दकुटी विहार गुठी	यें	२५३१	११०८	2044	१९८७	नेपाल प्रेस
४	रत्नसुन्दर शाक्य	अनागारिका धम्मावती	५६	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	यें	२५३६	१११२	2049	१९९२	नेपाल प्रेस
५	अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ	प्रज्ञारश्मि महास्थविर	२७	अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ	यें	२५३८	१११४	२०५१	१९९४	नेपाल प्रेस
६	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)	कर्म व उकिया विपाक चूलकम्मविभङ्ग सूत्र	३६	श्रामणेर शीलरत्न	यें	२५३८	१११४	2051	१९९४	बागमती छापाखाना

Downloaded from http://dhamma.digital

	मूल लेखक/उपदेशक	सफू	पेज	प्रकाशक	थाय्	प्रकाशन साल				प्रेस
						बु.सं.	ने.सं.	वि.सं.	ई.सं.	
७	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)	बौद्ध दर्शनया विकास	४८	बुद्धघोष प्रकाशन समिति	यल	२५३८	१११४	२०५१	१९९४	आलोक प्रिन्टिङ प्रेस
८	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)	चतुरारक्ष भावना व संवेजनीय देशना	४३	धर्मरत्न अभिनन्दन समारोह समिति	यल	२५४०	१११७	२०५३	१९९७	जोशी प्रेस
९	महेन्द्ररत्न शाक्य	भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी	१२०	ज्ञानज्येति कंसाकार	यल	२५४२	१११८	२०५५	१९९८	विद्याधरी प्रिन्टिङ प्रेस
१०	भिक्षु कोण्डन्य(मुंम्ह)	महास्थविर भिक्षु सुदर्शनयात आबराञ्जली	१०५	सुखी होतु नेपाल	यें	२५४७	११२३	२०६०	२००३	मुनिज बज्र प्रिन्टर्स
११	अभिधम्म अध्ययन समाज नेपाल	अभिधम्म स्मारिका	३८८	अभिधम्म अध्ययन समाज	यें	२५४७	११२४	२०६०	२००३	सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस
१२	नानीमैया मानन्धर	धम्मपद अट्ठकथा भाग ३	१४१	नानीमैया मानन्धर	यें	२५४७	११२४	२०६०	२००४	मुनिज बज्र प्रिन्टर्स
१३	Bashu Dev Deshar	THE LIFE OF THE BUDDHA AND THE FOUR NOBLE TRUTHS	76	Gokul Deshar,Lalitpur		2547	1124	2060	2004	Om Namo Pri. Press
१४	भिक्षु प्रज्ञानन्द, अनागारिका अगग्ञाणी (सम्पा.)	म्युपोंनी	२०७	अनागारिका ञाणशीला	यल	२५४८	११२५	२०६२	२००५	स्पेक्ट्रम अफसेट प्रेस
१५	धर्मरत्न शाक्य	मिथिलमि बुद्ध धर्मको विस्तार एवं सुगतपुर विहारको संक्षिप्त परिचय र गतिविधि	४७	प्रेमरत्न शाक्य	यल	२५४९	११२५	२०६२	२००५	बागमती छापाखाना
१६	धर्मरत्न शाक्य (सम्पा.)	भिक्षु विमलानन्द महास्थविरको जीवनी	५६	लुम्बिनी धर्मोदय समिति, लुम्बिनी		२५४९	११२६	२०६२	२००६	बागमती छापाखाना
१७	खड्गरत्न शाक्य(अनु.)	ललितविस्तर बोधिचर्या	२९६	भोजपुर टक्सार शाक्य समाज	यल	२५४९	११२६	२०६३	२००६	जोशी प्रेस
१८	Bashu Dev Desar	Selected Discourse	60	Bhassara Secondary School,Lalitpur		2550	1127	2063	2007	Deep Printing Press
१९	हिरण्यलाल श्रेष्ठ	म्यानमारय् बौद्ध धर्म व नेपालसिसेया स्वापू	९३	न्हूज: गुठी प्रकाशन	यें	२५५०	११२७	२०६०	२००७	प्रिन्ट स्काई
२०	भिक्षु विशुद्धाचार, दोलेन्द्ररत्न शाक्य (अनु.)	प्रेमपूर्ण जीवन र सुखद् मृत्यु	१२६	दुर्गादास रंजित	यें	२२५१	११२७	२०६४	२००७	बागमती छापाखाना
२१	भिक्षु बोधिज्ञान(सम्पा.)	बुद्ध-पूजा व विविध संघकार्य विधि (तृ.सं.)	२१९	हरि महर्जन	यल	२५५१	११२७	२०६४	२००७	ओम नमो प्रिन्टिङ प्रेस
२२	भिक्षु धर्मगुप्त (सम्पा.)	संगायनपाठो	१४८	सानुनानी कंसाकार	यें	२५५२	११२९	२०६५	२००९	इद्त प्रिन्टिङ हाउस

Downloaded from http://dhamma.digital

प्रकाशकया म्हसीका

: पञ्चवीरसिंह तुलाधर
...य् : लाजंपाः, यँ
...न ल्याः : ४४१२६५५
: धनकुमारी तुलाधर
...ु : भवानीवीरसिंह तुलाधर, चाबहाः, यँ
...न्म : १० जेष्ठ १९९४ (ने.सं. १०५७ तछला)
...जगा : बनेज्या
...मण : तिब्बत, भारत, थाइलैण्ड
संलग्न : नायो - उदाय् समाज (११२६ -)
अध्यक्ष - उदाय् रिसर्च प्रोजेक्ट
का. दुजः - धर्मोदय सभा
कोषाध्यक्ष - उग्रतारा भजन मण्डल, यँ
- योगिनी पूजा खलः
- विजेश्वरी विहार सुधार समिति, यँ

विविध योगदान

- भगवान बुद्धया प्रथम धर्मदेशना जूगु वाराणसीया सारनाथय् भगवान बुद्धया प्रथम उपदेश धर्मचक्र प्रवर्तन उपदेश रञ्जना लिपी शिलापत्र स्थापना याःगु ।
- नेपालय् थेरवादी बुद्धशासनय् विधिवत् कथं न्ह्यानाच्वंगु अखिल नेपाल भिक्षु महासंघपाखें सञ्चालित नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षायात ग्वाहालि यायेगु ज्वलय् प्रधान केन्द्र व लुम्बिनी परियत्ति केन्द्रयात सिरपाःनिसें पायक परे जूगु अनुसारं ग्वाहालि याना वयाच्वंगु ।
- बुद्ध शिक्षालिसें सम्बन्धित विभिन्न सफूत प्रकाशन याना ग्वाहालि याना वयाच्वंगु ।
- सन्ध्या टाइम्स न्हिपतिइ पिदनीगु बुद्धशिक्षा सम्बन्धि च्वसू मध्ये प्रत्येक बुद्ध सम्बत्या निपु उत्कृष्ट च्वसूयात बीगु पञ्चवीरसिंह सिरपाः व च्वमिपिन्त हःपा बीकथं प्रत्येक दँय् च्वसूमुना सफू पिकायेगु सिरपाःदाता जुया ग्वाहालि याना वयाच्वंगु ।
- विश्व शान्ति विहारया मू ढोकाय् विहारया नां रञ्जना लिपिं तयाब्यूगु ।
- विश्व शान्ति विहारय् विभिन्न कार्यक्रम आयोजनाया निर्तिं आवश्यक परे जूगु कथं प्लाष्टिकया मेच, विद्यार्थीपिन्त सिरपाः निसें चतुप्रत्यय आदिया ग्वाहालि याना वयाच्वंगु ।

अल्पकालिन उपसम्पदा दीक्षा

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया उपसम्पदा ५० दँ क्यंगु लसताय् ५० म्ह कुलपुत्रपिन्त विश्व शान्ति विहारय् २०६५ चैत्र २२ निसें ३१ गते तक दुर्लभ उपसम्पदा ब्यूगु ज्याभ्वलय् भिक्षु मेधंकरो नामं उपसम्पदा दीक्षा प्राप्त ।

Downloaded from http://dhamma.digital